

CUMHURİYET DÖNEMİ HİKÂYELERİNDE ANADOLU (1923-1950)

Hazırlayan: Polat SEL

Danışman: Yrd. Doç. Dr. Özcan AYGÜN

Lisansütü eğitim,öğretim ve sınav yönetmeliğinin Türk Dili ve Edebiyatı ana bilim dalı için
öngördüğü YÜKSEK LİSANS TEZİ olarak hazırlanmıştır.

Edirne

Trakya Üniversitesi

Sosyal Bilimler Enstitüsü

2008,Ocak

ÖNSÖZ

Anadolu yüzyıllar boyunca birçok medeniyete beşiklik etmiş bir vatanıdır. Geçmişten günümüze gelinceye kadar Hititler, Lidyalılar, Frigyalılar, Urartulular, Romalılar, Selçuklular, Osmanlılar gibi birçok devletin hâkimiyet sahası altına girmiştir. Bu devletlerin hepsi de Anadolu'ya kendi sanatlarından, kültürlerinden bir şeyler naksetmişlerdir. Her devlet kendinden önce gelen devletin mirasının üstüne kendi kültür ve medeniyetini kurmuş, kendinden sonra gelene bir şekilde bu birikimi, kültür katmanını diğer bir deyişle elindekini devretmiştir.

Anadolu'nun Türkler açısından asıl önemi ise burasının feth edilmesiyle başlar. 1071 yılı Türklerin hayatında önemli bir tarihi başarıyı müjdelir. Sultan Alparslan bu tarihte kendisinin dört katı büyüklüğündeki Bizans ordusunu kahramanca yapılan bir mücadele sonrasında mağlup etmeyi başarır. Bunda Bizans ordusunda yer alan Peçenekler ve Uzların savaşın en önemli anlarından birisinde saf değiştirerek Selçuklulara katılması da büyük bir rol oynar.

Romen Diyojen'le bir anlaşma yapan Alparslan nafaka karşılığı onu serbest bırakır. Ancak Romen Diyojen' in daha döner dönmez gözlerine mil çekilip, zindana atılması üzerine Alparslan anlaşmanın bozulduğunu ileri sürerek, yanında bulunan beylere Anadolu'yu feth etmeleri görevini verir. 1176'da Miryakefelon Savaşı'yla Bizans son büyük ordusunu da Selçuklular karşısında kaybeder. Böylece Türklerin Anadolu'dan çıkarılamayacağı ve Anadolu'nun Türk yurdu olduğu âdeta tescillenir. Bundan sonra "Anatolia", Anadolu olarak adlandırılır.

İşte bu, Anadolu'nun fethinin öyküsüdür. Ünlü Fransız tarihçi Camil Julien'in söylediği meşhur bir söz vardır: "Fransız toplumunu bin yılda Fransız toprağı yarattı". Bu Anadolu insanı için de söylenebilir. Anadolu fetih edildiğinden itibaren kutsal ve öz bir Türk yurdu halini alır. Böylece bu topraklar, yüzyıllar boyunca Türk insanını yaratır, yaşamasına olanak tanır, onu besler, büyütür. Anadolu insanı bu toprağın insanı olarak meydana gelir. Anadolu insanını tanımak, bu toprakları tanımaktır. Anadolu insanı bünyesinde bu toprakların havasını, suyunu barındırır; bu toprakların şekline bürünür. Anadolu'nun dikkati çeken en önemli noktalarından birisi yüzyıllar boyunca küçümsenip, değer verilmemesi ve taşra olarak görülerek, ikinci plâna atılmasıdır. Anadolu'nun aydınlar tarafından farkına

varılması ancak Milli Mücadele döneminde gerçekleşir. Bu dönemde Anadolu'ya geçen başta Halide Edip, Yakup Kadri, gibi şahsiyetler Anadolu'yu yakından görme fırsatını bulurlar. Onun ihmal edilmişliği, savaş alanı olarak harabeye dönmesi karşısında bir zamanlar Nev-yunanilik peşinde koşan Yakup Kadri bile Anadolu gerçekleri karşısında fikir değiştirir. Yaban'da aydınları Anadolu'yu ihmal etmekle suçlar. Bu dönemde Refik Halit Karay Memleket Hikâyeleriyle Anadolu'dan bahseder. Ömer Seyfettin çocukluğunun geçtiği yerleri anlatır. Ancak Anadolu asıl değerini Cumhuriyet Dönemi yazarları tarafından bulur. Bu dönemde Anadolu onların gözünde dışardan görülecek bir yer değil, bizzat içine karışılacak ve özümseenecek bir yer olarak görülür.

Bu çalışmada öncelikli hedef, 1923–1950 yılları arasındaki Anadolu profilinin bu dönemde yaşayan yazarlar tarafından bir mekân olarak ne şekilde algılandığı ve yansıtıldığıdır. Tezin birinci bölümünde ve 1923–1950 arasında eğitim, kültür, hukuk, siyasal, toplumsal, sosyal, hukuk alanlarındaki yapılan değişme ve gelişmeler üzerinde duruldu. Tezin ikinci kısmında ilk olarak mekân üzerine teorik bilgiler verildi. Daha sonra bir mekân olarak Anadolu'nun, Anadolu'ya bakanların Anadolu'yu ne şekilde mekân olarak ele aldıkları incelendi. Çalışmada 1923–1950 dönemleri arasında bulunamayan hikâye kitapları teze alınmadı. Bunda sürenin kısıtlı olması da etkili oldu. Tezin sonunda sonuç ve kaynakça kısmı da ilâve edildi.

Hiç şüphesiz bu çalışmada birtakım eksikliklerin olması muhtemeldir. Ancak olumlu olan taraflarının noksan yönlerinden daha ağır basacağı düşünülmelidir. Eğer benden sonra gelecek araştırmacılar için faydalanılacak bir çalışma olursa bu benim açımdan hepsinden önemli olacaktır. Çalışmam sırasında desteğini esirgemeyen başta, hocam Yrd. Doç. Dr. Özcan Aygün'e, , yol gösterici fikirlerinden dolayı Prof. Dr. Recep Duymaz'a, tezin hazırlanmasında yardımlarından dolayı Okt. Bülent Hünerli'ye, Arş. Gör. Özlem Şuataman'a bugünlere gelmemde ve eğitimimde emeği geçen tüm hocalarıma ve aileme teşekkürlerimi sunarım.

Polat SEL
EDİRNE, 2008

Tezin adı: Cumhuriyet Dönemi Hikâyelerinde Anadolu (1923-1950)

Hazırlayan: Polat SEL

ÖZET

Yaptığımız bu çalışma Giriş, 1.Bölüm, 2.Bölüm, Sonuç, Kaynakça kısımlarından oluşmaktadır. Çalışmamızda 1923–1950 yılları arasındaki hikâye kitapları bulunarak, incelemeye tabii tutulmuştur. Giriş kısmında bu dönemle ilgili olarak yapılan araştırmalardan söz edilmiş,1.Bölümde Cumhuriyet Döneminde meydana gelen değişim ve yeniliklerin edebiyatta da bir yansıma yaratacağı göz önünde bulundurularak,1923-1950 arasındaki tarihî,siyasî,sosyal gelişim ve değişimlerden bahsedilmiştir.

Çalışmamızın ikinci bölümünde hikâyeyi meydana getiren öğelerden biri olan “mekân”ın Anadolu’da hikâyelerde ne şekilde ele alınıp, yansıtıldığı ortaya konmaya çalışılmıştır.

Sonuç kısmında yapılan incelemeler sonucunda varılan genel çıkarımlar eklenmiş, kaynakçada ise faydanılan eserlerin künyesi yazılmıştır. Yazarların eserleri ele alınırken,1923–1950 yılları arasındaki hikâyelerin basım yılı kronolojik sıraya göre takip edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Anadolu, Mekân, Cumhuriyet Dönemi, Yazar, Hikâye

Name of thesis: Anatolia in the Stories of Republican Period

Prepared by: Polat SEL

ABSTRACT

This study consists of introduction, first section, second section, conclusion and referance. In our study, the story books published from 1923 to 1950 were obtained and studied. In introduction, the research studies into this period were mentioned. In the first section, considering the changes and innovations occurring during Republican Period might have influenced the literature, the historical, political, social changes and developments taking place between 1923 and 1950 were referred to.

In the second section of the study, one of the elements forming the story, “setting” (Asia Minor) and how it was dealt with and reflected in the stories were touched on.

In conclusion, general results obtained through the study were included. In the reference section, the works used for this study were presented. The works of the writers between 1923 and 1950 were referred to and their publication years were followed chronologically.

Key words: Asia Minor, Setting, Republican Period, Writer, Story

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ.....	i
ÖZET.....	iv
GİRİŞ	1
BÖLÜM I.....	7
PROBLEM.....	7
AMAÇ.....	8
ÖNEM.....	8
SAYILTILAR.....	8
SINIRLILIKLAR.....	9
TANIMLAR.....	9
BÖLÜM II.....	10
YÖNTEM.....	10
ARAŞTIRMA MODELİ.....	10
EVREN VE ÖRNEKLEM.....	10
VERİLERİN TOPLANMASI.....	10

I. BÖLÜM

1923–1950 YILLARI ARASI TÜRKİYE CUMHURİYETİ'NDE YAPILAN REFORMLAR

A. 1923–1950 Arasındaki Dönemde Siyasal Alanda Yapılan Gelişmeler.....	11
A.1) Ankara'nın başkent olması (13 EKİM 1923).....	11
A.2) Cumhuriyetin İlanı (29 Ekim 1923).....	15
A.3 Halifeliğin Kaldırılması (3 Mart 1924).....	17
A.4) Çok Partili Döneme Geçiş Denemeleri.....	18
B.Eğitim ve Kültür Alanında Yapılan Gelişmeler.....	21
B.1) Tevhid-i Tedrisât Kanununun Kabulü.....	21

B.2) Latin Harflerinin kabulü.....	23
B.3) Halk Evleri.....	24
B.4) Köy Enstitüleri.....	25
C.Kültür Alanında Yapılan Değişiklikler.....	26
C.1) Tarih ve Dil Devrimleri.....	26
D. Toplumsal Ve Sosyal Alandaki Gelişmeler.....	28
D.1) Kılık-Kıyafette Değişiklik.....	28
D.2) Tekke, Zaviye ve Türbelerin kapatılması.....	29
D.3) Takvim, Saat, Ölçüler ve rakamlarda değişiklik.....	30
D.4) Köy Kanununun Çıkarılması (18 Mart 1926).....	30
D.5) Soyadı Kanununun Kabulü.....	32
D.6) Kadın Haklarının Kabulü.....	32
D.7) Ekonomik Alandaki Gelişmeler.....	33
E) Hukuk Alanındaki Gelişmeler.....	37

II.BÖLÜM

CUMHURİYET YÖNETİMİNİN ANADOLU'YA AÇILMASININ EDEBİYATA YANSIMASI

HİKÂYENİN UNSURLARI ARASINDA MEKÂN.....	41
HİKÂYELELER	45
1-) HALİT ZİYA UŞAKLIGİL.....	45
Hepsinden Acı	
Aşka Dair	
İzmir Hikâyeleri	
2-MEHMET RAUF.....	66
Eski Aşk geceleri	
3-REŞAT NURİ GÜNTEKİN.....	70
Sönmüş Yıldızlar	
Tanrı Misafiri	
Leyla İle Mecnun	
4) PEYAMİ SAFA.....	87

Hikâyeler

5) ÖMER SEYFETTİN	90
Gizli Mabet	
Bahar ve Kelebekler	
Mahcupluk İmtihanı	
Tarih Ezeli Bir Tekerrürdür	
Beyaz Lale	
6) ERCÜMENT EKREM TALU	108
Teravihten sahura	
Sevgiliye Masallar	
Gün Doğmayınca	
Meşhedi'nin Hikâyeleri	
7-FAHRETTİN CELÂLETTİN GÖKTULGA	114
Keloğlan Çanakkale Muharebelerinde''	
Eldebir Mustafendi	
Avur Zavur Kahvesi	
8-SELAHATTİN ENİS	121
Bataklık Çiçeği	
9-İBRAHİM ALAATTİN GÖVSA	128
Şen Yazılar	
10-AKA GÜNDÜZ	133
Hayattan Hikâyeler	
Demirel'in Hikâyeleri	
Gazi'nin Gizli Ordusu	
Meçhul Asker	
Türk Duygusu	
11-HAKKI SÜHA GEZGİN	155
Aşk Arzuhâlcisi	
12-KENAN HULUSİ KORAY	158
Bahar Hikâyeleri	
Bir Otelde Yedi Kişi	

13-NAHİT SİRRI ÖRİK	178
Sanatkârlar	
Kırmızı ve Siyah	
Eski Resimler	
Eve Düşen Yıldırım	
14-YUSUF ZİYA ORTAÇ	200
Kürkçü Dükkânı	
15-SADRİ ERTEM	202
Silindir Şapka Giyen Köylü	
Bacayı İndir Bacayı Kaldır	
Bay Virgül	
Bir Şehrin Ruhı	
16-NECİP FAZIL KISAKÜREK	219
Birkaç Hikâye Birkaç Tahlil	
17-BEKİR SITKI KUNT	220
Talkımla Salkım	
Yataklı Vagon Yolcusu	
18-UMRAN NAZİF	232
Kara Kasketli Amele	
Yaşamak için	
19-SABAHATTİN ALİ	240
Değirmen	
Kağı	
Ses	
Yeni Dünya	
Sırça Köşk	
20-SAİT FAİK ABASIYANIK	276
Semaver	
Sarnıç	
Mahalle Kahvesi	
21-İHSAN	

DEVİRİM	286
Evimiz	
22-FERİDUN OSMAN MENTEŞEOĞLU	287
Yurt Hikâyeleri	
23-REŞAT EKREM KOÇU	293
Çocuklar	
24-İLHAN TARUS	295
Doktor Monro'nun Mektubu	
Tarus'un Hikâyeleri	
Apartman	
25-KEMAL BİLBAŞAR	315
Cevizli Bahçe	
Pazarlık	
26-ENVER NACİ GÖKŞEN	329
Durakta Bir Adam	
Son Çare	
27-HALİKARNAS BALIKÇISI	333
Ege Kıyılarından	
Merhaba Akdeniz	
28-YUSUF AHISKALI	351
Bizden İyileri	
29-SAMİM KOCAGÖZ	352
Telli Kavak	
Sığınak	
30-SALİH ZEKİ AKTAY	364
Mine Çiçekleri	
31-CAHİT BEĞENÇ	369
Sedef Kız	
Deli Dere	
32-BAKİ SÜHA EDİPOĞLU	387
Sel Geliyor	
33- SALİM ŞENGİL	395

Kafasını Törpülleyen Adam	
34-AHMET HAMDİ TANPINAR	401
Abdullah Efendinin Rüyaları	
35-MEKKE SAİT ESEN	407
Dünden ve Bugünden Hikâyeler	
36-İSMAİL HAKKI BALTACIOĞLU	408
Yalnızlar	
37-TUNA BALTACIOĞLU-MEMET FUAT	410
Aşk ve Sümüklüböcek	
38-MEMDUH ŞEVKET ESENDAL	411
Hikayeler1	
Hikâyeler 2	
39-YAKUP KADRİ KARAOSMANOĞLU	430
Milli Savaş Hikâyeleri	
40-NAİM TİRALİ	442
Park	
41-CEVAT TEVFİK ENSON	449
Gramafonlu garsoniyer	
42-TARIK BUĞRA	452
Oğlumuz	
43-ORHAN KEMAL	454
Ekmek Kavgası	
44-SAMET AĞAOĞLU	458
Zürriyet	
45-MAHMUT ÖZAY	461
O Mübarek Serviler	
46-EFZAYİŞ SUAT	464
Kırk Kapısı	
SONUÇ	469

GİRİŞ

Osmanlı İmparatorluğu'nun 1918 yılında 1.Dünya Savaşı'nı mağlup olarak tamamlamasının ardından, bu devreden itibaren onun içinden yeniden yeni bir devlet kurmak için Atatürk'ün önderliğinde millet teşkilatlanır. Bu teşkilatlanma ve yeniden yapılanma sonucu Kurtuluş Savaşı kazanılır. Eski İmparatorluğun küllerinden yeni bir devlet yaratılır. Askeri başarıların arkasından siyasi, sosyal, ekonomik alanda başarı takip edilmediği takdirde yeni devletin tam manasıyla bağımsız olamayacağını düşünen Atatürk, bu doğrultuda çalışmalara başlar. Yeni Türk Devleti özellikle 1923'ten itibaren yeni bir oluşum içine girer. Doğal olarak bu yeni oluşum ve değişim de edebiyata çok geçmeden yansır. Bu devirde eser veren yazarlar doğrudan ya da dolaylı yollardan bu döneme tanıklık ederler. Bu görüşümüzle ilgili olarak İnci Engin'un şunları söyler:

“Cumhuriyet Dönemi Türk Edebiyatı terimi, Türk Edebiyatının 1923 yılından sonrasını ifade eder. Bu dönem edebiyatının önde gelen kalemlerinin çoğu, şöhretlerini 2.Meşrutiyette yapmış, Osmanlı Devleti'nin yıkılışı, yeni devletin kuruluşunun şahidi olan şahsiyetlerdir. Onlar, Milli Mücadele'de Ankara'yı desteklemiş, bir kısmı bizzat savaşın içinde bulunmuş, dönemin çetin şartlarını yaşamış, aydın-halk birleşmesini sağlamışlardır.”¹

Cumhuriyet Dönemi Türk Hikâyelerinde Anadolu'ya geçmeden önce bu konuyla ilgili olarak inceleme yapmış birkaç araştırmacı üzerinde durmak istiyoruz. Tabii ki buradaki araştırmacıları vermemizin sebebi okuru bu konuda bilgilendirmek ve fikir sahibi yapmaktan ibarettir.

Bunlardan biri olan Alemdar Yalçın, Siyasal ve Sosyal değişimler açısından Cumhuriyet Dönemi Türk Romanı(1920–1946) adlı çalışmasının bir bölümünde Anadolu'yu işleyen romanlardan bahseder. Bu bölümün girişinde Anadolu'nun romanlarda yer almasının sebebini iki temele bağlar. Ona göre Bunlardan birincisi olarak Anadolu'nun aydınlar tarafından belli bir tarihten itibaren bütün vatan

¹ İnci Enginün, (2002): “Cumhuriyet Dönemi Türk Edebiyatı”, *Türkler Ansiklopedisi*, Yeni Türkiye Yayınları, Cilt: XVIII, s. 10.

coğrafyasını temsil etmesi, ikincisi ise önceleri “Halka Doğru”, sonraları “Mektepten Memlekete” sloganlarıyla yeni nesillere benimsetilmek istenen sosyolojik düşünceye bağlı, yeni bir anlayışın tüm aydınlar tarafından benimsenmesidir, yazar aynı çalışmasının ilgili kısmında Anadolu’da halkla doğrudan teması olan iki aydından bahseder. Bunlardan birisinin öğretmen, diğerinin ise subay olduğunu anlatır. Anadolu’da öğretmen başlığı altında Reşat Nuri Günteki’nin Yeşil Gece, Çalığı, Acımak, Ethem İzzet Benice’nin On Yıl’ın Romanı, Halide Edip Adıvar’ın Vurun Kahpe’ye adlı romanlarını detaylı bir biçimde incelemeye tabi tutar.

“Anadolu’da Subay” başlığı altında, Anadolu insanıyla iç içe olmuş en önemli aydın kesimlerinden olarak gördüğü subayları romanlarda anlatır. Halide Edip’in Ateşten Gömlek, Zeyno’nun Oğlu, Kalp Ağrısı, Yakup Kadri Karaosmanoğlu’nun Yaban, Ankara romanlarını ele alır. Bunun dışında ise Aka Gündüz’ün Dikmen Yıldızı, Burhan Cahit’in Yüzbaşı Celal ve Gazi’nin Dört Süvarisi, Harb Dönüşü, Cephe Gerisi, İhtiyat Zabiti, İzmir’in Romanı adlı eserler hakkında da detaylı bilgiler verir.²

Cumhuriyet Dönemiyle ilgili geniş anlamda araştırma yapan bir başka önemli araştırmacı Ramazan Kaplan, Cumhuriyet Dönemi Türk Romanında Köy(1923–1980) adlı eserinin birinci bölümünde 1923–1950 yılları arasındaki dönemi ele alır. 1923–1950 arasındaki köy romanlarında ekonomik güçlükler başlığı altında fakirlik, işsizlik, topraksızlık, köylünün yaşayışı üzerindeki etkileri, toprak kavgaları, toprağı işleyecek imkânların son derece yetersiz oluşu, bu yüzden köylünün eline düşmesi gibi ekonomik problemler üzerinde durur.

İkinci kısımdaysa Sosyal Hayatın Geriliği başlığı adı altında Aydın-köylü Ayrılığı, Uyumsuz Evlilikler, Sağlık, Eğitim Yetersizliği ve bunun sonuçlarını romanlar üzerinde tetkik ederek, gösterir.³

² Ayrıntılı bilgi için bakınız: Alemdar Yalçın, (2002):*Cumhuriyet Dönemi Türk Roman (1920-1946)*, Akçağ Yayınları, Ankara.

³ Bkz: Ramazan Kaplan, (1997):*Cumhuriyet Dönemi Türk Romanında Köy (1923-1980)*, Akçağ Yayınları, Ankara.

Bu dönemde köy konusunun, köyü yeterince tanımayan yazarlar tarafından ele alındığını, bu yazarların ya görevleri dolayısıyla gördükleri köyü, ya da köy hakkında kafalarında tasarladıklarını yazdıkları sonucuna varır. Ramazan Kaplan'ın bu çalışması Cumhuriyet Döneminde Anadolu'ya ve köye yazarların bakış açısının romanlarda ne şekilde yansıtıldığı üzerine kurulur. Yazarların köy ve köylü gerçeğine nasıl baktıklarının, çalışmasında bunu hangi yönüyle ortaya koyduklarının incelenmesini içerir. Kendisi de eserinin sonunda bu eserinin köy konusuna yer veren ilk örneklerden başlayarak Cumhuriyet Dönemi boyunca, romanda köy konusunun ele alınışındaki gelişmeler, geçirdiği değişiklik ve yeni yönelişlerin gösterilmeye çalışıldığını ifade eder.

Bir diğer araştırmacı-yazar Demirtaş Ceyhun'dur. Demirtaş Ceyhun "Türk Edebiyatında Anadolu" isimli eserinin girişinde önce Nabizade Nazım'ın Karabibik adlı eseriyle ilgili görüşlerini ve eleştirilerini dile getirir. Nabizade Nazım'ın ilk köy romanını yazmasına rağmen yetişme koşulları itibariyle eserde anlatılan Kaş ve çevresine hiç gitmediği ön görüşünde bulunur. Dido Sotiri'nin "Benden Selam Söyle Anadolu'ya" adlı romanıyla onu karşılaştırır. İkinci olarak Ebubekir Hazım Tepeyran'ın "Küçük Paşa" romanını ele alarak, yazarın Niğde'de doğmuş olmasına karşılık, küçük yaşta burdan ayrılması dolayısıyla onun da tam bir Anadolu yazar olamayacağını anlatır. Muhtemelen onun da Nabizade Nazım gibi Anadolu bir erden dinlediği hikâyeyi yorumladığı sonucuna varır.

Üçüncü olarak Refik Halit Karay'ın "Memleket Hikâyeleri" adlı kitabını ele alır. Bu hikâyelerdeki öykülerin bir kısmının Refik Halit Karay'ın Sinop'a sürgün edildikten sonra oradaki izlenimlerinden yola çıkılarak oluşturulduğu sonucuna varır. Aslında Refik Halit Karay'ın da İstanbul doğumlu bir yazar olduğunu söyler. Osmanlı Aydınlarının Anadolu insanıyla uzun bir süre birlikte olduğu yer olarak kışlaları gösterir. Aydınların halkla ilk defa Trablusgarp ve Balkan savaşı yenilgilerinden sonra tanıştığını ekler. Bir kısım aydınların da sürgün yoluyla Anadolu'yu tanıma imkânı bulduğunu açıklar. Yakup Kadri'nin Yaban romanında, halkla aydının kışlada ve cephede emir-komuta ilişkisi içinde tanıştığını anlatır. Şevket Süreyya Aydemir'in de yedek subay olarak görev yaptığını ve bu sayede Anadolu insanıyla tanıştığını açıklar.

Anadolu insanını, toplumsal ve ekonomik gerçekliği içinde anlatan ilk yazarlarımız olarak Nazım Hikmet ile Sabahattin Ali'yi gösterir. Her ikisinin de Anadolu insanını toplumsal ve ekonomik gerçekliği içinde tanınmasının hapishanede olduğu sonucuna varır. Bu tanışmanın eserlerini etkilediğini söyler. Açıklayarak, örnekler verir. Toplumcu gerçekçi bir başka önemli yazar olarak üzerinde durduğu Sadri Ertem'in de, babasının asker olması, Anadolu ve Rumeli'de onunla bulunmasına karşılık, Anadolu insanını tam olarak tanımadığını ileri sürer. Bazı kaynaklar göstererek, Sadri Ertem'in masa başı öyküler yazdığını anlatır. Bu saydığı üç şahsiyetin, Kemal Tahir'in "Göl insanları" adlı eseri kadar Anadolu köyünü ve insanını tanıtmadığını söyler. Kemal Tahir'in de Anadolu köylüsünü tanınmasında uzun süren hapislik hayatının rol aldığı sonucuna varır. Köy Enstitülü yazarlar ve Köy Edebiyatı başlıklı kısımdaysa Reşat Enis'in "Toprak Kokusu" adlı romanında toplumcu gerçekçi bir yaklaşımla Çukurova'daki toprak kavgalarını, tefecilerin, din bezirgânlarının küçük toprak sahiplerinin topraksız hale getirildiklerini vurguladıklarını, böylelikle topraksız köylülerin, toprak işçilerinin yaşamlarını anlattığını ifade eder. Bu romanı yazar bu sorunları ele alan ilk roman olarak görür. Reşat Enis'in Adana'da kaldıktan sonra çok kısa bir süre içinde yörenin insanları hakkında bilgi sahibi olduğunu belirtir. 1950'lerde Mahmut Makal'ın "Bizim Köy" adlı yapıtıyla o güne kadar yapıt veren yazarların kentli olmasına karşın ilk defa köy kökenli bir yazarın çıkıp, kendi köyünü ve başından geçen olayları anlattığını açıklar. Bu bölümün ardından yeni bir başlıkla yeni bir konuyu inceler.⁴

Cevdet Kudret de Edebiyatımızın, Tanzimat'tan 1959'a kadar uzanan yüz yıllık serüvenini aktardığı Türk Edebiyatında Hikâye ve Roman adlı çalışmasının üçüncü cildinde, 1923–1959 arasındaki tarihi süreçte yer alan hikâyeci ve romancıların eserlerinden seçmeler yapar. Onların yaşamı, yapıtları üzerine karşılaştırmalı yorumları ile yapıtlarından verdikleri örneklerle Türk Edebiyatının bu dönemi hakkında genel manasıyla bir fikir edinmemizi sağlar.

Bu dönemdeki yazarları önde gelen şahsiyetlerini Birinci Dönem(1923–1938), İkinci Dönem(1939–1959) ve bu dönemde eser veren diğer şahsiyetler olarak bir

⁴ Ayrıntılı bilgi için bakınız: Demirtaş Ceyhun, (1996) :*Türk Edebiyatındaki Anadolu*, Sis Çanı Yayınları, İstanbul.

sınıflandırmaya tabi tutar. “Türk Edebiyatında Hikâye ve Roman” adlı bu üçüncü ciltte Cumhuriyet Dönemi hikâye ve yazarlarının da kendinden önceki dönem yazarları gibi iki ayrı çizgide yürüdüğünü belirtir. Bu dönemde yazılan eserlerin bazılarının toplumsal sorunlara bir kısmının ise bireyin iç dünyasına eğildiğini ileri sürer.”⁵

Yine bu dönemle ilgili olarak tespit edebildiğimiz, Anadolu ile ilgili yazıların bir kısmına da ansiklopedilerde rastlanır. Cumhuriyetin ilk yıllarında yayımlanan fikri, ilmi ve edebi muhtevalı bir dergi olan “Anadolu Mecmuası” adlı dergide Anadolu’yu daha ziyade edebiyat, folklor, kültür, iktisat ve coğrafya açısından ele alan konulara yer verildiği görülür.

Mecmuanın çıkışında büyük rol oynayan Halit Bayrı mecmuanın maksadı hakkında şunları söyler:

“Anadolu mecmuasının neşrinden maksat,bir Anadolu ilmi ve bir Anadolucuk mesleği vücuda getirmektir.İtiraf edelim ki doğup büyüdüğümüz yurdu layıkıyla tanımıyoruz.bu yurdun mazisine,tarihine vakıf olmadığımız gibi,şimdiki vaziyetinden,bina aleyh istikbalinden de bi-haberiz....Anadolu mecmuası,bütün anasır ve teferruatıyla işte bu medeniyeti ve onu ibda edenleri evvela kendimize,sonra bir ilşim halinde herkese göstermek niyetindedir.”⁶

Anadolu’yla ilgili bir diğer önemli hadise bir dönem aydınlarını peşinden sürükleyen Anadoluculuk akımıdır. Anadoluculuk akımı hakkında Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisinde şu şekilde bir tanıma yer verilir:

“Anadoluculuk, I.Dünya Savaşının son yıllarında,mevcut ideolojilerin Anadolu Türklerinin enerjisini boş yere harcadığı iddiasıyla ortaya çıkan ve Anadolu’yu esas alan görüş önce 1924 de

⁵ Bkz: Cevdet Kudret, (2006) : *Türk Edebiyatında Hikaye ve Roman (1923-1959)*, Dünya Yayınları,Cilt:3 İstanbul.

⁶ Mehmet Kaplan, (1977): “Anadolu Mecmuası”, *Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi*, Dergah Yayınları, Cilt :1, s. 134.

yayımlanmaya başlanan Anadolu Mecmuası'nda felsefeci-sosyolog Hilmi Ziya(Ülken), tarihçi Mükrimin Halil(Yınanç), Ziyaeddin Fahri(Fındıkoğlu) tarafından işlendi. Anadolucuların savunduğu, 1071 Malazgirt savaşından sonra Türk tarihinde yeni bir devir açıldığı fikri, daha önceleri Yunan medeniyeti hayranlığına kapılan Yahya Kemal tarafından da benimsendi. Birinci nesilden sonra, Remzi Oğuz(ARIK), Necip Fazıl Kısakürek, Ahmet Kutsi Tecer, Ahmet Hamdi Tanpınar da bu görüşe katıldılar. R. Oğuz Arık, H. Oğuz Bekata tarafından 1930'larda yayımlanmaya başlanan Çığır, Ş. Raşit Hatiboğlu tarafından yayımlanan Dönüm, H. Avni. Göktürk'le birlikte yayımladıkları Millet(1942) dergilerinde romantik eğilimler taşıyan bir Anadoluculuk fikri geliştirir. II. Dünya Savaşı yıllarında Nurettin Topçu, Anadoluculuğu Hareket(1939) dergisinde İslamî ve mistik bir açıdan, Mümtaz Turhan 1950'den sonra pozitif ilimci görüşle(Ölçü, 1957) ve Yol(1960 dan sonra) dergilerinde ele aldılar. Cahit Okur ve Mehmet Kaplan da yazılarıyla bu akımın içinde bulundular.”⁷

“Anadolu adında yine Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesinin 1956'dan beri yayınlanmakta olan arkeoloji ve sanat dergisi de vardır. Başlangıçta Anatolia adıyla çıkan dergi 1965'ten sonra Anadolu adını almış, içindeki makaleler Türkçe ve yabancı dillerde yayınlanmıştır. Araştırmalar yanında resimleri de kaliteli olarak basılan derginin ağırlık merkezini, arkeoloji teşkil etmekle beraber ilk sayıdan itibaren zaman zaman Türk-İslam sanatına dair araştırmalara da yer verilmiştir.”⁸

⁷ Komisyon, 1977 : 135.

⁸ Semavi Eyice, (1991): “Anadolu”, *İslam Ansiklopedisi*, Türkiye Diyanet Vakfı İslam Araştırma Merkezi, Cilt: 3, s. 137.

BÖLÜM I:

Problem:

Edebiyat, oldukça geniş ve engin bir okyanustur. Bu okyanustan faydalanmak, onu özümsemek ancak onun içine girmekle mümkün olacaktır. Edebiyat yüzyıllar boyunca toplumların duygu, düşünce, hayallerini yansıtan bir ayna olmuştur. İnsanlar tarih boyunca edebiyatla ilgilenmişler, ondan yararlanmışlardır. Bunun yanında edebiyat, aynı zamanda insanların ruhlarına da hitap eden bir özelliğe sahiptir. Toplumların kültürleri edebiyata yansır.

Edebiyatımızda Anadolu kavramı şairler ve yazarlar tarafından yüzyıllar boyunca çeşitli yönleriyle ele alınmıştır. Özellikle bu ele alışıta Anadolu insanı ve coğrafyası hüznü, dramatik yönlerinin yanında, güzellikleri ve tabiatıyla gözlenmiştir. Bizde bu çalışmamızda Anadolu'yu Cumhuriyet Dönemi Hikâyelerimizde(1923–1950)dönemi arasındaki hikâyelerde mekân olarak incelemeye çalıştık. Anadolu'nun özellikle yazarların hikâyelerine mekân olarak nasıl yansıtıldığı, hikâyecilerimizin gözüyle Anadolu'ya nasıl bir bakış açısıyla bakıldığını inceleyerek, açıklığa kavuşturmaya çalıştık.

Şair Faruk Nafiz Çamlıbel'in "Sanat" şiirinde söylediği gibi: "Yazılmamış bir destan gibi duran Anadolu'yu" ve bu tabiatı yeniden gözümüzde canlandırmaya, onun derinliklerine ve görünen yüzünün arkasında kalan portresini anlamaya çabaladık.

Amaç:

Tezimin seçilmesindeki öncelikli amaç, Cumhuriyet Dönemi Türk Edebiyatı'nda hikâyelerimizde Anadolu'nun mekân olarak ne şekilde yansıtıldığı gösterilmiştir. Mekân tanıtılmaya çalışılırken, mekânın insandan ayrı düşünülmemeyeceği göz önünde bulundurularak, hikâyeler konu, özet, mekân bakımından incelenmiştir.

Önem:

Anadolu, edebiyatta eserlerimizde çeşitli biçimlerde ele alınmış, yansıtılmıştır. Ancak onu mekân bazında ve hikâye çerçevesinde ele alan kişi sayısı sınırlıdır. Dolayısıyla yapılan bu çalışmanın, Anadolu'ya farklı bir bakış açısı kazandıracağı düşünülmelidir. Bu çalışmayla Anadolu'ya bakan yazarların seçtiği coğrafyalar daha net bir biçimde görülürken, aynı zamanda mekânın insan hayatındaki önemi anlatılmaya gayret edilmiştir.

Sayıtlar:

1-Problem kısmında da belirtildiği gibi edebiyatımızda birçok hikâyeci, yazar, şair tarafından Anadolu coğrafyası ve insanı çeşitli şekillerde ele alınmış ve incelenmiştir. Böylece bu eserler içerisinde varolan Anadolu coğrafyası ve insanı farklı yazarlar tarafından farklı şekillerde yansıtılmıştır.

2-Anadolu üzerine 1923–1950 yılları arasında yazılmış olan hikâyeler, Cumhuriyet dönemi yazarlarının bu coğrafyayı ve insanı nasıl bir şekilde algılayıp yorumladığı hakkında bize bilgi verecektir.

3- Böyle bir çalışma Anadolu'nun fiziki, coğrafi özellikleriyle sınırlı kalmayacak, insanla yaşadığı coğrafya arasındaki etkileşimi de ortaya koyacaktır.

Sınırlılıklar:

Tezin boyutları ve zaman yetersizliği gibi faktörler göz önüne alınarak araştırmaya *sadece Cumhuriyet dönemi içerisinde 1923–1950 yılları arası* esas alınacaktır.

Tanımlar:

Hikâye: Anlatma, roman masal olmuş bir hadise.(Ferit Develioğlu, Osmanlıca- Türkçe *Lügat*).

Hikaye: Az çok ayrıntıları verilerek anlatılan olay; baştan geçen bir olayı anlatma;belli bir zaman ve yerde az.sayıda kişinin başından geçen, gerçeğe uygun bir takım olaylar anlatan ya da bir kaç kişinin karakteri çizilerek roman türünden kısa yapıt,öykü; aslı olmayan söz.(Türkçe Sözlük, TDK)

BÖLÜM II

YÖNTEM

Araştırma Modeli: Araştırma modeli, metin tahlili, eser tarama, kronolojik/zamandizinsel metodu gibi yöntemlerden yararlanılarak oluşturulmuştur.

Evren ve örneklem:

Araştırmada 20.yy'm hikâye ve romanlar evrenseldir. Tümüyle güvenli bir şekilde genel evrene ulaşmanın imkânsızlığı sebebiyle, çalışma evreni 1923–1950 dönemiyle sınırlı kalacaktır. Yaptığımız ön araştırma neticesinde örnek(model) oluşturabilecek eserler:

Önertoy, Ö.(1984):Cumhuriyet Dönemi Türk Roman ve Öyküsü, Ankara, Tisa matbaası

Alangu, T.(1967): Cumhuriyetten sonra Hikaye ve Roman(1930–1950)1–3.cilt, İstanbul, Dilmen Kitapevi

Parlatır, İ.(1974):Cumhuriyet Dönemi Türk Hikayeciliği, Ankara, (Ank.Üniv. DTCF. Yay. No:239)

Verilerin Toplanması:

Olca Önertoy'un, Cumhuriyet Dönemi Türk Roman ve Öyküsü adlı kitabından 1923–1940,1940–1950 yılları arasında hikâye kitabı yazmış yazarlar tespit edilerek, bunların içerisinde hangilerinin hikâyelerinde Anadolu coğrafyası, insanı içeren öğeleri barındırdığı bulunarak, bunlardan tespit edilen yazarların eserleri incelenecektir. Ayrıca konuyla ilgili teorik kitaplara, süreli yayınlara başvurulacaktır.

I.BÖLÜM

1923–1950 YILLARI ARASI TÜRKİYE CUMHURİYETİ'NDE YAPILAN REFORMLAR

A. 1923–1950 Arasındaki Dönemde Siyasal Alanda Yapılan Gelişmeler

A.1) Ankara'nın başkent olması(13 EKİM 1923):

Ankara, tarih boyunca Anadolu'da hep önemli bir stratejik nokta olarak varolmuştur. Atatürk, henüz Kurtuluş Savaşı mücadelesi öncesinde gelip gördüğü Ankara'dan etkilenmiş, burasını Milli Mücadelenin merkez noktası olarak hem doğuya hem batıya olan yakınlığı sebebiyle tercih etmiştir:

“Mondros Mütarekesi'nden sonra, 13 Kasım 1918'de başkent İstanbul İtilaf devletlerinin denetimi altına girer, devlet yönetimine müdahale edilmeye başlanır, 16 Mart 1920'de resmen işgal edilir. Saltanatın kaldırılmasından ve Osmanlı Hükümetinin istifasından sonra 4/5 Kasım gecesi Ankara Hükümeti'nce hazırlanan talimatname çerçevesinde TBMM adına İstanbul yönetimine el konulur ve bu kentin başkentlik statüsüne son verilir. TBMM açıldığı günden beri fiili başkent Ankara olmasına rağmen İstanbul'un düşman işgalinden kurtarılması hükümet merkezi meselesinin gündeme getirilmesine sebep olur. Bu mesele Milli Mücadele sırasında da ele alınır, hükümet 28 Kasım 1920'de bir kararname hazırlar ve bu kararname 31 Ocak 1921'de TBMM'de okunur. Kararnamede, İstanbul kurtarıldıktan sonra bile onu bir merasim merkezi olarak muhafaza edip, devlet merkezini Anadolu'da emniyetli ve korunaklı bir yere nakletmenin gerekliliğinden bahs olunur, bir başkent komisyonu kurulması ve bu komisyona üç mebusun dâhil edilmesi için meclisten izin istenir. Ancak o zaman yapılan görüşmelerden sonuç alınamaz.

Mustafa Kemal Paşa'nın düşüncesi, devlet merkezinin Anadolu'da olması gerektiğidir. Bununla ilgili 16/17 Ocak 1923 gecesi İstanbul gazetecileri ile yapmış olduğu İzmit Kasrı mülâkatında şunları söyler:

“Anadolu'nun ortasında merkez olacak bir şehir ancak Ankara, Kayseri, Sivas müsellesi(üçgeni) dâhilinde bir noktada olmak lazım gelir... Ankara pekâlâ Türkiye'nin merkezi olabilir.”⁹

“Dışarıda ve içeride meydana gelen tereddütlere son vermek isteyen hükümet derhal harekete geçer. Bu mesele öncelikle Halk Fırkası meclis grubunda ele alınır.9 Ekim 1923'te yapılan grup toplantısında partinin başkan vekili İsmet Paşa'nın, Ankara'nın hükümet merkezi olmasını isteyen önerisi kabul edilir. Bu öneri, İsmet Paşa ve 14 milletvekili arkadaşının imzalarıyla bir kanun teklifi olarak meclise sunulur. Yapılan uzun tartışmalardan sonra, Anayasa Komisyonunca tanzim olunan mazbata ittifaka yakın oy çokluğuyla kabul edilir. Kabul olunan bu kararlar Türkiye Devleti'nin idare merkezinin Ankara olduğu belirtilir. Böylece hukuki işlem tamamlanır, Ankara resmen başkent ilan edilir.”¹⁰

Zaten Ankara coğrafi konumu itibariyle de Anadolu'nun ortasında merkezi bir konuma sahiptir. Gerek demiryolu gerek kara yoluyla ulaşımına elverişli olması, Ankara'yı Milli Mücadele döneminde de Anadolu'nun yaşayan kalbi durumuna getirmiştir. Yunanlılar'ın burasını ele geçirmek için yaptığı girişimlerin nedeni de açıklığa kavuşur. Eğer burası kaybedilseydi bir insanın kalbinin durması gibi Milli Mücadele heyecanı da duracaktı. Ancak bu heyecanın başarıya ulaşmasıyla Ankara yeni Türk devletinin filizlendiği verimli bir toprak haline gelir. Böylece yeni hükümetin halka yönelmek ve halkla iç içe olma siyasetinin en önemli basamaklarından biri olan halkla birlikte olma ve ona eğilme gerçekleşir.

⁹ Dursun Ali Akbulut, (2002): “İkinci Dönem TBMM ve Cumhuriyetin İlanı”, *Türkler Ansiklopedisi*, Yeni Türkiye Yayınları, Cilt: XVI, s. 333.

¹⁰ Akbulut, 2002: 334.

Anadolu'nun kalbi artık Ankara'da atmaya başlar. Uzun yıllar Osmanlı Devleti'ne başkentlik yapan İstanbul, böylece Osmanlı İmparatorluğu'nun yıkılmasıyla bu payeyi de kaybeder.

Ankara'nın başkent olması ve Cumhuriyet Dönemi hükümetinin gerçekleştirmek istediği hedef hakkında dikkate değer tespitler yapmış kişilerden birisi de Prof. Dr İlhan Tekeli'dir. "Ankara'nın Başkentlik Kararının Ülkesel Mekân Organizması ve Toplumsal Yapıya Etkileri Bakımından Genel Bir değerlendirilmesi" adlı makalesinde şöyle demiştir:

"Ankara'nın başkent olması kararının sebepleri arasında bir taraftan yıkılan imparatorluğun ve kaldırılan halifelik'in imgelerinden yeni rejimin kendisini sıyırması kaygıları, öte yandan yarı sömürge niteliğindeki bir ekonominin dışa bağımlılığı yüksek ekonomisinden kurtulup, bağımsız bir ülke ve ekonomi oluşturma amaçlarıdır."¹¹

Yazar, yeni hükümetin eski başkenti bırakıp, Ankara'yı seçmesinin amacını da maddeler halinde üç başlık altında inceler. Bu madde ve başlıklar şunlardır:

- Avrupa'nın büyük güçlerinin dışa bağımlı liman kentleri ekonomileri kanalıyla kurduğu emperyalist denetimin kırılması,
- Ankara Hükümeti'nin kendisini Osmanlı imajından kurtarması, imparatorluğu yadsıyarak, ulusal devlete geçişin sağlanması,
- İstanbul'daki kozmopolit kültürel değerlerin yadsınması, Ankara çevresinde yaratılacak yeni kültürel değerlere dayanarak yeni bir ulusal burjuvazi ve onun yaşam kalıplarının ortaya çıkarılması.

Yazar daha sonra ikinci gruptaki amaçların ülkenin mekân organizasyonu ile ilgili olduğunu söyleyerek, açıklamasına devam eder:

¹¹ İlhan Tekeli, (1994): "Ankara'nın Başkentlik Kararının Ülkesel Mekan Organizması ve Toplumsal Yapıya Etkileri Bakımından Değerlendirilmesi", *Ankara*, Yapı Kredi Yayınları, s. 143.

- Ülkeyi kendi aralarında iç bağınlaşması dış ile bağınlaşmasından daha az olan ayrı ayrı bölgesel ekonomik olmaktan kurtarıp, iç pazar bütünleşmesi yüksek, başka bir deyişle ulusal bir ekonomi haline getirmek.
- İç Anadolu gelişmesini sağlayarak bölgeler arası eşitsizlikleri gidermek, gerekliliğini vurgular.

Üçüncü gruptaki amaçlar olarak kent ölçeğinde olanlar açıklanır.Söz konusu amaçlarda şu şekilde sıralanmıştır:

- Modern, çağdaş, batı yaşantısının doğabileceği yeni ve örnek bir kent kurmak,
- Bu kentle Cumhuriyetin yaratacağı ulusal burjuvazinin yaşam kalıplarını, diğer Türk kentlerinde örnek olacak şekilde geliştirmek,
- Cumhuriyetin başarılarını bu modern kentin doğuşunda simgeleştirmek.”¹²

Sözlerimizi Ahmet Hamdi Tanpınar’ın “Beş şehir” adlı eserindeki Ankara tasviriyle bitirelim:

“Mustafa Kemal ve arkadaşlarını Anadolu yollarında dolaştıran, bin bir güçlkle güreştiren yapıcı ve yaratıcı ağı, Malazgirt’in ve büyük fethin başladığı işi asırlar boyunca devam ettirecek ve nasıl Sinan ve Nedim’i Yunus ile İtri’yi muzaffer rüyalara borçlu isek gelecek çağların şerefini yapacak olan isim ve eserlerin de İnönü’de, Sakarya ve Dumlupınar’da harita başında geçen uykusuz gecelere ve bu gecelerin ağır yükünü taşıyan isimsiz şehit ve gazilere borçlu kalacağız.”¹³

¹² Tekeli, 1994: 148.

¹³ Ahmet Hamdi Tanpınar, (1976): *Beş Şehir*, Dergah Yayınları, İstanbul: s.26.

A.2) Cumhuriyetin İlanı(29 Ekim 1923):

Cumhuriyetin ilanı Atatürk'ün gerçekleştirdiği yenilikler içerisinde en dikkat çekici reformlardan birisidir.O yeni Türk devletinin yönetim biçimini belirtirken, yüzyıllardır süren Osmanlı Saltanatı geleneğini de yıkmıştır.Kendisi o zaman padişah olabileceken en ufak bir tereddüt bile göstermeden, yeni Türk devleti için en iyi rejimin Cumhuriyet rejimi olduğunu düşünerek, bu rejimi uygulamaya koymuştur.Elbette Cumhuriyetin ilan edilmesini kolaylaştıran ve hızlandıran etmenler de bu reformun gelişmesinde anahtar rol oynamıştır.

Cumhuriyetin ilânı Atatürk'ün gerçekleştiği yenilikler içerisinde en dikkat çekici reformlardan birisidir.O Yeni Türk devletinin yönetim biçimini belirken yüzyıllardır süren Osmanlı Saltanatı geleneğini de yıkmıştır.Kendisi o zaman padişah olabileceken en ufak bir tereddüt bile göstermeden,yeni Türk devleti için en iyi rejimin Cumhuriyet Rejimi olduğunu düşünerek,uygulamaya koymuştur.Tabii Cumhuriyet'in ilân edilmesini kolaylaştıran ve hızlandıran etmenlerde bu reformun gerçekleşmesinde anahtar rol oynamıştır:

“Ulusal egemenlik esasına dayanan yeni Türk Devleti'nin bütünlüğüne ve işleyişine uymayan ve Milli Mücadele Döneminde ulusal davanın karşısında olan Osmanlı Saltanatı Lozan Konferansı'na katılmadan önce siyasi bir soruna yol açınca TBMM tarafından kaldırıldı. Saltanatın kaldırılmasıyla siyasal yapının önündeki önemli bir sorun aşularak ulusal egemenlik anlayışı pekiştirildi. Osmanlı Padişahı Vahdettin ve ailesi İngiliz donanmasına ait olan “Malaya”zırhlısına binerek ülke dışına çıktılar.(1 Kasım 1922)

23 Nisan 1920'de yönetimi fiilen eline alan Türk ulusu, Türkiye Büyük Millet Meclisi vasıtasıyla geleceğine sahip çıkar ve bütün yönetim işlevini bu kurum ile yerine getirmeye başlar.1921 Anayasasında da bu fiili durum hukuki şekliyle belirtilmişti. Askeri ve siyasi hedeflerini önemli ölçüde gerçekleştiren siyasi rejimi, bu fiili duruma uygun devlet şekline yasal ve siyasi bir konuma getirmesi gerekiyordu. Ayrıca milli mücadele döneminin mecburiyetlerinden ileri gelen’’Meclis Hükümeti

Sistemi’’artık işlemiyordu.’’¹⁴

“27 Ekim’de Mustafa Kemal Paşa’nın talebi üzerine İcra Vekilleri Heyeti görevden ayrılır. Yeni bir icra vekilleri heyeti oluşturulması yolundaki çabalar ise sonuçsuz kalır; çünkü meclis içindeki değişiklik siyasi eğilimli gruplar arasında bir uzlaşma sağlanamamış, seçilmek için gerekli oy çoğunluğuna hiçbir grubun adayı ulaşamamıştır. Siyasi bunalım, yeni icra vekilleri heyetinin kurulamaması üzerine daha da derinleşmiş oldu.

Mustafa Kemal Paşa, sonuçlarını ve çözümünü önceden düşünüp, hazırladığı, yeni bir hükümetin kurulamaması gibi derin bir siyasi bunalımı bizzat yaratarak, uzun zamandan beri gerçekleştirmek istediği, siyasal amacına oldukça yakınlaşmıştır. Onun görüşüne göre, sorun anayasadan kaynaklanıyordu. İcra Vekilleri Heyeti’ne girecek olan kişilerin tek tek meclis tarafından seçilmesi hem her zaman güç olmakta, hem de icra vekilleri heyeti içinde bir görüş birliği yaratılmaması sonucunu doğurmaktaydı. Ayrıca zaten ilke olarak rejime adını koyma zamanı da gelmişti.

28 Ekim akşamı Çankaya’da yapılan toplantıda, ertesi gün Cumhuriyet ilan edilmesi kararlaştırılır. O gece Mustafa Kemal Paşa ile İsmet Paşa birlikte ‘Teşkilat-ı Esasiye Kanunu’na ilişkin gereken değişiklik önergesi hazırlanır. Böylece Anayasa,’’Türkiye Devletinin Şekl-i hükümeti Cumhuriyettir’’hükmünün konulması için bir yasa önerisi de hazırlanır.’’¹⁵

¹⁴ Sait Dinç, (2003): *Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi*, Karahan Yayınları, Adana: s.141.

¹⁵ Sina Akşin (basım yılı yok): *Yakınçağ Türkiye Tarihi(1908-1980)*, Doğan Yayınları, İstanbul: s. 134.

A.3 Halifeliğin Kaldırılması(3 Mart 1924):

Atatürk, saltanatı kaldırdıktan sonra saltanat sevdasına kapılan kişilerin tüm umutları suya düşer.Rejim karşıtlarının odaklandığı yeni nokta Halife Abdülmecit olur. Atatürk, halifeliğin mevcut rejim karşısında giderek güçlenmesi karşısında ve rejim karşıtı kişilerin sempati duyduğu bir kurum olması nedeniyle kaldırılması gerektiği düşüncesindedir.Bunun için istediği koşulların ortaya çıkması için bir süre beklemiştir.Ancak çok geçmeden halifeliği de çok geçmeden ortadan kaldırmayı ve Cumhuriyet rejiminin karşısındaki en büyük tehlikelerden birini daha yok etmeyi başarır.

“Mustafa Kemal, hilafetin kalkmasını ve bu sıfatla Abdülmecid’in Türkiye Cumhuriyeti’nde bulunmasını önlemek istiyordu. Bu bakımdan hazineden Abdülmecid’in para istemesine çok sert bir tepkiyle karşılar. Başvekil İsmet Paşa, Halife Abdülmecid Efendi’nin başkâtibini Ankara’ya göndermiş, bazı isteklerde bulunmuş olması yolundaki bilgileri İzmir’de bulunan Mustafa Kemal’e bir telgrafla yollar.Bu istekler üzerine Mustafa Kemal bu duruma çok kızar. Mustafa Kemal, bu bilgileri kendine veren Başvekil İnönü’ye vermiş olduğu cevapta, halifenin ve bütün dünyanın kesin olarak gerçekte halife ve hilafet makamını ne din ne de siyaset bakımından hiçbir anlamının olmadığını, Türkiye Cumhuriyeti’nin böyle boş şeylerle, mevcudiyetini istiklâlini tehlikeye atmayacağını, hilafet makamının yalnız tarihi bir hatıra olduğunu belirtir. 3 Mart 1924’te Fethi Okyay’ın başkanlığında toplanan TBMM, halifeliğin kaldırılmasına ve Osmanlı Hanedanı’nın Türkiye dışına çıkarılmasına dair Şeyh Saffet(Yetkin)Efendi ile 53 arkadaşının teklifini görüşmeye başladı. Teklifin gerekçesi şudur:

‘Türkiye Cumhuriyeti içinde Hilafet makamının bulunuşu, Türkiye’yi iç ve dış siyasette iki başlı olmaktan kurtaramadı, bu yüzden halifelik kaldırılmalıdır.’ifadesine yer verilir.

Bundan sonra mecliste hilafetin kaldırılıp, kaldırılmaması

konusunda pek çok konuşma yapılır. Neticede 3 Mart 1924'te TBMM''Hilafetin ilgasına ve Hanedan-ı Osmanî'nin Türkiye Cumhuriyeti''hudutlarının dışına çıkartılması kabul edilir. Böylece saltanattan sonra halifelik de tarihe karışır.”¹⁶

A.4) Çok Partili Döneme Geçiş Denemeleri:

Atatürk'ün mevcut siyasi yapıyı ve rejimi yerleştirdikten sonra bu yenilikleri benimsemeyen Atatürk'ün arkadaşları, Terakkiperver Cumhuriyet Partisini kurmuştur. Ancak çok kısa zamanda bu parti rejim düşmanı kişilerin toplandığı bir parti olur. Şeyh Sait isyanıyla kanunî soruşturmaya uğrayarak kapatılır. Ardından 1929 Dünya Ekonomik bunalımı sonrası halkın değişen ihtiyaçlarına cevap vermesi için Atatürk'ün desteğiyle Fethi Okyar, tarafından 1930'da Serbest Cumhuriyet Fırkası kurulur. Fakat bu partinin de kısa süre sonra rejime karşıt kişilerin yuvası haline gelmesi üzerine Fethi Okyar, tarafından kapatılır. Çok partili rejime geçiş denemeleri için henüz yeterli uygun ortama ulaşılmadığı sonucu ortaya çıkar. Çok Partili rejim ancak İsmet İnönü zamanında başarılı olarak uygulanmaya başlanır.

“23 Nisan 1920'de Ankara'da toplanan TBMM seçimle gelenler ile eski Osmanlı Meclisi mebusanının Ankara'ya katılanlarından oluşuyordu. Belirli bir görüşü temsil etmediklerinden ve herhangi bir siyasi partinin de temsilcisi olmadıklarından aralarında bir birlik mevcut değildi. Çeşitli kaynaklarda mesleklerden gelen milletvekilleri çok değişik bir yapıya sahiptiler.”¹⁷

“Mecliste 17 Ağustos 1923 tarihinden sonra Halk Partisi'nin kurulmasıyla Mustafa Kemal, disiplinli bir siyasi kadroya sahip olarak devrim konusunda güç kazanır. Mustafa Kemal bu partiyi tanıtırken, geçmişte kurulan ve ülkenin mukadderatını elinde bulunduran diğer siyasi partilerden ayrı olduğunu ifade ederek;

¹⁶ Yücel Özkaya, (2002): “Atatürk Dönemi ve Atatürk İnkılâpları”, *Türkler Ansiklopedisi*, Yeni Türkiye Yayınları, Cilt: XVI, s. 365.

¹⁷ Hamza Eroğlu, (1990): *Türk İnkılâp Tarihi*, Savaş Yayınları, Ankara: s.236.

“..Halkın müşterek çıkarlarını koruyan bir parti,...ve..Bir ihtilal komitesi değil,bir inkılâp komitesi olduğunu...”söyler.

Fakat meclis ve ülkede gelenekçi reformları farklı algılayan gruplar, siyasallaşma talebinde bulunurlar ve mecliste temsil edilmek için yeni bir parti kurmuşlardır. Mustafa Kemal’in yakın arkadaşları tarafından 17 Kasım 1925 kurulan bu parti, Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası adını almış ve ilk muhalefet partisi olma özelliğini kazanmıştır

1925 yılında Cumhuriyeti tehdit eden Şeyh Sait Ayaklanması sonrasında kanunî soruşturmaya uğrayan parti, İstiklâl mahkemelerinin uyarısı üzerine Takrir-i Sükûn Kanunu’na dayanılarak, 5 Haziran 1925’te kapatılır. Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası’nın kurulması aynı zamanda siyasi tarihimizde çok partili siyasal yaşama geçiş olarak değerlendirilir. Diğer çok partili yaşama geçiş denemesi de 1930’da olmuştur. 1929 tarihinde Dünya Ekonomik Krizi Türk ekonomisi de etkilemiş, halkın sıkıntı ve taleplerini yansıtıca, bir siyasi parti kurulması ortaya çıkınca Mustafa Kemal’in teşvikiyle Serbest Cumhuriyet Fırkası kurulmuştur(12 Ağustos 1930).Bir müddet sonra partinin Cumhuriyete muhalefetin odaklandığı yer olmaya başlayınca parti kurucusu Fethi Bey, partiyi 18 Aralık 1930’da fesh etmiştir.”¹⁸

“Milli egemenliği ve milli bağımsızlığı gerçekleştirmeyi, kurtuluşun ve yeni devletin temel prensibi sayan Müdafâi Hukuk Cemiyeti, sonraları Halk Fırkası ve Cumhuriyet Halk Partisi hüviyeti ile Türk politika hayatında yer almıştır. TBMM’nin açılması, Saltanatın ilgası, Cumhuriyetin ilânı yürütme organının kararına karşı yargı denetimini sağlayacak tarzda Danıştayın bağımsız bir mahkeme olarak kurulması, mahalli idarelerde demokratik gelişmelere yer verilmesi, seçimlerin gerekliliği, kadınlara seçme ve seçilme hakkının tanınması,

---

¹⁸ Dinç, 2003: 144-145.

teminatlı hâkim ve bağımsız mahkeme geleneğinin kurulup geliştirilmesi, yeni Türkiye'nin kuruluşundan itibaren 1945'e kadar olan devrede, tek partinin varlığına ve hâkimiyetine rağmen, demokratik rejimin temel müessesesi ve unsurlarını gösteren, belirten özelliklerdir. Serbest Fırka tecrübesinin başarısızlığa uğraması ve gerçekleşmesi zarurî inkılâp hamlelerinin başarıyla yapılması zorunluluğu, tek partili siyasi hayatın 1945'e kadar olan devamını gerekli kılmıştır.

İsmet İnönü'nün, 1 Kasım 1945'de TBMM'ni açış nutku kamuoyunda ve basında ilgi ile karşılanmış, yeni bir devrin açılışının gerçek müjdecisi olmuştur. 17.6.1945 tarihinde yapılan ara seçimlerinde de C.h.p'si namzet göstermemiş, Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde muhalefetin temsili lüzüm ve zaruretine kanaat getirmiştir. Bu devrede çok partili hayata geçilmiş, ilk defa 18 Temmuz 1945'te Milli Kalkınma Partisi kurulmuştur. Siyasî hayatımızda büyük bir rol oynayan Demokrat Parti ise ancak 7 Ocak 1946 tarihinde kurulmuştur. Demokrat Parti kuruluşundan kısa bir müddet sonra 21 Temmuz 1946 tarihinde genel seçimlere iştirak etmiştir. İktidar partisinin büyük bir çoğunlukla kazandığı bu seçim muhalefet tarafından çeşitli şikâyetlere sebebiyet vermiş, hür ve serbest bir seçimin tesisi yolunda kamuoyuna hâkim zihniyet seçim kanununda değişikliği zorunlu kılmıştır. 14 Mayıs 1950'de tarafsızlık, serbestî ve güven içinde gerçekleşen seçimlerle 27 yıl devlet yönetimini yürüten C.H.P iktidarı yeni kurulan Demokrat Partiye devretmiştir. Serbest ve hür seçimlerle iş başına gelen yeni iktidarla yeni bir devir açılmıştır.¹⁹

---

¹⁹ Eroğlu, 1990: 340, 342-343.

B.Eğitim ve Kültür Alanında Yapılan Gelişmeler:

Atatürk son zamanlarda Batının karşısında Osmanlı İmparatorluğunun neden geri kaldığını çok iyi görmüştü. Bunun en önemli temel sebeplerinden biri değişmeye ve yeniliklere yeterince önem ve ciddiyet verilmemesiydi. Atatürk bu doğrultuda yeni kurulmuş olan Türkiye Cumhuriyeti'nin ancak sağlam bir eğitimle kalkınabileceğine inanıyordu. Batı standartlarını yakalamamanın faydalı olacağına inanarak, bu doğrultuda yeniliklere gitmiştir.

Atatürk kalkınma işinde, eğitimin en etkili araçlardan birisi olduğunu görmüştür. Onun için, 2.9.1924 tarihli konuşmasında şöyle demiştir:

“...en mühim, en esaslı nokta eğitim meselesidir. Eğitimidir ki bir milleti ya hür, müstakil, şanlı, yüksek bir cemiyet halinde yaşatır, ya da bir milleti esaret ve sefaletle terk eder.”²⁰

B.1) Tevhid-i Tedrisât Kanununun Kabulü:

Tevhidi Tedrisat Kanununun başlıca amacı mevcut bulunan eski ve yeni öğretim kurumları arasındaki ikiliği gidererek, birlik sağlamaktır. Bu doğrultuda Tekke, medreseler ve zaviyeler kaldırılmış, mevcut okullar Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlanmıştır.

“Osmanlı Devleti'nde Selçuklulardan devr alınan geleneksel eğitim sistemiyle, 18. yüzyılın sonlarından itibaren Avrupa'dan esinlenerek kurulan yeni okulların yer aldığı bir eğitim sistemi mevcuttu. Müfredat programları ve kuruluş amaçları birbirinden çok farklı bulunan medreseler ile Avrupa tipinde kurulmuş olan okullardan mezun olan insanlar, birbirinden oldukça değişik, hatta zıt dünya görüşlerine sahip

²⁰ Kemal Aytaç, (1984): *Atatürk, Eğitim Politikası Üzerine Konuşmalar*, Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Yayınları, Ankara: s.10.

oluyorlardı.”²¹

Özellikle Osmanlı İmparatorluğunun son dönemlerinde diğer sistemlerle birlikte çöken eğitim sistemiyle ortaya çıkan medrese-mektep kavgası, eski ve yeni kurumları karşı karşıya getirmiştir. Bir tarafta yeniliğin simgesi olan mektepler; diğer tarafta eski sistemin çökmeye yüz tutmuş sistemi medreseler. İşte içinde bulunulan bu durum karşısında Atatürk, henüz Kurtuluş Savaşı devam ederken ileride izlenecek eğitim politikasını özellikle köylerin nasıl eğitilmesi gerektiğini şöyle ifade eder:

“...Asırlardan beri milletimizi idare eden hükümetler tamim-i maarif arzusunu izhar ede gelmişlerdir. Ancak bu arzularına vusul için şarkı ve garbı taklitten kurtulamadıklarından netice milletin cehilden kurtulamamasına müncer olmuştur. Bu hazin hakikat karşısında, bizim takibe mecbur olduğumuz maarif siyasetimizin hudutu esasiyesi şöyle olmalıdır: Demiştik ki, bu memleketin sahibi aslisi ve heyeti içtimaiyemizin unsur-u esasisi köylüdür. İşte bu köylüdür ki bu güne kadar nur-u maariften mahrum bırakılmıştır. Binaenaleyh bizim takip edeceğimiz maarif siyasetinin temeli evvela mevcut cehli izale etmektir. Teferruata girmekten içtinaben, bu fikrimi birkaç kelime ile tavzih etmek için diyebilirim ki alelittlak umum köylüye okumak, yazmak ve vatanını, milletini, dinini, dünyasını tanıtabilecek kadar coğrafi, tarihi, dini ve ahlaki malumat vermek ve amal-i erkaayı öğretmek maarif programımızın ilk hedefidir.”²²

“Mustafa Kemal, eğitim ve öğretim birliğinin sağlanması hususunda gecikmenin meydana getireceği zararın, büyük olacağını düşünüyordu. Bu sebeple bu konuda yapılacak işleri de önceden planlamıştı. Bu plan çerçevesinde, zamanın Milli Eğitim Bakanı Vasıf Çınar Bey ve elli arkadaşı tarafından Tevhid-i Tedrisat hakkında bir önerge hazırlanarak

²¹ Refik Turan, Mustafa Safran, E.Semih Yalçın, Necdet Hayta, Mehmet Şahin, M.Ali Çakmak, Cengiz Dönmez (2003): *Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi*, Gazi Kitapevi, s.199.

²² Türkan Başyığıt, (2002) : “Türkiye’de Kırsal Kalkınma Politikaları (1923-1950)”, *Türkler Ansiklopedisi*, Yeni Türkiye Yayınları, Cilt:17, s.689.

TBMM'ye sunulmuştu. Bu önerge,3 Mart 1924 tarihinde TBMM Genel Kurulunda yapılan görüşmelerden sonra kabul edilmiştir. Böylece Türkiye'de eğitim ve öğretim alanında birlik sağlanmıştır.”²³

“Tarımsal eğitimin karşılanması amacıyla 17 Haziran 1927’de”Ziraat Tedrisatının Islahı Kanunu” çıkarılır. Ankara’da Yüksek Ziraat ve Yüksek Baytar Mektepleri ve Enstitüsü kurulur. Tarım alanında gelişme sağlanması için makineleşmenin gerekliliğini savunan devlet, bu makineleri kullanacak ve tamir edecek kişiler yetiştirmek amacıyla Ankara, Adana, Bursa ve Halkalı’da Ziraat Makinist Mektepleri kurar. Yine bu dönemde köylünün tefecinin elinden kurtulmasını sağlamak amacıyla kooperatifçilik desteklendi.

Köye yönelik olarak yeni birtakım kurumlar kurulur.18 Haziran 1936 yılında oluşturulan 14.1.1938 tarih 3314 no’lu yasa ile geliştirilen köy büroları bağlı oldukları ilçelerde ve köye gönderdiği memurları aracılığıyla köylünün sorunlarının çözülmesi amacıyla çalışmalar yapar.”²⁴

B.2) Latin Harflerinin kabulü:

Atatürk,yüzyıllardır süregelen Osmanlı İmparatorluğunun dilinin artık değişmesi gerektiği düşüncesindeydi.Bunun en önemli sebeplerinden biri olarak da bu dilin artık ihtiyaçları karşılayamaz ve anlaşılması zor bir dil olmasıydı.Osmanlı İmparatorluğunun son dönemlerinde başlayan tartışmalar Cumhuriyet Döneminde hız kazanarak,sonunda daha anlaşılır,herkesin öğrenebileceği bir dil olan Latin Alfabesinin kabul edilmesine karar verilmiştir.

“Orta Asya’da iken, yani Müslüman olmadan önce, Göktürk ve Uygur alfabelerini kullanmış olan Türkler, İslâmiyet’in kabulünden sonra, Arap alfabesini kullanmaya başlamışlardı. Bu çerçevede, diğer

²³ Turan v.d, 2003: 200.

²⁴ Başyigit, 2002: 689-690.

Müslüman Türk devletleri gibi, Osmanlı Devleti'nde de Arap alfabesi kullanılıyordu. Ancak, uzun yıllar Arap alfabesini kullanan Osmanlı Devleti'nde, 19. yüzyılın ortalarından itibaren bu alfabenin değiştirilmesi ya da ıslah edilmesi gerektiği şeklinde tartışmalar başlamıştır. Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulmasından sonra, Arap alfabesinin bu durumu göz önünde bulundurularak, bazı aydınlar arasında, bu harflerin Türkçe'nin yapısına uymadığı görüşü ağırlık kazanmaya başladı.

Mustafa Kemal de alfabe konusunda ciddi tartışmaların yaşandığı bir dönemde Dil Encümeni tarafından yapılan çalışmaları titizlikle izlemiş, 9 Ağustos 1928 tarihinde İstanbul'da, Dil Encümeni tarafından hazırlanan raporun sonuçlarını göz önünde bulundurarak yaptığı bir konuşmada

“Arkadaşlar, güzel dilimizi ifade etmek için yeni Türk harflerini kabul ediyoruz. Bizim ahenkâr lisanımız yeni Türk harfleriyle kendini gösterecektir” diyerek, alfabenin değiştirileceği konusunda ilk haberi vermiştir.²⁵

B.3) Halk Evleri:

Halk Evlerinin açılma sebeplerinden en dikkat çekecek noktalardan birisi mevcut halkın eğitimini sağlamak, köylü ile aydın arasındaki uçurumu azaltmak yapılan inkılapların daha metodik bir biçimde yapılmasını ve uygulanmasını sağlamaktır.

“1932’de aydınlanmanın halka yaygınlaştırılması, ulusal bir ekin yaratma, yayma çabasının bir ürünü olarak kentlerde halkevleri, köylerde halkodaları kuruldu. Bunlar bilinçsel ve ruhsal bir uyanışın merkezi olmuşlardır. Bu kültür merkezlerinde tarih, dil, güzel sanatlar, halkbilim,

---

²⁵ Turan v.d, 2003: 201-202.

köy araştırmaları incelemeleri, uygulamaları gerçekleştirilmeye çalışılmıştır. Okuma yazma bilmeyen yurttaşlar, bu kültür yuvalarında açılan kurslarla insan olmanın olanaklarına kavuşturulmuştur.

Halkevleri Atatürk'ün çok güvendiği ve çok bel bağladığı bir devrim kurumu olarak kurulmuştur. Pek kısa sürede gelişmiş ve yirmi iki yerde saraylar gibi her türlü araçları içinde toplayan binalar yapılmıştır. Halkevleri Atatürk devrinde yabancı ideolojilere karşı bir set idi."²⁶

"Halkevleri Atatürk devrimlerinin Türk toplumuna yaygınlaştırılmasında, köylü-şehirli, bölgeler arasındaki farkların azaltılmasında, yaygın eğitim gerçekleştirilmesinde önemli bir işlevi yerine getirdi."²⁷

B.4) Köy Enstitüleri:

Köy Enstitüleri İsmet İnönü döneminde köylünün temelden eğitilmesi ve okur-yazarlığın artırılması amacıyla kurulmuş olan önemli bir teşkilattir. nemi zaman içinde anlaşılmıştır.

"Atatürk'ün ölümünden sonra eğitimle ilgili politikalar bitmemiş, İnönü döneminde köylüyü eğitmek amacıyla köy enstitüleri kurulmuştur. Köy enstitüleri, yakın tarihin en hararetili tartışılan kültür projelerinden biridir. Olumlu ve olumsuz yargılar, önyargılar adeta kemikleşmiştir ve nesnellikten belli lde uzaklaşmıştır. Enstitülere karşı olanlar ne kadar suçlayıcı ve acımasızsa; enstitü yandaşları da konuyu aynı lde idealize etmişlerdir.

²⁶ Meral Pazar, (2001): *Demokratik EĞitimde Bir Anıt Kurum: Köy Enstitüleri*, Güldikeni Yayınları, Ankara: s.20.

²⁷ Başyiğit, 2002: 691.

Köy Enstitülerinin temel amacı ve hedefleri şöyledir: 'Birinci sorun, kırsal alanı kalkındırmak, köy insanına bilinç kazandırmak, ulusal hedeflerin dayanağı haline getirmek için belli düzeyde bilgi ve beceri sahibi kılmaktır. Bunun yöntemi olarak da bu amaç için rehberlik, önderlik yapacak insan gücünü yine kırsal alanın içinden seçmek ve kendi sosyal çevresinde yetiştirmektir. O halde yapısıyla, öğretmen kadrosuyla, öğretim sistemi ve programıyla bir çeşit 'özel öğretim' kurumuydular; tanımlanmış bir kesimin öğretim kurumu. Enstitülerde öğrenci yalnızca yöreden yani kırsal kesimden seçilen gençlerden meydana geliyordu. Mezunlar, köy öğretmeni olarak mezun olacaktı. Yani yine tanımlanmış bir istihdam modeli vardı. Köyden kaçmayacak, oranın şartları ve geleceği için yetiştirilen, yine orada görev yapacak olan misyonerler yetiştirmek'

Enstitülerin çevrelerine ve topluma birçok etkisi olmuştur. Bir kere eğitim hayatına bir dinamizm getirmişlerdir. Birçok yetenekli gencin ortaya çıkmasını sağlamışlardır. Çok sayıda ünlü sanatçı, yazar, eğitimci, politikacı, Köy enstitülerinin ürünü olarak toplum hayatında sivrildiler. Buradan yetişen öğretmenler enstitüler kapandıktan sonra da uzun süre geldikleri kurumun meşalesini taşıdılar, sosyal hareketlerde yerlerini aldılar. Birçok kavramların, kırsal kesimin sorunlarının Türkiye gündeminden bir daha çıkmamasında Enstitü ve buradan yetişenlerin payı vardır."²⁸

C.Kültür Alanında Yapılan Değişiklikler:

C.1) Tarih ve Dil Devrimleri:

Atatürk, dil ve tarih devrimlerini desteklemek amacıyla Türk Dil ve Türk Tarih Kurumunu kurmuştur. Türk Dil Kurumu ile Türk dilinin zenginleşmesi amaçlanırken, Türk Tarih Kurumuyla da Türklük bilincini kuvvetlendirmek amacıyla Türklerin

---

²⁸ Akşin, (basım yılı yok): 428-431.

kökeninin nereden geldiği araştırılmaya çalışılmış ve Türk Tarih tezi oluşturulmuştur. Bu aşamaya nasıl geldiğinin anlaşılması için bu devre gelene kadar olan gelişmelere bakılması gerekir.

“Osmanlı İmparatorluğu zamanında okullarda tarih eğitimi Osmanlı İmparatorluğunun kuruluşuyla ya da Türklerin İslamiyeti almalarından sonra başlatılırdı. Öncelikle bunu değiştirme yoluna gidildi ve İslamiyetten önce Türklerin tarihine önemle eğilindi. 23 Nisan 1930’da yapılan Türk Ocakları 6.Kurultayında alınan kararlar arasında Türk tarih ve uygarlığını bilimsel bir şekilde incelemek ve araştırmak göreviyle yükümlü bir ‘Türk Tarih Heyetinin’ oluşturulmasına karar verildi. 12 Nisan 1931’de kurulan bu dernek, ilk kez 26 Nisan 1931’de Türk Tarih Tetkik Cemiyeti adı altında ilk toplantısını yapmıştır. Gerek derneğin kurulması ve gerekse ilk toplantısını yapması Mustafa Kemal’in önergesiyle olmuştur.

Atatürk’ün üzerinde önemle durduğu ve önemsedığı bir diğer konu dil konusudur. Bu nedenle; yaşamın her yönünde “tam bağımsızlığını” sağlamaya ve korumaya özen gösteren Türkiye Cumhuriyetinin, dilini de yabancı dillerin etkisinden kurtarmaya çabalaması kadar doğal ve kaçınılmaz bir şey olamazdı. Cumhuriyet bu konudaki atılımlara girişirken önce “İslamiyetin Türkçeleşmesine” çabaladı ve Ocak 1932’de hem ezan hem dualar hem de hutbeler Türkçe okunmaya başlandı. Daha sonra da Türk dilini incelemek amacıyla bir kurum oluşturulmasının hazırlıkları başlar.

11 Temmuz 1932’de Türk Tarih Tetkik Cemiyeti 1.Kurultayının kapandığı gece Mustafa Kemal, “bu cemiyete kardeş bir dil cemiyeti” kurma kararı verir ve 12 Temmuz 1932’de İçişleri Bakanlığına verilen bir dilekçe ile Türk Dilini Tetkik Cemiyeti kurulur.

Türk Dil Kurumu’nun kuruluş amacı her şeyden önce dilimizin yabancı dillerin boyunduruğundan kurtarılması ve konuşma diliyle yazı dili arasındaki ayrımın ortadan kaldırılmasıdır. Bu amaç hiç kuşkusuz,

dilimizin zenginleştirilmesine de yöneliktir. Bu çerçevede yazı dilindeki yabancı kökenli sözcükler atılarak bunların yerine konuşma dilindeki sözcükler alınır. Bunun yetersiz kaldığı durumlarda da Türkçenin kuralları çerçevesinde sözcük türetme yoluna gidilir.”²⁹

D. Toplumsal ve Sosyal Alandaki Gelişmeler:

D.1) Kılık-Kıyafette Değişiklik:

Kılık-Kıyafet insanlık tarihinde çok eskiden beri var olan bir durumdur. Osmanlı devletinde mevcut olan kılık-kıyafetin yeni kurulan Türk devletinin yapısına uygun olmadığını düşünen Atatürk bu alanda yenileşmeye giderek, özellikle Türk kadınına büyük bir özgürlüğe kavuşturup, modernleştirir.

“İnsanların giyim geleneği yüzyıllar boyunca çeşitli aşamalardan geçmiştir. Hayvan derisinden dokumacılığa geçişte, giyim tarzı iklime, coğrafi bölgelerin ve milli geleneklerin ve zevkin özelliğine göre gelişme göstermiştir. İnsanların dış görünüşü bakımından giyimleri sürekli bir değişikliğe de konu olmuştur. Milli kıyafetler o kavmin estetik ve hatta sanat zevkini göstermesi bakımından önemlidir. Bu genel fikirlerden sonra Cumhuriyet devrimizde kıyafet meselesi bir kanun çıkarılacak kadar önemli olmuştur. Çünkü Osmanlı döneminin çeşitli aşamalarında kıyafetler değişiklik göstermiş, hatta imparatorluğu teşkil eden çeşitli zümreler, ayrı ayrı kıyafetlerle gezmişlerdir. II. Mahmut devrinde Tunuslu’ların giydiği fes kabul edilince, bu aynı zamanda müslümanların dini bir sembolü sayılmıştır. Ancak, Osmanlı İmparatorluğunun son devirlerinde her alandaki çöküntünün, Türk erkeklerinin dış kıyafetine de yansıdığı kabul edilmiş ve bir gerilik belirtisi olarak görülmüştür.

Kadın kıyafetleri de şehir ve köylere göre çok değişiklik gösteriyordu. Şehir kadını tamamen kapalı bir kıyafete bürünmeye

²⁹ Toktamış Ateş, (1980): *Türk Devrim Tarihi*, Yeni Güryay Matbaası, İstanbul: s. 310-315.

mecburdu. Köylü kadınlarımız ise, ekonomik düzenleri icabı iklim şartlarına göre giyiniyorlar ve şehirli kadından farklı durumda idiler. İşte bu bakımdan Cumhuriyet devrimiz, Türk kadınına dış kıyafetinde bir serbestlik kazandırmıştır. Mutaassıp zihniyeti yıkan diğer sosyal devrimlerimiz arasında, erkek ve kadın için medeni dünya insanların giydiği şekillerin kabul edilmesi, Türkleri giyim bakımından ayrı bir âlem olmaktan kurtarmıştır. Erkek vatandaşlar için de 1925'te çıkan"şapka kanunu"ile fes kaldırılmıştır."³⁰

D.2) Tekke, Zaviye ve Türbelerin kapatılması:

Osmanlı toplumunda önemli bir fonksiyonu olan tekke ve zaviyeler, imparatorluğun son zamanlarında bozularak yozlaşır. Atatürk bu yozlaşmayı görür ve yeni devletin ve rejimin karşısında önemli bir tehlike olduğunun farkına vararak, onları kaldırtır.

"Cumhuriyetin ilk yıllarında, rejimi sağlamlaştırmak ve iç düzeni sağlamak maksadıyla bir takım inkılâplara girişilince, tekke ve zaviyeler, gerçekleştirilen bu inkılâplara karşı çıkmaya başlamışlardı. Hâlbuki yeni Cumhuriyet rejiminde, bu rejime ve inkılâplara karşı olan ve bu sebeble halk üzerinde olumsuz tesirler yapabilecek böyle kuruluşlara ve yapılanmaya yer yoktu. Bu durum, Mustafa Kemal'in 30 ağustos 1925 tarihinde yaptığı konuşmada da açıkca dile getiriliyordu. O, bu konuşmasında: 'Türkiye Cumhuriyeti, Şeyhler, dervişler, müritler ve meczuplar memleketi olamaz. En doğru ve en hakiki tarikat, medeniyet tarikatıdır' diyerek, düşüncesini ve kararlılığını ifade etmiştir. Bu düşünce ve kararlılığın eseri olarak da, 30 Kasım 1925 günü kabul edilen bir kanunla tekke, zaviye ve türbeler kapatılırken, şeyhlik, dervişlik, dedelik, müritlik v.s gibi ünvan ve lakapların kullanılması tamamen yasaklanmıştır."³¹

³⁰ A. Afet İnan, (1998):*Türkiye Cumhuriyeti ve Türk Devrimi*, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara:s.172-174.

³¹ Turan v.d, 2003: 212.

D.3) Takvim, Saat, Ölçüler ve rakamlarda değişiklik:

Osmanlı İmparatorluğu döneminde uzun yıllar boyunca kullanılan takvim, saat ve ölçülerin Batı standartlarında olmaması, batılı devletlerle olan iletişim ve ilişkilerde karışıklığa yol açması üzerine Atatürk, mevcut eski sistemleri değiştirerek, batılı tarzdaki takvim, saat ve ölçü uygulamasını getirir.

“Genç Türkiye Cumhuriyeti’nde, her alanda Batı medeniyetini yakalamak için uluslar arası normlara göre bir sistem kurmak düşüncesi mevcut idi. Bu sebeple, Batı ülkeleri ile ilişkilerde problem teşkil edecek olan unsurlardan kaçınılıyordu. Dolayısıyla, Osmanlı Devleti’nden kalan takvim, saat, ölçü ve rakamların, ilişkilerde doğabilecek yanlış anlama ve çelişkilerin önüne geçebilmek için, o sıralarda bunların Batılı örneklerle göre değiştirilmesi fikri önem kazanmıştır.

Bu çerçevede, batı medeniyeti ile olan bu farklılığı ortadan kaldırmak maksadıyla, 26 Aralık 1925 tarihinde kabul edilen bir kanun ile Osmanlı Devleti zamanından beri kullanılmakta olan Hicrî ve Rumî takvim yerine Miladî takvim kabul edilmiş ve yine aynı tarihte milletlerarası saat uygulaması da benimsenmiştir. Bu değişikliklerin yanında, aynı yıl alınan bir kararla, Arap rakamları da bırakılarak, yerine milletlerarası rakamlar denilen Avrupa rakamları kabul edilmiştir.”³²

D.4) Köy Kanununun Çıkarılması(18 Mart 1926):

İstiklal Savaşının bitmesiyle birlikte, Lozan Barış anlaşması imzalanır. Artık eski Osmanlı Devletinin yerinde yeni, genç, dinamik bir Türkiye Devleti vardır. Atatürk Askeri zaferlerden sonra asıl mücadelenin şimdi başlamakta olduğunu bilincindedir. Yıllardan beri devam eden savaşlar sonunda hem Anadolu Coğrafyası

---

³² Turan v.d, 2003: 212-213.

hem de Anadolu köylüsü yıkık, yorgun, virane bir görünüm kazanmıştır. Bu sebeple Mustafa Kemal'in önderliğinde yürütülen çeşitli kalkınma hamleleriyle, uzun yıllar boyunca gerek malını gerek canını hiç çekinmeden veren bu milletin insanlarını hak ettikleri bir biçimde yaşatmak, onları huzur, mutlu ve güzel bir gelecek bırakmak Cumhuriyet Dönemi Hükümetinin en başta gelen isteklerinden birisidir. Bu fikir aynı zamanda Batı dünyası karşısında aynı durumlara düşmemek, muasır medeniyetler seviyesine ulaşmak için de gerekli görülmüştür.

İşte bu doğrultuda güçlü bir devlet olmak için güçlü bir ekonomiye gereksinim olacağından hareketle devlet köy ve köylüye yönelik yeniliklere girişti.

Atatürk köy ve köylülere karşı verdiği önemi bir konuşmasında şu şekilde belirtmiştir:

“Yedi asırdan beri cihanın dört köşesine sevk ederek kanlarını akıttığımız, kemiklerini yabancı topraklarda bıraktığımız ve yedi asırdan beri emeklerini ellerinden alıp, saçıp savurduğumuz ve buna karşılık sürekli aşağılama ve alçaltmayla karşılık verdiğimiz ve bunca iyiliklerine karşı iyilikbilmezlik, terbiyesizlik ve zorbalıkla uşak düzeyine indirmek istediğimiz, bu asil sahibin huzurunda bugün utanarak üstün saygıyla gerçek duruşumuzu alalım.”³³

“Bu düşünce doğrultusunda köylüye yönelik yapılan reformlardan biri Köy kanunun çıkarılmasıdır.. Köy Kanunu 97 maddeden ve on bölümden oluşan bir kanun olup, kanun maddelerine bakıldığında, yıllarca devlet tarafından unutulmuş köylüleri cumhuriyet rejiminin, çağdaş uygarlık seviyesine ulaştırma arzusu dikkati çeker.”³⁴

³³ Şevket Gedikoğlu, (1949): *Niçin Eğitim Kurşları-Köy Enstitüleri*, İdeal Matbaası, Ankara: s.6.

³⁴ Türkan Çetin, (1992): *Cumhuriyetin İlk Yıllarında Türkiye’de Köy, Köylü Sorunu ve Köy Kanunu*, Dokuz Eylül Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İzmir, s.90.

Hiç şüphesiz bu kanun ve yasa tasarısıyla birlikte Köyler, büyük bir değişim geçirir. Uygulanan bu maddelerle köyler cumhuriyet ve demokrasinin uygulandığı küçük bir prototip olarak ortaya çıkarlar. Böylece köy düzen ve tertip olarak kendi kendini kalkandıran ve geliştiren bir kimliğe bürünür.

D.5) Soyadı Kanununun Kabulü:

Soyadı kanununun kabulüyle Mustafa Kemal, toplum arasında eşitsizliğe neden olan asalet ve unvanları kaldırmış, halkla-devlet arasında soyadının olmaması sebebiyle meydana gelen karışıklıkları gidermiştir.Soyadı kanununun kabul edilmesiyle Mustafa Kemal'e T.B.M.M Türklerin babası anlamına gelen Atatürk soyadını vermiştir.

“Kişinin soyadı bulunmaması toplum hayatında karışıklıklara neden oluyordu. Kişinin soyadının olmaması toplumsal ilişkiler bakımından bir eksiklikti. Soyadı yerine kullanılan baba adı, doğduğu memleketin adı ve ya kullanılan lâkaplar, soyadının toplumsal ilişkilerdeki rolünü oynayamıyordu. Soyadı bir bakımdan ailenin toplum hayatındaki rolünü değerlendirmekte aileye güç ve moral vermekte idi. Aile birliğini ve aile içinde de karşılıklı ilişkilere moral bakımından destek olmakta idi.

21 Haziran 1934'de çıkarılan 2525 sayılı Soyadı Kanunu ile her Türk'ün özadından başka soyadı taşıması zorunlu kılınır.Bu kanunla Soyadlarının Türkçe olması, rütbe, memurluk, yabancı ırk ve millet adları ile ahlâka aykırı ve gülünç kelimeler soyadı olarak kullanılmaması kararlaştırılır.”³⁵

D.6) Kadın Haklarının Kabulü:

Kadın haklarının kabul edilmesiyle Osmanlı toplumunda yüzyıllar boyunca ikinci plana atılmış kadının,yeni kurulan Türk devleti ile birlikte yeniden toplumda hak ettiği yeri kazandığı görülür.Türk kadını Atatürk sayesinde birçok Avrupalı kadından daha önce seçme ve seçilme hakkını da kazanmıştır.

---

³⁵ Eroğlu,1990: 285.

“Türk törelerine göre çeşitli coğrafi bölgelerde yaşamış olan Türk kavimlerinde kadın, hürriyetine kısmen eşit hak ve mevkie sahip durumda olmuştur. Ancak, islamiyeti kabul eden diğer kavimlerle beraber Türklerin bir ümmet anlayışı içinde toplanmalarıyla töreler birbirine tesir etmiş ve şeriat hükümlerine göre kadın hakları kısıtlanmıştır. Osmanlı İmparatorluğu’nda Bizans saray ve aristokrat adetlerinin de tesiriyle Türk kadını sosyal ve entellektüel hayattaki yerini zamanla kaybetmiştir. Medeni kanunun kabulü ile Türk kadını birçok esas haklarına, en ileri medeniyet seviyesine ulaşmıştır. Türk kadını aile hukuku yönünden bu kanunla medeni şahsiyetine sahip olmuştur. Böylece medeni haklarda hiç ayrılık gözetilmeden kadın ve erkek Türk vatandaşı olarak eşit addedilmiştir.”³⁶

D.7) Ekonomik Alandaki Gelişmeler:

Ekonomi bir devletin sürekliliği ve dayanıklı olabilmesi için gerekli en temel unsurlardan birisidir. Günümüzde devletlerin gücü aynı zamanda onların ekonomik gücüyle de bağlantılı olarak ortaya çıkmaktadır. Atatürk de sadece bir devletin askeri başarılarla ayakta duramayacağını farkına vardığından ve Osmanlı devletinin son zamanlarından itibaren devletin yabancı güçler tarafından nasıl sömürge haline geldiğini görmüş olduğundan yeni kurulan devlet için yeni bir kalkınma hamlesi olarak Milli Ekonomi politikasını uygulamaya düşünür ve bunun ilk örneğini de İzmir İktisat Kongresi’nde sistemli ve planlı bir şekilde ortaya koyar.

“Bir milletin refah içinde yaşayabilmesinin temel şartı şüphesiz ekonomik kalkınmışlıktır. Bu sebeple ekonomi, devlet-millet hayatındaki en önemli unsurlardan birisidir. Osmanlılar zamanında, tarım ve hayvancılığa dayalı Türk ekonomisi, özellikle son dönemlerde kapitülasyonlar ve uzun süren savaşlar yüzünden büyük krizler yaşamış dolayısıyla çökmek noktasına gelmiştir. Bu dönemde millet, yoksulluk içinde sıkıntılı günler yaşamaya ve bağımsızlığına kasteden düşmanlarına

---

³⁶ Afetinan, 1998: 165-170.

karşı büyük bir mücadeleye mecbur kalmıştır.

Ülkenin ve milletin içinde bulunduğu bu zor şartlardan kurtarılarak, ülkeyi kalkındırmak maksadıyla 17 Şubat 1923 tarihinde İzmir’de İktisat Kongresi toplanmıştır. Atatürk burada yaptığı konuşmada:

“Siyasi ve askeri zaferler ne kadar büyük olurlarsa olsunlar, ekonomik zaferlerle taçlandırılmazsa, kazanılacak başarılar yaşayamaz ve sürekli olamaz. Yeni Türkiye’yi layık olduğu kuvvete yükseltebilmek için birinci ve en çok ekonomimize önem vermek mecburiyetindeyiz.”

diyerek Yeni Türk Devleti için ekonominin önemini ortaya koyar. Devamında;

“Kongre sonunda benimsenen Millî Ekonomi ilkesiyle, büyük devletlerin boyunduruğu altına girmeden, kendi çabamız ve kaynaklarımızı değerlendirilerek kalkınmak öngörülmüş ve aynı zamanda ekonomideki yabancılaşmayı önlemek için, yabancı şirketlerin elinde bulunan işletmelerin devlet tarafından satın alınarak, millîleştirilmesi amaçlanmıştır.”³⁷

“Cumhuriyet Dönemiyle birlikte köylüler üzerinde yapılan bir diğer kayda değer özellikte yıllarca köylüyü ezen aşar vergisinin kaldırılmasıdır. Bu yasa tasarısının gerçekleştirilmesiyle birlikte köylülerin üzerindeki vergi yükü ağırlığı büyük ölçüde hafifler. Bunun bir sonucu olarak yüzyıllar boyunca devlet tarafından ezilmiş, unutulmuş geniş bir halk kitlesi yeni devletin uyguladığı politikayla devrimleri destekleyen bir güç haline getirilmek istenir. Yeni devletin tarım üzerindeki vergileri azaltması sonucu, yeni yönetici kadronun ekonomik alanda kalkınmak ve sanayileşmek için gerçekleştirmeyi planladığı

---

³⁷ Turan v.d ,2003: 216-218.

birçok planın da sınırlı olması sonucunu doğurur.”³⁸

“1920–1933 yılları yeni Türk Devletinin ekonomik, sosyal ve kültürel kalkınmayı sağlamak bakımından hazırlık yıllarıdır. Bu yıllarda yeni devlet derlenme, toparlanma, alt yapıyı düzenleme, ekonomiyi yeniden organize etme çabalarında bulunmuştur. Bu dönemde tarım üretiminin ve tarımda verimliliğin artırılması çabasına yönelinmiş, demiryolu yapımına önem verilmiş, Türkiye’yi demirağlarla örme politikası hedef olarak seçilmiştir. Ekonomideki yabancılaşmayı önlemek için imtiyazlı yabancı şirketler elinde bulunan demiryolları ve limanlar, maden işletmeleri ile büyük kentlerin su, elektrik, havagazı haberleşme ve taşıma ihtiyacını gideren işletmeler, devlet tarafından satın alınarak devletleştirilmiştir.”³⁹

“1933-1938 dönemi, devletçiliğin fiilen uygulandığı, tarıma kıyasla sanayileşmeye öncelik, eğitime ve nüfus artışına ağırlık verildiği bir dönemdir. Özetle belirtmek gerekirse Atatürk döneminin ekonomi politikası, fakir bir hammadde üreticisi olan bir ülkenin sanayici bir ülke olarak kalkınmak yolunda gayretlerini, istikrarlı, planlı ve dengeli kalkınmasını göstermektedir. Bu dönem bütünü ile birlikte ekonomik, sosyal ve kültürel kalkınmamızın bir altın çağıdır. Başka ülkelere de, geri kalmış ülkelere, ekonomik kalkınma yolunu açmakla model ve örnek olmuştur.”⁴⁰

“Atatürk’ün ölümünden sonra onun yerine Cumhurbaşkanı seçilen İsmet İnönü’nün devrinde önemli ekonomik ve siyasal etkileri olan gelişme, varlık vergisinin çıkmasıdır. Türkiye İkinci Dünya Savaşı döneminde “ihtiyatlı” siyaset içinde tüm tepkilere karşın sınırları korumada başarılı olmuştur. Ama ekonomik ve toplumsal yapıyı

³⁸ Yahya S.Tezel, (1986):*Cumhuriyet Döneminin İktisadi Tarihi*, Yurt Yayınevi, Ankara: s.375.

³⁹ Avni Zoru, (1977): *Atatürk Devrimleri ve İktisadi Kalkınma*, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları, Ankara, s.48.

⁴⁰ Eroğlu, 1990: 295.

korumak ise zordur. Bir milyona yakın bir ordunun beslenmesi ve böylesine önemli aktif bir nüfusun üretim dışında kalması, zaten pek güçsüz olan Türk ekonomisini felce uğratmıştır. Savaş nedeniyle ortaya çıkan hammadde ve yedek parça kıtlığı, üretimi olumsuz olarak etkilemeye başlamış, büyük kentlerde yaşayan üst düzey bürokratlar kendilerini, en alt kesimden hamal ve ayakkabı boyacıları ile birlikte kuyruklarda bulmuşlardır.

Karne uygulaması, alıcı ve satıcıların tüm denetimlerine karşın etkisiz kalması, 'tezgâh altından ödemenin yaygınlaşmasına koşut olarak, birçok ithalatçı, ihracatçı, acenta komisyoncularının karaborsa faaliyetleri aşırı kazançların gerçekleşmesi sonucunu getirmiştir.' Harp Zenginleri'daha çok ülkenin ticaret merkezi İstanbul'da bu gruplar arasında gelişmiştir. Kentlerde yaşayanlar, özellikle kendilerini dolandırıcıların kurbanı olarak gören maaşlı bürokratlar arasında tüccarlara karşı gözle görülür kızgınlıklar olmuştur. Bu nedenle Saraçoğlu hükümeti duruma el koyarak 9 Kasım 1942'de Varlık Vergisi Kanunu Tasarısını TBMM'ye getirir. Kısa sürede onaylanan yasa tasarısıyla Varlık vergisi kanunu yürürlüğe girer. Ancak bu vergide özellikle azınlıkların fazla vergi ödemesi sebebiyle dış ülkelerin tepkilerini çeker ve 1944 yılında ortadan kaldırılır.

Son olarak burada köylülere yönelik en önemli çalışmalardan biri olan Toprak Kanunu yasasının çıkarılması ile ilgili gelişmelerden bahsetmenin doğru olacağı kanısındayız. 1936 ve 1937 yıllarında Büyük Millet Meclisi açılış nutuklarında, toprak kanunlarının bir an önce çıkartılarak ülkede topraksız köylü bırakılmaması ve dağıtılan toprakların da her çiftçi ailesinin geçimini sağlayacak miktarda olması gerektiğini belirtmiştir. Böylece Türkiye'de gerekli hazırlıklar tamamlanarak büyük bir toprak reformu hareketine başlanmıştır.⁴¹

⁴¹ Ömer Lütfi Barkan, (1946): "Çiftçiyi Topraklandırma Kanunu ve Türkiye'de Zirai Reformun Ana Meseleleri", *İktisat Fakültesi Mecmuası*, Cilt:VI, s.60.

“Toprak Kanunu Yasası Atatürk’ün ölümü ve İkinci Dünya Savaşının araya girmesi sebebiyle ancak 11 Haziran 1945 tarihinde çıkarılır. Bu kanunun amacı, sadece büyük toprak mülklerini parçalamak amacıyla ülkenin toprak mülkiyetin yapısındaki düzensizlikleri ortadan kaldırmak değildir. Bunun yanı sıra, zirai kalkınmayı sağlayacak gerekli yardımları yapmak ve toprakların sürekli bir şekilde işlenmesini sağlayacak tedbirleri almak da belirlenen amaçlar arasında yer almaktadır.”⁴²

“İkinci Dünya Savaşının ardından Türkiye’de de çok partili rejime geçiş başlar. Demokrat Partinin iktidara gelmesiyle birlikte yeni bir rüzgâr esmeye başlar. Amerika Dış politikada Türkiye’ye Marshall planıyla Türkiye’nin tarım ülkesi olmasını önerir. Bu plan doğrultusunda tarımda makineleşmeye gidilir. Ülkeye 40 bin civarında traktör girer. Tarıma traktör’ün girmesiyle birlikte birçok çiftçi köyden şehre göç eder. Böylece Türkiye’de yoğun göç sonucu gecekondulaşma, işsizlik, gibi yeni problemler doğar.”⁴³

E) Hukuk Alanındaki Gelişmeler:

Osmanlı devleti döneminin son zamanlarında mevcut hukuk sisteminin yetersiz olduğunu düşünen Ahmet Cevdet Paşa Mecelle’yi oluşturur. Ancak yeni Türk devletinin yapısına uymayan Mecelle de bu dönemde ortadan kaldırılarak, yerine yeni bir hukuk sistemi temin edilir.

“Dinî esaslara dayanan Osmanlı Hukuk Sisteminde devlet ve toplum hayatı şer’i hukuk deyimiyile ifade edilen İslam Hukukuna göre düzenlenmiştir. Ayrıca dinî kurallara aykırı olmamak şartıyla kaynağını örf ve adetten alan Örfî hukuk uygulanmaktaydı. Şer’i hukuk

⁴² Barkan, 1946:66.

⁴³ Türkan Başyığıt, (2002): “Türkiyede Kalkınma Politikaları(1923-1950)”, *Türkler Ansiklopedisi*, Yeni Türkiye Yayınları, Cilt:XVII, s.695.

imparatorluğun Müslüman olmayan halkına uygulanıyordu. Gayrimüslümlere kendi dinsel hukukları uygulanmaktaydı. Yabancılarda adli kapitilasyonlar nedeniyle ayrıcalıklı bir hukuka sahip bulunuyorlardı. Bu durum ülkeyi hukuk birliğinden yoksun bırakmakta, bir hukuk kargaşası yaratmaktaydı. XIX. yüzyılda Osmanlı hukuk sistemindeki reform anlayışlarının bir sonucu olarak, Ahmet Cevdet Paşa'nın başkanlığındaki bir komisyonca hazırlanan Mecelle adlı medeni bir kanun kabul edildi. 2. Meşrutiyet'ten sonra Mecelle'nin de yetersizliğinden söz edilmeye ve ıslah için çalışmalar yapılmaya başlanmıştı.. Mecelle'de “zamanın değişmesiyle hükümlerin değişmesin inkâr olunamaz” şeklinde bir madde yer almaktaydı. Mustafa Kemal Atatürk buna dayanarak 1922'de TBMM'de Mecelle'nin kendisinin de değişmesi gerektiğini belirtmişti.”⁴⁴

Hukuk inkılâbının gerekliliği Mustafa Kemal Atatürk'ün 1 Mart 1924 tarihli TBMM'deki konuşmasında da açıkca dile getirilmiştir:

“Asıl mühim olan nokta adli teşkilatımızın, bizi şimdiye kadar, şuurfî, gayri şuurfî tesir altında bulunduran, asrın icabatına gayri mutabık revabıttan(bağlardan) bir an evvel kurtarmaktır. Millet, her mütemeddin memlekette(medenî memlekette) olan terakkiye adliyenin, memleketin ihtiyacına tevakuf(uyan) eden esasatını istiyor. Milletin arzu ve ihtiyacına tâbi olarak adliyemizde her güne tesirattan silkinmek ve seri terakkiyata atılmakla aslâ tereddüt olunmamak lazımdır. Hukuk-u medeniyede hukukî ailede takip edeceğimiz yol ancak medeniyet yolu olacaktır. Hukukta idare-i maslahat ve hurafelere merbutiyet(bağlılık) milletleri uyanmaktan men eden en ağır bir kâbustur. Türk milleti üzerinde, kâbus bulunduramaz.”⁴⁵

“Türk Devrimiyle yepyeni bir devlet kurulunca, hukuk düzeninin değişmesi gerekiyordu. Laik bir toplumda, din esaslarına dayanan hukuk

⁴⁴ Ali İhsan Gencer, Sabahattin Özel, (2001): *Türk İnkılâp Tarihi*, Der Yayınları, İstanbul: s.232–233.

⁴⁵ Eroğlu, 1990: 255.

sistemi yaşayamazdı.”⁴⁶

“Batı uygarlığına yönelmiş olan Türkiye batıdaki medeni kanunlardan birini bir bütün halinde almayı en pratik hal çaresi olarak görür. Bunun için en uygun olarak görünen İsviçre Medeni Kanunu Türkçe’ye çevrilir. Bazı yerlerinde ülkemizin ihtiyaçlarına uygun uyarlamaların yapılmasından sonra 17 Şubat 1926 tarihinde Türk Medeni Kanunu olarak kabul edilir. Medeni Kanunun kabul edilmesiyle modern Türk ailesinin kurulabilmesine imkân sağlanır. Vatandaşlar kişi hak ve ilişkileri bakımından en ileri, çağdaş ülke ve vatandaşlarının düzeyine ulaştılar. Medeni Kanun özellikle Türk kadınlarına getirdiği ileri haklar bakımından apayrı bir önem taşır.”⁴⁷

“David Hotham’a göre,” Atatürk devrimleri içinde en hayret verici ve ilerici olan İsviçre Medeni Hukukunun kabulüdür. Yeni medeni kanun çok kadın alma geleneğini ortadan kaldırmış, o zamana kadar erkek egemenliği altında olan kadına, eşit hak tanımıştır. Türkiye’den başka hiçbir müslüman ülkenin böyle bir işe kalkışmadığını hatırlamak yeter. Diğer İslam ülkeleri şeriatı modernleştirmeye çabalamışlar, fakat hiçbiri Atatürk’ün yaptığı gibi şeriatın yerine bir Avrupa ülkesinin kanunlarını getirmeye cesaret edememiştir.”⁴⁸

“Medeni kanunun başarıyla değiştirilmesi ve uygulanması sırasında diğer alanlarda da yenilikler yapılır. Ticaret Kanunu değiştirilerek, modernleştirilir. Ceza Hukuku alanında en modern yapıt olan İtalya Ceza Kanunu adapte edilerek, yürürlüğe konur. Yargılama, İcra ve iflas usulleri, en ileri ülkelerden alınan yasalarla modernleştirilir. Atatürk tarafından 1925 yılında Cumhuriyet’in ilk Yüksek Öğrenim Kurumu olan Ankara Hukuk Okulu açılır. Medeni Kanunun kabulünden birkaç yıl sonra hukuk sistemimiz, dinsel esaslardan tamamen

⁴⁶ Ahmet Mumcu, (1988): *Türk Devriminin Temelleri ve Gelişimi*, İnkılâp Kitapevi, İstanbul: s.148.

⁴⁷ Gencer v.d, 2001: 234.

⁴⁸ Mustafa Baydar, (1973): *Atatürk ve Devrimlerimiz*, İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul: s.242.

arınmış, laikleşmiş ve modernleşmiş olur.”⁴⁹

---

⁴⁹ Mumcu, 1988: 150

II.BÖLÜM

Cumhuriyet Yönetiminin Anadolu'ya Açılmasının Edebiyata Yansıması

Bu başlık altında Cumhuriyet Döneminde yapılan yenilik ve gelişmelerin Türk Edebiyatında öykü türünde nasıl bir yansıma ortaya çıkardığını ortaya koymaya çalışacağız. Bunu ortaya koyarken önce bir mekân olarak yazarların Anadolu'yu nasıl görüp, eserlerinde nasıl yansıttıklarını metinler üzerinde tahlil ederek inceleyeceğiz. Ama çalışmamızın üzerinde yoğunlaşılacak asıl bölümünü teşkil ettiği için mekân hakkında bazı teorik bilgiler vermek istiyoruz.

HİKÂYENİN UNSURLARI ARASINDA MEKÂN:

Mekân insanların yaşantılarında önemli bir yer işgal eder. Temelsiz bir binanın ayakta duramayacağı gibi mekânı olmayan bir öykü ya da romanda düşünülemez. Gerçek ya da hayali birçok edebi eserin belli bir mekânda geçtiği görülür. Mekân hem içinde yaşadığımız dış dünyada bizi çevreleyen saha olarak dış çevre, hem de içinde yaşadığımız kapalı mekânların içinde bir iç çevre olarak bizi kapsar.

Dış mekân gözümüzle görebildiğimiz, dağlar, ormanlar, ovalar ve bizi çevreleyen şehir, kasaba, köy olabilir. İç mekânsa içinde hayatımızın dış etki sınırlarını en az yaşadığımız evimizdir. Hikâye ve romanlarda mekân hem iç hem de dış yönüyle gözler önüne serilir. Romanlar hacimce hikâyeye oranla daha fazla olduklarından mekânı hikâyeye göre yüzeysel değil, detaylı bir biçimde sunarlar.

Bizim konumuz hikâye olduğu için Cumhuriyet Dönemi Hikâyelerinde mekânın nasıl ele alındığını inceleyeceğiz Tabi konumuza geçmeden önce mekânla ilgili bazı teorik bilgileri de vermenin doğru olacağı düşüncesindeyiz.

“Şerif Aktaş “Roman Sanatı ve Roman incelemesine Giriş” adlı eserinde, İtibari bir eserde mekânın itibari olması tabiidir. Vaka zincirini meydana getiren halkaların mahiyeti ve ona iştirak eden şahıs

kadrosundaki fertlerin içinde buldukları şartlar bu itibari mekânın şekillenmesine tesir eden faktörlerdendir. Anlatıcının durumu, tanıtılan yere göre bulunduğu mevki mekânın tanıtılmasında önemli rol oynar. İtibari mekân, harici âlemi aksettirme endişesiyle tanıtılıyor ve tasvir ediliyorsa “mimesis”e bağlı yapma ve yaratma tarzına uygun bir esere vücut veriliyor demektir”Tedric” esası çevresinde kaleme alınan metinlerde ise, mekâna ait hususiyetler, bir intibayı sezdirecek tarzda dikkatlere sunulur.”⁵⁰

Mehmet Tekin “Roman Sanatı”adlı eserinde mekânın edebi bir eserdeki vazifesini şöyle anlatır:

Mekân unsuru, bir tanıtım ve ya takdim sorununun ötesinde işlevsel bir nitelik taşır. Romancı, mekân unsurunu:

- a) Olayların cereyan ettiği çevreyi tanıtmak,
- b) Roman kahramanlarını çizmek,
- c) Toplumunu yansıtmak,
- d) Atmosfer yaratmak

Cihetinde kullanabilir ve o olayları şekillendirirken bunlardan birini devreye soktuğu gibi birkaçını da dikkate alabilir. Aslında bunların hepsinin temelinde yatan gerçek, anlatılanlara sahilik kazandırma endişesidir.”⁵¹

“Mekân, temel niteliği itibariyle kapsamlı bir kavramdır ve içinde, toplumsallaşmanın temel değerlerini barındırır. En geniş anlamıyla mekân, uygarlığın ve uygarlaşmanın vitrinidir. İnsanların uygarlaşma serüveninin ilk ayak izlerini mekânda gözleriz. Dolayısıyla mekân, genel ve geniş anlamda maddi ve manevi değerler manzumesini içinde barındırmaktadır. Romancı, bu değerleri tasvir ve tanım prizmasından

⁵⁰ Şerif Aktaş, (2003): *Roman Sanatı ve Roman İncelemesine Giriş*, Akçağ Yayınevi, Ankara: s.127.

⁵¹ Mehmet Tekin, (2004):*Roman Sanatı*, Ötüken Neşriyat, İstanbul: s.129.

geçirerek eserine taşır. Eserin bünyesinde yer alan mekân tablosunda, bir dönemin gelenekleri, eşya zenginlikleri, mobilya ve mefruşat tarzı, giyime ve eğlenceye dönük alışkanlıklar, moda ve argo günlük konuşmalar... Yer alır ve bunlar, toplumu toplum yapan temel dinamiklerdir.”⁵²

Necip Tosun “Flaneur’dan Irazca’ya Merkez-Taşra Görünümleri” adlı incelemesinde mekâna ait görüşlerini şöyle dile getirir:

“...Mekân, atmosfer yaratmada, bir tip karakter oluşturmada öykücünün elindeki en önemli kozu, malzemesidir. Günümüzde, modern öykünün geldiği yerle bu önem daha da arttı. Klasik dönemde “olayların geçtiği yer” olarak değerlendirilen mekân günümüzde kahramanların ruh durumunu izah eden önemli bir araca dönüştü. Artık mekân, görüntüsel bir etkinin oluşturulmasında, okurda bir inanırlık duygusunun oluşturulmasında, okurda bir inanırlık duygusunun yaratılmasında etkin bir kanıt olarak kullanılmaktadır.”⁵³

“Mekânın öykü açısından bir sahne görevi gördüğü söylenebilir. Dolgu malzemesi olmaktan öte, zorunlu bir sahne olarak mekân, öykünün akıp gittiği yatağı temsil eder. Bundan ötürü gereklidir, vazgeçilmezdir. Mekânın öyküye iki açıdan sahne olması söz konusudur. İlki, hikâyenin gerçekleştiği, doğduğu, geliştiği, sonlandığı mekânların anlatılmasıdır. Burada mekân çoğunlukla bir dekordur, sahnedir; önemli olan kahramanların hayatı ve anlatılan olaydır. Okurun dikkati olaya doğrudur ancak mekân olayın anlaşılması için gerekli bir unsur olarak öyküde yer bulmuştur. İkincisi, bizzat kimi mekânların öyküleştirmesidir. Burada dikkat doğrudan anlatılan mekâna çekilir. Olay yahut kahramandan çok mekânın kendisi öne çıkarılmıştır. Yani öykü-mekânlar oluşturulmuştur. Bu durumda öykü, bizzat mekânın

⁵² Tekin, 2004: 130-131.

⁵³ Necip Tosun, (2006): “Flaneur’dan Irazca’ya Merkez-Taşra Görünümleri”, *Heceöykü dergisi*, Hece Basın Yayın, Sayı: XVIII, s.88.

anlatısıdır. Örneğin ev, çeşme, cami, mağara, bir kent, bir semt birer öykü mekân kimliği ile ortaya çıkar. Bu türlü öykülerde zaman zaman anlatılan mekân konuşur, konuşturulur. Mekan karakter haline gelir ve kişileştirilir. İnsanın halleri bir mekânda izlenir.”⁵⁴

“Öykü, en geniş boyutuyla coğrafyayı, coğrafi bölgeleri, kentleri, kasabaları ve köyleri anlatmıştır. Bir betimlemenin ötesinde, betimlemeyi de içeren mekâna ait insan hallerinin anlatılmasını öne alan öykü, mekân-insan-kültür bağlantısını kurmaya çalışmıştır. Kentte yaşamının kent mekânıyla ilişkisi yahut köylünün köy mekânı ile geliştirdiği diyalog, öykünün vazgeçilmez anlatısı olmuştur. Aynı şekilde kimi coğrafi mekânlar; dağlar, ovalar, vadiler, uçurumlar da öykü dünyasında yer almıştır.

Yaşam mekanları öykü dünyasının galerisine dahil olmuştur. En başta ev olmak üzere otel, yurt, pansiyon gibi mekânlar öykülere konu olmuştur. Öyküler sözkonusu mekânlarda gerçekleşmiş, mekân-olay bağlantısını böylece kurulmuştur. Evler ve ev halleri birçok öykücünün önemle eğildiği yaşam mekânları arasında en ön sıralarda yer almıştır. Bir mekân olarak evin yanında ev düşüncesi, evin insan için önemi, insana aşılacağı duygular, ev yaşamı da öykülerin dikkat çektiği hususlar olmuştur.”⁵⁵

---

⁵⁴ Köksal Alver, (2006): “Öyküde Mekân, Mekânda Öykü”, *Heceöykü dergisi*, Hece Basın Yayın, Sayı: XVII, s.39.

⁵⁵ Alver, 2006: 40.

HİKÂYELER⁵⁶

1. Halit Ziya Uşaklıgil: Halit Ziya Uşaklıgil Serveti Fünun Dönemi yazarlarının en önemlilerinden birisidir. Ancak, yazar, sadece Serveti Fünun Döneminde eser vermemiş, Cumhuriyet Döneminde de eser vermeye devam etmiştir. Bizi burada ilgilendiren bu dönemde yayımlanan eserlerinde olaya dayalı kesin bir Anadolu mekânının isminin verilip, verilmediğidir.

“Hepsinden Acı”⁵⁷ Adlı Kitaptan:

“Dilhoş Dadı”:

Konu: Dilhoş Dadı adlı hikâye, yazarın geçmiş hayatında iz bırakan bir şahsiyetten esinlenerek kaleme alınmıştır. Hikâyede anlatıcının çocukluk yıllarında kendisi üzerinde etki eden, kendisini aileden ve çevreden gelen her türlü olumsuz durum ve baskı karşısında savunan, bir kişinin tanıtımı ve onun Afrika’dan getirildikten sonraki hayatı ele alınır.

Özet: Dilhoş Dadı, yazar-anlatıcının çocukluk yaşamına ait olan bir dönemde iz bırakmış bir kişidir. Kendisini ailesinden ve çevresinden gelen her türlü baskı ve olumsuz durumlara karşı korumuştur. Bu da ona karşı içinde, derin bir sevgi ve saygı duymasına yol açmıştır. Zaman içerisinde Dilhoş Dadının da borulu olduğu ortaya çıkar. İçinde bulunduğu durumdan sıyrılıp, bir nevi başka bilinmeyen âlemlerle trans haline geçmesi, irtibat kurması olarak yazar-anlatıcı bu durumu açıklar. Dilhoş Dadı da bir gün böyle trans halindeyken yakalanır. Ondan sonra da herkesin ona karşı yaklaşımı değişir. Ev halkı onu evlendirme yoluyla evden uzaklaştırmak isterler. Ancak o bu teklifi kabul etmez. Bunun üzerine Bozyaka’da bir ailenin yanına gönderilir. Bir müddetten beri var olan öksürüğünün artması üzerine, Gureba Hastanesi’ne kaldırılır. Aradan geçen kısa bir süre sonra da burada vefat eder.

⁵⁶ Hikayelerin alındığı kitap isimleri dipnotlarla gösterilmiştir.

⁵⁷ Halit Ziya Uşaklıgil, (basım yılı yok): *Hepsinden Acı*, Semih Lütfi Matbaası, İstanbul.

Mekân: Hikâyede mekân dış çevre yönüyle detaylı bir biçimde yansıtılmamıştır. Sadece hikâyenin içinde İzmir-Kadifekale ve Bozyaka isimlerine rastlanır. Bu saydığımız yerlerle ilgili olarak herhangi bir tasvire rastlanmaz. . Mekân yazar için ikinci planda sadece yer göstermek için verilir. Yazarın iç mekâna ait tasvirlerde bulunurken özellikle evin yanında yer alan bir bölmenin niteliklerini esrarengiz, korkutucu biçimde algılayışını şu şekilde tasvir ettiği görülür:

“Evin asıl binasından ayrı, bahçenin bir köşesinde mebni, bahçe ile aynı seviyede üç odadan mürekkep bir daire vardı ki burası onunla bana tahsis olunmuştu. Odalardan en büyüğü çalışma odasıydı. Eğer mektep kitaplarıyla uçurtma takımlarını, şuradan buradan kesilerek duvarlara yapıştırılmış resimleri ve haftada bir gece bütün komşu çocuklarının gürültülü oyunlarını saklayan bu odaya şu ciddiyeti delâlet eden ünvanı vermek caiz ise... Bu odadan sonra benim ve onun yatak odalarımız; evet daha sonra? Hâlâ bugün küçük bir ürperme duymaksızın hayalimi daha sonrasına sevk edemiyorum. Odaların önünden bir camekâna müntehi dar bir dehlizden geçilirdi ve o camekândan itibaren bir taş merdiven, karanlık, uzun, dar ve dik bir taş merdiven başlardı ki daima güneşin vücudundan bihaber havasında türlü garip gölgeler dolaşan bir bodruma inerdi.

Burada da iki oda vardı: daha sahil bir tabir ile, yokuşa küçük penceresi olan bahçivana mahsus bir oda ile onun yanında, tamamiyle pencereden mahrum hiçbir zaman girilmeyen bir mahsen vardı. Ve bunların tavanı o kadar yüksek, o kadar yüksek idi ki... Çocukluk hatıralarını daima tefrit eden bir mübalağa hissi ile bugün onları birer derin zindan şeklinde görüyorum.”(s.32-33)

“Aşka Dair”⁵⁸ Adlı Kitaptan:

“Raziye Kadın”:

Konu: Raziye Kadın adlı hikâyede anlatılanlar daha çok Raziye kadının şahsiyetine dair, yaşantısına, çevreyle olan iletişimini ve davranışlarını anlatmaya yöneliktir.

Özet: Raziye Kadın adlı hikâyede yazar bize muhtemelen çevresinde bulunmuş olan bir karakteri ya da işittiklerinden yola çıkarak tasarladığı bir tipi tanıtır. Raziye Kadın İzmir’e yakın bir muhitte yaşayan, zaman zaman şehre inen bir kişidir. Bu şehre inişlerinde ise genellikle akraba olduğu bir ailenin evine uğrayıp, misafirlik süresini mümkün merteye uzatarak, sonra çok uzun bir süre kaldığından habersizmiş gibi davranarak, sırayla aynı aileyle akrabalık bağı bulunan diğer şahsiyetleri de ziyaret ederek, en son çevresinden de topladığı bilgilerle Hanımnine olarak tabir edilen ailenin en büyük üyesine bu dedikodu bilgilerini ileten bir şahsiyet olarak gösterilir. Yine böyle bir dedikodu toplantısından sonra evde bulunan Melekpere’ye halasının arabacısından haber getirdiğini söyleyerek, gözüyle işaret eder. Bir müddet sonra anlatıcı Raziye Hanım’ın odasına (anlatıcı burada Raziye’yle Melekpere’nin halanın arabacısı hakkında dedikodu yaptıklarını düşünür). yaklaşık Raziye’nin sesini duyar, başlangıçta ilahiye benzettiği bu sesin sonradan türkü söylediğini anlayarak, şaşırır. Tabi burada Raziye Hanım’ın namazında niyazında görünerek sürekli dinî vecibelerle ilgileniyor görünmesi, dinî sohbetler altında gittiği evlerde dedikoduya başlaması da anlatıcının şaşırmasının sebebini açıklar.

Mekân: Bu hikâyede de mekânın yeterince tanıtılmadığı görülür. Mekân yeri olarak İzmir-Kadifekale civarı gösterilir. Hikâyede Raziye kadının evinden dış mekânın görüntüsü şöyle tanıtılır:

“Tamaşalıkta iki oda ile bir çatı arasından, önünde boydan boya giden bir şehnişinden mürekkebe bir evi vardı. Fakat İzmir’in

⁵⁸ Halit Ziya Uşaklıgil, (basım yılı yok): *Aşka Dair*, Semih Lütfi Basım evi, İstanbul.

yamaçlarından akarak, Kadifekalesi'nin eteklerinden boşanarak denize kadar dökülen mahalleleri hemen tamamıyla gözaltında tutan bu evinde, evinin bir cihannüma vazifesini gören şehnişinde Raziye kadın nadiren otururdu.”(s. 47)

Mekân yeri olarak gösterilen ev, burada çevreye hâkim bulunan bir konumda verilir. Bunun dışında yazarın herhangi bir iç ya da dış cephe tasvirine yer vermediği gözlenir.

“Fena Bir Gece”:

Konu: Fena bir gece adlı hikâyede, annesinin hastalığı sebebiyle ve doktorların verdiği hava değişikliği dolayısıyla İzmir-Karşıyaka semtinde bir eve yerleşen anlatıcının bir gün şehre inmesi, son vapuru kaçırmaması sebebiyle, Kramer’de arkadaşlarıyla sohbet ettikten sonra yağmurlu bir havada Göztepe’deki büyük babasının evine gitmesi, ancak oraya vardığında evde kimseyi bulamaması dolayısıyla içine düştüğü korku ve endişe verici durum anlatılır.

Özet: Hikâye annesinin devam eden hastalığı sebebiyle doktorların tavsiyesine uyarak, hava değişikliği için İzmir-Karşıyaka’da bir eve yerleşen yazar-anlatıcının, bir gün işleri dolayısıyla İzmir’e inmesiyle başlar. İzmir’den Karşıyaka’ya gidecek olan son vapuru kaçırmaması üzerine önce Kramer’deki arkadaşlarının yanına uğrayıp, onlarla sohbet eder. Söz dönüp dolaşır, ruhlar âlemine ve ölümlere gelir. Herkes bu konudaki anısını anlatır. Anlatıcı da geçmiş çocukluk yıllarındaki, bir hayalî görüntüyü gözünün önünde canlandırır. Bir süre sonra oradan büyük babasının Göztepe’de bulunan köşküne gitmek için bir araba kiralayarak yola koyulur. Konağın önüne gelince iner. Köşkün panjurlarının kapalı ve hiç kimsenin olmadığını görünce kapıları yumruklar, içine yalnızlık korkusu çöker. Hemen oradan ayrılır. Hikâyede yazarın arkadaşlarıyla ruhlar ve ölümler âlemine dair konuşmalarının zihninde yer etmesi sonucu, büyük babasının evine vardığında burasını da zihninde korkunç ve ürkütücü bir mekân olarak algılaması anlatılır.

Mekân: Hikâyede geçen başlıca mekân yerleri İzmir-Karşıyaka, Karataş, Göztepe'dir. Hikâyenin girişinde yer alan bir evin şöyle tasvir edildiği görülür:

“...İzmirin Karşıyakasında , güneşle dolu sahraların ortasında bize tutturulmuş zarif bir köşkte idik.”(s.131)

Kişinin içinde bulunduğu psikolojiyle mekânı görmesi ve bunu yansıtmasının güzel bir örneği bu hikâyedir. Anlatıcı Büyük babasının bulunduğu köşke gidip, evde kimseyi bulamayınca kafasında yeşeren korku ve yalnızlık duygusuyla çevreye bakışı ve algılayışı şöyle tasvir edilir:

“Birden bu dağın tepesinde, iki tarafta açık sırtların boşlukları arasında, aşağıda ayaklarımın altında serilen denizin homurdayıcı, sanki bir musibet hazırlıyor zannedilen uğultulu siyahlıkları karşısında, inad ile dökülen bu yağmurla, önümde hışırdayan ağaçlarla titredim; burada bütün hayata delalet eden şeylerden uzak, uzak idim.”(s.135)

Mekân burada yazarın gözünde içinde yaşanılan dünyadaki mekândan ayrılarak sanki farklı bir yapıya bürünmüştür.

“İzmir Hikâyeleri”⁵⁹ adlı kitaptan:

“Geriye Doğru”:

Konu: “Geriye doğru” adlı hikâye, bir hikâyeden çok hatıra-hikâye özelliği taşıyan bir metindir. Yazar-anlatıcı ağzından aktarılan bilgilerle anlatıcı çocukluk ve ilk gençlik yıllarına döner. Önce aklında İstanbul’daki hatıraları ve yaşantısı gelir. Uzun yıllar sonra tekrar ziyaret ettiği İzmir’de geçmiş hatıralarını canlandırır, bunları yeniden yaşar.

⁵⁹ Halit Ziya Uşaklıgil, (1950):*İzmir Hikâyeleri*, Cumhuriyet Matbaası, İstanbul.

Özet: Anlatıcı konumundaki kişi muhtemel olarak yazarın kendisidir. Geriye doğru adlı hikâyede yazar-anlatıcı önce kendisini henüz on yaşında iken Fatih Askeri Rüştüyesi'ndeki haliyle anımsar, kendisini almaya gelen Ahmet Ağa'yı hatırlar. Sonra sandıkçı Süleyman Efendi'yi gözünün önüne getirir. Bir gün Boğaziçi vapurunda eski mektep arkadaşını görür, birbirlerini tanımalarına rağmen, aradan geçen senelerin uzunluğu dolayısıyla tanınamazlığa gelirler. Fatih Askeri Rüştüyesi'ndeki zamanlarından çocukluk arkadaşı olan bir kişinin gönderdiği mektup da anlatıcıyı duygulandırır. Ancak anlatıcıyı asıl heyecanlandıran uzun bir süreden sonra döndüğü İzmir'dir. İzmir'de çocukluk ve ilk gençlik yıllarının geçtiği mahalleyi, dedesinin köşkünü, dedesini, ninesini, amcasını, halasını hatırlar. Özellikle dedesinin hayatından, kendisine karşı olan yaklaşımından söz eder, ona karşı duyduğu korkuyla karışık saygıyı anlatır. İzmir'de Kemeraltı Caddesine gider, orada bir kahveye oturur. Burada yazarlık hayatına atıldığı ilk yılları, çıkarttıkları yazıları, kendisine karşı o devirde yapılan olumlu olumsuz tepkileri gözünün önünde canlandırır. Genç yaşındayken büyük bir ilgi duyarak gittiği operalar aklına gelir. Sonra yıllar sonra Paris'teyken gidip, izlediği oyunu hatırlar. Bu oyunla gençlik yıllarına tekrar döner. Yine diğer ilgi duyduğu bir alan olan garp musikisinden bahseder. Karşıyaka'dan Alsancak Limanı'na dönüp, orada bulunan bir kanepeye oturduğunda, genç yaşlarındaki hali sanki yanına yaklaşır ve geçmişteki haliyle şimdiki hali karşı karşıya gelir, konuşur. Genç bir delikanlı, yaşlı olan haline ideallerinden, çalışmalarından bahseder. Eskiyle yeni, geçmişle gelecek gençle yaşlı kaynaşır, bir bütün olarak anlatıcının kafasında bütünleşir.

Mekân: Hikâyede birçok mekân yerinin adı geçer. İstanbul(Beyazıd, Şehzadebaşı, Saraçhane, Fatih),Paris, İzmir(Alsancak, Karşıyaka) başlıca mekân yerleridir. Bunların içinde İzmir ana mekân olarak gösterilmesi sebebiyle ön plândadır, ağırlık noktasını teşkil eder. Ancak dış mekânların detaylı bir tasvirine pek rastlanmaz.

Özellikle yangından önceki İzmir'le sonraki İzmir şöyle karşılaştırılır:

“.....eski Frenk mahallesini,Rum mahallesini, Ermeni mahallesini, bütün yanmış yerleri dolaştım; bunların hepsi yok olmuş ve yerlerine geniş güzel caddeler açılmış, bu caddelerde müstakbel bir ümranın

mukaddimelerini teşkil eden binalar vucüde gelmeye başlamıştı.Hatıralarımın yatakları yoktu,fakat atının va'dlerle dolu yepyeni bir asri şehri meydana çıkıyordu.’’(s.11)

Mekân görüldüğü gibi burada zamana ve yangına bağlı olarak değişikliğe uğramış, eski halinden daha farklı bir görüntüyle ortaya çıkmıştır. Böylece yazar burada eski hatıralarının eserini bulamayarak, hayal kırıklığı yaşar. Mekân bir nevi burada geçmişle içinde bulunulan zamanda değişen bir görünüm arz eder. Hikâyede iç mekâna ait detaylı bir tasvire yer verilmez.

“Uzak Hatıralar”:

Konu: Uzak Hatıralar adlı hikâyede yazar-anlatıcı ağzından anlatılan ve yazarın çocukluk ve gençlik yıllarına dair hatıralarını içeren hikâye-hatıra özelliği taşıyan bir metindir

Özet: Hikâye, anlatıcı henüz on iki yaşındayken babasının bozulan işleri ve Rus harbi dolayısıyla İstanbul Saraçhane başındaki evlerinden İzmir’deki dedesinin Çorakkapı konağındaki evlerine sığınmasıyla başlar. Bir müddet bu konaktaki müstakil bir odaya sığındıktan sonra, genç amcalarından Yusuf Bey’in ve yeni eşinin buldukları daireye taşınmaları sebebiyle oradan başka bir kısma geçerler. Yokuş başındaki evleri hazırlanıncaya kadar annesinin önerisiyle annesinin yengesini ziyaret etmeye ve bir süre orada kalmaya karar verirler. Burada başta evin büyük hanımı Kevser Hanım onun eşi, ailenin diğer fertleri hizmetçi ve uşaklarla da tanışma imkânını bulurlar. Ancak anlatıcının üzerinde en fazla tesiri bulunan kişi Affan Sabit’tir. Herkesin onun hakkında söylediği garip, tuhaf huylu bir çocuk olduğu sözleri anlatıcıda merak uyandırır. Onunla tanışma fırsatına erişir ve ilk izlenimlerini edinir. Onun kendini beğenmiş, insanları küçük gören bir yapısı olduğunu ileri sürer. Affan Sabit ona sırasıyla kanun hocasından, Türkçe hocasından ve Fransızca hocasından söz eder. Bir gün sonra önce Buca’ya arabayla, ertesi gün Bozyaka’ya gezmeye giderler. Anlatıcı, Affan Sabit’in kedileri öldürdüğünü öğrenir. Bunun sebebi olarak da hikâyede Affan Sabit’in henüz küçük yaşlardayken bazı kedilerin kümese dadanıp, güvercin ve tavukları yediğini görmesi sonucu, zaman içinde onlara karşı duyduğu kin ve nefretin

tesiri olarak ortaya çıkan, bir tepki olduğunu anlatırlar. Kısa süre içerisinde buradan sıkılan anlatıcı, annesini de ikna ederek dedesinin konağına geri döner. Birkaç gün sonra da yokuş başındaki eve yerleşirler. Bir müddet sonra, Affan Sabit'in dedesi olan Kerim Behçet Bey'in öldüğü haberi gelir. Onları ziyarete giderler. Çok geçmeden evde miras kavgaları ve bazı su yüzüne çıkmayan gerçekler ortaya çıkar. Affan Sabit bir gün anlatıcıyı ziyaret eder. Konağın iyice dağıldığından hocalarının gelmediğinden, kendisini tasavvufa vurduğundan söz eder. Askere gideceğini anlatır. Kendisini evine davet eder. Bir süre sonra Affan Sabit'i ziyaret eden anlatıcı onun ruhî bir bunalımda olduğunu anlar. Affan Sabit öldürüp, kuyuya attığı kedilerin ruhlarının kendisini rahatsız ettiğini söyler. Affan Sabit, askere gitmeden önce son bir kez anlatıcıyı ziyaret eder. Aradan dört beş yıl sonra anlatıcı onu bir Mevlevî dergâhında görür. Askerden döndükten sonra buraya sığındığını öğrenir. Ancak buhranların devam etmesi üzerine, yakında eniştesi tarafından Şişli'deki bir hastaneye yatırılacağını söylenir. Eniştesi İstanbul'daki hastane adresini verir, ziyaret ederse sevineceklerini bildirir. Buranın önemli doktorlarından Dr. Mongeri'den gelen bir mektup üzerine anlatıcı Affan Sabit'i ziyarete gider. Sorduğu sorulara cevap alamaz. Yalnız o sırada Affan Sabit gördüğü bir kedi dolayısıyla bağırmağa başlar. Bu onu son görüşü olur. Bir süre sonra da geçirdiği bir buhran sonucu öldüğü haberini alır, cenazesine gider.

Mekân: Hikâyede geçen başlıca mekân yerleri İstanbul(Saraçhanebaşı, Şişli), İzmir(Buca, Bornova, Bozyaka, Göztepe, Kadifekale), Manisa'dır. Anadolu dışı mekân yerleri olarak Fizan, Akaya, Musul, Girid, Yemen, Trablus gösterilir. Ancak hikâyenin geçtiği ana mekân yeri İzmir ve çevresidir. Hikâyede yazarın dış mekândan çok iç cephe mekân üzerinde yoğunlaştığı görülür:

“Bu konak harem ve selamlık dairelerinden başka birkaç bölükten mürekkep bir bina idi ve büyüklüğü nisbetinde kalabalık idi.”(s.30)

“Arabfırını mahallesi İzmir'in mahalleleri arasında ümranile, güzel binalarıyla, az çok düzgün yollarıyla mümtaz bir mahalle idi ki müstevi bir saha üzerinde yayılmıştı. İzmir'in büyük ailelerinden pek çoğunun evleri burada idi, bu meyanda Kevser Hanımın evi de orada idi. O evi geniş odalarıyla, büyük sofalarıyla, sonradan ilave edilmiş olan

bölüklerle, içinde birkaç yaşlı ağaçtan başka hiçbir yeşillik bulunmayan, hemen daima güneşten mahrum loş geniş bahçesiyle, bir tarafında selamlık, onun yanında ahır ile tam bir vuzüh içinde görüyorum.”(s.34)

Yazar-anlatıcı Sabit Affan’ın odasını ve bu odaya olan hayranlığını şu sözlerle ifade eder:

“Ben bir yandan ona, bir yandan odaya bakıyordum. Yan tarafta iki pencere arasında yarı yarıya dolu bir kitap dolabı. Her şeyden evvel buna imrendim, sonra büyük bir yazı masası, üzerinde sekiz on kitap, birkaç defter, bir büyük mürekkep hokkası, kalemler, kurşun kalemleri, bir kağıt kesecek, bir çakı, bir sigara tablası, kibrit kutusu...”(s.40-41)

Yine selâmlığın ortasında bulunan yemek odası ve burada gördüklerini anlatıcı şu şekilde tasvir eder:

“Yemek odası olarak kullanılan selamlığın büyük odasında idik, burası aynı zamanda salon vazifesini de görüyordu. Ortada yuvarlak bir masa, etrafında sandalyalar yemek zamanına muntazırdı. O tarihte Türk evlerinde eski usul ile sofranın kurulması umumî idi. Yerde mindercikler, ortada açılır kapanır bir iskemle, üzerinde bir sini, onun üzerinde bir çorba kâsesi yahut bir yemek tabağı, herkesin önünde bir kaşık ve birkaç dilim ekmek, bir peşkir, sofranın bunlarla tamamlanmış bulunurdu. Hatta çatal konulmaz, su isteyenlere tek bardakla ötede duran sürahidene su verilirdi. Yalnız büyük evlerde bu iptidâî şark usulile garp sofrası arasında bir mütevassıt şekil bulunmuştu, yavaş yavaş yeni bir usul aranıyor ve bu da yukarı tabakadan başlayarak cemiyetin aşağı sınıflarına iniyordu”(s.50-51)

Burada Türklerin eski sofranın adabından söz ederek, yemek salonunun mekân olarak nasıl tasarlandığı anlatılmış, yazar bizi bu konuda bilgilendirerek, yakın zamanda garp sofrasına doğru eğilimler de görüldüğünü eklemiştir.

Eski Türk konaklarında yiyeceklerin, çeşitli eşyaların saklandığı mahzenlerin de bulunduğu anlatılarak, böyle bir yeri anlatıcı, bir iç mekân olarak şu şekilde tasvir eder:

“Burası harem dairesi ile selamlık dairesinin arasında yekpare taştan inşa edilmiş denecek kadar kargir bir mahzendi. İstanbul’da İzmir’de büyük Türk konaklarında böyle yangına karşı eşya muhafaza edilen mahzenler vardı. Bunlardan altı üstlü iki tane de Çorakkapı konağında vardı. Kaç kere onları görmüştüm. Üst kattakinde ambarlar, sandıklar, dolaplar gümüş takımlarıyla, şilteleriyle, tabak, bardak takımlarıyla çarşaflarıyla ve küçük hala Nafize Hanım’ın cihaz eşyasını saklayan büyük mahun sandıklarla doluydu. Alttaki mahzen de erzaka mahsustu. Tavanda asılı bir tahta üzerinde tulum peynirleri, etrafta yağ, pirinç, şeker, zeytinyağı dolu küpler...”(s.58)

Evler insanları barındırmakla kalmayıp aynı zamanda yaşantıları ve hatıraları da barındıran yerlerdir. Nitekim yazar eski yokuş başındaki evini uzun bir aradan sonra görünce geçmiş günlerini hatırlar:

“Yokuş başı evi!... O ne sevimli, ne cana yakın bir evdi... Yokuşbaşının en yüksek bir noktasında, Ermeni mahallesine akan dik bir yokuşun köşesinde idi. Asıl binadan ayrı ve o dik yokuşa nazır dört odalı bir daire vardı ki buradan uzun bir taş merdivenle ayrı bir kapıya inilirdi. Bu dairenin en büyük odası benim oturma, çalışma ve misafir kabul etme yerimdi; şimdi orada bir kitap dolabım, bir büyükçe yazı masam, bir iki koltukla birkaç sandalyem vardı: serbest kaldığım gecelerde misafirlerim de olurdu. Ah! Bu yokuş başı evi benim ne kadar tatlı ve tatlıdan ziyade acı hatıralarıma zemin olmuştu.”(s.64)

Anlatıcı uzun zaman sonra gittiği Sabit Affan’ın evindeki bahçeyi ve bahçenin mevsime bağlı olarak değişimini şu sözlerle ifade eder:

“Bahçede bir büyük incir ağacı, gene ihtiyar bir erik, bir kayısı vardı; bunların yaprakları artık dökülmüş, dalları çıplak kalmıştı. Kış kisvesine bürünmüş olan bahçe her vakitten ziyade hüznün ile gam ile dolu bir ifade kesbetmişti.”(s.75)

“Güzel İhsan”:

Konu: Güzel İhsan adlı hikâyede İhsan adında birinin doğumundan itibaren fizikî görünüm olarak güzel olmamasına rağmen, hatta oldukça çirkin bir görünüme sahip olmasına karşın, annesinin ona karşı sergilediği tavır ve yaklaşımla ona seslenirken Güzel İhsan olarak adlandırması, çevrenin onu bu lâkapla çağırmasına neden olur. Bu hikâyede konu olarak Güzel İhsan’ın hayatı ve yaşayışı anlatılır. Yazar bize bir karakter tanıtımı yapar.

Özet: İhsan küçüklüğünden itibaren geçirdiği çiçek hastalığının da etkisiyle çirkin bir görünüme sahiptir. Ancak anne kalbi çocuğunu severken bu yönünü görmezden gelerek “Güzel İhsanım” diye sever. Bu isim zaman içinde bütün İzmir semtinde ona seslenirken söylenen bir ad olarak kalır. İhsan’ın çevrede kabul edilmesini sağlayan iki temel niteliği vardır: Bunlardan birisi güzel yazı yazma marifeti, diğeryse köçek ve zeybek havalarını en iyi biçimde oynamasıdır. İhsan güzel yazı yazma yeteneğine sahip olması dolayısıyla Coya Han’ında yer alan Rum dava vekillerinden Htinapolis’un yanında çalışır. Bunun yanı sıra onun müşterilerinden olan Şişeciler içinde bir halı ticaret evinin kâtipliğini de yürütür. Dış görünümünden dolayı pek fazla arkadaşına sahip olmamakla beraber Pala Refik, Salim, Cemal görüştüğü kimselerin başında gelir. Sık sık onların rakı sofralarına katılıp, onlardan istifade eder. Annesi oğlunun otuz beş yaşına gelmesine karşılık evlenememesine üzülür, kendisi oğluna kız bakmaya başlar. Fakat aday olan kızlar kısa bir süre sonra oğlu hakkında bir araştırma yaptıktan sonra nazikçe reddederler. Annesi de oğlunun evlenemeyeceğine inanmaya başlar. İhsan, bir gün hovardalık yapmak için arkadaşlarına takılarak, Tepebaşındaki umumî eve gider. İçeriye gelen kızlardan biri kendine göz diken İhsan’ı beğenmeyerek bahane uydurur. Arkadaşlarının önerisiyle İhsan’ın zeybek oynamaya başlamasıyla, kız bir anda onun ahenkli oyununa kendini kaptırır. Herkes odasına çekilip, kızda İhsan’la baş başa kalınca bir an karşısındaki kişinin büyüleyici etkisi

kızın gözünden silinir. Bir dostunun geleceğini ileri sürerek kız odadan kaçır. İhsan bir kez daha hayal kırıklığıyla oradan ayrılır. Bir müddet sonra İhsan'ın evlendiği haberi tüm İzmir'de bomba etkisi yapar. İhsan'ın evlendikten dört ay sonra eşinin çocuk doğurması, Ebe Şehime Hanım'ın söylediği sözler, herkes tarafından mantıklı bulunup, kabul edilir. Buna göre kız dayısının oğlundan hamile kalmıştır. Bu günahın tohumunu temizlemek için de İhsan ve annesine haber verilip, gizlice nişan ve düğün yapılmıştır. Uydurma bir tanışıklık hikâyesi İhsan'a öğretilir. İhsan eski arkadaşlarını ziyaret eder ve bu evlenme hikâyesini anlatır. Refik Pala bebeğe her hangi bir isim koyup koymadıklarını sorar, koymadıklarını öğrenince ona mevhibe ismini koymalarını öğrenir. İhsan hiddetlenir, masayı devirir, dışarı çıkar; Refik Pala on dakika sonra İhsan'la geri gelir, yerleri ona temizletip, masrafı ödetir. Bir daha yanlarına uğramamasını, yalan sözlerini başkasını kandırmak için söylemesini ister.

Mekân: Hikâyede ana mekân yeri İzmir ve semtleridir. (Buca, Bornova, Göztepe, Basmane). Bunun yanı sıra Foça, Çeşme, Kula, Gördes adı geçen diğer mekânlardır. Bu mekân yerlerine dair detaylı bir tasvire rastlanmadığı gibi iç mekân tasviri de yok gibidir.

Mekân burada da ikinci plânda kalır. Dış cephe mekân yerleri dekoratif bir unsur olarak gösterilir. Hikâyede en önemli dış cephe mekân tasviri umumhanenin bulunduğu yerdir. Burası yazar-anlatıcı tarafından şu şekilde tasvir edilir:

“Her diyarın bir şehrinde olduğu gibi İzmir'de de cinsî ihtiyaçların tatmini vesileleri çeşit çeşitti. Kendilerine hususî şekillerde münasebet yaratan erkekler pek çok olmakla beraber bunlardan başka, yine her diyarın her şehrinde olduğu gibi İzmirde de, şehrin biraz uzağında Tepecik bölgesinde, Kemer müvakifine yakın bir noktada ve demiryolu civarında olduğu için sadece demiryolu diye anılan bir mahalle vardı ki muhtelif derecelerde oldukça mamur, kârgir evlerden mürekkep birkaç sokaktan teşekkül ederdi.”(s.95)

“Civelek Ziver”:

Konu: Civelek Ziver adlı hikâyede iç içe girmiş iki durum vardır. Birincisi zencilerin dana bayramı olarak adlandırdıkları bayramda gördüğü çocuğu alıp, yetiştiren Yavuz İbrahim; öbür tarafta ona olan sevgi ve ilgisinin altında yatan gerçek neden. Birbiriyle birleşmiş bir durumu yansıtır. Yavuz İbrahim, hikâye kahramanı olmasının yanında aynı zamanda bir anlatıcı görevini de yüklenir.

Özet: Hikâyede anlatıcı- yazar, İzmir’de banka görevlisi olarak bulunduğu sıralarda doktorların önerisine uyararak, sigarayı bırakmak amacıyla birkaç teşebbüste bulunur. Ancak bu teşebbüslerden sonra bırakamayarak, bir Menzilhane’ye takılıp, burada nargile içmeye başlar. Burada tanıdığı ve Civelek Ziver lâkaplı bir Habeş zencisinin, çevresindekiler ve özellikle Yavuz İbrahim tarafından çok sevilen bir çocuk olduğunu öğrenir. Yavuz İbrahim, etrafından çocuğa karşı neden bu kadar ilgi gösterdiğinin sorulması üzerine geçmiş yıllarına ait bir hatırayı anlatmaya başlar. Gençlik yıllarında askerliğini bitirdikten sonra en karlı iş olarak gördüğü tütün kaçakçılığı yaparken, Ödemiş’in zengin çiftlik sahiplerinden Şerif Ağa’nın korucusu olan Çerkez Ziver’le de ortaklık yaptığını, o civarda bulunan bir Habeş kızı olan Müreffeh’e de gönlünü kaptırdığını anlatır. Kısa bir süre sonra onu alıp, mutlu bir birliktelik kurmayı düşünürken, bir gün çiftliğe uğrayınca onun tecavüz edilmiş ölü bedeniyle karşılaştığını, yaptığı araştırma sonucunda bunun arkasındaki kişinin Çerkez Ziver olduğunu anlaması üzerine, kızın intikamını almak için Çerkez Ziver’in dağdaki eşkiya teşkilâtına katıldığını söyler. Bir gece karanlıkta dağda bir tüfek sesi duyulduğunu, ertesi gün de Çerkez Ziver’in cesedinin bulunduğunu, ancak kimin tarafından öldürüldüğünün belirlenemediğini, kendisinin de bir süre kır serdarlığı yaptıktan sonra, Ödemiş’ten ayrılp İzmir’e geldiğini açıklar. Eğer bu ölen Habeş kızıyla evlenmiş olsaydı Civelek Ziver’e benzer bir çocuğunun olacağını etrafındaki gençlere anlatır. Yazar-anlatıcı bu hikâyeyi dinledikten bir müddet sonra tekrar Menzilhâne’ye uğrar. Civelek Ziver’in hasta olması sebebiyle Yavuz İbrahim tarafından Rodos’a götürüldüğünü öğrenir.

Mekân: Hikâyede ana mekân yeri İzmir ve çevresi (Yamanlar, Kızılcıllu, Halkapınar, Işıklar, Pınarbaşı, Tilkilik, Kadifekale)’dir. Bunun yanı sıra

İstanbul(Beyoğlu), Ödemiş'tir. Hikâyede iç ve dış cephe mekâna gereken önem verilmemiştir. Dış cephe tasviri olmadığı gibi iç cephe tasviri de yoktur. Tek dış cephe mekân tasviri yazarın ziyaret ettiği menzilhânedir:

Yazarın ziyaret ettiği bir mekân olan Menzilhâne kısaca şöyle tasvir edilir:

“...Tilkilikte bir köşeyi teşkil eden, ön tarafı geniş bir kahve, arka tarafı büyük bir alanla han olan menzil haneye gider, ön tarafta bir iskemleye yerleşir ve nargilemi içerdim.”(s.111)

“Aynı Tata”:

Konu: Aynî Tata isimli hikâyede İzmir'in eski zamanlarında yaşamış bir insan olan ve herkesten farklı bir görünümüne ve yapıya sahip , kimilerine göre deli kimilerine göre meczup adı verilen bir kişinin portresi çizilir.

Özet: Aynî Tata, İzmir'in tanınmış simalarından olup, nereden geldiği tamamen bilinmeyen ve halk arasında deli ya da meczup olarak adlandırılan birisidir. Kendine göre bir giyim, kuşamı temizliği vardır. Özellikle İzmir'de çocuklar Aynî Tata'yla uğraşmayı ve onun peşine takılıp, onu kızdırmayı severler. Ancak hiçbiri onun sopasından ürktüğü için ona saldırmayı düşünmez. Aynî Tata'nın önemli bir özelliği de ensesinden dolanıp, beline kadar sarkan bir iple kutudur. Bu kutunun ağzı her zaman açık olup, onun içine para ve düğme atanlar bulunur. Aynı zamanda temizliğe olan düşkünlüğü dolayısıyla orada bir tarak, bir küçük makas, bir el aynası, bir sabun, bir havlu bulundurur. Halk da onu sıradan dilenciler gibi görmeyip, bazıları onun giyeceğini, yiyeceğini temin eder. Nerede yatıp, nerede kalktığı bilinmez sır dolu birisidir. Yağışlı bir günde yine her zamanki gibi peşine bir grup çocuk takılır, onu takip etmeye alay etmeye başlarlar. İçlerinden yaramaz bir çocuk Aynî Tata'nın belinde sarkan kutusunu çeker ve koparıp, içindekileri yere düşürür. Aynî Tata çamura düşen eşyalarına bakar ve ağlamaya başlar. Ertesi gün Tepecik'te bir ağacın altında Aynî Tata'nın asılmış hırkası, onun altında ayakkabısı ve kutusu bulunur. Bir daha Aynî Tata'yı gören olmaz. Halk arasında onun uçtuğuna hükmedenler olur. O gece İzmir'de deprem olur, Aynî Tata'nın oç aldığı düşünülür. Aynî Tata'nın kutusunu çekip düşüren

çocuğun evinde çatı çöker, çocuğun sağ kolu kırılır. Bu da Aynî Tata'nın bir nişanesi olarak kalır.

Mekân: Aynî Tata isimli, hikâyede ana mekân yeri olarak İzmir ve çevresi gösterilir. Bu çevrede yer alan bazı yerlerin isimleri zikredilir: Çorakkapısı, Musalla, Tilkilik, Başdurağa, İkiçeşmelik, Namazgâh, Temaşalık, Kadifekalesi. Bunu yanı sıra Anadolu dışında Habeş, Fas, Trablus adları geçer. Mekân yerlerine dair detaylı bir tasvir yoktur. Sadece isim verilmekle yetinilmiştir. İç mekâna ait bir tasvire de rastlanmaz.

“Abdi ile Karanfil”:

Konu: Yazar-anlatıcı ağzından yazılan bu hikâyede konu, anlatıcının uzun yıllar öncesinde çocukluk zamanında tanıklık etmiş olması muhtemel bir aşk hikâyesine dayandırılır. Bu hikâye, onun gözünde Tahir ile Zühre, Kerem ile Aslı benzerinde bir hikâye olarak anlatılır.

Özet: Anlatıcı, dedesinin Bozyaka bağından sıkıldıktan sonra kendisine Göztepe'den güzel bir yalı kiraladığını, kendinin de sık sık oraya giden ziyaretçilerden birisi olduğundan bahseder. Hikâyenin başkahramanlarından Abdi'nin, Aydın'nın köylerinden birinde birçok incir, zeytin ağaçlarına sahip olan babasıyla bir tartışma neticesinde, yazar-anlatıcının dedesinin yanına sığındığını ve onun arabacısı olduğunu anlatır. Dedesinin de Abdi'ye kısa sürede alışıp, sevdiğini söyler. Dedesinin bir başka güvendiği kişi hacdan getirdiği Refik Ağa'dır. Anlatıcı, Refik Ağa'nın herkes tarafından seilmeyen birisi olduğunu belirtir. Bunun sebebi olarak da onun herkese karşı olan kin ve nefret uyandıran yapısını gösterir. Anlatıcının, dedesinin konağında bulunan küçük halası Nafize Hanım ve amcası Süleyman Bey'le arası iyidir Nafize Hanım'ın iki hizmetçisi vardır: Birisi Hüsnühâl adlı bir Çerkez, diğeri de Karanfil isminde bir Habeşli'dir. Anlatıcı, Karanfil hakkında detaylı bilgiyi, annesinin hizmetçisi ve kendisine karşı ilgisi olan Müferrih'ten alır. Küçük amcası Süleyman Bey'in ona vurgun olduğunu, ama onun gönlünün arabacı Abdi de olduğunu öğrenir. Bir gün anlatıcı sıcak bir yaz gününde küçük amcasıyla birlikte yüzdükten sonra kumsalda Karanfil'le Abdi'yi birlikte görür. Amcasına haber verir. Amcası onların

uzun süreden beri birlikte olduklarını, bunun bütün ev halkınca bilindiğini açıklar. Kendisinin bir gece Karanfil'in odasına gizlice girdiğini, ona sarılmak isterken kızın ağzından Lala Refik'in ismini işittiğini söyler. Yakında Lala Refik'in bir oyun çevireceğini hissettiğini belirtir. Bir müddet sonra anlatıcı dedesinin yalısını tekrar ziyaret eder. Amcası ona, Abdi'nin köyüne döndüğünü, bunun altında da muhtemel olarak Lala Refik'in uydurma, babasından gönderilmiş bir mektup yazmasının yattığını vurgular. Onun evlenmesi durumunda babası tarafından mirasından mahrum edileceğinin söylemesinin, Abdi'nin üzerinde etkili olduğunu açıklar. Aradan yıllar geçer, anlatıcının dedesi ölür; küçük amcası Süleyman Bey intihar eder, Karanfil, Lala Refik'e duyduğu kin yüzünden kimseyle evlenmez, halası Nafize Hanım'ın çocuğu Ahsen'e bakar, İstanbul'a taşınırlar. Bir gün Lala Refik'in bir dağ başında yüzükoyun ölüsü bulunur. Böylece varlığı süresince Karanfil'e olan sevgisi de son bulur.

Mekân: Hikâyede geçen ana mekân yeri İzmir (Göztepe, Tilkilik)'dir. Bunun yanı sıra İstanbul'un Divanyolu, Gedikpaşa, Küçükmustafapaşa, Kanlıca gibi yerleri de geçmektedir. Ayrıca Anadolu dışı mekân yeri olarak Çat Gölü, Kongo, Sudan, Habeş ismi anılan diğer mekânlardır. Mekân hikâyede bir dış cephe olarak sadece isim verilerek gösterilmiş, bunun dışında herhangi bir tanıtıcı bilgi verilmemiştir. Yalnızca hikâyede dedesinin Göztepe'deki köşkünden çevrenin kısa görüntüsü şöyle nakledilir:

“Köşkün önünde sahilde bir arsası, yukarıda arka tarafında dağ sırtında geniş tarlaları vardı. Sahilde bir güzel deniz hamamı, yukarıda bir güvercinlik, bir kümes, bir selamlık dairesi, bir ahır yaptırılmıştı...”
(s.126)

İç mekâna ait detaylı bir tasvir yoktur.

“İki Sima”:

Konu: İki sima adlı hikâyede yazar-anlatıcı yaklaşık altmış yıl önce on üç yaşından on altı yaşına kadar kendi üzerinde ve çevresinde etkili olan iki sima üzerinde durur ve onları tanıtır.

Özet: Anlatıcı iki sima isimli hikâyede, hikâyeden çok geçmiş yaşantısında on üç yaşından on altı yaşına kadar kendisi üzerinde ve çevresinde etki yapmış olan iki tipi tanıtır: Bunlardan birisi Şeyh Şemsüddin, diğeriye Şeyh Bedrüddin'dir. Bu iki tip gerek görüntüleri gerek davranışlarıyla birbirine çok benzeyen kişilerdir. Anlatıcı onları bu dünyayla bağlantılarını kesmiş, kendi âlemlerinden farklı bir âlemden gelmiş kişiler olarak görür. Anlatıcı onlardan bu dünyadan farklı olan ahiret dünyası hakkında bilgi almak, ölümden sonra yaşamın nasıl olduğunu öğrenmek isteğiyle tutuşur. Onların Nakşibendî Dergâhı'nın iki şeyhi olduğunu açıklar. Hizmetlerinde bulunan bir zenci baciyla birlikte yaşadıklarını söyler. Bu kadın onların evlerini süpüren, yemeklerini hazırlayan bir kişidir. Ancak anlatıcı, şeyhlerin fizikî görüntüsüne bakarak, onların yemekle pek aralarının olmadığını ileri sürer. Bir gün sabahleyin Fettah Cami'nden başlayarak bütün camilerde bu iki Nakşibendî şeyhinin selasını işiten anlatıcı, onların her zaman olduğu gibi küçüğü büyüğünden ayrılmaz bir biçimde hayatta olduğu gibi, ölümden de bir saat arayla birlikte öldüklerini öğrenir. Ve o gün büyük bir cenaze alayının toplandığını ilâve eder.

Mekân: Hikâyede geçen başlıca mekân yeri: İzmir-Tilkilik'tir. Bunun yanı sıra yine Hisar, Kemeraltı, Namazgâh, İkiçeşmelik adı geçen diğer mekân yerleridir. Mekâna dair tasvirler yine yok denecek kadar azdır. Nakşibendî şeyhlerinin oturduğu yer şöyle tasvir edilir:

“İşte şurada!...diye gösterdikleri yer Tilkiliğin meşhur ihtiyar çınarının öte tarafında harap evlerden mürekkep küçük mahallecikti.”(s.143)

Yine Nakşibendî şeyhlerinin yaşadıkları yer ile ibadet etmek için gittikleri tekke yazarın gözüyle şöyle tanıtılır:

“Tekke ta Tilkilik kahvesinin karşısından Temaşalığa kadar çıkan yokuştan epeyce ilerledikten ve sol tarafa sapılarak gene epeyce yürüdüktan sonra, fakir, tevazuunun içinde büzülmüşçesine duran bir yerdi. Şeyhlerin evleri gibi orası da harab idi, müridleri çoktu, fakat muayyen bir varidat menbaı yoktu.”(s.145)

Hikâyede iç mekân yine önemsenmemiştir.

“Deli Fato”:

Konu: Hikâyede çocukluk yıllarından beri birbirinden hoşlanan ve içli dışlı sıkı dost olan iki gencin uzun ve sancılı devam eden mücadelelerden sonra, evlenmesi ve mutlu olması anlatılır.

Özet: Fato babasının ölümünden sonra ondan yadigâr kalan evde annesi Salime kadın, ablası Emine, onun eşi, eniştesi Kantarcı Osman Efendi ve onun çocuklarıyla birlikte yaşayan şen, şakrak, hayatla barışık deli dolu bir kızdır. Annesi Fato’ya küçüklüğünden beri büyük bir sevgi gösteren ve ona davranışlarından dolayı deli adını veren bir kişidir. Evlerinin üst katındaysa İmam Efendi yatalak karısıyla oturmaktadır. İmam Efendi evin işlerini tek başına yapamaz. Bu yüzden sık sık annesi, ablası ve bazen de Fato yapmaktadır. Fato, imamın kendisine karşı olan ilgisinden habersiz değildir. Bir gün Fato’nun ateşinin yükselmesi sebebiyle İmam Efendi onu yukarıya getirtir, ona sarılıp, her tarafına üflemeğe başlar. Bu sırada bir anda kendini kaybedip, Fato’yu dudağından öper. Fato hızla orayı terk eder. Bundan sonra da oraya gitmemek için bahaneler uydurmaya başlar. Salime Kadın ise ziyaret ettikleri evlerde hem namaz tülbenti işler hem de bir taraftan kendi evindeki damadının, büyük kızının, imamın eşiyle olan dedikodularını yapar. Bu ev ziyaretlerinden birinde, Şimşek Ali’nin annesi Necibe Abo’yla tanışır. Bu tanışma neticesinde iki evin birbirine yakın olması sebebiyle Fato ile Ali de birbirleriyle tanışıp, sıkı bir arkadaşlık kurarlar. Şimşek Ali, babasının hasta olması ve yaşlılığı sebebiyle okulunu yarıda bırakıp, berberde babasına yardım etmeye başlayan duyarlı, yakışıklı bir delikanlıdır. Sık sık buluşup, konuşurlar. Bir gün İmam Efendi’nin evi temizlemek için aldığı yeni hizmetçi Sara, Fato’nun dikkatini çeker. Önceki hizmetçilerin çirkin ve kısa sürede değişmesine karşın bu kızın hem güzel, hem zarif oluşu Fato’yu şüphelendirir. Kısa süre sonra imamın yatalak karısı ölür. Fato da imamın ağzını aramak amacıyla bir gün onun yanına gider. Ondan hoşlanan etrafta birçok kız olduğunu, bunlardan birinin de Sara olduğunu söyler. İmam başlangıçta bunu kabul etmemekle beraber sonradan Sara’ya evlenme teklif eder, bu olay bütün İzmir’i altüst eder. Sara müslüman olup, imamlarla evlenmeyi kabul eder.

İmam da bundan dolayı Fato'ya Şimşek Ali'yle olacak nikâhı kendisinin kıyacağına söz verir. Fato, Sara'yla arkadaşlık kurar. Ancak Sara'ya alınan elbiseler, yüzük, mercan gerdanlık kıskançlığının artmasına sebep olur. Kendisine de aynı şeyleri almak için İncir işleme yerinde çalışmaya karar verir. Bu konuyla ilgili olarak annesi, ablası ve sonunda imamın da araya girmesiyle eniştesi ikna olarak, onu Cezayir Han'ında bir tanıdığına yanına koyar. Fato bu durumu Ali'ye açar, Ali ona olan sevgisinden söz eder, kendisinden başka kimsenin ona sahip olamayacağını anlatır. Eğer yanında başka birisini görürse onu öldüreceğini iddia eder. Fato iş yerine kısa sürede alışır. Burada başka yerlerde olduğu gibi güzelliği ve türküleriyle herkes tarafından sevilir. Mırmır Şakir adında bir genç ona olan ilgisini belli eder. Fato gönlünün bir başkasında olduğunu söyler. Bu arada oradan geçmekte olan Halim Efendi'nin oğlu Salih Bey bunları görür. Traş olmaya gittiği zaman Şimşek Ali'ye Fato'nun kendisine bir yavuklu yaptığını anlatır. Şimşek Ali deliye döner, Fato'nun yolunu beklemeye başlar, görünce Fato'yu bileğinden yakalayıp kendine çeker, öper. Öpüşürken Şimşek Ali onun dudağını kıskançlık ve kinle ısırır. Yalnız kendisine ait olduğunu tekrar eder, Fato kendini savunur. Aralarında tartışma çıkar, Şimşek Ali çıkardığı bıçağı Fato'nun kalbine saplar. Fato hemen kaçmasını ister, eğer yaşarsa evlenmelerini, kendisinin de gönlünün onda olduğunu açıklar. Fato ölümden döner, on beş gün içinde iyileşir. Şimşek Ali onu ziyarete gider, Fato, Ali'ye artık anne babasını çağırmasını kendisini istemeye gelmelerinin gerektiğini iletir. Böylece imamın da nikâhlanmasıyla güzel bir düğün olur. Fato uzun zamandır özlemini çektiği nişan yüzüğüyle mercan gerdanlığa kavuşur. Bir müddet sonra imamın karısıyla Fato aynı anda hamile kalır. İmam önceden beri sevdiği Fato ve Şimşek Ali'ye bebeklerin biri erkek biri kız olursa beşik kertmesi yapalım der. Herkes bu söze güler, hikâye burada biter.

Mekân: Hikâyede ana mekân yeri olarak gösterilen yer İzmir'in Tilkilik, Çorakkapı, Çakmakfırını, Yokuşbaşı mahalleleridir. Bunu dışında Girid, Yemen gibi Anadolu dışı mekânlara da rastlanır. Mekânı, genel itibarîyle tasvir eden ya da detaylı bir şekilde gösteren bir iç ya da dış mekân kısmı söz konusu değildir. Ancak çok kısa birkaç tasvir görülür:

“Hatuniye camiinin karşısından Namazgâha çıkan yokuşun sol tarafında iki katlı harebe halinde bir evleri vardı.”(s.48)

“Yokuşu incek, Hatuniye Sokağına dalacak, ordan sol taraftan bükülerek Çakmak fırınına doğru götüren Toprak Sokakta Necibe Abo'nun bir kattan ibaret küçük evine varacaktı.”(s.157)

Buraya kadar ele alıp değerlendirdiğimiz hikâyelerde Halit Ziya Uşaklıgil'in genel olarak yaşantısını sürdürdüğü ve doğup büyüdüğü şehirleri mekân olarak gösterdiği görüldü. Bu mekânlar İzmir ve İstanbul'dur. Ancak yazarın hikâyelerinde dış mekândan daha çok iç mekân üzerinde durduğu anlaşılmıştır. Dış mekândan çok iç mekân tasvirlerine yer vermesi onun iç mekâna olan bağlılığını, çocukluğunun konaklarda geçmesinin etkisini gösterir. Ele aldığımız bu hikâye kitaplarında da daha çok yakın çevresindeki insanları konu aldığı gözümüze çarpmaktadır. Bu konuda Kenan Akyüz onun genel olarak hikâyelerinde ele aldığı konuları şöyle özetler:

“Sayıları iki yüze yaklaşan hikâyelerinde yazar, daha çok şehir hayatının” mahalle içlerine ve fakir semtlerine yönelmiş, bu çevrelerin herhangi bir bakımdan tanınmış tipleri üzerinde durmuştur. Bunların, genellikle, anormal tarafları kabarık, acınmaya değer, zavallı insanlar arasından seçtikleri görülür.”⁶⁰

Halit Ziya ile ilgili dikkate değer bir araştırma yapan Ömer Faruk Huyugüzel, onun Meşrutiyet ve Cumhuriyet Döneminde yazdığı hikâyelerin genel eğilimini şöyle açıklar:

“Halit Ziya'nın 2.Meşrutiyet ve Cumhuriyet dönemlerinde yazdığı hikâyeler öncekilere göre daha hareketli bir olay örgüsüne ve sade bir dile sahiptirler. Bunlarda yazar büyük bir ihtimalle devrin dil hareketlerinden ve edebi gelişmelerinden etkilenmiştir. Ayrıca bu dönemlere ait hikâyelerde hatıra ve ya deneme yazılarına yaklaşan taraflar vardır. Cumhuriyet devrinde iyice yaşlanmış olan yazarın bu devre ait hikâyelerinin çoğu hikâye-hatıra veya deneme karışımı

⁶⁰ Kenan Akyüz, (1995): *Modern Türk Edebiyatının Ana Çizgileri*, İnkılâp Kitapevi, İstanbul: s.117–118.

eserlerdir. Onu Beklerken, Aşka Dair, Hepsinden Acı ve İhtiyar Dost gibi kitapları dolduran ve çoğu birinci ağız ağzından yazılan hikâyelerde geçmiş zamanları arayan ya da yılların tecrübe birikimiyle konuşan yazarı fark etmemek mümkün değildir.”⁶¹

Halit Ziya Uşaklıgil ve hikâyelerine dair Nihad Sami Banarlı da dikkate dair tespitlerde bulunur:

“San’atkar hikâyelerinde İstanbul hayatı kadar İzmir hayatını da Türk Hikâyesine aksettirmeğe muvaffak olmuş, hatta Anadolu hayatına da nüfuza çalışmış ve en mühim olarak bu hikâyelerin mevzu ve kahramanlarını yalnız salonlarda değil, halkiçinden, mahalle içinden, çeşitli Türk aileleri içinden, küçük memur hayatından, sokaktan ve köyden seçmek gibi milli ve mahalli hikâyecilik adına gerçek ve kuvvetli adımlar atmış, hakiki Türk hikâyeciliğinin temellerini kurmuştur.”⁶²

“Halit Ziya, bizde hikâyeciliğin ilk büyük kurucusudur. Hikâyelerinde realist yazarlardan Maupassant tarzını örnek tutmuştur. Bunlar, konusu belli ve plânlı küçük bir romanı andıran hikâyelerdir. Halit Ziya, hikâyelerinde romanlarına göre daha gerçekçi ve daha yerli olabilmiştir. Çoğu hikâyelerinde romanlarının aksine, İstanbul’un mahalle aralarına, ev içlerine girer. Dadılar, nineler, hizmetçiler, posta mahalle aralarına ev içlerine girer. Dadılar, nineler, hizmetçiler, posta memurları, mahalle bakkalı, evde kalmış kızlar, şehir hamalları ‘küçük insanları’yaşatır ve gözetir. Halkımızın, töre ve âdetlerini hatta geçim sıkıntılarını da anlatır. Bu hikâyelerinde İstanbul’dan başka İzmir’e Anadolu’nun köylerine kadar bile yayıldığı olmuştur.”⁶³

⁶¹ Ömer Faruk Huyugüzel, (2004): *Halit Ziya Uşaklıgil-Araştırma-İnceleme*, Milli Eğitim Bakanlığı, İstanbul.

⁶² Nihad Sami Banarlı,(2001): “Halit Ziya Uşaklıgil”, *Resimli Türk Edebiyatı Tarihi*, Milli Eğitim Bakanlığı, Cilt: II, İstanbul: s.1053–1054.

⁶³ Ahmet Kabaklı, (1985): “Halit Ziya Uşaklıgil”, *Türk Edebiyatı*, Türk Edebiyatı Vakfı Yayınları, Cilt: II, s. 743–744.

İnci Engin'ün, Halid Ziya'nın romanlarını incelemeye tabi tuttuktan sonra hikâyeleriyle ilgili değerlendirmesini şu şekilde yapar:

“Halit Ziya'nın hikâyelerine gelince, kendisinin ‘küçük roman’ diye nitelediği uzun hikâyelerinin dışındaki küçük hikâyelerinde Halit Ziya iyi tanıdığı ev içini ve evde yaşayanları çok iyi anlatmıştır. Onun tasvir ve tahlil ettiği dadılar, kalfalar, aileye sığınmış kimsesizlerin hikâyelerinde sosyal hayatın bütün özellikleri ve sakatlıkları da kendisini gösterir. Küçük hikâyelerinde yazarın daha yerli olduğu söylenebilir.”⁶⁴

2.Mehmet Rauf: Mehmet Rauf Serveti Fünun Döneminin Halit Ziya Uşaklıgil'den sonra gelen en önemli hikâye ve roman yazarlarından birisidir. Verdiği eserler yalnızca kendi dönemiyle sınırlı kalmamış, Cumhuriyet Döneminde de eserler vermeye devam etmiştir. Ancak bunlardan büyük bir kısmı İstanbul'da ve çevresinde geçtiği için alınmayıp, yalnızca Eski Aşk Geceleri adlı kitabında yer alan birkaç hikâyede olay yeri olarak Anadolu gösterildiğinden, bu hikâyeler üzerinde durulmuştur.

“Eski Aşk Geceleri”⁶⁵ adlı kitaptan:

“Hep Yalan”:

Konu: Hikâyede anlatılan konuya girmeden önce yazar-anlatıcı, Abdülhak Hamit'in doğumunun yetmiş beşinci yıl münasebetiyle aldığı ödüle karşılık söylediği söze dikkati çeker:”Onurlandırmak için birini arıyorlardı beni buldular”ve bu söz üzerine doktor, öğretmen, sanatçılardan oluşan bir grubun kendi aralarındaki konuşmalarında alçakgönüllülük göstermenin büyüklüğün göstergesi olduğu, küçüklerin ise her zaman iddiacı, kendisini çevresine büyük göstermeye ve şişirmeye çalışan kişiler oldukları kanısına varırlar. Ve topluluğun içinden bir doktor, bir gencin boş iddia ve büyüklük yüzünden içine düştüğü durumu anlatmaya başlar.

⁶⁴ İnci Enginün, (2006): *Tanzimat'tan Cumhuriyet'e(1839–1923)*, Dergâh Yayınları, İstanbul: s.362.

⁶⁵ Mehmet Rauf, (2006): (Haz:Zeki Çakılalan), *Eski Aşk Geceleri*, Bordo Siyah Klâsik Yayınları, İstanbul.

Özet: Hikâye yazarın seçtiği bir karakter tarafından birinci ağızdan anlatılır. Bir doktor, Sivas'ta bulunduğu sıralarda, postaneye gidip gelen mektup ve zarfları incelemenin kendisi için hoş bir uğraş olduğunu, yine bu mektuplardan birini incelerken gözüne “Nedim Ali Efendi Hazretleri'ne” adlı bir mektubun çarptığını söyler. Edebiyat hayatındaki şahsiyetlere karşı büyük bir ilgi duyan doktor, böyle bir edip bulunduğunu hatırlayamadığından posta dağıtıcısına sorar. Yeni neslin yazarlarından birisi olduğunu öğrendikten sonra onunla tanışmak için bir fırsat kollamaya başlar. Çok geçmeden de onunla tanışma fırsatı bulur. Bu tanışma sırasında genç edip, kendisinin hükümetin aleyhindeki muhalif bir partide önemli bir mevkide bulunduğundan buraya sürüldüğünü, çevresince tanınan ve eserleri okunan ünlü biri olduğunu ileri sürer. Doktor, ilk izlenim olarak bu yazarın kendini beğenmiş biri olduğunu düşünür. Bir müddet sonra İstanbul'a geçen doktor burada tekrar aynı ediple karşılaşır. Edip, kendisinin ismini yakında duyacağını, hükümet üyelerine büyük bir komplo düzenlediğini anlatır. Doktor, birkaç gün sonra muhalefet partiden birisiyle görüşüp, yazarın durumunu sorar. Orada önemli bir mevkide bulunmadığını öğrenir. O sırada padişah 2.Abdülhamit'e bombalı suikast düzenlenir. Gazetelerde bu suikasta katılanlar arasında genç yazarın da ismini gören, asılacaklar arasında yer aldığını öğrenen doktor, şaşkınlığını gizleyemez. Ancak asıldıktan sonra buna inanır. Ve sonunda sadece kendini çevresine karşı büyük göstermek ve övünmek için kendi kendini astıran bu kişinin bunun bedelini başıyla ödediğini görür.

Mekân: Mekân hikâyede sadece isim olarak verilir. Herhangi bir şekilde iç ve ya dış mekânın detaylı bir tanıtımına rastlanmaz. Hikâyede mekân yerleri Sivas, İstanbul'dur.

“Ana-Evlat”:

Konu: Hikâyede Yunanlıların Bursa'yı işgali sırasında kendi oğlunu bakıcıdan almak için fabrikadan çıkıp koştuğu sırada vurulması üzerine hastanede kendine gelen bir annenin, telâş içerisinde çocuğunu hatırlaması ve ardından çocuğunu bulmak için önce bakıcıya gitmesi, onun çocukla birlikte İstanbul'da olduğunu anlayınca onu arayıp bulması, ancak çocuğunun İstanbul'un zengin ailelerinden birisine evlâtlık verilmesi üzerine içine düştüğü durum ve çaresizlik dokunaklı bir biçimde gözler önüne

serilir.

Özet: Saniye Hanım, kocası büyük harpte öldükten sonra geride kalan oğluyla birlikte geçinebilmek için önceleri komşuların tahtasını silip, çamaşırlarını yıkarken bu işi kaybedince bir hayır sahibinin aracılığıyla ipek fabrikasına girer. Yalnız çocuğunu fabrikaya almadıklarından onu Hacer Hanım adında birine bırakmaktadır. Bir gün ustabaşı Bursa'ya Yunanlıların gireceğini haber verip herkesi evine yollar. Saniye Hanımda oğlunu almak için bakıcının evine doğru koşarken, yaralanır. Gözünü açtığı anda kendisini hastanede bulur. Telâş içinde ilk önce aklına çocuğu gelir. Onu bulmak için gitmeye kalkışır. Doktor, evi tarif etmesini ister, oraya çocuğu almak için bir adam yollar. Adam, Hacer Hanım'ın birkaç gün bekledikten sonra çocuğu da yanına alarak İstanbul'a gittiğini ve kendisine bir not bıraktığını öğrenir. Bunun üzerine verilen notla birlikte Saniye Hanım, İstanbul'a gider. Fatih semtinde Hacer Hanım'ı bulur. Hacer Hanım ona öldüğünü düşünerek, bu yüzden çocuğu da zengin bir aileye evlâtlık olarak verdiğini itiraf eder. Birlikte çocuğun bulunduğu eve giderler. Zengin aile çocuğun burada huzur, mutluluk ve ferah içinde büyüyeceğini, istikbalinin parlak olacağını, kendisinin çocuğunu alırsa bu nimetlerden mahrum edeceğini anlatırlar. Oğlunu uyurken gören anne, onun geleceğinin kendisine benzememesi için bu teklifi kabul eder, oradan üzüntülü eli boş bir biçimde ayrılır.

Mekân: Hikâyede olayların yaşandığı dış mekânlar: Bursa(Setbaşı), İstanbul(Fatih, Çengelköy)'dur. Dış mekânlara dair detaylı bir tasvire rastlanmaz. İç mekâna ait birkaç kısa tasvire rastlanır:

“Ömründe bu kadar zengin bir ev görmemişti. Her yer halı, ayna ve yıldızla doluydu.”(s.136)

“Hanımefendi bir kapı açtı, büyük bir yatak odasına girdiler. Bir köşede, yıldız içinde, cibinlikli büyük bir karyola, öbür köşede aynı modelde küçük bir karyola duruyordu.”(s.140)

Rauf'un hikâye ve romanlarında ele alınan konularla ilgili olarak Kenan Akyüz şöyle bir tespitte bulunur:

“Rauf ‘un sayıları hayli kalabalık olan hikâyelerinde de hâkim temalar, hemen hemen romanlardakinin aynıdır. Bunlarda da bol bol işlenen hususlar, ferdlerin çevrelerinden değil, kendi öz hayatlarından ve mizaçlarından doğma şahsi duygulanışlar, aşklar, istekler, ıztıraplar, hayal kırıklıkları ve ümitsizliklerdir.”⁶⁶

Nihad Sami Banarlı da Mehmet Rauf’la ilgili olarak şunları söyler:

“Tıpkı Halid Ziya gibi mensur şiirler, hikâyeler ve tahlil romanları yazan Mehmet Rauf’un kadınlara karşı derin zaafi ve mütevali aşk maceraları vardır. Onun hikâye ve romanlarında kendi hayatından kuvvetli akisler görülür. Bu romanlar, ekseriyetle bizzat yaşadığı ve yaşamak istediği maceraların hikâye ve roman mimarisisiyle birleştirilmiş ve çeşit çeşit kahramanların şahsında hayat bulmuş birer in’ikasıdır. Sanatkâr, aşk ve arzu hayatını; en temiz ve masumundan, en kirli ve günahkârına kadar; insan içine çıkabilecek ve ya çıkamıyacak eserler halinde durmaksızın yazmış, pek az istisnalarla hep aynı mevzu’ya dönmekten husisi bir zevk almıştır.”⁶⁷

Ömer Lekesiz de Mehmet Rauf’un hikâyeleri ve hikâyelerinde geçen mekânla ilgili tespitlerde bulunur:

“Mehmet Rauf’un en çok eser verdiği edebi türlerden biri de hikâyedir. O bu tür eserlerinde konularına çeşitlilik getirmiştir. İçlerinde Servet-i Fünun hayatının aşk hikâyeleri olduğu gibi, tabiat ve toplum hayatımızın tasvirleri ve ruhsal hayatımızın tasvirleri görünür. Rauf hikâyelerinin büyük bir kısmına çevre olarak İstanbul’u seçmiştir. İçlerinde köye uzanan da vardır. Fakat bu tip eserlerinde tasvir edilen köyün çoklukla adı ve yeri belirtilmemiştir. Rauf bu eserlerinde İstanbul

⁶⁶ Akyüz, 1995:121.

⁶⁷Nihat Sami Banarlı, (2001): “Mehmet Rauf”,Resimli Türk Edebiyatı Tarihi, M.E.B, Cilt:2, s.1055.

gözüyle köyü seyreder gibidir.’’⁶⁸

“Mehmet Rauf roman ve hikâyelerinde, en temizinden en kirlisine, aşkın her çeşidine yer vermiş, eserlerinin hâkim temasını, aşk başta olmak üzere, insanların iç dünyalarına, psikolojik hayatlarına ilişkin çeşitli meseleler teşkil etmiştir. Değişik hayat tezahürleri karşısındaki duygulanışlar, arzu ve istekler, şüphe ve gurur, hayal kırıklıkları ve ümitsizlikler, aşktan sonra işlediği başlıca konular sayılabilir. O, sosyal ve millî konuların dışında kalmıştır.”⁶⁹

3.Reşat Nuri Güntekin:

“Sönmüş Yıldızlar”⁷⁰ Adlı Kitaptan:

“Yalan”:

Konu: Hikâye bir nevi mektup tarzında olup, hikâyede geçen olaylar karşılıklı mektuplaşmalar şeklinde ve geriye dönüş tekniğine bağlı olarak anlatılır. Hikâyede Bursa’ya tedavi olmak için giden Cevdet Bey’in burada tanıştığı Beria adındaki kadından hoşlanması ve bir müddet sonra Beria’ya evlenme teklifinde bulunması, bunu takiben karşılaştığı hayal kırıklığı ve Beria’yla ilgili öğrendiği gerçeklerin onu sarsması anlatılır.

Özet: Cevdet Bey, Bursa’ya tedavi için gitmiş olan birisidir. Burada geçirdiği zaman içerisinde sık sık temiz hava almak ve rahatlamak için Nilüfer Ovası’na iner, dağ tepelerine çıkar. Çungura yolunda küçük bir boğaz keşfeder ve buraya daha sık gelmeye başlar. Buraya geldiği zamanların birinde Beria Hanım’a, yanındaki iki çocuğa ve dadısına tesadüf eder. Beria Hanım’la tanışır. Birkaç defa daha aynı yerde karşılaşırlar. Bu karşılaşmalar sonucunda aralarında bir sıcaklık ve hoşlanma oluşur.

⁶⁸ Ömer Lekesiz, (1997): “Mehmet Rauf”, *Yeni Türk Edebiyatında Öykü*, Kaknüs Yayınları, Cilt: I, s.97.

⁶⁹ Mustafa Özbacı, (2006): “Mehmet Rauf”, *Servet-i Fünûn Edebiyatı*, Akçağ Yayınları, Ankara: s.402–403.

⁷⁰ Reşat Nuri Güntekin, (1987): *Sönmüş Yıldızlar*, İnkılâp Kitabevi, İstanbul.

Beria Hanım'ın yakında Rodos'a döneceğini öğrenen Cevdet Bey, ona evlenme teklifinde bulunur. Beria Hanım bu teklife vereceği cevabı mektupla göndereceğini söyler. Aradan uzun bir süre geçmesine rağmen Cevdet Bey mektup alamaz. Araştırmaları neticesinde Beria'nın Rodos'ta Vacit Paşa'nın bir kızı değil, Trabzon'da bir yağ tüccarının eşi olduğunu öğrenir. Buradaki adrese sitem dolu bir mektup yollar. Gelen cevapta Beria Hanım gerçekten Vacit Paşa'nın kızı olduğunu, babasının ölmesiyle birlikte ellerindeki her şeyin tükendiğini, kendisinin de onbeş yaşındayken iki çocuklu bir yağ tüccarıyla zorla evlendirildiğini itiraf eder. Gençliğinde hiç sevgili gibi flört etmediği için, kendisiyle bu tecrübeyi yaşamak için bekâr gibi gösterdiğini anlatır ve kendisinden özür diler.

Mekân: Hikâyede geçen ana mekân yeri Bursa'dır. Özellikle Bursa, Nilüfer Ovası'yla birlikte anılmıştır. Çekirge semti de burada geçen bir diğer mekân yeridir. Diğer mekânlar ise Rodos ve Trabzon'dur. Hikâyede mekân bir dış cephe olarak gösterilir ve burada özellikle mekân tabiat güzellikleriyle ön plâna çıkar. Hikâyede rastladığımız başlıca dış cephe tasvirleri şu şekildedir:

“Çungura yolunda hemen hemen bir sel çukuruna benzeyen küçük bir boğaz keşfetmiştim. Burası diplerinden sular sızan kaya yığınları, birbirine kol vermiş sık ağaçlar içinde adeta bir tüneldi. Bazı sıcak günlerde ikindiden sonra oraya gider, gruba doğru avdet ederdim. Yolumun üstünde derin bir uçurumun kenarında bir eski namazgâh vardı. Küçük bir kestane ormanı halini alan bu seddin uçuruma sarkan harap mihrabı yanında durur, güneşin batışını seyrederdim.”(s.27-28)

Hikâyede iç mekâna ait herhangi bir tasvire yer verilmediği görülür.

“Kumandanın Şöförü”:

Konu: Kumandanın Şöförü adlı hikâyede, Nevin adlı bir kızın ablasıyla birlikte eniştesinin daveti üzerine Bandırma'ya eş bulmaya gitmesi, kendisine talip olanları beğenmeyip, kendisine karşı ilgisiz olan eniştesine tahsis edilen şöförle flört etmesi, şöförün gerçek kimliğini saklayarak, onu tanımak için başvurduğu yöntem ve sonuçları

anlatılır.

Özet: Kumandanın Şöförü adlı hikâyede Nevin adlı kızın ablasına eniştesinden bir mektup gelir. Mektupta kendisini ve Nevin'i Bandırma'ya çağırılmaktadır. Ayrıca Nevin'e zabıtlar arasında uygun bir eş bulunabileceğini de ilâve eder. Bunun üzerine Nevin ablasını da ikna ederek, Bandırma'ya getirir. Bandırma'da Nevin'e bir albay, bir kaymakam, bir de kurmay yüzbaşı talip olur. Nevin bu sırada canı sıkıldıkça eniştesine tahsis edilen şoförle gezintilere çıkar. Şoförün kendisine karşı olan ilgisizliği ve tavırları onu hem sinirlendirir, hem de kendisine karşı hoşnutluğa yol açar. Kurmay subayla olan bir buluşmaya gittiği sırada şoförün hal ve hareketlerinin değişmesi, gitmemek için çeşitli bahaneler uydurması üzerine onunla buluşmaktan vazgeçer. Şoförle flört etmeye başlar. Şoför, aslında Avrupa'da okumuş kültürlü bir elektrik mühendisidir. Biga'da askerdeyken telgraf bölümünde hizmet verdiği sırada oradakilerden birisiyle arasında çıkan tartışma dolayısıyla, ceza olarak Bandırma'ya sürülmüştür. Bu yüzden önceki hayatında aşktan dolayı aldığı ağır darbeler sonucu Nevin'i denemeye karar verir. Gizlice İstanbul'daki annesini Nevin'i istemeye gönderir. Nevin bu teklife olumlu cevap vereceğini ama bir taraftan da kendisiyle flörtle devam edebileceğini şoföre söyler. Bu sözler üzerine Şoför Hüseyin, Nevin'le evlenmekten vazgeçer. Gerekçe olarak da hayatında iki defa kadınlar tarafından aldatıldığını bir üçüncü defa aldatılmayı kabul edemeceğini açıklar.

Mekân: Hikâyede ana mekân yeri Bandırma olmakla beraber olayların almış olduğu netice sonucunda, İstanbul da mekân yeri olarak gözüktür. Bunun yanında adı geçen bir diğer mekân yeri ise Biga'dır. Bu adı geçen yerlerin hiçbirine dair detaylı bir tasvir olmadığı gibi iç mekâna ait bir tasvire de rastlanmaz.

“Bilek Saati”:

Konu: Bilek Saati isimli hikâyede küçük bir çocuğa dayak ve korkutmayla verilen yanlış eğitimin çocuğun üzerindeki etkisi ve bunun bir sonucu olarak meydana gelen acı son anlatılır. Reşat Nuri Güntekin burada ailenin verdiği yanlış eğitime dikkat çeker, bunun çocuk üzerindeki olumsuz etkilerini gözler önüne getirir.

Özet: Vahit sünnet olduktan bir hafta sonra, annesi Âdile Hanım’la birlikte Niyazi’yi görmeye ve teyzesinin elini öpmeye getirir. Niyazi evde babasından dayak yememek, okulda hocasından sopa yememek için okula gitmek ister. Ancak annesinin ısrarıyla vazgeçer. Vahit gelirken yanında kendisine verilen hediyeleri de getirir. Niyazi. Kendi sünnetinde kendisine böyle bir hediye gelmemesine içerler. O gün babasının bilek saatinin evde olduğunu görünce onu koluna takarak Vahit’le dışarı çıkar. Önce Çınarlık’a giderler, oradan çayda biriken yağmur sularını görmek için köprüye çıkarlar. Niyazi saatini kurcalarken suya düşürür. Telâşla saatini almak için suya atlamak ister. Ancak Vahit abisini yarın getirip, saati sudan çıkartabileceğini vaat eder. Niyazi eve gelir. Polis memuru olan babası eve gelip de saatini bulamayınca eline her zaman yaptığı gibi kamçısını alır. Fakat bu sefer dövmek içinden gelmez. Karısından kebab şişlerini ister ve Niyazi’nin duyabileceği bir seste hemen saatini getirmezse onu kızgın şişle dağlayacağını haykırır. Niyeti bu sefer sadece çocuğu korkutup, saati sakladığı yerden bulup, getirmesini sağlamaktır. Niyazi koşarak çayın yanına gider. Babası onu odada göremeyince saati bulmaya gittiğini zanneder. Ancak bir müddet sonra Niyazi’nin çayda boğulmak üzereyken son anda kurtarıldığını öğrenirler. Niyazi eve getirilir, elinde babasının bilek saatinin görürler. Ve beş gün içinde onu zatüreden kaybederler.

Mekân: Hikâyede olayların geçtiği ana mekân yeri Çanakkale’dir. Ancak mekân sadece isim olarak geçer, herhangi dış cephe tasvirine rastlanmaz. İç mekâna dair ise sadece hikâyenin bir yerinde rastlanır:

“Yatak odası karanlık, pencere açıktı. Rüzgâr konsolun üstündeki gece kandilini söndürmüştü. Çocuk, odada yoktu. Anlaşılan pencereyi açmış, asma çardağına sarılarak bahçeye inmişti.”(s.92)

“Tehdit”:

Konu: Hikâyede Yunanlıların Bursa’yı işgal etmesinden sonra kardeşleriyle birlikte bir konakta kalan Remziye’nin, kardeşlerinin kendisine söz vermesine rağmen, Yunanlıların bir çiftliğe girmesi üzerine, yanlarına aldıkları bir grupla birlikte Yunanlılara karşı çatışmaya girmesi, çatışmanın sonucunda içlerinden bir kısmının

ölmesi, bir kısmının da firar etmesi üzerine kurulur. Bundan sonra Remziye'nin konağına gelen eski hizmetlilerinden Hristo'nun kardeşlerinin hayatını kurtarmak için Remziye'yle yaptığı çirkin pazarlık ve bunun sonrasındaki gelişmeler anlatılır.

Özet: Yunanlıların Bursa'ya girmelerinden sonra Remziye'nin kardeşleri Yunanlıların yaptıklarına karşı dayanamayıp, onlarla savaşmak isterler. Ancak Remzi'ye bunu kabul etmez. Fakat bir müddet sonra Yunan askerlerinin bir çiftliği bastıklarını öğrenmeleri üzerine, onlarla çatışmaya giden bir grup gence katılırlar. Yapılan mücadele sonunda içlerinden bazıları ölür. Bazıları firar eder. Remziye ölümlerin konulduğu cami avlusunda kendi kardeşlerini bulamayınca sevinir. O gün onları ziyarete eski çalışanlarından bir Rum delikanlısı olan Hristo gelir. Hristo Remziye'ye kardeşlerinin İnkaya'da bir çiftlikte saklandıklarını ertesi gün atlarla İnegöl'e kaçacaklarını söyler. Bu sırrı yalnız kendisinin bildiğini başkalarına söylememek için kendisine bir gün içinde beş yüz lira vermesini, aksi halde bu bilgiyi başkalarına aktaracağı tehdidinde bulunur. Remziye, elinde bulunan parayı verdiği gibi geri kalanını da vermek zorunda kalır. Eski nişanlısı olup, sonradan kardeşleriyle arasında doğan fikir ayrılıklarından dolayı ayrıldığı Yüzbaşı Hamit Bey'i bulur. Ona durumu anlatır. Hamit Bey bir müddet sonra ona istediği parayı bulup getirir. Kendisini hâlâ sevdiğini, ancak her şey için artık çok geç olduğunu anlatır. Bu imalı sözlerden şüphelenen Remzi'ye, Hamit'e her şeyi açık bir şekilde anlatmasını ister. Hamit de bu parayı sarhoş bir adamı öldürdükten sonra aldığını, kimseden borç para bulamadığını bundan sonra kurşuna dizilmesinin an meselesi olduğunu açıklar. Hikâye bir sonuca bağlanmadan sona erer. Hikâyede en dikkati çeken nokta yıllarca kendi hizmetlerinde bulunup, okul okuttukları her türlü desteği sağladıkları Hristo'nun böyle kötü bir durumdayken kardeşlerinin hayatına karşı kendi çıkarlarını düşünmesi, ihaneti ve tehdididir.

Mekân: Hikâyede olayların geçtiği ana dış mekân cephesi Bursa(Çekirge semti) ile İnegöl ilçesidir. Bunun dışında Çanakkale, Bağdat, Kafkasya isimleri savaşın etkilediği dış cephe olarak gösterilir. Özellikle Remziye'nin kardeşlerinin çarpıştığı cephe adları olarak zikredilir. Ancak bu yerlere dair herhangi bir tasvire rastlanmadığı gibi iç cephe mekâna dair bir gözleme de rastlanmaz.

“Kardeşler”:

Konu: Kardeşler adlı hikâyede Ressam olan Süleyman’ın, Mualla Hanım’la birlikte İstanbul’da vakit geçirdiği bir sırada Gönen’den babasının öldüğü haberini alması üzerine uzun bir aradan sonra Gönen’e dönmesi, babasının vasiyeti üzerine kardeşlerine bakması, çiftliği idare etmesi kendini feda ederek kardeşlerini düşünmesi, onları yetiştirip evlendirmesi ancak bununla beraber kendi hayatını ikinci plâna atması anlatılır.

Özet: Ressam Süleyman küçüklüğünden beri resime karşı ilgisi olan bir kişidir. Babası ise onu iyi bir çiftçi olarak yetiştirmek istemektedir. Ancak aradan geçen zamana karşı, Süleyman’da bir değişme olmaması sebebiyle onu adam etmek için İstanbul’a gönderir. Süleyman burada kısa zamanda tanınır. Bir gün Gönen’den babasının öldüğü haberini alır ve Gönen’e gitmeye karar verir. Bunda babasının ölmeye önce söylediği ve diğer kardeşlerine bakması için kendisini ikinci bir baba gibi görmesi de etkili olur. Aradan uzun yıllar geçer. Süleyman kız ve erkek kardeşlerini yetiştirir, onları evlendirir. Çiftliğin birikmiş borçlarını ödeyerek, düzene koyar. On iki sene sonra bir Boğaziçi vapurunda eski bir arkadaşıyla dertleşirken, kardeşlerinin mutluluğu ve rahatı için kendini feda ettiğini, kendisine vakit ayıramadığını, evlenemediğini anlatır. Kardeşlerinin kendisine fenalık ettiğinden dert yanar. Sadece küçük kardeşi Ayşe’den bir fenalık görmediğini, İstanbul’a gelme sebebinin de bu olduğunu açıklar. Çubuklu’da Ayşe’ye kendisini kocasının akrabalarından bir muharrirle olan ilişkisini öğrendiğini söyler ve bunun sebebinin sorar. Ayşe de ona kendisinin evli bir bayan olan Mualla Hanım’la olan ilişkisini örnek aldığı anlatır. Bunun üzerine abisi kendisinin Mualla Hanım’la olan beraberliğinin geçmişe dayandığını, önceden birbirlerini sevdiklerini, ancak kardeşleri için bu güzel sevgiyi feda ettiğini söyler. Kardeşine Mualla’yı bir daha görmeyeceğine dair söz verir ve kardeşinden de münasebetsiz ilişkisini sonlandırmasını ister. Böylece bir kez daha kardeşlerinin mutluluğu için kendini feda eder.

Mekân: Hikâyede olayların geçtiği yerler İstanbul(Çubuklu) ve Gönen’dir. Dış mekâna dair tasvir yok denecek kadar azdır. Bunun yanında iç mekân tasvirlerine de önem verilmemiştir. Ancak hikâyenin bir yerinde anlatıcı kahramanın ağzından dış

mekânın kendisine göre görüntüsünü ortaya koyarken bir nevi içinde yaşadığı psikolojiyi de yansıtır:

“Hâlbuki ben, ömrümün en güzel senelerini Gönen’deki çiftlikte, ihtiyari bir feragat mezarında gömüldüm.”(s.146)

Bir dış cephe olarak gösterilen Gönen kahramanın gözünde ömrünün en güzel enelerini harcadığı bir mezarlığa dönüşmüştür.

“Tanrı Misafiri”⁷¹ Adlı Kitaptan:

“Tanrı Misafiri”:

Konu: Hikâyede, Hacı Ali Efendi’nin evine bir gün daha önceden tanışıklık ettiği, o sıralarda yeni ölmüş olan ölmüş olan Hacı Hafız Yunus’un korumasında olan manevî bir oğlu gelir. İstanbul’a giderken kendisine uğrayıp helâlleşmek istediğini söyleyerek, evde kalmaya başlar. İşte hikâyenin konusunu da Hacı Ali Efendi’nin gelen sofuyu evden atmak için yaptığı mücadeleler ve sonra başına gelen çeşitli hâdiseler teşkil eder.

Özet: Hacı Ali Efendi bir gün evde otururken kapısı çalınır. Önce kiracı olduğu sanılır, ancak sonradan sarıklı bir sofunun geldiği görülür. Gelen sofu kendisinin merhum Hacı Hafız Yunus’un koruduğu manevî oğlu olduğunu, Muğla’da işlerin iyi gitmemesinden dolayı İstanbul’a iş aramaya gittiğini, giderken kendisine de uğrayıp helâlleşmek istediğini söyler. Hacı Ali Efendi çocukluğunda babasının evine gelen ve her ramazandan önce gelip Kurban Bayramından sonra dönen pek ehemmiyetli bir mevkisi olan kişinin adını işitmesiyle, sofuyu eve almaktan çekinmez. Ancak Hafız İlyas’ın eve yerleştikten sonra bir hafta geçmesine rağmen İstanbul’a gitmek için herhangi bir hazırlık yaptığı görülmeyince, Hacı Ali önce dolaylı sonra doğrudan durumu anlatmaya çalışır. Hacı İlyas bütün söylenenlere kulak tıkadığı gibi eve iyice yerleşir. Mahallede onun nefesinin güçlü olduğunu işitenler de ziyaretine gelmeye

⁷¹ Reşat Nuri Güntekin, (1976): *Tanrı Misafiri*, İnkılâp ve Aka kitap evi, İstanbul.

başlarlar. Hacı İlyas bir gün Hacı Ali'nin kızını gözetlerken evin aşçılarından Elif Abla'ya yakalanır. Bu durum karşısında Hacı Ali Efendi çılgına döner. Başka bir gün de Hacı İlyas Hacı Ali Efendi'nin kızını almak için komşulardan yardım ister. Hacı Ali kızına göz diken bu sofuyu evden uzaklaştırmak için İstanbul'daki dostları aracılığıyla Hafız İlyas'a bir iş bulur. Nilüfer vapuruyla onu gönderir. Ancak Mudanya'dan gelen yakın bir aile dostu onu bağırarak biletini satarken gördüğünü anlatır. Hacı Ali Efendi çareyi Bursa'yı terk etmekte bulur. Eşi ve çocuğunu da alarak Çekirge'ye gider, soran olursa Karacabey'e gittiğinin söylenmesini evin aşçısı Elif'e söyler; geldiği takdirde sofuya kapıyı açmamasını da tembih eder. Hafız İlyas evin kapısının önüne gelir, ağlar, sızlar. Yufka yürekli olan Elif, kendinin de sahip olduğu ve nerede olduğunu bilmediği bir hafız oğlunun olmasından dolayı kapıyı açar. Açmasıyla birlikte Hafız Yunus saldırıya geçer. Zorla Elif'e sahip olur. Hacı Ali Efendi Çekirge'deyken yanına bir komşusu gelir, kendilerini Karacabey'de sandığını söyler. Bu bilgiyi nasıl öğrendiğinin sorulması üzerine kapıyı bir hafızın açtığını ve bunları öğrendiğini açıklar. Hacı Ali Efendi sinir krizi geçirir. Doğrudan Bursa'daki eve döner, hafızı yakalayıp, bir güzel dövüp, sokağa atar. Bir süre sonra hafız yanında polis memuruyla gelir. Polis memuru hafızı içeri almalarını aksi takdirde bu işin mahkemeye taşınacağını anlatır. Mecburen içeri alınır. Hacı Ali Efendi, sinir krizi içindeyken eşiyile de kavga eder. Eşine yazdığı mektupta kendisinin Bandırma'ya belediye muhasebeciliği işini talep etmeye gideceğini, sinir içindeyken söylediği boşama sözlerini yanlışlıkla yaptığını yazar ve Bandırma'ya geldikten sonra nikâh yenileyeceğine söz verir. Hikâye burada biter. Bu hikâyede açıkça görüleceği üzere Reşat Nuri, softaların sahtekâr, düzenbaz kişiler olduklarını anlatmaya çalışır.

Mekân: Olayların geçtiği ana mekân, Bursa ve çevresidir. Karacabey, Mudanya, Muğla, İstanbul adı geçen diğer dış mekân yerleridir. Ancak bu mekânlara dair detaylı bir tasvir görülmediği gibi, iç mekân tasvirlerine de pek rastlanmaz. Sadece bir yerde şu şekilde kısa bir iç cephe tasviri görülür:

“...hafız efendi de, ayna ve konsollara, duvarda asılı yazı levhalarıyla kartpostallara, uçurtma kâğıdından tırtullar ve oymalarla süslenmiş raflara, guguklu saatlere hayran hayran bakıyor, bu ihtişam ve ziynetten korkmuş gibi, kendini gizleyecek bir köşe arıyordu.”(s.7)

“Bir Aile Meselesi”:

Konu: Hasan Necdet isminde birisi ilk memuriyet görevi dolayısıyla atandığı Edirne kazalarından birinde başına gelen bir hâdiseyi nakleder.

Özet: Hikâye, Hasan Necdet isimli birisinin bir hatırasını nakletmesiyle başlar. Hasan Necdet, ilk memuriyet yeri olarak Edirne'nin kazalarından birisine atandıktan sonra, buradaki arkadaşlarını zaman içinde sakın, mütevazı kendi halinde insanlar olduğunu görür. Müdürün de resmî olmakla beraber, iyi bir adam olduğunu düşünür. Yalnız telgrafhanenin hademesi Ramazan Ağa'nın kendine mahsus azamet ve edası, bir iş söylendiği zaman türlü bahaneler uydurması dikkatini çeker. Bir gün dairede kendi halinde çalışıp, bir taraftan da türkü söylerken hademenin kendisini ikaz etmesi üzerine sinirlenir. Yakasına yapışır, onu silkeler. Sonra hademe Ramazan Ağa'nın soluğu müdürün yanında aldığını görür, hatta müdürü tartaklayıp, kendisi hakkında konuştuklarını öğrenir. İçeri girer, müdür içeride herşeyin yolunda olduğunu anlatır. İş arkadaşlarından, hademenin müdürün babası olduğunu öğrenince durumu anlar.

Mekân: Hikâyede olayların geçtiği ana mekân yeri olarak Edirne'nin bir kazası gösterilir. Bu yere dair detaylı bir dış cephe tasviri olmadığı gibi, iç mekân tasviri de görülmez.

“Kesatlık”:

Konu: Kesatlık adlı hikâye yazar-anlatıcı ağzından anlatılır. Hikâyede İstanbul'a gitmek üzereyken pazarda gördüğü bir köylüyle muhabbet etmeye çalışan, onunla ilgileniyor görünen anlatıcının arkadaşının köylüyle yaptığı pazarlık ve konuşma anlatılır. Aynı zamanda bu kişinin sonradan gittiği şehirde Anadolu köylüsüne dair derin bir araştırma ve tetkik yapmış gibi kendisini göstermesinin yazar tarafından eleştirildiği görülür.

Özet: Hikâyede yazar-anlatıcının arkadaşı olarak gösterilen birisi İstanbul'a gitmeden önce bir dükkânın önünde iki teneke tuzsuz tereyağı satmaya çalışan bir köylü görür. Onunla ilgili bilgi edinmek ve sözde onun yaşantısını tanımak ister. Nereli

olduğunu, çoluk çocuk olup olmadığını sorar. Köylü bütün bu suallere karşı kayıtsız bir biçimde davranır. Yağ almak istiyorsa yüz yirmi liradan verdiğini açıklar. Alıcı adam bu fiyatı çok bularak hem indirim ister hem de yağ hakkında olumsuz görüşler söylemeye başlar. Bu durum köylüyü kızdırır ve satmaktan vazgeçtiğini söyler. Alıcı almak için fiyatı artırsa da değişen bir şey olmaz. Akşamüstü arkadaşını trene bindiren yazar-anlatıcı, yağcı ihtiyarı görür. İhtiyar dertleştiği bir arkadaşına yağı geri götürdüğünü alıcının olmadığını, kesatlığın fazla olduğunu söyler. Burada dikkat çeken nokta ise yazar-anlatıcının arkadaşıyla ilgili yaptığı tespittir. Reşat Nuri, bu gibi insanların sordukları sorularla köylüye dair detaylı bir fikir sahibi olmuş, Anadolu’yu görmüş, tetkik etmiş bir insan havasıyla başkalarına anlatmasına kızar. Aslında bu Anadolu’yu bir bakıma kuş bakışı görüşten başka bir şey değildir. Asıl Anadolu daha derinlerde gizlidir. Böylece sözde aydın, okumuş insanların Anadolu’yu yanlış bir biçimde görüp, yanlış aktarmalar yaptıklarına dikkat çeker.

Mekân: Hikâyede olayların geçtiği yer olarak Samanlı Köyü yakınlarındaki bir kasaba gösterilir. Samanlı Köyü hem Yalova’ya hem de Şanlıurfa’ya bağlı Viranşehir ilçesine bağlı bir köydür. Ancak hikâyede İstanbul’a yakın olanı belli olduğu için, buradaki Yalova’ya bağlı olan Samanlı Köyü’dür. Bunun yanı sıra diğer bir mekân yeri olarak İstanbul gösterilir. Hikâyede iç cephe mekân tasvirine yer verilmemiştir.

“Bir Modern Genç Kız”:

Konu: Bir Modern Genç Kız adlı hikâyede Erzurum’dan İstanbul’a gitmekte olan bir trende meydana çıkan, uzun zamandan beri tuvaletten çıkmayan birisinin etrafta uyandırdığı korku, tedirginlik, sinirlilik hali anlatılır.

Özet: Hikâyede Erzurum’dan İstanbul’a gelmekte olan bir trenin Sapanca Gölü’nü geçtikten sonra vagonlardan birinde olan yoğun hareketlilik ve karmaşa yazar-anlatıcı ağzından anlatılır. Dikkati çeken bu kalabalığın yanına yaklaşan yazar-anlatıcı tuvalete girip uzun bir zamandan beri çıkmayan birisinin bu kalabalık ve kargaşanın sebebi olduğunu öğrenir. Bir müddet sonra tuvaletten genç bir kız çıkar. O kadar süre bekleyen kalabalık karşısına genç bir kız çıkınca şaşırırlar. Anlatıcı da önceleri bir aile kızı olduğunu düşündüğü bu kişinin üzerine tahminlerde bulunur. Eskişehir’deki

iki bayan arkadaşıyla konuşmasına bakarak, kızın Orta Anadolu vilâyetlerinden birisinde kâtip ya da daktilo memuru olabileceğini ileri sürer. Aylık iznini İstanbul'da akrabalarının yanında geçirmeye gittiğini iddia eder. Sonuçta kız olay yerinden uzaklaşırken, yere düşürdüğü makyaj malzemesinden tüp rujunu bir adam ona verir. Kız da terbiyesizler diyerek uzaklaşır. Bu hikâyede toplumun tuvaletten çıkan kişiye göre tepki koyduğu görülür. Bir erkek yerine kız çıkması muhtemel bir kavganın çıkmasını önlediği gibi, tepkileri de minimum düzeye indirir.

Mekân: Hikâyede mekân diğer hikâyelerde görüldüğü gibi durağan değil, hareketli sürekli değişen bir görüntüdür. Bunda da en önemli neden trende yolculuk yapılmasıdır. Hikâyede geçen en önemli dış mekân yerleri: Erzurum, Eskişehir, Yenice, İzmit, Sapanca ve İstanbul'dur. Trenden gösterilen bir dış cephe olarak Sapanca Gölü ve çevresi şöyle tasvir edilir:

“Biz, kenarından geçerken göl daha yeni aydınlanmaya başlıyordu. Fakat şimdi önümüzdeki tepeler ve ağaçlar arasında görünüp kaybolan İzmit Körfezi'nde günlük, güneşlik bir sabah vardı. Geceki sis ve pusudan sonra etrafın renkleri son derece taze ve parlak. Fakat çehrelerinki ne kadar berbat ya Rabbi!”(s.136)

Hikâyede dikkat çekici bir iç mekân tasvirine yer verilmemiştir.

“Leyla İle Mecnun”⁷² Adlı Kitaptan:

“Minyatür”:

Konu: Minyatür adlı hikâyede eski nişanlısından bir genç zabıt için ayrıldıktan sonra, evlendiğinin ikinci senesinde eşinin Filistin'de şehit olmasıyla birlikte durumu gün geçtikçe kötüleşen Kamuran Hanım'ın, içinde bulunduğu ekonomik durumdan kurtulmak için eşinin resmi bulunan minyatür bir tabloyu, muhacirlere şefkat adlı bir pazarda satması ve bunu takiben rastladığı eski nişanlısının kardeşi karşısında içinde

⁷² Reşat Nuri Güntekin, (1999):*Leyla İle Mecnun*, İnkılâp Kitapevi, İstanbul.

bulunduğu ekonomik sıkıntıyı gizlemesi ve kendini varlıklı ve güçlü göstermesi anlatılır.

Özet: Hikâyede artan borçları sonucunda Kamuran Hanım adlı bir kadının hem hasta olan oğlunun ilaç parasını karşılamak, hem de birikmiş olan borçlarının bir kısmını ödeyebilmek için çareyi ölmüş olan kocasının minyatür bir tablosunu ‘Muhacirlere Şefkat’ adlı pazarda satmakta bulur. Elinde bulunan bu tabloyu sattıktan sonra aynı zamanda kendine minyatür tablo yapmak için bir talep olabileceği düşüncesiyle cemiyet binasına girer. Orada eski nişanlısının kız kardeşi Vasfiye’yi görür. Kendisinin içinde bulunduğu sıkıntıyı sezdirmemek düşüncesiyle buraya muhacirlere yardım etmek için geldiğini söyler. Eline geçen on beş lirayı da yardım maksadıyla Vasfiye’nin piyango biletlerine harcar. Parasız bir biçimde orayı terkeder. Burada kendi yaptığı tercihler sonucunda içine düştüğu dar boğazdan kurtulmak için çabalayan bir annenin duygu yüklü dramı gözler önüne serilir.

Mekân: Hikâyede anlatılan olayların geçtiği yer İzmir’dir(Karşıyaka Semtı).Bunun dışında, bir diğer önemli dış mekân yeri İstanbul’dur. Hikâyede herhangi bir iç ya da dış mekân görüntüsüne rastlanmaz.

“Kaçırılmış Fırsat”:

Konu: Hikâyeye, Hüseyin Sabit Bey isminde birisinin ağzından, geçmişe dönük kaçırılmış bir gönül macerası nakledilir.

Özet: Hüseyin Sabit Bey, henüz yirmi bir yaşındayken asker olarak Kırkkilise’ye gönderilir. Burada uzak akrabalarından olan Topçu Miralayı Nebil Bey’in korumasına girer. Nebil Bey, bir gün alay siparişlerini almak için trenle Hüseyin Sabit’i İstanbul’a yollar.Hüseyin Sabit, İstanbul’da ilk önce Nebil Bey’in sütannesinin yanına uğrar, ona beş lira verir, geri kalan iki teneke yağı da daha sonra getireceğini söyler ve orada pek fazla kalmak istemez. Ancak o sırada içeriye giren bir kız onun fikrini değiştirir. İhsan Hanım, Makbule’nin kendi gelininin kız kardeşi olduğunu söyler. Evli olduğunu, eşinin elli yaşında olduğunu kızın tüm hayatını gözetim altında tutup kısıtladığını anlatır. Hüseyin Sabit de kıza karşı ilgi uyanır. Gitmesine yakın İhsan

Hanım kendisini çarşamba akşamına beklediğini, yalnız kalacağını evdekilerin kına gecesine gideceğini anlatır. Hüseyin Sabit, bunun üzerine yağ tenekelerini kendisinin götürmesinin bir anlamı kalmadığına hüküm ederek, işinin çıktığını söyleyerek başkasıyla yağ tenekelerini gönderir. İşlerini hallettikten sonra perşembe günü trenin kalkmasına yakın, istasyonda İhsan Hanım'ı görür. İhsan Hanım çarşamba günü kına gecesine son anda kendisinin de katılmaya karar verdiğini, Makbule'nin mide sancısı tuttuğunu söyleyerek evde kaldığını, hizmette kusur edip, etmediğini sorar. Bunun üzerine Hüseyin Sabit Kırkkilise'ye döndüğü zaman kaçırdığı fırsat aklına gelir.

Mekân: Hikâyede ana mekân yerleri Kırkkilise(Kırklareli) ve İstanbul'dur. Bunun dışında Gebze ikinci plânda bir yer ismi olarak anılır. Dış ve iç mekâna dair detaylı bir tasvire rastlanmaz. Hatta Kırkkilise'yle ilgili tasvir sanki hayali bir yer tasviri gibidir:

“Kırkkilise, bana Kaf dağının arkası gibi uzak, burada geçireceğim iki sene iki asır kadar uzun görünüyordu.”(s.173)

“Nişanlıdan Mektuplar”

Konu: Hikâyede Afyon muharebesinde göğsünden ve gözünden yaralandıktan sonra, hava değişikliği için halasının yanına Kütahya'ya gönderilen Ali Sermet, burada geçirdiği süreç içinde halazadesi Nazmi ve özellikle Leyla tarafından yoğun bir ilgiyle karşılanır. Ali Sermet İstanbul'da olan nişanlısına Leyla yoluyla mektup yazar. Gözlerinin iyileştikten sonra hafif bir iz kalacağından kendisini bu haliyle sevip sevmeyeceğinden emin olmak ister. Uzun bir süre sonra kızıdan cevap gelir. Gözlerinin üstündeki yaranın mühim olmadığını ancak kendisinin babasının ısrarıyla zengin bir adamla evlendirildiğini yazar. Leyla bunları bire bir okumaz. Kendi aklından tasarladığı hayali cevapları Ali Sermet'e söyler. Bunun en büyük sebebi ise doktorların, hastanın iyileşme sürecinde onu üzecek herhangi bir durumun gerçekleşmesinin hastanın tedavisini olumsuz yönde etkileyeceğini belirtmeleridir. Sermet iyileşip, gözündeki sargı çözülmüce Leyla'dan nişanlısının gönderdiği mektupları kendisine vermesini ister. Leyla gerçekte bu tip mektupların gelmediğini hepsini kendisinin onun hastalık sürecini olumsuz etkilenmemesi için uydurduğunu anlatır. Sermet bu durumu zaten bildiğini, ilk

okuduğu mektuptan sonra ikinci mektupta bunu anladığını, ancak güzel sesini dinlemenin kendisini iyileştirdiğini itiraf eder. Bir hafta sonra Leyla ile Sermet evlenir.

Mekân: Hikâyede olayların yaşandığı ana mekân yerleri Afyon ve Kütahya'dır. Afyon savaş alanı ve Ali Sermet'in yaralandığı yer olması münasebetiyle dikkati çeker. İstanbul ikinci plânda yer almasına karşın olayların gidişatını belirleyici bir mekân olarak dikkati çeker. Bunun yanında hikâyede yine herhangi bir iç ya da dış mekân tasvirine rastlanmaz.

“Sesli Kayalar Çiftliği”:

Konu: Hikâye Karacabey'de en güzel bir mevkide bulunan Sesli Kayalar Çiftliğinin Balcılar ailesinin son varisi olan Alâeddin Bey, tarafından satışa çıkarılması ve bu çiftliği almak için etraftaki zengin muhitin birbiriyle yarışması, bu sırada Hacı Yunus Bey adında otuz sene evvel cer hocası olarak Bursa'ya gelen, zengin bir müderrise damat olan, yaşlı bir kadını hacca götürüyorum diye kandırarak, kendine nikâhlayan birisinin ortaya çıkıp, çiftliğe talip olması; Karacabey etrafının çiftliği Hacı Yunus'un almaması için verdikleri mücadele anlatılır.

Özet: Balcılar Ailesinin son varisi olan Alâeddin Bey, ailesinden kalan tüm mirası harcadığı gibi en sonunda babasından kalan emlaklar arasında en çok sevdiği ve sıkıntıya düşmediği sürece satmayı düşünmediği ‘Sesli Kayalar Çiftliğini’ de içine düştüğü dar boğazdan kurtulmak için satışa çıkarır. Karacabey zenginlerinin hepsi, çiftliği almak için yarışa girerler. Çiftliğe Hacı Yunus Bey adında eskiden cer hocası olarak bilinen, zengin bir müderrise damat olan, yaşlı bir kadını hacca götürüyorum diye kandırıp, kendisine nikâhlayan ve Meşrutiyetten sonra birçok dalavere yapan birisinin de çiftliğe talip olması herkesi endişelendirir. Karacabey'in ileri gelenleri Hacı Yunus'un çiftliği almaması için ellerinden geleni yaparlar. Ancak Hacı Yunus diğerlerinin teklif ettiklerinden daha fazla miktarda para ödeyeceğini söyler. Hacı Yunus'un çiftliği görmek istemesi üzerine çiftlikte hazırlıklar yapmaya başlanır. Bu hazırlık sırasında, çiftlikte çalışanlardan biri olan Neyzen Refik yaptığı münasebetsizliklerden dolayı çiftlikten atılır. Bunun üzerine Karacabey'e gider, orada bir meyhanede Hacı Yunus'a çiftliği sattıklarından dolayı etrafındakilere kızar, Hacı

Yunus'un muazzam servetini nasıl elde ettiğini anlatır, kendisine fırsat verildiği takdirde çiftliği elde edebileceğini söyler, oradakiler de bunu yapmasını isterler. Hacı Yunus Paşa çiftliğe gelir, etrafı dolaşır. Sonra meşhur bir yer olan çiftliğin içindeki göl kenarında durur. Buradan insanın bağırmasıyla karşısındaki kayaların ses vereceğini söylerler. Hacı Yunus denemek için bağırır, kayadan ses olarak geriye onu rencide edici argo sesler ve bu zamana kadar yaptığı düzenbazlıkları işitilir. Hacı Yunus Paşa, bu işittiği sesler karşısında hızla oradan Bursa'ya kaçar ve burasının adını bir daha ağzına almaz.

Mekân: Hikâyede geçen olayların ana mekân yeri Bursa-Karacabey'dir. Özellikle Karacabey'de yer alan "Sesli Kayalar Çiftliği", hikâyede olayların geçtiği ana merkezdir. Hikâyede burası şöyle anlatılır:

"Sesli Kayalar Çiftliği, vilayetin en bereketli ve en güzel yeriydi. Ne çare ki, Balcılar ailesinin son varisi Alâeddin Bey, pek berbat çıkmış, çiftliği beş senede yabani bir ormana çevirmişti."(s.224)

Yine çiftlikte bulunan gölün karşısındaki kayaların sesi yansıtması sanatsal bir çalgı âletinin sesine benzetilir:

"Tabiat bu gölün karşısındaki kayalıkları bir çalgı aleti kurar gibi tertip etmişti. O suretle ki, suyun kenarından çıkan sesi kayalar; üst üste beş defa tekrar ederlerdi."(s.224)

İkinci plânda kalan bir diğer dış mekân yeri İstanbul'dur. Hikâyede yukarıda verilen mekân tasvirinden başka bir iç ya da dış mekân gösterilmez.

Reşat Nuri'nin incelediğimiz bu eserleri dışında bir de "Anadolu Notları" adlı kitabı vardır. Bu kitap, hikâyeden çok seyahatname türünde olduğundan buraya alınmamıştır. Bu kitapta da Reşat Nuri, Anadolu'nun yollarını, kervanlarını, otellerini, tiyatrolarını, tulûat oyunlarını irdeler, bunlar hakkında okuyucuyu bilgilendirir. Bu kitapta Reşat Nuri daha önceden yazmış olduğu "Yıldızlar" adlı bir makaleden söz eder, konumuzla ilgili olduğundan dolayı buraya almayı uygun bulduk:

“Memleketin halini ışık ve karanlıkla izah eden bu makalede İstanbul, bir güneş olarak tasvir ediliyordu. Fakat ancak çevresini yarım yamalak aydınlatabilen, ışığı Marmara kıyılarından ötesini aydınlatabilmeyen cılız bir güneş. Bu güneşin tek başına Anadolu’yu kurtarmasını beklemek boş hayaldi. Şu halde o, yurdun bir köşesinde kendi kendine parlayadursun, biz gençler üçer, beşer içerilere yayılmalı, bir güneşe muhtaç olmadan yaşayacak ve çevrelerini aydınlatacak küçük küçük ışık kaynakları yaratmalıydık. Bizim için kurtuluş ancak bu yıldızların parlamasıyla başlayacaktı.”⁷³

Reşat Nuri’nin hakkında son olarak eserleri ve ele aldığı konularla ilgili aydınlatıcı bilgiler veren birkaç kaynak alıntısını da buraya almayı uygun gördük:

“Reşat Nuri roman, tiyatro ve küçük hikâyelerinde, kahramanların genellikle memur, subay ve küçük kasaba halkından seçer. Onların yanı sıra köylülere de yer verir. Reşat Nuri’nin eserlerinin başlıca özelliği Cumhuriyet devri Türkiye’sini, Anadolu’yu ve Anadolu’da yaşanan hayatı sevgi dolu bir realizm ile tasvir etmesidir.”⁷⁴

“Mütareke yıllarında yazı hayatına başlayan Reşat Nuri, Batı Edebiyatı’ndan öğrenilmiş bir roman ve tiyatro tekniğiyle, çeşitli hayat sahnelerini, Türk insanının sosyolojik ve psikolojik vaziyetini, Türkiye coğrafyasını edebi esere mekân yaparak işler. Ondaki insan sevgisi ve hoşgörü, olayların hicve ve sosyal tenkide ulaşması beklenen yönlerini, memleket manzaralarını, yumuşak bir üslupta göstermeye hizmet eder. Bunun için de Reşat Nuri’yi, ideolojik bir cereyana bağlamadan memleket edebiyatı vücuda getiren bir yazar olarak düşünmek yerinde olur. Onda sanatın gayesi, en müspet manasıyla insandır; eserlerinde insanların cıvıl cıvıl kaynaşması hissedilir. Nankörlüğün karşısında

⁷³ Reşat Nuri Güntekin, (1999): *Anadolu Notları1-2*, İnkılâp Kitapevi, İstanbul:s.94.

⁷⁴ İnci Enginün, Mustafa Kutlu(1979): “Reşat Nuri”, *Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi*, Dergah Yayınları, Cilt:III, s:419.

fazilet; gösterişin karşısında tevazu, kıskançlığın karşısında hoşgörü ile bize, kendi insanımızı sevmeyi öğretmiştir. Türk Edebiyatı'nın, Anadolu coğrafyası ve insanını böyle bir mizaç aracılığıyla tanıması bir şanstır. Türk köylüsü, Reşat Nuri'nin kalemiyle kendi tabii realitesi içinde sevimli çehresiyle edebi eserin bünyesine girer. Bu tavrıyla yazar, aydın zümre içerisinde Anadolu'ya, burada yaşayan insanı severek giden bir zihniyetin temsilcisidir.”⁷⁵

“Çağdaş roman, hikâye ve tiyatro edebiyatımızın seçkin siması Reşat Nuri, eserlerinin büyük bir kısmında, Anadolu'daki yerli ve milli hayata geniş ölçüde yer vermesi dolayısıyla ‘Memleket Edebiyatı’ mahiyetinde gelişen bir edebi hareketin kurucuları arasındadır.”⁷⁶

“Reşat Nuri, Recm, Rocild Bey,Eski Ahbap adlarını taşıyan birkaç uzun öyküden sonra,dört kitapta topladığı,101 küçük öykü yazmıştır.Bunların bir bölümü mizah,bir bölümü aşk konularını işleyen duygusal öykülerdir.Kimilerini yazarın'tekellüm hikâye'olarak sunduğu parçaların oyun kuruluşlarına özgü özellikler taşıdığı görülür.Gerçekçi konuların işlendiği öykülerde köyden kentten değişik kişilerin sergilendiği söylenebilir.”⁷⁷

⁷⁵Orhan Okay, Şerif Aktaş, (1992): “Reşat Nuri Güntekin”, *Büyük Türk Klâsikleri*, Ötüken-Söğüt Yayınları, Cilt: XII, İstanbul: s.219.

⁷⁶Nihat Sami Banarlı,(2001): “Reşat Nuri Güntekin”,Resimli Türk Edebiyatı Tarihi,M.E.B, Cilt:2, s.1209.

⁷⁷Şükran Kurdakul, (1992): *Çağdaş Türk Edebiyatı-2/Meşrutiyet Dönemi-2*, Bilgi Yayınevi, İstanbul: s.111.

4. Peyami Safa:

“Hikâyeler”⁷⁸ adlı kitaptan:

“Anadolu’da Bir Gece”:

Konu: Anadolu’da bir gece adlı hikâyede olaylar yazar anlatıcı ağızından nakledilir. Anlatıcı, Anadolu’da rastladığı küçük yaşta olmasına rağmen cesur, mert bir arabacı çocuğuyla yaptığı seyahat esnasında tanıdığı bu çocuğun hayat hikâyesini nakleder.

Özet: Hikâyede Çankırı ile Kastamonu arasında Kalehan’da konaklayan anlatıcı, arabasındaki atların ölmesi üzerine İnebolu’ya gitmek için handa bulunan bir arabacıyla anlaşır. Arabacının on üç on dört yaşında bir çocuk olması ve gidilecek yolun tehlikeli olması anlatıcıyı korkutur. Kalehan’da konuştuğu kişilerin yollarının üzerinde bulunan Ilgaz Dağı’nın eteklerinde Pontus eşkıyaların bulunduğunu söylemeleri ve dikkatli olmasını tavsiye etmeleri de anlatıcıyı iyice kaygılandırır. Arabacı çocuğa durumu anlatır. Çocuk kendisinin Bursalı olduğunu Yunanlıların Bursa’ya geldiklerinde çiftliklerine de iki Yunan askerinin gelip, kendisiyle alay etmeye kalktığını ama bunu pahalıya ödediklerini söyler. Bunun üzerine kendisini uzun bir süre aradıklarını, bulamamaları üzerine babasını kurşuna dizdiklerini, annesinin kederden öldüğünü kendisinin Kütahya’ya askerlik için başvurduğunu ama yaşının küçük olmasından dolayı almadıklarını, bunun üzerine bu arabayı alıp çalışmaya başladığını açıklar. Ilgaz Dağı’nın eteklerinden geçerken üç gölge görülür. Çocuk cebinden tabancasını çıkarır, çatışmaya hazır bir biçimde durur. Araba hızlı bir biçimde geçitten geçer. Anlatıcı İnebolu’ya ulaşır. Birkaç gün sonra gazetelerden birinde, bir arabacının Pontus eşkıyalarıyla çatışmaya girdiğini ve bunun sonucunda iki kişiyi öldürdüğünü ancak kendisinin de çatışma sonucunda öldüğünü öğrenir. Bunun kendi arabacısı Hüseyin olduğunu anlar. Ve bununla ilgili duygu ve düşüncelerini hikâyenin sonunda şöyle dile getirir:

⁷⁸ Peyami Safa, (1980): (Haz:Halil Açıkgöz), *Hikâyeler*, Ötüken Neşriyat, İstanbul.

“O günden sonra Anadolu konuşulduğu zaman, bu küçük arabacıyı anarım. Onun yanık, esmer yüzünde, siyah, parlak gözlerinde, destanî kahramanlığımızın izlerini bulur, azametli mazimizin gururunu duyardım.”(s.333)

Mekân: Hikâyede geçen mekân yerleri olarak Çankırı, Kastamonu, İnebolu, Bursa, Samsun, Kütahya, Ilgaz’dır. Hikâyede Ilgaz’a yakın bir yerin tasviri şöyle tasvir edilir:

“Burası, uzaklardan engin bir boşluk görünen karanlık uçurumlarıyla uğursuz bir geçitti. Birçok kereler, buralara sokulan eşkiyadan, kanlı katillerden bahsedildiğini işitmişim.”(s.330)

Yine Ilgaz’ dan arabayla geçerken görünen dış cephe manzarası şöyle tasvir edilir:

“Güneş yeni batıyordu. Ufka yaslanan yüksek tepeler, eflatun bir sis örtüsü altında siliniyor, dağılıp eriyor gibi idiler, eteklere alçalmış bulutlar gibi, öbek öbek dumanlar yayışmış, sallanmıyor, kıvıldanmıyordular. Bir yanımız, baştanbaşa, uçsuz bucaksız, derin ve kara bir uçurumdu.”(s.330)

Peyami Safa ile ilgili kısmı bitirmeden önce onun eserleriyle ilgili ve sanat anlayışını ortaya koyan fikirleriyle ilgili birkaç değerlendirmeyi de buraya alıyoruz. Hikâyeler adlı kitabın girişinde Halil Açıköz, Peyami Safa’nın eserleriyle ilgili tetkiklerini şöyle açıklar:

“Hikâyeler, okuyunca anlaşılacağı üzere; Peyami Safa’nın kalemi, içinde yaşadığı devirden muhtelif anekdotlar tesbit etmektedir. Onda, Ömer Seyfeddin ve Ahmet Hikmet Müftüoğlu’nda olduğu gibi ve ya manzum destan ve masallarıyla Orhan Seyfi, Ziya Gökalp’de rastladığımız, tarihi malzeme yoktur. Peyami Safa, milletin geçmiş asırlarından ve muhteşem maziden ilham almaz; peş peşe gelen harp

felaketlerinin ezdiği cemiyetin anlık meseleleri üzerinde durur.’’⁷⁹

Mekân olarak Peyami Safa'nın genel itibarıyla İstanbul ve çevresini aldığını gördük. Bunda içinde yetiştiği ortamın İstanbul olmasının büyük bir payı vardır. Her yazarın genel olarak kendi muhit ve çevresini yansıtması gibi Peyami Safa da kendi deneyim ve gözlemlerine dayanarak toplumu ve sorunlarını ele almaya çalışır. Peyami Safa kendisi ve sanatıyla ilgili görüşlerini şöyle açıklar:

“Benim şuurum bir facia atmosferi içinde doğdu. Ben iki yaşındayken babam ve kardeşim Sivas'ta on ay içinde öldü. Böyle kısa bir fasıla ile hem kocasını, hem çocuğunu kaybeden bir kadının hıçkırıkları arasında kendimi bulmaya çalıştım. Belki bütün kitaplarımı dolduran bir facia beklemek vehmi ve yaklaşan her ayak sesinde bir tehlike sezmek korkusu böyle bir başlangıcın neticesidir. Dokuz yaşında başlayan bir hastalık ve on üç yaşında başlayan hayatımı kazanmak zarureti beni edebiyattan evvel, kendimi anlamaya ve yetiştirmeye mecbur bir küçük insanın tamamıyla hayati zaruretlerden doğma bir terbiye, psikoloji ve felsefe tecüssüsü ile doldurdu. On dokuz yaşına kadar hem kendime, hem de muallimlik ettiğim mekteplerde çocuklara bir rehber olarak yaşadım.’’⁸⁰

“Peyami Safa konuyu, kişileri, düşüncüyü, yazdığının bildirisini öykünün kendi içinde, kişisel tutkularıyla bütünleyerek eritmeyi başarmış. Gençliğimiz dirimsel yapının kurulmasında, o döneme göre hayli yetkin bir örnek... Yazar ruhsal çözümlerini öykü kişilerinin kendi ağzından vermeye çalışmış.’’⁸¹

“Peyami Safa mevzuuna hâkim, kuvvetli üslubu ve eserlerini ören zengin fikir unsurlarıyla edebiyatımızda ateşli ve enerjik sanat hamleleri

⁷⁹ Açıkoğuz, 1980: 9.

⁸⁰ Ergün Göze, (2002): *Peyami Safa*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara: s.8.

⁸¹ Selim İleri, (1975): “Türk Öykücülüğü Genel Çizgisi”, *Türk Dili Dergisi*, Türk Öykücülüğü Özel Sayısı, Sayı:286, s.11.

göstermiş kudretli bir muharrirdir. Edebi hayatı, birinci dünya harbi yıllarında başlayan bu sanatkâr, daha çok şahsi gayreti ile bilhassa garbın fikir hareketlerini takib ederek felsefe ve psikoloji vadilerinde esaslı bir kültür edinmiş, şahsi zekâ ve kabiliyeti ile birleşen bu kültür, onun eserlerindeki san'at kalitesini ciddi bir şekilde yükseltmiştir.”⁸²

5. Ömer Seyfettin:

“Gizli Mabet”⁸³ adlı kitaptan:

“Üç Nasihat”:

Konu: Üç Nasihat adlı hikâyede parayla nasihat ve ilimin karşılaştırılması yapılır. İlim ve nasihatın, bazı durumlarda paradan daha değerli oldukları anlatılmaya çalışılmıştır. Bu hikâyede de bir gencin çalışmaya gittiği yaşlı bir adamın yanında öğrendiği nasihatlerin değerini sonradan anlaması anlatılır.

Özet: Durmuş, annesinden başka kimsesi olmayan fakir ama genç bir delikanlıdır. Öküzünün birisinin ölmesi üzerine tarlasını tekrar sürmek için gereken öküzün parasını çıkarmak için İstanbul'a çalışmaya gider. Burada Edirnekapı mevkiinde yaşlı bir adamın yanına gelir. Yaşlı zat, ona senede bir kuruş ve bir de nasihat vermeyi teklif eder. Başlangıçta teklifi kabul etmek istemeyen ve senede bir kuruş parayı yetersiz bulan Durmuş, sonra çalışmaya karar verir. Müstakim Efendi'nin yanında bir sene çalışır sene sonunda bir kuruş ile birlikte şu nasihati alır:”Yolunu izini bilmediğin yere gitme”. Durmuş bu nasihati bildiğini ve boş yere çalıştığını düşünür. Ancak ikinci nasihati de öğrenmeye meraklı olduğundan bir yıl daha hizmete devam etme kararını alır. İkinci senenin sonunda efendisi ona bir kuruşla birlikte ikinci nasihati söyler: “Emanete hıyanet etme”. Durmuş bu iki nasihatle ömrünün iki senesini boşa geçirdikten sonra üçüncüsünü de öğrenmek için bir sene daha efendisine kulluk eder. Üçüncü senenin sonunda efendisinden üçüncü ve son nasihatini alır:”Karını kendin gitmediğin yere gece yatısına gönderme”.Bu üçüncü nasihatten sonra efendisi,

⁸²Nihad Sami Banarlı, (2001): ”Peyami Safa”, Resimli Türk Edebiyatı Tarihi, M.E.B, Cilt:2, s.1242.

⁸³ Ömer Seyfettin (basım yılı yok): (Haz: Tahir Alangu), *Gizli Mabet*, Rafet Zaimler Kitapevi, İstanbul.

annesine yolladığı iki somun ekmeği de vererek Dursun’u gönderir. Dursun’a diğer arkadaşları güler, hep birlikte yola koyulurlar. Yolda giderken önlerine bir nehir çıkar. Durmuş efendisinin sözünü hatırlayıp, nehre girecekken son anda vazgeçer. Nehire atıyla giren bir arkadaşı gözden kaybolur. Bir müddet sonra yolda karnı acıkır. Somunlardan birisini yemek ister, efendisinin emanete hıyanet etme sözünü hatırlayarak vazgeçer. Az sonra yollarına eşkiyalar çıkar herkesin parasını alırlar, Durmuş’un ise sadece üç kuruş kazandığını öğrenince güzel bir sopa çekerler. Dursun sonunda evine gelir, evde hiçbir şey olmadığını anlayınca efendisinin somununu yemek isterler. Somunu ikiye ayırınca içinden altınlar çıkar. Dursun şaşırır. Kısa sürede zenginleşirler. Dursun sonunda evlenmeye karar verir. Kendi köylerine yakın bir köyden bir kız alır. Efendisinin üçüncü sözünü hatırında tutar. Bir gün, eşini yakın bir yerdeki bir akraba düğüne yatıya götürmek isterler. Dursun kabul etmek istemese de sonunda razı olur. Efendisinin sözünü göz önüne alarak, eşini takip eder. Düğün yerinde bulunan bir kocakarıya eşiyile yalnız başına bir odada kalmak için beş akçe karşılığı anlaşır. Kocakarı, akşamüstü gizlice Durmuş’u eşinin yanına kalmak için sokar. Durmuş, başına sardığı örtüden ötürü eşi tarafından tanınmaz. Eşi bağırıp, mücadele eder. Durmuş, çocuğunu kaptığı gibi evden kaçar. Ertesi sabah karısı çocuğunun çalındığını zanneder, akrabalarıyla birlikte eşinin evine gelir. Eşi, kendisinin gelmediği yere bir daha gitmemesi gerektiğini, çocuğu kendisinin aldığını eğer geceleyin kendisine karşı koymasaydı onu öldüreceğini anlatır.

Mekân: Hikâyede, olayların geçtiği mekan yerleri Kastamonu’nun bir köyü ve İstanbul(Edirnekapı,Üsküdar)dur.Dış cepheye dair yeterli bir bilgi olmadığı gibi iç cepheye dair bir tetkike, derin bir tahlile rastlanmaz.Mekân önemsenmemiştir,ikinci planda almıştır.

“Pireler”:

Konu: Hikâye birinci ağızdan yani yazar-anlatıcı tarafından nakledilir. Genç bir delikanlının kaldığı ikinci sınıf bir otelde tanıştığı bir Fransız kızıyla anlaşması, bir müddet sonra beraber yaşamaya başlamaları, kızın temizlik konusundaki hassasiyeti, genç delikanlının köpeğinin hastalanması üzerine başvurulmuş çareler anlatılır.

Özet: Genç bir delikanlı, İzmir'in ikinci sınıf otellerinden birinde köpeğiyle birlikte yaşarken, bir gün karşısındaki odaya bir Fransız kız yerleşir. Gencin dikkatini çeken bu Fransız kız hakkında, çok geçmeden otelciden detaylı bilgi alır. Paris'ten bir Ermeni doktorun peşine takılıp geldiğini, doktorun ailesinin kabul etmemesi üzerine memleketine dönmek için ailesinden gelecek parayı beklediğini öğrenir. Kısa zamanda, delikanlı bu Fransız kızıyla dost olur. Bir ay geçmeden birleşip, aynı evde yaşamaya karar verirler ve kız Fransa'ya gitmekten vazgeçer. Kız tam bir temizlik tutkunudur. Durmadan evi temizler. Bir gün, delikanlı köpeğinin hasta olduğunu anlar. Birçok baytara götürmelerine rağmen netice alamazlar. Sonunda arkadaşının önerdiği bir İtalyan baytarına gitmeye razı olur. İtalyan baytar köpeği inceledikten sonra onun üstüne biraz pire atıldığı takdirde eskisi gibi olacağını vaat eder. Önce buna inanmak istememelerine rağmen sonunda çaresiz bu yöntemi uygularlar. Köpekleri eskisi gibi neşeli ve hareketli hale gelir. Genç soluğu İtalyan baytarın yanında alır. İtalyan baytar diğer Türk meslektaşlarını topa tutar. Onların hastalığın nedenini bilmeden, öğrenmeden ilaç verdiklerini önce hastalığın nedenini bulup, sonra çözüm bulmak gerektiğini anlatır. Genci birçok konuda bilgilendirir. Cahilce yapılan ve çözüm üretmeyen üfürük, muska gibi şeylerle yapılan yanlış tedaviye dikkati çeker.

Mekân: Hikâyede mekân olarak gösterilen dış cephe İzmir'dir. Bunun yanında Paris ismi de Anadolu dışı bir mekân olarak göze çarpar. Hikâyede iç ya da dış cephe bir mekân tasvirine rastlanmaz, sadece isim olarak mekânı göstermekle yetinilir.

“Beynamaz”:

Konu: Gâvur Ali, hırsının ve açgözlülüğünün sonucu elindekilerle yetinmeyip, Hacı imamın sözüne kanarak, beş vakit namaz kılmakla koyunlarının artacağını sanan menfaat düşkünü biri olarak gösterilir. Daha fazlasını istemesi sonucu hiçbir şeyi kalmayan bir tip olarak tanıtılır.

Özet: Doğanlı Köyü'nde yaşayan insanlar, zaman içerisinde köy imamının telkinleriyle tarladaki işlerini eşlerine bırakıp, beş vakit namaz kılmaya başlarlar. Böylece bütün köy halkı durmadan ibadetle meşgul olup, tüm işleri yüz üstü bırakır. Bütün köy erkekleri bağlardan, bahçelerden, zeytinliklerden çekilip, ibadetle meşgul

olurlar. Ancak içlerinden bir tanesi olan Gâvur Ali'nin ibadetle ilgisi yoktur. Annesi, babası öldükten sonra kimsesi kalmayınca askerden döndükten sonra tüm mallarını satarak, kendisine köyün kuzey tarafında bir ağıl yaptırarak koyun yetiştirip, İzmir'de satmaya başlar. Bu durum köyün imamını rahatsız eder. Bir gün uzun zamandan beri yağmurun yağmaması üzerine köylüler imama yağmur duasına çıkmasını söylerler. İmam da içlerinde bir zıncığın bulunması dolayısıyla duanın kabul olunmayacağını anlatır. Sonra onu imana getireceğini köylülere vaat eder. Bir gün Gavur Ali'nin ağılına gider. Onun namaz kılsa elindeki mevcut koyunun iki katına çıkacağını açıklar. Sonunda Gâvur Ali bu teklifi kabul edip, namaz kılmaya başlar. Bu durum bütün köyde bomba etkisi yaratır. Onu da kısa zamanda kendileri gibi camiye ve kahveye alıştırlar. Gâvur Ali'nin koyunlarına bakması için de bir küçük çocuğu görevlendirirler. Sonunda uzun bir kuraklıktan sonra yağmur yağmaya başlar, ancak uzun bir müddet durmaz. Her taraf bataklık halini alır. Ağıldan gelen çocuk, bir gün Gâvur Ali'ye koyunlarından elli tanesinin öldüğünü söyler. Gâvur Ali soluğu imamın yanında alır. İmam endişelenecek bir şey olmadığını ibadete devam etmesini, kendisinin sınındığını açıklar. Öyle bir an gelir ki ağılda sadece on koyun kalır. Bunun üzerine Gâvur Ali namazı bırakır, imamı dinlemekle hata yaptığını düşünmeye başlar. Malının başında durup, kollayıp gözetmemekle hata yaptığını anlar. Bir gece sonra ağılda kalan dokuz koyunun da yok olması üzerine çareyi İzmir'e gidip, çalışıp para kazanmakta bulur.

Mekân: Hikâyede olayların yaşandığı yer olarak İzmir Doğanlı Köyü gösterilir. Yaptığımız araştırma sonucunda Yeşilhisar ilçesi, Nusaybin ilçesi, Konya İli Çumran ilçesi, Adana ili Tufanbeyli ilçesi, Adıyaman Çelikhan ilçesi, Yozgat Sorgun ilçesi, Sivas Yıldızeli ilçesi, ilk araştırma neticesinde rastlanan tespitlerdir. Yazar bu köyün hangi ilçeye bağlı olduğu konusunda herhangi bir bilgi vermemiştir. Hikâyede dış mekân ya da iç mekân unsuruna fazla yer verilmediği de görülür. Hikâyede gözümüze çarpan dış mekânı gösteren kısımları buraya alıyoruz. Gâvur Ali'nin bulunduğu yerden dış cephe hareketli bir unsur olarak gözükür, burada yaşayan bir varlık gibi içinde bulunan varlıklarla ibadet eder halde görünür:

“Sık ağaçların üstünden yalnız beyaz, ince minaresi gözüken camiye doğru baktı... Büyük çınarlar rüzgârla dalgalanarak fasılasız zikreder gibi fısıldıyorlar, ağustos böcekleri cır cır ötüyorlardı.”(s.144)

Bir başka dış cephe tasviri de, Gâvur Ali'nin köyden ayrılırken içinde bulunduğu psikolojiyle tabiatı algılayışı biçiminde gösterilir.

“Dış avluda ölüleri çalınmış, servileri kesilmiş bir mezarlık durgunluğu vardı. Fecir her tarafı pembe bir aydınlık içinde bırakmıştı... Batı tarafına yükselen yamacı tırmanmaya başladı. Arkasından kalan görünmez köyden tatlı, ulvi, berrak bir ezan sesi aksediyor, sanki onu son bir veda namazına çağırıyordu.”(s.155)

“Bahar ve Kelebekler”⁸⁴ adlı kitaptan:

“Rüşvet”:

Konu: Rüşvet adlı hikâyede köyün muhtarı Huysuzoğlu'na ait olan bir arazinin üstüne bina yapan, Ali Hoca'nın Avukat Namık Efendi'ye başvurarak yalnızca evin değil arazinin de kendisine ait olduğunu belirtmesi ve beklenmedik bir şekilde aleyhinde sonuçlanacak davanın lehine sonuçlanması anlatılır.

Özet: Ali Hoca, bir gün bir dava için Avukat Hacı Namık Efendi'nin yanına uğrar. Hasmı köyün muhtarı olan Huysuzoğlu'na ait bir arazinin üstüne bina inşa ettiğini ve muhtarın bu binayı sahiplenmeye çalıştığını, aslında binayı yapan kişi olan kendisinin böylece araziye de sahip olması gerektiğini söyler. Avukat, Ali Hoca'yı haksız bularak bu davadan vazgeçmesini tembihler. Ali Hoca Namık Efendi'ye hâkime rüşvet olarak bir koç teklif ettiği takdirde kabul edilip edilmeyeceğini sorar. Avukat, hâkimin bu tip şeylere karşı sert olduğunu, böyle bir yaklaşımın haklı konumda bulunan bir davanın bile kaybedilmesine yol açacağını savunur. Aradan iki hafta geçtikten sonra Ali Hoca tekrar duruşmaya çıkar. Dava kazanılır. Avukat Namık Efendi, davanın nasıl olup kazanıldığının şaşkınlığı içindedir. Ali Hoca hâkime düşmanı olan köy muhtarı adına bir koç yolladığını bunun onun sonucunda kazanıldığını açıklar.

⁸⁴ Ömer Seyfettin, (1990):*Bahar ve Kelebekler*, Serhat Yayınları, İstanbul.

Mekân: Hikâyede dış cephe mekân yeri olarak gösterilen tek yer Bozöyük Köyü'dür. Hikâyede detaylı bir iç ya da dış cephe mekân tasvirine rastlanmamıştır. Bozöyük Köyü'yle ilgili yaptığımız araştırmalar sonucu ilk tespitlere göre Van ili Erçiş ilçesi, Sivas Gürün ilçesi, Kayseri Sarız ilçesi, Muğla Yatağan ilçesine bağlı Bozöyük adıyla kayıtlı olduğu görülmüştür. Yazarın bunlardan hangisini mekân olarak gösterdiği belli değildir.

“Rütbe”:

Konu: Rütbe isimli hikâye, yazar-anlatıcı ağzından aktarılır. Yazar-anlatıcı, gençlik yıllarında İzmir'de kaldığı bir dönemde felsefeyle uğraşırken, tam adını hatırlayamadığı bir kişinin yazdığı kitapta ‘Rütbe haysiyeti düşürür’ sözünün kafasına takılması üzerine, yolda rastladığı matematik öğretmeniyle bu sözü tartışmaları anlatılır.

Özet: Hikâyede yazar-anlatıcı, ondokuz yaşlarındayken İzmir'de baharı geçirdiği dönemde korkunç bir okuma hastalığına tutulduğunu söyler. O sıralarda kafasını en fazla meşgul eden konunun felsefe olduğunu anlatır. Bir gün yine odasında okuduğu bir felsefe kitabındaki ‘Rütbe haysiyeti düşürür’ sözü aklına takılır. Dışarıda dolaşmaya çıkar. Bu sırada matematik öğretmeni logaritmacı Hasan'a rastlar. Onunla bu konu üzerine tartışmaya başlar. Matematik hocası bir anda yazar-anlatıcıya caddeden geçen şişman, komik görünen ve arkasında eşyalarını taşıyan bir grup hizmetçiyle dolaşan bir adamı gösterir. Bu adamın yedi sekiz sene önce köyünde gayet rahat bir hayat sürerken ve çevrede saygı duyulurken, tarlasında büyük bir maden damarının bulunmasıyla zenginleştiğini anlatır. Ardından sık sık İzmir'e gelmeye başladığını, bu gelip gitmeleri sırasında başkâtip İzzet'e turfanda üzüm getirdiğini, bunun sonucu İzzet'in ona bir beylerbeyliği rütbesi verdiğini söyler. Böylece bu adamın açık havalarda bile arkasında ayrı ayrı bastonunu, paltosunu, şemsiyesini taşıttığını etraftan takdir, hürmet beklediğini ancak bu durumun tam tersine hiç kimse tarafından önemsenmeyip, kendisini komik, acıklı bir duruma düşürdüğünü açıklar.

Mekân: Hikâyede mekân yeri olarak gösterilen yer İzmir'dir. Hikâyede iç ve dış cepheye dair detaylı bir tasvir yoktur. Mekân ikinci plana atılmıştır.

“Binecek Şey”:

Konu: Binecek Şey adlı hikâyede, Derviş Hasan adında bir kişinin yolculuğu sırasında çok yorgun düşmesi ve yürüyecek hali kalmaması dolayısıyla, bulunduğu yerden Allah'a kendisine binecek bir vasıta göndermediği takdirde hiçbir yere gitmeyeceğini sitem dolu bir dille yakarmasından ötürü başına gelenler anlatılır.

Özet: Derviş Hasan, sıcak bir haziran gününde uzun zamandan beri yürümesine rağmen yol boyunca ne bir kasabaya ne de bir köye rastlamıştır. Karşısına dik bir yokuş çıkınca artık isyan etme noktasına gelerek, bulunduğu yerden Allah'a yakarmaya başlar. Kendisine binecek bir vasıta göndermediği takdirde hiçbir yere gitmeyeceğini, burada açlıktan ve susuzluktan öleceğini, kendisine verdiği bu emanet edilen vücudu da kargaların yiyeceğini söyler. Bir müddet sonra bulunduğu yerde yorgunluktan uyuyakalır. Uyandığında yanı başında bir yörük bulur. Yörüğün Kazdağı'na gideceğini öğrenmesi üzerine kendisinin de oraya gittiğini anlatır. Yörük ondan yeni doğmuş bir tayı kucağına kadar alıp, yokuşun başına kadar getirmesini ister. Bu beklenmedik istek karşısında Derviş Hasan çılgına döner. Böyle bir şeyin mümkün olmayacağını bildirir. Bunun üzerine yörük genç ve arkadaşları onu döverek, zorla yeni doğmuş tayı kucağında yokuşun başına kadar taşırlar. Yokuşun başına geldiklerinde Derviş, kendinden geçmiş bir halde yere uzanır. Allah'a karşı sitem dolu yakarışından dolayı utanır. Bir daha asla böyle bir şey yapmayacağını söyler.

Mekân: Hikâyede mekân yeri olarak Kazdağı çevresi gösterilir. Hikâyenin girişinde Derviş Hasan'ın uzun bir yürüyüş sonunda durduğu zaman gördüğü manzarayı şöyle anlatır:

“Etrafına bakındı, Seyrek, sıska ağaçlı bir ormanın kenarında idi. Uzakta, tirşe rengi hafif bir sisle boyanmış kat kat dağlar görünüyordu.”(s.89)

“...gözlerini kaldırdı, ileriye baktı. Yolun dönemecinde küçük bir tepenin önüne gelmişti. Dönemecin karşısında iki üç çınar ağacıyla bir kurumuş çeşme vardı. Durmadı. Yürüdü. Bu tepenin eteğini dönünce yolun tırmanıp aştığı öyle dik, sarp bir yokuş gördü ki...”(s.90-91)

Hikâyede iç cephe mekâna ait bir tasvir yoktur.

“Mahçupluk İmtihanı”⁸⁵ adlı kitaptan:

“Ant”:

Konu: Ant isimli hikâye geriye dönüş tekniğine bağlı olarak 1.tekil şahıs ağzından anlatılır. Hikâyede, çocukluk döneminde birbiriyle ant içen iki arkadaşın birinin, diğerini aniden önlerine çıkan kuduz bir köpekten kurtarmak için kendini ön plana çıkarıp, köpekle mücadele etmesi, kısa süre sonunda bu mücadele sonunda aldığı yara dolayısıyla ölmesi anlatılır.

Özet: Hikâye geriye dönüş tekniğine bağlı olarak yazar-anlatıcı tarafından aktarılır. Yaklaşık yirmi sene önce henüz bir mektep talebesiyken bir gün okulda bulunan aptes fıçısının musluğu kırılır. Bunu gören çocuğu ispiyonlayıp hocaya söyleyen anlatıcı, başka bir çocuğun suçu kendi üzerine alıp, falakada dayak yemesi ve yalan söylediği için kendisinin kulağının hoca tarafından çekilmesi üzerine okul çıkışında sıkıştırdığı diğer çocuğa neden böyle davrandığını sorar. Çocuk, arkadaşının zayıf, sıksa olduğunu, hastalıktan yeni kurtulduğunu, falakaya yatarsa kendini toparlayamayacağını ayrıca ant içtiklerini söyler. Bunun üzerine kendisi de bir çocukla ant içmek arzusuna girer. Bir gün tahta at yaparken yanlışlıkla parmağını keser, orada bulunan Mıstık adlı tombul yüzlü çocuğa kendisiyle ant içmek istediğini anlatır. Mıstık da bu teklifi kabul ederek kolunu biraz keser, birbirlerinin kanını içip, kan kardeşi olurlar. Aradan uzun bir süre geçer bir gün mektep hocaları kendilerini erkenden salar. Yolda birlikte giderlerken aniden yan taraftan yıkık inşaat yerinden siyah bir köpek çıkar, onlara doğru koşmaya başlar. Arkasından da bir kalabalığın sopalarla köpeği

⁸⁵ Ömer Seyfettin, (2005):*Mahçupluk İmtihanı*, Tuna matbaacılık, Ankara.

kovaladığını görürler. Mıstık, ikisinin de kaçamayacağını anlayınca kendini siper eder. Köpekle Mıstık bir müddet boğuşur. Ardından kalabalık gelip, köpeği sopalarla kaçıtır. Köpeğin kuduz olduğu anlaşılır. Mıstık bir daha mektebe gelemmez. Önce Bandırma'ya oradan da İstanbul'a götürüleceğini öğrenirler. Bir müddet sonra da Mıstık ölür.

Mekân: Hikâyede olayların geçtiği ana mekân yeri olarak Gönen gösterilir. Bunun yanı sıra Bandırma, Bayramiç, İstanbul adı geçen diğer dış mekân yerleridir. Hikâyede dış ve iç mekân tasvirlerine rastlanır. Hikâyede Gönen'i yazar şöyle tasvir eder:

“O her akşam sürülerle mandaların, ineklerin geçtiği tozlu, taşsız yollar, yosunlu siyah kiremitli çatılar, yıkılacakmış gibi duran büyük duvarlar, küçük ahşap köprüler, nihayetsiz tarlalar, alçak çitler...”(s.129)

Buradaki tasvir bize savaş yıllarının yoksulluk, fakirlik ve yıpranmışlığının mekânı da insanlar gibi etkilediğini gösterir. Bir başka mekân tasviri yine aynı sayfadaki ev tasviridir:

“Büyük bir bahçe... Ortasında köşk tarzında yapılmış bembeyaz bir ev... Sağ köşesinde her zaman oturduğumuz beyaz perdeli oda...”(s.129)

Bu tasvir detaydan yoksun oldukça sığ bir tasvirdir. Yine bir başka tasvir de mektebin tasviridir:

“Mektep bir katlı, duvarları badanasızdı. Kapıdan girilince üstü kapalı bir avlu vardı. Daha ilerisinde küçük, ağaçsız bir bahçe. Bahçenin sonunda tuvalet, çok büyük bir abdest fiçisi...”(s.130)

Ömer Seyfettin'in mekân olarak Gönen şehrini seçtiği hikâyeleri değerli akademisyen 'Gönen Hikâyeleri' adıyla Recep Duymaz tarafından detaylı bir biçimde

ele alınarak tahlil edilmiş ve kitaplaştırılmıştır.⁸⁶

“Tarih Ezeli Bir Tekerrürdür”⁸⁷ adlı Kitaptan:

“Bir Çocuk Aleko”:

Konu: Bir çocuk Aleko adlı hikâyede, Çanakkale muharebeleri sırasında ailesini kaybeden bir çocuğun onları bulmak amacıyla kendini bir Rum olarak tanıtp, Rum kafilesine katılması, Rumların ondan faydalanmak düşüncesiyle cepheye gizli bir bilgi götürmesini istemeleri, onun buna karşı Türk paşasına gidip her şeyi anlatması, gönüllü olarak İngilizlerin cephesine giderek onların verdiği saatli bombayla kendisiyle birlikte orada bulunan İngiliz paşasını ve üst düzey kişileri öldürmesi anlatılır. Türk neferinin kahramanlığını, cesaretini, korkusuzluğunu ve vatani için hiçbir fedakârlıktan kaçınmayacağını gösteren bir hikâye olarak dikkati çeker.

Özet: Küçük Ali, harbin başlaması üzerine altı aydır çalıştığı Rum ustasının yanından ayrılarak, ailesini bulmak için köyüne döner. Sonra buradakilerin de ayrıldığını görünce ailesini bulmak maksadıyla Malkara’ya gitmeye karar verir. Ancak yanında bir dilim kuru ekmekle soğandan başka bir şey yoktur. Uzaktan gelen bir kafile dikkatini çeker. Bu bir Rum kafilesidir. Onlara kendisini Rum öksüz bir çocuk olarak tanıtır. Rahip onu yanına alır, kilisede çalışmaya başlar. Birkaç ay içinde rahip, ona Rumların kahramanlıklarından bahsederek, vatani için elinden gelen herşeyi yapması gerektiğini söyler. Küçük Ali, papazın söylediklerini kendi halkının yaptığı kahramanlıkları düşünerek zihnine yerleştirir. Papaz bir gün onu yanına çağırır. Cephedeki İngiliz paşasına vermek üzere gizli bir mektup verir. Yanına yolda gereken yiyeceği ve bir miktar azığı da vererek onu uğurlar. Küçük Ali verilen mektupla birlikte soluğu Çanakkale’de cepheye bulunan Türk paşasının yanında alır. Paşa mektubu alır, Rum bir tercümana çevirtir. Mektupta cepheye giden Türk askeri ve cephane miktarları yazılıdır. Hemen papazın yakalanmasını emreder. Ali’yi mükâfatlandırır. Ali, paşaya kendisinin daha büyük bir vazife üstlenebileceğini çok iyi Rumca öğrendiğini,

⁸⁶ Recep Duymaz, (2006):*Çocukluk Cenneti Gönen Hikâyeleri*, Can Yayınları, İstanbul.

⁸⁷ Ömer Seyfettin, (basım yılı yok):*Tarih Ezeli bir Tekerrürdür*, Öncü Basım evi,1.Baskı, Ankara.

Rumlarla İngilizler arasındaki gizli şifreyi bildiğini anlatır. İngiliz siperlerine giderse faydalı bir şeyler öğrenebileceğini vaat eder. Bunun üzerine Küçük Ali, İngiliz siperine yakın bir yere bırakılır. Orada bulunan bir İngiliz askerine gizli şifreyi söyleyerek, İngiliz paşasına gizli bir mektup getirdiğini anlatır. Ali'yi hemen paşanın yanına alırlar. Paşa onu yaptıklarından ötürü mükâfatlandırır. Ali'nin Türkçeyi çok iyi bildiğini öğrenince, ona saatli bir bomba vererek bu bombayı Türk paşasının yanındaki odaya bırakmasını ister. Ali bombanın kuruluş düzenini öğrenir. Oradakilere fark ettirmeden gizlice mekanizmayı kurar. Patlamasına yakın İngiliz paşasına önemli bir şey söyleyeceğini belirterek içeri girer. Kendisinin bir Türk olduğunu itiraf eder, o sırada da bomba patlar. Türk paşasına İngiliz karargâhında bir patlama olduğu iletilir. Paşa oraya giden Ali'nin durumunu merak eder.

Mekân: Hikâyede olayların geçtiği ana mekân yeri olarak gösterilen yer, Çanakkale-Gelibolu yarımadasıdır. Hikâyede, sık sık dış cephe mekân tasvirlerine rastlanır. Savaşın mekân, üzerinde yaptığı etki gözlemlenir. Malkara, İstanbul adı geçen diğer önemli mekân yerleridir. İç mekân tasviri de görülür:

“Papaz kiliseye inmişti. Burası karanlık, gamlı, kapalı bir bina idi. Bahçenin kalın, yüksek duvarları koyu maviye boyanmıştı. Papazın odası kaygan taşı döşeli avlunun nihayetinde idi.”(s.90)

Dış cepheye dair tasvirler çoğunlukla cephe gözlemleri ve yolda görülen manzaradır:

“Akşama doğru bir çam ormanlığının içine girdiler. Dik bir dereye indiler. Yükseklerden bir çağlayanın şırıltısı duyuluyordu. Derenin sağ tarafındaki sırtta on beş yirmi kadar çadır vardı. Burası uzaktan beyaz çatılı, tenha bir köye benziyordu.”(s.96)

“Birkaç tepe aşılar. Tarlaların üzerinde insan büyüklüğünde gölgeler yatıyordu. Duvarları yıkılmış, çatıları yanmış, harap bir köyün hizasına gelince yaver atından atladı.”(s.99)

Yine bir iç cephe tasviri olarak İngiliz karargâhının görünümü şöyle tasvir edilir:

“Bu karargâh gayet kalabalıktı. Tayyarelerin görmemesi için küçük sık bir koruluğun içine, yerlerin altına yapılmıştı. Hiç çadır yoktu. Ali, küçük pencerele birçok odanın tam ortasındaki kapıdan girdi. İçerisi şehir evleri gibi muntazam boyalıydı.”(s.102)

“Beyaz Lale”⁸⁸ adlı kitaptan:

“Yalnız Efe”:

Konu: Yalnız Efe adlı hikâyede alacağını istemek için Eseoğlu'nun çiftliğine gidip haksız yere öldürülen Yörük Hoca'nın yerine, kızı Kezban'ın haksızlıklara, kötülöklere, dalaverelere karşı koymak, fakirlerin, yoksulların haklarını gözetmek için kılık ve kıyafet değiştirip, Yalnız Efe namıyla karşı koymasını anlatılır.

Özet: Yörük Hoca uzun yıllar Anadolu'da, Rumeli'de dolaştıktan ve Yemen'de askerliğini yaptıktan sonra, Kumdere Köyü'ne gelip yerleşmiş, burada evlenip barklanmış, tarla, çift sahibi olmuş, herkesçe sevilen bir kişidir. Dört sene evvel karısının ölmesi üzerine kızı Kezban'la birlikte yaşamaya başlar. Yörük Hoca çevresinde toplanan köylülerle yaptığı konuşmalarda sık sık Anadolu'da eskisi gibi asayişin kalmadığından söz eder, eşkıyalık, zulüm, hakaret, hırsızlık, yağmacılığın her tarafta yaygınlaştığını anlatır. Yine bir gün evine gelen misafirlerle yaptığı konuşmalarda, söz son beş sene içinde faizciliğiyle zenginleşen Eseoğlu'na gelir. Eseoğlu, Küçükalan Köyü'ndeki herkesi kendine borçlu yapıp, tarlalarını elinden aldıktan sonra yavaş yavaş etki alanını genişleterek, Kumdere Köyü'nün dibindeki ova tarlalarını da satın almaya başlayan tehlikeli bir kişidir. Kendisine gelen kaymakamları, zaptiyeleri de bedava çiftliğinde aylarca misafir ettiği için onları da tesiri altına almıştır. Kendisine ortak olarak da şehirde yer alan çorbacı Hırsto'yu seçmiştir. Bu bilgileri verdikten sonra Yörük Hoca, genç olsaydı dağa çıkıp bu gibi kişilerin

⁸⁸ Ömer Seyfettin,(basım yılı yok): (Haz:Tahir Alangu), *Beyaz Lale*, Birlik matbaası,3.baskı, İstanbul.

hakkından gelebileceğini iddia eder. Eseoğlu'nun kendisine borçlu olduğunu, üç yıl önce yüz elli lira borç aldığını, hâlâ geri ödemediğini açıklar. Orada bulunan kişiler bu parayı almasının zor olduğunu anlatmaya çalışırlar. Yörük Hoca parayı alacağına dair iddiaya girer. Ertesi gün sabah erkenden Eseoğlu'nun çiftliğine gider. Kızı Kezban içindeki tanımlayamadığı sıkıntıyla birlikte babasını beklemeye başlar, ancak vaktin gece yarısını geçmesine rağmen babasının dönmemesi üzerine komşuları Tosun dayıya gider. Tosun dayı endişelenmemesi gerektiğini, babasının en kötü ihtimalle yarın döneceğini söyler. Kezban eve gittikten bir süre sonra evin kapısı çalınır, içeriye Nalbant İsmail'in genç oğlu girer. Çekingen tavırlarından şüphelenen Kezban ona ne söyleyeceğini sorar. Recep, Kezban'a babasının Eseoğlu'nun çiftliğinde vurulduğunu, kimin vurduğunu bilmediğini, yarın köylülerle birlikte babasının ölüsünü alabileceğini açıklar. Kezban hemen harekete geçip, çiftliğe gider. Çiftliğin kâhyası, babasının ölüsünü alıp götürmesini ister. Kezban babasını öldüren kişiyi ve onun arkasındakini bulup astırmaya yemin eder. Bu olaydan bir süre sonra Kezban Eseoğlu'ndan evlenme teklifi alır. Bu teklife net bir cevap vermez. Bir gün Eseoğlu'nun çobanlarından Deli Mustafa'ya rastlar. Onu çeşitli yollardan kandırarak babasının çiftlik kâhyasının kardeşi tarafından Eseoğlu'nun emriyle öldürüldüğünü öğrenir. Kezban babasının kimin tarafından vurulduğunu öğrenince hükümete haber verir, yakalanmasını ister. Kimse bu çağrısına kulak asmaz. Eseoğlu'nun ahababı bir zaptiye mülâzımından her rast gelişinde babasını vuranları yakalamasını ister. Zaptiye mülâzımının aldırması üzerine herkesin içinde bir gün onu öldüreceğini söyler. Bir müddet sonra Kezban ortadan kaybolur. Kısa süre sonra zaptiye mülâzımını Eseoğlu'nun bir davetine giderken vurulur. Yörügün kızı vurdu şeklinde çıkan dedikodulara kimse inanmaz. Onun İzmir'e birisinin yanına evlâtlık gittiğini düşünürler. Ardından çok geçmeden yörüğü vuran koruyucu da vurulur. Bir gün Eseoğlu'nun boğazlanmış ölüsü bağdaki yatağında bulunur. Yavaş yavaş silâhsız köylüler arasında gezen ne kadar Arnavut, yabancı varsa hepsi vurulur. Köylüler ona "Yalnız Efe" adını verirler. Böylece onun sayesinde fakirler, öksüzler, kimsesizler rahata kavuşur. Tahsildarlar, zaptiyeler rüşvet almaz, namuslu olurlar. Kısa bir süre sonra Söke taraflarında türeyen Rum eşkiyalarının izini sürmek için bir Nizamiye taburu Kumdere Köyü civarına gelir. Eşkiyaların izini bulamamaları üzerine Yalnız Efe'yi yakalamaya karar verirler. Bozdağı ile Akkovuk arasında onu sıkıştırırlar. Yalnız Efe'nin tüm ısrarlarına ve ricasına karşı ona ateş ederler. Bir müddet sonra onun vurulduğunu zannederek bulunduğu yere gelirler. Ancak geride sadece ona ait bir tüfek,

başörtüsü, geyik postu seccade bulurlar. Herkes onun sır olduğunu düşünür.

Mekân: Hikâyede mekân yeri olarak gösterilen yerler: Kumdere Köyü, Küçükalan Köyü, Çınarlı Köyü, İzmir, Bozdağı ile Akkovuk arasındadır. Bunun yanı sıra Arabistan, Yemen Anadolu'nun dışındaki mekân yerleri olarak gösterilir. Bozdağı İzmir iline bağlı Ödemiş ilçesinin Bozdağı Köyü'ne yakın bir yerde bulunan dağdır. Hikâyede dış cephe ve iç cepheye dair geniş tasvirlerle rastlanmaz. Ancak hikâyenin içinde birkaç yerde sınırlı bir tasvire rastlanır:

“...cevap vermez, gülümser, başını sallar, köyün her tarafından görünen ormanlı, çamlı dağlara bakarak dalıp giderdi.”(s.125)

İç mekâna dair hikâyede görülen ilk tasvir, Yörük Hoca'nın evindeki bir odaya aittir. Bu oda Yörük Hoca'nın yapısını ve düşüncelerini yansıtan bir ayna vazifesi görür:

“Yörük Hoca, içine alevleri akseden gözlerini çubuğunun dumanlarına dikti. Sağ kolunu dayadığı yastığın üstü kapaksız bir dolaptı. Burada elli, altmış kadar pembe kaplı, sarı kâğıtlı kitap vardı. Köylülere yalnız camide mevlid okumaz, bazı geceler evinde toplananlara bu kitapları da dinletirdi. Arkasındaki, iki perdesiz küçük pencerenin ortasında, uzun bir saz asılıydı. Bu saz Yörük Hoca'nın gençlik yadigârıydı... Küçük bir idare kandiliyle aydınlanan odanın yegâne süsü ocağın üstünde yan yana asılı iki levhaydı; birinin sarı zemin üzerine siyah kötü bir talikle yazılmış satırları hayatta şaşırılmış Türk'ün boğuk bir feryadına benziyordu:

Yay gibi eğri olsam
Elde tutarlar beni
Ok gibi doğru dursam
Yabana atarlar beni

Ötekinin sülüs satırları, sanki ölmüş bir beyliğin, sönmüş hürriyetin, eski bir gururun, asil bir demokrasinin, can çekişen bir kahramanlığın hatırasıydı:

Ne senden rükû
Ne benden kıyam
Selamün aleyküm
Aleyküm selam.’’(s.125–126)

“Kumdere köyü kasabaya iki saatti. Ovaya inince birdenbire büyüyen dere, kasabada hemen hemen bir nehir olurdu.’’(s.127)

Mekânın pozisyonu ve arazisinin bulunduğu yer o mekân üzerinde yaşayan insanların farklı işlerle ilgilenebilmesini sağlayarak yaşantılarını etkiler:

“Köy, dik bir dağın eteğinde olduğu için ahali hem ovada işleriyle uğraşırlar, hem kışın dağlarda ayı, kurt, geyik avı yaparlardı. Avcılık, onları ova köyleri gibi karanlık bir sefalet düşürmüyordu.’’(s.130)

Çınarlı Köyü’ne ait kısa bir dış cephe tasvirine de hikâyede yer verildiği görülür:

“Çınarlı, en çok efe çıkararak sarp tabiatlı, haşin bir köydü.’’(s.131)

Kezban’ın babasının ölüsünü almak için gittiği Eseoğlu’nun çiftliğindeki girdiği bir odanın görünümü iç cephe mekân olarak şöyle anlatılır:

“_Gel buraya kâhyanın yanına gideceksin diye Kezban’ı çağırdı. Kezban yürüdü. Merdivenleri çıktı. Büyük karanlıkça bir odaya girdi. Yerler siyah keçe döşeli, duvarlarda birçok tüfek asılıydı. Ocağın başında kırmızı bir velanseye yan gelmiş, çubuğunu fosurdatan iri bir Arnavut onu baştan aşağı süzdü.’’(s.144)

Ömer Seyfettin'in ele aldığımız bu hikâye kitaplarından sonra onun sanatı ve eserleri hakkında bilgi veren birkaç eserden yaptığımız alıntıların da Ömer Seyfettin'i daha yakından tanıma imkânını vereceğini düşünerek, buraya aldık. Ömer Seyfettin ile ilgili Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisinde şu bilgilere rastlanır:

“Küçük hikâye türünün edebiyatımızda tutunup yaygınlaşmasını sağlayan, hikâye yazarlığını kendine meslek edinen Ömer Seyfettin'in günümüzde de önem ve yaygınlığını koruyan eserleri iki temel üzerinde durmaktadır. Bunlardan birincisi devrinde olduğu gibi Cumhuriyet döneminde de ülkenin temel kültür ve siyaset çizgisini teşkil eden, Ziya Gökalp'in temsil ettiği “milliyetçi” düşünce; ikincisi ise bizzat kendisinin önderlik ettiği “sade Türkçe/Yeni lisan” hareketidir. Bunlara yazarın eserinde başarı ile uygulandığı Maupassant tarzı “olayı öne alan” klasik hikâye yapısının gücünü de eklemek gerekir.”⁸⁹

“Daha önceki devir hikâye ve romancılarında pek rastlanmayan bir özellik de ona ayrıcalık kazandırmıştır. Bu husus sadece İstanbul'u değil; memleketin her tarafını konu alan hikâyeler yazması; toplumun belli zümrelerini değil, hemen her kesimi eserlerinde yansıtmış olmasıdır.”⁹⁰

Kenan Akyüz de Ömer Seyfettin'e dair dikkat çekici bir açıklama yapmıştır:

“Konularını çoğunlukla gerçek hayattan alan hikâyelerinde yapmak istediği şey, milli şuuru kuvvetlendirmek ve –aksak yönleri mizah yoluyla tenkit ederek-Türkiye'nin medeni kalkınmasını hızlandırmaktır. Bunun içindir ki, Batı medeniyetini yarım yamalak benimsemeyi meziyet sayanlara, züppe ve dejenerelere şiddetle düşmandır. Hikâyelerinin sosyal bir hiciv karakteri taşımaları da

⁸⁹ Mustafa Kutlu, (1990):“Ömer Seyfettin”, *Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi*, Dergâh Yayınları, Cilt: VII, sayfa:185.

⁹⁰ Kutlu, 1990:187.

bundandır.’’⁹¹

Behçet Necatigil Ömer Seyfettin’in hikâyelerine aldığı konuları şöyle açıklama gereksinimi duyar:

“Konularını gündelik hayattan, çocukluk ve askerlik anlarından, tarihten, halk fikra, menkıbe ve efsanelerinden aldı. Tasvir ve tahlile değil olaya önem verdi. İkinci Meşrutiyet ve Mütareke yılları arasında nazik bir devri idrak etmiş hayatının önemli bir kısmını askerlikle Balkanlar’da geçirmişti; bazı hikâyelerinde İmparatorluğun sosyal-siyasi fikirlerini sağduyusuna vurdu, doğru gördüklerini destekledi, yanlış bulduklarını hicvetti.’’⁹²

İnci Engin’ün Ömer Seyfettin hakkında dikkate değer tespitlerde bulunur, farklı bir bakış algısıyla onun hikâyelerini açıklar:

“Hikâyelerinin fikir örgüsü çoğu zaman basit insanların ve sıradan günlük olayların etrafına yerleştirilmiş olduğu için kolayca algılanır. Bu, yazarın okuyucu kitlesinin genişlemesini ve her çağa hitap edebilmesini getirmektedir. Onun hikâyesi mevcut olanla olması gereken arasındaki büyük tezada dayanır. Bu durum hikâyelere sıklıkla ince bir mizah duygusunun yerleşmesine yol açmıştır. Ömer Seyfettin hikâyesinin göz ardı edilemeyen özelliklerinden birisi de bu mizahtır.’’⁹³

Son olarak sözlerimizi bitirmeden Nihad Sami Banarlı’nın da ona dair görüşlerini aktarıyoruz:

“Türk hikâyeciliğinin önde gelen simalarından olan Ömer Seyfeddin, hikâyelerini görgü, bilgi, fikir ve nükte unsurlarıyla ören bir sanatkârdır. Milli hislerinin kuvvetli oluşu, onun birçok hikâyelerini,

⁹¹ Akyüz,1995:186–187.

⁹² Behçet Necatigil, (2004): *Edebiyatımızda İsimler Sözlüğü*, Varlık Yayınları, 22.basım, İstanbul: s.322.

⁹³ İnci Engin’ün, (1991):*Yeni Türk Edebiyatı Araştırmaları*, Dergâh Yayınları, İstanbul: s.166.

Türk-Osmanlı tarihinin kahramanlık vak'alarından alınmış mevzularla süslenmiştir. Onda içtimai hayatın ve bu hayattan kapılan gülünç huyların tenkidini yaparak, cemiyetini iğnelemekten zevk alan hicivci bir karakter vardır. Hikâyelerinde birkaç sade çizgi ile canlandırılmış kuvvetli tipler yanında zengin bir duygu ve hayal dünyasıyla birleştirilmiş kahramanların da yer aldığı görülür. Fakat en çok başarı gösterdiği hikâyeler tamamıyla destanî bir ruhla yazılmış olan milli-tarih hikâyeleridir.’’⁹⁴

“Ömer Seyfettinin hikâye tekniğinde Guy de Maupassant’ın tesiri olduğu açıktır. Bu Fransız yazarı, II. Meşrutiyet sonrası Türk hikâyeciliğine tesir etmiştir. Ancak tesir kelimesini tema, konu, şahıs kadrosu ve hikâyede bir durumdan diğerine geçişte başvurulan anlatma oyunu ile sınırlamamak gerekir. Maupassant’tan Türk hikâyeciliğine gelen asıl unsur, mekân-insan ilişkisinin okuyucuda gerçeklik duygusu uyandıracak tarzda tanzimi; hikâye zamanının düzenlenmesi ve olayın mekân-insan ilişkisi gözden uzak tutulmadan geliştirilmesidir.’’⁹⁵

Kanımızca, Ömer Seyfettin hikâyelerinde yaşantısını ve deneyimlerini yansıtmıştır. Tecrübeleri ve gezip gördükleri yerler, şahit olduğu olaylar zihninde yeniden kurgulanarak, yeni bir form haline girmiştir. Tarih, hatıralar, mizah, toplumsal yaralar hikâyelerinde yer almıştır. O geçmişten günümüze kadar gelebilen, etkisini yitirmeyen yazarlar arasında yaşamaya devam edecektir.

⁹⁴Nihad Sami Banarlı, (2001):”Ömer Seyfettin”, Resimli Türk Edebiyatı Tarihi, M.E.B, Cilt:2, s.1105.

⁹⁵Orhan Okay, Şerif Aktaş, (1992):”Ömer Seyfettin”,Büyük Türk Klasikleri, Ötüken-Söğüt Yayınları, Cilt:12, s.137.

6. Ercüment Ekrem Talu:

“Teravihten Sahura”⁹⁶ adlı kitaptan:

“Temaşa Âleminde”:

Konu: Hikâye 1.tekil şahıs ağzından ve geriye dönüş tekniğine bağlı olarak aktarılır. Mahmut Neziye adındaki bir rejisörün çıktığı bir Anadolu turnesinde uğradığı Kütahya’da , yaşadığı komik bir tiyatro sahnesini anlatır.

Özet: Mahmut Neziye, arkadaşına Nizamettin’in kumpanyasıyla birlikte Anadolu’yu karış karış gezerken, yollarının bir gün Kütahya’ya düştüğünden söz ederek hikâyesine başlar. Kütahya’da ilk iş olarak belediyeyle görüşerek yer teminini sağladığını, sonra da her zaman yaptığı gibi tiyatrodaki küçük bir rol oynamak için o civarda bulunan kişilerden birisini seçmek istediğini söyler.

Bu teklifine kahveci Nusrah Ağa’nın çırağı olan Gül Musa lâkabıyla tanınan birisi olumlu cevap verir. Ona rolünün oldukça basit olduğunu, ‘Mösyö Arsen Lüpen’e Şarlok Holmes’ten bir mektup getirdiğini’ söyleyip, sahneyi terk etmekten ibaret bulunduğunu anlatır. Gül Musa bunun çok basit bir iş olduğunu daha önce de bu tarz kumpanyalarda görev aldığını açıklar. Akşam olur, tiyatro başlar, kısa bir süre sonra sıra Gül Musa’ya gelir. Gül Musa sıranın kendisine gelmesiyle iyice heyecanlanır, bir de aniden sahnenin ortasına fırlatılınca büsbütün şaşkınlığı artar. Eli ayağına dolaşır ve söyleyeceği sözler yerine şu sözleri söyler: ‘Lüpçü Arsen! dedi, sana şıllık Hürmüz’den bir mektup getirdim.’ Bu sözler üzerine salonda bulunan herkes kahkahalara boğulur, Gül Musa rezil olup, utanır, arkadaşları dalga geçer, sahneyi terk eder. Hikâyede görüldüğü üzere dikkati çekmek istenen nokta tiyatronun önemli bir sanat olmasının yanında bu sanatı uygulayacak kimselerin de dikkatli seçilmesi, işinin ehli kişiler olması gerektiğidir. Gül Musa örneğinde görüldüğü üzere ufak rol diyerek işten anlamayan kimselere rol verilmesi, sonunda beklenmeyen hezimetlerin yaşanmasına neden olur.

⁹⁶ Ercüment Ekrem Talu, (1923):*Teravihten Sahura*, Orhaniye Matbaası, İstanbul.

Mekân: Hikâyede olayların geçtiği mekân yeri olarak Kütahya gösterilir. Bunun dışında ismi anılan mekânlar: Bursa, Konya-Bozüyük, Karahisar, Akşehir, İstanbul'dur. Mekân yerlerine dair herhangi bir detaylı tasvir yapılmamıştır. Bunun yanı sıra iç mekân tasviri de görülmez. Yazar olayı ön plâna çıkarmış, mekânı ikinci plânda bırakmıştır.

“Sevgiliye Masallar”⁹⁷ Adlı Kitaptan:

“Kız Ali”:

Konu: Kız Ali adlı hikâyede Savaklı Köyü'nden Kızılpınar Köyü'ne iş bulmak için giden, yolda karşılaştığı hocayla birlikte bir hana yerleşen Ali'nin ve hocanın burada karşılaştığı komik durum mizahî bir dil ve şiveyle anlatılır.

Özet: Kız Ali yetim ve fakir olan, onbeş yaşına kadar amcasının himayesinde büyümüş bir çocuktur. Köylüler onun hem görünüşünden hem de mahcup ve utangaçlığından dolayı Kız Ali lâkabını takmışlardır. Kız Ali amcasına daha fazla yük olmamak maksadıyla Kızılpınar Köyü'ne gitmek için bir sabah yola çıkar. Ramazan ayı olması ve oruçlu olması dolayısıyla güneşin etkisini artırmasıyla birlikte, sabahki yürüyüş azap halini almaya başlar. Bir arkadaşı olsaydı vaktin daha çabuk geçeceğini ve yolun daha kısa süreceğini düşünür. O sırada arkasından sofu bir hoca ona nereye gittiğini sorar. Kızılpınar cevabını alan hoca kendisinin de oraya gittiğini söyler. Yol boyunca Kız Ali'nin yetim ve fakir olduğunu öğrenir. Allah'tan ümidini kesmemesini ister. Yolda giderlerken Kız Ali'nin gözü yeni asılmış çamaşırlara dikilir. Hocadan sırtındaki gömlekle asılmış yeni çamaşırı değiştirmesinin günah olup, olmadığını sorar. Hoca hayatı boyunca dinlediği, gördüğü o kadar günah işleyenlerin yanında, Kız Ali'nin bu isteğini oldukça masum bulur ve izin verir. Böylece Kız Ali, sırtına geçirdiği bir kadın gömleğiyle hocayı takip eder. Kızılpınar Köyü'ne gelirler. İftar vakti olduğu için kimseyi bulamazlar. Hoca bakkaldan aldığı nevaleyle birlikte Kız Ali'ye geceyi kendisiyle birlikte handa geçirme teklifinde bulunur. Gidecek yeri olmayan Ali teklifi kabul eder. Hancı kadın hoca ve Kız Ali'yi baştan aşağı süzdükten sonra kızı Elif'i

⁹⁷ Ercüment Ekrem Talu, (1925):*Sevgiliye Masallar*, Marifet Matbaası, İstanbul.

çağırarak, gelenlere boş bir oda göstermesini ister. Kız Ali ve Elif bir ara göz göze gelirler ve ürperirler. Hoca yemeği yedikten sonra namaza durur, Kız Ali de soyunmaya başlar. O sırada bunları anahtar deliğinden gözetleyen hancı kadın, Kız Ali'nin üstündeki kadın gömleğini görünce hışımla içeriye girer. Hocaya ağır ithamlarda bulunarak, onu tenkit eder. Ramazan vaktinde böyle bir kızla birlikte olmaya kalkmasından dolayı onu ayıplar. Kız Ali'yi de kızı Elif'in yanına yatmak için gönderir.

Mekân: Hikâyede mekân yeri olarak gösterilen yer Kızılpınar Köyü ve Savaklı Köyü'dür. Kızılpınar Köyü yaptığımız araştırmaya göre Çorum, Elâzığ, Kayseri, Sivas, Tekirdağ illerinin ilçelerine bağlı bir köy olarak görünür. Dolayısıyla hikâyenin tam olarak nerede geçtiğini tespit etmek zordur. Savaklı ise Malatya ili Doğanşehir ilçesine bağlı bir yer olarak gösterilir.

Hikâyede dış cepheye dair tasvirler görülmekle birlikte köylere ait bir tasvir yapılmaz. Hikâyede dış mekânı tasvir eden birkaç bölüme rastlanır:

“Yolun sağ tarafında ucu bucağı gelmeyen nota çizgileri gibi uzanan telgraf tellerinin üstünde sıcaktan bitab kuşlar dinleniyor, çalılıarın arasına gizlenmiş ağustos böcekleri durmadan ötüyorlardı.”(s.118)

“Artık, Kızılpınar'a yaklaşmışlardı. Güneş, uzaklarda moraran yamaçların arkasında batmaya hazırlanıyordu. Doğru, kasabaya giden yola sapmak için, ufacık bir derenin üzerine atılmış tahta köprüyü geçtiler. Gurubun kızıllığı berrak suya aks ederek, toprağın bir yarısından sanki kan akıyormuş gibi bir manzara peyda eylemişti.”(s.119)

Görüldüğü gibi bir dış cephe olan tabiat, durağan değil hareketli, canlı olarak yansıtılmıştır. Tasvirler yapılırken yazar benzetmelerden de faydalanmayı bilmiştir İç cephe mekâna ait bir tasvire yazarın yer vermediği görülür.

“Gün Doğmayınca”⁹⁸ adlı kitaptan:

“Ayna”:

Konu: Ayna isimli hikâyede yazar teknolojinin girmediği bilgisizlik, cahilliğin hüküm sürdüğü bir Anadolu köyünde bir aynanın bile ne vasıfla kullanıldığını, işlevini bilmeyen insanların içine düştüğü durumu gözler önüne serer.

Özet: Elif Yabanhisar Köyü’nde doğup büyümüş burada evlenmiş, kocasına bağlı onu seven saf bir Anadolu kızıdır. Köyün toprakları buğday ekmeğe elverişli bulunmadığından köylüler genellikle keçilerin sütünü ve peynirini satarak geçimlerini sürdürürler. Elif’in eşi olan Mevlüd de kasabaya üç ayda bir defa iki gün giderek keçilerinin peynirini satmaya iner. Kasabadan da gelirken eşine ufak tefek basma, entari, tarak getirerek onu mutlu eder. Yine böyle bir gün kasabaya inip, mallarını sattıktan sonra çarşıdaki dükkânları dolaşırken, gözü bir cam parçasına ilişir. Eşi Elif’in de begeneceğini düşünerek satın alır. Eve geldiğinde hediye eşine vererek, dışarı çıkar. Elif aynaya bakar bakmaz şaşırıp, bir çığlık atar. Kendi görüntüsü yerine aynada başka bir kadının görüntüsü olduğunu varsayarak, Mevlüd’ün annesini çağırır. Mevlüd’ün kendisinin üstüne kasabadan başka bir kadın alıp, getirdiğini söyleyerek serzenişte bulunur. Mevlüd’ün annesi aynaya bakıpta kendi çirkin, çökmüş yüzünü görünce kızına korkmamasını eşinin kocakarının birini getirmiş olduğunu söyleyerek onu sakinleştirir.

Mekân: Hikâyede olayların geçtiği yer olarak Yabanhisar Köyü gösterilir. Yabanhisar’la ilgili yaptığımız araştırmada böyle bir köyün bulunmadığını gördük. Dolayısıyla yazar hayali bir isim vermiş olabilir ya da bu yerin ismi sonradan değiştirilmiştir. Ancak Anadolu’da Yabanhisar gibi bir coğrafyada kurulmuş köylerin varlığı herkesçe bilinmektedir. Hikâyede köyün bulunduğu yer şu şekilde tasvir edilir:

“Kartal yuvası gibi yüksek, yalçın kayalar üzerine kurulmuş bu yirmi hanelik(Yaban hisar) köyüne kasaba iki günlük yolda kâindi. Aynı

⁹⁸ Ercüment Ekrem, (1927):*Gün Doğmayınca*, Suhulet Kütüphanesi, Yeni Neşriyat.

zamanda buradan yol geçmez, hariçten hiç kimse gelüb de peykerinin başında dinlenmezdi.”(s.101)

Bu köydeki toprağın yapısının buğday ekimine elverişli olmaması, her tarafın yalçın kayalık ve uçurumla çevrili olması doğa şartlarının ve tabiatın üretimin şeklinin değişmesine en güzel örnektir. Coğrafyanın, mekânın insan yaşayışı üzerindeki etkisi göz önüne getirilir. Tabi buradaki köyün her ne kadar hayali olmasına karşı, Anadolu’da bu tarz yerler mevcuttur:

“Yabanhisar’ın erkekleri, Allahın çorak yarattığı bu arazide bir dürlü buğdayı yetiştirememişlerdi. Onlar, taşların arasında kendiliğinden biten otlarla hırçın keçi sürüleri beslerler, hep bu hayvanların sütünden geçinirlerdi.”(s.101)

“Meşhedi’nin Hikâyeleri”⁹⁹ adlı kitaptan:

“Meşhedi’nin Tokadı”:

Konu: Meşhedi’nin tokadı adlı hikâyede İstanbul’dan İzmit’e giden Meşhedi’nin bulunduğu vagondaki kişilerin trenlerin hızı konusundaki mübalâğalı anlatımlarına Meşhedi’nin verdiği mizahî, komik cevap anlatılır.

Özet: Hikâyede İstanbul’dan İzmit’e gitmekte olan bir trende bulunan yazar-anlatıcı ve Meşhedi bir süre sonra yanlarında oturan Arnavut, Rumelili şahıslarla koyu bir sohbet havasına girerler. Söz sonunda dönüp dolaşıp trenlerin sürati konusuna gelir. Arnavut’ta, Rumeli’de kendi memleketlerindeki trenin hızlı oluşunu abartılı örnekler vererek açıklarlar. Bunu duyan Meşhedi de herkesi şaşırtacak, farklı bir hikâyeye nakleder. Kendisinin Tahran’dan Reşt’e giderken Tahran’daki istasyon memuruna kızdığından dolayı elini kaldırıp bir tokat vurmak istediğini, ancak tokadını trenin hızından dolayı yanlışlıkla Reşt’te bulunan istasyon memurunun suratına indiğini söyler.

⁹⁹ Ercüment Ekrem, (1950):*Meşhedi’nin Hikâyeleri*, Şaka Matbaası, İstanbul.

Mekân: Hikâyede mekân yeri statik değil, değişken bir görünüm arz eder. Bu da olayların trende geçmesinden kaynaklanır. İstanbul, İzmir, Tavşancıl, Anadolu'da sözü geçen mekân yerleridir. Bunun yanı sıra İlbesan, Debra, Tahran, Reşt adı geçen Anadolu dışındaki mekân yerleridir. Herhangi bir iç ya da dış mekân tasviri yapılmaz.

Ercüment Ekrem Talu'yu bitirmeden önce son olarak onun eserleri ve sanatına dair birkaç görüşü buraya almayı uygun buluyoruz:

Olca Öner Toy Ercüment Ekrem Talu'nun hikâyelerine dair şu tespitlerde bulunur:

“Ercüment Ekrem Talu'nun öykülerini topladığı Teravihten Sahura, Kız Ali, Gün Doğmayınca, Meşhedinin Hikâyeleri adlı kitapları 1923–1928 yılları arasında yayınlanmıştır. Yazar romanlarında olduğu gibi öykülerinde de toplumsal konulara ağırlık vermiştir. Toplumsal konulardan en çok evlenme, ailedeki geçimsizlikler, eşlerin birbirlerini başkalarıyla aldatmaları, toplumun bilgisizliği üzerinde durmuştur. Sayıca az olan bireysel konulu öykülerinde de kurnazlık, cimrilik, aşk ve dostluğa yer vermiştir... Genellikle İstanbul'un değişik semtlerinde, meyhane, kahve, gazino, dükkân ya da evlerde geçen öyküleri basit olaylarla hareketlendirilmiştir. Kimi öyküleri de karşılıklı konuşmalar biçiminde düzenlenmiştir.”¹⁰⁰

Nihat Sami Banarlı da onun eserlerini yapısı ve sanatı hakkında dikkate değer tespitler yapar:

“Onun ekseriya hiciv karakteri taşıyan mizahi fıkraları, yine küçük, mizahi konuşmalar halinde tertip ettiği ‘tekellümi hikâyeleri’; roman, hikâye ve tiyatro vadisinde yazdığı diğer eserleri, Nasreddin Hocadan beri devam eden kudretli ve an’anevi Türk zekâsının, insanların içtimai hayattan kaptıkları gülünç huyları ustalıkla karikatüze eden

¹⁰⁰ Olca Öner Toy, (1984):*Cumhuriyet Dönemi Roman ve Öyküsü*, Tisa Matbaası, Ankara: s.219.

meziyetleriyle süslüdür.’’¹⁰¹

“Romanlarının yanısıra hikâye ve tiyatro vadisinde yazdığı eserlerinde de ısrarla toplumsal meseleleri ele alıp işleyen Ercüment Ekrem, bunların hiçbirinde edebi zevki ve içtimai nükteleri ihmal etmez. Aynı zamanda eserlerinde muhtelif tipleri son derece tabii ve canlı tasvirlerle kaleme alan Talu, edebiyatımızda meddah geleneğini yazılarında başarıyla sürdüren müstesna şahsiyetlerden biridir. Eski İstanbul yaşantısını bütün realitesiyle ve tabii çevresi içinde eserlerine aksettiren Ercüment Ekrem, yazdıklarıyla okuyucusunu bu mekânlarda seyahat ettirir.’’¹⁰²

7.Fahrettin Celâlettin Göktulga:

“Keloğlan Çanakkale Muharebelerinde’’¹⁰³ adlı kitaptan:

Konu: Hikâyede Çanakkale’de Anafartalar cephesine gelen bir askerin burada yaptığı kahramanlıkları ve cesareti anlatılır. Keloğlan burada sadece tek bir askeri değil tüm Türk askerini simgeler. Onun nezdinde Türk askerinin, cesur, korkusuz, kahraman oluşu gösterilmek istenir.

Özet: Keloğlan, İstanbul’dan terhis olduğu zaman, Çanakkale’ye gelmeden önce İstanbul’da yolunu elinde çocuklu bir kadın keser. Çocuğu eline vererek, kendisine yardım etmesini söyler. Keloğlan her ne kadar itiraz ettiyse de konağın içerisine kadar onu getirir. Konakta karşısına çıkan bir hanım ona kızının kendisini eğitim yaparken gördüğünü ve onunla evlenmek istediğini açıklar. Keloğlan karşısına çıkan kızın kambur, zayıf, çirkin birisi olduğunu görür, evlenmek istemediğini cepheye gideceğini söyler. Önüne silâhlı bir Arap çıkar. Evlenmediği takdirde onu öldüreceğini anlatır. Keloğlan onu ve ardından birkaç kişiyi daha yere serer, oradan uzaklaşır.

¹⁰¹Nihad Sami Banarlı, (2001): “Ercüment Ekrem Talu”, Resimli Türk Edebiyatı Tarihi, M.E.B, Cilt:2, s.1244.

¹⁰²Orhan Okay, Şerif Aktaş, (1992): “Ercüment Ekrem Talu”, Büyük Türk Klasikleri, Ötüken-Söğüt Yayınları, cilt:12, s.137.

¹⁰³F.Celaleddin Göktulga, (1939):*Keloğlan Çanakkale Muharebelerinde*, Ülkü Basım evi, İstanbul.

Çanakkale'ye Anafartalar cephesine gelen Keloğlan buradaki içtima sırasında cebinden yere erik düşmesi üzerine bu hikâyeyi oradakilere nakleder. Keloğlan çelimsiz, zayıf görünmesine rağmen, bölüğün başpehlivanını yenmesiyle tüm askerlerin sevgi ve saygısını kazanır. Bir gün bölük komutanı tarafından yakındaki bir dereden bölük için su doldurması istenir. Keloğlan dereden su doldurduktan sonra dönmek üzereyken, eşeği huysuzlanır. Eşekle birlikte buldukları tepeden aşağıya, İngilizlerin siperine düşerler. Keloğlan birkaç İngiliz'le birlikte kavga ettikten sonra, yakalanıp İngiliz zabitanın karşısına çıkarılır. Keloğlan zabite kendilerinin susuz kaldığını öğrendiklerinden dolayı bölük komutanı tarafından verilen emirle su getirdiği yalanını uydurur. Bu yalana herkes inanarak, ona karşı olan yaklaşımlarını değiştirirler. Keloğlan'ın omzundan yaralı olduğu anlaşılacak, onu tedavi etmek için hastaneye gönderirler. Bu sırada buraya isabet eden yanlış bir top mermisi sebebiyle toprak altında kalırlar. Keloğlan hem kendini hem de hastabakıcı kızı kurtarmayı başarır. İngilizler Keloğlan'ın İngiliz kızını kurtarması dolayısıyla, ona giderken kendi hediyeleriyle heybesini doldururlar. Keloğlan, İngiliz kızından hoşlanır, kız da ondan etkilenir, ona bir madalyon verir. Keloğlan kendi bölüğüne döner. Bölükte büyük bir sevinç içinde karşılanır. Bölük komutanına başından geçenleri anlatır. Bölük komutanı kendi adına yalan söylemesinden dolayı ona sopa cezası verir. Ancak o sırada Keloğlan'ın köylülerinden biri olan Hasan dayı ortaya atılır ve Keloğlan'ın babasının Yemen'de Ravza Kalesi'nde yaptığı kahramanlığı ve abisinin Lüleburgaz'da Balkan Savaşı'nda şehit düştüğünü, Keloğlan'ın da köylere saldıran iki azılı haydudu yakalayıp, kendilerini kurtardığını söyler. Bunun üzerine komutan onu cezalandırmaktan vazgeçer. Onu bir süre sonra yeni bir görevle vazifelendirir. İngiliz siperine giderek oraya paralel bir telefon bağlantısı kurmasını ister. Keloğlan bu vazifeyi de başarıyla yerine getirir. Bağlantı hattını kurduktan sonra telefonla ilgilenen askeri de dikkat çekmemesi için beraberinde bölüğe getirmeye karar verir. Yolda kendine gelen asker Keloğlanı sırtından bıçaklar. Keloğlan onu tekrar bayıltarak, kendi bölüğüne getirir. Bölüğe gelmesi herkesi sevindirir. Onu ve İngiliz askerini hastaneye gönderirler. Hastanede yattığı sırada Keloğlan, İngiliz askerinin boynunda da kendine verilen kolyenin aynısını görür. Askeri sorgulayınca onun hastanede tanıştığı kızın nişanlısı olduğunu öğrenir. Bölük komutanı bir müddet onu dinlenmesi için memleketine yollar. Memleketinden dinlenip gelmesiyle birlikte komutan ona yeni bir görev verir. Bu seferki görevi İngiliz siperinde bulunan ve kendilerine oldukça zayıf

veren bir mitralyözü susturmaktır. Keloğlan bu görevi yerine getirmeden önce İngiliz hastabakıcının yanına uğrar, kız kalbinin kendisinde olduğunu anlatır. Bu söz üzerine Keloğlan mitralyözü ele geçirmek için harekete geçer. Sonunda yaptığı mücadeleler sonunda ele geçirmeyi başarır. İngiliz siperlerine ateş etmeye başlar. Onun mitralyözü ele geçirdiğini anlayan Türk taburu da karşı saldırıya geçer. Siperi ele geçirir. Keloğlan Mustafa Kemal Paşa'nın huzuruna çıkarılır, yaptığı fedakârlıklardan ve cesaretinden dolayı ondan da birçok iltifat alır, hikâye burada biter.

Mekân: Hikâyede olayların geçtiği ana mekân yeri Çanakkale-Anafartalar cephesidir. Bunun dışında Lüleburgaz, İstanbul(Kadıköy, Moda) Anadolu'daki diğer adı geçen merkezlerdir. Yemen Anadolu dışındaki bir savaş cephesi olmasıyla dikkati çeker. Burası da Birinci Dünya Savaşı'nda birçok gidenin geri gelmediği, üzerine türkü söylenmiş bir cephe olarak hikâyede gösterilir. Hikâyenin genelinde dış cephe tasvirinin iç cepheye oranla daha fazla yer tuttuğu gözlemlenir. Keloğlan'ın cepheye gelmeden önce girdiği İstanbul'daki bir konak şöyle tasvir edilir:

“Kocaman bir bahçeye girdik, aşağıdan doğru deniz ırmak gibi gürül, gürül akıyordu. Beni bir odaya tıktılar. Ömrümde öyle bir oda görmedim... Etrafım tavandan yerlere kadar yaldızlı aynalarla çevrili idi. yaldızlı masalar vardı. İskemleler hep ipekli idi.”(s.8)

Yemen'deki Ravza kalesi de Mehmet'in babasının bulunduğu yer olması münasebetiyle şöyle tasvir edilir:

“Ravza kalesi sarp, korkunç bir boğazın üstünde kale de değil, palanka gibi bir şey.”(s.28)

Çanakkale özellikle Gelibolu Yarımadasındaki savaşın hareketliliği ve etkisi şu şekilde tasvir edilir:

“Deniz tarafından doğru deli bir lodos rüzgârı esiyordu. Düşmanın karaya çıktığı tarafta denizin dalgaları kayaları dövüyordu. Uzaklarda zırhlıların ışıkları yanıp sönüyordu. Arada bir projektörler sırtları yalıyor,

siperlerin üzerinden doğru, Türkler hücumla kalkar korkusuyla, sıra sıra ışık tabancaları atılıyor, hava fişeği gibi havada bir renkle çatlıyor, kandil kandil dökülürken ortalık masmavi aydınlanıyordu.’’(s.37)

Keloğlan’ın İngiliz siperlerine doğru giderken izlediği yolda gördüğü manzara da savaşın korkunçluğunu, vahşetini, şiddetini yansıtmaması bakımından önemli olduğundan buraya alıyoruz:

“Yine yavaş yavaş, sürüne sürüne, burnunun ucunu bile yerden kaldırmadan hep soluna doğru ilerledi. Kah tepe aşağı iniyor, kah dikine çıkıyordu. Arada bir eline ayağına, ortada kalmış, iki tarafında almaya imkan bulamadığı ölümlerin bıraktığı silahlar takılıyordu. Bazen atılmış ta patlamamış bombalara sürünüyor, atılı kalmış kabalaklara kaskatlara rast geliyordu. Bir derenin içinde kokmuş ölümlere rast geldi.’’(s.39)

“Eldebir Mustafendi”¹⁰⁴ Adlı kitaptan:

“Salgın”:

Konu: Hikâyede jandarma ve tahsildarların köylülerin içinde bulunduğu kötü duruma karşı zorla tahsil etmeye çalıştıkları vergi konusu ele alınır, anlatılmaya çalışılır. Burada sözü edilen vergi sistemi Cumhuriyet Döneminden önce mevcut olan aşar vergisini içermektedir. Bir nevi Cumhuriyet öncesindeki vergi sistemine karşı yazar tepkisini ortaya koymaya çalışmış, köylülerin ağır vergi yükü altında içinde buldukları şartlar irdelenmeye çalışılmıştır.

Özet: Hikâye köyün sığırtmacının köylülere, tahsildarlarla jandarmanın geldiğini haber vermesiyle başlar. Bunun üzerine bütün köylüler telaş içinde evlerine kapanırlar. Açıkta bir şey bırakmamaya çalışırlar. Jandarma Çavuşu Selim, köyün muhtarına tahsildarla birlikte vergi almaya geldiklerini söyler. Orada bulunan köylüler delikanlıların askere gittiğini, yağmurun yağmadığını doğru düzgün ürün ekilmediğini,

¹⁰⁴ F.Celâdettin Göktulga, (1943):*Eldebir Mustafendi*, Ahmet Sait Kitapevi, İstanbul.

ayrıca dağa çıkan Kara Yusuf'un kendilerinden zorla buğday temin etmek istedikleri gibi sebepler ileri sürerek vergi vermek istemezler. Bütün bunları dinleyen tahsildar ve jandarma çavuşu her şeye rağmen vergileri vermeleri gerektiğini, devletin sınırda kavga içinde bulunduğunu anlatır. Sonunda orada bulunan köylülerin büyük bir bölümünden zorla vergi tahsil edilir. Ayan oğlu Mustafa'nın evine giren Selim Çavuş ambara görmek maksadıyla evin kızıyla birlikte ambara girer, orada kıza sarkıntılıkla bulunur, bu sırada içeri giren delikanlıyla çavuşun arasında çıkan arbede de kız yaralanır, oğlanda hükümete karşı gelmek, kız kardeşini kaza olarak öldürmekten dolayı kasabanın yolunu tutar.

Mekân: Hikâyede ana olayların geçtiği yer olarak Bildır Köyü gösterilir. Yaptığımız araştırma sonucunda bu köyün Trakya Bölgesi Edirne ili Uzunköprü ilçesine bağlı bir yer olduğu ortaya çıkmıştır. Bunun dışında Çınarlı, Ahmetli ismi geçen diğer mekân yerleri olarak gösterilir. Dış ya da iç mekâna dair herhangi bir detaylı tasvire yer verilmediği görülür.

“Avur Zavur Kahvesi”¹⁰⁵ Adlı kitaptan:

“Düşmana İpucu Veren Eşekler”:

Konu: Hikâyede Gelibolu Yarımadası'nda bulunan askerlerin savaşın en önemli anlarından birisinde akşamüstü oturup, çalı çırpı yakarak sıcak bir çay içmek isterken, Mustafa Kemal tarafından görülerek, düşmana yeri belli etmeleri ihtimalinden dolayı azarlanmaları anlatılır.

Özet: Hikâye 1.tekil kişi ağzından aktarılır.Conkbayırı muharebelerinin en önemli günlerinden birisinde bir grup asker akşamüstü, sıcak bir çay içmek için plan yapar.Birisi çayı diğeri şekeri getirip,çalı çırpı koyarak çay ibriğini ateşte ısıtmaya başlarlar.Tam bu esnada Mustafa Kemal gelir ve onları “Düşmana ipucu veren eşekler” diyerek azarlar.Savaşın en önemli anında yakılan ateşin bölüğün bulunduğu yeri belli edeceğini öğrenmiş olurlar.Burada cahilce yapılan bir dikkatsizliğin büyük bir kitleyi

¹⁰⁵ F.Celâdettin Göktulga, (1948):*Avur Zavur Kahvesi*, Ahmet Sait Matbaası, İstanbul.

etkilemesi söz konusu edilmiştir. Bu hikâyenin doğru olup olmadığı konusunda net bir bilgi verilmemiştir.

Mekân: Hikâyede mekân yeri olarak gösterilen kısım Çanakkale'nin Gelibolu Yarımadası'nda yer alan Conkbayırı, Arıburnu'dur. Bunun dışında İstanbul mekân yeri ismi olarak verilir. Hikâyede iç ve dış cephe mekân önemsenmemiştir. Sadece mekân isim olarak verilmekle geçiştirilmiştir.

Fahrettin Celalettin'in incelediğimiz bu hikâye kitaplarından sonra onun sanat anlayışı ve hikâyelerinde ele aldığı konular hakkında yapılan yorumları da buraya alıyoruz. Böylece Fahrettin Celâlettin'in daha iyi anlaşılacağı düşüncesindeyiz. Olcay Öner toy, F.Celâlettin ve eserleri hakkında şunları söyler:

“Sayısı yüzü bulan öykülerini Telak-ı Selare, Kına Gecesi, Eldebir Mustafendi ve Avur Zavur Kahvesi adlarını taşıyan dört kitapta toplayan yazarın öyküleri konularına göre toplumsal ve psikolojik olarak iki grupta toplanabilir. Pek göze çarpmayan küçük olayları öykülerine konu olarak seçen yazar toplumsal konulara daha çok yer vermiştir. Bu öykülerinin bir bölümü toplumsal eleştiri niteliği taşır. Bir bölümü de bilgi vermek amacıyla yazılmıştır. Toplumsal konular olarak ahlakın bozulması, batıl inanışlar, yoksulluk, Meşrutiyet döneminde halk-devlet ilişkileri, özveri gibi konular dikkati çeker. Düşmana İpucu veren Eşekler, Kore'deki çocuklarımız ve Çanakkale'deki Keloğlan adlarını taşıyan üç öyküsü de konularını Kurtuluş Savaşı, Kore Savaşı ve Çanakkale Savaşı'ndaki kahramanlıklardan almıştır. Psikolojik konulu öyküleri ise insanın değişik psikolojik durumlarını yansıtır. Okunduğu zaman bir hisse çıkarılacak klasik öyküleri beğendiğini söyleyen yazar, konularını ayrıntılara yer vererek işler ve söylemek istediği şeyi en son sayfaya saklar. Bu bir yerde öykülerine hisse çıkarılacak öykü niteliği kazandırır.”¹⁰⁶

¹⁰⁶ Öner toy, 1984:218.

“F.Celalettin’in hikaye anlayışı, eserlerinde hikaye konusundaki yazılarında, anketlere verdiği cevaplarında da iyice belirlediği gibi, çağımızın yeni gerçekçi hikaye anlayışına karşıdır. O konuları, kişilerini normalden üstün, hayret uyandırıcı, başı, ortası, düğüm yeri, sonucu tam yerinde, bazende kıssadan hisseli eski yoldaki hikayeleri beğenmektedir. Zamanı ve mekanı gittikçe daha küçük parçalara ayırarak anlatmak isteyen ve daha geniş ölçüde küçük adama ve onun gündelik, küçük yaşayışına doğru giden yeni hikayeye, şöylece kendisine has bir istığna ile tepeden bakmaktadır.”¹⁰⁷

Necatigil, F.Celâlettin hakkında dikkate değer bazı değerlendirmeler ve tespitlerde bulunur:

“Kahramanlarını, çokluk kıyıda köşede yaşayan, zararsız ruh hastalarından seçen F.Celalettin, onların dünyalarını, saplantılarını ölçülü bir abartma ve ince bir mizahla ışığa çıkardı. Gerilerde kalmış bir dekor ve atmosfer, anılarda gömülü eski devir insanları, tipleri buldu; mesleğinden gelme bir dikkat ve kolaylıkla, canlı bir konuşma dili ve usta bir anlatışla onların küçük, dar dünyalarını canlandırdı.”¹⁰⁸

“Edebiyat san'ata 'birinci meslek' edinen; çok ve devamlı yazan bir muharrir olmamamakla beraber, onun F.Celalettin imzasıyla edebiyatımıza daha birinci dünya harbi yıllarında kazandırmaya başladığı ve mahalli hayatımızın örf ve adetlerinden, milli gelenek ve özelliklerinden alınmış mevzu ve vak'alarla ördüğü küçük hikâyeler, kuvvetli hatıra müşahede ve tahlil sahneleriyle süslenerek meydana getirilmiş, sanat değeri yüksek ve hikâye lisanı kuvvetli sanat eserlerindedir.”¹⁰⁹

¹⁰⁷ Tahir Alangu, (1968): “F.Celalettin”, *Cumhuriyetten Sonra Hikâye ve Roman*(1919-1930), İstanbul Matbaası, Cilt:1, İstanbul:s.16

¹⁰⁸ Necatigil, 2004:180

¹⁰⁹ Nihat Sami Banarlı, (2001): “F.Celalettin Göktulga”, *Resimli Türk Edebiyatı Tarihi, Milli Eğitim Bakanlığı* Cilt:2, s.1243–1244.

“F.Celal, öncelikle gözleme önem veren, konularını ve kahramanlarını hayattan alan gerçekçi bir tavır içindedir. Hikâye tekniği açısından başı, ortası, sonu belli bir konu üzerinde kurulmuş hikâye anlayışını sürdürmüştür. Günlük hayatta sık görülen olay ve durumlar yerine, seyrek görülen ve özellik arz eden meselelere eğilir. Doktorluğu ve akıl hastanelerinde geçirdiği tecrübeler ışığında kıyıda köşede yaşayan zararsız ruh hastalarının dünyalarını, saplantılarını vermeye çalışır. Bugün artık tarihe karışmış olan eski İstanbul hayatı, düğünleri, kadın-erkek münasebetleri, tiyatro, gelenekleri ile Hüseyin Rahmi ve Ahmet Rasim’in eserlerinden sonra onun hikâyelerine renk katan başka bir hususiyettir. Genellikle İstanbul dışına çıkmayan konuları, tatlı bir mizahi hava içinde verir.”¹¹⁰

8.Selahattin Enis:

“**Bataklık Çiçeği**”¹¹¹ adlı kitaptan:

“**Lambo Usta**”:

Konu: Lambo Usta adlı hikâyede Karaman’dan taşı toprağı altın olan İstanbul’a karısını bırakıp gelen ve burada dört yıl bakkalcılık yaptıktan sonra, işlerinin yoluna girmesiyle her tarafını saran bir kadın özlemiyle yanıp tutuşmaya başlayan Lambo Usta’nın, Necip Fehmi Bey’in hizmetçisi Anika’ya göz koyması, tüm çabalarına karşı onu elde edemeyince; Karaman’a geri dönüşü anlatılır.

Özet: Lambo usta Karaman’dan birikmiş bir miktar parasıyla birlikte İstanbul’a gelir. Burada bir bakkal dükkânı açar. Kısa sürede çevresinde tanınır ve herkesi kendine borçlu hale getirir. Bir taraftan da dükkânın mahzen kısmını gecelerin rahat içki içebilmeleri için uygun bir hale getirir. Bakkal Mihal’le girdiği müşteri rekabetinde az zamanda üstün konuma gelir. Yeni aldığı çırağı Yuvan da hem mahalleli hem de

¹¹⁰ Komisyon, (1979):”F.Celâlettin”, *Türk Dili Ve Edebiyatı Ansiklopedisi*, Dergâh Yayınları, Cilt:3, s.352.

¹¹¹ *Selahattin Enis*, (2000): (Haz: M.Kayahan Özgül), *Bataklık Çiçeği*, Arma Yayınları, İstanbul.

çevrede bulunan kızlar tarafından sevilip, beğenilir. Tüm işlerini yoluna koyan Lambo usta içini saran kadın özlemiyle eşinin yanında olmamasından dolayı üzülür. Hariciye Kalemi kâtiplerinden Necip Fehmi Bey'in hizmetçisi Anita'ya âşık olur. Bütün çabalarına karşı onu elde edemez. Artık paranın kıymeti olmadığını anlayarak Karaman'a köyüne döner.

Mekân: Hikâyede olayların geçtiği mekân yeri olarak İstanbul gösterilir. Bunun dışında Karaman diğer önemli mekân yeridir. Dış ve iç mekânlara dair detaylı bir tasvire rastlanmaz İstanbul bütün Anadolu köylüsünün gözüyle' taşı toprağı altın' olarak nitelendirilir. Dükkânın iç kısmında yer alan içki içilen yer şöyle kısaca tasvir edilmekle geçiştirilir:

“...manzarası yağ küpleri, gaz tenekeleri, kahve çuvalları olan dükkânın bu gizli köşeciği...”(s.44)

“Kurtlar”:

Konu: Kurtlar isimli hikâyede Fatma'nın kocası Hasan'ın asker kaçağı olduğu gerekçesiyle jandarma tarafından götürülmesiyle, toprak damlı evde kalan Fatma'nın yaşadığı korkunç gece ve kurtlarla yaptığı mücadele anlatılır.

Özet: Fatma Çıtak Köyü'ne gelin geldikten iki ay sonra bir gece ansızın evlerini bir jandarma müfrezesi basar, asker kaçağı olarak adlandırdıkları Hasan'ı alıp götürürler. Bunun üzerine toprak damlı evde tek başına kalan Fatma, evliliğini ve niye buraya geldiğini düşünmeye başlar. Köylülerin özellikle kendisine karşı olan hoşnut olmayan tutum ve davranışlarından dolayı yalnızlığını daha fazla hisseder. Hatta bir ara kendi köyüne geri dönmeyi düşünür, sonra sabah olunca gitmeye karar verir. Kısa bir süre sonra kapının eşliğini tırmalayan bir ses duyar. Başlangıçta bunu soğuk kış gecesinde üşümüş bir köpek olarak düşünür. Perdeyi kaldırıp, baktığındaysa karşısında üç tane kurdun parıldayan gözleriyle karşılaşır. Kurtlar tahta kapının altındaki eşığı oymaya başlarlar. Ve bir müddet sonra pençeleri kapının altından içeriye doğru girer. Fatma önce çaresiz bir biçimde kurtlara yem olacağını düşünür. Odanın etrafına umutsuz bir biçimde göz gezdirirken, gözü duvarda asılı baltaya ilişir. Onu aldığı gibi

kurtların pençesine indirir. Sabahleyin olay yerine gelen köylüler, dışarıda ölmüş kurt leşleriyle karşılaşır. İçeride de korkudan ödü patlamış halde Fatma'yı bulurlar.

Mekân: Hikâyede mekân yeri olarak Çıtak Köyü gösterilir. Yaptığımız araştırmada Anadolu'da üç tane Çıtak Köyü tespit ettik. Bunlar Elâzığ, Aliğa, Bitlis'e bağlı bulunanlardır. Ancak hikâyede Çıtak Köyü'nün nereye bağlı olduğunu tam olarak söyleyen bir bölüme rastlamadık. Hikâyede dış ve iç mekâna dair birkaç yerde tasvir yapılmıştır. Hikâyenin girişinde yazar tabiatın kış altındaki görüntüsünü gözler önüne serer:

“Kar sabahtan beri, sağanaklar halinde yağıyordu. Ağaçlar kalın bir kar tabakası altında iki büklüm, hareketsiz duruyorlar ve çitler üzerinde yarım arşın bir kalınlık teşkil eden kar yığınlarını müşkülâta taşıyorlardı.”(s.97)

Hasan'la Fatma'nın birlikte yaşadıkları köy evinin Hasan gittikten sonra Fatma'nın içinde bulunduğu psikolojik ruh haliyle görünümü şu şekildedir:

“Zemini balçık sıvalı, tavanı basık, çit duvarlı, tek pencereli bir odadan ibaret yerle bir olan ve Hasan'la beraber yaşadıkları vakit kendisine cennet gibi ferah gelen bu küçücük kulübe, bu gece ona tekin olmayan bir mağara gibi boş, ecinnilerin saklandığı bir kuyu kadar korkunç geliyordu.”(s.99)

Yine Fatma'nın gözüyle kış mevsiminde dış cephenin tasviri şöyle nakledilir:

“...Kar dinmişti. Gök hafif bir bulut tabakasıyla örtülü olmakla beraber, karın beyazlığı eşyaya meşum bir vuzuh vermekteydi. Fatma, tan yerinde sabahın ağartısını boş yere aradı. Köy ölü gibi cansız ve hareketsiz duruyordu.”(s.99)

“Bir Gece Faciası”:

Konu: Bir gece faciası adlı hikâyede Koço ve Kiryako kardeşlerin bir kış akşamı evlerine sığınmak için gelen kadını elmas ve mücevherleri dolayısıyla öldürmek istemeleri, ancak yanlışlıkla kendi kardeşleri Eleni’yi öldürmeleri anlatılır.

Özet: Hikâye Bursa’ya bağlı Akçaköy kasabasında geçer. Koço ile Kiryako bütün Türk köylerinde kan dökmeleriyle nam salmış, iki azılı kardeştir. Bir kış günü kapıları çalınır, dışarıda olan kadın onlardan sığınacak bir yer ve yiyecek ister. Koço ile Kiryako bu kadını kaçırmamak amacıyla evlerinde kız kardeşlerinin yatağında yatabileceğini söylerler. Kadın yatağını yatmaya gittiği zaman Koço gizlice anahtar deliğinden onu gözetler. Kadında elmas ve altın bulunduğunu görünce kardeşine haber verir. Gece yarısından sonra Koço eline aldığı bıçakla kadını öldürmeye gider. Geri döndüğünde kardeşine kadını öldürdüğünü söyler. Sabah olunca kadını merdivenlerden aşağıya inerken görünce ikisi de şaşırır. Kadın geceleyin kız kardeşlerinin geldiğini ve yatağını istediğini bunun üzerine kendisinin kapı arkasında yattığını anlatır.

Mekân: Hikâyede olayın geçtiği mekân yeri olarak Bursa’ya bağlı Akçaköy kasabası gösterilir. İç ve dış cephe mekân tasvirlerine hikâyede pek rastlanmaz. Hikâyenin girişinde kısa bir dış cephe tasviri görülür:

“Bursa’ya tabi Akçaköy kariyesi payansız bir boşluk içinde... Etrafi kasıp kavuran rüzgar korkunç uğultularla camları, bacaları deviriyor, bir ecel girdabı gibi bütün köyü dolaşıyordu.”(s.131)

Koço ile Kiryako’nun kaldığı evin iç mekân tasviri aynı zamanda onların yaşayış şeklini de gösterir:

“Genç kadın müteredit merdivenleri çıktı, odaya girdi. Koço arkasından takip ederek kapıyı kapadı. Genç kadın etrafına baktı, solda içi patlamış bir minder, yan tarafta üstüste yığılmış pejmürde yatak, yorgan, duvarda asılı iki tüfek... Ortada kirli bir masa ve üzerinde şarap şişeleri.”(s.132)

Kız kardeşleri Eleni'nin odası da önceki odalardan farksız bir biçimdedir:

“Genç kadın yatacağı odanın kapısını muayene etti. Adi ve sakat zemberekle kapanıyordu. Odanın içi küf ve rutubet kokan bir havayla dolmuştu... İleride pis ve berbat bir yatak, metruk bir çuvaldan farksızdı. İçinde uzun müddet yatılmadığı anlaşılıyordu.”(s.133)

“Bir Faciannın Hikâyesi”:

Konu: Bir faciannın hikâyesi adlı hikâye bir subayın ağzından geriye dönüş tekniğine bağlı olarak aktarılır. Savaş sırasında kendisine saldıran düşman askeriyle, kendisinin arasına girerek süngüye maruz kalarak hayatını kaybeden emireri Höyükoğlu Mehmed'in hikâyesi anlatılır. Türk askerinin fedakâr, cesur oluşu savaş sırasında hiçbir şeyden korkmaması hikâyede dikkatlere sunulur.

Özet: Hikâyenin girişinde önce harpten ve harbin içinde bulunulan psikolojiyle insanların karakterinin ve davranışlarının nasıl değiştiği anlatılır. Buna örnek olarak bir subay başından geçen bir olayı anlatmaya başlar. Emireri Höyükoğlu Mehmet'in başlangıçta kendisine sadık ve temiz kalpli olmasına karşı korkak, çekingen bir tip olarak gözüktüğünü söyler. Ancak yaşadığı bir olaydan sonra onun hakkında ne kadar yanıldığını anladığını açıklar. Girdikleri harp sırasında bir düşman askeri kendisine tam süngüsünü saplayacağı sırada araya giren Höyükoğlu Mehmed'in sayesinde hayatta kalan subay, yaşadığı bu olayın şokunu atlatmak için hava değişimine gönderilir. Sırayla yolunun üzerindeki birçok köyü gezip, dolaşırken önüne çıkan yeni bir köyde hiç ummadığı bir durumla karşılaşır. Yaşlı bir kadın ondan kendi evinde misafir olarak kalmasını ister. Uzun zamandır haber alamadığı oğlu Mehmet'i görüp, görmediğini sorar. Subay soğukkanlılıkla yanında birçok Mehmet isminde askerin öldüğünü hangi Mehmet olduğunu söylemesini ister. Malatya'nın Aktaş Köyü'nden olan Mehmet olduğunu kadın söyleyince komutan şaşkınlık geçirir. Karşısındaki gözü yaşlı kadına oğlunun kendisini kurtarmak için yaptığı fedakârlık dolayısıyla öldüğünü söyleyemez.

Mekân: Hikâyede mekân yeri olarak Malatya'nın Aktaş Köyü gösterilir. Bunun yanı sıra ismi verilmeyen bir savaş yeri de dikkatleri çeker. Dış ve iç mekâna dair detaylı bir tasvirin yazar tarafından yapılmadığı görülür. Aktaş Köyü'nün hikâyede bir dış cephe mekânı olarak şöyle tanıtılır:

“Bu köy de, bütün gittiğim köyler gibi sessiz, tenha ve bomboştu. Sakinleri yalnız iki büklüm ihtiyarlarla, kadınlar ve küçücük çocuklar...”(s.159)

Burada savaşın bir dış mekân olan Aktaş Köyü üzerindeki izleri gösterilmeye çalışılır. Savaş sırasında bu köyde diğer köylerle aynı kaderi yoksulluğu, ıssızlığı paylaşır.

Yazar Emine Nine'nin evinden bahsederken de çoğu Anadolu köyünde görebileceğimiz bir ev tasviri yapar. Anadolu'da yaşanan fakirliği ve yoksulluğu gözler önüne serer:

“Emine Nine'nin damı, kerpiçten yapılmış bir tek oda ile bir ahırdan ibaretti.”(s.160)

“Sönen Bir Güneş”:

Konu: Sönen bir güneş adlı hikâyede musikiyle ve sesiyle tüm İstanbul'u kendisine sevdiren Halet'in bir ara aniden ortadan kaybolması ve Bursa'da bir meyhanede ortaya çıkması anlatılır.

Özet: Halet sesiyle ve gramofon plâklarıyla yalnızca İstanbul'da değil tüm dünyada bilinen güzel bir sese sahip birisidir. Onun büyüleyici sesiyle bulunduğu ortamlardaki herkes kendinden geçmektedir. Son zamanlarda Halet kendisini fazla içkiye vermeye başlar. Bu durum çevredekiler tarafından bir kadının ihanetine uğradığı şeklinde yorumlanır. Bir gün aniden Halet ortadan kaybolur, tüm aramalara rağmen bulunamaz. Anlatıcı üç yıl sonra geldiği Bursa'da bir meyhanede onun bir şarkıyı söylerken çıkardığı sestən tanır, herkes şaşkınlığa uğrar. Yazar Halet'i uzun süre bütün

ufukları aydınlattıktan sonra sönen bir güneşe benzetir. Ancak hala onun etkisini ve ışığını insanların içlerinde hissettiklerinden söz ederek hikâyeyi bitirir.

Mekân: Hikâyede mekân yeri olarak gösterilen yerler İstanbul ve Bursa'dır. Bu mekânlara dair detaylı herhangi bir dış tasvir yoktur. İç tasvirde yalnız bir yerde kısa bir şekilde yapılan meyhane tasviridir:

“İntihap ettiğim meyhane, müşterilerinin ekseriyetini orta halli adamlar teşkil eden mütevazı, loş, gürültüsüz ve patırtısız bir yerdi.”(s.166)

Selahattin Enis'in tahlil ettiğimiz Bataklık Çiçeği adlı eserde dikkati çeken en önemli nokta toplumun görmek istemediği ve uygun bulmadığı rezillikleri, pislikleri, çürüklükleri natüralist bir bakışla ortaya koymasıdır. Bunu yaparken de olayları ve gördüklerini tüm çıplaklığıyla anlatmayı tercih etmektedir. Selahattin Enis, onun eserleri ve sanatına dair çeşitli kaynaklardan yapılan alıntılarını da bu kısımda vermenin doğru olacağı kanısındayız:

“Güçlü bir gözlem kabiliyeti olan Selahattin Enis birtakım hikâyelerinde İstanbul sosyetesinde cereyan eden sefahat ve fuhşu açık, sert, hırpalayıcı bir üslupla ele alır. Gerçekçi hatta natüralist bir tavrı vardır. Hikâyelerinde gündelik hayata da yer verir. Bu bakımdan Cumhuriyet'ten sonra gelişen yeni hikâyenin de bir habercisi niteliğindedir. Hikâyelerindeki natüralist tavır, hayatın en kötü ve dejenere olmuş yönlerine ısrarla bakışı ve bunları iğneleyici bir dille anlatışı eserlerini karamsar yapar.”¹¹²

“...Selahattin Enis, küçük hikayelerini Bataklık Çiçeği adlı kitabında bir araya toplamıştır. Sayısı onbeşi bulmayan bu öyküleri o yıllarda yayımlananlar arasında konuları, kişileri, gerçekçiliğin ötesinde

¹¹² Ayşenur Külahlıoğlu İslâm, (2006): “Selahattin Enis”, *Yeni Türk Edebiyatı El kitabı(1839-2000)*, Grafiker Yayınları, Ankara: s.326.

doğalcılığa kaçan gözlemciliğiyle ayrı bir yer alır. Yazar öykülerinde daha çok halkın aşağı kesimlerinden kişilerin duyuş ve düşüncelerini, onların davranış ve yaşayışları içinde göstermiştir. Öykülerinde günlük yaşayışa yer vermesi, hareketli anlatımı ve dili ustaca kullanmasıyla Cumhuriyet döneminde gelişen öykü yazarlığına yol gösterici olmuştur.”¹¹³

“Selahattin Enis, hikaye ve romanlarıyla Türkiye’de natüralizmin ilk temsilcilerinden sayılır. Eserlerinde, 1.Dünya Savaşı ve mütareke yıllarının yozlaşmış İstanbul hayatını ele alır.”¹¹⁴

9.İbrahim Alaattin Gövsa:

“Şen Yazılar”¹¹⁵ adlı kitaptan:

“Yıldız”:

Konu: Hikâyede Adapazarı’ndan Samanlı Köyü’ne tayin edilen genç bir öğretmen olan Aziz Efendi’nin, Samanlı Köyü’ne giderken yorulması dolayısıyla geceyi geçirmek için uğradığı bir köy evinde kalırken karşılaştığı komik süpriz hikâye edilir.

Özet: Aziz Efendi atanacağı ilk yer olan Samanlı Köyü’ne gitmek için yola koyulur. Kendisine bir birbuçuk saatte varacağını söylemelerine rağmen ilerledikçe köye ulaşamaması üzerine geceyi önüne ilk çıkan bir kır evinde geçirmeye karar verir, aynı zamanda bu civardaki Çerkeslerin oldukça misafirperver olduklarını duyması da bu düşüncesini kuvvetlendirir. Önüne ilk çıkan bir kır evinin kapısını çalar. Kapıyı açan genç ve güzel kıza durumunu anlatır ve bu gece evlerinde kalıp, kalamayacağını sorar. Olumlu cevap alması üzerine içeriye girer. İçerideyken evin erkeğinin belki bu gece

¹¹³ ÖnerToy,1984:223–224.

¹¹⁴ Tahir Alangu, (1977): “Selahattin Enis”, *Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi*, Dergâh Yayınları, Cilt:1, s.211.

¹¹⁵ İbrahim Alaattin Gövsa, (1926):*Şen Yazılar*, Kader Matbaası, İstanbul.

gelemeyeceğini kendisine söylerler. Bunun üzerine gece olunca kendisine ayrılan odaya geçerek burada gördüğü Çerkez kızının hayalini kurmaya başlar. İçeriye girdiğini ve kendisiyle birlikte aynı yatakta yattığını hayal eder. Tam bu sırada kapı çalınır, Çerkez kızı bu gece kendisine yanına bir misafir alıp, alamayacağını sorar. Aziz Efendi heyecan içinde bu teklifi kabul eder. Kız ona babasının amcasıyla birlikte geldiğini yer olmadığı için yanına yatması gerektiğini söyler. Aziz efendinin bütün hayalleri yıkılır. Hikâye burada biter.

Mekân: Hikâyede olayların geçtiği yer olarak Samanlı Köyü'ne yakın olan bir kır evi gösterilir. Adapazarı adı geçen diğer önemli bir dış mekân yeridir. Yaptığımız araştırma neticesinde Samanlı Köyü'nün Yalova merkez ilçesine bağlı bir yer olarak tespit ettik. Şanlıurfa ili Viranşehir ilçesine bağlı aynı adla başka bir köy de bulunmakla birlikte hikâyede geçen birkaç saatlik mesafe tabiri bize burasının Yalova'ya bağlı olan Samanlı Köyü olması ihtimalini güçlendirirdi. Hikâyede detaylı bir iç ya da dış mekân tasvirine rastlanmaz. Hikâyede Aziz tayin edildiği ilk yere giderken hissettiği duygularla çevreye bakışı şu şekilde yansıtılır:

“...ilk defa bir köye tayin edilen bu yirmi yaşındaki saf ve toy muallim, uykuda gezen insanlar gibi elinde küçük çantasıyla yıldızların müteaccip nazarları altında mütemadiyen yürüyordu. Arada aks eden köpek seslerinden başka bir seda yoktu. Zavallı genç muallim; bu kimsesiz ve karanlık yollarda kendisini ilm ve irfan meşalesi götüren bir heyulâya benzetiyordu.”(s.5)

“...yolun büklümünde uzaktan bir köy evinin birer ümid yıldızı gibi parlayan ışıklarını gördü.”(s.6)

“Samanlık Hikâyesi”:

Konu: Oldukça komik bir yapıya sahip olan hikâyede Hacı Ahmet Ağa'nın ölümünden sonra onunla evli olan Hanife'nin gençliğinde yaptığı bir hata yüzünden tekrar dedikodu konusu olması, bunu duyan köyün delisinin Hanife'ye musallat olması ve bunu takip eden vakalar anlatılır. Bir taraftan da halkın cahil, bilgisiz oluşu,

üfürükçü hocalardan medet ummalarına dikkat çekilir.

Özet: Hanife genç bir kız iken oynak bir yapıya sahip olduğundan gençliğinin de verdiği acemilik ve çoşkuyla Tekeoğlu Muharrem’le koca çınarın altındaki samanlıkta basılır. Aradan bir müddet geçtikten sonra Hanife, Tekeoğlu Muharrem savaşta ölünce, kendisine talip olan Hacı Ahmet Ağa’yla evlenir. Tövbe edip, beş vakit namaz kılmaya başlar. Ancak Hacı Ahmet’in ölmesi üzerine Hanife’nin gençlik yıllarında yaptığı hatası yeniden dedikodu konusu olmaya başlar. Tabi bunda hacının geride bıraktığı büyük mirasının da etkisi vardır. Hanife’nin hikâyesini duyan Deli Hasan’da doğrudan olmamakla birlikte dolaylı yoldan ona musallat olmaya başlar. Gece evinin etrafında dolaşır, kapıyı pencereyi kurcalar. Bu durumdan şüphelenen Hanife yakın komşusu olan Elif Nine’ye müracaat eder. Elif Nine kocasının ruhunun geri geldiğini ve bir hocaya gitmesi gerektiğini bildirir. Birkaç defa birlikte Köse İmam’a gitselerde sonuç değişmez, tıkırtılar devam eder. Bunun üzerine yakın köyde bulunan ve adıyla meşhur Cin Hoca’ya başvurmaya karar verirler. Cin Hoca yaptığı birtakım büyüler sonucu eşinin cennette olmadığını, cehennemde de bulunmadığını, yalnız cennet kapısının önünde beklediğini söyler. Hanife neden bu kadar zamandır beklediğini sorunca hoca ona bu kapının koca çınar altındaki samanlık kapısı olmadığını, boynuzlarını törpülediğini anlatır.

Mekân: Hikâyede adı geçen Viranşehir Köyü muhtemelen Karlıova ilçesine bağlı bir yerdir. Ayrıca Şanlıurfa’nın Viranşehir adlı bir de ilçesi vardır. Hikâyede dış mekân ve ya iç mekân hakkında detaylı bir bilgi yoktur. Yazar hikâyede olayları ön plâna çıkarmıştır. Bununla birlikte hikâyenin içinde iç mekâna ait Cin hocanın evi şöyle tasvir edilir:

“Cin hocanın oturduğu yer duvarlarında kaplumbağalar asılı korkunç bir mağaraya benziyordu.”(s.64)

“Misafir”:

Konu: Misafir adlı hikâyede İstanbul’dan Trabzon’a giden ingilizce hocası Mişon Efendi’nin gemideyken bir tüccarla hiç Türkçe bilmeyen kaptan arasındaki

anlaşmazlığın çözülmesinde yardımcı olması sebebiyle, tanıştığı tüccar Ahmet Efendi tarafından evine davet edilmesi burada kaldığı süreç içerisinde başından geçen olaylar nakledilir.

Özet: Mişon Efendi bir mektepte ingilizce öğretmenidir. Okulların ara tatilinde Trabzon'a gider, geri döndüğünde öğrencileri onu tanıyamaz. Mişon Efendi başından geçen hikayeyi anlatmaya başlar. Mişon Efendi İstanbul'dan Trabzon'a giden gemiye bindikten sonra vapurda, bir tüccarla hiç Türkçe bilmeyen kaptan arasında bir tartışma yaşandığını görür. Araya girerek olaya müdahale eder. Bu durumdan oldukça hoşnut kalan tüccar Ahmet Efendi, gecenin ilerleyen bir saatinde Trabzon'a vardıklarında, kendisine bu gece evinde misafir kalmasını teklif eder. Mişon Efendi bu nazik teklifi kabul eder. Ahmet Efendi Mişon'u eve bıraktıktan sonra yiyecek almak maksadıyla dışarıya çıkar. Bu sırada eve giren Ahmet Efendi'nin kardeşleri Mişon Efendi'yi hırsız sanarak onu dövmeye başlarlar. Mişon Efendi her ne kadar misafir olduğunu anlatmak istese de söz dinlemez. Eve gelen Ahmet Efendi'nin yardımıyla ellerinden kurtulur. Kardeşleri gerçeği öğrendikten sonra Mişon Efendi'nin gönlünü almak için ellerinden geleni yaparlar, ancak yediği dayak yanına kalır.

Mekân: Hikâyede olayların geçtiği yer olarak Trabzon'un Kemer kaya Mahallesi gösterilir. Hikâyede iç ya da dış tasvire yer verilmediği görülür. Yine olay ön plândadır.

“Ebcet Tulumu”:

Konu: Ebcet tulumu adlı hikâyede Erzurum Pasinler ilçesinin Yaşağaç Köyü'nde bir muhtarın köylülerin cahillik, bilgisizlik, batıl inanışlarından yararlanarak onları sömürmesi, onlardan faydalanması anlatılır. Tabi bunda en etkili faktörlerden birisi de bu köyün bulunduğu coğrafi konumdur. Bir mekân olarak coğrafi konumun burada insanların çevreyle olan etkileşimlerinde ne kadar etkili olduğu gözler önüne serilir.

Özet: Erzurum Pasinler ilçesinin Yaşağaç Köyü dünyayla bağlantısı kopuk, kuş uçmaz kervan geçmez, ne bir doktoru ne de öğretmeni bulunmayan izbe bir

yerdir.Buranın halkı batıl itikatlara eğilimli bulunduğundan herhangi bir hastalık ya da olumsuz bir durumla karşılaşmaları durumunda hemen kendilerini hocaya okutturma eğilimleri vardır.Bu durumu bilen köyün muhtarı Memiş Ağa da köylülerin bu manevi duygularından faydalanmaya kalkışır.Köye senede bir uğrayan hocalara ebced okutup,üflettirir.Sonra da bunları Ebced tulumu adını verdiği bir tulumda toplayarak,hastalananlara,çarpılanlara,derdi olanlara para karşılığı bu tulumdan biraz üfletir.Köye gelen en son hoca olan Monla Yusuf'a da ebced tulumunu şişirtir,kaldığı süreç içerisinde diğer hocalara yaptığı gibi izzet ve ikramda bulunur.Monla Yusuf'un köyden ayrılmasını takiben beş altı ay sonra muhtarı ziyarete köyden Kezban Bacı ve onsekiz yaşındaki kızı Zeynep gelir.Kezban Bacı Monla Yusuf'un kızın aklının yerine gelmesi için üflettirdiğini ancak akılcı bir değişme olmadığını, bunun yerine karnının büyüdüğünü anlatır.Muhtar, Monla'nın kızına üfürdüğü sırada orada bulunup bulunmadığını sorar.O sırada dışarıda olduğunu söyleyen Kezban'a kızının ebced tulumu yerine evlat tulumu olduğunu gülümseyerek söyler.Daha önce de değindiğimiz gibi üfürükçü hocalar ve buna benzer kişiler halkın manevi duygularından faydalanarak onları sömürmek isteyen kurnaz kişilerdir.Yazar bize burada bunu göstermek istemiştir.Bilgisizlik ve cahillik bu tip olayların yaşanmasındaki temel sebeptir.

Mekân: Hikâyede mekân yeri olarak gösterilen yer Erzurum Pasinler ilçesinin Yaşağaç Köyü'dür. Hikâyede burasının bulunduğu coğrafi konumla ilgili şu tasvire yer verilir:

“Pasinler kazasının yaşağaç köyü, kasabadan üç dört saat çeker, dağlık, izbe bir yerdedir. Civarında kuş uçup kervan geçmeyen bu yirmi otuz evlik köyceğize senede bir iki yabancı ayak ya basar, ya basmaz. Ne hekimi vardır, ne de hocası.”(s.153)

Görüldüğü gibi burada mekânın bulunduğu coğrafyanın insanlar ve çevre üzerindeki etkisi görülmektedir. Mekân burada insanların çevreyle iletişimini etkileyen sınırlandırıcı bir rol oynar. Bunun dışında hikâyede herhangi bir iç ya da dış cephe mekân tasvirine rastlanmaz.

İbrahim Alâeddin Gövsa'nın genel özellikleri itibariyle incelendiğinde şairliği ön plana çıkmıştır. Onun şiirlerini Çanakkale İzleri ve Acılar adlı iki kitabında topladığını görürüz. Bunun yanında ansiklopedik çalışmalar yapmış, Meşhur adamlar Ansiklopedisi, Büyük Adamlar serisi gibi eserler yayınlamıştır. Onun incelemiş olduğumuz hikâye kitabı olan Şen Yazılar adlı kitabında da toplumun ve insanların cahillikleri, bilgisizlikleri, batıl inanışları, komik mizahî bir anlatımla ele aldığını, özellikle sofı, molla hikâyelerine de yer verdiği görülür.

10.Aka Gündüz:

“Hayattan Hikâyeler”¹¹⁶ adlı kitaptan:

“Katmerli Ahmet Efendi'nin Hikâyesi”:

Konu: Hikâye yazar tarafından ismi verilmeyen bir kasabada arzuhâlcilikle uğraşan bir kahramanın geriye dönüş tekniğine bağlı olarak anlattığı olaylardan oluşur. Katmerli Ahmet Efendi adındaki birisinin babasının da önerisiyle Vefa İdadîsini bitirdikten sonra hayata erkenden atılması ve hiç ummadığı şekilde hayal kırıklıklarına uğrayarak, istemediği bir duruma gelmesi anlatılır.

Özet: Katmerli Ahmet Efendi, Vefa İdadîsi'ni bitirdikten sonra babasının da önerisiyle yeterli derecede tahsil gördüğünü düşünerek erkenden hayata atılmaya karar verir. O devirde sazlı kıraathanelerin iyi iş yaptığını düşünerek bir kıraathane kiralamaya karar verir. Gerçekten de kıraathanede kısa zamanda iyi para kazanmaya başlar. Bir gün bir başkomiser gelerek onu kıraathanede kumar oynatmakla suçlar ve üstü kapalı bir şekilde rüşvet verirse sesini çıkarmayacağını bildirir. Hayatında ilk defa böyle bir durumla karşılaşan Ahmet, arkadaşının tavsiyesi üzerine Arap Abdullah adında tanınmış ünlü bir külhanbeyiyle görüşür. Arap Abdullah ona komiserin açıkça ondan rüşvet isteyemeyeceği için üstü kapalı sözlerle kendisinden para istediğini anlatır. Eğer komisere vereceği paranın yarısını kendine yarısını da komisere verirse

¹¹⁶ Aka Gündüz, (1928):*Hayattan Hikâyeler*, İkdam Matbaası, İstanbul.

rahat edeceğini, aksi takdirde huzursuz olacağını söyler. Bunu kabul etmeyen Ahmet'le Arap Abdullah arasında tartışma çıkar, kavga ederler. Bir gün başkomiser maiyetiyle birlikte onun kıraathanesini basar, sözde kumar oynatıldığını ileri sürerek onu tutuklamak ister. Ahmet hiç beklemediği bu durum karşısında kendini kaybederek, komiseri ve yanındakileri hastanelik eder. Bir anda bütün İstanbul Ahmed'in bu yaptıklarını duyar. İsmi herkes tarafından tanınan bir isim haline gelir. Bir gece ramazanda dolaşırken bıçaklı bir adamın saldırısına uğrayan Ahmet onu da bir güzel dövdükten sonra karakola iade eder. Onun Başkomiser ve Arap Abdullah tarafından gönderildiğini öğrenir. Babasına danışarak artık İstanbul'da yaşayamayacağını iletir. Babası da İzmir'de samimî bir dostu olan Mir Ali Bey'in yanına gönderir. Orada küçük bir dükkân açarak incir, üzüm satmaya başlar. İzmir'in başkomiseri Ahmet'i yanına çağırarak ona nasihatte bulunur. Ahmet bir gün Basmahane tarafına giderken yolu iki Rum kabadayı tarafından kesilir. İki Rum da ona bıçakla saldırırlar, Ahmet onları etkisiz hale getirip, oraya gelen zabıtlere teslim eder. Ancak kendisi de karakola gitmek zorunda bırakılır. Karakol komiserine Rumların Ahmet'in kendilerini kışkırttığını anlatırlar. Birkaç kişi de buna şahit olur. Başkomiser Ahmet'i diğerlerini gönderdikten sonra haklı bulduğunu anlatır fakat kötü namı dolayısıyla burada onu rahat bırakmayacaklarını söyler. Başka bir yere gitmesinin kendisi açısından daha sağlıklı olacağını vurgular. Kısa bir süre sonra İzmir'de azılı birisinin öldürüldüğü söylentisi her tarafa yayılır ve bundan ötürü bir gün Ahmet'in dükkânına baskın düzenlenir, bütün bu olayın sorumlusu olarak haksız yere mahkemeye çıkarılır. Yalancı şahitlerin de ifadeleriyle tutuklanarak, ceza evine gönderilir. Ahmet tahliye edildikten sonra dört cinayetle daha yargılanır, birçok defa hapisaneye düşer. İsmi Katmerli Ahmet olarak herkesin arasına yayılır.

Mekân: Hikâyede olayların geçtiği ana mekân yerleri olarak İstanbul(Fatih, Beyoğlu), İzmir(Basmane, Pasaport, İkiçeşmelik)gösterilir. Bunun dışında hikâyede başka bir mekân yeri olarak ismi verilmeyen bir Anadolu kasabası verilir. Hikâyede yazarın olaylar üzerinde yoğunlaşmasından dolayı gerek iç cephe gerekse dış cephe mekân tasviri gözlenmez. Mekân hikâyede dekor olarak geçer.

“Demirel’in Hikâyeleri”¹¹⁷ adlı kitaptan:

“Demirel’in hikâyesi”:

Konu: Demirel’in hikâyesi adlı hikâyede Demirel adlı bir Anadolu delikanlının Çanakkale’de askerlerin suya ihtiyaç duyduğu bir sırada zor bir mevkide olan çeşmeye ulaşması, burada İngilizlerle karşılaşp, dövüşmesi ve onları esir edip getirmesi anlatılır.

Özet: Demirel saf, temiz bir Anadolu delikanlısıdır. Çanakkale cephesine geldiği zaman o da herkes gibi vatan görevini yapmak ister. Ancak çavuşu köyünde bir kavga bile etmeyen Demirel’i yetersiz bulduğu için cepheye sürmeyip, yüzbaşının yanına yetişmesi için verir. Yüzbaşı Demirel’i savaşın önemli bir anında susuz kalan gazilere ve cepheye su yetiştirmesi için kendi hatlarıyla düşman hattı arasında yer alan bir çeşmeye gönderir. Demirel çeşmeye varıp mataraları dolduracağı sırada iki İngiliz askerinin de su doldurmaya geldiğini görür. Askerler onu engellemeye çalışınca aralarında arbede yaşanır. Demirel her iki askeri de yakalayıp, esir alır. Kendi siperlerine götürür. Bunu gören bölüğün askerleri sevinirler. Demirel, Mustafa Kemal tarafından tebrik edilir.

Mekân: Hikâyede mekân yeri olarak gösterilen yer Çanakkale’dir. Bunun yanında ismi verilmeyen bir Anadolu köyü gösterilir. Hikâyede olaylar ön plânda yer aldığından herhangi bir iç ya da dış tasvire rastlanmaz. Yalnız hikâyenin bir kısmında çeşmenin bulunduğu yer şöyle anlatılır:

“Demirel beş on matara al, soldaki yamaca in. Düşmanla bizim aramızda küçük bir çeşme var. Oraya sokulmaya çalış. Mataraları doldur...”(s.7)

¹¹⁷ Aka Gündüz, (1930):*Demirel’in Hikâyeleri*, Muallim Ahmet Halit Kütüphanesi, Burhanettin Matbaası, İstanbul.

“Gazi’nin Gizli Ordusu”¹¹⁸ adlı kitaptan:

“Gazi’nin Gizli Ordusu”:

Konu: Gazi’nin gizli ordusu adlı hikâyede Bursa’da işgal sırasında burada bir mektepte öğretmenlik yapan Zehra öğretmen ve onun mektebinin özellikleri anlatılır. Bu mektebin ileride memleket adına faydalı bireyler yetiştirdiği söylenir.

Özet: Bursa’da bulunan Zehra öğretmen Bizim Mektepte hocalık yapan birisidir. Özellikle işgal yıllarında burası milli mücadeleçilerin yetiştiği bir yuva haline gelir. Bu yüzden burada bulunan çocukların baskın yememesi için mektebin dışında bir gözcü bulundurulur. Bu gözcü asıl işi mektep çocuklarına macun satmak olan bir satıcıdır. Bir gün Zehra öğretmen çocukları kontrol etmek için sınıfları dolaşmasına rağmen hiçbirini bulamaz. Bodrumdan sesler duyması üzerine oraya iner. Orada macuncunun onlara savaş talimi yaptırdığını görerek şaşırır. Macuncu, çocukları ileride Gazi’nin gizli ordusu olarak kullanmak üzere yetiştirdiğini anlatır. Gerçekten ileride o mektepten yetişenlerin bir kısmı Harbiye, bir kısmı Bahriye mektebinde yer alır, birçoğu da köylerde karargâh kuran irfan ordusunun zabitliğini yapar hale gelir.

Mekân: Hikâyede mekân yeri olarak gösterilen yer Bursa’dır. Fakat buraya dair herhangi bir tasvire rastlanmadığı gibi iç cephe mekân tasviri de sınırlı bir yer dışında yoktur. Mekân ikinci plâna atılmıştır. Hikâyede okulun bodrumuna dair şu şekilde bir iç mekân tasvirine rastlanır:

“...mütedehhiş bir hamle ile kendini merdivenlere attı. Bodruma indi. Kapısını itince loş, örümcekli, küflü bodrumun içinde şunu gördü...”(s.6)

¹¹⁸ Aka Gündüz, (1930):*Gazi’nin Gizli Ordusu*, İnkılâp Hikâyeleri, Muallim Ahmet Halit Kitaphanesi, İstanbul.

“Sus”:

Konu: Sus adlı hikâye, Bursa'nın Yunanlılar tarafından işgalinden sonra Zehra Öğretmenin öğrencilerine düşman askerleriyle ilgili tutturduğu notlardan birisini bir kız öğrencinin kendisine teslim etmek istememesi ve bunun altında yatan gerçek nedenler üzerine kurulur. Henüz sekiz on yaşında olan küçük bir kız çocuğunun zihnindeki derin düşünce ve vatansever duygu göz önüne serilir.

Özet: Zehra Öğretmen, Bursa Yunanlılar tarafından işgal edildikten sonra okulda öğrencilerine düşman askerleriyle ilgili duygu, düşüncelerini, onların yaptıkları hareketleri gözleyip, kendisine tuttukları not defterlerini bir süre sonra göstermelerini ister. Böylece çocukların tuttukları notlardan orduya faydalı olacak bir bilgi yakalamayı amaçlar. Bir gün kendi öğrencilerinden bir kız çocuğunun evine uğrar. Kıza not defterini getirmesini, yazdıklarına bakacağını söyler. Kız bütün ısrarlarına rağmen defterin burada bulunmadığını anlatır. Sonunda abisinin düşman askerleriyle işbirliği içinde olmasından dolayı defteri gördüğü takdirde, hepsinin durumunun kötü olacağından dolayı defteri mektepte sakladığını açıklar.

Mekân: Hikâyede mekân yeri olarak gösterilen yer Bursa olduğu halde yine eserde herhangi bir iç ya da dış cephe tasvirinin yer almadığı görülür.

“Giritli Cafer”:

Konu: Hikâyede Girit'ten Kuşadası'na gelen Giritli Cafer'in kendi isteğiyle harbe katılması, herkesin kendi halinde çelimsiz, sessiz, silik birisi olarak gördükleri bu adama karşı alay etmeleri, onu tam bir asker niteliğine sahip görmemelerine rağmen Cafer'in savaşın önemli bir anında yaptığı kahramanlık ve düşman askerlerine karşı tek başına verdiği mücadele anlatılır.

Özet: Giritli Cafer Girit'ten Kuşadası'na geldikten sonra burada kendi halinde, sessiz, çelimsiz bir delikanlı olarak bilinen biridir. Milli müfrezeler, memleketi istilâ eden düşmanlarla çarpışmaya başlayınca Cafer'de kendi isteğiyle müfrezeye kumandanı Mahmut Esat Bey'le görüşerek asker olmak istediğini söyler. Kumandanın onayıyla

orduya katılır. Cafer ordunun içinde de silik, sessiz bir görüntü çizmesiyle dikkati çeker. Arkadaşları tarafından pek önemsenmez, şakalara maruz kalır. Bir gün müfrezeler düşmana karşı bir baskın yapmak amacıyla harekete geçerler. Köprüyü dinamitle uçurmak isterken düşman askerlerinin sol taraftan kendilerine ateş açtığını görürler. Köprü atılamaz. Karşı tarafa geçen bir müfreze geri çekilmek zorunda kalır. Düşman askerleri karşı taarruza geçer. Bu sırada arabanın içinden olanları gören Giritli Cafer kendinden geçerek düşman birliklerinin üzerine yürür, bir incir ağacına çıkarak ateş etmeye başlar. Düşman birliği yerini tespit edene kadar epeyce karşı tarafı zora sokar. Tüm düşman birlikleri onun yerini öğrenince ateş ederler. Müfreze kumandanı Cafer'e inmesini söylediği sırada Cafer'in cansız bedeni yere düşer.

Mekân: Hikâyede olayların geçtiği yer, muhtemelen Kuşadası yakınlarında bir bölgedir. Hikâyede arazi geniş bir savaş alanı olarak dikkati çeker. Yine hikâyede mekân önemsenmemiş, detaylı bir iç ya da dış cephe tasvire rastlanmamıştır.

“Çoban Ali”:

Konu: Çoban Ali nezdinde hikâyede Türk evlâdının vatanperver oluşu, bu uğurda her türlü zorlukları aşabilecek nitelikte cesur, korkusuz oluşuna değinilir.

Özet: Çoban Ali, on üç on dört yaşında, bütün asker ve zabıtlar tarafından tanınan ve söyledikleri her işi yerine getiren sevimli, sakin Afyon cephesinde çobanlık yapan bir çocuktur. Bir gün kumandan onu çağırarak, kendisine önemli bir vazife verir. Bu vazife gereğince yıkık minareli bir köyü geçtikten sonra varacağı pınarın kenarında türkü söyleyecek, sesini işiten bir sakallıya kumandanın verdiği mektubu verip, onun verdiği mektubu alarak karargâha getirecektir. Çoban Ali yola çıkar, aradan uzun bir süre geçmesine rağmen geri gelmez. Bunun üzerine herkes onun akıbetine dair çeşitli ihtimaller üzerinde durur. Dokuzuncu günün akşamı Çoban Ali karargâha geri döner, mektubu getirdiğini ancak kendisinin çıkaramayacağını söyleyerek, başından geçenleri anlatır. Mektubu aldıktan sonra karşısına iki düşman devriyesinin çıktığını, iki kayıp kişiyi aradığını söyleyince inandıklarını ancak sonradan kendisinin de düşmana karşı ileride silâh kullanacağını düşünerek sağ elini kasatura ile vurarak parçaladıklarını, gece vakti uğradığı yaşlı bir ninenin yanında iyileşmek için birkaç gün kalmak

mecburiyetinde kaldığını söyler. Çoban Ali'nin eli bu olaydan bir süre sonra kangren olur ve elini dirseğinden keserler.

Mekân: Hikâyede olayların geçtiği yer olarak Afyon cephesi yakınlarında bir arazi gösterilebilir. Hikâyede dış mekâna dair pek fazla bir tasvir yapılmadığı gibi iç mekâna dair hiçbir tasvir görülmez. Hikâyede dış cephe tasviri Çoban Ali'ye gideceği yeri tarif eden kumandanın söyledikleriyle sınırlıdır:

“-Düşman siperlerinden geçeceksin. Önüne yıkık minareli bir köy gelecek. Ormanın kenarında bir pınar var. Onun yanında oturacak, türkü söyleyeceksin. Sesini işiten bir sakallı, elinde sarı mendil bulunan birisi gelecek. Ona bu mektubu vereceksin. Ondan cevap alıp tekrar buraya geleceksin.”(s.28)

“Niyetle Akıbet”:

Konu: Hikâyede İzmir'e giden Türk süvari alaylarının yolları üzerinde çukura düşen ölmüş bir düşman zabiti görüp, onun üzerinden çıkan hatıra defterini okuduklarında, Türklere karşı kötü niyet besleyen bu subayın düşündüklerinin kendi başına gelmesi anlatılır.

Özet: İzmir'e gitmek için yola çıkan süvari alayları yolda hızla yürürken içlerinden birisinin gözüne bir ceset ilişir. Yanına yaklaşınca bunun üzerinden birçok Türk süvari alayları geçmiş olduğu görülür. Askerlerden biri düşman zabitinin at nallarının ayakları altında yamyassı olduğunu söyler, zabitin üstünden çıkan hatıra defterini subaya gösterir. Bölükte bu dili anlayanlardan birisi çağrılarak okutulur. Defterde ‘Türk ordusu bitene kadar atımın nallarına çiğnetmeden memleketime dönmeyeceğim.’ ifadesine rastlarlar. Bu düşünceleri besleyen zabitin kendisinin at nalları altında kaldığını görürler.

Mekân: Hikâyede mekân yeri net olmamakla birlikte İzmir'e giden yol üzerinde bulunması mümkündür.Hikâyede iç ve dış cephe tasvirine rastlanmaz.

“Kırık saatin hikâyesi”:

Konu: Hikâyede Ulu Önder Mustafa Kemal Atatürk’ün Conkbayırı’ndaki muharebe sırasında atılan bir şarapnel parçasının kalbinin üstündeki saati kırması, dolayısıyla hayatının ve Türk Milleti’nin hayatının kurtulması anlatılır. O an hem Mustafa Kemal hem de Türk milleti açısından dönüm noktası olmuş, âdeta yeniden dirilişin bir simgesi olarak hafızalarda kazınmıştır. Yazar bunu biraz şiirsel bir dille dile getirir.

Özet: Hikâyede Mustafa Kemal Atatürk’ün Çanakkale Conkbayırı’nda savaşın en kritik anlarından birisinde fırlayan bir şarapnel parçasının kalbinin üstünde yer alan cep saatini parçalaması ve onun hayatının kurtulması dolayısıyla yazar, geriye dönüş tekniğine bağlı olarak o günleri sanki yeniden yaşar. Gazi Mustafa Kemal’in Anafartalarda kırılan saatinin Türk Milleti’nin kötü giden talihini kapayarak, iyi talihin ufuklarına yol açtığını anlatır.

Mekân: Olayların geçtiği mekân yeri olarak Çanakkale-Gelibolu Yarımadası’ndaki Conkbayırı gösterilir. Mekân üzerinde savaşın etkisiyle, doğa ve tabiat dış cephe olarak şöyle gösterilir:

“Denizler alev halinde kaynıyor, topraklardan cehennemler fırlıyor ve göklerden ölümler yağıyordu.”(s.42)

Dış mekân karşısında mekânla-insan bütünleşmesi şu şekilde şiirsel bir dille tasvir edilir. Tabi burada tabiatteki varlıklar düşmanın silâhlarını, toplarını simgeler. Bütün bunların Mustafa Kemal’in azimkâr ve çelik iradesi karşısında etkisiz kaldığı anlatılır.

“Aevli mavi denizin dehşeti, aevli mavi gözlerin bebeklerinde eridi. Cehennemli toprağın tozları tunç yüzde silindi. Ölümler kiçner ordularından istimdat ederek narin zabitin dudaklarında tebessüm oldu. Cunkbayırı gürüldüye gürüldüye zafer cöngünü çaldı.”(s.43)

“Meçhul Asker”¹¹⁹:

“Tehlikeye Hücüm”:

Konu: Hikâyede Sakarya cephesinde Türk askerlerinin direncini kıran bir tepenin nasıl ele geçtiği anlatılır. Türk askerinin vatanı için yaptığı mücadele, direnç sergilenir.

Özet: Hikâyede Sakarya cephesinde savaş sırasında düşmanın bir tepeden Türk askerine karşı durmak bilmeyen ateşi karşısında, göğsünü siper eden Türk askerinin artık dayanma gücünün azaldığı bir anda, alay kumandanı durumu başkumandana bildirir. Başkumandan Türk askeri için tehlike ve ölüm saçan o tepenin ancak saldırı yoluyla ele geçirileceğini anlatır. Bunun üzerine süngü hucümüne geçen birlikler, düşmanın hiç ummadığı bir anda tepeyi ele geçirirler.

Mekân: Hikâyede mekân doğrudan kesin bir biçimde gözler önüne serilmez. Yüzeysel bir tasvirden ibaret kalır:

“Sakarya cephesinin sol tarafında müthiş bir harp oluyordu.”(s.14)

İç mekâna dair bir tasvire hikâyede yer verilmediği gözlemlenir

“Su, Ekmek Muharebesi”:

Konu: Hikâyede Sakarya cephesinde savaşın en kritik anlarından birinde askerlerin su ve ekmek ihtiyacının başgöstermesi üzerine Ankara halkının bir gece içinde ihtiyacı karşılamak için yaptığı fedakârlık anlatılır.

Özet: Sakarya’da savaşın en çetin anlarından birisinde askerlerin erzak ve mühimmat ihtiyacını karşılamak için Erzurum, Konya’dan, İnebolu’dan, Polatlı’ya kadar olan yolda, kağıncı zincirleri cepheye yetiştirmek için çalışır. Bu sırada cephe

¹¹⁹ Aka Gündüz, (1930):*Meçhul Asker*, Ahmet Halit Kitaphanesi, İstanbul.

başka önemli bir ihtiyaç daha ortaya çıkar. Askerlerin su ve ekmek erzakının tükendiği bildirilir. Bu haber üzerine bütün Ankara halkı bir taraftan cepheye su götürürken, diğer taraftan da cepheye ekmek yetiştirmek için vargücüyle çalışır. Böylece ateş muharebesinin yanında su ve ekmek mücadelesi de kazanılmış olur. Burada sadece savaşan askerlerin değil, cephe gerisindeki insanların da olağanüstü bir durumla karşılaştığı anda nasıl fedakârlık yaptıkları anlatılır.

Mekân: Hikâyede mekân yeri olarak gösterilen yer Sakarya ve Ankara'dır. Sakarya savaş cephesi olması dolayısıyla, Ankara'da su ve yiyecek ihtiyacının karşılanması için yaptığı fedakârlık ve çalışma dolayısıyla gösterilir. Bunun yanısıra ordunun cephe karşıladığı diğer dış cephe mekân olarak Erzurum, Konya, İnebolu, Polatlı isimleri anılır. Hikâyede iç mekân tasviri yoktur. Dış mekân tasvirine de sadece bir yerde rastlanır:

“Ateş içinde döğüşmek için her şey vardı. Yalnız cephenin boz tepelerinde, yalçın kayalarında çarpışan kahramanların suyu yoktu ve ekmekleri eksilmişti.”(s.16)

“Tarihin sırrı”:

Konu: Tarihin sırrı adlı hikâyede İstanbul'dan kaçırılan top namluları, obüslerin cepheye aktarılması için Türk kayıkçılarının yaptığı iş göz önüne serilir.

Özet: Hikâyede İstanbul'dan kaçırılan top namluları ve obüsler Karadeniz'de başlayan fırtınadan dolayı İnebolu sahiline yanaştırılamaz. Bunun üzerine orada bulunan Türk kayıkçıları bu mühimmatın karaya çıkarılması gerektiğini ve cepheye ulaştırılmak üzere getirildiğini öğrenince, bir anda tüm güçleriyle, kayıklarıyla, topları ve obüsleri karaya taşımayı başarırlar.

Mekân: Hikâyede ana mekân yeri olarak gösterilen yer İnebolu sahilidir. Bunun dışında İstanbul adı verilen diğer mekân yeridir. Dış mekâna ve iç mekâna dair tasvire yer verilmediği görülür.

“Armut”:

Konu: Armut adlı hikâyede yaşlı bir kadının cepheye giden kağrı arabasına şehit olan oğlu yerine, diğer Türk çocuklarının yemesi için armut yollaması, bir ananın en az cepheye giden oğlu kadar diğer askerlere de şefkat ve sevgi dolu olduğunun hissettirildiği görülür.

Özet: Hikâye yaylı araba içinde İnebolu’dan Ankara’ya gelen iki arkadaşın Çankırı’yı geçtikten sonra mola vermek için durmalarıyla başlar. O sırada yanlarında yaşlı bir kadın sokulur, cepheye gittiklerini öğrenince, kendilerine bir sepet armut verir. Kendi oğlunun armudu çok sevdiğini, cepheye gittiğini dönünce yemek arzusunda olduğunu ancak şehit olunca elinde armutların kaldığını anlatır. Bunu en azından cephedeki diğer askerlerin yemesinin uygun olacağından hareketle onlara bırakır. Kağrı kendi oğlunu sağ bulduğu takdirde diğer arkadaşlarına vermesi için armutları yollayacağını vaat eder.

Mekân: Hikâyede olayların geçtiği mekân yeri olarak Çankırı’ya yakın bir yer gösterilir. Dış ya da iç mekâna dair herhangi bir tasvire yer verilmediği görülür.

“Gizli Kuvvet”:

Konu: Gizli kuvvet adlı hikâyede Büyük Taarruzun başlamasından sonra on dört gün içinde İzmir’e giren ordunun farklı nitelikteki araçlarla nasıl aynı zamanda şehre girdiği bir Amerikalı zabıt tarafından Türk subayına sorulur. Türk subayı da bunun sebeplerini açıklar. Bunun başlıca sebebi olarakta Türk Milleti’nin gönlündeki iman kuvvetini gösterir.

Özet: Hikâye Büyük Taarruz’un başlamasından on dört gün sonra Türk ordularının İzmir’e girişiyle başlar. Büyük devletlerin zırhlıları bu durum karşısında şaşkınlığa uğrarlar. Bir Amerikalı zabıt kordonda tanıştığı genç bir Türk zabıtine ordunun otomobil kolları, topçu kolları, süvariler, piyadeler, deve kolları, ağırlık, merkep, kağrı kollarının nasıl olup ta aynı zamanda şehre girdiğini sorar. Genç zabitte buna cevap olarak, bunun bir kuvvet olduğunu ve temelini de Türk milletinin

gönlündeki imanın aynı olmasından kaynaklandığını açıklar.

Mekân: Hikâyede mekân yeri olarak gösterilen yer İzmir'dir. Hikâyede iç ya da dış mekâna dair detaylı bir tasvir yoktur.

“A.E.G Behçet”:

Konu: Bir hava pilotu olan Behçet'in yaşamı ve ordu için yaptığı faydalı işler anlatılır.

Özet: Hikâyede pilot Behçet hayatı ve ordudayken yaptığı faydalı işler anlatılır. İstiklâl Muharebesi'nde ordunun uçak ihtiyacı ortaya çıkınca Konya'daki ambara haber yollar. Ancak birkaç taneden ibaret uçakların büyük bir kısmı ağır hasarlı olduğundan hemen uçuşu imkânsız gibidir. Bunun üzerine uçakların tamiri için yeterli âlet edevat bulunmadığından uçakların gedikleri için boş gazolin tenekeleri, pörsümüş kanatlar için patates, paça kaynatıp sürülür. Uçakların hazır olması üzerine ilk olarak A.E.G Behçet uçmak ister. İsmine önüne eklenen bu lâkap, Birinci Dünya Savaşı sırasında uçulması tehlikeli olan küçük çelik bir tayyare ile uçarak Akdeniz'de İngiliz zırhlılarını keşfinden dolayı verilir. Behçet, İnönü Muharebeleri'nde Gazi'nin kurduğu büyük millet ordusuna katılır ve burada özellikle Birinci ve İkinci İnönü Muharebeleri'nde düşmana bomba atar. Sakarya cephesinde düşmanı bombalayıp, dönerken uçağının tutuşması sonucu bir arkadaşıyla birlikte yanarak hayatını kaybeder.

Mekân: Hikâyede mekân birden fazladır, Anadolu dışı mekân olarak: Kıbrıs Adası gösterilirken, Anadolu içinde Birinci, İkinci İnönü Muharebeleri'nin geçtiği geniş arazi, Konya, Sakarya cephesine işaret edilir. Dış mekân yerlerine dair tanıtıcı bilgi olmadığı gibi iç mekâna ait bir tasvire de yer verilmez.

“Ordunun Gözü”:

Konu: Hikâyede Türk ordusunda ordunun gözü olarak anlatılan ve havadan çektiği fotoğraflarla düşmanın durumunu tespit etmesiyle ünlü tayyareci Sırrı'nın hayatı anlatılır.

Özet: Hikâyeye Ankara’da bulunan Hacı Bayram mezarlığındaki bir mezara işaret edilerek başlanır. Bu mezar tayyareci Sırrı’nın mezarıdır. Daha sonra asıl hikâyeye girilir. Sırrı’nın düşmanın vaziyetlerini gözetleme, ne halde olduklarını bildirme konusundaki kudreti görülünce Avrupa’ya gönderilir. Orada rasıtlığı, havadan fotoğraf almayı iyice öğrenerek, Birinci Dünya Savaşı sırasında Kütahya, Afyon, Sakarya cephelerinde büyük hizmetlerde bulunur. Arkadaşları arasında ordunun gözü olarak anılmaya başlanır. Bir gün Sakarya cephesinde tehlikeli bir uçuş görevi sonunda karargâha dönerken tayyaresi ateş alır. Sırrı yere yatarak düşen uçağı içinde iki satırlık raporunu yazdıktan sonra yere atar, tayyaresiyle birlikte yanarak ölür.

Mekân: Hikâyede mekân yeri olarak gösterilen yerler çoğunlukla geriye dönüş tekniğine bağlı olarak verilir. Hikâyenin girişinde Ankara’daki Hacı Bayram Mezarlığı gösterilerek, onun geride bıraktığı namıyla kendisinden sonra geleceğin akıllarından çıkmayan bir kimse olacağı belirtilir. Sonra onun geçmişte faydalı görevler başardığı savaşın olduğu mekân yerlerinin ismi verilir: Kütahya, Afyon, Sakarya cepheleri.

“İstanbul Hanımı”:

Konu: Hikâyede İstanbul’un düşman tarafından işgal edilmesi üzerine Ankara’ya gitmek için yola çıkan İstanbullu bir hanımın kağnyı yolda çamura gömülünce, hiç çekinmeden diğer köylü kadınları gibi kağnyı itmesi, onlara yardım etmesi anlatılır. Farklı sosyal tabakadan görülmesine rağmen, onunda köylü kadınlar gibi çalışması onlarla eşit ve onların düşüncelerine ortak olduğu izlenimini verir.

Özet: Hikâye İnebolu’ya gelen genç, güzel, şık bir İstanbul kadınının İstanbul’un düşman askerlerinin eline geçmesi sonucu Ankara’ya gitmek için Sakarya cephesine cephaneye taşıyan kağnılardan birine binmesiyle başlar. Ilgaz Dağı’nın ortasında yağın yağmurla birlikte yolun ağırlaşmasıyla, öküzler kağnyı çekemez duruma düşerler. Bu durum karşısında kibar bir tabakaya mensup bir görünüme sahip olan bayan da köylü kadınlarıyla birlikte kağnıdan inerek, onların yanında kağnyı itmek için çabalamağa başlar. Köylü kadınlarının arabada kalmasını önermelerine ise kendisinin de elleri, ayaklı nasırlı olmak istediğini, gönlünde ve beyninde onların hislerini paylaştığını açıklar.

Mekân: Hikâyede olayın geçtiği mekân yeri olarak İnebolu yakınındaki Ilgaz Dağı gösterilir. Bunun yanı sıra İstanbul ve Ankara, Sakarya isimleri geçer. Dış mekân ve ya iç mekâna dair tanıtıcı bir bilgi yoktur.

“Salim İnebolu”:

Konu: Salim İnebolu adlı hikâyede kısıtlı imkânlarla Adana'dan Maraş'a kadar olan cephede mücadele eden Türk zabitanı, askerini, köylüsünü Atatürk'ün emriyle Salim İnebolu'nun yeniden düzenleyip, savaşa hazır hale getirmesi anlatılır.

Özet: Hikâye, Gazi Mustafa Kemal Atatürk'e Adana ve Maraş tarafından haber gelmesiyle başlar. Bu haberde kadın, erkek savaşmaya hazır olduklarını ancak silâh, cephaneye ve paraları olmadığından yakınlardan kendisinden haber beklerler. Mustafa Kemal, en güvendiği isimlerden birisi olan İnebolulu Salim Bey'i çağırır. Ona Adana'dan Maraş'a kadar olan bölgeye gitmesini orada teşkilâtı kurmasını ister. Buna karşılık olarak, para ve levazım vermeden bu işi nasıl yapacağını sorar. Süvari Yüzbaşı Salim Bey, dünyada Türk zabitanı, askeri, köylüsü bulunduğu sürece her şeyin üstesinden geleceğini söyler. Oraya gider, kısa zamanda orasını teşkilâtlandırmayı başarır.

Mekân: Hikâyede süvari yüzbaşısının görev için gittiği yer tam bir netlik içinde verilmez. Sadece mekân yeri olarak Adana'dan Maraş'a kadar uzanan bölge verilmekle yetinilir. İç cephe mekân ihmal edilmiştir.

“Pirinç Kama”:

Konu: Pirinç Kama adlı hikâyede milli kuvvetlerin ihtiyacı olan top ihtiyacını karşılamak için, mevcut topların kamalarının ve mekanizmalarının devre dışı kalması karşısında topçu usta ve zabitanların yeniden nasıl kama ürettikleri anlatılır.

Özet: Hikâyede İzmir'in Yunanlılar tarafından işgal edilmesinden sonra derme çatma silâhlarla Balıkesir'den Denizli'ye kadar olan cephede müdafaa yapan gruptan, Denizli tarafındaki milli kuvvetlere top istendiği haberi gelir. Elde mevcut bulunan topların kamaları ve mekanizmaları galip devletler tarafından çıkarıldığından herkesi

derin bir endişe kaplar. İstanbul'daki askeri fabrikalardan kaçıp gelen Türk ustaları toplara kama yapmayı önerirler. Bunun için gerekli olan malzemeleri düşününce sonunda un öğüten köy değirmeninden yararlanıp, onu fabrika gibi kullanmaya karar verirler. Böylece Türk istiklâl muharebelerinde ilk top fabrikası Denizli'de bir köy değirmeni olur. Üç buçuk sene sonra Büyük Taarruz sırasında o pirinç kamadan çelik ve cehennem yağmuru doğmuş olur.

Mekân: Hikâyede mekân yeri olarak Denizli civarı ve Kocatepe gösterilir. Dış mekân cephe tasvirine rastlanmadığı gibi, iç cephe tasviri de yoktur.

“Türk Duygusu”¹²⁰ Adlı Kitaptan:

“Abacının Hafız”:

Konu: Abacının Hafız bir hikâyeden çok biyografi niteliği taşıyan bir konu içermektedir. Abacı Hafız'ın faydaları ve ölünceye kadar yaptığı işler anlatılır.

Özet: Abacı Hafız umumî harpte asker olarak görev yaptığı sırada zekâsı, becerikli, itaatli, şen, sevimli haliyle dikkati çeken bir kimsedir. Yazar-Anlatıcı yıllar sonra Abacı Hafız'la Ankara'da karşılaşır ve düşündüğünden daha üstün bir karaktere sahip olduğunu anlar. Bunda Hafız'ın gariplere, kimsesizlere yardımcı olması, alçak gönüllülüğü Sakarya muharebesi sırasında kendi ailesi için tuttuğu hanı yaralı askerlerin hizmetine sunması gibi sebepler büyük bir rol oynar. İşlettiği mühendishaneyi yersiz kalan bir kıtaya tahsis ettikten sonra ölümüne yakın da bütün malını, mülkünü, Kızılay'a, Çocuk Esirgeme Kurumu'na bağışlamasıyla tüm insanlar tarafından hatırlanacak iz bırakmış bir kimse olduğu anlatılır.

Mekân: Hikâyede mekân yeri olarak gösterilen yer Ankara'dır. Herhangi bir iç ya da dış cephe tasviri görülmemektedir. Mekân ikinci plânda bırakılmıştır.

¹²⁰ Aka Gündüz, (1941):*Türk Duygusu*, Yurt kitapları, Ankara.

“Bir İbrik Gaz”:

Konu: Bir İbrik Gaz adlı hikâyede Gaziantep’in düşman tarafından işgal edilmesi sonucu başlayan direnişler sonucu düşmanların bir kısmının sıkıştırıldığı taştan bir binanın nasıl yok edildiği anlatılır.

Özet: Hikâye Gaziantep içinde cereyan eden bir sokak muharebesiyle başlar. Fransızlar ve yarıdakçılara karşı Türk mücahitleri savaşa girişir. Amaçları onları şehirden atmaktır. Ancak Fransız ve yarıdakçılarının kargir evlere kapanarak, oradan ateş etmeleri büyük bir sıkıntı yaratır. Yine de Türk mücahitleri büyük bir kısmını saklandıkları evlerden çıkarmayı başarırlar. Fakat büyük taştan bir evdeki düşmanı tüm denemelerine rağmen çıkaramazlar. Bomba atmaları, yağlı paçavra fırlatmaları, gaz sıklmaları fayda etmez. Bu sırada yanlarına gelen genç, taze bir Türk kadını onlara bir ibrik gaz getirir. Ve bununla kendi evini yakmalarını ister. Böylece yan taraftaki düşman evinin de tutuşacağını söyler. İtiraz etmek isteyen mücahitlere tokat gibi bir cevap verir. Vatanın ve memleketin kurtarılması uğruna evinin yakılmasının kendisi için önemli olmadığını açıklar.

Mekân: Hikâyede olayların yaşandığı mekân olarak Gaziantep ili gösterilir. Ancak burada da iç ya da dış mekâna dair bir tasvire rastlanmaz. Sadece hikâyede Fransızların saklandıkları ve coğrafi konum itibarıyla ve yapı itibarıyla ele geçirilmesi zor olan büyük taş bir evden bahsedilir:

“Türk yiğitleri hepsini birer birer, küme küme tepeledi. Yalnız büyük taştan bir ev kaldı ki buraya yüzlerce düşman toplanmıştı. En azılıları bunlardı. Mahalle arasında top ateşi açmak kabil değildi. Zaten cephedeki birkaç topu buraya getirmek tehlikeliydi.”(s.39)

“Zehra Abla”:

Konu: Zehra Abla isimli hikâyede Bursa’da bir kız okulunda öğretmenlik yaparken Bursa’nın düşman işgaline uğraması sebebiyle Zehra’nın vatan için farklı vazifelere atılarak yaptığı fedakârlıklar anlatılır. Türk kadınlığı yazar tarafından

yüceltilir.

Özet: Zehra abla, Bursa’da bir kız okulunda öğretmenlik yaptığı sıralarda burasının da düşman işgaline uğraması üzerine İstanbul’a gider ve buradan Ankara’ya mektup yazarak verilecek her türlü göreve hazır olduğunu bildirir. Böylece yeni görevini alarak vazifesine başlar. Buna göre köy kadını kıyafetiyle muharebe hattına sokularak, düşman hakkında topladığı bilgileri millet cephesi kumandanına iletir. Düşman hafiyeleri onun şüpheli davranışlarından kuşkulularak bir gün yakalarlar. Girit zindanlarına atılır. Burada yapılan tüm işkencelere rağmen hiçbir şey söylemez. Aylarca burada kalarak verem olur. Büyük Zaferden sonra yeniden Bursa’ya döner ve görevine devam eder. Onun yaşadıklarını bilen bir dostu bütün bu yaşadıklarını saklamaması gerektiğini, herkesin içine düştüğü durumu bilmesini ister. Zehra abla bu soruya karşı eğer bir madalya verilmesi gerekiyorsa bunun tüm Türk kadınlığına verilmesi gerektiğini söyler.

Mekân: Hikâyede tek bir mekândan çok birden fazla dış mekân yerinin adının geçtiği görülür. Ancak olayların başladığı ve bittiği ana mekân yeri olarak Bursa gösterilir. Bunun dışında İzmir, Aydın, Manisa, Balıkesir düşman tarafından işgal edilen mekân yerleri olarak verilir. İstanbul, Ankara, Girit yine ismi verilen diğer dış mekân yerleri olarak hikâyede önem taşır. İç cephe ihmal edilmiştir.

“Kız Taşı”:

Konu: Hikâyeye, Büyük Taarruz’dan altı ay önce Uşak yakınlarındaki bir köyün yakınında meydana gelir. Bir kızın düşman askerlerinin saldırısına uğramasından sonra Büyük Taarruz başladıktan sonra durdurduğu bir düşman birliğinden oç alması anlatılır.

Özet: Büyük Taarruz’dan altı ay önce güzel bir köy kızı kırdan odun getirirken iki düşman askerinin saldırısına uğrar. Kız kendini savunmaya çalışır. Düşman askerleri kasatura ile kızın kollarına vurarak yanağını kanatıncaya kadar ısırırlar. Kız o sırada eline geçirdiği bir taşla askerlerden birisinin kafasına vurarak bayıltır. Fırsattan istifade ederek ormana kaçar. O günden sonra düşman müfreze ve askerleri bu kızı aramaya başlarlar. Kız dağlarda, ağaç kovuklarında altı ay gizlenir. Büyük Taarruz’un

başlamasından sonra silâhlarını atıp kaçmaya uğraşan düşman askerlerinden bir birliğin önüne geçerek onları durdurur ve sakladığı taşıyla rast geldiği düşman askerlerinin kafasına vurmaya koyulur. O sırada Türk Süvari Birliği gelir. Ne yaptığını sorar. O da yanağını düşman askeri ısırılmış kız ne yaparsa onu yapıyorum der.

Mekân: Hikâyede olayların geçtiği mekân yeri olarak Uşağa bağlı bir köy gösterilir. Bu köye dair tanıtıcı bir dış cephe mekân tasvirine rastlanmadığı gibi, iç cephe mekân tasviri de yoktur.

“Hacer Nine”:

Konu: Hacer Nine adlı hikâyede kocasını, gelinini, torunlarını kaybetmiş ihtiyar bir ninenin bütün bu olanlar karşısında Sakarya Savaşı'nın kazanılması üzerine, bunaldığı zamanlarda Ankara'ya giderek, Atatürk'ün gözlerine bakmakla bütün acılarını unutması ve ferahlayarak köyüne dönmesi anlatılır.

Özet: Hikâyede kocasını Yemen'de, bir oğlunu Balkanlar'da, ikisi çöllerde, gelinini hastalıktan ölmüş, torunlarından birisi büyük muharebede şehit düşmüş, birisi İkinci İnönü'den gelmemiş, en son torununu da Sakarya Duatepe'de kaybetmiş Hacer Nine'nin öyküsü anlatılır. Hacer Nine Sakarya Savaşı kazanıldıktan sonra rahatlar. Bazen bunaldığı anlarda Ankara'ya gider. Yine bunaldığı bir zamanda her zaman yaptığı gibi Ankara'ya gelip, Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin önünde durur. Burada ne aradığını soran bir kişiye Atatürk'ün gözlerini gördüğü zaman onun göz bebeklerinde bütün ölenlerin gözlerini gördüğünü söyler. Gönül rahatlığıyla köyüne gittiğini açıklar.

Mekân: Hikâyede mekân yeri olarak Ankara ve ismi verilmeyen bir köy gösterilir. Dış ve iç mekâna dair detaylı bir tasvir verilmez. Sadece hikâyenin girişinde Hacer Nine'ye ait ev şu şekilde tasvir edilir:

“Beş gözlü evinin içi yine birkaç gündür zindan kesilmişti.”(s.107)

“Uzun Mehmet”:

Konu: Uzun Mehmet adlı hikâyede Türkiye’de maden kömürünü ilk defa meydana çıkaran milli bir kahramanın hayat hikâyesi ve acıklı sonu anlatılır.

Özet: Uzun Mehmet adlı hikâyeye yazar girmeden önce Türkiye’de uzun zamandır çekilen kömür sıkıntısı dolayısıyla Osmanlı Devleti’nin dışarıdan kömür ithal etmesi ve boşa harcanıp giden paradan söz eder. Uzun Mehmet askerliğini bahriye emrinde yapar. Askerliği sırasında bahriye subayları askerlere İngiliz kömürlerini göstererek memleketlerine döndükleri zaman bu kömürün benzerini aramalarını, bulanların mükâfatlandırılacağını bildirirler. Uzun Mehmet de köyüne döndükten sonra beraber getirdiği taş kömürü parçasıyla birlikte aramalara başlar. Mevsimin hasat mevsimi olması dolayısıyla tarlasından kaldırdığı ürünü öğütmek için Ereğli Köseağzı denilen mevkideki değirmene gider ve derenin kenarındaki sel sularının sürüklediği moloz yığınları arasında taş kömürü parçalarını bulur. Uzun Mehmet bunun taş kömürü olduğuna karar verdikten sonra bu ilk bulduğu damardan aldığı numunelerle İstanbul Bahriye İdaresi’ne verir. Bahriye İdaresi’nden elli altın ve küçük bir maaş mükâfatı alır. Bu sırada Ereğli de padişah adına hüküm süren Hacı İsmail Ağa da padişah adına taş kömürü aradığından bu duruma bir hayli sinirlenir. Uzun Mehmet’i sarayın cellâtlarına İstanbul hanlarından birisinde boğazlatır.

Mekân: Hikâyede olayların geçtiği yer olarak Zonguldak-Ereğli ilçesine bağlı Köseağzı denilen mevki gösterilir. Burası Uzun Mehmet’in Türkiye’nin ilk maden damarını bulduğu yer olması dolayısıyla önemli bir mekân olarak verilir:

“...Ereğlide Köseağzı denilen bir mevkideki değirmene gitmiş ve o gün değirmenin çarklarını çeviren derenin kenarında gezerken sel sularının sürüklediği moloz yığınları arasında taş kömür parçaları bulmuştur.”(s.118)

Bunun dışında diğer önemli bir mekân yeri olarak Uzun Mehmet’in öldürüldüğü yer olan İstanbul gösterilir. Hikâyede bu yerlerin dışında başka bir yer ismine rastlanmaz. Bu yerler hakkında da detaylı bir dış mekân tasviri yoktur. İç cephe mekâna

da yer verilmediği görülür.

“Bakireler Beldesi”:

Konu: Bakireler beldesi adlı hikâyede İskenderun’la Antakya arasında yer alan bir yerden ve buradaki kırk güzel kızın güzellikleriyle âşıkları perişan etmelerinden dolayı bir gün âşıkların beddualarından dolayı neşe ve hislerini kaybetmeleri anlatılır. Bunun beraberinde gelişen olaylar nakledilir.

Özet: İskenderun’la Antakya arasında yer alan bakireler beldesi ve burada bulunan kırk bakire güzellikleriyle herkes tarafından tanınan ve âşıkların uğrak yeri olan bir yer haline gelir. Her gelen âşık buradaki bakirelerin büyüleyici güzelliği karşısında kendinden geçer, ah eder. Bir gün bakireler beldesi his, neşe ve gıda kıtlığına uğrar. Kırk bakire bunun sebebini araştırmak isterler. Rastladıkları saçları yolunmuş, dudakları çatlak hasta bir kadına bütün bu uğradıkları durumun nedenini sorarlar. Kâhine benzeyen büyücü kadın bu gece etraflarını dinlemelerini eğer ishak kuşu öterse üzüntülerinin sürekli olacağını, bir güvercin görürlerse rahata ve mutluluğa yeniden kavuşacaklarını müjdeler. Kırk bakire sessiz bekleyişlerinin ardından önce bir kanat sesi, ardından uzun acı bir ses duyarlar. Ancak bunun ishak kuşu ya da güvercinden çok bir horoz olduğunu görerek, kâhinin yanıldığına hükmederler. Sabaha kadar beklerler. Sabahleyin bakireler beldesinin tutuştuğunu görürler. Kırk bakirenin dudaklarından iplik sızıntısında kan gelir. Kırmızı akan bir çay kenarına otururlar. Suyun gittikçe kırmızılaştığını görürler. Suya bakarlar git gide sayıları azalmaya başlar, sonunda bir kişi kalırlar. Bunun da kendileri olmadığını anlarlar. Suyun içinden kâhin kadın çıkar. Bakireler kendilerini aldattığını şimdi nereye gideceklerini kâhinden sorarlar. Kâhin beyaz güvercini takip etmelerini söyler. Beyaz güvercin bakirelerin başında dolaştıktan sonra uçarak suyun öte yakasındaki kâhinin omzuna konar. Bakireler kuşun bulunduğu yere doğru giderler. Yolda giderken ayaklarına horozun leşi çarpar.

Mekân: Hikâyede olayların geçtiği yer olarak İskenderun’la Antakya arasındaki bakireler beldesi gösterilir. Burada bulunan bakirelerin güzellikleri ve dış tabiatla bütünleşen özellikleri şöyle tasvir edilir:

“İskenderun'la Antakya arasında bir bakireler beldesi vardı. Bu beldenin kırk bakiresi kırk diyarda söylenirdi. Yeşil gözlüsünün hasreti mavi ufuklara kadar yayılmıştı. Mavi gözlüsünün aşkını siyah geceler taşıyordu. Elâsında, ahusunda, karasında çıldırtan birer nur titrerdi.”(s.139)

Bakireler beldesindeki uğursuzluğun ve başlarına gelen durumun tabiatın üzerindeki değişimi şöyle anlatılır:

“Nihayet sabah oldu. Bambaşka bir sabah. Kıpkırmızı bir sabah. Alev, feryat, hıçkırık taşan bir sabah. Etrafa baktıkları zaman gördüler ki bakireler beldesi yer yer tutuşmuş yanıyor. Çocuklar küme küme kaçıyor. Erkekler biçilen saz demetleri gibi seriliyor...”(s.141)

“Kırmızı gök açıldı, tabii gök ve tabii yer doğdu.”(s.143)

Aka Gündüz'ün ele aldığımız incelediğimiz bu kitaplarından sonra onun sanatına ve eserlerine yer veren genel değerlendirmelerden birkaçını buraya alıyoruz. Tabi buna geçmeden önce Aka Gündüz'ün genel olarak bıraktığı intiba hakkında kendi fikrimi söylemek isterim. Ele aldığım hikâyelerinde gördüğüm en önemli özellik genel olarak gerçekçi bir anlatımla Anadolu ve Balkanlar'la ilgili hikâyelere yer verdiği gerçeğidir. Coğunlukla bu yer verişlerde bu coğrafya üzerinde yaşanan savaflara, kahramanlıklara, sevinçlere, üzüntülere de büyük bir yer verdiği görülür. O savaşın mekân üzerindeki etkisini başarılı bir biçimde yansıtan yazarlarımızdan birisi olarak kalacaktır. Aka Gündüz'le ilgili çalışma yapan önemli kişilerden biri olan Abide Doğan onun hakkında şunları söyler:

“Aka Gündüz'ün hikâyeleri estetik endişeden uzaktır. Amacı, halka okuma zevki aşılama, taze dimağları ve aile ocaklarını mevzuları sefil ve tehlikeli olan pis terennümlerden korumak, geçmişin iyi ve kötü taraflarını, inkılâbın büyüklüğünü göstermektir. Zira o edebiyatta, sanatta, hayatın bütün işlerinde halka faydalı olmak fikrine inanmıştı. Edebi ölçülerin ikinci derecede kalmasına aldırmadan, okuyanın,

okuduğunun zevkini, tadını duymasına daha fazla önem vermişti. Bu düşünce ona göre milli bir vazifedir. Onun hikâyelerini bu bakımdan Ömer Seyfettin, Ahmet Hikmet, Refik Halit gibi yazarların hikâyeleriyle karşılaştırmamak gerekir.”¹²¹

Rıfat Necdet Erimer, onun ölümünden sonra onunla ilgili düşüncelerini şu şekilde açıklar:

“İlk hikâyelerinde çok samimî bir milliyetçi ve idealist olarak görülen Aka Gündüz; taşıdığı büyük gözlem kabiliyeti ile ve zamanla kuvvetli bir realizme hatta natüralizme kaymıştır. Roman ve hikâyelerinde çok değişik karakterlere ve çevrelere rastlanır. Ancak, olaydan çok karakterlere değer verdiği ve onları çok kuvvetli bir realizmle tasvir ettiği görülür.”¹²²

“Selanik, Çocuk bahçesi(1905), ile Genç Kalemler(1911) dergilerinde tanınan Aka Gündüz; gerçekçi bir gözlemlerle, arınmış durmuş bir dille, ulusal, toplumsal konulara sık sık değinmesiyle, aranan, sevilen bir halk yazarı oldu. Diyaloglarında canlı bir anlatıma varmasına karşın, yapıtlarının bütünlüğünde aynı canlılığı göstermez. İlk hikâyelerinde Türkçülüğün yanı sıra içtenlikli bir idealizm görülür. Popüler bir roman anlayışı içindedir. Toplumsal bozukluklara, haksızlıklara saldırır. Devrimlerin savunmasını yapar. Cumhuriyet edebiyatımızı bir dava edebiyatı yapmak ister. Ulusal sorunlarımıza ateşli bir kalemle ışık tutmaya çalışır. Romantizmden naturalizme varır.”¹²³

Akademik düzeyde Aka Gündüz üzerine çalışma yapmış olan Özcan Aygün'ün çalışmasının Aka Gündüz'e dair daha fazla bilgi edinmek isteyen kişiler açısından

¹²¹ Abide Doğan, (1989):*Aka Gündüz*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Sevinç Matbaası, Ankara

¹²² Akyüz,1995:186

¹²³ Seyit Kemal Karaalioğlu(1982): “Aka Gündüz”, *Cumhuriyetten Günümüze Resimli Türk Edebiyatı Tarihi*, İnkılâp ve Aka kitap evi, Cilt:4, İstanbul: s.107

faydalı olacağını düşünerek bu kısım ile ilgili olan sözlerimizi tamamlıyoruz.¹²⁴

11.Hakkı Süha Gezgin:

“Aşk Arzuhâlcisi”¹²⁵ Adlı Kitaptan:

“Kızıl Efe”:

Konu: Bir köy hocası(yazar-anlatıcı)keklik avlamak için Madran Dağı’na çıkar. Burada dinlenmek için servi altına giderken, yolda tüfekli bir efe tarafından yakalanır. Efelerin başının huzuruna çıkartılır. Efelerin başı onun köy hocası olduğunu anlayınca adamlarının yaptığı nezaketsizlikten ötürü özür diler. Köy hocası köye döndükten sonra başına gelenleri anlatır. Ve efelerin dağa çıkıp, kan dökmelerinin huzuru bozduğunu söyler. Bunun üzerine orada bulunan Ali Efe Kızıl Efe’nin diğer efeler gibi olmadığını sadece Kara Yorgi’yi öldürdüğünü söyleyerek, hikâyeyi anlatmaya başlar. Hikâyenin konusu İzmir’de düzensizlik yaratıp, terör estiren Kara Yorgi’nin Kızıl Efe tarafından nasıl öldürüldüğü üzerine kurulur.

Özet: Kara Yorgi İzmir’in azıllılarından meyhane sahibi, kumar oynatan, kordon boyunda bütün Türk delikanlılarını tehdit edip, pasifize eden birisidir. Bir gün Kara Yorgi Kızıl Efe’nin yeğenine musallat olur. Bu Kızıl Efe’nin kulağına gider. Soluğu İzmir’de alır. Kara Yorgi’nin meyhanesine girer, kısa bir müddet sonra da çıkar. Yolda Ali Efe’yle karşılaşır. Ali Efe’ye geri döndüğünü, ama tekrar geleceğini söyler. Ali Efe’nin bu duruma canı sıkılır. Havuzlu hana ulaşır. Orada Koca Mehmet’in Kara Yorgi’den nasıl kaçtığı dedikodularını işitir. Söylenenlere göre Koca Mehmet, Kara Yorgi’nin meyhanesine girdikten sonra onu sordurur. Karşısında görünce belindeki bıçağa bakar, geri dönüp ayrılır. Ali Efe bu duyduklarına inanmak istemez. Dört gün sonra Koca Mehmet belinde büyük bir bıçakla görünür. Ali Efe birşeyler olacağından şüphelenerek, Koca Mehmet’e kendisini de gittiği yere götürmesini ister. Koca Mehmet işine karışmadığı sürece kendisiyle gelebileceğini anlatır. Böylece birlikte Kara

¹²⁴ Özcan Aygün, (2002): “Edebiyatımızda Popüler Roman ve Aka Gündüz”, Trakya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Edirne.

¹²⁵ Hakkı Süha Gezgin, (1928):*Aşk Arzuhâlcisi*, Şirket Matbaası, İstanbul.

Yorgi'nin meyhanesine giderler. Ali Efe olası bir kalleşliğe karşı bir köşede hazır beklemeye karar verir. Koca Mehmet masasına gelen miçooya hakaret ederek patronunun gelmesini ister. Koca Mehmet Kara Yorgi'ye bu güne kadar yaptığı eziyetlerin borcunu ödemesi gerektiğini söyleyerek, onu düelloya davet eder. Karşılıklı bıçaklar çekilir. Kara Yorgi'nin bıçağı Koca Mehmet'i sıyrır. Mehmet'in bıçağının bir an bir şimşek parıltısıyla çıkıp, havada bir tırpan gibi kesdikten sonra yerine girdiği görülür. Orada bulunan kişiler Kara Yorgi'ye seslenerek efeyi öldürmesini kaçırmamasını söylerler. Ancak Mehmet çekip gittikten sonra ona dokunanlar, onun başıyla gövdesi birbirinden ayrılmış bedeninin yere düşmesiyle şaşkınlığa uğrarlar. Koca Mehmet'in adı bundan sonra Kızıl Efe olarak anılmaya başlar.

Mekân: Hikâyede olayların geçtiği yer olarak gösterilen mekân İzmir kordon boyunda bulunan bir meyhanedir. Kara Yorgi'nin meyhanesinin bulunduğu yer şu şekilde tasvir edilir:

“Yorgi'nin meyhanesi ikinci kordonda oldukça şerefli bir yerde idi”(s.59)

Hikâyede bunun dışında herhangi bir iç ya da dış mekâna dair tasvire rastlanmaz.

“Muzaffer Ölüler”:

Konu: Hikâyede İzmir'in Yunanlılar tarafından işgali sırasında ele geçirilmek istenen bir evde bulunan karı-kocanın teslim olmamak için yaptıkları kahramanca savunma ve kahramanlık anlatılır.

Özet: İzmir'in en gürbüz ve yakışıklı delikanlılarından biri olan Nihat'la en güzel kızlarından birisi olan Nihal evlenme arifesindeyken, başlayan Birinci Dünya Savaşı dolayısıyla bunu Nihat'in asker dönüşüne ertelemek zorunda kalırlar. Nihat dört yılın sonunda askerden döndükten sonra düğün hazırlıklarına başlanır. Düğün olduktan bir müddet sonra Rumlar İzmir'de kışkırtıcı hareketlere ve tarizlere başlarlar. Bu tarizlerden birisine uğrayan Nihat kendisini savunarak tariz eden Rum'u bir güzel

benzetir. Dayak yiyen Rum kinle bunun öcünü alacağını söyleyerek kaçar. Bir gün İzmir'deki bütün kliselerin çanlarının çaldığı duyulur. Olağan dışı olan bu durum herkesi meraklandırır. Çok geçmeden ufukta Yunan nakliye gemileri görülür. Kısa süre sonra da Yunanlılar sahile çıkarlar. Nihad birkaç arkadaşıyla fikir alışverişinde bulunarak durumlarının iç açıcı olmadığını anlatır. Nihat'la beraber bir grup Kadifekale'de toplanır. Grup Nihat'ı şehirdeki teşkilatlanmayı sağlamakla görevlendirir. Amaç bir grubun şehirde, bir grubun da dağda teşkilatlanarak düşmana karşı müdafaayı kurmaktır. Bir süre sonra dayak yiyen Rum evlerinin önüne bir grup askerle birlikte gelerek, eşini Yunan zabıtlarının istediğini, oç alma gününün geldiğini söyler. Nihad kapıyı açmadığı gibi eşini de yanına alarak haremlikle selâmlık kısmının ortasında yer alan merdiven altına siper alır. Askerler kapıyı kırdıktan sonra yoğun bir ateş altında kalarak oldukça fazla kayıp verirler. Ateşin tam olarak nereden kaynaklandığını bilmedikleri için de sağa sola ateş ederler. Bir an Nihat eşi Nihal'in vurularak düştüğünü görür. Onu düşman askerlerine vermemek için evin avlusundaki kuyunun içine atar. Kendisi de son kalan mermiyi başına sıkarak ölür, kuyudan aşağıya düşer.

Mekân: Hikâyede olayların geçtiği yer olarak İzmir(Karaburun, Kadifekale, Gaziemir) gösterilir. Bunun dışında Çanakkale ismi anılan diğer bir dış mekân yeridir. Anadolu dışı savaş mekân yeri olarak Makedonya cephesi adı geçer. Hikâyede mekân savaştan etkilenen bir dış cephe olarak gösterilir. Hikâyenin bir yerinde Nihal'le Nihat'ın gözünden dış cephe şehir manzarası tasvir edilirken, yazar kahramanların gözünden yaklaşan savaşı ve olacak olayların haberini verir gibidir:

“Bir az sonra sürülmüş kafesin arkasında yan yana durgun körfezin manzarasına daldılar. Zaten ufukta gözleri alacak kadar heybetli bir görünüş vardı. Grub başlıyor ve karşı mor dağların üstü görünmez kanlarla buğulanan kızıl serhadleri andırıyordu.”(s.66)

Burada yazar cephedeki Bulgar ihanetiyle serhat boylarında ölen binlerce askeri hatırlarken, İzmir'in başına gelecek felâketin de habercisidir. Sanki iki farklı mekân aynı kaderi paylaşacaklardır. Hikâyede Kadifekale'deki düşmana karşı oluşturulacak direnişin temelini oluşması şu şekilde tasvir edilir:

“Kadifekale’nin taşlık meydanında bütün gençler toplanmıştı. Mezarlık yollarından da kalabalık karartıların ağır ceryanlı karanlık bir katran seli gibi aktığı görülüyordu. Her yüksek kaya bir hatip kürsüsü olmuş; ağırkanlı Türk çocukları tehlikenin yırttığı sessizlik bulutu arkasından birer ejderha heybetiyle doğmuştu.”(s.61)

Yine düşman gemilerinin sahile gelmeden önceki görünümü hikâyede bir dış cephe olarak şöyle tasvir edilir:

“Limanda nefretle ürpermiş bir deniz ve ağır gölgelerine gömülü hareketsiz timsahları andıran buz renkli gemiler yatıyor, kara burun tarafında sıra sıra siyah duman sütunları yükseliyordu. İşte meşum saat artık gelmişti. Bu görünen dumanlar, bir az sonra kordona yağlı paçavralar gibi fırlatılacak Yunan sürülerini taşıyan nakliye gemileriydi.”(s.63)

12.Kenan Hulusi Koray:

“Bahar Hikâyeleri”¹²⁶ adlı kitaptan:

“Tarlaya Çevrilen Su”:

Konu: Hikâyede Ahlamış Köyü’nün çektiği su sıkıntısı ve bu sıkıntıdan kurtulmak için köylülerin ve muhtarın yaptığı girişimlerin sonuçsuz kalması üzerine yeni açılan bakır madenine giden suyun nasıl kendi tarlalarının tarafına çevirdikleri anlatılır. Hikâyede suyun köylüler ve yaşam açısından önemine dikkat çekilir. Bürokrasi ve fabrika direktörünün ilgisiz oluşları köy ve köylünün bu sorununu çözmek için girişimde bulunmamaları eleştirilir.

Özet: Ahlamış Köyü uzun zamandır susuzluk sıkıntısı çeken ve bu yüzden tarlaları kurak ve çatlak bir hale gelmiş olan bir köydür. Bu duruma çözüm bulmak

¹²⁶ Kenan Hulusi Koray,(1939):*Bahar Hikâyeleri*, Çığır Kitap evi, Sertel Matbaası, İstanbul.

amacıyla muhtar durumu valiye iletmişti halde herhangi bir sonuca ulaşamaz. Kısa süre sonra muhtarın oğlu müjdeli bir haberle muhtarın yanına gelir. Muhtara köyün yakınında bir bakır madeni açılacağını, fabrika için gerekli olan suyun Deli Dere'den kanallar vasıtasıyla ulaştırılacağını açıklar. Muhtar bunun kendileri için büyük bir şans olduğunu anlar. Fabrikanın açılışı sırasında bir yolunu bulup, vali ve fabrika direktörüne durumu anlatır. Fabrikaya gelen suyun kendi tarlalarına çok yakın olduğunu, kendi tarlalarına da bir su yolu açılacağını söyler. Vali muhtara beş on seneden önce böyle bir durumun gerçekleşmesinin zor olduğunu bildirir. Muhtar hayal kırıklığına uğrar. İhtiyar heyetine durumu Ankara'ya bildirmenin iyi olacağını anlatır. Ancak ihtiyar heyeti bunun da pek başarılı bir girişim olmayacağını söyleyerek vazgeçirir. Fabrikanın açılmasından dört ay sonra fabrikada görev yapan mühendis, fabrikaya gelen su kazanlarının göstergesinin oldukça düştüğünü görür. Bunun sebebini araştırmak için Delisuyun kaynağına gider. Herşeyi normal bulur. Su yatağını takip etmeye, su sarnıcından suyun durumunu öğrenmeye çalışır. İlk altıyüz metrede sıradışı bir durum göremez. Ancak altıyüzle yediyüz metre arasında suyun yok olduğunu görür. Yaptığı araştırma neticesinde fabrikaya giden suyunun Ahlamış Köylüleri tarafından kendi tarlalarına çevrildiğini anlar.

Mekân: Hikâyede mekân yeri olarak gösterilen yer Ahlamış Köyü'dür. Hikâyede adı verilen bu köy de Anadolu'daki özellikle iç kesimlerden sonra görülen köylerle ortak niteliklere sahip bir köydür. Hikâyede suyun tarla ve insanlar için taşıdığı öneme dikkat çekilir. Su hayat kaynağı oluşu, tarlalardaki ekinlerin yetişmesi açısından hayatî bir öneme sahiptir. Hikâyenin girişinde kurak ve çorak görünümüyle yeterli suya sahip olmayan Ahlamış Köyü dış cephe görüntüsüyle şu şekilde tasvir edilir:

“Ahlamışlar köyü kasabadan Delideğirmen yoluna sapınca,yaya giderseniz bütün bir gün,eşek sırtında şöyle böyle üç saat tutar.Değirmeni kıvrılıp Delisuyu yan tarafınıza alır almaz kendinizi birdenbire kel tepeler, dımdızlak tarlalar arasında bulursunuz.Ne bir yonca,ne katır tırnaklarına tesadüfen vazgeçiniz,öğle vakitlerine rast gelerseniz vay halinize!..Yollarda insan değil it bile geçmez,bulut gölgesi düşmez,kuş uçmaz.”(s.5)

“Ahlamışlar Allahın bir azabıydı doğrusu..Yol bir türlü,köyün içerisi başka bir türlü haraptı.Bel işlemez sapan sürmez topraklar üstünde bir asırdır çalışan Ahlamışlılar köylerini imkanı yok adam edememişler;hele burunlarının dibinde şarıl şarıl dağlardan akarak kaybolan Delisuyu tarlalarına getirememişler gitmişti.”(s.5-6)

“Kavaklıkoz Hanında Bir Vaka”:

Konu: ‘Kavaklıkoz Han’ında Bir Vaka’ adlı hikâye yazar-anlatıcı ağzından aktarılır. Beyşehir’le Konya arasında Erenler Dağı civarında tipiye yakalanan anlatıcı sığınmak amacıyla gittiği Kavaklıkoz Han’ında geçirdiği esrarengiz geceyi ve buna bağlı olarak yaşadığı sarsıntıyı, korkuyu hikâye eder.

Özet: Konya ile Beyşehir arasında yol alan anlatıcı ve arabacısı Erenler Dağı civarında tipiye yakalanır. En yakın yer olan Kavaklıkoz Han’ında konaklamaya karar verirler. Yol boyunca arabacı anlatıcıya geçen sene bu handa bir jandarmanın boğazına ilmik geçirilerek öldürüldüğünü anlatması, anlatıcıyı daha ürkek, çekingen bir tavır almasına sebep olur. Hana ulaştıktan sonra hancı da gece boyunca bir gün kurtların hana nasıl saldırdıklarını ölüm korkusuyla geçirdiği saatleri anlatır. Anlatıcı bu gece kesin birşey olacağını ve hana gelenlerden birinin mutlaka ölü bulunacağını düşünerek tereddüt ve korku içinde odasında yatmaya çalışır. Zorlukla uykuya dalar. Sabah olunca herkesin sağ salim handa görünce şaşırır. Yalnız hancının henüz kalkmamış olması içinde yeniden bir şüphe uyandırır. Tüm seslenmelerine karşı içeriden cevap alamayınca sonunda kapıyı kırarak içeri girenler, içeride hancının boynuna ilmik geçirilmiş ölüsüyle karşılaşır.

Mekân: Hikâyede olayların geçtiği yer olarak gösterilen mekân Konya ile Beyşehir arasında yer alan bir handır. Bu hanın tasviri hikâyede şu şekilde yansıtılır:

“Konya ile Beyşehir arasında gidip gelenler Kavaklıkoz tepelerinden birinin eteğine kurulmuş, ve büyük kavak ağaçları altında gözden siperlenmiş han için birçok hikâyeler anlatırlar.”(s.20)

Anlatıcının içinde bulunduğu psikolojiyle çevreye ve iç cepheye bakışı hikâyede şu şekilde gösterilir:

“Bütün gece uyumadım. Dışarıda, aynı tipi, hanı bir yuva gibi saran ağaçlar üzerinde fırtına ile karışık devam ediyordu. Bir aralık odanın yegane eşyası olan tahta bir sedire uzanmayı tecrübe etmek istedim; bütün hislerim o kadar ayaktaydı ki, kendimde varlığımı bilmediğim bir takım his uzuvlarının vücuduma ilave edildiğini anlıyordum; garip bir el, yalaza tutulmuş gibi, karanlıkta ara sıra kaybolup parıldıyor; içinde bulunduğum odadan dışarıda, Kavaklıkoz hancısının içimizden birini gözüne kestirerek ve yavaş yavaş dolaşarak, kapılardan içerisini dinlediğini işitiyordum. Belki de benim kapımdı bu... Hızla yerimden kalkarak sürmeyi çektim, aşağıda, hala parıldayan hafif bir yalaz aydınlığında eşyalar vakit vakit olduğundan daha fazla büyüyüp küçülüyor; ve hanın dışarısında, dalları kırıp geçiren rüzgâr odalarımızı çepçevre saran üst kat sofada tuhaf inilti çıkarıyordu.”(s.24)

Anlatıcı insanın içinde bulunduğu psikolojiyle çevreyi, eşyaları ne kadar farklı bir bakış şekliyle gördüğünü burada göstermek ister. Bu kırk derece ateş içerisindeki hasta bir insanın odaya ve eşyaya bakmasıyla sanki aynı etkiye sahip bir görüntü çizer.

Hikâyenin sonunda da bir iç cephe tasviri verilir bu ölü hancı ve onun odasının tasviridir:

“Bir sedir ve mermer bir masadan başka hiçbir eşya bulunmayan oda içinde taş pencere açıktı; yerde donmuş hafif bir kar izi gözüktüyor; ve hancının boynundan kalın bir ip geçirilmiş koca gövdesi tavandaki demir halkayı sökerek, ayaklarımızın hemen ucuna yıkılacakmış gibi ağır bir ceset halinde sallanıyordu.”(s.26)

“Dörthanların Kulaksızı”:

Konu: Dörthanların kulaksızı isimli hikâyede Sivas'ın Dörthanlar Köyü'nden kasabadaki tahrirat memuruna odun getirmekle geçimini sağlamaya çalışan Ali'nin kasabanın yakınında bir fabrikanın yapılacağını duyması üzerine fabrikanın yapımında çalışması ve kısa sürede çalışkanlığıyla fabrikada yükselmesi anlatılır.

Özet: Ali, Sivas'ın Dörthanlar Köyü'nden oraya yakın bir kasabada bulunan tahrirat kâtibine odun satmakla geçinen birisidir. Bir gün yine böyle kasabadaki tahrirat kâtibine köyden getirdiği odunları boşalttıktan sonra eline geçen paranın yetersiz oluşundan şikâyet eder. Tahrirat kâtibi kendisine kasabanın yakınında yakında bir fabrika inşa edileceğinden ve bundan dolayı işçi alacaklarından bahsederek, şansını denemek için başvurması önerisinde bulunur. Ali, köyüne döner ve bu durumu anne ve ya babasına haber vermeyi düşünür. Ancak babası tarlada annesi de evde olmadığından dolayı onları göremez. Tekrar kasabaya döner. İş başvurusunun yapılacağı yerde bulunan üç Rus mühendisinin önüne gelir. Mühendisler kısa bir sorgulamadan sonra onu işe alırlar. Diğer köylerden işçilerle birlikte kasabaya üç km mesafedeki fabrikanın inşa edileceği yere varırlar. Ali başlangıçta biraz bu ıssız ovanın ortasındaki yeri yadırgasa da kısa süre içinde tüm işçilerden daha fazla çalışmaya başlar. Fabrikanın yapımının tamamlanmasına az bir süre kala Ali, inşaatın bitmesinden sonra yine eski işine döneceğinden ötürü endişelenmeye başlar. Bir gün fabrikanın açılmasına kısa bir süre kala şehir valisi ve umumî müfettiş teftişe gelirler. Ustabaşı İliç'in yerinde olmamasından doğan bir rahatlıkla Ali fabrikada bulunan dizel motorlu makineyi çalıştırır. O sırada orada bulunan İvan makineyi durdurmak için koşar, Ali soğukkanlılıkla makineyi kapatır. Nafia Müdürü bütün bu olanları görür. Ali'yi odasına çağırır. Ali sonunda işine son verilme zamanının geldiğinin söyleneceğini düşünürken, Nafia Müdürü Ali'yi o makinadan sorumlu yaptığını söyler. Ali santral dairesinde çalışmaya başlar. Artık tek düşüncesi Muhtarın kızı Fadime'yi almaktan ibaret kalır.

Mekân: Anlatılan hikâyede mekân olarak gösterilen yer Sivas'a bağlı bulunan ismi verilmeyen bir kasabanın yakınında yer alan bir fabrikadır. Hikâyede dış ve iç mekâna dair tasvirlerle rastlanır. İsmi verilmeyen kasabadan dış tabiatın ve çevrenin görünümü şöyle yansıtılır:

“Ne güzel bir sabahıtı! Kasaba meydanına açılan yol köylerden bal, pekmez, peynir, sucuk, tereyağı getiren kadınlarla dolup taşıyor; yolun hemen öte yanında taze bir çayır yeşilliği karşıdaki ağaçsız derenin kıyısında başlayan ve artık görünmez bir denizde biten bir dağ başlangıcına doğru uzuyordu.”(s.23)

Ali'nin ziyaret ettiği komiserin odasından dış cephenin görünümü şu şekilde hikâyede tasvir edilir:

“Komiser, badanası iki gün evvel bitmiş, eşyaları henüz yerleştirilmiş odasındaki küçük bir kitap rafına, iki aydır bagajlarından fırsat bulup çıkaramadığı kitapları yerleştirmekle meşguldü. Açık bir pencereden uçsuz bucaksız ovanın yanibaşında ölmeyecek bir nebat gibi dört beş ay içerisinde topraktan âdeta bitiveren fabrikanın bir tarafı gözüktüyor; daha ilerde ovayı çevreleyen dağ başları üzerinde bodur ağaçlar aldatıcı bir yeşillikle uzuyordu.”(s.48)

Hikâyede mekân yerleri olarak Sivas'ın Dörthanlar Köyü, Elmalı Köyü, Dursunlu Köyü, Balyemez Köyü, Çavuşlar Köyü isimleri geçer. Bunun dışında İstanbul, Ankara gibi büyük yerleşim yerlerine rastlanır. Ancak dediğimiz gibi bu köylere dair herhangi bir detaylı fiziksel bir tasvire pek yer verilmediği görülür.

“Tuhaf Bir Ölüm”:

Konu: Çaycumalı Hüseyin'in bir gece bilinmeyen bir sebepten dolayı kaybolup, cesedinin bir hafta sonra bulunmasının ardından, onun daha önceden kan verdiği hastalardan biri olan Hafik Nafiye Müdürünün kanının ölen Çaycumalı tarafından geri istendiği hissine vararak, sinir krizleri geçirmesi üzerine kurulur.

Özet: Çaycumalı Hüseyin civar köylerden tedavi için gelen hastalara kan vermekle tanınmış ve Sivas memleket hastanesinde çalışan birisidir. Bir gece yarısı bilinmeyen bir sebepten dolayı ortadan kaybolur, cesedi bir hafta sonra sazlıdere

yakınında bulunur. Aradan bir hafta geçmesine ve derenin kenarında bulunmasına rağmen cesedin kurtlanmaması herkesi şaşırır. Ayrıca cesette herhangi bir yara izinin bulunmaması da herkesi derin düşüncelere sevk eder. Herkes kendine göre yorumlarda bulunur. Onun ölmediğini ileri sürenler bile olur. Çaycumalı Hüseyin'den kan alan Hafik Nahiye müdürü de hastanede kâbuslar görmeye ve Çaycumalı'nın kendisinden verdiği kanı geri istediğini ileri sürmektedir. Yine böyle bir nöbet halindeyken kafasını yatağın sivri tarafına çarpar. Bu olaydan onbeş gün sonra hastaneden çıkar. Bir daha kimse onun Çaycumalı Hüseyin'den bahsettiğini işitmez.

Mekân: Hikâyede mekân yeri olarak gösterilen yer Sivas'tır. Ancak yazarın iç ve dış mekân tasvirine yeterince önem vermediği görülür. Sadece olayların içinde geçtiği bir dekor olarak verilir.

“Gece Kuşu”:

Konu: Hikâye Kayseri'nin Saraycık nahiyesine bağlı köylerde teftiş için yola çıkan bir Hükümet doktorunun ağzından aktarılır. Gülmescit mevkinde aşı yapmak için geldiği bir sırada yaşadığı esrarengiz bir olay nakledilir.

Özet: Birinci ağızdan nakledilen hikâyede bir hükümet doktoru Kayseri'nin Saraycık kazasına bağlı köyleri teftiş seyahatine çıkar. Devedikenli'den yola çıkarak Gülmescit'e uğrar. Amacı burada fazla kalmayıp, aşı yapmak üzere Cihanbeyli'ye hareket etmektir. Ancak yaşadığı bir olay neticesinde orada bir hafta kalmak zorunda kalır. Gülmescit'e gelir gelmez ilk işi muhtarın evine uğramak olur. Niyeti orada geceyi geçirmektir. Kapıyı muhtarın onbeş yaşındaki sarışın, yeşil gözlü kızı açar. Doktor muhtarla konuşur. Geceyi orada geçirmeye karar verir. Muhabbet etmeye başlarlar. Söz dolaşır av ve avcılığa gelir. Tam bu esnada biraz öteden bir çığlık duyarlar. Doktor çığlığı duyduğu yere gelince muhtarın kızının başının üstünde bir yarasanın olduğunu görür. Masanın üstünde duran muhtarın av tüfeğini alarak, yarasaya nişan alarak vurur. Yarasa uçurumdan aşağı düşer. Ertesi sabah yarasayı evin kapısının önünde görünce herkes şaşkınlığa uğrar. Henüz ölmeyen yarasa can çekişmektedir. Kovsalarda kapının önünden ayrılmaz. Bu bir hafta kadar devam eder. Bu esnada muhtarın kızı da hastalanıp, yatağa düşer. Yüzü sararır, sanki tüm vücudundan kanı çekilir. Bir hafta

sonunda yarasa ölür, onunla birlikte muhtarın kızının da öldüğü gözlemlenir.

Mekân: Hikâyede mekân yeri olarak gösterilen yer Kayseri'nin yakınlarındaki Gülmescit Köyü'dür. Hikâyede burası dış cephe özellikleriyle şu şekilde tasvir edilir:

“Gülmescit, Devedikenli'den sonra hafif bir meyille yükselmeye başlayan dağların hemen eteğindedir. Karşıdan baktığımız zaman hiç bir vakit oturulacak bir yer gibi tahmin edemezsiniz; hatta ağaçlarını da gördüğünüz halde, her nedense sizi pek öyle oyalamaz; kendi kendinize şurayı bir geçsem, dersiniz; bir Cihanbeyliye varsam..”(s.71)

Gülmescit burada âdeta gidilecek yerde gelişigüzel uğranılıp, fazla durulmayacak bir tren istasyonu gibi gösterilir. Muhtarın evinden Gülmescit ve çevrenin görünümü şöyledir:

“Gülmescide gelirken gördüğümüz sık ağaçlar, muhtarın bahçesinden itibaren yavaş yavaş dağ tepesine doğru, çıkıldıkça boy atan bir yükselişle buradan uzuyor; ve sağ tarafa, gecenin köyü birdenbire bastığını tahmin ettiğim yerde, ağaçlardan hemen kurtulup aşağı tarafta bir deniz vehmini veren bir uçurumla bitiyordu.”(s.71-72)

“Bir bahsin sonu”:

Konu: Hikâyede ağır bir ceza işleyen mahkûmun daha sonra tekrar suç işlemesinin sebepleri üzerine kasabanın hâkimi, müddei umumî, kaymakam, çevre çiftliklerden birisini işleten mütekait bir öğretmen ve ağır ceza hâkiminin tartışması sonucu içlerinde bulunan bir felsefe öğretmenin bunun sebebinin cahillik olduğunu söylemesi ve eğitim yoluyla bir mahkûmun topluma kazandırabileceği düşüncesi işlenir. Sonuçta yazar bize eğitimin insana bazı temel değişiklikler yapmasına rağmen, insanın karakter yapısını ve duygularını değiştiremeyeceğini göstermek ister.

Özet: Ağır ceza reisi, felsefe öğretmeni, müddei umumî, kaymakam, kasabanın hâkimi bir konu üzerinde tartışmaya başlarlar. Tartışma konusu ağır bir suç işleyen

mahkûmun bu suçu işleminin sebepleridir. Felsefe öğretmeni bunun temel sebebinin eğitim eksikliğinden kaynaklandığını ileri sürer. İyi bir eğitimle ağır bir cezaya çarptırılmış bir mahkûmun tekrar topluma kazandırılabilceğini söyler. Diğerleri bunun üzerine kendisine ağır bir ceza yemiş bir mahkûm verilirse onun yapacaklarının tüm sorumluluğunu üstlenip, üstlenemeyeceğini sorarlar. Felsefe öğretmeni olumlu cevap verip, bahse girmek ister. Bunun üzerine ona ağır ceza yemiş azılı mahkûmlardan birisini seçmesini önerirler. Bunun üzerine Felsefe öğretmeni kendisine Gerede'nin Hacıosmanlar Köyü'nde önce amcasını yaralayan, ardından da nişanlısını balta ile öldüren Ahmet'i seçer, onu himayesi altına alıp, eğitmeye karar verir. Başlangıçta hocaya karşı tepki gösteren ve saldırgan davranışlarda bulunan Ahmet kısa süre içinde ona alışır. Aradan üç sene geçer. Adliye müsteşarı ceza evine yaptığı bir teftiş sırasında Ahmet'in terbiyesi, eğitimi karşısında cezasının indirilebileceği vaadinde bulunur. Ahmet tüm girişimlere karşın ancak yedi sene sonunda terhis edilir. Ahmet yedi yıl içinde Felsefe öğretmenin etkisiyle oldukça değişerek, farklı bir kimlik kazanır. Artık bağımsız ayrı bir yaşam sürmek ister. Ancak Felsefe öğretmeni bahsi hatırlayarak, onun hayatı boyunca yapacağı her türlü şeyden kendisinin sorumlu tutulacağını bildiğinden, onu bırakmak istemez. Ahmet'i üç yıl daha çiftliğinde kendisine yardımcı olarak çalıştırır. Ahmet üç yılın sonunda kasabada çalışmak istediğini söyleyerek yanından ayrılır. Kasabada bir hafta kalmasına rağmen yaptığı tüm iş girişimleri başarısızlıkla sonuçlanır. Ayrıca kasaba arasında kendisine üzerinde bahis tutulan adam demeleri onu sinirlendirir. Tüm bunların sebebi olarak Felsefe öğretmenini sorumlu tutar. Felsefe hocasının kendisinin azılı bir katil olduğunu herkese söylemiş olabileceğini düşünür. Çalıştığı çiftliğe geri döner, bir hafta önce odun kesmek için sivrilttiği baltayla odasında mektup yazmakla ilgilenen hocayı öldürür. Hocanın yazdığı mektupları okur. Hoca bundan sonra mahkûmun yapacağı hareketlerden ve işlerden kendisinin sorumlu değil, mahkûmun sorumlu olduğunu bahse giriştiği kişilere yazmıştır.

Mekân: Hikâyede mekân yeri olarak gösterilen yer, Konya'ya yakın bir civarda bulunan bir kasaba gösterilir. Hikâyede dış mekân tasvirine iç mekândan daha fazla önem verilmekle beraber yine de detaylı tasvirlerle pek fazla yer verilmediği gözlemlenir. Hikâyede ceza evinin bahçesi şu şekilde tasvir edilir:

“Gün, hala sıcaktı. Mahkûmların yeni bitirdikleri havuzda su henüz akılmıyordu; ve gelecek sene, belki bir asma kütüğünün örtüp yeşillendirdiği çardak, öğle vakitleri yediği güneşle, açık bir ağıl kapısının ekşi kokusunu neşreden kızılıyapraklarla kaplıydı.”(s.76)

Felsefe öğretmeninin bulunduğu yerden mahkûmun bulunduğu ceza evine giderken yolda daha önce dikkatine hiç çarpmayan tabiatı değişik bir gözle algılamaya başlaması sonucu çevreye bakışı şöyle yansıtılır:

“Yollar sarıçiğdemlerle doluydu. Şimdiye kadar, öğretmenliği kendi arzusuyla bıraktığı günden beri, tabiatın daima içinde yaşadığı halde nasıl olupta yakından onu görmemişti? Felsefe öğretmeni, kendi kendine yaptığı garip bir muahaza ile buna şaşıyor; ve geçtiği yollarda gözlerine yabancı hiçbir şey olmadığı halde, vakit vakit, ya kulaklarının henüz işitmediği yeni bir kuş sesi avlıyor; yahut bir ağacın üstünde en hafif bir rüzgârla sallanan bir yaprak yeni bir takım fikirler veriyordu.”(s.80)

Ahmet'in tahliye edilmeden önce müdürün odasına uğradığı sırada müdürün penceresinden görünen dış cephe tasviri şöyledir:

“Odanın kasabaya bakan büyük ve tek penceresi açıktı; içeriye bol bir ışık doluyor; pencerenin hemen altına kimbilir hangi isimsiz mahkûmun diktiği bir meyve ağacı üzerinde kuşlar kanat çırpıyor; âdeta, hemen içeri girerek, Ahmed'in omuzuna konacaklarmış gibi uçuyorlardı.”(s.85)

Burada yazar kuşlarla Ahmet arasında bir bağ kurar. Dışarıda uçan kuşlar özgürlüğün sembolleridir, birazdan Ahmet'te iç mekândan kurtularak tabiata dış cepheye açılacak, özgürce kuşlar gibi olabilecektir.

Yazar dış cepheye ve tabiata arada sırada göstermeyi kendine bir vazife bilerek tasvirlerini kısa aralıklarla sürdürerek tabiatın görünümünü gösterir. Ancak bunlar

detaydan yoksun tasvirlerdir.

“Akşam yakındı; ötede beride bir iki tarla kuşu uçuyor; karşı tepelerden birinde bir öküz arabasının gıcirtısı duyuluyordu.”(s.91)

“...Hacı Osmanlardan Ahmet o gece çiftliğe dönmedi. Tarlalar arasında şöyle bir dolaşayım dedi, rüzgarların bile bulup esemediği ince patikalarda yürüdü; keçilerin zor tırmandıkları tepelere çıktı; ve ne kadar tuhaf... Hemen hemen haftada iki defa araba ile geçip gittiği yollar bambaşka geliyordu. Ayaklarının altında toprakların kayan bir hareketi vardı; hele yapraklarına varıncaya kadar yakından tanıdığı ağaçlar ne değişmişlerdi.”(s.91-92)

“Bir Otelde Yedi Kişi”¹²⁷ adlı kitaptan:

“Paraşüt”:

Konu: Paraşüt adlı hikâyede küçük bir kızken tepesinden geçen uçakları birer kuş sanan bir kızın ileride nasıl pilot olduğu anlatılır. Köylülerin teknoloji karşısında ne kadar geri oldukları hikâyede yazar tarafından gösterilerek, onların cahil, eğitimsiz oluşlarına da dikkat çekilir.

Özet: Çiğdem henüz küçük bir kızken bir gün Başaltı Köyü’nde koyun otlattığı sırada tepesinden çekirge sürüsü gibi sesler çıkaran büyük kuş gibi nesnelere uçtuğunu görür. Ve köydeki herkese büyük kuşlar gördüğünü söyler. Orada bulunan jandarma yüzbaşı onların kuş değil, birer uçak olduklarını anlatır. Çiğdem onları tekrar ne zaman görebileceğini sorar. Yüzbaşı yakın bir zamanda yeniden uçakların gelebileceğini söyler. Bir sene sonra Çiğdem uçaklar gibi uçmaya başlar. Kendi kendine kayadan kayaya zıplar. Bütün köy Çiğdem'in bu durumuna bir anlam veremez. Halk arasında ismi Kuş Çiğdem olarak anılmaya başlar. Bir süre sonra da birdenbire

¹²⁷ Kenan Hulusi Koray, (1940):*Bir Otelde Yedi Kişi*, Vakıf Matbaası, İstanbul.

ortadan kaybolur. Herkes onun uçtuğuna hükmeder. Aslında yüzbaşığı köy sınırında gören Çiğdem onunla birlikte Eskişehir'e gitmiştir. Burada sekiz yıl temel eğitim gördükten sonra yüzbaşı onu pilotluk eğitimine yollar. Kısa süre sonra Çiğdem memleketi dolaşacak uçak pilotları arasına girer. Uçağıyla kendi köyünün üstünden uçarken uçağının motorunun bozulması üzerine paraşütle atlar. Köylüler onu havada süzülürken görünce garip bir kuşa benzetirler. Çiğdem aşağıya iner inmez kendini tanıtarak, uçağın ne olduğunu köylülere öğretir.

Mekân: Hikâyede olayların geçtiğı yer olarak gösterilen mekân yeri Başaltı Köyü'dür. Bunun dışında Eskişehir ve Ankara ismi anılan diğer mekân yerleridir. Hikâyede dış ve ya iç mekâna dair detaylı bir tasvir yoktur. Mekâna önem verilmemiştir. Mekân sadece dekoratif niteliğıyle ön plâna çıkar.

“Zeytinli tarlaları uçsuz bucaksız bir ova kadar geniş gözüküyor;
kızgın güneşte yanmaya hazırlanıyordu.”(s.16)

“Bir Garip Adam”:

Konu: Hikâyede Tokatlı Yusuf adında garip bir adamın bir çingenenin ölümünün bir ağaçtan olacağını söylemesi üzerine nasıl daha garip tavır ve davranışlara girdiğini, sonunda da gerçekten bir ağacın dalında asılmış olarak bulunmasının hikâyesi anlatılır. Yazar esrarengiz bir öyküyü esrarengiz bir sonuçla bitirmiştir. Kenan Hulusi'nin Bahar hikâyelerinde de görülen tipik, esrarlı, korku öykülerinden birisi anlatılır.

Özet: Tokatlı Yusuf garip tavırlı bir insandır. Bir çingene karısının ölümünün bir ağaçtan dolayı olacağını söylemesiyle daha da garipleşen bir hal alır. Askerden döndükten sonra işsiz, güçsüz dolaşmasından ötürü muhtar onu yanına çağırarak, Tokat korucusu olmasını ister. Böylelikle korkusunun üstüne gitmekle Yusuf'un bu garip kuruntudan kurtulabileceğini düşünür. Yusuf başta verilen bu görevi kabul etmek istememekle birlikte, muhtarın görevi kabul etmediğı takdirde kendisini kuduz köpeklerle birlikte hastaneye yollayacağını söylemesi üzerine işi kabul etmek zorunda kalır. Köy kâtibiyile birlikte korucu kulübesine gelir. Burayı düzenler, birlikte

temizlerler. Yusuf buraya yerleşmekle köylüleri hem tavuk hırsızlarından koruyacak, hem de kurtlardan kurtaracaktır. Yusuf kısa süre sonra koruda ve çevrede bulunan ağaçların kendisiyle konuştuğu kuruntusuna kapılır. Bir müddet sonra da rüyasında kendini bir çam ağacına asılı gördükten sonra bütün çam ağaçlarını devirmeye başlar. Köy muhtarı bir jandarmayla birlikte Yusufu koruda bulur. Onu ne yaptığını bilmiyor diyerek kâtibin samanlığına kapatırlar. Ancak üç gün sonra Yusuf ortadan kaybolur. Bir hafta sonra koruya gidenler onu çam ağacına asılmış bir ölü olarak görürler.

Mekân: Hikâyede olayların geçtiği yer olarak Akbaba Köyü ve çevresi gösterilir. Hikâyede yazar hem iç hem de dış cephe tasvirine önem vermiştir. Yazar gizemli olayları okuyucunun zihninde canlandırmak için koru, ormanlık arazileri kendine dış mekân yerleri olarak seçmiştir. Hikâyede köyün korusu şöyle tasvir edilir:

“Yusuf, köyün korusunu zaten biliyordu. Ömerli tepelerinden toprakları yalayıp geçen bir leke gibi gözükür; sonra bir dil gibi uzayıp kıvrılıp giderdi.”(s.43)

“Vakit gün ortasına yakındı. Yusuf köy kâtibi ile beraber koruya yavaş yavaş girdi. Bir patikadan içeri doğru yürüdüler. Küçük bir dere koruyu tarlalardan ayırıyordu. Her taraf esmer bir gün parlaklığı içindeydi; ve çit yoktu.”(s.43)

“Korunun küçük bekçi kulübesi şimal sırtında idi. Buraya dar bir patikadan gidiliyordu.”(s.44)

Hikâyede iç mekâna dair en detaylı tasvir korucu kulubesinin tasviridir. Burasının terk edilmişliği ve ıssız oluşuyla birlikte, aynı zamanda önceki bekçinin iki sene önce ölmüş olması da buraya yazarın farklı bir bakışla bakmasına sebep olur:

“Kulübenin eşyaları basitti. Bir sedir üzerinde toplanmamış bir yatak... Yorganlar ayakucuna serilip bırakılmıştı. Yatağın baş tarafında ağzı açık bir testi duruyordu. Tahta bir masa üzerinde küflü iki silâh vardı.”(s.44)

Kulübenin dışı da yine içi gibi terk edilmişlik dolayısıyla kendi haline bırakılmıştır. Kulübenin dışı şöyle tasvir edilir:

“Yusuf kulübenin önündeki kırmızı toprakları suluyordu. Taşların arasında çimler bitmiş, kurumuş, tekrar büyümüştü. Çardağın altındaki tahta sedire bırakılan yarı ıslak, yarı küflü şilteyi silkti; toz... Üzerinde köpek tüyleri vardı. Belki de kışın bir kurt yatmıştı. Yahut bir serçe ince ayaklarıyla gezinmişti.”(s.45)

Şile, Yuşa, Beykoz, Ömerli adı geçen diğer önemli mekân yerleri olarak göze çarpar.

“Kemahlı Değirmenci”:

Konu: Hikâye geriye dönüş tekniğine bağlı olarak kahraman-anlatıcının ağzından anlatılır. Hikâyede İmrâlı adasına düşmüş, Divrikli bir mahkûmun başından geçen ve mahkûm olmasına sebep olan olay anlatılır. Burada bir kişinin toplum içinde küçük düşürülmesinin ve rezil edilmesinin kişinin üzerinde derin yaralar açtığı ve bunun da sonradan bir şekilde su üstüne çıktığı anlatılmak istenir.

Özet: Hikâye Divrikte tarlası olan bir kişinin Kemah'a buğday öğütmek için gelmesiyle başlar. Burada yer alan değirmenci herkesten farklı bir görüntüye ve dış görünüşe sahiptir. Özellikle sağ gözündeki et beniyle itici bir özelliği vardır. Ayrıca çoğu değirmenin etrafında toplanan çingenelerin eğlenmesine de izin vermeyen bir kişidir. Divrikli olan kişi burada bulduğu iki çingene karısıyla gönül eğlendirmek niyetiyle değirmenin dışına uzanmış yatmaktadır. Bu sırada sıra dışı birşey olarak çalışan değirmen aniden durur. Bunun sebebi değirmenin kayışlarından birisinin kopmuş olmasıdır. Divrikli değirmencinin hızla elinde bir kırbaçla kendisine doğru geldiğini görür. Değirmenci önce Divrikli'nin elinden aldığı çingene karılarını kendi odasına atar. Ardından da Divrikli'yi elindeki kırbaçla bir güzel dövmeye başlar. Öyle bir an gelir ki Divrikli'nin üzerinde hiçbirşey kalmaz. Çırılçıplak ve rezil olmuş bir biçimde ortada kalır. Değirmenciden dayak yemiş birkaç arkadaşını da toplayarak,

değirmeni ateşe vermeyi düşünür. Ancak arkadaşlarının kendisi kadar cesaretli olmaması sebebiyle bundan vazgeçmek zorunda kalır. Aradan bir yıl geçer. Bir yıl sonra yine aynı değirmene istemeyerek de olsa buğdayını öğütmeye götürür. Değirmenciyi görür görmez başına gelenleri hatırlar. Değirmencinin uyumasını bekledikten sonra gizlice açık olan kapıdan içeriye süzülür. Değirmencinin yattığı yatağa gelirken ayağını bir yere çarpar. Değirmenci uyanır. Tüfeğini almaya çalışırken Divrikli ona engel olur, ondan önce davranarak tüfekle onu öldürür.

Mekân: Hikayede olayların geçtiği yer olarak gösterilen mekân yeri Erzincan iline bağlı Kemah ilçesidir.Bunun dışında Sivas'ın Divriği,İmralı adası,Sinop diğer önemli mekân yerleri olarak verilir.Hikâyede değirmenin dış cephe görüntüsü şu şekildedir:

“Açık bir mehtap vardı. Değirmen az ileride yapraklarından soyunmuş bir ağaç gibi gözüktüyor; daha beri tarafta bir kenara çekilmiş arabalar, bir iki hayvan, yanımda çingene kadınları yatıyordu. Kış olmadığı için kurt, çakal tehlikesi yoktu. Etrafta yaprak kımıldamıyor; değirmencinin şerrinden kuş uçmuyordu.”(s.54)

Bunun dışında detaylı bir dış ya da iç cephe tasvirine rastlanmaz.

“Taş ve Gedik”:

Konu: Hikâyede Öbekli Köylülerinin toplanacak Ziraat Kongresi için temsilci olarak Memo’yu seçip, isteklerini orada anlatmasını istemeleri, Memo’nun Ziraat Kongresi’nde köylülerin hiçbir isteğini yerine getiremeyip, hayal kırıklığıyla geri dönmesi anlatılır.

Özet: Memo, Konya isyanında vurulmuş, köyde ilk şapka giymiş, yeni harfleri bir gece içinde öğrenmiş, bir haftada yetmiş delikanlıya latin alfabesini öğretmiş, kısaca Cumhuriyet Döneminde yapılan reformların en başta gelen uygulayıcılarından birisi olmuş bir kişidir. Köylüler de Memo’nun bu özelliklerini bildiklerinden yapılacak olan Ziraat Kongresi’ne temsilci olarak onu göndermeyi karar verirler. Memo’ya gitmeden önce isteklerini de söylemeyi unutmazlar. Buna göre Memo kongrede köylülerin

traktörünün olmadığını, Ziraat Bankası'nın buğdayları düşük fiyata aldığından dolayı köylülerin uğradığı zararı, yine bankadan alınan kredinin süresinin uzatılmasını, bir de Ziraat Mektebi kurulmasının istendiğini kongrede dile getirmekle yükümlendirilir. Ancak Memo kongrenin yapılacağı yere gittiğinde burada bulunan kişiler önce kılık kıyafetini değiştirirler, ardından da burada Cumhuriyetçi Ziraat Ekibi'ni temsil ettiğini söylerler. Konuşmak için kürsüye çıktığı zaman da eline bir kitap vererek buradan okumasını isterler. Böylece Memo, söylemek istediklerinin hiçbirini söyleme imkânı bulamadan köyüne döner. Köydekilere de elindeki kitabı okumaya kalkınca hiçkimse onu dinlemez. Memo köylülere orada bu sorunlarının ancak beş sene sonra dile getirilebileceğini, fakat eğer buraya gelecek Ziraat Müfettişleri'nden birine anlatırlarsa sorunlarının çözümleneceğini söyler.

Mekân: Hikâyede olayların geçtiği yer olarak Öbekli Köyü ve buraya yakın bir merkez gösterilir. Hikâyede herhangi bir iç ya da dış mekân tasvirine yer verilmediği görülür. Yazar tarafından mekân önemszenmemiştir. Ayrıca köyün de hayali olması ya da sonradan isminin değiştirilmiş olması muhtemeldir.

“Burmali Apolet”:

Konu: Hikâyede Çanakkale Savaşı'nın en kritik bir anında ağır toplardan birisinin Çimenlik'ten İntepe'ye nasıl nakledildiği anlatılır. Alman subayları tarafından kırksekiz saat içerisinde yapılması imkânsız görünen bu nakilin eski bir Nizamı Cedit subayı tarafından nasıl yapıldığı gösterilir. Yazar burada Çanakkale Savaşı'nı kazandıran ruha bir kez daha dikkatimizi çeker.

Özet: Gelibolu'da İngiliz ve Yeni Zelanda kuvvetlerine karşı çatışmaya girildiği bir esnada Çimenlik'teki ağır toplardan birisinin İntepe'ye nakli gerekli olur. Bu iş için Alman subaylarından Binbaşı Şnayder görevlendirilir. Şnayder götürülecek topu inceledikten sonra bunun için vinç ister. Küçük rütbeli bir subayın vinç bulamayacaklarını söylemesi üzerine Şnayder, Berlin'e yazıp ağır makinelerin gelmesini beklemekten başka çare olmadığını anlatır. Ancak bu nakil için gereken süre sadece kırksekiz saat olması Müstahdem Cevat Paşa'yı yeni arayışlara iter. Kendisine önerilen eski bir Nizamı Cedit ordusu subayı olan Ramazan Ağa çağırılır. Ramazan

Ağa'nın bu işi vinç olmamasına rağmen yapabileceğini bildirmesi, herkesi şaşırtır. Ramazan Ağa bu iş için iki büyük kalas buldurur, bunları rendeleyip, yağlatır. Uçlarına da iki demir halka geçirir, halkaları da iki kalın halata geçirerek bir tabur askeri halatların yanına dizer. Böylece erlere emir vererek onları top arabasını çekmek için zorlamaya çalışır. Erler başlangıçta arabayı hareket ettirmekte epey zorlanınca onların anlayacağı dilden müstahcen kelimelerle konuşmaya başlar. Bu şekilde top arabası yirmi dört saat içinde İntepe'ye ulaşır. Ramazan Ağa'nın bu yaptıklarına karşılık kendisini ödüllendirmeye gelen müstahdem mevki kumandanın para ile ödüllendirmesine karşı çıkarak, omuzundaki apoletin burmalı olmasını ister.

Mekân: Hikâyede olayların geçtiği yer olarak Gelibolu Yarımadası'nda yer alan Çimentepe ve İntepe gösterilir. Hikâyede herhangi bir dış ve iç cephe mekân tasvirine rastlanmaz. Yazar olaya ağırlık vermiş, mekânı ikinci plâna atmıştır.

“Bir Aşk Hikâyesi”:

Konu: Hikâyede Gedizlerden Ali Ağa'nın kızı Ayşe'yle Dursunların Ömer'in acıklı ve dokunaklı aşk hikâyeleri anlatılır. Birbirini seven ama tam kavuştukları anda yeniden ayrılmak zorunda bırakılan bu iki insanın yaşadıklarının yıllar sonra çocuklarının yaşaması karşısında kendi düştükleri durumun aynısını yaşamamaları için yaptıkları mücadele gözler önüne serilir.

Özet: Gedizlerden Ali Ağa'nın kızı Ayşe zaman içinde tuhaflaşır. Babası da bu durumun farkına varır. Her zaman kendisine inatçılık yapan ineği Ayşe sağdıktan sonra babasından küpe, bilezik isterken, şimdi hiçbir şey istememesine babası bir anlam veremez. Ayşe'nin çok geçmeden bu tuhaflığının sebebi anlaşılır. Ayşe Dursunların Ömer'i sevmektedir. Ömeri'nde kendisine karşı boş olmadığını hisseder. Sık sık fundalıklarda buluşan ikili sonunda bir karara varma aşamasına gelirler. Ayşe Ömer'in kendisini kaçırmamasını ister. Ömerse bunun yerine kasabaya gidip para kazandıktan sonra abilerinin yumuşayacağını ve bu işi tatlılıkla çözebileceklerini düşünür. Ömer sonunda kasabaya çalışmaya gider. Ayşe de Ömer'in kasabaya gitmesinden sonra hasat yerinde çalışmaya gitmez. Bunun yerine Gedizler deresinde koyun yünleri yıkamaya başlar. Bir gün böyle koyun yünü yıkadığı sırada Ömer'i düşünürken yünleri suya

kaptırır. Bundan sonra ismi Deli Ayşe'ye çıkar. Bir yıl sonra Ömer altında kara bir atla görünür. Ayşe'yi yakaladığı gibi köyün dışına götürür. Ancak Ayşe'nin kardeşleri Ömer'le Ayşe'nin birlikte olmasına izin vermedikleri gibi babalarını da bu yolda kışkırtarak, Sarı Murat'ın kendisi için daha uygun olacağını anlatırlar. Ömer bunun üzerine Ayşe'yi kaçıtır. Ancak Ayşe'nin kardeşleri izlerini sürerek buldukları evin kapısına bir bıçak saplarlar. Bu, işin tatlılıkla halledilmemesi durumunda kan çıkacağı anlamına gelmektedir. Bunun üzerine Ömer Ayşe'yi geri iade eder. Ayşe Sarı Murat'la evlenir. Ömer'de başka birisini bulur. Aradan yıllar geçer, Ayşe'yle Murat'ın kızları olur, Ömer'in de bir oğlu olur. Yıllar sonra çocuklar büyüyerek birbirlerine âşık olurlar. Ömer'in oğlu Ayşe'nin kızını kaçıtır. Deli Ayşe'nin iki oğlu annelerini dinlemeyerek, kozlarını paylaşmak isterler. İş mahkemeye intikal eder. Ayşe burada Ömer'le kendisinin yaşadığı aşktan bahseder ve bu çocukların aynı duruma düşmesini istemediğini bildirir. Hikâye burada biter.

Mekân: Hikâyede olayların geçtiği yer olarak Gedizler Köyü ile Yeniköy gösterilir. Hikâyede dış cepheye iç cepheden daha fazla yer verildiği görülür. Yazar sık sık dış cepheye döner ve çevre tasvirleri yapar.

“Ne kavurucu bir yaz güneşi yükselmek üzereydi. Daha şimdiden, sabahın altısına doğru, hafif bir buhar tabakası Gedizler ovasında yavaş yavaş kımıldanmaya başlıyor; tarla kenarlarındaki ağaçlıklarda taze kuş cıvıltıları bile gittikçe eriyen bir alçalışla sönmeye yüz tutuyordu.”(s.139)

“Gedizler, ufukta beyaz bir dumanla sarılmış gözüküyordu. Ne duman..!Bütün köyü yakıp tutuşturduktan sonra, kızgın bir kül üzerine dökülmüş suyun çıkardığı beyazlıktaydı. Yanlarında boş ağılın kapısı açık duruyordu...Hasat yerinde tarla sarı bir alevle yanıyor,ta ötede birkaç yaprak üzerinde, ateş, yeşil bir renge dönüyor; ve hepsinin üstünden ağır bir koku, Gedizlerin başladığı yerden itibaren bütün köyü, insanın ciğerlerini yakan bir teneffüsle dolduruyordu.”(s.140)

Kenan Hulusi Koray'ın incelediğimiz bu hikâyelerinden sonra onun sanatıyla ve eserleriyle ilgili olarak birkaç kaynaktan alıntı yapmayı uygun bulduğumuzdan buraya

alıyoruz. Tahir Alangu onun eserleri ve sanatı hakkında şu yorumlarda bulunur:

“Gerçekçi yol için yeter derecede görgüsü, bilgi edinecek zamanı olmadığından hikayelerinden çoğunu kulaktan duyduklarından çıkarırdı. İstanbul’un dışına pek çıkamadı: İmrâli, Bursa, Adapazarı çevresinden ileri gidemedi, ama buralardan da bir hayli hikaye konusu aldı. Onun hikayeciliğinin en dikkate değer yönü, bu kadar kısa bir zaman içinde yolunu bulabilmesi, bu kadar çeşitli eserler verebilmesidir. Kendini arayan geç kalmış bir sanatçı telaşı ile çok acele yazılmış, taslak halinde eserler de bırakmış olmasına rağmen, bunlardaki çeşitlilik, günümüz hikayeciliğinin çeşitliliğine işaret edercesine geniştir.

Bazı hikayelerinde bilhassa Anadolu köylüsünün makine karşısındaki o taze heyecanını tasvirde, değişen sosyal şartların insan ve toplum üzerindeki etkilerini kavrayıp anlatmakta ufak tefek başarıları olmuştur. Ama gerçekçi gözlemde, gerçeğe yönelirken estetik unsurları bulabilmekte, toplum meselelerinin derinlerine inebilmekte bocalamaları da olmamış değildir. Hikaye alanında yol açıcı kıpırdanışlar arasında, yeni gerçekçi hikayecilik yolunda, elinden gelen gayreti göstermiş bir sanatçı olarak hatırlanacaktır.”¹²⁸

Türk Dili ve Edebiyatı ansiklopedisinde de Kenan Hulusi Koray ve eserlerine dair dikkat çekici tespitlere yer verildiği görülür:

“İlk hikayelerinden itibaren şekil ile muhtevayı uyuşturmaya çalışan Kenan Hulusi, hikayede kendisine örnek olarak Ömer Seyfettin’i seçmiştir. İlk hikayelerinden bazıları fantastik, korku hikayelerinin örneklerini teşkil eder. Bu hikayeleri üslupları ve rüya ile gerçeği karıştıran muhtevaları bakımından Sait Faik ve Ahmet Hamdi Tanpınar’ın başlangıcı saymak mümkündür. Zamanla, konusunu gazete haberlerinden alan gerçekçi hikayeleri yazmaya yöneldiği görülür. Hikayelerinde daima bir vaka vardır. Kenan Hulusi’nin insanlara

¹²⁸ Tahir Alangu, (1968): *Cumhuriyetten sonra Hikâye ve Roman*, İstanbul Matbaası, Cilt: 1, İstanbul: s.226.

bakışı sevgi doludur,bütün beşeri zaaflar,bazan bir kader halini alan ufak bir vaka etrafında verilir.Hikayelerinin dünyası genellikle İstanbul'dur ve beyaz Rusları konu alan hikayeleri ayrıca dikkati çeker.Köy ise meseleleri ile hikayelerine girer.”¹²⁹

Olca Öner toy da Kenan Hulusi hakkında Cumhuriyet Dönemi Türk Roman ve Öyküsünde şunları söyler:

“Kenan Hulusi'nin 1928–1931 yılları arasında yayımladığı ilk öyküleri, konularını onun hayal gücünden alan, yine hayalinde yarattığı çevrelerde geçen, hayal ürünü kişilerin yer aldığı öykülerdir.1931'den sonra yazdığı öyküleri konularına göre toplumsal ve psikolojik konulu olmak üzere iki grupta toplayabiliriz. Psikolojik konulu öykülerinde başta aşk olmak üzere, acıma, hayvan sevgisi, özlem çeşitli zaaflar gibi değişik duyguları işlemiştir. Hayal ürünü öyküler olarak sözünü ettiğimiz ilk öyküleri ise daha çok korku duygularını yansıtan öykülerdir.

Toplumsal konulu öykülerinde ise, toplum içinde her gün rastlanabilecek olaylar, köylünün dertleri, bilgisizlik gibi konular üzerinde durmuştur. Öykülerinin konuları kendi gözlemleriyle birlikte daha çok anlatılan, kulak dolgunluğu olaylara dayanır.”¹³⁰

“Biçim ve sözcüklerde değer gören bir sanatçı titizliğiyle öyküsünü oluşturmaya çalıştığı söylenen Kenan Hulusi'nin kısa süren yaşamında eğilimleri iki yönde gelişmiştir: Yer yer öğrenmeye dayanan, yer yer de gözlemci yanının ağır bastığı sezilen gerçekçi yön; kişilerini ruhsal yapılarıyla yansıtmak istediği ‘fantomagorik’öyküler... Denilebilir ki, öykümüzün evrimi içinde ona yerini kazandıran gerçekçi eğilimlerinin ürünleridir. Kenan Hulusi, özellikle İstanbul çevresindeki kasaba yaşamının gözlemlerine dayanan bu tür öykülerinde kişilerini zaman-çevre-eşya

¹²⁹ İnci Enginün, (1982): “Kenan Hulusi ”, *Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi*, Dergâh Yayınları, Cilt:5, s.395.

¹³⁰ Öner toy, 1984:226.

ilişkileri içinde yansıtmaya çalışmıştır.”¹³¹

“Başlangıçta çölde geçen tutkulu, masalımsı aşk hikâyeleri(Bir Yudum Su),ile ün kazanmış, daha sonra konuları kırdı ve köyde geçen, esrarlı, korku hikâyelerini andıran Bahar Hikâyeleri’ndeki korku hikâyeleridir. Daha sonraları yakından tanımadığı köy hikâyelerine yönelmiştir.”(s.301)¹³²

Kenan Hulusi Koray ele aldığımız hikâyelerinde konu olarak hem fantastik, esrarengiz, korku ile dolu hikâyelere, bazen köylülerin sorunlarına, bazen aşka, sevgiye bazen de eğitimsizliğe, cahiliğe yer verir. Kısacası hem toplumsal sorunlara hem de tuhaf öykülere imzasını atan bir şahsiyet olarak dikkati çektiği görülür. Bazı hikâyelerinde mekân yerlerini seçerken hayali mekânlara yer verdiği gözlemlenir.

13.Nahit Sırrı Örik:

“Sanatkârlar”¹³³ adlı kitaptan:

“Bir Heykeltıraş”:

Konu: Bir heykeltıraş adlı hikâye birinci tekil şahıs ağzından aktarılarak, verilir. Ankara Kalesi’nde tanıştığı bir heykeltıraşın heykeltıraşlığa ve insanlara dair hükümleri anlatılır.

Özet: Hikâyede anlatıcı hikâyeye girmeden önce Ankara Kalesi ve onun üzerinde uyandırdığı akisleri yansıtır. Burasının manzara olarak olağanüstü bir güzelliği vardır. Anlatıcı sık sık buraya geldiğini ve güneşin batışını buradan izlediğini söyler. Yine Ankara Kalesi’ne çıktığı bir gün dikkatini altmış beş yaşında yaşlı bir adam çeker. Adamlarla bir müddet sonra aralarında sohbet başlar. Yaşlı adamın heykeltıraş olduğunu

¹³¹ Şükran Kurdakul, (1992): “Kenan Hulusi Koray”, *Çağdaş Türk Edebiyatı-4/Cumhuriyet Dönemi-2*, Bilgi yayınevi, İstanbul:s.47.

¹³² Enginün, 2005:301.

¹³³ Nahit Sırrı Örik, (1932):*Sanatkârlar*, Burhanettin matbaası, İstanbul.

öğrenir. Yaşlı adam kendisinin onsekiz sene İtalya'da kaldığını başlangıçta Mikelanj gibi hem şair, hem ressam hem heykeltıraş olmak istediğini ancak sonradan sadece heykeltıraşlıkta karar kıldığından bahseder. Heykellerin oluşmadan önce her birinin içinde yaşayan bir ruha sahip olduğuna, kendisinin onlara hayat verdiğini söyler. İnsanları kendi dış görüntüsünden ötürü küçük gördüklerini, kendisinin de sanatkârlığını insanların öğrenmesini istemediğini bildirir. İnsanların gelip geçici birer gölgeden ibaret oluşları, yapılan eserlerin ise sonsuza kadar yaşayacağı fikrine sahip olduğunu anlatır. Hikâye bir sonuca bağlanmadan sona erer. Aslında yazar burada bir hikâyeden çok bir tipin(heykeltıraşın)tanıtımına önem verdiği görülür.

Mekân: Hikâyede mekân yeri olarak gösterilen yer Ankara Kalesi'dir. Yazar tarafından burası ve çevrenin görüntüsü şu şekilde yansıtılır:

“Ne zaman boş bir vaktim olursa, Ankara'nın eski kalesine çıkarım. Muazzam ve efsanevi bir kuş gibi, bu kale, şehrin tam üstünde tünür ve içi ile şehrin yeni yapılan tarafları arasında bir münasebet bulmak hakikaten müşkildir. Buradaki dar, eğri büğrü ve inişli yokuşlu sokakların mutlak sessizliği ve pek eski bir mimari üslubunda yapılmış bazı büyük evler, insana bir iki asır evvelki devirlerin esrarlı havasını teneffüs ettirir. Nadiren rastladığımız erkeklerle kadınların kıyafet ve edalarına bakınca da, sanırsınız ki, Anadolu'nun pek içlerine gitmiş, küçük ve henüz uyanmamış bir kasabasında dolaşıyorsunuz.”(s.27)

Yazar burada bize Ankara kalesinden dış cephe görüntüsünü verirken buradaki insanların ve evlerin Anadolu'nun iç kısımlarında bulunan yerlerle herhangi bir kasabayla aynı niteliklere sahip olduğunu gösterir. Yine devamında Ankara Kalesi'nin tasvirinin devam ettiği görülür:

“Ta uçta, uçurumlara hükmeden ve heybetli bir harp gemisi gibi vadilere güya hucuma hazırlanan nokta, en yüksek mevkidir. Kalenin bu kısmı, şehir olmak üzere ayrılmamışsa da, içindeki eşya bir türlü tasnif ve tanzim edilmediği için umuma henüz açılmamış. Bunun bir az altında ise ahşap, eski ve pek küçük eski bir ev vardır.”(s.28)

Yazar bize müzenin hemen altındaki evi gösterirken evinde insanlar gibi kendine has özellikleri ve ruhu olduğunu söyler:

“Bilmiyorum, evlerin de bir ruhları ve zekaları var mı; eğer varsa, bu ufak ve eski ev behemehal o kış günlerinde Anadolu dağ ve yaylalarından gelen rüzgarların keyfiyle bin parça olup ebediyen havalara savrulacağı dakikayı düşünmekte, inleyip titreyerek buna hazırlanmaktadır.”(s.29)

“Kırmızı ve Siyah”¹³⁴ adlı kitaptan:

“Kırmızı ve Siyah”:

Konu: Hikâyenin konusu evli bir adam olan Cemil Bey’in karısını çalıştığı şirketin başmühendisinin hanımı olan Madam Harden ile aldatması üzerine kurulur. Burada hikâyenin ismindeki kırmızı rengin Madem Harden’i temsil ettiği düşünülürse siyah renkte Cemil Bey’in eşi Nedime Hanım olarak algılanabilir. Kırmızı şehveti, aşkı, arzuyu çağrıştırırken, siyah renk matemi, hüznü sembolize amaçla yazar tarafından kullanılmış olabilir.

Özet: Hikâyede anlatılan olayların kısaca özeti şu şekildedir: Cemil Bey önceleri varlıklı, zengin bir ailenin çocuğuyken ailesinin iflâs etmesi ve kötü giden işleri dolayısıyla sonunda kendine Zonguldak’ta bir başmühendisin yanında iş bulabilmiş, evli bir kişidir. Eşi Neriman bir ustabaşının kızı olduğundan dolayı Cemil’in karşısında mahcup, çekingen bir tavır sergiler. George, Fransa’da bir cafede tanıştığı Madam Harden’e âşık olur, kısa bir süre sonra da onunla evlenir. Bir müddet sonra da İstanbul’a buradan da Zonguldak’a gelirler. Bu şehir değişimi hızlı ve eğlence dolu yaşayışa alışmış olan Bayan Harden’i sıkıntıya sokar. Bir müddet bu ortama ayak uyduramayarak kendi halinde kaldıktan sonra, bir gün eşini bulunduğu yeri ziyaret eder. Bu ziyaret sırasında Cemil’le tanışır. Onun genç, yakışıklı olması gençliğinin son

¹³⁴ Nahid Sırrı Örik, (1996):*Kırmızı ve Siyah*, Oğlak Yayınları, İstanbul.

demlerini yaşayan Bayan Harden'e çekici gelir. Parmağında yüzüğünün olduğunu ve evli olduğunu bilmesine rağmen onu baştan çıkarmak için plân yapmaya başlar. İlk olarak eşini ondan Türkçe dersi alması konusunda ikna eder. Cemil bu gelip gidişlerinde Bayan Harden'in güzelliğinin büyümesine kapılır ve ona kendini teslim eder. Bu durum kısa sürede herkes tarafından duyulur. Hem Harden'in eşi hem de Cemil'in eşi durumdan habersiz gibi davranırlar. Bunda Bayan Harden'in geçmişinde oynak, erkek düşkün bir kimse olduğunu ikisinin de bilmekte olması etkili olur. Bayan Harden bir gün gizlice bulunduğu aşığına kendisini eşi Neriman'la tanıştırmayı teklifinde bulunur. Amacı bu kadını küçümsemek, alay ederek kendi rüştünü ve güzelliğini ispatlamaktır. Cemil Bey hiçbir şey yapamaz, karısının yalvaran gözlerle bakmasına rağmen elinden birşey gelmez. Bundan sonra Cemil'le Bayan Harden arasında şiddetli bir kavga çıkar. Bayan Harden artık kendisini istediği anda kocasına kovdurabileceğini, yeni genç bir Fransız delikanlının geldiğini söyler. Cemil eşiyle barıştıktan sonra bir gün Neriman'ın hastalanan dul teyzesinin yanına gitmesi icap eder. Giderken kocasının çalışma saatleri tutmadığından onun yine Harden'in eline düşmesinden korkar. O gece Bayan Harden telâş içinde Cemil'in evine gelir, tehlikede olduğunu genç Fransız delikanlı Rouget'in kendisini tehdit ettiğini söyler. Cemil Rouget'in başta kim olduğunu anlayamaz. Biraz sorguladıktan sonra bunun aile içinde Leyerezdof olarak bilinen kişinin asıl ismi olduğunu anlar. Bayan Harden bu durumun gerçek nedeninin kendisine evde hizmet eden Eşref'le birlikte olmak istemesinin yattığını sonradan itiraf eder. Cemil'e karşı duyduğu hisleri ve sevgiyi başkalarında bulamadığını söyleyerek onu yine etkileyerek, kendi hâkimiyeti altına alır. Neriman Zonguldak'taki teyzesinin evinden geri döndüğü zaman kocasının yine o Fransız kadını tarafından ele geçirildiğini hisseder. O günün gecesi Bayan Harden dolaşmak üzere gezintiye çıkar, eşi Neriman'ı evde bulamayan Cemil, bu durumdan şüphelenir. Ertesi sabah en yüksek bir dağın tepesinden başmühendisin zevcesiyle Cemil Bey'in eşinin yuvarlanarak, kayaların üstüne düşüp öldükleri haberi gelir. Cemil bu durum karşısında kendini kaybeder, başmühendis olayları bir kaza olarak görüp, Cemil'i teselli etmek ister. Birkaç gün sonra Cemil kasabadan ayrılarak, oraya onbir saat ileride bulunan, etrafında bir köy bile yer almayan kimsenin gitmek istemediği ve gidince durmadığı bir maden ocağını gönderilir.

Mekân: Hikâyede olayların geçtiği mekân yeri olarak Zonguldak'a bağlı Kozlu kasabası gösterilir. Bunun yanı sıra yine Zonguldak-Ereğli, İstanbul, Paris diğer önemli mekân yerleri olarak göze çarpar. Hikâyede hem dış hem de iç mekân tasvirlerine yazarın yer verildiği görülmekle beraber, bunlar detaydan yoksun, yüzeysel nitelikte tasvirlerdir. Hikâyede görülen başlıca dış cephe mekân tasvirleri şöyledir:

“Genç kadın, bir perdeyi kaldırıp dışarıya baktı. Yeşil dağlar bütün gölgelerle doluyor, aşağıdaki yolda çocukların bağrısmaları duyuluyordu.”(s.23)

“Ta yukarıki tepenin gittikçe esmerleşen gölgeleri arasında tamamen zıyasız ve simsiyah duran başmühendisin evi Madam Harden'in şehirde olduğunu bildirmekte idi.”(s.25)

“Lambayı kısıp ve tek katlı evlerinin kapısını kilitleyip dışarı çıktılar. Meydanın önünde büyük bir gürültü ile çocuklar oynuyor, ta ileride birkaç küme teşkil eden ustaların konuştuıkları görölüyordu. Dar ve taş merdivenleri ağır ağır inip depoları geçtiler; ocağın haricine çıktılar. Önünden geçtikleri amele kahvesi hıncahınç dolu idi. İçerideki masalarda kâğıt oynanıyor, dışarıya, yolun ortasına kadar konmuş iskemlelerde oturanlar nargile içiyor, gramofon pek yanık bir hava çalıyordu.”(s.26-27)

“Zonguldak, bu ortasından kömür yüklü vagonlar geçen dar bir yolun iki tarafında bozuk kaldırımların çamurları içinde yırtık elbiseli, simsiyah yüzlü kömür amelesinden ibaretti.”(s.30)

Bu kısımlarda da görüldüğü gibi yazar genelde kamerasını dış mekân üzerine tutarken bir taraftan tabiatı yansıtırken, diğer yandan da bir mekân olan şehirle insanın bütünleşmesini bize gösterir. Bunun dışında hikâyede birkaç iç cephe mekân tasviri de görölür:

“Madam Harden Cemil’in karşısında durduğu odaya süzülen bir ziya gibi ve birdenbire girdi. Bu, bir yazıhane ile bir dolabın tamamen doldurduğu pek küçük bir oda idi.”(s.33)

Başmühendisin evinin içi ise hikâyede şu şekilde tasvir edilir:

“Ser mühendise mahsus evde, Cemil’i alt kattaki salona aldılar. Perdeler inikti. Geniş, üzerleri yumuşak yastıklarla dolu sedirler, sevişmek için düşecek çiftlere muntazır gibiydi. Ortadaki masanın üzerinde çay semaveri kaynıyor, tabaklarda tereyağı ve reçel sürülmüş ekmekler duruyor ve dışarıda esen soğuk ve inilti bir rüzgâr bu gölgeli ve sıcak odanın mahremiyetini pek leziz kılıyordu.”(s.35)

“Halit Efendi’nin Aşkı”:

Konu: Halit Efendi’nin Aşkı isimli hikâyede gençliğinde âşık olmamış aşkı yaşayamayan, ailesinin istediği kızla evlenip, beş çocuğu olduktan sonra hükümet konağındaki işine giderken yolda gördüğü bir kıza âşık olması ve bunun neticesinde gelişen olaylar ele alınır. Tabi burada yazarın dikkat etmek istediği konu eğitimidir. Bir çocuğu gelişme döneminde ne oldukça fazla baskı kurulmalı, ne de gevşek bırakılmalıdır. Orta bir yolda karar kılınmalıdır. Baskı altında ve kendi iradeleriyle hareket edemeyen çocuklar, ileride kişiliksiz, pasif bir yapıya sahip olurlar. Geçmişlerinde yapamadıkları eylemleri ileride gerçekleştirmeye çalışırlar. Tabi bu Eğitim psikolojisi alanına girdiğinden bu kadarla yetiniyoruz.

Özet: Halit Efendi İstanbul’da doğmuş, ancak babasının mal müdürü olması dolayısıyla durmadan kazadan kazaya gezmış birisidir. En son geldikleri yer olan Ünye’de babasına yeni bir yere göndermediklerinden 7 sene burada kalırlar. Babası bu süre içinde oğlu Halid’i kâtip yaparak aylığa geçirir, eşraftan birinin kızıyla evlendirir. İlk torunu doğduktan sonra da ölür. Böylece Halid Efendi geçen bu süre içinde Ünye’ye iyice yerleşir. Beş çocuğu olur, bunlardan ilk kızını geçen sene evlendirir. Halid Efendi evlenmesine, çocuklarının olmasına karşı hayatından memnun değildir. Küçük

yaşlarında başlayan ebeveyn kontrolü dolayısıyla aşka ait maceralar, heyecanlar, üzüntüler, sevinçler yaşamamış olmanın acısıyla etrafındakilerin aşk ve aşka dair maceralarını büyük bir heyecan silsilesi halinde dinler. Eşiyle arasında olan münasebetlerin de sadece para alışverişinden kaynaklandığı düşünülürse, Halit Efendi'nin hayattan tatmin olamamasının sebepleri anlaşılır. Bir gün yine her zamanki gibi hükümet konağına giderken yolda sarışın, deniz mavisini gözlü bir kız görür. Halit Efendi kısa zamanda bu kıza vurulur. Çevreden onun kazaya yeni gelmiş bir doktorun eşi olduğunu öğrenir. Kasabanın küçük oluşundan dolayı Halit Bey'in bu kadına karşı olan ilgisi dairede de dedikodu malzemesi olur. Halit Efendi daireye geç kaldığı bir sırada içeriye girmeden önce arkadaşlarının kendisi hakkında konuştuklarını duyar. Nafia mühendisi Halit Bey'in peşinde koştuğu kadınla bir haftadır birlikte olduğunu şaka yollu arkadaşlarına anlatır. Halit Efendi bu duyduklarının palavra olabileceğini düşünmeden, gençliğinden beri yanında taşımayı adet edindiği silâhını çeker ve genç mühendise ateş ederek, onu yere yıkar. Etrafındakilerin şaşkın bakışları ve ne yaptığını sormaları karşısında kendisinin de ne yaptığını bilmediğini söyler.

Mekân: Hikâyede dikkati çeken belli başlı ana mekân yeri Ordu'nun Ünye kasabasıdır. Bunun dışında İstanbul diğer bir mekân yeri olarak ikinci plânda verilir. Hikâyede dış ve iç cephe mekâna dair detaylı bir tasvir görülmez. Sadece bir yerde Ünye'ye dair şu tasvirlerle rastlanır:

“Ünye oldukça büyük, lakin çok sakin ve eski ehemmiyetini kaybetmiş bir yerdi.”(s.91)

“İki Kız Kardeş ve Bir delikanlı”:

Konu: İki kardeş ve bir delikanlı adlı hikâyede bir kalem kâtibinin kızı olan Sacide'nin çocukluğundan beri tanıdığı ve hoşlandığı Celâl adındaki bir gençle evlenmekten son anda vaz geçerek, daha zengin olmakla beraber kendisine rahatı, zenginliği sağlayan eski bir devlet şurası olan Halim Bey'le evlenmesi, kız kardeşi Macide'nin de Celâl'le evlenmesinin ardından, yıllar sonra Sacide'nin yaptığı hatayı

anlayıp, Celâl'i ziyaret etmesi ve bunu takip eden olaylar anlatılır.

Özet: Sacide bir kalem kâtibinin kızı olup, evlenme çağı gelmiş genç bir kızdır. Uzun süreden beri tanıdığı ve ailesine de uygun görülen Celâl adında bir gençle nişanlanma aşamasına gelmiştir. Ancak bir gün Ankara Palas'ın çayında babasından bile daha yaşlı olan eski bir devlet şurası Halim Bey'le tanışır. Bu tanışma sonrasında kendi hayatını ve ailesinin hayatını sorgulamaya başlar. Ailesi gibi güç belâ geçinebileceği Celâl yerine kendine rahatı, zenginliği getirecek olan Halim Bey'i seçmeye karar verir. Celâl'in kendisine zengin ve gösterişli bir hayat vaat etmeyeceğinden dolayı annesine bu konuyu açar. Annesinin tüm ısrarlarına karşı babasından bile büyük olan Halim Bey'le evlenme arzusunu tekrar eder. Celâl'le de aralarında tartışma çıkar. Sonunda bir gece Halim Bey onu ailesinden ister ve kısa süre sonra da İstanbul'da evlenirler, balayını Avrupa'nın çeşitli şehirlerinde zenginlik ve ihtişam içinde geçirirler. Sacide bir müddet sonra hata yaptığını anlayarak içinde bulunduğu hayattan sıkılmaya başlar, hatta kocasından gizli ruhunda ve içindeki tatmin edilmemiş duyguları tatmin etmek için her şehirde gizli gönül maceraları yaşar. Eşinin üzerindeki hâkimiyetini artırarak, onun şimdiden ne zaman ölüp de mirasını kendine bırakacağını hayalini kurmaya koyulur. Onun ölümü sayesinde kendisine genç, yakışıklı bir koca alabileceğini düşünür. Çok geçmeden de Halim Bey aradığı aşkı bulamadığı karısından ayrı kiralık kadınlardan birisiyle birlikte olurken ölür. Sacide yurda geri dönmeye karar verir. Bu geçen süreç içerisinde Celâl de Sacide'yi unutarak, onun kardeşi olan Macide ile evlenir. Edirne'de bir banka müdürü olarak yaşam sürer. Bir de Suat isminde çocukları olur. Sacide Avrupa'dan dönüşte Celâl'in evine uğrar. Macide'nin evde olmamasından istifade ederek Celâl'e, ona karşı olan hislerinin bitmediğini, ona âşık olduğunu söyler. Celâl Sacide'ye kendisini bir daha görmek istemediğini, kurduğu bu yuvanın bozulmasına izin vermeyeceğini açıklar. Sacide Celâl'in kendisine karşı hâlâ mağlûp oluşundan dolayı duyduğu haz ve gururla Ankara'ya döner.

Mekân: Hikâyede olayların geçtiği ana mekân yerleri Ankara-Yenişehir, İstanbul, Edirne'dir. Bunun dışında Anadolu dışı mekân yerleri olarak Paris, Roma, Viyana şehirlerinin adı geçer. Hikâyede pek fazla iç ya da dış cephe mekân tasvirine fazla yer verilmediği görülür. Hikâyede en detaylı dış cephe tasviri Edirne'nin ve

çevresinin tasviridir:

“Celal’le Macide’nin oturdukları ev Edirne’nin en yüksek mahallelerinden birinde, biraz harap fakat geniş ve büyük bir eşraf eviydi ve Sacide’nin baktığı pencereden Tunca ile Meriç sahillerinde yükselen büyük ve çoğu asırlar idrak etmiş ağaçlar ve hesapsız minare, başta Selimiye’ninkiler olmak üzere çoğu yıkılmış ve hiçbir tamir görmemiş camilere ait minareler görülüyordu.”(s.156)

Hikâyede rastlanılan birkaç önemsiz iç cephe tasviri ise şu şekilde anlatılır:

“Ankara’da, Yenişehir’in Türe Sokağı’ndaki küçük bir apartmanın küçük bir dairesinin küçücük bir salonunda, deminki sükûttan daha uzun bir sükût hüküm sürdü.”(s.119)

“Ertesi sabah, Ankara Palas’ta Büyük Millet Meclisi’ne ve avlusuna bakan, yatak odası, salon ve banyodan mürekkep dairelerinde, Sacide yalnızdı.”(s.150)

“Eski Resimler”¹³⁵ Adlı Kitaptan:

“Eri Cenge Gitti, Cenkten Döndü”:

Konu: Hikâyede anlatılan konu Zehra’nın her zamanki gibi Rize sahillerine dolaşmaya çıktığı bir sırada burada tanıştığı genç, yakışıklı bir delikanlıyla kısa bir süre içinde evlenmesi, başlayan Girit Savaşı münasebetiyle eşinin Girit’e gidip, onbir sene sonra Rize’ye kör olarak gelmesi ve bunun Zehra üzerindeki etkisi anlatılır.

Özet: Zehra Rize’de annesiyle birlikte yaşayan ve abisinin gönderdiği paralarla geçinen Rize’nin en güzel kızlarından birisidir. Zehra’nın abisi ise Trabzon-İstanbul arasında Acem halıları ve Hint şalları taşıyan bir yelkenlide baş tayfalık yapmaktadır.

¹³⁵ Nahit Sırrı Örik, (1933):*Eski Resimler*, Hâkimiyeti Milliye Matbaası, Ankara.

Zehra arada sırada yaptığı gibi bir gün yine deniz kenarında dolaşmak maksadıyla dışarıya çıkar. Karadeniz’i görebileceği bir kayanın üstünden denizi seyrederken, bir an yakınında siyah gözlü, genç bir delikanlının görünüp kaybolduğuna şahit olur. Bunu başta bir rüya zanneder. Ancak ertesi güne kadar bu genci düşünmeden edemez. Ertesi gün öğleye doğru kasabanın en hatırlı adamlarından biri olan Mahmut Ağa, Zehra’yı Hopa eşrafından Hüseyin Bey’e ister. Kendisine yapılan tekliflerin çoğunu olumsuz yanıtlayan Zehra bunun önceki gün tanıştığı delikanlı olduğunu öğrenince teklifi kabul eder. Kısa sürede düğünleri olur. Düğünden üç gün sonra bir sabah Hüseyin Bey çevresindeki delikanlılarla birlikte önce İstanbul’a oradan da savaşın bulunduğu Girit adasına gitmek üzere yola çıkar. Üç ay sonra İstanbul’a ulaştığını, buradan yakında Girit’e geçeceğini bildiren bir mektubu Rize’ye gönderir. Bundan başka bir mektup aradan uzun bir zaman geçmesine rağmen gelmez. Zehra uzun zaman sahil kıyısında gelen gemilerin yolunu gözler. Sonunda beklemekten vazgeçer. Aradan onbir yıl geçtikten sonra komşuları Zehra’ya eşinin geldiğini haber verirler. Zehra geçen bu süre içinde eski güzelliğini ve çekiciliğini kaybedip, saçına aklar düştüğünden kocasının kendisini beğenmeyeceği endişesiyle çekingen bir tavırla eşinin bulunduğu odaya girer. Odaya girdiğinde eşinin kendisine sarılmaması, kendisini beğenmediğine yorar. Ancak kısa süre sonra kocasının kör olduğunu öğrenerek, gözyaşlarına boğulur, oraya çöker.

Mekân: Hikâyede ana mekân yeri olarak gösterilen yer Rize’dir. Bunun dışında Girit, İstanbul, Trabzon, Hopa, Atna, Of diğer önemli mekân yerleridir. Yazar dış mekâna dair tasvir yaparken çoğunlukla tabiatı ve çevreyi göstermeye çalışır. Az da olsa iç mekâna yazarın yer verdiği görülür. Zehra’nın gözünden Karadeniz babasını alan, abisini ise hâlâ üstünde yaşatan yaşayan garip bir varlık gibi tasvir edilir. Yazar Karadeniz’in girdabına onun içinde kaç kişinin can verdiğine dikkat çeker:

“Portakallar yetişen bağçesinin kapısını açar açmaz, kulağına Karadenizin gürültüsü uzaktan uzağa aksetti. Ve babası bu Karadeniz’e gömülen ağabeyi bu Karadeniz’de gezen genç kızı, onun gürültüsü garip ve esrarengiz kudretiyle kendine doğru çekti. Zehra sahile doğru yürüdü ve sahil boyu giden dağların dar yollarında yürüye yürüye kasabadan uzaklaştı. Deniz çok sert, çok azgındı. Karadenizin en pervasız ve cesur gemicileri de titreten muazzam musikisini en gür ve asi sesiyle terennüm

ettiği günlerden biri başlamıştı.’’(s.55)

Hikâyede Zehra'nın ve annesinin oturduğu ev yazar tarafından şu şekilde tasvir edilir:

“Zehranın evi limana hâkim bir yokuşun başında ve büyük bir bahçe ortasında geniş ve eski bir bina idi.”(s.57)

“Eve Düşen Yıldırım”¹³⁶ Adlı kitaptan

“Eve Düşen Yıldırım”:

Konu: Eve düşen yıldırım adlı hikâyede Ahmet Şükrü Efendi'nin uzun zamandan beri kırgın olduğu kardeşinden bir mektup alması, onu görmek amacıyla İstanbul'a gelmesi, ancak kardeşinin o gelmeden önce ölmesi dolayısıyla onun onsekiz yaşındaki kızı Muazzez'i kendi evlâdı gibi alıkoyup, Ankara'ya getirmesi bunun evde yarattığı değişim ve sonuçları üzerinde durulur.

Özet: Ahmet Şükrü Efendi iki oğlu, büyük oğlunun eşi Şayeste ile birlikte Cebeci'de oturmaktadır. Bir gün her zamanki gibi işinden eve gelen Ahmet Şükrü Efendi'nin yüzündeki hüznün ve dalgınlığı gören ev halkı bunun sebebini öğrenmek ister. Ahmet Şükrü Efendi cebinden çıkardığı mektubu oğullarından birisine vererek, okutur. Mektupta uzun zamandır dargın olduğu kardeşinin ölüm döşeginde olduğunu, kendisiyle görüşmek arzusunda olduğunu belirtilmektedir. Ayrıca onsekiz yaşındaki Muazzez adındaki kızının durumundan ve geleceğinden endişe duyduğunu söylemektedir. Bu durum üzerinde düşünmeyi gereksiz bulan Ahmet Şükrü Efendi erkenden trenle İstanbul'a hareket eder. Ancak Cerrahpaşa Hastanesi'ne geldiğinde kardeşinin yarım saat önce vefat ettiği haberini alır. Hiç beklemediği bu haberle şoka giren Ahmet Şükrü Efendi, kardeşinin kızı olan Muazzez'i görmek için komşunun evine gider. Muazzez'e içinde bulunduğu andan itibaren kendisinin onun bir babası gibi olacağına dair söz vererek, onu da yanına alarak Ankara'ya gelir. Muazzez'in güzelliği

¹³⁶ *Nahid Sırrı Örik*, (1998): (Haz:Özgül, M.Kayahan, Bilgi, Vahide) *Eve Düşen Yıldırım*, Oğlak Yayınları, İstanbul.

ve çekiciliği başta Şayeste olmak üzere büyük oğlan Namık ile Sait'in dikkatini çeker. Şayeste böyle güzel, tatlı bir kıza kocası Namık'ı kaptırmaktan korkar. Kısa süre içinde Muazzez'in evlendirilip, evi terk etmesini uygun bulur, ancak bu hislerini açıkca ifade edemez. Zaman içinde Sait'le Muazzez arasında bir yakınlaşma meydana gelmeye başlar. Şayeste böyle bir yakınlığın oluştuğunu ilk fark edendir. Bir müddet sonra kocasının bir gün erkenden eve gelip, Sait'le Muazzez'in nerede olduğunu sorması ve dışarıya birlikte çıktıklarını öğrenmesiyle çılgına dönmesi üzerine, eşinin de kıza karşı boş olmadığını anlar. Aralarında şiddetli tartışmalar olur. Şayeste içine düştükleri bu çıkmazdan ancak Sait'le Muazzez'i evlendirmekle kurtulacağını anlar. Onların buluşması için daha fazla fırsat tanır. Bir gün Sait her zamanki gibi Muazzez'le gittikleri ağacın altında Muazzez'i öper. Muazzez, hızla eve kaçır. Şayeste iki gencin birbirinden uzak durmasından aralarında bir şeyler olduğunu anlar. Sait'i bir köşeye çekerek olanları anlatmasını ister. Sait Muazzez'i sevdiğini söyler. Bunun üzerine Şayeste elini çabuk tutması gerektiğini, Mühendis Halil Bey'in de Muazzez'e göz koyduğunu açıklar. Tek çaresinin hemen bir işe girip durumu babasına açmak olduğunu anlatır. Sait liseyi bitirir bitirmez, İş Bankası'nda işe girer. Babası Ahmet Şükrü Efendi'ye bir gün Muazzez'le evlenmek istediğini söyler. Babası Muazzez'in cevabını öğrendikten sonra buna kesin cevap vereceğini açıklar. Böylece kısa sürede iş tatlıya bağlanır. Bu durumu duyan Namık, şaşkınlığa uğrar. Tek çarenin evi terk etmek olduğunu, başka bir eve taşınmaları gerektiğine eşini inandırır. Şayeste bu durumdan hoşnut bir biçimde onun teklifini kabul eder. Bir süre sonra eski evlerindeki Emine Hanım Namık'ı iş yerinde ziyaret eder. Eski evdeki gelişmeler üzerine haber verir. Namık, yakında onların evleneceklerini öğrenir. Kayseri'ye tayini çıktığından, gitmeden önce son bir kez Muazzez'i görmek ister. Emine Hanım'dan evdekiler gittikten sonra kendisini eve almasını ister. Bu teklifi bir miktar bahşış karşılığında kabul eden Emine, bu gelişmenin evde yaratacağı reaksiyonu merak ederek, Sait Bey'e ertesi gün abisinin Muazzez'i kendileri gittikten sonra görmeye geleceğini açıklar. Ertesi gün Namık eve gelir. Muazzez'e kendisini çok sevdiğini, isterse eşinden boşanıp kendisiyle evlenebileceğini söyler. Muazzez'in böyle bir şeyi kabul etmeyeceğini söylemesi üzerine üzerine yürür. Bu sırada Sait saklandığı yerden çıkarak abisine bağırır. Aralarında çıkan tartışma kavgaya dönüşür. Sait elindeki bıçağı abisinin boğazına saplar. Namık ölür. Sait on yıl hapis cezasına çarptırılır. Ahmet Şükrü Efendi bu gelişmeler üzerine Muazzez'i ve Şayeste'yi de alarak çareyi başka bir yere

taşınmakta bulur. Kısa bir süre sonra Muazzez Mühendis Halil Bey'in metresi olur. Ardından da ortalığa düşer.

Mekân: Hikâyede yazarın gerek iç gerekse dış cephe mekâna önem verdiği görülür. Hikâyede ana mekân yeri olarak gösterilen yerler İstanbul(Eminönü, Şişli) ve Ankara(Samanpazarı, Hamamönü)'dir. Bunun dışında Samsun, Sapanca, Mersin, Kayseri adı geçen ikinci derece mekân yerleridir. Hikâyede Ahmet Şükrü Efendi'nin Ankara Cebeci'de orturdukları ev kısaca şu şekilde tasvir edilir:

“Cebeci sırtlarının ta nihayetinde küçük ışıkla rüzgârla dolu ve kırlarla vadilere hâkim evin hayatında belki de pek uğursuz bir devir başlıyordu.”(s.26)

Ahmet Şükrü Efendi'nin kardeşi komisyoncu Hüsnü Efendi'nin ölümünü haber aldıktan sonra onun kızının kaldığı komşu evine giderken burası şöyle tasvir edilir:

“Komşunun evi zaten beş dakikalık bir yerde idi. Sokak içinde, güngörmez eski ahşap bir ev.”(s.27)

Hikâyede yazarın dış cephe görüntüye önem verdiğini gösteren bir başka örnekte Ahmet Şükrü Efendi ve oğlu Namık, Sait'in Muazzez'le birlikte trenden indikten sonra gördükleri Ankara manzarasıdır:

“İstasyondan Taşhan meydanına giden yolda her iki kardeş de sessizce şehre, trenden bakılırken kalenin altında âdeta ezilmiş gibi durduğu halde şimdi gittikçe meydana çıkan ve mayıs güneşinin şeffaf ışığı altında yayılan Ankara'ya baktılar. Onu hiç bu kadar canayakın ve güzel görmemişlerdi.”(s.31)

Hikâyede Muazzez'in bundan sonraki hayatını geçireceği ev ve buradan görünen manzara şu şekilde tasvir edilir:

“Hayatının kimbilir ne kadar zamanını Muazzez’in geçirmeğe mecbur olacağı ev Cebeci sırtlarında, Ankara’da uzun müddet kalarak iyi bir hatıra bırakmış saltanat valilerinden biri tarafından yaptırılmış büyük eski köşk de dahil bulunduğu halde hemen bütün evlerin gerisinde, mavi boyalı bir evdi. Hayli geniş bir bahçesi vardı. Ankara-Kayseri hattının ilk istasyonu olan Cebeci’ye tren yahut otobüsle varılınca insan kendisini biraz İstanbul’un Bakırköy taraflarında sanıyordu. Sonra, hemen hiçbir nizama riayet etmeden yapılmış evlerle dolu bir sırta eğri büğrü yamru yumru yollar takip edilerek çıkılıyor, ancak bir iki köşkün bulunduğu bir düzlüğe varılıyordu. Uzaklarda bütün dağlar vardı ve sağ tarafta Çankaya’nın yeşillikler ortasındaki köşkleri, onun aşağısında Yenişehir’in kârgir binaları ve üzerinde kalesiyle karşıda eski şehir, eski şehrin eski harap ve üst üste evleri görünüyordu. Geceleri Çankaya yollarının elektrikleri muazzam bir camiin mahyaları gibi parlıyor, Yenişehir’le Ankara’da bin ışık yanıyordu. Evin her gün yeni çiçekler açan bir bahçesi, ferah aydınlık odaları vardı. Ve öğle saatlerinde bile, bu odaların pencerelerinden mütemadiyen rüzgarlar giriyor, yüksek tepenin üzerinde temiz kokular getirerek esen ve pencerelerin sakız gibi beyaz perdelerini püfürdeten rüzgarlar giriyordu.”(s.31)

Namık’ın Muazzez’le Sait’in evleneceği haberini aldıktan sonra iş yerindeki her zaman bulunduğu mekânı algılayışında içinde bulunduğu ruh halinin de etkisiyle değişiklik olur. Bu değişiklik ve algılayışın, yazar tarafından şu şekilde yansıtıldığı görülür:

“Ankara istasyon meydanının soluna düşen Devlet Demiryolları İdaresi’nin en üst katında, pencerelerinden Keçiören’in ilerisindeki dağların bile seyredildiği güzel nezaretli odası kendisine dar, kapanık geliyor; o vakte kadar kendileriyle pek güzel geçindiği ve muhabbetlerinden zevk aldığı arkadaşlarının sözlerine kulak misafiri bile olmayı kabul edemiyordu.”(s.40-41)

Ahmet Şükrü Efendi’nin küçük oğlunun büyük oğlunu öldürmesinde sonra yeni taşındığı evin görünümü ve manzarası şu şekilde tasvir edilir:

“Cebeci’deki evde geçen o elim vak’adan sonra orada oturmaya tahammül etmeyerek daha vak’a gecesi bir bildiğine misafir gitmiş ve evi ilk zuhur eden talibe hemen satarak İsmet Paşa Mahallesi’nde küçük bir şey satın almıştı. İki buçuk odalı, fakat manzarası güzel, Bentderesi’ni, karşıkı boş dağları ve öteki ev gibi Ankara Kalesi’ni gören bir yer. Fakat Cebeci, kalenin tam üstünde tünediği şehrin öte tarafında kalıyor, bu evden görülmüyordu.”(s.85)

“İki Rakibe”:

Konu: İki rakibe adlı hikâyede Yunanistan’daki Türklerle Anadolu ve Trakya Rumları’nın mübadeleleri esnasında diğerleriyle birlikte Zonguldak’a yerleştirilenler arasında Golos’ta aynı mahallede ve yanyana oturan bütün hayatları yanyana geçmiş olan Sülün Kadın’la Elmas Kadın’da vardır. Hikâyenin konusu da bu iki kadının arasındaki ilişki ve çekememezlik üzerine kurulur.

Özet: Yunanistan’daki Türklerle Anadolu ve Trakya Rumları’nın nüfus mübadelesi sırasında Yunanistan’da Golos’ta birlikte yan yana evlerde hayatlarını geçiren, Sülün ve Elmas adlı iki kadın da Zonguldak’a diğer muhacirlerle birlikte gelir. Zonguldak’taki evleri de birbiriyle bitişik olur. Elmas kadın Sülün’ün yine her zamanki gibi kendi aç gezerken, tok olmasına ve kocasıyla olan cilveleşmelerini çekeceğinden dolayı bu durumdan hiç memnun olmaz. Sülün kadının eşi ayakkabıcı olduğundan Zonguldak’ta da bu mesleğini sürdürmeye devam eder. Ancak Elmas kadın Yunanistan’daki gibi falcılığın ve fal açmanın burada yasak olduğundan dolayı tek ekmek parasından mahrum olur. O da çaresiz gelen gemilerden limana dökülen kömür parçalarını sahilden toplayarak, bunları satarak geçinmeye çalışır. Sülün ise Elmas’ı her gördüğünde kocasının kazancından bahsederek, onu kıskandırır. Eve ekmek almaya zor gücü yeten Elmas Kadın bu duruma bir müddet dayanır. Ama çok geçmeden artan soğukla birlikte hastalanarak, hastaneye kaldırılır. Hastane ortamı onun yıkık, virane kulübesine göre âdeta bir saray gibi gelir. Günde üç öğün yemek ve gösterilen ilgi çok hoşuna gider. Mümkün olduğunca hastanede fazla kalmak ve eve şişmanlamış bir şekilde dönüp, Sülün’e kendini göstermek için sabırsızlanır. Bir taraftan da ufaktan falcılığa başlar. İlk önce Zonguldak Hapishanesi’ne getirilmiş ve orada müptelâ olduğu

verem illetinin artması sebebiyle hastaneye getirilmiş olan ve köyünde bıraktığı genç nişanlısını merak eden delikanlıya fal bakar. Ardından kısa zamanda hastaların büyük bir kısmına ve hemşirelere de fal bakmaya başlar. Ancak gece koridorlarda dolaşması onu bir müddet sonra hasta eder. Bir gün Sülün'ü hastanede kendisinin yanına yatırılmış görür. Sülün'ün aşırı boğazdan ötürü hastaneye yattığını öğrenir. Sülün kısa sürede Elmas gibi falcılığa başlamasının yanı sıra durmadan hademe ve hemşirelere de emirler yağdırır. Elmas bu durumu kıskanarak, onun gibi olmak isterse de başaramaz. Çok geçmeden gerçekten hasta olur, halsizleşir, yatağa düşer, iki gün sonra da ölür.

Mekân: Hikâyede ana mekân yeri olarak gösterilen yer Zonguldak'tır. Bunun dışında Yunanistan'da bulunan Golos adında bir yerin ismi verilir. Nüfus mübadelesi sonrası gelen Sülün ve Elmas kadının yerleştikleri yeni evlerinin bulunduğu yer, yazar tarafından hikâyede şu şekilde tasvir edilir:

“Bu meskenler, kasabadan çıkarak iki yeşil dağ arasından ‘Üzülmez’ ismindeki kömür ocaklarına giden yol üstünde ve hafif bir mırıltı ile dolaşa dolaşa akan bir dere üzerinde iki baraka idi.”(s.155)

Zonguldak Hastanesi'nin bulunduğu yerin profili ise şu şekilde anlatılmaktadır:

“Bu hükümet hastanesi, İstanbul'dan gelen vapurlar limana girince sağa düşen yemyeşil bir tepe üzerinde beyaz bir binadır: uzaktan insana, Büyükada ve Heybeli'deki tepelerde yapılmış Rum mekteplerini hatırlatır.”(s.157)

Elmas'ın içinde bulunduğu kulübesiyle hastaneyi bir mekân olarak karşılaştırırken düşünceleri şu şekilde anlatılır:

“...hiç bu sobalarını genç hademelerin birteviye yaktıkları, günde üç kere tablalar içinde sıcak yemekleri çıkan ve geceleri de ışıkları sönmeyen, içi dışı beyaz boyalı saray gibi bina onun tahta kulübesiyle, viran kulübesiyle mukayese edilebilir miydi?”(s.158)

“Bir Dağ ve Deniz Hikâyesi”:

Konu: Hikâyede yazar herkes tarafından Sarı Selim olarak bilinen, Rize taraflarında ünlü bir eşkıya olan bu kişinin nasıl olup da bu hale geldiğinin hikâyesini dinler.

Özet: Yazar-anlatıcı mütarekenin ilk senesinde önemli bir hastalık geçirdikten sonra hava değişimi almak amacıyla İstanbul’dan önce Trabzon’a oradan da vapurla Rize’ye geçer. Babasının İstanbul’da genel müdürlüğünü yaptığı bir idarenin Rize’deki şubesinin müdürünün kasabanın genç memurlarından birisini kendisine eşlik etmesi amacıyla verdikten sonra birlikte dolaşmaya başlarlar. Güvenliğin yeterli olmaması dolayısıyla, kendisine eşlik eden arkadaşın evden silâh almaları gerektiğini söylemesine anlatıcı onay vermez. O sırada tepeden tırnağa silâhlı birisi karşılına çıkar. Anlatıcın yanındaki eşlik eden kişiye misafirin nereden geldiğini ve Rize’yi beğenip beğenmediğini sorar. Yazar-anlatıcı beğendiğini söyler, bunun üzerine silâhlı adam bir müddet sonra oradan ayrılır. Arkasından arkadaşı onun azılı bir eşkıya olduğunu söyleyerek, ona dair bir hikâyeye anlatmaya başlar. Onun azılı bir eşkıya olduğunu beş sene ondan fazla adam öldürdüğünü öğrenen anlatıcı, asıl hikâyeyi Malpet Köyü’nde öğrenir. Sarı Şahin lâkabıyla tanılan bu eşkiyanın babasının Malpet Köyü’nün sayılı zenginlerin birisi olduğundan, oğlu Şahin’i henüz ondokuz yaşındayken yeni bir yelkenlinin reisi yaptığını, Rize’den, Trabzon’dan, Samsun’dan İstanbul’a mal getirip götürme işini üstlendiğini anlatır. Şahin’in ondört sene evvel ölen amcasından kalan küçük bir kız çocuğunu babası himayesine alarak evlenme çağına gelene kadar yetiştirmek ister. Asıl amacı ise bu kızı oğluyla evlendirmektir. Şahin de babasının kendisi için tertiplemediği bu izdivacı kabul ederek, kızın yeterli olgunluğa ve evlenecek yaşa gelinceye kadar beklemeye karar verir. Fakat bir gün yelkenlisiyle Giresun Limanı’ndan geçerken sahil kıyısında gördüğü bu Rum dilberine gönlünü kaptırır. İsminin Harikliya olduğunu ve ihtiyar bir halasından başka kimsesinin olmadığını öğrendiği bu kızı kendisiyle birlikte gelmeye ve sevgili olmaya ikna eder. Dokuz ay birlikte olurlar. Teknede Harikliya ona yârenlik eder. Bir gece Şahin uyuduktan sonra kızın gemideki tayfalardan birini yanına çağırması ve onunla cilveştiğini uykusundan uyanan Şahin’in görmesiyle çıldırması bir olur. Bıçağını çekerek, genç denizcinin kalbine saplar. Ardından da Harikliya’yı denize atarak öldürür. Gemiye tayfalarına

bırakarak, Fatsa’da gemiden iner. Kendisine bağlı olan üç tayfa da onu yalnız bırakmayarak onunla birlikte gelirler. Kısa bir süre sonra da Rize’de tanınan azılı bir eşkıya olur. Yazar bu hikâyeyi dinledikten bir süre sonra Trabzon’a oradan da İstanbul’a geçer. Sonradan Rize’ye gidip gelenlere onun sonunun ne olduğu hakkında sorular soran anlatıcı, onun öldüğünü çoktan beri bildiğini, fakat bunun bir jandarmayla çarpışırken değil, milli mücadele sırasında olmasını ister.

Mekân: Hikâyede gösterilen başlıca ana mekân yeri Rize, Malpet Köyü’dür. Bunun yanısıra Batum, Zonguldak, İnebolu, Sinop, Giresun, Amasra, İstanbul, Trabzon, İzmir, Fatsa adı geçen diğer önemli mekân yerleridir. Yazar-anlatıcı çevresinde gördüğü manzarayı şöyle anlatır:

“İkinci vakti olmuş, hatta geçmişti ve küçük limanı çepeçevre ihata eden tepelere kurulmuş kasabanın yollarında, kıvrıntılı ve denize düşecek gibi birden inen ve ya dağlara birden tırmanan dar yollarında, akşamın esmerliği gelir ve gittikçe artarken, uzun uzun dolaşım. Ne güzel bir akşam, ne güzel bir yerdî.”(s.167)

Yazar Rize’yi tasvir ederken burasının Venedik kadar kendisinin üzerinde tesir bırakan bir mekân olduğunu söyleyerek, burasını okuyucuya şöyle tasvir eder:

“Bahçelerinde portakallar yetişen, bülbüller öten ve her evinde Karadeniz’e verilmiş hiç olmazsa bir kurbanın matemi tutulan bu yerdeki günlerimin hatırası, dünyanın en şiirli beldesi denilen Venedik’te geçirdiğim günlerin hatıralarını düşünürken bile bana tatsız ve sönük gelmiyor.”(s.168)

“Pek geniş bahçeler içinde saklı evleriyle bilmem kaç tepe üzerinde kurulmuş olan Rize’nin mahallelerini yarım saatte geçtik. Son evlerin üstündeki en yüksek tepeye tırmandığımız zaman, artık ikinci vakti ilerlemişti ve oradan görülen manzara, hakikaten her zahmeti ve tehlikeyi göze alacak kadar güzeldi. Ufukların tâ nihayetine kadar, Karadeniz zulümlerin hiç birine ihtimal verilmeyecek bir sükun ve rehavet içinde,

açık mavisi güneşin çılgın bir cömertlikle serptiği nurlar ve ateşlerle pırıl pırıl, uykuya dalmıştı. Ve İstanbul önündeki yumuşak Marmara'nın tasavvur ettirmediği bu namütehaniliği, ruhumda gaşye benzeyen birşeyle bilmem ne zamandır seyrediyordum ki, arkadan ayak sesleri geldi.”(s.170)

Hikâyede iç cephe mekâna yer verilmediği görülür.

“Denize Kaside”:

Konu: Denize kaside adlı hikâyede askerliğini bahriyeli olarak yapmış olan Sait'in Makbule'yle tam evleneceği sırada denize karşı olan özlemini giderememesi ve denizin çekici büyüüne kapılarak, arkadaşının da önerisiyle yurt dışına çıkacak olan bir gemiye binmesi, Makbule'nin bu durum karşısındaki tepkisi ve gelişen olaylar dile getirilir.

Özet: Sadık, uzun zamandan beri tanıdığı ve çocuklukları birlikte geçen Makbule'yle askerliğini Bahriyeli olarak yaptıktan sonra evlenmeyi tasarlamaktadır. Ve bu doğrultuda önce nişanlanır. Ancak düğünlerinin yapılmasına yakın bir süre kala içindeki denize karşı olan tutku ve özlem de artar. Arkadaşı Muhsin'in askerliğini bitirdikten sonra tayfa olarak yazılarak, İstanbul'daki gemiye binerek dış ülkelere seyahat edeceğini söylemesi ve kendisini de birlikte gelmeye davet etmesi onu iyice bir çıkmaza sokar. Bu sırada çardağın arkasında onları dinleyen Makbule duydukları karşısında şaşırılmış bir halde teyzesinin yanına koşar. Duyduklarını ona anlatır, denize karşı bu kadar tutkuyla ve bir sevgili gibi bağlı olan bir insanı kararından caydırmanın güç olacağını, yakın bir zaman sonra kendisinin ihtiyarlamasından sonra artık onu tutmanın çok zor olacağını anlatır. Babasının da yanına giderek, onu gelişmelerden haberder eder. Evlenmekten vazgeçtiğini söyler. Babasına kendisini görmeye gelirse katî bir şekilde karar verdiğini ve Sadık'a kendisiyle görüşmeye gelirse kabul etmeyeceğini söylemesini babasına bildirir. Sadık Makbule'yi göremeyince babası Hayrullah Efendi'nin yanına gelir. Babası kızının çardakta arkadaşı Muhsin'le konuştuklarından yola çıkarak ayrılma kararını verdiğini ona anlatır. Bunun üzerine Sadık ertesi gün arkadaşıyla birlikte İstanbul'un yolunu tutar. Makbule de onun gittiği

haberini alır almaz İstanbul'un yolunu tutar. Onu limanda gemide bulur. Kendisiyle geldiği takdirde birlikte bir yelkenli gemi alabileceklerini ve dünya turu olmasa da Akdeniz, Karadeniz gibi denizlerde dolaşabileceklerini, böylece hem denize olan tutkusunu hem de kendisini kaybetmeyeceğini anlatır. Sadık bir müddet düşündükten sonra bu teklife olumlu cevap verir. Böylece birlikte bir yelkenli alırlar, mutlu bir biçimde yaşamlarını sürdürürler.

Mekân: Hikâyede geçen ana mekân yeri Sapanca kasabası ve çevresidir. Bunun dışında İstanbul, İzmir, Adapazarı, Anadolu dışı mekân yerleri olarak ise Tunus, Cezayir, Fas, Çin, Japonya, Batum, Kırım, Girit, Beyrut, İskenderiye isimlerine rastlanır. Yazar dış cephe mekâna ve tabiata büyük önem vermiş, etkileyici portreler çizmiştir. Hikâyenin girişinde dış cephe mekân olan tabiat şu şekilde tasvir edilir:

“Önlerinde, bütün sathı boş ve rüzgarsız, dalgasız bir su vardı. Haziran güneşinin altında, Sabancı Gölü uyuyordu. Ağaçlarda yaprak kıvıldamıyordu. Trenin geçmesine çok vakit vardı. Gölün üstünde tek kayık yoktu ve kasaba burnun öte tarafında kalmıştı.”(s.187)

Yazar Sadık'ın mekân değiştirmesinin onu pek fazla etkilemeyeceğini ancak denize olan tutkusunun en fazla kendisini düşündürdüğünü şu şekilde anlatır:

“Meyva bahçeleri içinde kaybolan küçük sabanca'yı seviyor. Bu çok sakin, en büyük eğlence ve hareketini Ankara ve Konya trenlerinin geçip gitmesi teşkil eden fazla sakin kasabada yaşamak kendisine hiç hazin bir şey görünmüyordu. Dört tarafı vadilerle, dağlarla ve ormanlarla kuşatılmış, ovalar ortasında ve ya dağlar üstünde kurulmuş büyük bir şehirden, pek büyük bir şehirden de gelmiş olsa, orasını özleyip aramayacak, o büyük şehirdeki velvelenin, zevk ve ihtirasın hasretini duymayacaktı. Fakat, Sadık denizlerden gelmişti ve denizin hasretine dayanamayacağını hissediyor, onun binbir sesini, binbir rengini, nüvazişlerini, isyanlarını ve işvelerini özlüyordu.”(s.190)

Yazar, Sadık'ın tutkuyla bağlı olduğu geniş bir cephe teşkil eden denizle ona göre daha dar ve sınırlı alana yayılmış olan Sabanca Gölü'nü şöyle tasvir eder:

“...bu küçük Sabanca Gölü de ona hep denizi hatırlatıyordu. Bu gölün fırtınaları yoktu. Fırtınaları olmadığı için sükûn saatlerinin de kıymeti yoktu.Bu göl nihayetsiz ufuklara malik değildi ve üzerinde demirden kalelere benzeyen sefinelere değil küçük hakir kayıklara binilerek dolaşılabilirdi. Ve üzerinde dolaşılırken, sadece daha serin bir hava teneffüs ediliyordu. Deniz ruzgârlarının ihtişamlı akisleri duyulmuyor, baş döndüren serbestliği hiss olunmuyor, ciğerleri şişiren ve bir şehrin dar sokakları içinde yaşamağı artık imkânsız bir şey gibi gösteren o büyük, en giran-baha kokulardan daha nefis kokulu havası teneffüs olunmuyordu. Lâkin bu küçük su da ne kadar denizi hatırlatıyor, denizi hatırlatmamayı ne kadar imkânsız kılıyordu.!”(s.191–192)

Hikâyede iç cephe mekân tasvirine önem verilmemiştir.

Nahit Sırrı Örik ve onun eserleriyle ilgili farklı kaynaklardan yararlanarak aldığımız bilgileri buraya ekliyerek Nahit Sırrı'yı bitirmenin doğru olacağını düşündüğümüzden buraya alıyoruz. Tahir Alangu onun eserleri ve ele aldığı konular hakkında şöyle bir değerlendirme yapar:

“Cumhuriyet'in ilk yıllarında yetişen yazarlar arasında kendine has bir yolu olmuş, devrimler Türkiye'si'nin Tanzimat'tan beri sürüp gelen bir yaşayışı ve onu aksettiren kültürü ve dili sür'atle tasviye edişi karşısında, çöken bu devrin kalıntılarını anlatmıştır.Sadri Ertem,Celalettin Ekrem, Reşat Enis gibi yazarlar bu çöken dünyanın mümessilleri olan aristokrat-kibar bir çeşit seçkinler tabakasının(Tanzimat Paşaları,büyük memur aileleri çevresi)kritiğini ve hicvini yaparlarken, Nahit Sırrı Örik, olup bitenleri yakından gözlemekle beraber, onlar kadar sert ve hırpalayıcı olmağa lüzüm görmeden,zaman zaman müstehzi de olabilen,duygusuz bir anlatışla,bu konulara el atıyordu. Bütün bir asrı kaplıyan,döküntüleri çağımıza kadar ulaşan

konak-yalı kültürüne, Osmanlı sarayı çevresinde meydana gelmiş yarı Osmanlı, yarı alafranga yaşayışa karşı o günlerde benimsenen küçümseme(1923-1940)ile, daha sonraları duyulmaya başlanan özlemin(1940 dan sonra artan bir tempo ile)dışında kalmış, tarihçilere ve gerçekçilere has o düzgün, rahat, heyecansız ifadeyi bulabilmiştir.”¹³⁷

Nahit Sırrı Örik’in ele aldığı konular hakkında Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisinde şu bilgiler yer alır:

“Eski zaman yaşayışının kenarda köşede kalmış kalıntıları, can çekişen eski adet ve gelenekler, Tanzimat’tan beri sürüp gelen kibar tabakanın önceleri maddî, daha sonra manevi düşkünlüklerini konu edindi. Cumhuriyet’ten sonra toplum hayatına getirilen değişiklikleri, bunların eski kuşaklar üzerindeki tesirlerini gerçekçi bir anlatıyla ve fakat ancak o çevrelere mensup olanların layığıyla anlayabilecekleri teferruatı vererek dile getirdi.”¹³⁸

Onun yapıtlarıyla ilgili bir başka değerlendirmeyi Ahmet Okyay yapar. Cumhuriyet Dönemi Türk Edebiyatı adlı eserinde şunları söyler:

“Yapıtlarında yakın tarihin siyasal/toplumsal olayları, kişileri, yaşayış biçimi üzerinde duran Nahit Sırrı, belli açıdan Abdülhak Şinasi Hisar’ı çağırıştırır. Ancak Nahit Sırrı, geçmişe bakarken, artık yitip giden bir zamanın insanlarını, uzamlarını, eşyalarını anımsarken, Hisar gibi nostaljik bir tavır yansıtmamaktadır. Cumhuriyet’le eski dönem insanları ve yaşama biçemi arasına giren ayrılığa gerçekçi bir anlatımla dikkatleri çekmektedir daha çok.”¹³⁹

¹³⁷ Tahir Alangu, (1968): “Nahit Sırrı Örik”, *Cumhuriyetten Sonra Hikâye ve Roman(1919-1930)*, İstanbul Matbaası, Cilt:1, s.240-241.

¹³⁸ Tahir Alangu, (1990): “ Nahit Sırrı Örik”, *Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi*, Dergâh Yayınları, Cilt:7, İstanbul:s.193.

¹³⁹ Ahmet Okyay, (1993):*Cumhuriyet Dönemi Türk Edebiyatı(1923–1950)*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Etis Yayıncılık, Ankara: s.1153.

“Öykülerde unutulmuş eski zaman yaşayışı, eski töreler ve insanları, Tanzimat’tan beri süregelen kibar tabakadaki önce maddi ona bağlı olarak da manevî düşkünlük çizilir. Nahit Sırrı öykülerinde konusunu aldığı dönemin insanlarını yaşatmış, olayları tarih yazarlığındaki nesnellikle vermiştir.”¹⁴⁰

14.Yusuf Ziya Ortaç:

“Kürkçü Dükkânı” adlı kitaptan:

“Kürkçü Dükkânı”:

Konu: Kürkçü dükkânı adlı hikâyede altı aydır nişanlı olan Süheyla’nın, annesi, babası ve aile doktorunun ısrarlarına dayanamayarak, bir paşazâdenin oğluyla evlenmesi, onun mirasyedi bir genç olduğunu öğrendikten sonra, eski sevgilisinin tüm çabalarına karşı amcaoğluyla evlenmesi, onda da aradıklarını bulamayarak, ayrıldıktan sonra tekrar Cemal Münir’e dönmesi buna karşı Cemal Münir’in herkesi şaşkırtan bir oyunu anlatılır.

Özet: Cemal Münir altı aydır Süheyla’yla nişanlı olup, onunla evlenmeye tasarladığı bir sırada bir gün her zamanki gibi sevgilisiyle buluşmak için onun apartmanının önüne gelince, orada sütninenin oğlu Hayrettin ile karşılaşır. Hayrettin Cemal Münir’e bir zarf uzatır. Cemal Münir tereddüt içinde kendisine uzatılan zarfı alır, açar. İçinde kendisinin verdiği nişan yüzüğünü görür. Bu durum karşısında Cemal Münir derin bir sarsıntıya uğrar, âdeta tüm hayatı kararır. Süheyla, annesi Ayşe Hanım, babası Ferit Bey, aile doktoru Cevdet’in de araya girmesiyle bir paşazâdenin oğlu olan Adnan Bey’le evlenmeye karar verir. Fakir olan Cemal Münir’in yerine zengin ve varlıklı olan Adnan Bey’i seçer. Ancak evlendikten kısa bir süre sonra paşa oğlu olmakla övülen bu gencin babasından kalan tüm paraları yiyip bitirmiş bir serseriden başka bir şey olmadığı anlaşılır. Bu olayın anlaşılmasında Adnan Bey’in bir ara Süheyla’nın onbin lira değerindeki pırlanta yüzüğünü alıp kayıplara karışması da etkili

¹⁴⁰ ÖnerToy,1984:220–221.

olur. Süheyla babasının da baskısıyla Adnan Bey'den ayrılır. Kısa bir süre sonra amcasının oğluyla başlayan gezip, tozular evlilikle noktalanır. Süheyla Cemal Münir'in tüm ısrarlarına rağmen evlenmekten vazgeçmez. Amcaoğlunun da umduğu gibi çıkmaması üzerine Süheyla karnındaki bebekle baba evine geri döner. Annesi Ayşe Hanım Şişli sosyetesinin zenginlerinden birisiyle evlendirmek ister. Çevresinde bulunan zengin ama aptal bir kocanın Süheyla için uygun olacağını düşünür. Süheyla ilk göz ağrısı olan Cemal Münir'i görünce onu tekrar elde etmek için çabalamaaya çalışır. Onu en baştan beri sevdiğini, her zaman onu düşündüğünü söyler. Cemal Münir Süheyla'nın kendisine karşı olan bu sevgisine cevap verir gibi kendini göstererek, onunla nişanlanmaya karar verir. Tam nişanlanılacağı gün ona yıllar önce Süheyla'nın yaptığı gibi bir zarfın içinde nişan yüzüğünü yollar. Yazar hikâyenin sonunu güzel bir yorumla bitirir:

“İki sene dönüp dolaştıktan sonra kürkçü dükkânına gelen tilkiler, şaşkın, perişan, gerisi geriye döndüler.”(s.51)

Mekân: Hikâyede İstanbul(Unkapanı, Şehzadebaşı, Şişli, Tokatlıyan), Büyükkada, Eskişehir, Kütahya Çankırı'ya bağlı Çardaklı ana mekân yerleri olarak göze çarpar. Bunların içinde olayların daha çok yoğunlaştığı yerlerse İstanbul ve Çankırı'nın Çardaklı'ya yakın Serçe Ovası Köyü'dür. Araştırmamız sonunda Serçe Ovası olarak nakledilen bu yerin Serçeler Köyü olabileceği kanısına vardık. Hikâyede genel itibarıyla iç mekândan ziyade dış cephe mekâna yazarın daha fazla önem verdiği görülür. Viyana Anadolu dışı mekân yeri olarak anılır. Hikâyede bir iç cephe olarak Süheyla'nın Amcaoğlu Ekrem'le kaldığı yer şöyle tasvir edilir:

“Uzun kış gecelerini, saç sobanın ısıttığı bu sedirli, yüklü dolaplı köy odasında ve bir gaz lambasının kızıl ışığı altında, karşı karşıya hiçbir şey konuşmadan geçirdiler.”(s.31)

Serçe Ovası'nda yer alan köy hikâyede şu şekilde tasvir edilir:

“Serçe ovası denen bu kavruk memleketin ismini duyanlar,zanneder ki kuş sesleriyle şenlik yapan yemyeşil bir

memlekettir.Ne gezer!.Kuru dağlarla çevrilmiş bu esmer köyde inekler koyun gibi ufalmış,koyunlar tavuk gibi küçülmüştür.”(s.38-39)

Süheyla'nın hareket eden trenden gördüğü dış cephe manzarası şu şekilde yansıtılır:

“Oturduğum yerden,kül yığınları,çimento yığınları gibi sıralanan çorak dağları seyre daldım..Karanlık perde perde iniyor,uzakları uzaklara bağlayan telgraf direkleri,gölgeler içinde esmer birer hayalet gibi kayboluyordu.”(s.43)

15.Sadri Ertem:

“**Silindir Şapka Giyen Köylü**”¹⁴¹ adlı kitaptan:

“**Silindir Şapka Giyen Köylü**”:

Konu: Silindir Şapka giyen köylü adlı hikâyede bir grup şehirlinin arabayla seyahat ederken silindir şapka giymiş bir grup köylüye rastlamaları ve medeniyetin göstergesi saydıkları bu görüntü karşısında yanlarına gidip, konuşmaları sonucu köylülerin neden şapka taktıklarını öğrenmeleriyle birlikte uğradıkları şaşkınlık anlatılır.

Özet: Yolları Orta Anadolu'nun bozkır steplerine düşen bir grup şehirli medeniyet ve onun getirdiği yenilik olan yollar sayesinde her türlü gelişimin daha rahat sağlanacağını düşünürken yollarının üstünde bir grup silindir şapka giyen köylü görürler, yanlarında bulunan bir kadının elinde de gramofon vardır. Bunu medeniyetin buralara kadar gelmiş olmasına bağlayan içlerinden birisi, köylülerin bile artık işlerinden sonra gramofon dinlediklerini medeniyetin en ücra yerlere kadar geldiğini söyler. Yanlarına geldiklerinde köylülerin ayağının çıplak olduğunu görünce şaşkınlığa uğrarlar. Köylülerle konuşmaya başlarlar. Köylülerden biri gördükleri yolu kendilerinin

¹⁴¹ Sadri Ertem, (1933):*Silindir Şapka Giyen Köy*, İstiklâl Lisesi Talebe Kooperatifi Neşriyatı, (basım yeri yok).

yaptığını buna karşı yol müteahhidinin kendilerine para vermek yerine bu silindir şapkayla gramofonu verdiğini tüm çabalarına rağmen bu eşyaları satamayınca aç kaldıklarını anlatır. Burada yazar müteahhitle köylüler arasındaki anlaşmazlığa, köylülerin kandırılmasını açıklar.

Mekân: Hikâyede mekân yeri olarak gösterilen yer Orta Anadolu stepleridir. Yazar hikâyenin girişinde burasını ve yolu şöyle anlatır:

“Otomobilimiz düzlüğe fırlar gibi atladı. Akşam morarıyor, koyulaşıyor, uzakta kapkara mini mini tümseciklere yaklaşıyoruz. Yol birdenbire güzelleşti... Tertemiz yol hepimizi sevindirdi. Ben güzel bir dere gibi önümüzden akıp giden yola daldım.”(s.3)

“Bir gün Allahın kırında kuş uçmaz kervan geçmez bir yerde, Orta Anadolu'nun steplerinde...”(s.5)

“Aynanın Öldürdüğü Adam”:

Konu: Hikâyede Zaza Kurban adlı bir ihtilâl subayının Elaziz'e giderken yolunun Molla Köyü'ne uğramasıyla, burada bulunan köylülere düşmanlarını öldürmek için nasıl bir yöntem uygulayacağını sorması üzerine kendisine önerilen yaşlı bir büyücüyle tanışması, bunun beraberinde gelişen olaylar anlatılır.

Özet: Zaza Kurban ünlü tanınmış bir ihtilâl kumandanıdır. Elaziz'e giderken yolu Molla Köyü'ne uğrar. Burada etrafında bulunanlara yolunun uzun olduğundan kendisine bir akıl vermelerini ister. Köylüler ona yaşlı bir Arap büyücünün adresini verirler. Yaşlı büyücü, etrafındakilerden bir tasvir ister, gazetelerden kesilmiş resimleri arabın önüne koyarlar. Arap, sabunları oyarak düşmanların maketlerini yapar, onların kalbine çivi batırır. Böylece düşmanlarının eş ruhlarını öldürdüğünden düşmanların da öldüğünü söyler. Zaza Kurban şehre girer girmez, mahiyetinde bulunanlara düşmanların kellelerini uçurmalarını emreder. Fotoğrafçı dükkânına adamlarına yıktırır. Böylece kendi tasvirinin çekilip başkasının eline geçmesini önler. Sonra sakalının uzadığını düşünerek, kestirmek için bir berbere girer. Berberde hiç ayna görmediğinden

bir an karşısında kendine benzeyen birinin traş olduğunu görünce, onu öldürmek için ateş eder. Sonra berber, bunun bir cam olduğunu insanın kendisini yansıttığını anlatır. Bunun üzerine yaşlı büyücünün düşmanlarını öldürmek için eş ruhunu öldürdüğü aklına gelir. Kendi eş ruhunu öldürdüğünü düşünerek, o da oraya yuvarlanır.

Mekân: Hikâyede mekân yeri olarak gösterilen yerler Molla Köyü ve Elaziz'dir. Elaziz Elâzığ'ın eski adıdır. Hikâyede en önemli tasvir Deveboynun'dan Harput Ovası'na bakan süvarinin gördüğü manzaradır. Yazar tarafından bu manzara birçok benzetmelerle süslenmiştir:

“Güneş Elaziz'in ilerisindeki tepelerde sararıyordu. Deveboynu minare gibi bir bayırdır. Dağın etrafına bir şerit gibi sarılmıştır. Ova baştanbaşa yan yana arkası üstü yere yatırılmıştır iskambil kâğıtları gibi idi. Bazı yerler kahverengi, bazı yerler esmer murabbalar halinde görünüyordu. Bu Geniş ovada tek tük ağaçlar, başları yukarı yukarı, toprağa mihlanmış kibrit çöplerine ne kadar benzer.”(s.27)

“Bacayı İndir Bacayı Kaldır”¹⁴² adlı kitaptan:

“Bacayı İndir Bacayı Kaldır”:

Konu: Hikâyede maden ocakları müdürünün teftiş için geldiği köydeki araziye beğenmesi üzerine, burayı satın almak istemesi, ancak arazi fiyatının yüksek olduğundan dolayı işletme müdürüne araziye daha ucuza almak için danışması, işletme müdürünün de Haçik Ağa isminde birisiyle anlaşarak, fabrika bacasının kısaltılmasını sağlaması ve bunun sonucunda toprakların verimsizleşmesi neticesinde düşük fiyattan arazi alınması, köylülerin toprağı satıldıktan sonra mecburiyetten dolayı maden işletme ocaklarında çalışmak zorunda kalmaları anlatılır. Yazar burada bize köylülerin elinden araziye düşük fiyata almak için maden ocakları müdürü, işletme müdürü ve Haçik Ağa'nın koalisyon kurarak köylüyü fakirleştirmesi, kendilerine muhtaç hale

¹⁴² Sadri Ertem, (1933):*Bacayı İndir Bacayı Kaldır*, İstiklâl Lisesi Talebe Neşriyatı, (Basım yeri yok).

getirilmeleri anlatılır.

Özet: Maden ocakları müdürü teftiş için Lokman Köyü'ne gelir. Burada gördüğü verimli arazilerin etkisiyle toprak satın almak ister. Ancak köylülerin arazi için dönüm başına yüksek bir fiyat istemeleri üzerine durumu işletme müdürüne bildirerek, maden ocağının yanında bir çiftlik almak istediğinin fakat fiyatların yüksek olduğundan yakınır. İşletme müdürü bu işin kolay bir çözümü olduğundan bahseder. Buna göre fabrika bacasının yarıya kısaltılmasıyla verimli toprakların kısa süre içinde verimsizleşeceğini söyler. Bu iş için en uygun kişinin ise köylüler arasında önemli bir yeri bulunan Haçık Ağa'nın tutulmasının uygun olacağını bildirir. Haçık Ağa sözü etrafta kabul gören felsefe, tasavvuf konusunda bilgili olan, arada bir Bektaşî fıkraları anlatan bir kişidir. Haçık Ağa bir gün köylülerin yanına giderek yatırım başında duran selvinin boyundan fabrika bacasının boyunun uzun olmasının doğru olmadığını anlatır. Fabrika bacasının kısaltılması gerektiğini köylülere kabul ettirir. Fabrika bacasının kısaltılmasıyla birlikte fabrikadan çıkan kimyasal maddeler, kısa süre içinde toprağa karışarak toprağı ve hayvanları öldürür. Köylüler ve tabiat eski havasını kaybeder. Bu durum karşısında köylüler maden ocakları müdürüne başvururlar. Ellerinde bulunan araziye oldukça düşük bir fiyattan ona satarlar. Toprağını satan bir kısım köylü buradan ayrılmak istemeyerek maden ocağına işçi olarak girer. Birkaç toprağını satmak istemeyen köylü de depolarındaki stokun tükenmesiyle maden ocağına çalışmak için başvururlar. Böylece üç köydeki tüm topraklar satın alındıktan sonra yeniden arıklar açılır, toprak gübrelenir. Fabrika bacası tekrar yükseltilir. Üç köyün Yemen'den dönen istipdal askerleri bu manzara karşısında şaşırır. Çiftlik kâhyası onları burada köy filan bulunmadığını söyleyerek kovar.

Mekân: Hikâyede mekân yeri olarak gösterilen yer Lokman Köyü'dür. Burası ve çevresinin görünümü yazar tarafından şu şekilde tasvir edilir:

“Otomobil, yabancıyı az zaman sonra gözün alabildiğine uzanan yemyeşil bir kor denizine çıkardı. Bu, denizin ortasında renk renk kor gibi koyu, yakıcı gelinlikler, su üstünde yüzer gibi sonsuz denizde çalkalanıyordu. Derenin öbür tarafında sararmış olgun tarlalar kocaman birer yumağa benzeyen başaklarını dizleri üstünde dinlendiriyorlardı.

Herşey gürbüzdü, otlar gürbüzdü, biraz ötedeki ağaçlar gürbüzdü, yapraklar gürbüzdü, yıkık duvarlardan taşan dallar, olgunlaşan meyvelerini tozlu yollara salıvermişti.

Buğulu Erikler, güneşin altında kıpkızıl alevden bir yuvarlak gibi yanan narlar, kah kütüklerinden, kah bir çardağın üstünden dalgın vücutlarını salıveren iri taneli üzümler, sonra, beyaz, tertemiz kiremitli evler, temiz elbiseli çocuklar onun tahmininde aldanmadığını gösterdi.”(s.4-5)

Fabrikanın bacasının kısılmasıyla birlikte etrafa yayılan kimyasal maddelerin toprağı, doğayı, insanları, hayvanları ve mekânı nasıl değiştirdiğini yazar şöyle anlatır:

“Toprak güzel rengini kaybetti. Soluk, ölüm duygusu veren bir hal aldı. Yeşillikler bir anda sarardı, ertesine sene gürbüz ağaçlar kupkuru bir iskelet halini geldi. Bahar bir hazan gibi girdi ve kimse baharın geldiğini anlayamadı. İri boylu otlar cüceleşti, cılızlaştı. Nihayet kayboldu. O nazlı, güzel çiçek denizi kurudu, şimdi ortada sonsuz bir çöl var... Ovada ancak ölüm ekildi ve sefalet biçildi, şen sesli dolgun vücutlu, gözleri parlak, sevimli zeki hayvanlar, yavaş yavaş ahmaklaştı. Öküzler zayıf, nesli mahvolan bir akrep haline girdi. Atlar kişnemeyi, koşmayı unuttular... Bahar hayvanlar için bir haradır. Bütün tabiat, sinirlere, damarlara ve bütün canlıların uzviyetine çoşgun bir hayat neşesi verir. Hâlbuki bu bahar, ne güzel bir kuzu yavrusu görüldü, ne sevimli bir eşek, ne bir buzağı, ne bir tay sesi duyuldu. İnsanlarda soldular. Sert kemiklerin üstünü, buruşuk bir deri kefinledi. Dudaklar kurumuş yosunlara benzedi. Yeşilimsi beyaz ölü rengi fersiz gözlerin etrafını kapladı.”(s.12-13)

“Mütehassıs”:

Konu: Hikâyenin konusunu bir koyun tüccarının koyunların Trabzon'dan İstanbul'a giderken telef olduğunu anlatması ve Trabzon valisinden yeni bir gemi alınmasını istemesi buna bağlı olarak gelişen olaylar teşkil etmektedir.

Özet: Bir gün bir koyun tüccarı Trabzon valisini ziyaret eder, tüccar valiye koyunlarının Trabzon'dan İstanbul'a nakli sırasında birçoğunun telef olduğunu bu duruma bir çare bulunması için gemi talebinde bulunulmasını ister. Vali bir komisyon kurarak durumu İstanbul'a bildirir. İstanbul'da bulunan sefir sefaretin ikinci kâtibini bir mütehassıs bulmakla görevlendirir. İkinci kâtibin aklına bir fikir gelir. Sevgilisi olan kadının kocasının ticaret evinin seyyar memuru sıfatıyla Türkiye'de dolaştığını bildiğinden ötürü, yakında görevinin bitmesi ihtimali ve sevgilisinin kocasının dönmesiyle durumunun zorlaşacağından hareketle, onu görevlendirmeyi uygun bulur. Sefaret kâtibinin sevgilisi de kocasına bir mektup yazarak, Türkiye'de iktisat mütehassısı sıfatıyla yeni bir iş bulduğunu bu işi kabul etmesini tavsiye eder. Trabzon'dan Marsilya'ya yumurta toplayan adam karısının mektubunu alınca valiye giderek, görevi kabul eder. Mütehassıs sıfatıyla Trabzon'a giden adam, koyun tüccarlarına Marsilya'dan aldığı yumurta piyasasının düşeceği haberiyle kurnazca bir teklifte bulunur. Her koyuna günde üç tane yumurta içirilmesiyle birlikte koyunların zararının azalacağını söyler. Böylece elindeki beş yüz elli bin yumurtayı yüksek bir fiyatla koyun tüccarlarına satar. Vapur İstanbul'a geldiğinden koyunların yarısının eksildiği görülür. Tüccar, eline aldığı gazetede Trabzon'da tetkikatta bulunan mütehassısın memleketine dönmek üzere şehre geldiğini okur, elinden gazete düşer.

“Sukut Eden Dava”:

Konu: Sukut eden dava adlı hikâyede birisi tarafından sağ gözüne darbe alan davacının mahkeme tarafından durmadan sağlık raporu dolayısıyla dolaştırılarak, kararın sürekli ertelenmesi, sonunda davacının Zigana Geçidi'nde kurtlar tarafından yenmesiyle mahkemenin kararını vermesi mizahî bir dille anlatılır. Hikâyede mahkeme reisinin dava süresince yaşlanması da bize mahkemenin uzun süreden beri bir karara bağlanamadığı kanısını uyandırır.

Özet: Hikâyede bir adam tarafından sağ gözü şişirilen davacı mahkemeye başvurur.Mahkeme cezayı işleyen davalının alacağı kararı ve ödenecek tazminatı net bir biçimde belirleyebilmek için davacıyı önce Erzurum'a tam teşekküllü bir sağlık raporu getirmesi için yollar.Davacı mahkemedен vazgeçtiğini söylese de mahkeme reisinin kararından kurtulamaz.Evindeki birkaç eşyayla birlikte karısının değerli mücevherlerini de sattıktan sonra kendine bir at alarak Erzurum'a varır.Oradan getirdiği sağlık raporunu inceleyen mahkeme reisi bunu yetersiz bularak bu seferde onu Erzincan'a yollar.Davacı bütün varını yoğunu,malını,mülkünü satarak bir eşek alarak yola koyulur.Uzun bir seyahatten sonra Erzincan'daki hastaneye vardığında buradakilerin baştabibi görmesini engellemesi dolayısıyla uzun bir süre burada sürünür.Önce eşiği satar,ardından da değerli eşyalarını pazarda verir.Satacak hiçbir şeyi kalmayınca dilenmeye başlar.Fakat bir türlü verdiği evrakı sertabibin odasından kaleme geldiğini göremez.Bir gün ona kâğıdının posta ile gönderildiğini söylemeleri üzerine dilene dilene memleketine döner.Mahkeme reisi ikinci muhakemeden on ay sonra tekrar dosyayı inceler ve birde Trabzon Hastanesi'ne gidilmesini uygun bulur.Davacının tüm yalvarıp yakarmaları sonuç vermez.Bir jandarma yanına verilerek tekrar yola koyulmak mecburiyetinde bırakılır.Zigana Geçidi'ne varıldığında havanın soğukluğu ve kar boyunun yüksekliğinden davacıyla jandarma donmamak için bir yer aramaya başlarlar.Bu arada etraftan da kurt ulumaları gelir.Çok geçmeden de sesler iyice etraflarını çevirir.Jandarma silâhına davranarak kurtları öldürmek istese de eli donduğundan ateş edemez.İkisi de kurtlara yem olurlar.Mahkeme reisi davacının öldüğünden dolayı davalının mesuliyetini kaldırır.

Mekân: Hikâyede mahkemenin toplandığı yer gösterilmemekle birlikte olayların geçtiği yer Anadolu'dur. Erzurum, Erzincan, Trabzon, Zigana geçidinin adları geçer. Yazar hikâyede pek fazla dış tasvire yer vermez. Birkaç yerde kısa dış cephe tasvirleri görülür:

“Kış bastırdı, kar minare boyuna yaklaşıyordu, geçitler kapandı, yollar kapandı hatta evlerin kapıları karla örtüldü. Yalnız geniş ovalar üstünde dolaşan bir davacı, bir jandarma ve sürü sürü kurt kabileleri vardı.”(s.155)

“Korkunç, üzerine kurşun tozu dökülmüş gibi bembeyaz bir akşam bastırdı. Bu akşam öyle soğuk öyle soğuktu ki... Fırtına bile uğuldarken kaskatı kesilip donuyordu. Kar, kar her taraf kar, buz, buz her taraf buz... Nihayetsiz ve bembeyaz bir ufuk uzanıp gidiyordu.”(s.155)

“Bay Virgül”¹⁴³ adlı kitaptan:

“Dünya Şahaserleri Antolojisi”:

Konu: Dünya Şahaserleri adlı hikâyede uygun bir iş için Ankara’ya gelen ancak işinin bakanın kısa bir tetkik gezisine çıkacağından dolayı ertelenen bir kişinin, Ankara’da bulunduğu süre içinde kaldığı ünlü Taşhan’daki gözlemleri ve iş arama çabaları anlatılır.

Özet: Hikâyede iş bulmak için Ankara’ya gelen yazar-anlatıcı burada kendisi için uygun bir iş ararken elindeki paraları da kaldığı otellerde eritmeye başlar. Kısa bir süre sonra da birinci sınıf otellerden daha aşağı düzeydeki otellerde kalmaya mecbur kalır. Bu sırada Ankara’da orta halli memurların ve işsizlerin takıldığı Taşhan’ı keşfeder. Taşhan ve burada bulunan insanlarla ilgili gözlemlerini anlatmaya koyulur. Burada tavla, satranç, dama, domino gibi oyunları iyi bilmeden uygun bir ortamın elde edilemeyeceğini savunur. Burada bulunduğu süreç içerisinde kâğıt oyunlarını da öğrenir. Aynı zamanda da çevresinden duyduğu uygun ev fiyatlarını ve iş durumlarını araştırır. Bir müddet sonra Taşhan’ın kapanacağı haberi gelir. Bu haber orada bulunan herkesi şoka uğrattır. Başka bir kahveye geçmekten dolayı yazar-anlatıcı böyle bir ortamı ve arkadaşlığı tekrar oluşturmanın zor olduğunu düşünür. Yakın arkadaşına bir gün artık yazıcılıkla uğraşacağını söyler. Tanınmış ediplere Dünya şahaserleri adlı bir antoloji oluşturacağını ve kendilerinden bir eserlerini yollamalarını ister. Kısa zamanda onbin üçyüz kitap ele geçer. Bunlardan dört bin kişinin adının geçtiği bir antoloji hazırlar. Kitabın ilk baskısında isimlerinin geçmesinden dolayı üç bin dokuz yüz doksan dokuz kişi birer tane alırlar. Ardından da kitap ikinci baskısını yapar. Böylece kısa sürede zenginleşerek yazıcılardan aldığı paralarla bir kütüphane oluşturan anlatıcı,

¹⁴³ Sadri Ertem, (1935):*Bay Virgül*, Ahmet Sait Matbaası, İstanbul.

durumunu iyileştirerek ekonomik refaha kavuşur.

Mekân: Hikâyede mekân yeri olarak gösterilen ana mekân yeri Ankara'dır. Bunun yanısıra İstanbul-Şehzadebaşı semti adı geçen bir diğer yer olarak dikkatimizi çeker. Hikâyede Ankara ve çevresi genel itibarıyla şu şekilde tasvir edilir:

“Bilirsiniz Ankara, modern bir şehrin, bir Orta Anadolu şehrinin, bir küçük kasabanın, ve bir köyün yan yana gelmesinden doğmuş bir mozayiktir. Bu mozayık şehir, yer yer kapılarla birbirinden ayrılmıştır. Yeni şehir İstasyonun yanındaki köprüaltı, bir kapıdır. Bu kapıdan ayağınızı attınız mı modern bir şehrin çerçevesi içinde olduğunuzu anlarsınız. Eğer bir gün yolunuz saman pazarına çıkarsa eski evleri, eciş bücüş sokakları, sokak içlerine yapılmış kahveleri ile, pazarlarıyla bir eski Anadolu şehri karşınıza çıkar. Bir gün yolunuz sizi bend deresi boylarına atarsa orada küçük bir kasabaya girdiğinizi duyarsınız. Cebeci sırtlarına tırmanırsanız tipik köyler görürsünüz. Şölen kahvesi bütün bu mozayıkların mozayıkları halinde idi. Ankaranın her yanından gelen insanlar orada karşılaşırlardı.”(s.68)

Burada Yazar Ankara'nın Anadolu'nun her tarafından göç alan bir yer olması gibi belli kahvelerinde Ankara'nın her kesiminden her semtinden insanın bulunduğu bir mozayık halinde olduğunu belirtir. Hikâyede iç mekân tasvirine pek fazla yer verilmediği görülür. Sadece bir yerde kısa olarak bir otelin odası tanıtılır:

“Eh bu otelde kötü değildir. Servisi biraz bozukçadır. Odanızda duvara asılmış bir gaz tenekesinin uydurulan musluğunu açarak yüzünüzü yıkarsınız, konfor diye dibi delinerek bir teneke boruya iliştirilen leğende temizlenirsiniz.”(s.67)

“Bir Şehrin Ruhı”¹⁴⁴ Adlı Kitaptan:

“Bir Deli”:

Konu: Bir Deli adlı hikâyede İstanbul'un Karacaahmet mezarlığında olan annesini ziyaret eden anlatıcının orada karşılaştığı deli bir yüzbaşidan niçin delirdiğine dair olan hikâyesini dinlemesi anlatılır. Yazar bize burada Kafkas Cephesi'nde yaşanan gerçekleri göz önüne sermek ister.

Özet: Deli yüzbaşı henüz delirmeden önce askerleriyle birlikte Kafkas Cephesi'nde görevlendirilir. Kendi bölüğünde olan on altı karavanacının firar ettiğini öğrenir. Bunun üzerine kamp yaptıkları bölgede karlar arasında ölü bir askerle karşılaşır. Ardından kısa bir araştırmadan sonra diğer ölen askerlerde ortaya çıkar. Onların aileleri de yüzbaşayı bütün bu ölümlerden sorumlu olarak tutar. Yüzbaşayı ölenlerin katili olarak görürler. Yüzbaşı kısa bir süre sonra bu tanıklık ettiği olayların sonucu delirir.

Mekân: Hikâyede mekân yeri olarak gösterilen yerler Palandöken ve Kafkas Dağları'dır. Asıl mekân yeri İstanbul-Karacaahmet olarak gösterilse de Kafkas Dağları geriye dönüş tekniğine bağlı olarak olayların geçtiği yer olarak gösterilir. Hikâyede iç mekân tasvirine rastlanmaz. Dış mekâna dair izlenimlere yazar daha fazla önem vermiştir. Özellikle kış mevsimindeki askerlerin ve dış cephe mekanın kış mevsimindeki görünümünü şu şekilde gösterilir:

“Büyük Harp senelerindeyiz. Palandökeni geçtik, mevsim kış... Günler, haftalar geçiyor, ne yol bitiyor, ne ayağımız toprağa basıyor, ne de güneş yüzü görüyoruz... Kar, kar, kar... Dağ, taş, kar...”(s.58)

“Kafkas dağları gül bahçeleri ne sarp yerde imiş. Bir türlü varamadık. Yollar, bir yılan gibi, giden delikanlıların beline sarıldı... Kanlarını emdi... Bellerini kırdı... Emir, aldık, istediğimiz yere

¹⁴⁴ Sadri Ertem, (1938):*Bir Şehrin Ruhı*, Remzi Kitapevi, İstanbul.

varamadan geri döndük. Ordu artık yüzünü geri çevirmişti. Ordu namlusu, kırılmış bir kılıç kını hüznüyle geri geliyordu.”(s.59)

“Serseriliğin Hududunda”:

Konu: Hikâyede Erzurum'dan İstanbul'a gitmek için yola çıkan Hoca İbrahim Efendi bütün hayatı boyunca edindiği gözlemleri, hayat hakkındaki fikirlerini el yazması bir kitapta toplayarak, bunları İstanbul'daki ulema sınıfıyla tartışmak ve fikirlerini onlarla paylaşmak için yola çıkması, yolda eski mektep arkadaşını görmesi, onunla akıl, dünya, kitaplar gibi konular üzerinde konuşmaları, tüccar olan arkadaşının uğradıkları handa gördüğü ilgi karşısında, hocanın bu dünyayla ilgili düşüncelerini oluşturduğu kitabını yakmaya karar vermesi, bu sırada aniden gelişen bir olayın onu kitabını yakmaktan vazgeçirmesi anlatılır.

Özet: Serseriliğin hududunda isimli hikâyede Hoca İbrahim Efendi, elli yıllık deneyimlerini ve hayatla ilgili olan izlenimlerini aktardığı el yazması eserini İstanbul'da bulunan ulema sınıfıyla paylaşmak ister. Yola koyulur, Erzurum-Trabzon hattı üzerinde eski bir mektep arkadaşına rastlar. Eski mektep arkadaşı bir tüccardır. Hocaya bütün bu çalışmalarının, okumalarının boş yere olduğunu söyler. İlimin, aklın o kadarda önemli olmadığını ileri sürer. Uğradıkları bir handa hancının tüccara gösterdiği ilgi ve iltifat hocayı hayatta bir el yazması kitaptan başka bir şey bırakmamış olduğundan rahatsız eder. Hayatını boş yere okumaya ve ilme ayırdığını düşünmeye başlar. Kendisinin hayatta herhangi bir mala sahip olmaması, evi olmaması onu sıkıntıya sokar. Tekrar yola koyulurlar. Bu sırada yolları daha önceden uğradıkları hancı tarafından kesilir. Hoca, hancının kendilerine karşı gösterdiği iltifat ve ikramları hayra yormaz. Nitekim hoca önlerinin kesilip bütün mal, mülk ve paralarının istendiğini görünce sevinir. Tüccar ve hocanın bütün malları ele geçirildikten sonra ikisi de yalın kat kalınca hoca sevinmeye başlar. Tüccar bu sevincin sebebinin sorunca da kitabını yakmayı düşündüğünü, ancak gelişen bu olayla birlikte kendisinin haklı çıktığını anlatır. Yazar burada bize okumayı, ilmi, araştırmayı yüceltmek ister. Malın, mülkün geçici olduğunu anlatmak ister. Kalıcı olanın ise ilim, kültür, yazılı eserler olduğu iletisini verir.

Mekân: Hikâyede mekân yeri olarak gösterilen yer Erzurum-Trabzon yoludur. Bunun dışında İstanbul adı geçen diğer bir mekân yeridir. Hikâyede dış cepheye dair yapılan tasvir şu şekildedir. İç cepheye yer verilmediği gözlenir:

“Bir yanı iğde dalları arasından uzayan dağ yamacı, öbür yanı bulutlara, sabah sislerine yaslanan bir yol. Boz bir eşek sırtında yavaş yavaş ilerleyen adam bulutlara yaslanan yamaçtan akseden çingirak seslerine dalmış gibi idi. Boz eşeğin kenarından geçtiği yolun uçurumla kucak kucağa geldiği yer denizin sisle kaplanmış sathına benziyordu. Bu beyaz duman örtünün altında dikkat edilirse suda, akis bırakan ağaç gölgelerine benzer hayaletler vardı.”(s.69)

“Kendine Ayı Süsü Veren Adam”:

Konu: Kendine ayı süsü veren adlı hikâyede ismi verilmeyen bir köyden kasabaya odun taşıyıp, satarak geçimini sağlayan bir köylünün bir gün eşinin doğum sancısının tutması üzerine, eşeğine yüklediği odunlarla kasabanın yolunu tutması burada odunu kurnaz bir köylüye, eşeği de açığız bir bakkala ucuz fiyata sattıktan sonra doktoru alıp geleceği sırada, kiraladığı arabacının geç gelmesinden dolayı aralarında tartışma çıkması sonucu, arabacıyı öldürmesi, hapse düşmesi, hapisten çıktıktan sonra gelişen olaylar anlatılır.

Özet: Odunculukla uğraşan ve eşeğini yüklediği odunları kasabada satarak geçimini sağlayan Kara Mehmet, bir gün eşinin doğum sancısının tutması ve doğumunun zor olacağını anlaşılmamasıyla doktor bulmak amacıyla eşeğine yüklediği odunlarla birlikte kasabanın yolunu tutar. Kasabaya girişinde eşeğin epey odunla yüklü olduğunu gören bir kişi bunları ucuz fiyattan alır. Yine orada bulunan bakkal da Kara Mehmet'in sıkışık bir durumda bulunduğunu anlayınca düşük bir fiyatla eşeği satın alır. Kara Mehmet eline geçen parayla bir araba kiralar, arabacı benzin almak için ayrılarak, geleceğini söyler. Mehmet'te bu arada doktoru bulup, durumu izah eder. Doktor şehirdeki insanların doğmamış çocukları aldırıldığını düşününce köylüdeki hayat sevincine şaşırır, merhamet hisleriyle ona yardımcı olacağını söyler. Arabacı uzun bir bekleyişten sonra gelir. Kara Mehmet'le arabacı arasında arabanın geç kalması

yüzünden tartışma çıkar, çıkan tartışma kavgaya dönüşünce Kara Mehmet arabacıyı öldürür. Böylece Kara Mehmet hapse girer, çocuğu doğar, eşi de doğum sırasında ölür. Hapisten çıktıktan sonra annesinin de öldüğünü öğrenmesi üzerine köye gitmeyi istemez. Şehirde maden kömürü işçiliğine girer, kısa sürede çalışkanlığı sayesinde herkesin takdirini kazanır. Ancak bir gün madende olan yıkımdan dolayı toprak altında kalarak, sağ kolunu kaybeder, böylece işi de bırakmak zorunda kalır. Kırlarda başıboş bir biçimde dolaşırken bir ayı oynatıcı çingeneye rast gelir. Çingene ona hayatından ve ölen ayısından bahseder. Bunun üzerine Mehmet'in aklına ayının postuna bürünüp, ayı taklidi yapmak düşüncesi uyanır, bu durumu ayıcıya da iletince kısa zamanda işe başlarlar. İki ay müddetince bu işle meşgul olurlar. Bir gün girdikleri bir kasabada ayı oynatmanın yasak olduğunu öğrenirler. Oradan ayrılarak bir ağacın yanına dere kenarına otururlar. Ertesi gün gazetelerde bir ayı oynatıcısıyla kendine ayı süsü veren bir adamın derenin taşmasıyla sel sularına kapılarak öldüğü haberi verilir.

Mekân: Hikâyede olayların geçtiği mekân yerleri tek bir yerle sınırlı kalmamış, sürekli değişmiştir. Ancak bu hikâyede geçen yerlerin Anadolu'da muhtemel olarak Batı Karadeniz kıyısında geçtiğini düşünebiliriz. Özellikle Kara Mehmet'in taş kömürü madeninde çalışması kitabın basıldığı yılda göz önünde bulundurulursa Zonguldak ve oraya bağlı bir çevrenin mekân yeri olarak seçildiğini düşünmemiz yanlış olmaz. Hikâyede bol miktarda dış cephe mekân tasvirine yer verildiği görülür:

“Öğle güneşi sitebe bir alev sağanağı halinde akıyordu. Boz, ötesi berisi suya hasret bir dudak gibi çatlaklarla dolu toprağa serpilmiş sapsarı cılız otların, tozdan topraktan asıl rengini kaybetmiş dikenlerin diplerinde bile gözleri yoran dalga dalga bir aydınlık kalkıyordu.”(s.98)

“Başı dumanlı ve yarı beline kadar bulutlara gömülmüş morumsu dağları işaret etti.”(s.105)

Kara Mehmet'in içeriye girdiği köyün oturma odası şu şekilde tasvir edilir:

“Kara Mehmet dar bir tahta kapıdan içeri girdi. Üzeri buzağların ineklerin ıslattığı otların arasından geçti. Rütubetli ve ekşi kokusuyla

genzi yakan bir avludan aştı; birbirine tutturulmuş odunlardan yapılmış dik bir merdivenden tırmandı. Yontulmamış tahtaların ikişer, üçer parmak fasıla ile yan yana gelmesiyle kurulmuş uzunca bir tahta boştan hızlı yürüdü. Odanın altı ahırdı.”(s.107)

Hikâyede step bitki örtüsünde yürüyen Kara Mehmet’in buraya bakışı ve çevreyi algılayışı şu şekilde yansıtılır:

“Kara Mehmet, karanlık içinde ilerliyordu. Step gecesi sessizlik, durgunluk içinde derinleşiyordu. Sitebin sessizliği korkunçtu. Yaz akşamının sükutu serinlik halinde yayılır. Sitebin gecelerinde harikulade kuvvetler gizlenmiştir. Sitep geceleri tümsekleri, kaya parçalarını ufalar, heybetli korkunç dağları erite erite ufalata ufalata bir mütevazi çakıl haline koyar. Sitebin geceleri asırları böylece hazmetmiş, arz sitep gecelerinin elinde şekilden şekile girmiştir. Gece ile gündüzün bu kadar birbirine düşman olduğu yer yoktur.”(s.112)

Hikâyede Kara Mehmet’in şehire girdiği sıradaki dış cephenin ve mekânın görünümünü şu şekilde yansıtılır:

“Şehre girdiği zaman, ufukları kurşun renkli bulutlar kaplamıştı. Gök karanlıktı. Gökten esmer renkli sular yine esmer renkli binalara, gök renkli arsalarla boz asfalta akıyordu.”(s.115)

“Kara Mehmet, kasabaya asker olduğu günden beri gelmemişti. Şehrin caddelerine çamaşır ipi gibi gerilmiş elektrik telleri ona hiç hayret vermedi. Bol bol yapılmış olan binalar, beton istokları da görmemiş gibi idi. Kamburlarını birbirine yaslayan geniş çatılı kırmızı kiremitli, aşı boyalı ahşap evlerin yerlerini tutan bu yeni evlere bakmadı bile. Girintili, çıkıntılı güneş görmeyen dar sokakların köprü altına benzeyen dar sokaklarını aramadı. Kapıları tunç tokmaklarla vurulan, avlularına sıra sıra hayvanlar bağlanan hanları bulamadığı için, esef duymadı.”(s.115)

Yazar Kara Mehmet'in şahsından ve köylülerin gözünden ölümü anlatırken bunu tabiatta bahar mevsiminden sonra gelen sonbahardaki değişiklikler olarak açıklar. Mekânın mevsimlere bağlı değişimi verilerek yaşamla-ölüm arasındaki fark ortaya konur:

“Ölüm onun için köy hayatının en göze çarpan bir hadisesi ile aynı kıratta idi. Senenin 45 gününde yemyeşil bir bahar, renkli çiçekler, taptaze yapraklar göze çarpardı. Bu zamanda herkes, sonsuz bir vecd içinde tabiata hayran olurdu. Fakat bu hayranlık uzun sürmez, altı hafta sonra renkler sararır, bozular, yeşil dağ yamaçları korkunç yaz melânkolisine tutulur. Köylüler ölümü bütün ufukları kaplayan derinliği ile ve hayatı saran mevsimleri ile tanırlar. Taze bir söğüt dalı, bir demet gelincik, ve taze insan birbirinden farklı değildir: Kara Mehmet ölümü böyle bir pencereden seyrediyordu. O yalnız müphem bir bahar manzarasıyla birlikte karısının soluk yüzünü görür gibi oluyordu.”(s.126)

Kara Mehmet'in hapisshaneden çıktıktan sonra başıboş bir şekilde dolaştığı dere boyundan etrafın ve mekânın görüntüsü şöyle yansıtılır:

“Dere boyundan ilerlemeğe başladı. Derenin kenarları, kış ve ilkbahar sularının çizdiği izleri olduğu gibi muhafaza ediyordu. Çakıllar, kumlar birbirine karışmıştı. Derenin kenarında birbirine karışmış iğde dalları söğüt ağaçları ve kavaklar vardı. Kasaba iki siyah tepenin ardında kaybolduktan sonra şerit halinde sadece dere uzayıp gidiyordu. Bir yanda gözün alabildiğine bir kır hafif arızalarla yayıldıkça yayılıyor ve boz renkli sonbahar akşamı gitgide morarıyor, perde perde kurşunleşiyordu.”(s.130)

Yazar bize Kara Mehmet'in iş bulduğu yeraltındaki Taş kömürü yataklarını şöyle tanıtır:

“Kara Mehmet işi; ancak toprağın altında 130 metre derinlikte yakalayabildi.”(s.134)

“Kenarları ağaçlarla örtülmüş, elektrikle aydınlatılmış bir yolda, tünellerin boyunca uzatılmış dekovil hatları arasından geçmek, sonra yüzlerce adamı yutan, fakat bunları birbirine göstermeyen zifiri karanlık içinde günleri harcamak ona bu yeraltı hayatından şikayete imkan bırakmadı.”(s.135)

Sadri Ertem ile ilgili olan kısmı bitirmeden önce onun genel olarak hikâyeleri ve sanatıyla ilgili çeşitli kaynaklardan birkaç alıntıyı da buraya alarak bitirmeyi uygun görüyoruz:

“Sadri Ertem’in hikayelerinde sanayinin köylü üzerindeki olumsuz etkisi, köylünün ağa ve tüccar eliyle sömürülmesi, fabrika-işçi sorunları, küçük tezgahın büyük atölye karşısında yok oluşu, katı devlet bürokrasisinin halkı ezmesi, memur çalışma koşullarının ağırlığı, aydınla halk arasındaki yabancılaşma, köylünün boş inançlarının din adına sömürülerek çıkar sağlanması, yenilik ve devrimlere karşı halkın bu yolla kışkırtılması, yanlış batılılaşmanın güçlükleri v.b gibi temalar işlenmiş, genellikle devrim ilkelerinin önemi belirtilmek istenmiştir.”¹⁴⁵

“Konularını köylünün, işçinin, orta sınıfın hayat ve sıkıntılarından alan romanlarında karakter, duygu, tasvir, tahlillerden çok, sosyal sosyolojik sorunlar üzerinde durdu, sanat ve üslup endişelerini ikinci plana bıraktı.”¹⁴⁶

“Eleştirel tavrı, dile getirdiği sorunlara yönelişindeki gerçekçi gözlemi; düşünce adamı olmasının beliren anlayışıyla kesin sonlamalara ulaştırır onu. Her kesimden insanı anlatır: İşçiler, köylüler, tüccarlar, patronlar, din tacirleri, bürokratlar, ezilen, horlanan, sömürülen insanların sorunlarının onun öykülerine girmesi dikkat çeker. Köy, kent, kasaba gerçeklerine yönelir. Öze ağırlık verirse de yaklaştığı sonuçların

¹⁴⁵ Cevdet Kudret, (2004): “Sadri Ertem”, *Türk Edebiyatında Hikâye ve Roman*(1923–1959), Dünya Kitapları, Cilt:3 İstanbul: s.27.

¹⁴⁶ Necatigil, 2004:s.174.

yansıtılmaması birkaç öyküsü dışında, başarılı olduğu söylenemez.’’¹⁴⁷

“Sadri Ertem kolaycı bir tutumla, bağırıp çağıran sözlerle toplumun sorunlarını deşer görünen bir öykü anlayışını kökleştirir. Ne dilde bir kaygı ne de öyküsel yapıda bir tutarlılık söz konusudur. Basmakalıp sözlerle, kurgusal içeriklerle toplum adına yola çıkmanın tehlikelerini ayrıca vurgulamaya gerek yok... Sadri Ertem öykücülüğünden günümüze yalnızca silik izler kalmış yalnızca; dokunacak bir anlayış belki. Toplum adına konuşan, konuştuğunu ileri süren bir öykücü olarak Sadri Ertem’in çok daha titiz davranması beklenirdi.’’¹⁴⁸

“...Sadri Ertem’in yaşanandan ziyade, kitabi bilgilere dayanan bir gerçekçilik anlayışı vardır. Bu güdümlü ve tasarlanmış anlayış, hikâyede gerçekçilik anlayışının yanlış bir yorumudur. Onun hikâyelerinde bir peşin hükmün ispatı çabası açıkca görülür. Bu tutum hikâyecinin bir sanatçı olduğu gerçeğiyle çatışır. Bilimsel bilgi kalabalığının yanı sıra, maddenin ve kötülüklerin mutlak hakimiyeti onun hikâyelerinde karamsar bir atmosfer oluşturur. Batı taklitçiliğinin eleştirisi, sömüren ve sömürülen karşıtlığı, işçi ve köylünün meseleleri gibi bazı sosyal konular kuru ve kaba hatlı bir anlatımla hayatın canlılığından soyutlanarak kaleme alınır.’’¹⁴⁹

¹⁴⁷ Ömer Lekesiz, (1997): “Sadri Ertem”, *Yeni Türk Edebiyatında Öykü*, Kaknüs Yayınları, Cilt:1, İstanbul: s.420.

¹⁴⁸ İleri, 1978:12.

¹⁴⁹ İslam, (2006):328.

16.Necip Fazıl Kısakürek:

“Birkaç Hikâye Birkaç Tahlil”¹⁵⁰ Adlı kitaptan:

“Yemek yemeyen adam”:

Konu: Yemek yemeyen adam adlı hikâyede Enis Bey’in Sarıkamış muharebesi sırasında Erzurum’dayken kendisinin emri altında olan emirlerinin oldukça fazla yemek yemesi sebebiyle bölüğün çavuşunu çağırarak, daha az yemek yiyen birinin hizmetine verilmesini istemesi ve buna bağlı olarak gelişen olaylar anlatılır.

Özet: Enis Bey, Ruslarla Sarıkamış Muharebesi’nin olduğu sırada eşiyle birlikte Erzurum’dadır. Kendisinin emri altına verilen emirlerinin oldukça fazla yemek yemesine rağmen doymaması ve gözünün her zaman aç olması üzerine bölük çavuşundan kendisine yeni bir emirber verilmesini ister. Bunun üzerine kendisinin hizmetine bakması için yeni bir er gönderilir. Enis Bey, bir müddet sonra eşine yeni emirlerinin yemek konusunda nasıl olduğunu sorar. Eşi yeni gelen erden korktuğunu onun akşam tabağına konulan yemeği kendisi gittikten sonra tekrar boşalttığını, sadece çay alıp odasına çekildiğini açıklar. Bu durumun haftalardır devam ettiğini ekler. Bunun üzerine Enis Bey, kendisi de adamı gözetler. Ve eşinin dediği gibi olduğunu görür. Bunun üzerine bunu da bölüğüne geri yollar. Birkaç gün sonra çavuş onun ortadan kaybolduğu haberini verir. Enis Bey’de bölüğüyle birlikte Sarıkamış Muharebesi’ne girer. Bölüğünden geriye bir kişi bile kalmaz. Kendisi de yaralı olarak kurtulur. Hastanedeki yatağında kendisine geldiğinde doktor, kendisini yarı çıplak, uzun boylu, insandan ziyade hayale benzeyen bir kişinin buraya getirdiğini açıklar.

Mekân: Hikâyede dikkate değer dış cephe mekân yerleri olarak gösterilen yerler: Erzurum, Sarıkamış’tır. Hikâyede yazar bu dış cephe mekân yerlerine dair detaylı bir bilgi vermez. İç mekâna ait bilgiye ise hikâyeye giriş kısmında rastlanır. Yazar-anlatıcı dayısının evini tarif ederken kısaca şu sözlerle iç cepheyi tasvir eder:

¹⁵⁰ Necip Fazıl Kısakürek, (1933):*Birkaç Hikâye Birkaç tahlil*, Hâkimiyeti Milliye Matbaası, (basım yeri yok).

“Orada hukûmet memuru olan dayımın evi o akşam gene misafirlerle dolmuştu. Çifte camlı pencere, yastıklarla doldurulmuş gibi iri kar kümeleriyle kapanmıştı. Odada soba yanıyor ve semaver, binlerce kilometre uzakta facialar geçtiğini haber verir gibi, sinsi ve devamlı bir ıslıkla ötüyordu.”(s.42)

Sarıkamış hikâyede savaş cephesi olması dolayısıyla anılır. Ancak burasıyla ilgili bir detaya hikâyede yer verilmemiştir.

17.Bekir Sıtkı Kunt:

“Talkımla Salkım”¹⁵¹ Adlı Kitaptan:

“Talkımla Salkım”:

Konu: Talkımla Salkım adlı hikâyede her yıl törenle kutlanan ulusal ekonomi ve artırma haftasının bu yıl yapılan etkinliklerinin sadece vilayet ve kasabayla sınırlı kalmayıp, köylerde de düzenlenmesi için yola çıkan bir grup hatibin köylülere yerli malı üzerine konuşma yaptıktan sonra köylülerden birinden hiç ummadıkları bir tepkiyle karşılaşmış, geriye dönmeleri anlatılır.

Özet: Her yıl kutlanan ulusal ekonomi ve artırma haftası bu yıl yalnızca vilâyet ve kasabayla sınırlı kalmayıp, köyleri de kapsamaya amacıyla tertip heyeti başkanı Ali Rıza Tutumlu, tecim odasından, öğretmenlerden ilgili kurum ve kurullardan bir heyet seçerek üç beş otomobil de kiralanarak, vilâyete bağlı köyleri dolaşmaya yollar. Yerli malı haftasıyla ilgili konuşacak olan bu kurulun giyim ve kuşamının tamamıyla yerli malıyla alakalı olmaması dikkat çekicidir. İlk uğradıkları köy olan Karabel Köyü’nde birbirini ardına köylüye yerli malı kullanmanın öneminden bahs ederek, nutuk atmaya başlarlar. Bir ara köylülerden az çok okuma yazma bilen Ahmet Çavuş adında birisi nutuk atanlardan birine kendilerinin zaten yerli malı kullanmanın önemini iyi bildiklerinden, belindeki kuşaktan, ayaklarındaki çarığa kadar her şeylerinin yerli

¹⁵¹ Bekir Sıtkı Kunt, (1937):*Talkımla Salkım*, Bozkurt Matbaası, İstanbul.

üretimi olduğunu söyler. Bu nutukları kasabadaki kişilere söylemelerini ister. Şehirli heyet aldığı bu cevap karşısında şaşkınlığa uğrar. Hiçbir karşılık veremezler, arabalarına bindikleri gibi köylüyü eğitmek için Çamlıyamaç Köyü'ne giderler. Burada yazar çok önemli bir noktaya dikkat çeker, öncelikle şehirdeki yaşayan insanlardan aydın kesimin, köylüyü küçük, hiçbirşey bilmeyen insanlar olarak algılayıp küçümsemesi dikkate değer bir nokta olarak vurgulanır. İkinci olarakta önce köylüye herhangi bir konuda eğitmek, bilgi vermek için, bu işle ilgilenen kişilerin bunu tam olarak benimseyip, ilk olarak kendi üzerlerinde uyguladıktan sonra köylüye açılımın sağlanması noktasıdır. Yerli malının önemi hakkında bilgi verecek heyetin yabancı giysilerle köylüye nutuk atması, yapmacılıktan başka birşey değildir. Samimî ve içtenlikten yoksun bir biçimde köylüye nutuk atanlar, hiç ummadıkları anda köylünün tokadını yerler.

Mekân: Hikâyede ana mekân olarak gösterilen yer Karabel Köyü'dür. Karabel Köyü yaptığımız araştırmalara göre Erzurum'a bağlı bir köydür. Hikâyede adı geçen diğer bir köy olan Çamlıyamaç Köyü ise Erzurum ili Uzundere ilçesine bağlıdır. Akpınar Köyü ise Türkiye'de birden fazla ilçeye bağlı olduğundan tam olarak yazarın burada nereyi göstermek istediği bilinmediğinden tahminde bulunmak zordur. Bu mekân yerleriyle ilgili olarak dış cephe tasvire rastlanmaz. İç cephe tasvirine de hikâyede yer verilmediği görülür. Hikâyenin bir yerinde kısa bir dış cephe tasviri vardır:

“Heyet azası, bazen kağrı arabalarının sicim gibi uzayıp giden izleri üstünden, bazen sel yataklarından ve ekini biçilmiş tarlalardan koşan otomobil içinde zıplayıp hoplarken...”(s.9)

“Karikatür”:

Konu: Karikatür adlı hikâyede anlatılan konu askerlerin içine askerliğini yapmak için gelmiş yeni bir kişinin acemiliği ve karikatür yapmaktaki ustalığı anlatılır. Bu kişi herkesin karikatürünü yaptıktan sonra kumandanın da karikatürünü yapar. Ancak o sırada karikatürü kumandana verip vermediği bilinemez. Yazar-anlatıcının yıllar sonra kumandanı Ankara'da görmesi ve kumandana karikatürünü verdikten sonra

onun tepkisi hikâyede verilir.

Özet: Askeri bölüğe yeni bir asker gelir. Bu asker kısa sürede bölükteki askerlerin sevgi ve saygısını kazanır. Bu saygıyı kazanmasının en başta gelen sebeplerinden biri etrafındaki askerlere sigara dağıtması, diğeri de yaptığı karikatürlerdir. Bütün bölük ona karikatürünü yaptırır. İş sonunda kumandanın karikatürünü yapmaya gelir. Bir müddet sonra yeni gelen acemi onun da karikatürünü yapmayı başarır. Ancak kumandana gösterip, göstermeme konusunda askerler arasında çeşitli tartışmalar yaşanmasına rağmen sonucun ne olduğu bilinmez. Yıllar sonra kumandanla karşılaşan anlatıcı kumandana onun karikatürünü gösterir. Kumandan kendisine bunun daha önce de gösterildiğini söyler. Anlatıcı bu resmin emekliye ayrılmadan önce mi sonra mı kendisine gösterildiğini sormadan trenden inmek zorunda kalır.

Mekân: Hikâyede mekân yeri olarak nerede olduğu bilinmeyen bir bölük gösterilir. Bunun dışında yazar-anlatıcının kumandanla karşılaştığı Ankara şehrinin ismi verilir. Bir diğeri ikinci plânda kalan mekân yeri ise Sivastır. Bu mekân yerleriyle ilgili bir tasvire rastlanmadığı gibi iç mekâna dair tasvire de rastlanmaz.

“Şaka Niyetine”:

Konu: Şaka niyetine adlı hikâyede anlatılan konu Ankara’ya civar köylerden, kasabalardan, şehirlerden iş bulma umuduyla gelmiş olan köylülerden biri olan Mustafa oğlu Ali’nin köyüne döndükten sonra çalıştığı bir apartman sahibinin kendisine karşı olan ilgisi ve iltifatlarını anlatarak, köylülere karşı kendini üstün bir konuma getirmesi, bunu duyan birkaç köylü arkadaşın ona katılarak Ankara’ya gelmesi, burada apartman sahibinin kendilerine karşı olan yaklaşımı karşısında Ali’nin anlayışı mizahi bir dille anlatılır.

Özet: Hikâyede yazar öncelikle bize Ankara’ya iş bulmak için çevre köylerden, kasabalardan, illerden gelen köylüleri ve bunların burada yaptıkları işleri anlatır. Gelen köylülerden bir kısmının küfecilik, bir kısmının yol inşası, bir kısmının seyyar meyve ve sebzeçilik yaptığını, park, bahçe düzenlemesi, nakliye işinde çalışanlar bulunduğunu

söyler. Ancak köylülerin büyük bir kısmının genellikle bina ve apartman inşaatında amelelik yaptıklarından sözeder. Böylece okuyucuyu hikâyeye girmeden önce bilgilendirir. Sonra bu köylülerden biri olan Akçaviran Köyü'nden Mustafa oğlu Ali'nin hikâyesine geçer. Mustafa oğlu Ali Ankara'da bir apartman işinde çalıştıktan sonra kış mevsimini burada geçirmek istemediğinden köyüne döner. Köy kahvesinde Ankara'da çalıştığı apartman inşaatında mal sahibiyle çok yakın arkadaşlık kurduğunu ve mal sahibinin kızını kendisine önerdiğini anlatır. Ali'nin artık eskisi gibi giyinmemesi üstündeki ceketle pantolonu onu bir anda köylülerin gözünde yüceltir. Ertesi sene iki köylü arkadaşını da alarak Ankara'ya tekrar iş aramaya gelir. Eski yaptığı apartmanın önünden geçerken arkadaşlarına hava atmak için apartmanın içine girmeyi ve onları gezdirmeyi teklif eder. Apartmandan içeriye girer girmez, birkaç adım attıktan sonra mal sahibini karşılarında görürler. Mal sahibinin çalıştığı dönemdeki gibi kendisine güler yüzle karşılayacağını uman Ali ummadığı bir tepki alır. Mal sahibi kapıcıyı çağırarak onları dışarıya attırır. Arkadaşlarının hani sana kızını teklif etmişti, seni seviyordu sorularına maruz kalan Ali mal sahibini iyi tanımadıklarını kendilerine şaka yaptığını söyler.

Mekân: Hikâyede ana mekân yeri ve merkez görevi gören yer Ankara'dır. Ankara'yı yazar mekân olarak hikâyenin girişinde şu şekilde tasvir eder:

“Bir iş, para ve yapı memleketi olarak şöhret bulalıdan beri Ankara'ya, işsiz, yoksul, çorak Orta Anadolu köylerinden, pervanenin ışığa atılışı, eski Avrupalıların Kaliforniya'ya altın aramaya gidişleri gibi, boyuna adam üşüşmektedir. Ankara köylerinden, Kayseri'den, Yozgattan, Çankırı, Çorum ve Tokat köylerinden gelen, koyunlarında dağarcıkları, omuzlarında dürülü kirli yorganları, yırtık mintanlı, bez donlu, çarıklı, toprak benizli köylüler..Bunlar günlerce uzak yerlerden, yollarda birbirine rast gelip bazen kardeş kardeş, bazen hiç yoktan döğüşüp düşman olarak, yüksek dağ başlarında, ıssız ovalarda, yahut karanlık dere içlerinde geceleyip gündüzleri yol alarak, kabile halinde yürüye yürüye gelirler ve burada iş tutarlar.”(s.71)

Hikâyede yazar mekânı gösterirken özellikle burasını tasvirde kullandığı

tanımlar iş, para ve yapı memleketi olması Ankara'nın başta gelen özelliklerinden birisidir. Ankara her zaman Anadolu'nun İstanbul'u olmuştur. İş imkânları açısından her zaman başlıca göç merkezlerinden biri haline gelmiştir. Hikâyede bunun dışında dikkati çeken herhangi bir iç ya da dış mekân tasvirine rastlanmaz. Bu arada bir de mekân ismi olarak Akçaviran Köyü anılır. Ancak burasıyla ilgili de detaylı bir tasvir ya da bilgiye rastlanmaz.

“Yol Arkadaşları”:

Konu: Yol arkadaşları adlı hikâyede Ankara'dan İstanbul'a gidecek olan bir trene binen insanların kompartımda tren hareket etmeden önceki aralarında geçen konuşmalar yer alır.

Özet: Hikâyede Ankara garında tren hareket etmeden önce bir kompartımda yaşanan hareketlilik ve insanların birbirleriyle olan iletişimi ele alınır. Burada en fazla dikkati çeken yaşlı bir kadındır. Bu kadın kızını gelin ettikten sonra ilk defa yolculuğa çıkan bir kimsedir. Kayseri'de kızını ziyaret ettikten sonra Ankara'ya geliş sebebi ölen eşinden kendisine kalan maaşın fazla olduğu gerekçesidir. Oraya vardığında evraklarının İstanbul'a gönderildiğini öğrenerek, İstanbul'a gitmek için trene biner. Birden fazla eşyasının olması dolayısıyla oturduğu yerden etrafında bulunanlara nereye gittiklerini sorarak, valizini Haydarpaşa Garı'nda taşıtmak ister. Sonunda talipli birisi çıkar. Bu kişi de kadından istasyonda işi olduğundan dolayı gidip gelene kadar yerini kimseye vermemesini ister. Kısa bir süre sonra tüccar kılıklı bir adam öbür kişinin boş kalan koltuğuna çevreden gelen tüm tepkilere rağmen oturur. Uzun süren tartışmalardan sonra yerine yerleşir. Bir süre sonra aylık üçüncü mevki biletinin yanında olmadığını fark ederek telaşa kapılır. Geldiği gibi trenden iner, istasyonda işi olan adam da yerine gelir. Herkes hakkın yerini bulduğunu düşünerek sevinir.

Mekân: Hikâyede ana mekân yeri olarak gösterilen yer Ankara'dır. Bunun dışında Kayseri, Eskişehir, İstanbul (Pendik, Haydarpaşa, Erenköy) isimleri geçer. Hikâyede herhangi bir dış cephe ya da iç cephe tasvirine rastlanmaz.

“Avcı Hattı”:

Konu: Hikâyede ihtiyat zabitinde bir sene birlikte geçiren bir grup okumuş mekteplin bu sırada birbirlerine karşı duydukları dostluk, saygı ve sevgiyi asıl işlerine döndükten sonra da devam ettirmeleri anlatılır. Askerlik yıllarında yapılan arkadaşlığın kalıcılığından söz edilir.

Özet: Hikâyede İhtiyat zabıt mektebinde bir seneyi birlikte geçirdikten sonra arkadaşlarından ayrılacak olmanın ve herkesin farklı farklı kıtalara verilmesinden üzüntü duyan anlatıcının duyguları, hisleri dile getirilir. Arkadaşlarının farklı kıtalarda görev aldıktan sonra tekrar eski işlerine döneceğini söyleyen yazar, askerlik günlerine birlikte geçirdiği bu bir grup mektepliyle daha sonra karşılaşmasının zor olduğunu düşünür. Kumandan tören sırasında anlatıcının yüreğine su serpen bir açıklamayla bundan sonra ayrılacaklarını ancak aralarına geniş açılmış birer avcı hattıyla birbirlerine olan bağlılıklarının devam edeceği vaadinde bulunur. Anlatıcı yıllar sonra arkadaşlarından Necdet’in şark vilâyetlerinden birinde Kaymakam olduğunu, Ferit adlı arkadaşının bir lisede öğretmen olduğunu, Necmi’nin sulh hâkimliğinde bulunduğunu öğrenir. Eski arkadaşlarından birisi olan Muhlis’le Ankara’da karşılaşır. Birbirleriyle geçmiş hatıralarına ve arkadaşlarına dair konuşurlar. Arkadaşlarından Ali’nin işten çıkarılması üzerine ona bir iş bulmanın gerektiği kanısına varırlar. Eski arkadaşlarına mektup yazarlar. Anlatıcı eski arkadaşlarından Sait’le Raif’inde şu anda birisinin Kars’ta, öbürünün Eskişehir’de olduğunu söyleyerek hikâyeyi bitirir.

Mekân: Hikâyede Anadolu’da birden fazla yerin mekân olarak geçtiği görülür. Ancak yazarın arkadaşlarından Muhlis’le görüştüğü yer Ankara’dır. Bunun dışında Sivas, Bursa, Kayseri, Antalya, Adana, İstanbul, Samsun, Kars, İzmir adı geçen diğer mekân yerleri olarak göze çarpar. Bu yerlere dair tanıtıcı hiçbir dış cephe mekân tasviri olmadığı gibi iç cephe mekân tasviri de görülmez.

“Yataklı Vagon Yolcusu”¹⁵² Adlı Kitaptan:

“Yataklı Vagon Yolcusu”:

Konu: Yataklı vagon yolcusu adlı hikâyede ailesiyle birlikte tatile giden bir kişinin tatil dönüşünde arkadaşının odacısına rastlaması ve odacının annesinin ölümünden söz ederek, kendisinden daha sonra iade edilmek üzere trene binmek için para istemesi ve bu durum karşısında anlatıcın içine düştüğü sıkıntı ve kararsızlık, buna bağlı gelişen durumlar anlatılır.

Özet: Ailesiyle birlikte gittiği İstanbul’dan dönüş yolu için Haydarpaşa Garı’na gelen bir adam burada arkadaşının odacısını görür. Arkadaşının dairesini ziyaret ettiği günlerde bu odacının kendisine karşı yaptığı iyilikler, gösterdiği saygı ve sevgi aklına gelir. Odacıyla sohbet etmeye başlar. Odacı hasta annesinin ağırlaşması üzerine çalıştığı daireden izin aldığını şimdi annesinin ölümü üzerine tekrar çalıştığı işe geri dönmesi için yanında gereken paranın olmadığını söyleyerek yardım ister. Bu yardım kelimesi adamın kafasında farklı duyguların uyanmasına neden olur. Ona karşı içinde soğukluk ve nefretin yanında, yüreğinde tuhaf bir yumuşaklık duyar. Sonunda odacıya istediği parayı verir. Odacı hemen istasyondan bilet alıp geleceğini söylemesine karşın trenin kalkmasına rağmen geri gelmez. Adamın içi giden para yüzünden sıkıntıya uğrar. Aldatılmak gücüne gider, sinirlenir odacının kendisine verdiği parayla neler yapabileceğini hayal eder. Ankara Garı’na varıncaya kadar bu durum devam eder. Sonunda bütün bu düşüncelerinin aslında kendisini sıkmaktan başka bir şeye sebep olmadığını görerek, düşünmekten vazgeçer.

Mekân: Hikâyede mekân yeri olarak İstanbul-Galata ve Ankara-Yenişehir isimlerine rastlanır. Ancak bu yerler hakkında detaylı bir bilgi verilmez. İç mekâna dair detaylı bir tasvirde yoktur. Sadece hikâyenin bir yerinde kompartımanın genel görünümü şu şekilde verilir:

¹⁵² Bekir SıtkıKunt, (1948):*Yataklı Vagon Yolcusu*, Varlık Yayınları, İstanbul.

“Her kompartımana, yer arayan ayakta kalmış bir yolcu gibi dikkatle baktı. Tahta kanepelerde birçok insan vardı. Bağdaş kuran, yan yatan, birbirinin omuzuna dayanan, çerez yiyen ve kırk yıllık ahbap gibi senli benli konuşan bir halk...”(s.9)

“Yarıkkaya”:

Konu: Hikâyede İskenderun yakınlarındaki Toroslara hâkim Yarıkkaya açıklarında Dođu Akdeniz kıyısında bir gece balık tutmaya çıkan balıkçıları bekleyen ailelerinin Yarıkkaya açıklarında balıkçı sandallarının fırtınaya tutulduğunu öğrenmeleri ve buna bağlı olarak yaşanan gelişmeler anlatılır. Balık tutmanın zorlukları ve bir tarafta zevkine balık yemek için bekleyen elit kesimle diğer bir tarafta balıkların getireceği kazançla eve nevale almayı dűřünen insanların balığa yaklaşımları ele alınır.

Özet: Yazar hikâyede balıkçıların hayatından bir kesit sunmuştur. Balıkçılığın zorluklarından bahseden yazar, hikâyede Yarıkkaya açıklarındaki ansızın ortaya çıkan fırtınaların birçok balıkçı ailesini nasıl aç, perişan bir hale getirdiğini anlatır. Yine bir akřaműstű avlanmak için denize açılan balıkçıların çok geçmeden fırtınaya tutulduğu haberi ulaşır. Fırtına dindikten sonra olay yerine gűnderilen bir tekne yalnızca bir balıkçıyla geri dűner, hasret içinde ve umutla eşlerinin dűnmesini bekleyen kadınlar hayal kırıklığına uğrarlar. Geri kalanlar denizin karanlıklarına karışmış, deniz tarafından kaybedilmiştir. Yazar da bize bu hikâyede balıkçıların yaşantısı ve hayatlarına dair açıklayıcı bilgiler vererek, onların yaşam műcadelesine ve varolma savaşına bizi tanıklık ettirir.

Mekân: Hikâyede olayların yaşandığı yer olarak İskenderun yakınındaki Yarıkkaya açıkları gűsterilir. Burası řu şekilde yazar tarafından yansıtılır:

“Durgun,sakin bir sonbahar akřamı...Portakal renkli ve portakal kokulu bir akřam..Deniz ekini biçilmiř boz bir tarla gibi, hareketsiz uzanıyor.Ta ufuklarda Torosların hayal meyal seçilen tepeleri bir tűl řeffaflıđı ve inceliđiyle kűrfezi ereveliyor ve dođuyu kapayan morumsu dađ,Yarıkkaya, her zaman olduđu gibi esrarlı korkunç hain

duruyor..’’(s.56)

Rıhtımın görünümü yazar tarafından şöyle tasvir edilir:

“Rıhtımda hayat kaynaşıyor. Caddenin lif bedenli ve yeşil dallı tombul palmiyelerinin altına kareli keten örtülü masalar konulmuş ve hasır iskemleler dizilmiş...’’(s.56)

Fırtınanın başlamasıyla birlikte dış cephe tabiatın görünümü şu şekilde değiştiği görülür:

“...Yarıkkaya’dan müthiş bir fırtına şahlandı. Bir yanardağın lavları daha amansız olamazdı. Bütün tabiat, dağ, taş, şehir ve deniz, misilsiz bir sıtmaya yakalanmış, öldürücü bir sara nöbetine tutulmuş gibiydi. Ağaçlar köklerinden sökülüyor, kiremitler havada uçuşuyordu. Hele deniz, hele o...Ne azgın bir köpürüştü o.Dalgalar, eski savaş arabalarına koşulmuş çılgın atlar gibi, sahile saldırıyor, kıyıdaki her şeyi, yolları ve binaları sular sarıyordu. Deprem, kıyamet ve tufan sanki el ele vermişti. Dünyanın bu parçası, sancılar içinde kıvranıyor, can çekişiyor sanılırdı.”(s.58)

“Paralı Kurt”:

Konu: Hikâye yazar-anlatıcı ağzından nakledilir. Anlatıcının Ankara sinemelerinin birinde verilen alaturka bir konserde arkadaşı Rıfat Körükçü’yü genç, güzel, kürklü bir bayanla görmesi ve uzun zamandır bekâr kalan bu kişiyi böyle güzel hanımın yanında görmesiyle içinde uyanan merakı yatıştırmak için yanına sokulması ve buna bağlı olarak Rıfat’ın hikâyesini dinlemesi anlatılır.

Özet: Hikâyede uzun zamandır görmediği bir arkadaşı olan Rıfat Körükçü’yü genç, güzel, kürklere bürünmüş bir bayanla gören anlatıcı merakını yenemeyerek arkadaşının yanına yanaşır. Arkadaşı uzun zamandır evlenmemiş bekârlardan olduğundan, onu yanında güzel bir kadınla alaturka bir konserde görmesi onu

şaşırtmıştır. Rıfat bu kadının nişanlısı olduğunu açıklar. İsmi Nevvare olan kadının kendi apartmanında genç, yakışıklı bir adamla evli olduğunu ancak süse, gösterişe, zenginliğe gösterişi olduğundan dolayı etrafında paralı birisini aradığını, kendisinin de bu paralı kurtlardan olduğunu söyler. Nevvare’yi eşinden boşatmaya uğraştığını kendisine herhangi bir ters hareket yapmadığı sürece onunla birlikte olmaya devam edeceğini, ancak yanlış bir hareketini görmesi durumunda, sadakatının sarsıldığını hissettiği anda onu bırakacağını anlatır. Anlatıcı kısa bir süre sonra yeniden arkadaşıyla karşılaşır. Arkadaşı mahkemenin hala sürdüğünü, Nevvare’ye karşı olan hislerinin değiştiğini, ona bağlanmaya başladığını, üçüncü karşılaşmalarındaysa Nevvare’nin hırçınlaştığını onu kızdırmamak için Meşrutiyet Caddesi’ndeki apartmanın tapusunu üstüne geçirdiğini anlatır. Anlatıcı sonunda durumu anlar. Arkadaşı sadece gönül eğlendirmek amacıyla birlikte olduğu kadına bağlanarak, kapana tutulan kurda dönmüştür.

Mekân: Hikâyede mekân yeri olarak gösterilen yer Ankara’dır. Ankara’ya dair hikâyede herhangi bir iç ya da dış cephe tasvirine rastlanmaz.

“Zamane Kocakarısı”:

Konu: Hikâyede Kızılay durağında uzun bir süre otobüs bekledikten sonra otobüste zorlukla kendine bir yer bulup yerleşen bir adamın ayakta gördüğü yaşlı bir kadına yanında oturan iki genç kızın ilgisiz bir biçimde yer vermemesi üzerine kendisinin yer açması, kadının oturduktan sonra umulmadık bir biçimde kızlarla sohbet edip, gülmesi üzerine adamın yaşadığı şaşkınlık anlatılır.

Özet: Kızılay durağında Ulus’a gitmek için uzun bir zaman bekledikten sonra otobüsün gelmesiyle birlikte kendini zorlukla boş bir koltuğa atan adam, o sırada hemen yanında yaşlı bir kadının ayakta güçlkle durduğunu görür. Yanı başındaki iki genç kızın bu ayakta bile durmakta zorlanan ihtiyar kadına yer vermemesi adamı sinirlendirir. Hem kadını güç koşuldan kurtarmak, hem de kızlara insanlık dersi vermek için yerinden kalkarak yaşlı kadına yer açar. Yaşlı kadının boş yere oturmasıyla birlikte yüzünde tebessüm ve minnet belirtileri görülür. Ancak kısa bir süre sonra yaşlı kadının genç kızlarla sohbet ettiğini ve kızların ona anneanne demeleri adamı nasıl bir plânla

kandırıldığını anlamaya sevkeder. Kızların önceden binip boş yerlere oturduklarını anneannelerini bilerek ayakta bıraktıklarını, nasılsa birisinin ona acıyıp yer vereceğini düşündüklerini anlar. Yaşlı kadının da bu plâna ortak olmasından dolayı üzüntü duyar.

Mekân: Hikâyede olayların geçtiği yer Ankara'dır. Hikâyede buranın semtlerinin birkaçının da adının verildiği görülür. Çankaya, Kavaklıdere, Maltepe, Ulus gibi yerlerinde ismine rastlanır. Ancak bu semtler ya da Ankara'yla ilgili detaylı bir profile rastlanmadığı görülür. İç cepheye de gereken önem verilmemiştir

Genel itibarıyla Bekir Sıtkı Kunt'un hikâyeye kitapları incelendiğinde hikâyelerde mekân olarak kendi yaşadığı, gezdiği çevreyi ele aldığı görülür. Yargıçlık mesleğiyle birlikte dolaştığı Anadolu'da Aydın, Uşak, Ankara gibi mekânların hikâyelerinde de yer aldığı gözlenmiştir. Bekir Sıtkı Kunt yargıçlık ve gazatecilik birikiminden yola çıkarak gördüğü çevreyi ve insanları içten, samimî bir dille hikâyelerinde dile getirmiştir. Bununla ilgili olarak önemli birkaç kaynaktan alıntıyı da buraya alıyoruz. Böylece onun eserleri ve sanatı hakkında daha detaylı bilgi edinileceği düşüncesindeyiz. M.Baydar, Bekir Sıtkı Kunt'un sanatla ilgili fikirlerini ele alır. Bekir Sıtkı Kunt'a göre:

“Sanatın bir amacı olmalıdır. Kim ne derse desin, amaçsız sanat yoktur. Bence sanatın amacı, insanlara daha iyi yaşama, daha çok mutlu olma olanağını sağlamaktır.”¹⁵³

“Gözleme ve gerçeğe bağlı hikâyelerinde köy ve kasaba kişilerinin İstanbul'un kendi halinde, sıradan insanlarını, mahkemeleri, devlet daireleri gibi çok iyi bildiği çevreleri, buralardaki günlük yaşayışları tabi ve yerli ölçüler içinde yaşattı, yaşattırken de sanat ideallerinden uzak, özentisiz bir dil kullandı.”¹⁵⁴

“Bekir Sıtkı Kunt'un, aralıklı ve az eser vermekle beraber, yeni hikâyeciliğimizin yol açıcıları arasında önemli bir rolü olmuş, zaman

¹⁵³ M.Baydar, (1960):*Edebiyatçılarımız ne Diyorlar?*, Ahmet Halit Yaşaroğlu Kitapçılık, İstanbul:s.139.

¹⁵⁴ Necatigil, 2004:266.

zaman çeşit çeşit hikaye akımlarına kapılmış, ama kimin etkisi altında kalırsa kalsın hikayelerine, onları rahatça okutan bir sanat değeri koyabilmiştir. Hikâyeye büyük yenilikler getiren bir öncü olmamıştır. Gerçekçi hikaye anlayışının gelişmesine hizmet etmiş, bu yolda eserleri ve düşünceleriyle direnmiştir.”¹⁵⁵

“İlk eserlerinde gerçekçi Anadolu hikayeleri yazmaya girişen Bekir Sıtkı Kunt’un sanat anlayışı; halk için yazmak, halkı anlatmak, halkın meselelerini ele alarak onu daha iyi bir hayata doğru götürmek doğrultusundaki ilk hikayelerinde Sadri Ertem etkisiyle görülen sert ve slogancı hiciv, kalıplaşmış ezen-ezilen teması 1937’de yayınladığı Talkınla Salkım’da yer alan hikayelerinde yumuşamaya başlar.

1941’de yayınladığı herkes kendi hayatını yaşar adlı kitaptaki hikâyeler ise tanıdığı çevrelere ait gözlemlerinden çıkarılmıştır. Bu hikâyelerde orta halli, kalabalık nüfuslu İstanbul ailelerinin hayatları ile mahkemeler, avukatlar ılımlı bir gerçekçilikle anlatılır. Yataklı Vagon Yolcusu(1948) ve Ayrı Dünya(1952) adlı kitapları ile büyük şehrin kalabalığı içinde kaybolan sıradan insan hayatlarına yönelir.”¹⁵⁶

“Bekir Sıtkı,genç yaşından umulmaz bir olgunlukla mevzularını işledi. Köye giden yol, köyün yakından ve uzaktan görünüşünü;köy odasında,köy kahvesinde, tarlada, çapada, zeytinde, harmanda, pazarda, asker ocağında köylüyü tetkik etti. Kasaba halkını kasabanın iç yüzünü, orada yaşayan halkı, bu halkın arasında aşılmaz perdeler geren sınıf farklarını gördü.”¹⁵⁷

¹⁵⁵ Alangu, 1968:271–275.

¹⁵⁶ İslâm, 2006:329.

¹⁵⁷ Ömer Lekesiz, (1998): “Bekir Sıtkı Kunt”, *Yeni Türk Edebiyatında Öykü*, Kaknüs Yayınları, Cilt:2, İstanbul:s.18.

18.Umran Nazif:

“Kara Kasketli Amele”¹⁵⁸ Adlı Kitaptan:

“Hükümet Tabibi”:

Konu: Hikâyede umumî harp senelerinde konakladığı bir kasabada şerefine verilen ziyafete katıldıktan sonra Küllük Köyü’ne gitmek için yola çıkan doktorun asker kaçakları tarafından bir yerde vurulması anlatılır.

Özet: Hükümet tabibi konakladığı kasabada şerefine verilen bir ziyafete katılır. Bu ziyafete katıldıktan sonra amacı on iki saat ilerideki Küllük Köyü’ne gitmektir. Kasaba kaymakamı yemek sırasında doktora yolların asker kaçakları tarafından tutulduğunu ve bu asker kaçaklarının etrafta tehlike yarattığını söyler. Buna rağmen gitmekte ısrar ederse yanına birkaç jandarma vererek onun güvenliğini sağlayabileceğini açıklar. Doktor ertesi gün erkenden yanına verilen birkaç jandarmayla birlikte yola çıkar. Bir müddet sonra aniden bir el silâh sesi duyulur, doktorun burnuna barut kokusu gelir. Önlerini kesen bir efe, doktorun yanındaki Kara Çavuş’a doktorun önceden kendine iyilik ettiğinden kuzu çevirmesi için onu da davet etmek istediklerini anlatır. Ancak doktorun yanına geldiklerinde doktoru ölü bulurlar. Doktor serseri ve bilinçsizce atılan bir kurşun sonucu hayatını kaybeder.

Mekân: Hikâyede mekân yeri olarak gösterilen yer Küllük Köyü yakınlarıdır. Küllük Köyü tahminen Iğdır ve aynı zamanda Sivas’a bağlı olduğundan hikâyenin bu yerlerden birinde geçmesi muhtemeldir. Hikâyede dış tabiat tasvirlerine az da olsa rastlanır. Buna karşı iç mekân tasvirine rastlanmaz. Dış cephe tabiat ve çevre hikâyede şöyle yansıtılır:

“Su diplerinde, yamaçlarda, ovalarda yer yer artık tabiat baş kaldırıyordu. Köşe başlarında atlar kişniyor. Çamurlarda kağnıların yanına öbek öbek oturmuş mandalar bağdaşlarını bozuyorlardı.”(s.10)

¹⁵⁸ Umran Nazif, (1933):*Kara Kasketli Amele*, Sebat Matbaası, İstanbul.

“Güneş yavaş, yavaş sivri dağ uçlarına çekiliyordu. Al atın parlaklığı hafif, hafif matlaşıyor. Uzak köy hudutlarında karaçalılar mor, kurşunî duvarlara bürünüyorlardı.”(s.11)

“Yaşamak için”¹⁵⁹ adlı kitaptan:

Konu: Yaşamak için adlı hikâye yazar-anlatıcı tarafından nakledilir. Hikâyede iki buçuk yıl evli olduğu eşinden ayrıldıktan sonra yeniden bekâr hayatına dönen anlatıcının Karadeniz’in bir şehrine yerleşmesi, burada tanıdığı ve çevrede herkes tarafından bilinen bir sokak yosmasının hayatını hikâye etmesini içerir. Yazar burada düşkün bir kadının yaşantısını konu alır.

Özet: İki buçuk yıl eşinin kaprisleriyle bunaldıktan sonra sonunda daha fazla içinde bulunduğu hayata dayanamamaya, ondan ayrılan anlatıcı yeniden eski bekâr yaşam tarzına kavuşmak ve kafasını dinlemek için Karadeniz’in bir şehrine yerleşir. Burada tembellik hayatındaki sorumluluktan uzak, talebelik hayatındaki gibi bekâr bir hayat yaşamaya başlar. Yanına hastanede eczacılık yapan birisini alır. Birlikte şehirde gezip, dolaşmaya başlarlar. Evlerinin bulunduğu yer bir amele mahallesindedir. Evsahibinin kızı onların yemek ve içkilerini her akşam hazırlar. En büyük zevklerinden birisi evlerine birkaç metre uzakta bulunan bir kadını gözetlemektir. Bu kadının ismini inci çiçeği olarak sonradan anlatıcı okuyucuya tanıtır. İnci çiçeği şu anda otuz beş yaşına gelmesine rağmen hala güzelliğini koruyan bir kadındır. İnci Çiçeği gençliğinde hoppa bir kız olduğu için birçok gönül maceraları geçirdikten sonra yirmi sekiz yaşındayken on sekiz yaşında genç, yapılı, kömür amelesiyle evlenir. İnci Çiçeği’nin mutlu, vurdumduymaz hayatı bütün herkesin özellikle çevredeki evli kadınların dikkatini çeker. Çocuğu olduktan sonra eski neşesinin kalamayacağını düşünürler. Ancak İnci Çiçeği aradan iki yıl geçmesine rağmen çocuk yapmaz, kocasıyla rahat ve mutlu bir yaşantı sürer. Kapuz’a plâja giderler. Bir gün kocasının maden ocağında göçük altında kalmasıyla İnci Çiçeği’nin hayatı yeniden kararır. Sokaklara düşer, sokak kadını olur. Anlatıcı bir gün rıhtımda ona rastlar, onu evine götürür, birlikte içki içerler

¹⁵⁹ Umran Nazif Yiğiter, (1948):*Yaşamak İçin*, Varlık Yayınları, İstanbul.

ve eğlence dolu bir gece geçirirler. Ertesi sabah İnci Çiçeği erkenden kaldığı evden ayrılır. Giderken anlatıcıya eğer isterse kendisini her zaman görebileceğini söyler.

Mekân: Hikâyede olayların geçtiği mekân yeri net olarak verilmemekle birlikte hikâyedeki ipuçlarından yararlanarak burasının Zonguldak ve çevresi olduğu kanısına varıyoruz.Hikâyede yazar iç cephe mekândan daha fazla dış cepheye önem vermekle birlikte tasvirler oldukça sınırlı ve yüzeysel kalmıştır.

“...hala sisli sabahlarının, bol ışıklı akşamlarının havasını teneffüs ettiğim o şehre büyük gürültüyü muvaffakiyetle atlattıktan sonra girmiştım.”(s.16)

Yazar yerleştiği semt ve evi hikâyede bize şöyle tanıtır:

“...bu, amele mahallesine ki bunlar derme çatma ufak tefek kulübeciklerdir çok yakın bulunan semte yerleşmiş bulunuyorduk.”(s.17)

Yazar kendi bulunduğu muhitte karşıda bulunan muhiti karşılaştırırken aradaki sosyal tabaka farkını da ortaya koyan tasvirler yapar:

“Hâlbuki karşıki mahalle öyle miydi? Orada büyük şehirlerin parlak, göz alıcı hayatı yaşanıyordu. Orada her gün yüzlerine perdah yaptıran, günün modasını takiben giyinen erkekler ve lüks İstanbul hanımlarını aratmayacak kadınlar vardı. Akşamüzerleri olmaz mı gri, lâcivert, pembe elbiseli hanımlar kol kola girip iki tarafı çam ağaçları ile süslü yılankavi bir yola dökülürler ve şık beyler de onları takip ederdi.”(s.18)

Hikâyenin sonunda anlatıcının oturduğu evden çevrenin bayram günü görüntüsü şöyle yansıtılır:

“Güneş henüz çıkmış, akşamki yağmurun yıkadığı şehri âdeta cilâlıyordu. Vapurlar, hükümet binaları bayram şerefine kırmızı

bayraklarla süslenmişti. Belediye Parkından âletlerin akordunu yapan mızıkacıların gürültüleri yükseliyordu ve aşağıdaki mahallenin az ilerisindeki meydanda, bayrama iştirak edecek ameleler, yeni elbiselerini giymiş mektepliler birer ikişer toplanmakta idiler.”(s28–29)

Çanakkale, İstanbul hikâyede geçen diğer dış mekân yerleridir. Hikâyede Kapuz isminin geçmesi burasının Zonguldak yakınlarında olduğu düşünülürse mekânın ve olayların geçtiği yerin de Zonguldak'ta geçtiği görülebilir.

“Namus”:

Konu: Namus adlı hikâyede anlatılan olay, Fatma adlı bir kızın kardeşiyle birlikte değirmene un öğütmeye giderken, ırmağın kenarına gelince üstündekileri çıkarıp, çıplak bir biçimde ırmağın karşısına yüzdüğü sırada, donunun(elbisesinin) ırmağın sularına kapılarak gitmesi, bunun evlendiği ancak sonradan ayrıldığı eski eşi tarafından bulunması üzerine, kendini bir dut ağacına asarak idam etmesi ve bunun etrafında gelişen olaylar anlatılır. Yazar burada namus kavramına dikkat çekerek köylülerin namus kavramını cahillik, bilgisizlik dolayısıyla yanlış anladıklarını anlatmak ister. Savcının verdiği nutukta sanki yazar kendi namus hakkındaki görüşlerini söyler gibidir:

“...onlara, namusun donda şalvarda, lafta olmadığını, namusun içimizde ta içimizde bulunan, vicdan denilen manevi varlıkta bulunduğunu ve herkesin hareketlerinden dolayı herkese değil, yalnız ona cevap vermek mecburiyetinde bulunduğunu ve köyde yaptığı kısa bir araştırma neticesinde kadınların erkeklerle nikahsız düşüp kalktıkları halde, donu kaybaldığı ve ya yandığı yahut muzip hovarda delikanlılar tarafından çalındığı zaman kendilerini öldürdüklerini ve bu çeşit kurban sayısının her yıl iki üçü bulunduğunu ve bu halin memleket için büyük bir kayıp olduğunu, vatanın analara çok ihtiyacı bulunduğunu dilinin döndüğü kadar anlattı.”(s.53-54)

Özet: Namus adlı hikâyede olaylar şöyle gelişir. Hükümet doktoru ile savcı kasabanın kır kahvesinde rahat bir biçimde otururken birdenbire savcıya iki jandarma tarafından bir vaka raporu getirilir. Raporda bir genç kızın kendisini bir dut ağacına astığı yazılıdır. Olay yerini incelemek için savcı ve hükümet doktoru olayın geçtiği Pınarbaşı Köyü'ne giderler. Savcı başlangıçta kızın ailesinin düşmanları olup olmadığını öğrenir. Kan davasından şüphelenir, sonra kızın bir ara kendisini isteyen üç delikanlıdan birine babası tarafından başlık parası karşılığı verildiği öğrenilir. Gencin başlık parası olan hayvanları vermesine karşın mahsulün iyi çıkmaması dolayısıyla geri kalan parayı ödeyemediği için kızın baba evine geri getirildiği savcının duyduğu bir başka gerçektir. Bu sefer kızı seven diğer delikanlıların bir oç alma niyetiyle bu cinayeti işleme olasılığı üzerinde durulur. Sonra Fatma'nın kardeşi İbrahim'i çağırarak ona ne olduğunu sorar. İbrahim ablasıyla değirmene un öğütmeye gittikleri sırada her zaman geçtikleri nehir sularının normalden fazla yükselmesi üzerine ablasının üstündeki elbiseleri(donu) çıkartarak ırmağa girdiği sırada donunun akıntıya kapıldığını tüm çabasına karşı yakalayamadığını söyler. Ablasının donunun eski eşi tarafından ırmak kenarında bulunması sonucu Fatma'nın ortadan kaybolduğunu, bir süre sonra da ölüm haberinin geldiğini anlatır, böylece olay çözülür.

Mekân: Hikâyede olayların geçtiği ana mekân yeri olarak Pınarbaşı Köyü gösterilir. Ancak burasının hangi ilçeye bağlı olduğu, hangi bölgede yer aldığı konusunda hiçbir bilgi yoktur. Yaptığımız tespitlere göre Anadolu'da birçok Pınarbaşı Köyü bulunmakta olup sadece ilk tespitler sonucu birkaç tanesi aşağıdaki gibidir:

Tekirdağ Pınarbaşı Köyü, Balıkesir İli Edremit İlçesi Pınarbaşı Köyü, İzmir, Bornova, Pınarbaşı Köyü, buradan hareketle yazarın neresini söylediğini tespit etmek hikâyeden güçtür. Dış mekân yeri olarak Pınarbaşı Köyü şu şekilde tasvir edilir:

“Boztepe'ye çıktıkları zaman, üstleri saman yığılı, kerpiçten onbeş yirmi evden mürekkep Pınarbaşı köyü görünmüştü.”(s.50)

Hikâyede bunun dışında herhangi bir iç ya da dış mekân yerine rastlanmaz.

“Madenkeş”:

Konu: Hikâyede uzun yıllar boyunca kömür madeninde çalıştıktan sonra kendi isteğiyle emekliye ayrılan Dağköylü Dursun’un oğullarını kendi yerine madene gönderdikten sonra aniden çıkan bir kararla madenkeşlikten kendi isteğiyle emekli olmanın kaldırılmasıyla yeniden çiftini çubuğunu bırakıp, madende çalışmaya başlaması ve buna bağlı gelişen olaylar nakledilir.

Özet: Dağköylü Dursun köylerinin yakınına yapılan demir yoluyla birlikte diğer köylülerle birlikte yumurtacılık, keresteciliği bırakıp, kömür madenine yazılır. Dursun burada toplam on altı yıl çalıştıktan sonra çocuklarını evlendirdiği ve evini tamir ettirdiğinden dolayı madencilik bırakarak, köyüne gelir. Oğlu Hüseyin ve Hasan’ı madende çalışmaya gönderir. Ancak bir gün kasabadan gelen bir emirle madencilik isteğe bağlı olmaktan çıkıp, zorunlu hale gelmesiyle Dağköylü Dursun ve Kurt Ali kendilerini tekrar maden ocağında bulurlar. Kısa bir süre sonra Kurt Ali yeniden köyüne dönüp tarlasıyla uğraşmaya, ticarete başlar. Bu durum Dursun’un gücüne gider, bu yaştan sonra madende çalışmak yerine tarlasıyla, eviyle meşgul olup, dinlenmek istediğinden kasabanın yolunu tutarak arzuhâlcî Lemi Efendi’ye uğrar. Lemi Efendi’den kendisini de Kurt Ali gibi madencilikten muaf tutmasını ister. Lemi Efendi Kurt Ali’nin ince hastalığa tutulduğundan dolayı çürük raporu alarak işi bıraktığını önemli bir sağlık durumu ya da sakatlık durumu olmadığı sürece çalışmaya mecbur olduğunu söyler. Bu duruma canı sıkılan Dursun soluğu bir meyhanede alır. Kafayı çekip sarhoş olunca bir anda bütün sıkıntısı geçer.

Mekân: Hikâyede mekân yeri olarak gösterilen yer muhtemel olarak Zonguldak’tır. Çünkü Dağköy merkez ilçesi Zonguldak’a bağlı bir köydür. Burada kömür madeninin olması ve demir yolunun bulunması da bu görüşümüzü kuvvetlendirir. Bunun dışında Sinop İli Dikmen ilçesi, Kocaeli Bekirpaşa sınırları içerisinde yer alan, Kastamonu Çatalzeytin ilçesine bağlı bulunan, Samsun 19 Mayıs ilçesine bağlı olan Dağköy isimli köylere de rastlanmaktadır. Hikâyede Dağköy şöyle tasvir edilir:

“Bir gün, gözlerinizde avlusu küf kokan hasır tavanlı eviniz, bol ışıklı bir ev; sokakları tezek kırıntılarıyla dolu köyünüz, etrafı gül bahçeleriyle çevrili bir yurt; kenarları hayvan leşleriyle kaplı küçük tahta köprülü ırmağınız, üzerinden muazzam köprüler geçen mavi ve berrak bir su halinde canlanırsa sizde daussıla başlamıştır.”(s.56)

Yazar zaman zaman dış cephe tabiatı da göstermeyi unutmaz. Günün belli bir saatinde kamerasını çevreye çevirerek, tasvir eder:

“Minareleri, kâgir evlerin ve hamam kubbelelerinin çerçevelediği gümüşî gökyüzünde parça parça kızılıklar göze çarpıyordu.”(s.64)

“Camiden çıkınca, bu bir şadırvan altı kadar serin ve uykuda bulunan bir ev kadar sakin mabedin...”(s.64)

Umran Nazif'in hikâyelerinde genel olarak yoksul, fakir tabakayı (işçi, madenci) ele aldığını ve kendisine mekân olarak Karadeniz kıyılarını seçtiğini gördük. Onunla ilgili olarak birkaç alıntıyla bu kısmı tamamlıyoruz:

“Genellikle orta tabaka insanını ‘taşra’ yaşamının koşulları içinde işlerken ‘bürokrasi çarkı’nın ve tek parti döneminin özelliklerini yansıtmaya özen gösterdiği belli olur Umran Nazif’in. Bu onun başarısıdır.”¹⁶⁰

“Umran Nazif Yiğiter’i ilk öykülerinden başlayarak sürekli bir gelişme içinde görürüz. 1933’te yayınladığı ilk öykü kitabı Kara Kasketli Amele’de topladığı öyküleri küçük kasabalardaki memurların, işçilerin yaşayışlarını daha çok olaylarla veren, kişileri olaylara karışmış öykülerdir. Yazar, giderek günlük yaşayıştan ayrılmaya yönelmiş, 1936–1941 yılları arasında yayımlanan öykülerinde okuyucuyu heyecanlandıracak olayları, ilk öykülerindeki aynı tip insanlara karşı

¹⁶⁰ Şükran Kurdakul, (1992): “Umran Nazif Yiğiter”, *Çağdaş Türk Edebiyatı/Cumhuriyet Dönemi-2*, Bilgi yayınevi, İstanbul: s.120

sivrilmiş kişileri vermeye başlamıştır. İçimizden biri adlı kitabında topladığı bu öykülerinden sonra Yiğiter, gözleme dayanan gerçekçi öyküler yazmaya yönelmiştir. Toplum düzenindeki aksaklıklar, görgüsüz ve bilgisiz insanların bu düzen içindeki ezilişleri öykülerinin konularını oluşturmuştur. Önemli toplumsal sorunlar ortaya koyan öykülerinde çıkarları için köleleşen insanların psikolojileri başarılı bir biçimde verilmiştir. Üçüncü öykü kitabı olan Yaşamak İçin’de topladığı bu öykülerinde II. Dünya Savaşı’nın yol açtığı ahlâk çöküntüsü, hazır kazanç yolunu arayan açığözler, üstlerine bağlı, az maaşlı bununla birlikte geçimi yolunda olan memurların yaşayışı eleştirel bir gerçekçilikle, çile çekmiş insanlar da gözlemci bir gerçekçilikle verilmiştir. Yazarın iki öyküsü Zonguldak’ta bir süre aralarında yaşadığı insanlarla, Karadeniz kıyısındaki topraksız köylülerin kömür ocaklarına bağlı yaşayışlarıyla ilgili olarak gözlemlerine dayanır. Öykülerinde daha çok Orta Anadolu ve Karadeniz kasabalarını, buraların yerlilerini, İstanbul’da görev yapıp buralara gelmiş, İstanbul’u düşlerinde yaşatan memurları, âmir-memur ilişkilerini buluruz.”¹⁶¹

“İlk hikâyelerini 1932–1933 yıllarında yazmaya, Varlık dergisinde yayımlamaya başlayan Umran Nazif, yerli renge önem vererek gerçekçi bir metodla çalıştı; gözleme, yaşanmışa dayandı, konularını toplum ve fert düzenindeki bozukluk ve ya bocalamalardan seçti; sosyal çatışma ve yetersizliklerde, geçmişin zamanla acılardan sıyrılmış anılarına sığınan insan psikolojisi üzerinde durdu; hayatının ve mesleğinin akışında yine de ümitli ve sempatik anılar haline girmiş, Anadolu kasabalarındaki gündelik hayatları yansıttı.”(s.440)¹⁶²

“Umran Nazif Yiğiter; hikâyelerinde yaşadığı hayatı yansıtır. Çocukluğu, babasının Sıhhiye müdürlüğü dolayısıyla Mersin, Silifke, Denizli, Isparta, Manisa, İzmir bölgelerinde geçer. İlerde yaşayacağı hayatla bu çocukluk anıları, onu Sabahattin Ali’nin izinde yürütür.

¹⁶¹ Öneroy, 1984:244

¹⁶² Necatigil, 2004:440

Toplum yaşantımızdaki dengesizlikler, sosyal konular onun için canlı bir lâboratuar olur. Gerçekçi yeni hikâye'nin öncüleri arasındadır. Genellikle yerli renkleri, yüzeyden derinleşen ölçülü bir toplumculukla şiirsel bir duygululukla, ironi bir gerçekçilikle anlatır.”¹⁶³

19. Sabahattin Ali: ¹⁶⁴

“DEĞİRMEN”:

“Değirmen”:

Konu: Değirmen adlı hikâye yazar-anlatıcı ağzından nakledilerek anlatılır. Yazar sevmek, aşk gibi kavramları açıkladıktan sonra gerçek aşkın ve sevmenin nasıl olabileceğine dair yorumlar yapar. Sonunda aşkı uğruna kendi kolunu kesen bir çingenenin hayatını anlatır.

Özet: Otuza yakın kadın, erkek, çocuk, dört at ve dört eşekle birlikte bir grup Edremit tarafına yönelir. İkindiye doğru siyah zeytin ağaçlarının arasında yükselen açık renkli çınar ve kavakları görürler. Burasının küçük bir değirmen olduğunu anlarlar ve burada konaklamaya karar verirler. Yüklü eşeklerle sık sık gelip giden köylülerden burasının işlek bir yer olduğu anlaşılır. İçlerinden Atmaca adında bir genç değirmenin kapısına gelerek, elindeki klârneti çalmaya başlar. Bu hoş müziği duyan köylüler, ellerinde bulunan bir kiloya yakın buğdayı atmacaya hediye olarak verirler. Bundan cesaret alan çingenelerde çadırlarını biraz uzaktaki zeytin ağaçlarının arasına kurarlar. Kısa süre içinde buldukları yere yerleşirler. Kadınlar taze söğütlerden yaptıkları sepetleri yakın köylerde satarken, çalgıcılık yapan erkeklerde civardaki köylerdeki düğünlere çağırılırlar. Bunların içinde en başta çağırılan kişisi Atmaca'dır. Atmaca yetenekli, şehir mektebini bitirmiş, klârneti de çok içli bir biçimde çaldığından dolayı, her tarafta etrafında uyandırdığı müziğin etkisiyle anılır. Atmaca'nın sevgilisi yoktur. Kolay seven birisi de değildir. Kendisine birçok Türkmen köylerinden al yanaklı güzeller, ince dudaklı çingene kızları vurulduğu halde hepsine karşı kayıtsız kalır.

¹⁶³ Seyit Kemal Karaalioğlu, (1984):*Türk Hikâye Antolojisi*, İnkılâp ve Aka Kitap evi, İstanbul: s.196.

¹⁶⁴ Sabahattin Ali, (1997):*Bütün Öyküleri, Değirmen, Kağrı, Ses*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul.

Konakladıkları yerde bulunan değirmencinin kızı da köy güzeli olarak anılan güzellerden birisidir. Yuvarlak yüzü, kalın dudakları, kalçalarına kadar uzanan örgülü saçları vardır. Yalnız yüzü hep soluktur. Bunun sebebi olarakta sakat olması gösterilir. Çünkü bu kız henüz küçük bir kızken sağ kolunu değirmenin çarklarından birisine kaptırmıştır. Atmaca bir süre sonra arada bir gördüğü bu değirmencinin sakat kızına vurulur. Artık hiçkimseyle konuşmamaya, düğünlere gitmemeğe başlar. Ancak geceleri klârneti elinde, gözleri kızın gözlerinde klârnetini çaldığı görülür. Sonunda Atmaca'nın içinde bulunduğu bu durumu iyi görmeyen çeri başı(yazar-anlatıcı) onunla konuşmaya karar verir. Atmaca, Çeribaşı'na değirmencinin kızını sevdiğini söyler. Fakat kız sağ kolunun sakat olmasından dolayı Atmaca'ya varmayı istememektedir. Çeribaşı Atmaca'ya işi oluruna bırakmanın en hayırlısı olduğunu anlatır. Bir gün Atmaca Çeribaşı'na gelerek değirmende bir eğlence tertiplemek istediğini söyler, Çeribaşı geceleyin değirmenin çalışmasından dolayı klârnetin sesini herkese duyurmasının güç olacağını açıklar. Atmaca klârnetin herkes tarafından duyulacağına garanti verdikten sonra uzlaşmaya varırlar. Akşam Atmaca değirmenin içini herkesin doldurduğunu gördükten sonra çalmaya başlar. Bir taraftan da tüm dikkatiyle kızı gözetler. Aradan bir müddet geçtikten sonra Atmaca klârneti bir köşeye fırlattığı gibi değirmene doğru koşar. Çarkların ve kayışların kudurmuşçasına döndükleri köşeye doğru atılır. Orada bulunan herkes birşeyler olduğunu anlar, Atmaca'ya yetiştiklerinde korkunç bir manzarayla karşılaşılır. Atmaca'nın sağ kolu kopmuştur. Atmaca birkaç adım sendeledikten sonra ayaklarının dibine düşer. Yazar bu hikâyeyle okuyucuya bir Anadolu kasabasında(Edremit civarı) yaşanan ve yaşanmış olabilecek olan bir aşk hikâyesini anlatarak, sevgi, aşk gibi kavramları kendine göre irdeleyerek, açıklar. Sevgilisinin vücudunda bulunmayan bir uzvu kendisi de taşımaya değer görmeyerek, onu koparıp atan bir aşğın sevgisini yüceltir.

Mekân: Hikâyede olayların geçtiği yer olarak Edremit civarında bulunan bir su değirmenidir. Hikâyenin giriş kısmında değirmen şu şekilde tasvir edilir:

“Hiç sen bir su değirmeninin içini dolaştın mı adaşım? Görülecek şeydir o...Yamulmuş duvarlar, tavana yakın ufacık pencereler ve kalın kalasların üstünde simsiyah bir çatı... Sonra bir sürü çarklar, kocaman taşlar, miller, sıçraya sıçraya dönen tozlu kayışlar. Ve bir köşede birbiri

üstüne yığılmış buğday, mısır, çavdar, her çeşitten ekin çuvalları. Karşıda beyaz torbalara doldurulmuş unlar...”(s.13)

Yine bir dış cephe mekân yeri olarak değirmen ilerleyen sayfalarda yazar tarafından şu şekilde tasvir edilir:

“İkindiye doğru siyah zeytin ağaçlarının arasında yükselen açık renkli çınar ve kavaklar gözüme ilişti. Burası küçük bir değirmendi. Suyu bol bir çay küçük söğüt dallarının arasından geçtikten sonra dar ve taş bir mecraya giriyor, oradan da dört tane tahta oluğa taksim oluyordu. İhtiyar çınarlar çukura gömülen eski değirmenin siyah kiremitli çatısını örtüyorlar ve ön taraftaki geniş meydanı gölgeliyorlardı. Ağaçların hışırtısını bastıran bir gürültüyle değirmenin altından fıkırdayıp çıkan köpüklü sular iki sıra taze kavağın ortasından geçip ilerideki sazlıkta kayboluyordu.”(s.15)

Yazar Atmaca'nın kendi kolunu değirmene koparttığı andan önce yağmurlu havadaki atmosfer ve çevreyi şöyle tasvir eder:

“Yağmur akşama doğru sahiden arttı. Karşı tepedeki palamut ormanına birbiri arkasına yıldırımlar düşüyor, iri damlalar zeytin ağaçlarının siyah yapraklarını garip tıptırtılarla oynatıyordu.”(s.21)

“Bir Firar”:

Konu: Hikâyede hiç bir suçu olmadığı halde jandarmalardan yediği dayak sonucunda işlemediği bir suçtan ötürü yargılanan İdris'in sözde çaldığı eşyaları sakladığı yer olan Süleyman Ağa'nın yerine giderken, onun da suçsuz yere dövülmemesi için jandarmadan kaçmaya çalışması üzerine vurularak öldürülmesi anlatılır.

Özet: Hikâyede bir hırsızın İmamköy'deki namaz kılanları soyup kaçtıktan sonra olay yerine gelen jandarmaların yüzbaşlarından aldıkları kesin emir

doğrultusunda olaylarla herhangi bir ilişkisi olmadığı halde sırf köyde serseri serseri dolaşması ve birkaç kere de sigara kâğıdı ve çakmak taşı satarken yakalanmasından dolayı İdris'i tevkif etmesiyle başlar. İdris jandarmadan yediği dayakların sonunda işlemediği halde suçu işlemiş olarak kabullenir. Ancak iş bununla da bitmez, şimdi çaldığı eşyaları nereye sakladığını söylemesi gerekmektedir. Yediği dayağın da etkisiyle ilk aklına gelen kişi İmamköy'de bazen gidip kahvesinde yattığı Süleyman Ağa'dır. Yolda jandarmalarla birlikte giderlerken jandarmaların Süleyman Ağa'yı da kendisi gibi döveceklerini düşünerek içi sızlamaya başlar. İmamköy'ün girişinde jandarmaların elinden kurtularak kaçmaya başlar. Kovalamaca sırasında vurulur, cansız bir biçimde yere yığılır.

Mekân: Hikâyede olayların geçtiği yer olarak gösterilen İmamköy, Kastamonu ve Aydın ili sınırları içerisinde yer almaktadır. Yazarın burada tam olarak nerede bulunan İmamköy'ü anlattığı belli değildir. Hikâyenin içerisinde İmamköy'e dair yapılan tasvir de yetersiz olup, yüzeysel bir biçimde verilmiştir:

“Karşıdan İmamköy görünmüştü... Evvelâ bir iki uyuz ağaç, sonra birkaç kerpiç ev... Beş on çıplak çocuk.”(s.97)

Hikâyede iç mekâna dair herhangi bir tasvire rastlanmaz.

“Kanal”:

Konu: Hikâyede birbirleriyle çocukluklarından beri sıkı dost olan Zağar Mehmet'le Dedemköylü Mehmet'in evlendikten sonra geçim kaygısına düşmeleri, yeterli miktarda tarlalarına gelmeyen su için Zağar Mehmet'in Dedemköylü Mehmet ve kardeşi Mustafa'yı öldürmesi anlatılır. Yazar burada bize özellikle Anadolu'nun orta kesiminde yaşayan insanların gözünde tarlanın ve bilhassa suyun ne kadar hayatî bir öneme sahip olduğunu göstermek ister.

Özet: Dedemköylü Mehmet'le Zağar Mehmet çocukluk çağlarından itibaren birbirleriyle oldukça iyi anlaşan birer dosttur. Çocukluk çağlarında birlikte ellerinde sıska ineklerle boyundan büyük değneklerle sığırtmaca giden, kurbağa taşıyan yine bu

ikisidir. Delikanlılık çağları geldiğinde de düğünlere giden hovardalık yapan, kız kaldıran kişiler olarak göze çarpmışlardır. Ancak evlenmeleriyle birlikte geçim sıkıntısı ve evin yükü üstlerine binince onlarda değişirler. Eski hareketliliklerinden eser kalmaz. Sadece iş, güç, yiyecek sıkıntısıyla uğraşmaya başlarlar. Her ikisi için de tarlalarından çıkacak ekin hayatî önem taşır, tabiki ekinlerin yeterli düzeye erişmesi için de su gereklidir. Uzun zaman aralarında herhangi bir problem yaşamayan bu ikilinin arası bir gün su meselesi yüzünden açılır. Bir gün Zağar Mehmet, tarlasını kanaldan gelen suyla sularken arkın yavaş yavaş boşaldığını ve meydana sarı bir çamur tabakasının çıktığını görür. Başını kaldırıp baktığında suyun başının Dedemköylü Mehmet tarafından kesildiğini görür. Altı yaşındaki oğlunu Mehmet'in yanına göndererek suyun bırakılmasını ister. Ancak bu talebe herhangi bir yanıt verilmez. Zağar Mehmet Dedemköylü Mehmet'in kardeşi Mustafa'yla birlikte iki kişi olmasından dolayı olayı öncelikle barış yoluyla çözmeye çalışır. Ancak gün geçtikçe hiçbir gelişme olmaz, kendi ekinleri susuzluktan sararıp, cılızlaşırken; Dedemköylü Mehmet'in ekinlerinin geliştiğini, boy attığını görür. Yaşlı anasını ve eşini düşünür. Bir gün erkenden elinde mavzeriyle Dedemköylü Mehmet'in tarlasında pusu kurar. Onları vurarak, öldürür. Eşine suyu açmasını artık yukarıdaki tarlanın erinin kalmadığını, oğlunu da arada bir hapisaneye ziyaretine getirmesini tembih eder.

Mekân: Hikâyede anlatılan olaylara konu olan yer olarak Konya Ovası yakınlarında yer alan Dedemköy gösterilir. Yazar mekâna önem vermiştir. Hikâyeye başlamadan önce girişte Bozkırlardan bahseder. Orta Anadolu'da bozkırdan mahsul almanın zorluğunu şu şekilde dile getirir:

“Bozkırlardan mahsul tırnakla kazıyarak alınır. Sapan işlemez topraklar deve dikeninden ve iki santimlik otlardan başka bir şeyi üzerlerinde yaşatmak istemezler, susuzluktan yanan göğüslerini, çıırçiplak gökyüzüne açmak isterler.”(s.99)

Ayrıca yazar mekânın insanla bütünleşmesini ve aralarındaki etkileşim şöyle anlatır:

“Bu ovadaki uyuz ağaçlı, kül yığımına benzeyen köylerde insanlar parça parça elleri, yanık derili yüzleri, kenarları çok kırışık gözleriyle

çalışarak inatçı topraktan bir lokma ekmek söküp almaya uğraşırlar.”(s.100)

“Dedemköy, kanalın yakınındadır. Yalnız sular Beyşehir Gölü’nden gelinceye kadar öyle azalır ki, değil dönüm dönüm tarlaları, üç karışık bir bostanı bile doyuramazlar. Yağmur yıllarında gülen yüzler, parlayan gözler kurak senelerde buruşur, kanalın sarı sularına dikilir, faydası olmayacağını bildiği halde bundan medet umar; yağmur yılları da ancak beş senede bir kendini gösterir.”(s.100)

Hikâyede iç mekân ögesine yazarın önem vermediği görülür. Dış mekânı verirken özellikle insan toprak-su ilişkisi toprağın, tarlanın köylüler açısından taşıdığı önem verilir.

“Candarma Bekir”:

Konu: Hikâyede hapisaneyeye düşen Çallı Halil Efe’nin nasıl düştüğünü geriye dönüş tekniğine bağlı olarak 1.tekil şahıs ağzından söylenmesi anlatılır.

Özet: Çallı Halil Efe kadın meselesi yüzünden dolayı Çal’da Süleyman’ı vurduktan sonra İzmir’e kaçar. Orada yakalanınca Denizli Hapishanesi’ne gönderilir. Günün birinde hapishane müdürü Çallı Halil Efe’ye hakkındaki soruşturmanın genişletilmesi için Çal’a gitmesi gerektiğini bildirir. Yanına bir jandarma verilerek yaya olarak Çal yoluna düşerler. Çal’a giderken Baklan Ovası’ndaki Kaklık Köyü’ne yolları uğrar. Oradaki karakolda Kara Murat’ın Bekir’i görürler. Bekir’le Çallı Efe hemşeri olmasına rağmen araları açıktır. Özellikle Çallı Halil’in Süleyman’ı öldürmesinden sonra bu düşmanlık daha da artmıştır. Bekir’in niyeti kardeşini ölen Süleyman’a vermektir. Ancak Süleyman’ın ölümüyle birlikte bu gerçekleşmez. Bekir, Çallı Halil’i yüzünde sinsî bir gülüşle karşılayarak, yatması için bir odaya sokar. Geceyi burada geçiren Halil ertesi gün sabah uyandığında Bekir’in kendisine düşman olan herkesi meydana topladığını görür. Bekir Halil’i halkın önünde bir güzel döver. Sonra da Çal yoluna koyulurlar. Yolda Halil elindeki kelepçenin vidasının gevşemesinden faydalanarak, Bekir’in de bir anlık dalgınlığından yararlanarak, elindeki silâhı alır ve

kendisine doğrultarak onu vurur.

Mekân: Hikâyede olayların geçtiği yer olarak Denizli'yle Çal arasındaki bir yer gösterilir. Bunun yanı sıra İzmir adı geçen bir diğer mekân yeri olarak göze çarpar. Hikâyede dış ya da iç yerlere ait detaylı bir tasvir yoktur.

“KAĞNI”:

“Kağni”:

Konu: Hikâyede Mevlüt Ağa'nın oğlu Hüseyin'in Sarı Mehmet'i vurması sonucunda köylülerin Mehmet'in anasına baskı yapmaları ve bu olayı hiçkimseye söylememesini tembih etmeleri, bunun etrafında gelişen olaylar anlatılır. Hikâyede yazar Ağalık sisteminin köy halkı üzerindeki hâkim etkisini gösterdiği gibi halkın kendi hakkını aramasının da bu sistemde zor olduğunu gösterir. Ağa köyde iktidar ve gücün sembolü durumundayken, köylü acizliğin ve zayıflığın sembolü olarak dikkati çeker. Yine devletteki yargı sisteminin yavaşlığına da dikkate çekilir. Davaların uzun sürmesinin ve geç sonuçlanmasının köylü üzerinde nasıl olumsuz bir etki yaratacağına değinilir.

Özet: Mevlüt Ağa'nın oğlu Hüseyin, Sarı Mehmet'i vurur. Bunun ardından bütün köy halkı yaşlı Mehmet'in anası üzerine baskı kurarlar. Hüseyin'in hapse girmemesi için köyün ileri gelenlerinden muhtar, imam, Sarı Mehmet'in annesine olayı hiçkimseye duyurmamasını isterler. Mehmet'in annesi de yapılan bu baskı ve öğütler karşısında kararsız kalır. Eğer Mevlüt Ağa'nın oğlunu dava ederse, bundan otuz sene önce olduğu gibi adliye kapılarında sürüneceğini ve tarlasının yine boş kalacağını bildiğinden inadından vazgeçerek susmayı tercih eder. Buna karşılık Mevlüt Ağa akşamüstü Mehmet'in annesine iki tane sütlü keçi, bir torba un, bir kese kâğıdı şeker yollar. Bir süre sonra bir gün köye jandarmalar gelir. Bunların karakol jandarması olmayıp, vilâyetten gelmiş olması bütün köylüleri telâşlandırır. Jandarmalar başta muhtar ve imam olmak üzere herkesin ifadesini almaya başlar. Çok geçmeden cinayet haberini Hüseyin'le kavgalı olan ayakkabıcılıkla uğraşan Garip Mehmet'in haber verdiği öğrenilir. Jandarmalar aldıkları talimat doğrultusunda herkesi sorguladıktan

sonra Mehmet'in mezarının gömüldüğü yerden çıkararak, doktorun tetkik etmesi için kasabaya götüreceklerini söylerler. Mehmet'in annesini oğlunun cesedini kasabaya getirme vazifesini verirler. Kendileri de muhtar, imam, ağanın oğlu Hüseyin'i alarak kasabanın yolunu tutarlar. Mehmet'in annesi kurtlanmış oğlunun cesedini kağına yükledikten sonra kasabanın yolunu tutar. Yolda cesedin kokusundan dolayı halsizleşen ve güçten düşen kadın bir anda dizginleri bırakır. Dizginlerin elinden çıkmasıyla birlikte kendi ve araba farklı farklı yerlere savrulur.

Mekân: Hikâyede mekân yeri olarak gösterilen Arkbaşı'nın nerede olduğu tam bir kesinlikle verilmemiştir. Yaptığımız araştırmalar neticesinde burasının Diyarbakır Kocaköy ilçesine bağlı bir köy olabileceği düşüncesi olduğu gibi, aynı zamanda Kahramanmaraş, Kayseri de de Arkbaşı mevkiilerinin bulunduğu gerçeği burasının tam olarak nerede olduğu konusunda bizi şüpheye sevk etti. Yazar burasının herhangi bir tasvirini yapmadığı gibi, nerede bulunduğu konusunda da bir ipucu vermemiştir.

“Kamyon”:

Konu: Kamyon adlı hikâyede çalışmak ve para kazanmak için köylerini terk ederek, İzmir'e giden köylülerden biri olan bir genç delikanlının yolda başından geçen bir olay anlatılır.

Özet: Konya'ya yakın bir köyde bulunan genç, mahsullerin para etmemesi ve vergi borçlarını ödeyememeleri üzerine iş bulmak ve çalışmak amacıyla İzmir'e gitmeye karar verir. Yolda beklerken bir kamyona rastlar. O da diğer köylüler gibi kamyona biner. Şoföre baştan peşin yarım lira verdikten sonra geri kalan parayı vermemek için köylü bir arkadaşının dediği gibi kamyondan atlamayı plânlamaktadır. Kamyon bozuk bir yola girdikten sonra yavaşlamaya başlar, yolun bozuk olması ve çökme dolayısıyla buradan herkes yürüyerek geçecektir.

Ancak delikanlı bunun İzmir'e girmeden önce şoförün geri kalan 4,5 lirayı toplamak için yavaşladığına hükmederek, kendini kamyondan aşağı atar. Tüm gayretine rağmen çalılara tutunamayarak, uçurumdan aşağıya düşer.

Mekân: Hikâyede mekân yeri olarak Konya-İzmir arasındaki bir bölge gösterilir. Hikâyede genç köylünün kamyondan atladığı yol şöyle tarif edilir:

“Otomobil birdenbire yavaşladı. Yolun sol tarafı sarp bir kesme idi ve sağ tarafta, iki minare boyunda bir yar, esner gibi ağzını açmıştı. Yol birdenbire darlaşıyordu. Motörün hafifleyen gürültüsü arasında aşağıdan bir su şırıltısı duyuluyordu.”(s.158)

“Gramofon Avrat”:

Konu: Gramofon Avrat adlı hikâyede yazar kötü kişilerin eline düşen bir kızın para karşılığı nasıl kullanıldığı anlatılır. Onun nezdinde yazar kötü yola düşürülen kadınların içler acısı durumunu ortaya koyarak, bu tip binlerce kadının geneleve düştüğünü ya da sonlarının ölümle bittiğine dikkati çeker.

Özet: Hikâyede yaşı yirmi civarında olan Azime adındaki bir kadının, güzel oynamasını, türkü söylemesini bilen bu yüzden ismi gramofon avrat olarak anılan bir kızı eline geçirmesiyle başlar. İki sene evvel ilk defa Dereköylü bir delikanlının yanında Meram’da bir eve gelen, bir iki ay bu çocukla birlikte dolaşan bu kızın Azime’nin eline geçmesiyle birlikte, Azime kızı daha iyi pazarlayabilmek amacıyla önce terzi arkadaşı Mürüvvet’e götürür, üstünü başını giydirir. Daha sonra kızı kendi adamlarından birini de yanına katarak, yüksek fiyattan pazarlamaya başlar. Annesinin altınlarını, babasından kalan iki dönüm tarlayı satan her delikanlı Gramafon avratla bir gecelik oyun ve eğlence için Azime’ye başvurur. Onun için herkes birbirine girer. Bu sırada çıkan kargaşadan faydalanan kız her seferinde kendisini getiren adamla birlikte buldukları yeri terk eder. Gramofon Avrat yüzünü daha önceden gördüğü çoğu kişiyi hatırlamamasına rağmen yalnız bir kişiyi uzun zaman unutmaz. Bu kişi Azime’nin eski dostlarından Rumelili Hüseyin Ağa’nın adamlarından biri olan Murat’tır. Bu çocuk genç, kuvvetli tam bir görev adamıdır. Bir gün Meram’da bir eğlence yerine gittikleri sırada burada içeriden sövme ve bağırma gelmeye başlar. Murat birkaç el silâh sesi duymasıyla birlikte içeriden keskin bir kadın çığlığı işitir. İçeriye dalarak, gramofon avratı kucaklar, birkaç el silâh sıkarak olay yerinden uzaklaşır. Bu olaydan sonra Murat hapishaneye düşer, Gramafon Avrat eskisi gibi eğlence yerlerine gitmeyi bırakır, sadece her salı

Murat'ı görmeye gelir. Onun ihtiyaç duyduğu şeyleri getirir. Tamamiyle kendini ona bağlı hisseder.

Mekân: Hikâyede mekân yeri olarak gösterilen yer Konya'dır. Bunun yanı sıra Meram'da adı geçen diğer bir mekân yeri olarak göze çarpar. Hikâyede iç ya da dış cephe mekâna yazarın önem vermediğini sadece isim olarak geçtiği görülür.

“Arap Hayri”:

Konu: Hikâyede yazar Arap Hayri adında alt tabakadan bir kişinin tulûat kumpanyalarında rastladığı bir kadına duyduğu hayranlık ve sevginin yanı sıra, genel olarak Arap Hayri'nin nasıl bir kişiliğe sahip olduğu anlatılır.

Özet: Yazar hikâyede Beyşehir'de yaşayan Arap Hayri adındaki bir boyacının hayatını anlatır. Arap Hayri, Beyşehir'in yanı sıra Seydişehir ve Akşehir'de de boyacılık yapmaktadır. Arap Hayri'nin önemi bir vali, kolordu kumandanının kasabaya geleceğinin duyulması üzerine anlaşılır. Kasabada bu üst düzey kişilerle görüşecek olanlar Hayri'yi aramaya başlarlar. Hayri böyle zamanda kendisini daha mühim, önemli bir kişi olarak görür. Hayri'nin önemi bir de tulûat kumpanyaları gelince ortaya çıkar. Hayri böyle zamanlarda boya sandığını saklayıp, rehberliğe başlar. Bunun yanında ufak tefek rollerde de rol alır. Kasabaya gelen son kumpanya Sahir Süha'nın Sanatkâr Gençler kumpanyasıdır. Bu grubun içinde yer alan ve Sahir Süha'nın karısı olan Adalet'e Hayri bir süre sonra âşık olur. Adalet kısa sürede çevrede hem sesiyle hem fiziğiyle hem de kıvraklığı ve dansıyla herkesi etkiler. Hayri de sürekli sahneye onu izlemeye gelir. Onun gelişini dört gözle bekler. Kumpanyanın gideceği günün akşamı bir eğlence tertiplenir. Salla açılan grup daha sonra içki ve eğlencenin tesiriyle kendinden geçer. Bu durumu fırsat bilen Hayri Adalet'in kocasının da sızmasından da yararlanarak, Adalet'i kendine doğru çekip kucaklar, bu sırada sandalda görevli olan çocuklardan birisi salın kenarını bırakır. İki de suya göl sularının derinliklerine gömülürler.

Mekân: Hikâyede olayların geçtiği ana mekân yeri olarak Beyşehir gösterilir. Bunun yanında Seydişehir, Akseki, Konya adı geçen diğer önemli mekân yerleridir.

Hikâyede bu mekân yerlerine dair bir tasvire rastlanmaz. İç mekâna dair bir tasvirde yoktur. Yalnız yazar hikâyenin girişinde Anadolu'ya bakışını ve Anadolu insanıyla ilgili görüşlerini ortaya koyar:

“Mektep kitaplarındaki haritalarda bir insan eli kadar küçük görünen Anadolu, çeşit çeşit birbirine benzemez insanlarla doludur. Öbek öbek kasabacıklar, kendi içlerine kapanmış birer küçük dünyadır. Gerçi, bozkırları altmış kilometre ile geçen trenin arasına durduğu تنها istasyonlardan ve ya tenezzüh otomobillerinin yarım saat için mola verdiği ağaçlı hükümet meydanlarından bu dünyayı görebilmek kolay, hatta mümkün değildir, fakat yirmi beş kişi yolcu taşıyan bir Şevrole kamyonla buralara gelip üç dört gece kıraathanenin üstündeki otel kılıklı yerde yahut avlusu çamur ve benzin kokan handa kalanlar, eğer gözleri kör değilse, hayatın akışına sessizce uyup giden, başlı başına bir dünya görürler. Fakat bu da görmek değildir. Oralarda uzun zaman oturmak, akışa kapılarak yaşamak lazımdır. Birkaç büyük şehrimizi dolduran ve dünyayı oradan ibaret sananlar bu kasabalara geldikleri zaman, ne kadar ayrı bir âlemin insanları olduklarını anlarlar. Kendileri için ehemmiyetli olan bir takım şeylerin buralarda adının bile anılmadığının, senelerin burada ancak birkaç resmi binada ve kahvenin mermer masasının üzerinde çay lekeleriyle yatan bir iki gazetede yürüdüğünü, yaylı arabanın yerini tutan otomobilin, küçük bir daire üzerinde dönen hayatta bir değişiklik yapmadığını fark edince şaşırır ve kaçmak isterler.”(s.168)

Hikâyeye girmeden önce yazarın verdiği bu profil, şehir yaşantısı ve Anadolu insanı arasındaki hayata ve çevreye bakış açısını yansıtan bir belge niteliğindedir. Anadolu bilinmezlikler dolu bir hazine gibidir; onun sırrına erişebilmek için onun içine girmek onu yaşamak gerekir. Yazarın da burada vermek istediği budur.

“Bir Şaka”:

Konu: Bir şaka isimli hikâyede bacanağını öldürmekten dolayı Konya Hapishanesi’ne düşen Cavit Bey adındaki bir adamın Havzalı olmasından dolayı Samsun Cezaevi’ne naklini istemesi, yazar-anlatıcının ona şaka yapması ve gardiyanla, birkaç mahkûmla anlaşarak, onun Samsun’a tahliye edildiğini bildirmesi ve buna bağlı gelişen olaylar anlatılır.

Özet: Hikâye, yazar-anlatıcının Konya Hapishanesi’ne gelmesiyle başlar. Yazar burada Cavit Bey adında bir mahkûmla tanışır. Kısa sürede onunla ahbaplık kurar. Bu arkadaşlık sonucu kısa sürede onun hayatına dair bilgiler edinir. Onun, karısını bacanağından kıskanmasından dolayı anî bir sinir krizi içindeyken öldürdüğünü öğrenir. Dışarıdayken kavgacı, huysuz, rakıya düşkün bir kişi olan Cavit Bey’in hapse girdikten sonra değiştiğini, mahkûmlara dini ve mistik dersler veren bambaşka bir kişiliğe büründüğünü etrafındaki mahkûmlardan duyar. Hiçbir geliri olmayan Cavit Bey’i etrafında bulunan varlıklı mahkûmlar bakmaktadır. Cavit Bey aslen Havzalı olup Konya gibi bir hapishanede hapis yatmak, gücüne gitmektedir. Sağlık durumunu öne sürerek Samsun Hapishanesi’ne naklini istemeye karar verir, heyet muayenesine gönderilir. Cavit Bey’in işini yeni tayin edilmiş bir mal müdürü yürütmektedir. Yazar-anlatıcı şaka yapmak niyetiyle Cavit Bey’e mal müdürünün ağzından bir mektup yazarak, Cavit Bey’e ulaştırılması için bir gardiyana verir. Gardiyan ve birkaç mahkûmda olaydan haberdar edilir. Cavit Bey tahliye edileceğini öğrenmesiyle sevinç içinde odaları gezerek, mahkûmlarla vedalaşır. Ertesi gün mahkûmların kendisine karşı olan alaylı tavırlarından işin iç yüzünü öğrenir ve üzülür. Kısa süre sonra yazar-anlatıcının tahliye haberi gelir, başlangıçta İstanbul’a nakli olunacağından ötürü sevinen anlatıcı sonradan bunun Sinop Cezaevi’ne gönderilmek için olduğunu öğrenince hayal kırıklığı yaşar.

Zira Sinop onun için bir ‘Gurbet Hapishanesi’dir. Kısa süre sonra Cavit Bey’den bir mektup alır, mektupta Cavit Bey, kendisine yapılan şakadan sonra buna benzer bir olayın onun başına da gelmesi için dua ettiğini itiraf eder.

Mekân: Hikâyede ana mekân yeri olarak gösterilen yer Konya Hapishanesi’dir. Bunun dışında Adapazarı, Samsun, Havza, Sinop, İstanbul hikâyede adı geçen diğer

önemli mekân yerleridir. Hikâyede bu mekân yerlerine dair detaylı bir tasvir olmadığı gibi iç mekân yerine dair bir tasvirde görülmez. Hikâyenin bir yerinde yazar Sinop Hapishanesi'ni şöyle tasvir eder:

“Bir Deniz kenarında yapayalnız duran bir hapishane gözlerimde canlandı ve içinde bir tek bile tanıdığım olmayan o yalı şehrini düşündüm... Gurbet Hapishanesi dedim.”(s.181)

“Duvar”:

Konu: Duvar adlı hikâyede genç bir delikanlıyken düştüğü ceza evinden fırsatı olduğu halde kaçma girişiminde bulunmayarak, vazgeçen sonradan bunun yanlış olmadığını bilmenin ve hayatta kalmanın sevincini, coşkusunu yaşayan yaşlı bir mahkûmun hikâyesi anlatılır. 1.tekil şahsın ağzından yaşanan olaylar aktarılır.

Özet: Duvar adlı hikâyede anlatılan olay kısaca şu şekilde gelişir. İki genç düşkün bir kadın yüzünden olay çıkartıp, onbeş yıl hapse mahkûm olduktan sonra tam bir hayal kırıklığı yaşarlar. Hapishanenin içinde bulunan marangozculuk atölyesinde çalışmaya başlarlar. Sessiz insanlar olduklarından dolayı müdür tarafından da kollanmaktadır. Bir gün dükkânın bir köşesinde tutkal kaynatırken, çanağın altına sürdükleri odun duvarın taşına çarpar. Taşın yerinden oynar gibi olduğunu görürler. Biraz kireç döktükten sonra taşın bir tepsi gibi yere düştüğünü görürler. Taşın yere düşmesiyle birlikte uzakta dar bir ışık kümesi dikkatlerini çeker. Arkadaşı kaçalım önerisinde bulunmasına rağmen diğeri temkinli davranmanın daha iyi olacağını ileri sürer. Her zaman olduğu gibi gardiyanın eline biraz para ve esrar sıkıştırarak, bu gece işlerinin fazla olduğunu, gardiyana kendilerini gece yoklamasında var göstermesini tembih ederler. Gece yarısı gardiyanın esrarı çekip, bir köşede sızdığına iyice emin olduktan sonra gündüz yerine koydukları taşı tekrar sökerler. Birisi gardiyanı gözetlerken diğeri genç delikten içeriye süzülerek, iki adam boyu ilerledikten sonra geniş bir yere ulaşır. Sonra diğeri arkadaşı da kendisine katılarak birlikte dar bir dehlizin içinde biraz daha süründükten sonra, önlerinde bir taş rastlarlar. İlerlemelerine engel olan bu taşın sökülmesi gerektiği kanısına varırlar. Dükkâna dönerek, keski ile çekici alırlar. Birlikte birisi gardiyanı gözetleyerek, diğeri çalışarak ses çıkarmadan vardiyalı

bir biçimde çalışmaya başlarlar. Bir müddet sonra önlerindeki taş da aşağıya düşerek, yuvarlanır. İçlerinden birisi o sırada şafağın söktüğünü ve ayrıca elli adım ötede nöbetçi bir jandarmanın bulunduğunu fark eder. Yanındaki arkadaşına artık bu akşam kaçamayacaklarını, şanslarını yarın gece denemelerinin daha iyi olacağını anlatır. Fakat diğeri gitmekte ısrar ederek yola devam eder. Ertesi gün iş anlaşılır. Jandarmalar, gardiyanlar dükkâna girerler. Jandarmalardan birisi boş delikten içeriye iki el ateş eder. Duvarları muayene ederler, iki taraftan örerler. Aradan uzun yıllar geçer, yaşlı mahpus arkadaşından bir daha haber alamaz. Ve onunla kaçmadığına pişman olur. Bir gün hapisane duvarlarının garp köşesindeki duvarların tek kişilik hücreye çevrilmesi için yıkılması icap eder. Yaşlı mahkûm da o sırada duvarların yıkılışını izleyenler arasındadır. Tam kendisinin gençken geçtiği duvarlar ve döndüğü yer aklına gelir. Biraz sonra duvarlar açılınca arkadaşının yerde uzanmış iskeletiyle karşılaşılır. Yaşlı mahkûm doğru bir karar vermenin ve hayatta kalmanın sevinciyle orada şaşkınlık içinde kalır.

Mekân: Hikâyede yazar mekân yerini tam olarak açıklamamakla birlikte yazarın ceza evinde yatmasını ve hapisanenin deniz kıyısında olmasını da göz önünde bulundurduğumuzda burasının Sinop Ceza evi olduğu yargısına varırız. Yazar burasını ve içinde bulunduğu duyguları şöyle tarif eder:

“Uzun zamanlar deniz kenarında ve surlar içinde bir hapisanede kaldım. Kalın duvarlara vuran suların sesi taş odalarda çınlar ve uzak yolculuklara çağırırdı. Tüyelerinden sular damlayarak surların arkasından yükseliveren deniz kuşları demir parmaklıklara hayretle gözlerini kırparak bakarlar ve hemen uzaklaşırdı.”(s.183)

“...benim kaldığım hapisanede her şey, her ses, hürriyeti gözlerin önüne kadar götürmek, sonra birdenbire çekip götürmek için yapılmış gibiydi. Surların üstünde büyüyen ufak ağaçlar, yosunlu taşlardan aşağıya sarkan sarı çiçekler bir bahar havası içinde eli kolu bağlı olmanın bütün acılarını içime dökerdi.”(s.183)

Bütün bu duygular yazarın bir mahkûm psikolojisiyle çevreyi algılayışın ürünüdür. Yine burada dar mekân olan hapisane insan için bir bağımsızlık ve özgürlüğünü kısıtlama, engelleme yeri olarak dikkati çeker. Yazar hapisaneyi ve çevresini tasvir ederken burasının geçmişte nasıl bir maksada hizmet ettiğini de söylemeyi ihmal etmez:

“Avlunun dört tarafını çeviren surlar kara tarafından kalın ve birbiri arkasına birkaç tane idiler. Bir zamanlar burası şehrin iç sarayı imiş ve şimdi sarı yüzlü, sakallı ve dünyadan uzak zavallıların dolaştığı bu bahçede asırlarca önce genç cariyeler, belki aynı hürriyet aşkıyla gözlerini yukarı çevirip denizi dinleyerek, dolaşırlarmış. Bu kalın surlar onları hem yabancı gözlerden, hem de düşmandan korumak için yapılmış.”(s.184)

“SES”:

“Ses”:

Konu: Ses adlı hikâyede anlatılan olayda Beyşehir'den Konya'ya gitmekte olan bir kamyonun Bağırsak deresi mevkiinde bozulması sonucu durması, bu esnada bu duruştan faydalanan yazar-anlatıcı ve arkadaşı müzik öğretmenin yakınlarında yol amelelerinin kurduğu çadırdan gelen bir sesin büyümesine kapılmaları, bu sesin sahibini bulduktan sonra müzik hocasının onu dünyaca ünlü bir opera tenoru yapmak için Ankara'ya davet etmesi ve buna bağlı olarak gelişen olaylar anlatılır.

Özet: Beyşehir'den Konya'ya gitmekte olan kamyon bağırsak deresi mevkiinde arızalanır. Kamyonun bozulmasıyla birlikte orada bulunan yolculardan bir kısmı diğer yoldan geçen araçlar vasıtasıyla Konya'ya giderken, bir kısmı ise kamyonun tamirini beklemeye karar verir. Yazar-anlatıcı ve arkadaşı Müzik hocası da bu tip arızaların uzun süre alacağını bildiklerinden çevreyi keşfe çıkarlar. Gecenin olmasıyla birlikte etrafta hoş bir ses duyulmaya başlar. Sesin geldiği tarafa yönelen yazar-anlatıcı ve müzik hocası sesin kaynağını bulurlar. Yol amelelerinin çadır kurduğu bir yerde el arabasının üstüne oturmuş genci görürler. Bir müddet onu dinledikten sonra müzik hocası arkadaşına onun ileride dünyaca ünlü bir opera tenoru olabilecek kapasiteye sahip bir

yeteneği olduğunu anlatır. Sivaslı olan küçük yaştan itibaren saz çalmaya başlayan, Ali adlı bu çocuğun adresini ve kaldığı yeri öğrenerek, müzik hocası kendisinden haber beklemesini mutlaka Ankara'ya imtihana çağıracağını söyler. Ankara'ya döndükten sonra müzik hocası gerçekten Ali için birtakım girişimlerde bulunarak, onun imtihana girmesini sağlar. Ali Ankara'ya imtihan edileceği yere gelir. Buradaki ortam ve atmosfer değişikliği onu şaşırtır. Kendisiyle birlikte sarışın bir orta mektep talebesi bir gençte imtihan yerinde görülür. Alman müzisyenler önce Ali'ye ardından sarışın çocuğa bir halk türküsü söyletirler. Sonra da kulak terbiyesini ölçmek için piyanodan duydukları sesi çıkarmalarını söylerler. Ali daha önceden böyle bir müzik eğitimi almadığı için jürinin ne dediğini anlamaz. Yine bildiği bir halk türküsünü söylemeye başlar. Alman müzisyenler sarışın çocuğun eğitilmesine karar verirler. Bu duruma bir hayli üzölen müzik hocası ve yazar-anlatıcı Ali'yi nasıl teselli edeceklerini düşünürken, Ali onları mahcup ettiği için özür diler, kendi sesini burada bulamadığını açıklar. Ertesi gün Ali'nin erkenden sazını satarak, Konya'ya giden bir kamyonu bindiği öğrenilir.

Mekân: Hikâyede mekân yeri olarak gösterilen yerler Beyşehir-Ankara arasındaki Bağırsakderesi mevki, Ankara, Sivas'tır. Yazar hikâyede hem dış mekân yeri olarak çevre gözlemine hem de iç mekâna önem vermiştir. Mekân değişikliğinin ve içinde bulunulan ortamdaki farklı bir ortama gelmenin Sivaslı Ali üzerindeki etkisine özellikle dikkat çeker. Kamyonun bozulduğu yerden çevrenin görünümünü yazar şöyle anlatır:

“Kamyonun durduğu yerin biraz ilerisinde, yolun kenarında iki çadır ve bunların etrafında birkaç kazma kürek ile bir el arabası vardı. Daha uzakta ise taş kırmakla ve kum taşımakla meşgul bir miktar yol amelesi görülüyordu. Güneş arkamızdaki sırta gömüldükçe, karşı taraftaki tepenin üzerine serpilmiş bulunan çam ağaçlarına git gide kırmızılaşan bir ışık yolluyor, vadiyi süratle artan bir loşluğa terk ediyordu. Serin bir ilkbahar günü idi ve orta yerde akan küçük dere mırıltıya benzer seslerini duyurmaya başlıyordu.”(s.257-258)

Yazar ve arkadaşını kendisine çeken büyüleyici sesin sahibinin bulunduğu yer şöyle tasvir edilir:

“Ovada, çadırın önünde, dört beş kişi oturmuşlardı. Etraflarında kazma ve kürek serpilmiş duruyordu. Çadırın kapısına asılmış bir fener sallandıkça, vadinin içine doğru uzanan ve başları karanlıkta kaybolan gölgeler belli belirsiz kımıldıyorlardı.”(s.259)

Sivaslı Ali'nin sesiyle içinde bulunduğu mekân ve atmosfer arasında yazar bir bağlantı kurarak düşüncelerini şu şekilde ifade eder:

“Hakkın var. Fakat o sesin bizim üzerimizde bu kadar kuvvetli bir iz bırakmasında onu dinlediğimiz gecenin hiç tesiri yok mu idi acaba? Mehtap! Şırıltısı kâh duyulan, kâh kaybolan küçük dere... İki dağ arasında uzanan kıvrıntılı dar vadi ve nihayet hiç beklemediğimiz bir amele çadırından tabiatın içine yayılıveren bir ses...”(s.262)

Yazar Sivaslı Ali'nin imtihan olacağı odayı ve bu odaya bakan Sivaslı Ali'nin duygularını şöyle tasvir etmiştir:

“Burası parke döşeli, bir tarafında yeni kurulmuş sahnemsi bir yer bulunan geniş bir salonda. Sahneye yakın köşelerden birinde de bir kuyruklu piyano vardı.”(s.264)

“Bu münakaşa esnasında Ali, gözleriyle odanın bir hastahane ameliyathanesine benzeyen beyaz, çıplak duvarlarını, büyük perdesiz pencerelerini seyrediyor ve odayı sesleriyle dolduran bu bir sürü adama, ameliyat masasına yatacak bir hastanın doktorlara bakışına benzeyen ürkek nazarlar fırlatıyordu.”(s.264)

“Köpek”:

Konu: Köpek adlı hikâyede birbirinden tamamıyla farklı çevrelerde ve muhitte yetişmiş farklı duygu ve düşüncelere sahip insanların bir yol kenarında buluşmaları ve bunun beraberinde aralarında geçen diyalog yansıtılır.

Özet: Her zaman yaptığı gibi keçilerini otlatan bir çoban, iki köpeğiyle oturduğu yerden Ankara-Konya yolunu gözleriyle takip etmektedir. Sonra bu yolun her tarafı kaplamasıyla mera arazisinin azalmasından dolayı ağanın keçileri satacağını düşünür. Keçilerin satılmasıyla birlikte ağanın birikmiş parasını verip vermeyeceği düşüncesi birden zihnini meşgul eder. Bir an durup, düşünerek ağadan para aldığı takdirde şehre gitme ihtimalinin olduğunu anlar. Sonra şehre gidip gelen kişilerin içine düştükleri durum gözünün önüne gelir. Köyde kalmasının da kendisine bir getirisi olmayacağını, işsiz güçsüz gezeceğini hayal eder. Çünkü bir çift öküz alabilmesi için on ya da onbeş sene çalışması gerekmektedir. Bu sırada yanında duran ve her zaman kendisinden ayrılmayan köpeklerinin aşağıya doğru koştuğunu görür. Aşağıda yol üzerinden bir araba geldiğini fark eder. Kısa bir süre sonra otomobil bulunduğu yerin önüne gelip, durur. İçinden tahsilini Amerika’da yapmış bir mühendis iner. Ona birtakım sorular sormaya başlar. Çobanın bu sorular karşısında canı sıkılır, isteksiz cevaplar verir. Mühendis çobanın kendinden emin tavrından ve ağır tutumundan dolayı sinirlenerek, neden sorulara cevap vermediğini sorar, kendisinin onunla ilgilenmek ona doğru yolu göstermek için bir vazifesi bulunduğunu hissederek ona birtakım nasihatlerde bulunur. Çobana onun için bu kadar yolu geldiklerini kendisinin ise alâkasız, kayıtsız kaldığını sinirlenerek anlatır. Çoban karşısındaki insanı gücendirdiğini düşünerek üzülür, ama hislerini ifade edemez.

Nişanlısının ikazı üzerine mühendis tekrar arabasına biner. Peşinden koşan çoban köpeklerinden birisine arkasını dönerek ateş açar. Böylece mühendis için herhangi bir öneme sahip olmayan, ancak çoban için hayatta en fazla değer verdiği varlıklardan birisi olan köpeğinin kaybı acı bir hatıra olarak zihnine yazılır. Birbiriyle anlayamayan, birbirinden habersiz olan aynı topraklarda yaşayan ama farklı muhit ve çevrelerin ürünü olan bu insanlar kültür karmaşası yaşarlar. Mühendis burada aydın kesimi simgelerken, çoban ise köylüyü simgeler.

Mekân: Hikâyede mekân yeri olarak Ankara-Konya arasındaki Koçhisar Gölü yakınları gösterilir. Hikâyenin girişinde burası şu şekilde tasvir edilir:

“Çok sıcak bir yaz günü idi. Vakit ikindiye yaklaştığı ve güneş biraz yana düştüğü halde, bozkırın sarı otlarında en ufak bir kıpırdanma bile yoktu. Her gün bu vakitlerde Koçhisar Gölü taraflarında esmeye başlayan ve göz alabildiğine uzayan ovayı yer yer toz bulutlarına gömen rüzgârdan henüz bir eser görünmüyordu.”(s.269)

“Yeni Dünya”¹⁶⁵ adlı kitaptan:

“Isıtmak İçin”:

Konu: Hikâyede sıradan, monoton, kendine özgü, sıkıcı bir yaşam süren birisinin(yazar-anlatıcı),bulduğu muhitte kendisinden çok daha güç koşullarla mücadele eden bir çamaşırıcı kadınla tanışması, bunun üzerine yaşadığı yoğun duygular ve yardım etme çabası anlatılır.

Özet: Anlatıcı konumunda olan yazar, bir Ermeni kadının evinde oturmaktadır. Ev sahibi az konuşan, anlatıcı gittikten sonra yatağı düzeltmek için gelen, akşamları da yazarın çalışması için uygun bir ortam sağlamak için erkenden odasına girerek, sobayı yakan birisidir. Anlatıcı durmadan aynı işleri yapmaktan bıktığından dolayı ruhu gün geçtikçe kötüleşir, gazeteleri takip etmez, konuşmaktan hoşlanmaz bir duruma gelir. Artık onun için bir meyhaneye gidip, bir arkadaşla birkaç kadeh içip gevezelik etmek de zevk vermeyecek duruma gelir. İşte böyle bir durumdayken hayata bakışı bir tesadüf neticesinde tamamıyla değişir. Kendisinin arada bir çamaşırını yıkatmak için ev sahibinin önerdiği çamaşırıcı kadının yaşamını öğrenmek ister. Ev sahibi çamaşırıcı kadının fakir olduğunu söyler. Anlatıcı iki gün sonra çamaşırıcı kadını görür. Anlatıcı ondan Araplar Mahallesi’nde oturduğunu, hasta bir kızının bulunduğunu öğrenir. Çamaşırıcı olmadığı halde sırf kadına yardımı dokunsun diye birkaç çamaşırını ona

¹⁶⁵ Sabahattin Ali, (2007):*Yeni Dünya*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul.

yıkaması için verir. Kadının bir süre ortalıkta görünmemesi üzerine kendisi onu arayıp bulmaya karar verir. Oturduğu semte giderek, bakkaldan onun adresini alır. Kadının evine ulaştığında kadına neden gelmediği sorusunu yöneltir. Kadın kızının hasta olduğunu ve üşüdüğünden dolayı onunla kalmak zorunda olduğunu, odun almak için paraları da olmadığından, haftada bir kazandığı parayla da ancak yağ ve pirinçten oluşan bir çorbayla kızının içini ısıtmaya uğraştığını açıklar. Anlatıcı işittikleri karşısında oldukça duygulanır, geri döneceğini vaat ederek evden ayrılır.

Mekân: Hikâyede mekân yeri olarak gösterilen yer Konya'nın Küllükbaşı bölgesidir. Yazar eserde buraya dair detaylı bir dış cephe mekân tasviri yapmaz. Hikâyede sadece çamaşırcı kadının oturduğu Araplar Mahallesi'nden kısaca da olsa söz edilir:

“Mısırlı İbrahim Paşa ordusundan Konya'da kalanların kurduğu bu köy artık şehirle birleşmiş ve en fukaraların oturduğu bir semt olmuştu.”(s.46)

Hikâyede bunun dışında iç ya da dış mekân tasvirine yazarın yer vermediği görülür.

“Uyku”:

Konu: Uyku adlı hikâyede Yıldızeli'nden Sivas'a gitmek üzere bir kamyonla binen iki arkadaşın(birisi yazar-anlatıcı) iki gün boyunca uyku yüzü görmeyen kamyoncuyla uyutmamak ve sağ salim gidecekleri yere varmak için yaptıkları mücadele anlatılır.

Özet: İki arkadaş Yıldızeli'nden Sivas'a gitmek için tren beklemekteyken, yanlarından geçen birisi treni bekleyene kadar yoldan geçen bir kamyonla gitmelerinin daha iyi olacağını önerir. Bu öneriyi mantıklı bulan iki arkadaş, yoldan geçmekte olan bir kamyonu durdurarak kısa bir pazarlıktan sonra kamyonun ön tarafına binerler. Ancak muavin kısa bir süre sonra şoförün iki gündür uykusuz olduğunu bu gece üçüncü gecesi olduğundan, ara sıra dalıp giderse şoförü uyarmaları gerektiğini belirtir. Gecenin

ilerlemesiyle birlikte şöför uykuya yenik düşmeye başlar. Her çeşme başında kamyonu durdurarak muavine makineye su koymasını söyler. Böylece birkaç dakika kestirme fırsatı bulur. Sonunda uykusuzluk dayanılmaz hale gelmeye başlayınca uyumak için mücadele ister. Yazar-anlatıcının arkadaşı buna izin vermez. Uyuduğu takdirde şöförün iyice sersemliyeceğini ileri sürer. Kamyoncu uyanık tutmak için yazar ve arkadaşı ondan kamyoncu düşerek ölen kadının hikâyesini anlatmasını isterler. Böylece kamyoncu uyanık tutabileceklerini düşünürler. Fakat tüm bunlar boşunadır. Bir müddet sonra yazar kamyoncunun uyuduğunu farkeder, son anda direksiyona sarılarak olası bir kazayı önler. Sivas'a yakın bir yerde yazar ve arkadaşı kamyonun durmasından faydalanarak, çareyi kamyonu terk etmekte bulurlar.

Mekân: Hikâyede olayların yaşandığı yer olarak Yıldızeli ile Sivas arasındaki yol gösterilebilir. Ancak yazarın buraya dair herhangi bir dış mekân tasvirine rastlanmadığı gibi iç mekâna dair bir tasvirde yoktur. Erbaa ve Turhal hikâyede adı geçen diğer mekân yerleridir.

“Selâm”:

Konu: Selâm isimli hikâyede anlatılan olay, Bursa'da bir ahabını görmek için yola çıkan yazarın, Orhangazi diğer adıyla Pazarköy'e girerken uzaktan gördüğü İznik Gölü'nün cazibesine kapılıp, otobüsü kaçırmaya bula bağlı olarak bulunduğu yerde Bursa arabasının gelmesini beklerken, yolunun üstündeki bir berbere uğraması ve buradayken işittiği bir hikâyeyi nakletmesi anlatılır.

Özet: Selâm adlı hikâyede Bursa'da bir arkadaşını görmek için yola çıkan yazar, Orhangazi'ye giderken, uzaktan gördüğü İznik Gölü'nün cazibesine kapılıp, otobüsü kaçıır. Gölün güzelliğinden etkilenen yazar, gölün yakınana gelince tam bir hayal kırıklığı yaşar. Sahil kıyısına vardığında burasının da diğer yerlerden farklı bir tarafının olmadığını görür. Konakladığı bir otele gidip, yatar. Sabah erkenden kalkarak, kasabayı dolaşmaya başlar. Bursa'ya gidecek olan otobüsün kalkmasına bir saatten fazla zaman olduğunu görünce sakallarının uzadığını fark ederek, yakında bulunan bir berbere girer. Tıraş olurken içeriye dokuz yaşlarında mahcup tavırlı, başı önüne eğilmiş küçük bir kız girer. Yazarın dikkatini çeken bu kız kafasında birtakım sorular yaratmaya başlar.

Berbere gelen kızın kendi kızı olup olmadığını sorar, berber kıza para verip gönderdikten sonra onun yakın arkadaşı Yusuf'un kızı olduğunu söyleyerek, Yusuf'un hikâyesini anlatmaya başlar. Yusuf'la birlikte gençliğini geçiren berber, onunla Bursa'da çıraklıklarını yaptıktan sonra beraber memlekete döndüklerini dükkân açtıklarını söyler. Bir gün kasabaya bir kumpanyanın gelmesinden sonra Yusuf'un da kumpanyada yer alan kızlardan birisine gönül verdiğini, kendisinin uyarmalarına kulak asmayarak, kıza iyice kendini kaptırdığını anlatır. Bir gün kafayı çektikten sonra tiyatroya gitmesi ve orada olay çıkartarak kapı dışarı edilmesi son perde olur. Bundan sonra kız Yusuf'un yanına uğramaz. Birkaç gün sonra da kumpanyayla birlikte kasabadan ayrılır. Bir gün Yusuf dükkândayken içeriye esrar ticaretiyle uğraşan Kara Hakkı gelir, Yusuf'a kumpanyadaki kızdaki selâm getirdiğini söyler. Yusuf bunun üzerine dükkânı kapattığı gibi, ailesini de yalnız bırakarak, kızın peşinden gider. Yazar dinlediği bu hikâyenin etkisiyle şöyle bir yargıda bulunur:

“Dört elle sarıldığımız birçok kıymetlerin; uğrunda sahici bir insan gibi kalbimiz ve kafamızla yaşamayı feda ettiğimiz binlerce sözde mühim şeylerin ne kadar kolay fırlatılıp atılabileceğidir.”(s.67)

Mekân: Eserde anlatılan olay, Bursa'ya bağlı Orhangazi kasabasında geçer. Anlatıcı bu kasabaya ve çevreye dair izlenimlerini şöyle tasvir eder:

“Ortalıkta, zaman zaman esen rüzgârın kaldırdığı tozlardan başka bir şey yoktu. Yıkık bir caminin nasılsa ayakta kalmış olan bir minaresi duvarlar üzerinde çıkan yabanî bir incir ağacıyla sarmaş dolaştı. Bir eskici, örsünün üstünde uyukluyor, yan sokaklardan birinde iki çocuk pis bir suyolunun önünde topraktan bentler yaparak oynuyordu.”

Eserde anlatıcının hikâyeyi dinlediği berber dükkânı bir iç mekân olarak şöyle tasvir edilir:

“Önümdeki mermer masanın üzerinde, sinek pislemesine engel olmak için pudra ile damgalanmış yaldızlı çerçeveli büyük bir ayna vardı... Aynanın önünde ve masanın mermeri üzerinde aynı şekilde

sineklerin taarruzuna uğramış, çoban kolonyası şişeleri ve üzerinde Almanya İmparatoru palabıyıklı Wilhelm ile melaike yüzlü karısının resimleri bulunan iri pudra kutuları duruyordu. Duvarlarda, mahut sineklerin tahribinden kurtulamamış renkli resimler vardı. Bunlar, yel değirmenleri ve kanallarıyla bir Hollanda ovasını, mağmum yüzlü ve ağır yürüyüşlü ziyaretçileriyle bir orman kilisesini ve General Trikopolis'in kılıcını teslim edişini gösteriyordu.”(s.61)

“Bir mesleğin Başlangıcı”:

Konu: Hikâyede yazarın trende halkiyat araştırmaları yapan bir âlimle tanışması, Sivas'ta birlikte araştırma yaparken, genç âlimin kadınlar tarafından söylenen şarkıları toplamak amacıyla aile kadınlarını çağıramayacağından, Recep Ağa adındaki birisinden kendisine kız istemesi bunun beraberinde Recep'le tanışmaları ve onun hayat hikâyesini dinlemeleri konu edilir.

Özet: Trenle Sivas'a gitmekte olan yazar-anlatıcı Kayseri'den binip, yanına gelip oturan genç bir Halk Bilimi araştırmacısıyla tanışır. Onun Sivas'a tetkik yapmak ve hikâye, şiir toplamak için gittiğini öğrenir. Kısa sürede samimiyeti artırarak arkadaş olurlar. Birlikte Sivas'a gittiklerinde aynı otele yerleşmeye karar verirler. Anlatıcının arkadaşı erkenden kalkarak, âşık kahvelerini dolaşmaya ve Sivas'ta halkiyat ile meşgul birkaç kişiyle görüşmeye gider. Yazar-anlatıcı da şehri dolaşmaya çıkar. Akşamüstü buluştuklarında genç âlim anlatıcıya Koca Recep isminde birisini aradığını söyler. Koca Recep'le ne işi olduğunu sorulması üzerine de kendisine kadın bulacağını açıklar. Bunun gerekçesi olarakta düğünler ve eğlence yerlerinde kadınlar tarafından söylenen şarkıları toplamak için aile kadınlarını bulmanın zor olacağından dolayı böyle bir yöntemi seçtiğini açıklar. Yazar da genç âlime katılarak birlikte kadınların bulunduğu yere gitmek için yola çıkarlar. Yolculuk sırasında anlatıcı Koca Recep'le tanışma imkânını bulur. Koca Recep ona kendi hayat hikâyesini anlatmaya başlar. Başlangıçta kendisinin bir kabadayı olduğunu, sonradan babasından kalan parayı arkadaşlarına kız bulmak ve hovardalık etmekle harcadığını anlatır. Parasını ve servetini kaybettikten sonra arkadaşlarının kız bulması karşılığında para verip teşvik ettiklerini, bundan sonra elinde biraz parası olan herkesin kız bulması için kendisine gelmelerinden dolayı, artık

isminin ve kendisinin herkes tarafından tanınır hale geldiğini açıklar. Koca Recep anlatıcıya ihtiyacı olduğu zaman kendisini İsmail'in kahvesinde bulabileceğini tembih ederek ayrılır.

Mekân: Hikâyede mekân yeri olarak gösterilen yer Sivas'tır. Ancak bunun dışında Sivas'a gelirken geçilen yol güzergâhında bulunan şehirlerin ismine de rastlanır. Ankara, Diyarbakır, Samsun, Erzincan adı geçen diğer önemli mekân yerleridir. Yazar bir dış cephe mekân yeri olarak bulunduğu otel odasından çevreyi şu şekilde tasvir eder:

“Gecenin karanlığında girip kirli yatağına yattığım bu Anadolu otel odalarının penceresinden baktığım zaman tesadüf edeceğim meçhul manzaranın merakını daha yatmadan duymaya başlarım. Önüme bazen kavak ve erik ağaçlarıyla dolu bir bahçe, bazen yıkılmak üzere bulunan kerpiç bir duvarla çevrilmiş bir mezbele, bazen de heykelli ve mini mini ağaçlı bir hükümet meydanı çıkar.”(s.65)

Yazar, kadınlarla buluşmaya gittikleri Paşa Fabrikasını da “ağaçlık ve sulak bir yer” olarak tasvir eder. Hikâyede bunun dışında dikkate değer bir iç ya da dış cephe mekân tasvirine rastlanmaz.

“Hasan Boğuldu”:

Konu: Hasan boğuldu isimli hikâyede bir Yörük kızıyla kasabalı gencin arasında geçen acıklı, dokunaklı bir hikâye gözler önüne serilir. Ayrıca dağ-ovalı köylüler arasındaki farklılık, yaşam tarzı, çekişme de hikâyede dikkati çeken diğer önemli mesajlardır.

Özet: Anlatıcı Kazdağı'nın Adalar Denizi'ne bakan bir Yörük obasında konaklamak için yola çıkar. Edremit pazarında çıra ve bal satan aksakallı bir yörükle hem ahbaplık kurduğu hem de bu yaşlı adamın ufak tefek işlerini gördüğü için Yörük onu köyüne bal yemeye ve rakı içmeye davet etmiştir. Zeytinli Köyü'nün havuzlu bir kahvesinde çay içtikten sonra Yüksek Oba'nın yolunu sorar. Ancak kahvecinin verdiği tariften bir şey anlamayan anlatıcı, tesadüf eseri oraya gitmekte olan bir Yörük kızına

rastlar. Birlikte yola çıkarlar. Bir saat kadar sonra beş on evden ibaret olan Beyobası'na varırlar. Oradan boş bir değirmenin önünden geçerler. Dere boyundan giderken Yörük kızı büyük su kitlelerinin oymasıyla oluşmuş dev havuzlardan bahseder, isimlerini anlatır. Sütüven şelâlesine geçerler. Yollarına devam ederler, bir süre sonra önlerine daha önce hiç görmedikleri büyük bir su büveti çıkar. Bu büvetin uzunluğu on beş adım, derinliği üç adam boyu kadardır. Anlatıcı Yörük kızından burasının isminin 'Hasan Boğuldu' olduğunu duyunca merakı büsbütün artar. Yörük kızından neden bu ismin konulduğunu sorar. Kız da ona yaylaya vardıklarında anlatacağını söyler. Yaylaya geldiklerinde kız hikâyeyi anlatmaya başlar. Buraya kadarki kısım asıl hikâyenin hazırlık aşamasını teşkil eder. Bundan sonra asıl hikâyeye girildiği görülür. Hasan Zeytinli'de bir bahçivandır. Küçük bir bahçesi vardır. Bu bahçeye yazın bostan, yeşillik eker, kışın ise başkalarının zeytinini çırpmaya gider. Arada bir de Edremit pazarına inerek ürünlerini burada satar. Bir gün yine Edremit pazarına indiği sırada, Yüksekobalı Emine Hasan'ı görür, ondan bir bostan alır. Ertesi pazar Emine yine gelir. Bostanların iyi çıkmasına karşılık Hasan'a bir gömeç bal verir. Hasan ikinci vakti köye dönerken, Kadıköy mezarlığının önünde Emine'ye rastlar. Birlikte Zeytinli'ye kadar yürürler, az konuşur ama çokça birbirlerine bakarlar. Birbirlerine karşı boş olmadıklarını anlarlar. Bundan sonra her pazar dönüşü birlikte yürümeye başlarlar. Emine Hasan'ın yanına uğrar. Arada sırada süt, peynir, bal götürür. Hasan da buna karşılık Emine'nin dutunu silkeler, kiraz, vişne toplar. Bir gün Hasan'ı annesi karşısına alarak konuşur. Kendisinin yakında öleceğini söylerek; Hasan'dan kendine bir eş bulmasını, Yörük kızına karşı gönlü varsa onu istemeye gideceğini açıklar. Hasan bu durumu Emine'ye açıklar. Kış gelmeden bir tarafın diğer tarafa gelmesi gerektiğini anlatır. Emine bu sözler karşısında en iyisi hiç görüşmemelerinin hepsinden iyi olacağını, dağlı bir kızın ovada yapamayacağını, ovalı bir erkeğin de dağda hor görüleceğini açıklayarak ayrılır. Hasan o günden sonra kendine gelemmez. Bir gün Emine'yi Zeytinli'nin üst başında Yüksekoba'ya giden yolun başında bekler. Emine çok geçmeden oraya gelir. Hasan Emine'ye ondan ayrılamayacağını ne isterse yapacağını söyler. Emine bir hafta müddet ister, döndüğünde cevap vereceğini açıklar. Bir hafta sonra içinde kırk okka bulunan tuz dolu bir çuvalla gelir. Eğer bu çuvalı hiç yorulmadan, dinlenmeden obalarına kadar getirmesi halinde kendisiyle evleneceğini vaat eder. Hasan çuvalı sırtlayarak, Emine'nin ardına düşer. Beyoba, Eski değirmeni geçerler, Sütüven şelâlesine geldiklerinde, Hasan dinlenmek için izin ister. Emine Hasan'ın bu sözlerine aldırılmaz. Eskiden Gökbüvet

denilen yere geldiklerinde Hasan diz üstü çökerek, Emine'ye kendisiyle birlikte gelmesi için yalvarmaya başlar. Emine bu duruma aldırış etmeyerek, Hasan'ın elinden çuvalı alır ve yola devam eder. Hasan Emine'nin ardından "Ben senin ardından gelemedim sen benim ardından gel" diyerek ayrılır. Emine köyüne varır. Ancak akli Hasan'da kalır. Garipten sesler duymaya başlar. Ertesi gün Gökbüvet'e gelir. Üç gün Hasan'ın peşinde dere boyunca bir aşağı bir yukarı koşar. Hasan'ın dallı çevresini bir su içindeki dalda bulur. Köylüler bunun üzerine Hasan'ın öldüğüne inanır. Emine ise herkesin aksine Hasan'ın ölmediğini kendini çağırdığını söyler. O günden sonra köylüler Emine'nin aklını yitirdiğine ve delirdiğine inanırlar. Bir gün Emine ortadan kaybolur. Kısa bir süre sonra köylüler Emine'yi Hasan'ın kendini attığına inanılan yerdeki bir çınara onun dallı çevresiyle asılmış bulurlar.

Mekân: Hikâyede mekân yerleri olarak Edremit, Zeytinli, Yüksekoba köyü gösterilir. Mekân tasviri yazar tarafından oldukça geniş ve detaylı bir biçimde yansıtılır. Kazdağı'nın eteklerinden görünen dış cephe tasviri şu şekilde verilir:

"Bulduğumuz yer, denizden bin beş yüz metre kadar yüksekte idi. Akçay iskelesinin önünde duran kayıklar, ağaçların arasındaki seyrek binalar iğne topuzu kadar ufaktı. Karşıda, Burhaniye'nin arkasında yatan Madra Dağları şekilsiz bir yığından ibaretti. Güneşin altında göz kamaştırıcı pırıltılarla yanan deniz, ta uzaklarda açıklı koyulu gölgelere bürünen Midilli Adası'na kadar uzanıyor, bunun sağ yanından geçerek ufukta, sisler içinde gökle birleşiyordu. Kazdağı'nın körfeze kadar yaklaşan eteklerini sayılamayacak kadar çok, her biri başka renk ve biçimde, irili ufaklı dağlar ve tepeler çeviriyordu. Arkamızda Sarıkız bu dağların en yüksek tepesi, ağaçsız başını beyaz bulutlara doğru uzatıyordu."(s.115)

Yazar ovada ve dağda farklı iki yerde yetişen insanların arasındaki ayrımı Emine'nin ağzından şöyle açıklar. Bu aynı zamanda farklı mekânlarda ve çevrelerde yetişen insanların üzerindeki mekânın etkisine örnektir. İnsan içinde yetiştiği mekânın yapısına bürünür:

“Ovada büyüyen dağda yapamaz... Dağın suları serindir ama yolları sarptır, kışı çetindir. Kar altında odun kesmek, bahçeye bostan ekmeğe benzemez.”(s.115)

Sevdiği kıza ulaşmak için çabalayan ve amacına ulaşmak için kırk okkalık tuz yüklü çuvalı taşımak zorunda kalan Hasan’ı engelleyen unsur da mekân ve coğrafyanın etkisidir. Hasan sarp yollara, dik yokuşlara esir düşmüştür. Gökbüvet’te diz çökmekle hem törelere hem de coğrafyaya yenik düşer.

Hikâyede diğer bir dış cephe mekân yeri ise Sütüven şelâlesidir. Yazar hikâyenin girişinde buraya geldiklerinde hem burasının görünümünü bir dış cephe mekân olarak tasvir eder, hem de Mustafa Seyit Sütüven’e atıfta bulunur:

“İki iki buçuk metre çapında bir borudan fırlıyormuş gibi bol ve coşkun akan sular, bembeyaz bir kayaya varınca birdenbire boşlukla karşılaşıyorlar, bir an, bir küçük an sanki duralıyorlar, sonra geldiklerinden daha müthiş bir hızla derin bir çukura sade köpük halinde dökülüyorlar.”(s.27)

“Sırça Köşk”¹⁶⁶ Adlı Kitaptan:

“Katil Osman”:

Konu: Katil Osman adlı hikâyede anlatıcı bir deniz kenarı hapishanesinde Yakup Hoca adında bir tarikat meselesi yüzünden hapse düşmüş bir kişiden dinlediği Katil Osman Adlı hikâyeyi onun ağzından okuyucuya aktarır. Konu olarak katil olmadığı halde insanlar arasında kabadayılığı ve uslanmaz tavırlarıyla arbede yaşatan bir kişinin sonunda çevresindeki insanlar tarafından alaya alınması, küçük düşürülmesi sonucu gerçekten katil olup bir adamı öldürmesi anlatılır.

¹⁶⁶ Sabahattin Ali, (2005):*Sırça Köşk*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul.

Özet: Katil Osman yapı olarak, küçüklüğünden beri hangi ustanın yanına verildiyse üç beş gün durup kaçan, terzilikte ilik açmaktan, kunduracılıkta iplik mumlamaktan ileri gidememiş; on yaşında mahalledeki memur çocuklarını dövmeğe başlayarak, on ikisinde anasının üstüne yürümüş, on beşinde dayısına bıçak çekmiş, on altısından sonra her hafta karakola giden burasının bağımlılarından biri olmuş, annesinin iki göz eviyle bahçesini ele geçiremeyince kabadayı, çevresine sataşan her yerde hır gür çıkaran, zayıf bulduğu kimseleri ezip, onlardan haraç toplayan bir kişi olmuştur. Bu yüzden ona çevrede bulunan insanlar ‘Katil Osman’ ismini verirler. Ancak zaman içinde Osman’ı çözen bazı kişiler onunla dalga geçmeye başlayıp, gerçekten bir adam öldürmediği için üstüne gelmeye başlarlar. Bunun üzerine Katil Osman kafayı bulduğu bir gün kahvede kâğıt oynamaya başlar. O sırada yanına gelen Berber Hüsamettin, oyun hakkında çevresindeki insanların eline bakıp, yorum yapmaya başlar. Bunun üzerine Osman onu oyuna katılması için öneride bulunur. Hüsamettin’in bu teklifi ret etmesi üzerine aralarında çıkan tartışma sonucu Osman yanında taşıdığı bıçağı Hüsamettin’in karnına sokar. Hüsamettin on iki gün hastanede yattıktan sonra ölür. Osman gerçekten katil olarak hapse atılır. Osman bu durumdan memnundur. Önceden kendisiyle çevresi tarafından dalga geçildiğini bu hâdiseden sonra kendisine saygı duyulup, değer verildiğini açıklar.

Burada dikkatimizi çeken yazarın hikâyenin sonunda verdiği mesajdır: “Kimi adam öldürdüğü için katil diye anılır, kimi adı katile çıktı diye adam öldürür.”(s.34)

Mekân: Hikâyede olayların geçtiği yerin ismi tam olarak verilmemekle birlikte hapishanenin deniz kenarında olması gibi ipuçlarından yararlanarak, burasının Sinop olduğu görülür. Hikâyede hapishanenin insan üzerinde bıraktığı psikolojiyle çevreyi algılayış şu şekilde yansıtılır:

“Gözüm sekiz arşın kalınlığındaki taş duvarları aşıyor, güverte kenarında eteklerini uçurarak vincin işlemedini seyreden kızları, merdivenden kocaman yatakları indirmeye çalışan hamalları görüyordu. Yerimden fırlamak, gardiyanları, jandarmaları şöyle elimin tersiyle iterek çıkıp yürümek, bir sandala atlayıp gemiye varmak ve kaptana ‘çek’ demek istiyordum. Gözümde tüten ne şehirler, ne insanlar, ne de

kırlar ve ormanlardı. Açık denizleri, etrafında duvar olmayan, uçsuz bucaksız yerleri arıyordum.”(s.27)

“Çilli”:

Konu: Çilli isimli eserde yazar-anlatıcının bir dost ziyaretinden çıktıktan sonra havanın sıcak olmasından dolayı kordon boyunda girdiği bir barda dinlenmek için soğuk bir içecek içtikten sonra etrafı tetkik ederken gözüne çarpan bir kızla sonradan tanışması, onun yıllar önce Aydın’dayken okuttuğu Nigar olduğunu anlaması, Nigar’ın aradan geçen seneler sonunda başından geçenleri ve içinde bulunduğu durumu anlatmasını içerir.

Özet: Hikâyede yazar-anlatıcı yakın bir dostunu ziyaret ettikten sonra havanın sıcak olmasından ötürü serinlemek için kordon boyundaki bir bara girer. Burada kendisine içecek bir şey söyledikten sonra, etrafı gözetlemeye başlar. İşte bu sırada gözüne güzel, endamlı, sarışın bir kız çarpar. Onu gözünün bir yerden ısırıldığını düşünür. Bir müddet sonra masasına gelen garson, karşı masasında oturan kızın kendisiyle görüşmeyi istediğini söyler. Bu talep olumlu karşılayan anlatıcı kızın yanına gelmesine izin verir.

Kız kendisinin isminin Nigar olduğunu söyleyince anlatıcı bundan uzun yıllar önce Aydın’da öğretmenlik yaparken okuttuğu küçük, haşarı ortaokul talebesini hatırlar. Nigar okulu bitiririr bitirmez, babasının isteği doğrultusunda istemediği kırkbeş yaşında bir adamla evlendirildiğini anlatır. Eşinin elli yaşına geldikten sonra içkiye başladığını ve çocuklarının olmamasından dolayı çekilmez bir hal aldığını söyler. Bu sırada tıbbiyeli Kemal’den hoşlandığını, bunun anlaşılması üzerine kocasının kendisini evden kovduğunu, bir müddet Kemal’le birlikte olduğunu, daha sonra Kemal’den gebe kalması üzerine Kemal’in çocuğunu aldirtmak istediğini, kendisinin onu kandırarak çocuğu aldirtmak bahanesiyle İzmir’e geldiğini açıklar. Çocuğu doğduktan sonra elden ele dolaştığından dolayı çocuğu içine düştüğü bu durumdan kurtarmak istediğini, anlatıcıdan çevresinin geniş olmasından dolayı Ankara’da bir müddet Çocuk Esirgeme Kurumu’nda çocuğunun bakılıp bakılamayacağını sorar. Olumlu cevap alması üzerine, çocuğunu ileride büyüdüğü zaman kocasıyla karşılaştığı takdirde ona göstereceğini

açıklar. Ve geldiği gibi sallana sallana uzaklaşır.

Mekân: Hikâyede ana mekân yeri olarak İzmir gösterilir. Bunun dışında İstanbul, Aydın adı geçen diğer önemli mekân yerleridir. Hikâyenin giriş kısmında yazar İzmir'e dair izlenimlerini ve dış mekânı şöyle tasvir eder:

“...bir ahababın evinden çıkmış, ağır ağır Kordon'da yürüyordum. İzmir'in gündüzlerinden beter olan bu yapışkan, ıslak gecelerinde deniz, serinlik değil, sadece buğu halinde etrafa yayılan bir yosun ve pislik kokusu verir. Yol تنها idi. Birbirinin içine girmiş gibi karmakarışık, sahile yaslanan irili ufaklı yelken gemilerinin direkleri kuru ağaç dalları gibi, hafif hafif kımıldıyor, teknelerin içinden ara sıra Giritli kayıkçıların Rumca konuşmaları duyuluyordu.”(s.63)

Hikâyede yazarın içeriye girdiği barın iç cephe olarak görünümü şu şekilde anlatılır:

“Bütün masalar dolu değildi. Ama dört beş yerde öbek öbek kalabalık gruplar vardı.”(s.63)

“Dekolman”:

Konu: Dekolman adlı hikâyede yazar-anlatıcının kendisine çeviri ücreti olarak düşük bir fiyat veren doktorlardan eline geçen bir fırsat dolayısıyla nasıl öç aldığı anlatılır.

Özet: Hikâye yazar-anlatıcının Ankara'da özel bir hastane sahibi olan bir akrabasının yanına sığıntı olarak yerleşmesiyle başlar. Burada kaldığı süreç içerisinde cep harçlığını çıkarmak için bir taraftan da hastane doktorlarının tıp dergilerinden istedikleri makaleleri Almanca'dan tercüme eder. Ancak doktorların bir hastadan muayene ücreti olarak yüksek bir fiyat almalarına karşılık, kendisine verecek oldukça düşük bir miktar için pazarlık yapmaları canını sıkır. Bu durum karşısında eline geçecek ilk fırsatta onlara güzel bir ders vermeyi düşünür. Beklediği fırsatta çok

geçmeden eline geçer. Devlet büyüklerinden birinin gözü dekolman hastalığına tutulur. Ameliyat olması için dışarıdan ünlü Yahudi bir profesör çağrılır. Türk doktorlar bu durumu protesto ederek, en az kendilerinin de onun kadar iyi oldukları ve bu ameliyatı yapabilecek kapasiteye sahip olduklarına inanırlar. Anlatıcı tesadüf eseri bu sırada bir tıp dergisine göz atar. Dekolman ameliyatı ile ilgili son bilgilerin, ameliyatta uygulanacak teknik bilgilerin de yer aldığı bu makale doktorların ilgisini çeker. Ondan bu makaleyi çevirmesini isterler. Anlatıcı bu sefer kendisini ağırdan satarak, yüksek bir çeviri ücreti ister. Bu duruma itiraz eden doktorlar, kendileri çevirmeye çalışırlar. Ancak anlatıcı onlara yanlış çeviri yaptıklarını söyleyince çaresiz onunla uzlaşmaya karar verirler. Araya anlatıcının akrabasının da girmesiyle ortak bir fiyat üzerinde uzlaşırlar. Ertesi gün ameliyat sırasında Türk doktorları öğrendikleri yeni teknikleri Yahudi doktora ameliyat sırasında anlatarak büyük takdir alırlar. Sonunda Yahudi doktor bu teknikleri kendisinin tıp dergisinde yayınladığını ancak Yahudi olmasından dolayı ismini vermediğini itiraf eder. Bütün doktorlar şaşkınlığa uğrar.

Mekân: Hikâyede ana mekân yeri olarak gösterilen yer Ankara'dır. Ancak bunun dışında İstanbul, Almanya adı geçen diğer mekân yerleridir. Yazar hikâyede gerek dış cephe mekâna gerekse iç cephe mekâna yeterince önem vermemiş, mekânı ihmal etmiştir.

“Çirkince”:

Konu: Çirkince adlı hikâyede yazar-anlatıcı konumundaki kişi Alsancak'tan Ankara'ya gitmek için birkaç gün önceden bilet almasına karşın son anda fikir değiştirerek, Selçuk'a gitmesi oradaki Efes harabelerini gezmesi, buradan da tren kalkıncaya kadar vakit geçirmek için çocukken geldiği Çirkince kasabasını görmeye gitmesi ve oradaki izlenimlerini içerir.

Özet: Hikâyede yazar-anlatıcı Alsancak'tan Ankara'ya gitmek üzere birkaç gün önceden bilet almasına karşın, son anda fikir değiştirip Selçuk'a Efes harabelerine gitmeye karar vermesiyle başlar. Amacı Efes harabelerini gezdikten sonra akşam trenini yakalamaktır. Önceden plânladığı gibi önce Efes harabelerini ziyaret eder. Oradan döndüğünde Selçuk'taki bir kahveye dinlenmek üzere çekilir. Vaktin pek erken olması,

trenin kalkmasına 12 saat kalması dolayısıyla canı sıkılan anlatıcı, çocukken asker olan babasını ve dedesini gördükten sonra bir yüzbaşının himayesinde kalarak getirildikleri Çirkince kasabasına gitmeye karar verir. Oradan bir at bularak yola koyulmadan önce emekli bir ilkokul öğretmeni Çirkince’de birçok şeyin değiştiğini, hiçbir şeyin eskisi gibi kalmadığını söyleyerek onu uyarır. Ancak yazar-anlatıcı bu uyarıları dikkate almaz. Fakat Çirkince’ye geldikten sonra buradaki her şeyin değiştiğini görünce hayal kırıklığına uğrar. Bu durumdan dolayı yabancı göçmenleri ve yerli halkı sorumlu tutar. Orada bulunan Giritli kahveci bunun tek suçlusunun derebeyleri olduğunu açıklar. Herkesin topraklarını zorla düşük fiyattan satın alarak ele geçirdiklerini anlatır. Morali bozulan yazar-anlatıcı tekrar kasabaya dönmek zorunda kalır. İhtiyar emekli öğretmen artık Çirkince’nin adının Şirince olduğunu söyleyerek, müsaade isteyerek evine gider.

Mekân: Hikâyede mekân yerleri birden fazla ve çeşitlidir. Önde gelen mekân yerleri İzmir(Alsancak),Selçuk, Efes, Çirkince Köyü’dür. Çanakkale, Bandırma, Aydın, Dinar, Çivril adı geçen diğer önemli mekân yerleri olarak göze çarpar. Anadolu dışı yerler olarak İskeçe, Kavala isimleri gösterilir. Yazar hikâyede mekâna büyük önem vermiştir. Özellikle dış cephe tasvirleri, genellikle zaman içerisinde mekânda görülen değişime yöneliktir.

Yazar hikâyenin girişinde bir dış mekân olarak Efes’te zamana bağlı değişen mekânı gözler önüne serer:

“Her İzmir’e gelişimde muhakkak bir kere uğradığım bu harabeler, sanki seneden seneye daha harap oluyor, binlerce yıl önce aralarında bazı insanların insanlar gibi yaşadığı mermerler bile, kendilerini asırlarca örtüp koruyan anlayışlı toprağın altından çıkarıldıklarına küsmüşcesine, kararıp kirleniyordu. İçinde vücutları ve ruhları güzel insanların yetiştirildiği Gymnasium’un mozaikleri, şimdi birbirini kovalayan keçilerin tırnakları altında dağılmaktaydı. Çoşkun bayramların, spor oyunlarının kutlandığı Hypodrom’un göbeğine muhacirler tütün ekmişler, kenardaki kuru yapraklı bir çardağın altında sıtmadan titreşerek yatıyorlardı. Sayısı bir zamanlar bin üç yüzü geçen ve bugün elimize ancak elli kadarı gelebilen o harikulâde tragedya ve komedya

oynandığı tiyatronun geniş ve serin artist gardropları şimdi tek tük gelen seyyahlarla, buraya yerleşmiş olan birkaç aileye ve keçi çobanlarına kenef vazifesini görüyordu. Sokakların mermer kaldırımları arasından fırlayan böğürtlenlerin kalınlaşan kökleri, binlerce yılın boğamadığı bu beyaz taşları çatlatıp parçalıyor, yelkenleri pırıl pırıl gemilerle dolu limanı şehre bağlayan iki yanı heykelli, geniş Arkadya caddesi, şimdi bütün ovayı kaplayan bataklıkın iki adam boyundaki sazları arasına dalıp kayboluyordu. Sokaklarının ortasındaki mermer satış tezgâhları hala sapasağlam duran, bol çeşmeli Agora'nın dükkânları toprakla dolmuş, içlerinde yabanî incir ağaçları, mersinler, zakkumlar, böğürtlenler türemişti. Raflarındaki onbinlerce papirüsle kafalara aydınlık düşünceler dolduran kütüphanenin pek bozulmamış merdivenlerinden çıkıp, kurucusunun çira işleriyle kararmış mezarına girmek isteyince, karanlık uykularından uyandırılan yarasalar hırsla insanın yüzüne çarpıyorlardı. Daha yapıldığı günlerde bir zelzele ile yıkılan mabedin kalın sütunları, insafsız bir tanrının hışmından korkup secdeye kapanmış gibi Hep aynı istikamete uzanmış ve parçalanmışlardı.”(s.94)

Yazar burada yalnız zaman karşısında değişen mekânı sunmakla kalmaz, aynı zamanda ihmalkârlık ve sanat eserlerine gereken değerin verilmediği mesajını da okuyucuya iletir. Yazar Çirkince Köyü'ne giderken yolda gördüğü manzarayı ve çevreyi şöyle tasvir eder:

“Orada kaldığımız bir hafta, çocukluğumun en unutulmaz günleridir. Ovayı aşıp dağ yoluna tırmanmaya başlar başlamaz, incir ağaçlarının yerini zeytin ve çam ağaçları alıyordu. Yükseldikçe manzara güzelleşiyor, sıcağın bunalan Selçuk Ovası, sıtma yuvası Cellat bataklığı bile, taze boyalarla çizilmiş parlak bir tablo halinde iki yanımıza seriliyordu. Küçük Menderes, bir civa şeridi gibi Kızgın güneşin altında buğulanarak, ta uzaklara sislere gömülen denize uzanıyordu. Hele Çirkince... Hele bu yedi, sekiz yüz hanelik dağ köyü... Daha uzaktan, çamların ve zeytinliklerin arkasından, hafif çivitli beyaz evlerin camları parıldayan, meydanların iri çınarların gölgelediği küçük

Rum kasabası.’’(s.96)

Zaman içindeki çevrenin ve mekânın değişimini yazar Çirkince’ye giderken de görür ve bunu şu şekilde yansıtır:

“Bayıra tırmanmaya başlayınca otuz sene evvel tırmandığım yolu çok iyi hatırladım. Fakat o eski taş döşeli yol, şimdi bozulmuş, yer yer diz boyu çukurlarla dolmuştu. İki yanımızda uzanan zeytinlikler yıllardan beri sürülmediği için her tarafı ot sarmıştı. Dağa doğru yükseldikçe başlayan çamlıkların bir hayli seyrekleştiğini, taze kesilmiş, dört beş yaşında çam fidanlarının körpe yaralarında reçinelerin pıhtılaşmış olduğunu fark ettim. Uzaktan ve yukarıdan bakınca Selçuk Ovası, Küçük Menderes yine parlak renklerle uzanıyor, Cellât Gölü’nün yerinde şimdi tütün kanalları ve kanallar görünüyordu.’’(s.99)

Yazar’ın Çirkince’ye gelmesiyle birlikte burada da çevredeki değişiklik gözüne çarpar, şaşkınlığını gizleyemez:

“Burası benim otuz sene önce gördüğüm, içinde en güzel günlerimi geçirdiğim yer değildi. Şu sağ tarafında kapısız, penceresiz, çatısız yükselen dört duvar, bir zamanlar bahçesinde yüzlerce çocuğun oynadığı mektep olamazdı. Şu önümdeki ulu çınarın dibinde, böyle bataklık ortasında bir taş yığını değil, dört gözlü bir mermer çeşme olacaktı.’’(s.100–101)

Sabahattin Ali genel olarak Anadolu’yu yakından tanımış olan yazarlarımızdan birisidir. Eserlerinde de toplumu, toplumu oluşturan farklı nitelikteki insanları, onların sorunlarını başarılı, açık bir dille yansıtmıştır. Sabahattin Ali dosyasını kapatmadan önce onun genel görüşü hakkında ve eserlerinde ele aldığı konular bakımından birkaç araştırmacının kitaplarından alıntı yapmayı uygun bulduk:

“Sanat gücünü daha çok hikâyelerinde gösterdi. Anadolu köy-kasaba hayatından aldığı acıklı konuları gerçekçi bir yöntemle işledi.

Kuvvetli doğa tasvirleriyle örülü; çok sert çizgili bu hikâyelere çarpıcı bir tragedya niteliği kattı.’’¹⁶⁷

“Toprak ağasıyla, eşrafiyla; esnafı, tüccarıyla; yöneticisi, jandarması, memuruyla; yoksul köylüsüyle; şarkıcı, oyuncu kızlarıyla; hapishaneleri, hırsızlıkları, adam öldürmeleri, su ve toprak kavgaları, hastalıkları, ölümleri, düğünleri, eğlenceleri, kadın oynatmaları, kadın kaçırmaları, şarkılı sazlı kahveleriyle; bir doyumsuzluğun sonucu kadın düşkünlükleri ya da tertemiz sevdalarıyla ve bütün bunları bütünlemek ister gibi birçok hikâyede uzaktan görünüp kaybolan golf pantolonlu, kasketli, kara gözlüklü, boyunları fotoğraf makineli köycüler ve bürokrat kalabalığıyla tüm Anadolu köyleri ve kasabaları belli bir tarihsel konum içinde gerçekçi renk ve biçimleriyle silinmez bir şekilde öykülerine çizilmiştir.’’¹⁶⁸

“Sadri Ertem’in aksine onun hikâyesinde yüksek sesle söylenen basmakalıp sözler yoktur. Gerçek, insanın içine aksettiği biçimiyle Sabahattin Ali’nin hikâyesine girer. Konular sağlam, gözlem gücü yüksektir. Sosyal çevre oldukça arka planda kalır. Ancak hayatının son yıllarında sosyal gerçekçi ve tenkitçi bir yola girmiştir. Aşk temasının öne çıktığı hikâyelerinde de; yalın insan ilişkilerini, acımasız aydın bürokrat tutumunu işlediği eleştirel nitelikli hikâyelerinde de başarılı bir teknik ve üslubu vardır. Sosyal bozuklukların ortaya çıkardığı eşitsizlikler, ezilen küçümsenen insanların acıları, kasaba insanların törelere bağlılıkları, hatta namus belası, kara sevda, hikâyelerinin temelini oluşturur.’’¹⁶⁹

“Ömer Seyfettin, Refik Halit, Yakup Kadri, Reşat Nuri için Anadolu, bilmedikleri bir memlekettir. Bir gezgin olarak giderler oraya... Dıştan, bir gezgincinin gözleriyle bakarlar ona... Sorunların

¹⁶⁷ Necatigil, 2004:353.

¹⁶⁸ Mehmet H.Doğan, (1975): “Öykücü Sabahattin Ali”, *Türk Dili Dergisi*, sayı:286, s.88.

¹⁶⁹ İslâm, 2006: 332.

yüzeyindedirler... Gerçekçilikleri bir masa başı gerçekçiliğinden öteye gitmez... Sabahattin Ali ve ondan sonra gelen yazarlar kuşağı, Cumhuriyet yönetiminin getirdiği ekonomik ve toplumsal değişikliklerin bir sonucu olarak Anadolu'nun sorunlarının ağırlık kazandığı, bu sorunların kendini anlatmaya başladığı bir dönemin kuşağıdır. Anadolu'ya bürokrat gözüyle bakmayan bir kuşaktır.”¹⁷⁰

Ramazan Korkmaz Sabahattin Ali adlı çalışmasının bir bölümünde onun hikâyelerinde görülen mekân unsurunu tetkik eder ve yazarın hikâyelerindeki mekân coğrafyasını şu şekilde anlatır:

“Sabahattin Ali, gerçekçi bir sanat anlayışına sahip olduğundan hikâyelerine konu ettiği mekânları, genellikle herhangi bir vesile ile gidip gördüğü, yaşadığı yerlerden seçer. Böylece Sabahattin Ali'nin hikâyelerindeki mekânın coğrafi sınırları da belirlenmiş olur. Bu sınırlar, yerleri kesin olarak belirtilmeyen kasaba, köy, hastane, hapisane ve meyhaneler dışında genellikle Beyşehir, Konya, Sivas, Yıldızeli, Yozgat, Edremit, İstanbul yörelerini kapsar. Bunlara ilaveten “Bir Şaka”da Sinop, ”Çirkince”de Selçuk-İzmir tarafları,”Köstence Güzellik Kraliçesi”nde Köstence-Romanya-Berlin,”Bir Gemici Hikâyesi”nde Şap Denizi, Port-Sait gibi mekânlar da anlatılır. Ancak bu mekânlar ne kadar farklı ve değişik coğrafyaların parçaları olsalar da, hikâye bünyesinde aynı fonksiyonel yapıya sahiptirler ve insanın değişmez gerçeklerini yansıtmakla görevlidirler.”¹⁷¹

¹⁷⁰ Mehmet H.Doğan, (1975): “Öykücü Sabahattin Ali”, *Türk Dili*, Sayı:286, s.85–86.

¹⁷¹ Ramazan Korkmaz, (1997):*Sabahattin Ali*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul: s.187.

20.Sait Faik Abasıyanık¹⁷²:

“Semaver”:

“İpekli Mendil”:

Konu: İpekli Mendil adlı hikâye yazar-anlatıcı tarafından anlatılır. Bir ipek fabrikasına gece yarısı hırsızlığa gelen bir genç ile anlatıcının karşılaşması, sonra tanışmaları, ahbap olmaları bunun beraberinde gelişen olaylar ele alınır.

Özet: Hikâyede bir gece işini bitirdikten sonra başıboş bir biçimde dolaşan anlatıcı fabrikanın önündeki bekçi tarafından alıkonulur. Bekçi Bursa'ya gelen cambazları görmek isteğinde olduğundan dolayı, anlatıcıya fabrikayı göz kulak olması için ikna ederek bırakır. Anlatıcı fabrikada gezinmeye başladığı sırada bir tıkırtı duyar. Elindeki feneri çevirdiğinde bir çıplak ayak görür. Hemen hırsızın peşine düşerek onu yakalar. Ancak hırsızın çok küçük olduğunu görünce onu serbest bırakır. Hırsız bu fırsattan istifade ederek anlatıcıya küçük bir çakıyla saldırır. Bunun üzerine hırsız tekrar yakalayan anlatıcı onun ceplerini karıştırarak, bulduğu ipekli mendille kaçak tütüne el koyar, parmağını sarar. Sonradan hırsızla ahbap olur, onun hayat hikâyesini öğrenir. Parası olmadığı için bir kız arkadaşının isteği üzerine bu işe kalkıştığını söyler. Bunun üzerine anlatıcı, onu bırakmaya karar verir. Onu saldıktan bir müddet sonra kapıcı bu sefer yakalar. Güzel bir dayak çektikten sonra o da bırakır. Bir müddet hırsızı göremeyen anlatıcı ondan aldığı ipekli mendili vermediği için üzülür. Bir gece fabrikanın üst katında yatarken, aynı küçük hırsızın dut ağacından tırmanarak, odasına girdiğini ve sonra geldiği gibi geri gittiğini görür. Ancak duyduğu bir ses üzerine bulunduğu yerden aşağıya bakınca, küçük hırsızın orada yerde uzandığını, elinde ise tuttuğu ipekli mendilin olduğunu fark eder.

Mekân: Hikâyede ana mekân yeri olarak Bursa gösterilir. Bunun yanı sıra Mudanya, İstanbul adı geçen diğer önemli mekân yerleridir. Yazarın hikâyede iç ya da dış mekâna yeterince önem vermediği görülür. Hikâyenin bir yerinde yazar-anlatıcı

¹⁷² Sait Faik Abasıyanık, (2002):*Toplu Öyküler-I*,Yapı Kredi Yayınları,İstanbul

odası ve çevreyle ilgili sadece şu tasvirleri yapar:

“Ben o zamanlar malların istif edildiği imalâthanenin üstündeki bölmede yatardım. Odam ne güzeldi. Hele mehtaplı gecelerde ne şirin olurdu. Tam pencereye yakın bir dut ağacı vardı. Ay ışığı dut yapraklarından süzülür, odaya pare pare dökülürdü.”(s.41)

“Üçüncü Mevki”:

Konu: Üçüncü mevki isimli hikâyede yazar-anlatıcının İstanbul’dan trenle yolculuk yaptığı sırada aynı kompartımanda bulunduğu insanlar hakkındaki izlenimleri anlatılır.

Özet: Hikâyede yazar-anlatıcının İstanbul’dan trenle yola çıktıktan sonra farklı kentlere gitmekte olan insanlar arasındaki konuşmalara ve onların yaşantılarını çözümlenmeye çalışması, onlar hakkındaki izlenimlerine yer verilir. Özellikle bu izlenimlerde İstanbullu olan ve Kayseri’ye ilk defa gidecek olan daire müdürünün içinde duyduğu heyecana yer vermenin yanı sıra, anlatıcı aynı vagonu paylaştığı ve Eskişehir’de inen köylüye dair düşüncelerini de açıklar.

Mekân: Hikâyede mekân tek bir yerden ibaret değildir ve trenin sürekli hareket halinde olmasından dolayı durağan değil, değişen bir yapıdadır. Hikâyenin girişinde daire müdürünün gideceği Kayseri için şöyle bir tasvire rastlanır:

“Kayseri, çok acaip bir kâinat, seddiçin kenarında bir tuhaf şehir gibi muhayyelesini gıcıklıyor: Hanlar, kervansaraylar, dar sokaklarında çamaşır yıkayıp çocuklarını döven yağlı kadınlar, ellerinde uzun birer pastırma öğle yemeği yiyen memurlar ve uzayan bir gün.”(s.60)

Yazar-anlatıcı mekân olan Erciyes Dağı’na insanî bir kişilik yükleyerek onu yaşayan, canlı bir varlık gibi tasvir eder:

“Kayseri’ye gidecekti. Kayseri’nin havası iyiydi. Erciyes’in resmini görmüştü. Ovaların ve küçük tümseklerin yanında etrafına hiçbir

dost ve sevgili takmadan bir bekâr adam gibi yükseliveren Erciyes’i dâhilere benzetirdi. Öyle kurak ve kimsesiz memleketlerde kendi başlarına sivriliveren insanlardan bir insandı sanki Erciyes.”(s.62)

Sapanca Gölü, Geyve Boğazı, İstanbul’un Kasımpaşa ve Beyoğlu semtleri, Eskişehir hikâyede adı geçen diğer önemli dış mekân yerleridir. Anlatıcı Geyve Boğazı’na dair izlenimlerini ve burasının arazi yapısı itibarıyla görünümünü şu şekilde ifade eder:

“Geyve Boğazı’nın kayalıkları dibinde birer eşkıya, bazen birer kahraman, hayaletler, insanlar, silâhlar ve bombalar, bir çete gizlidir. Bu kayalarda vahşî keçilere, yaban kedilerine tesadüf etmezsek hayret edilmelidir. Küçük bir su, bu dekorun gizli görünmez kahramanlarına, eşkiyelerine, yabanî hayvanlarına ses verir.”(s.61)

Trenin durduğu Geyve istasyonu ve buradaki kargaşa şu şekilde tasvir edilir:

“Tren durmuş; Geyve istasyonu toz, bulut ve akşam pembeliği içinde bir sarı Çin şehri gibi kaynaşıyor; yalın ayak çocuklar, saçları perişan arabacılar ve bir kasket yağmuru istasyonu dolduruyordu.”(s.62)

“Sarnıç” :

“Loğusa”:

Konu: Hikâyede Hasan Ağa adlı bir kişinin üç kere evlenip, boşandıktan sonra dördüncü kez kendisine eş olarak aldığı Boşnak güzeli yirmi beş yaşındaki bir kızın hamile kalması ve sancılarının tutmasıyla birlikte, önceden beri o kadına karşı soğuk olan büyük oğlu Rüstem’le aralarında çıkan kavga anlatılır.

Özet: Hasan Ağa yetmiş yaşında üçüncü karısından bekâr kaldığı zaman beş sene bir delikanlı gibi köyün aşk ve macera yolu diye tabir edilen yerinden kasabayla ilişki içine girdikten bir süre sonra, anlaştığı Boşnak güzeli yirmi beş yaşında bir kızla

birlikte yaşamaya başlar. Dört yılın sonunda kız hamile kalır, kısa bir süre sonra da sancılanır. Bu sancılanma karşısında ne yapacağını şaşırın Hasan Ağa hala dargın olup, evini paylaştığı büyük oğlunu bir ebe bulması için Boşnak Mahallesi'ne göndermek ister. Ancak büyük oğlu Rüstem, babasının bu isteğini yerine getirmek istemez. Özellikle babasının bu yeni aldığı gelini annesi olarak göstermesi ona karşı bu şekilde bir tutum almasında etkili olur. Babasına çocuğun başkasından olabileceğini söyleyerek, sınırların iyice gerilmesine sebep olur. Rüstem'in eşi ebeyi çağırmaya gider. Bu arada Rüstem'le babası arasında büyüyen kavga sonucu babası eline aldığı bastonu Rüstem'in kafasına geçirir. Rüstem'de babasının üzerine yürüyerek, onun elinden aldığı bastonu babasının beline indirir.

Bu arada ablası ve eşi de olaya karışır. Rüstem sopayı eline geçirdiği herkese vurmaya başlar. Loğusanın yanında bulunan kadın da gelerek, Rüstem'in elinden sopasını alır. Loğusanın odasına dalar.

Mekân: Hikâyede olayların geçtiği mekân yeri olarak Sakarya yakınlarındaki Kumköy gösterilir, burasını yazar şu şekilde tasvir eder:

“Kumköy, Sakarya kenarında, hemen hemen yan yana denilecek kadar kasabaya yakın, kırk beş hanelik bir köydü. Kasabanın kenar mahallelerinden sonra bir mezarlık başlardı. Yer yer duvarları yıkılmış, baldıranla ısırganlar mezarları ve mezar taşlarını kaplamış bu, artık ölü gömülmeyen mezarlık geçildikten sonra Sakarya'nın tahta köprüsü gözüktü. Daha köprüye varmadan sağ tarafta bir öküz arabası yolu, küçük bir tepeye doğru tırmanır, tam tepedeki kocaman çınarın dibine varılınca birbirinden birer ikişer dönümlü tarlalarla ayrılmış köyün evleri, ottan damları ile meydana çıkıverirdi. Yol, buradan itibaren kasaba yolları gibi Arnavut kaldırımı idi. Ta köyün ilk evine kadar bu sarsak ve harap yol gider, orada bitmez seyrekleşir, gene bir yüz adım kadar tek tük kaldırım taşları bulunur, sonra bir çimenlik başlardı. Bu çimenliğin ortasındaki araba izleri, iki muvazi hatla hiç bozulmadan, âdeta kenar çimenler hiç ezilip sararmadan her evin kapısına kadar varırdı.”(s.148)

Hasan Ağa'nın evini tasvir eden yazar burasını diğer köy evlerinden ayıran birtakım farklı özellikleriyle ortaya koyar:

“Hasan Ağa'nın evi, köyün tam ortalık yerinde üç katlı kocaman bir kasaba eviydi. Köyün öteki evleri gibi kerpiçten değil, yarı kerpiç yarı kâgirdi. Önde ise birbirine muvazi, davarların girebilmesi için icabında kaldırılan iki uzun direk, kapı yerine kullanılırdı.”(s.149)

Hikâyede bunun dışında bir iç ya da dış cephe mekân tasvirine yer verilmediği görülür.

“Gaz Sobası”:

Konu: Yazar bize bu hikâyesinde kahveci Recep ve onun köye Bursa'dan getirdiği yeniliklerin civardaki insanlar üzerinde uyandırdığı tesirin yanında, köy insanlarının vakitlerini nasıl geçirdiklerini, ne işle meşgul olduklarını, kısacası köy hayatını yansıtmaya çalışır. Yazar köylülerin teknolojik gelişmeler karşısındaki cahilliğini ve merak duygusunu ön plâna çıkarmanın yanında bu hikâyede köylülerin sadece mahsul dönemlerinde çalışıp, onun dışında hiçbir iş yapmayıp, oturmasını eleştirir.

Özet: Bursa'ya yakın bir köyde kahveci olan Recep kahveye hep yeni teknolojik eşyaları getirmesiyle tanınan birisidir. Köye ilk elektrikli cep fenerini getiren de, numaralı kilit alan da odur. Son getirdiği eşya ise gaz sobasıdır. Kış zamanı ışıklar söndürülüp, gaz sobası yakıldığı zaman çıkan yeşil, mavi, kırmızı tatlı ışıklar köyün gençlerini hülya ve rüyalara sokar. Kahvede konuşulan konular ise çoğunlukla siyasi konular ve mahsuller üzerinedir. Recep'in kahvesinin kışın ayrı yazın ayrı bir havası vardır. Kışın masal, hülya, rüyalarla köy gençlerini avutan bu kahve, yaz zamanı ise yorgun insanların dinlenmesi için uygun bir yer olur. Ekinlerin sararmaya başlamasıyla birlikte işlerin durmasıyla, köyün gençleri Dağlıdere'ye giderler, gidemeyenler Recep'in kahvesinde oturur. Bir gün bir delikanlıyla yağız bir adam arasında tartışma çıkar. Delikanlının işini yapmadığını ve tembel olduğunu ileri sürmesine karşı çıkan delikanlıyla adam arasındaki bu tartışma kısa süre sonra kavgaya dönüşür. Yağız adam genci dinsizlikle suçlar bütün kış ayları boyunca Recep'in kahvesinde oturup, onun gaz

sobasına âdeta puta tapar gibi taptıkları iddiasında bulunur. Aralarında çıkan bu tartışma sonunda yağız adam genç delikanlıyla kavga edeceği sırada, oradakilerin araya girmesiyle yatıştır. Yazar burada kahveci Recep'e döner. Onun inanışını sorgular. Recep Bursa'ya bu seferki gidişinde de bir lâmbayla döner. Hikâye burada sona erer.

Mekân: Hikâyede mekân yeri olarak gösterilen yer Bursa yakınlarında bulunan bir köydür. Yazar hikâyede hem iç hem de dış cephe mekân tasvirine yer vermekle birlikte bunlar sınırlıdır. Hikâyenin girişinde Recep'in kahvesinden söz eden yazar burasını gençler için yalan, hülya, rüya, masal yeri olarak tanımlar. Burasını şöyle tasvir eder:

“Lâmba yanınca, meşinlerin yırtıkları, peykelerin yağları, hasırların kopuk parçaları ortaya çıkmıştı. Kahve ta eskiden beri gördükleri bir kahve idi. Evvelâ camlardan çoğu dışarıyı görmeyecek kadar kirliydi. Bazıları renkli ve elişi, bazıları eski Türkçe sarı ve bir hatıra kadar cansız, fakat kavrayıcı, ısıtıcı gazete kâğıtları ile kaplıydı. Ara sıra poyraz, bir delikten bütün hızıyla giriyor. Acem baskısı asker ve muharebe resimleri üzerinden aşırıp gidiyordu.”(s.176)

Hikâyede dış cephe mekân olarak sadece kısa bir Bursa Ovası tasviri yer alır:

“Şimdi kararını vermişti. Kendinden bile gizlediği kararını kopuk film parçalarını bir araya ekleyip yapılmış bir sinema parçası gibi Bursa Ovası'nın yer yer yağmur suları birikmiş, ağaçlarının altın yaprakları çürümüş ufkunda seyretti.”(s.181)

“Mahalle Kahvesi”¹⁷³ Adlı Kitaptan:

“Sakarya Balıkçısı”:

Konu: Sakarya balıkçısı isimli hikâyede Sakarya’ya bağlı Karapürçek’e gelen yabancı bir kişinin buraya yerleşmesi, hayatını bir müddet burada balıkçılıkla sağlaması, evine yabancı bir kadın getirdikten sonra köylü içerisinde Ali Ağa’nın mirasyedi oğluyla yiyip içmesi sonucu köyden nasıl atıldığı anlatılır. Burada dikkatimizi çeken köylülerin yabancı bir insana karşı kuşkulu, güvenmez tavırları onu kolay kolay kendilerinden biri gibi kabul etmeyişleridir. Ayrıca yabancı insanın kendi gelenek, ahlâk değerlerine karşı bir harekette bulunmasının nasıl sert bir tepki çektiği hikâyede görülmektedir.

Özet: Hikâye Sakarya yakınlarındaki Karapürçek’e Muharrem adında bir göçmenin gelip, yerleşmesiyle başlar. Başlangıçta odunculuk yapan, nalbantta giden Muharrem nehir kıyısına küçük bir kulübe yaptıktan sonra her işe gitmemeye başlar. Kulübe tamamlandıktan sonra yanına küçük bir iskele ve sandalda yaptıktan sonra balıkçılığa başlar. Kısa sürede köyün çocuklarını da balıkçılığa alıştırarak, kazandığı kazançtan onlara da pay ayırmaya başlar. Bu durum çocukların anneleri tarafından çocuklarını balıkçılığa alıştırdığı gerekçesiyle kabul edilmez. Muharrem aynı zamanda kasabada bulunan yabancılar için tatlı su yengeci yakalayarak, buradan da iyi bir gelir elde eder. Bu durum karşısında tepki gösteren ve yengecin güzel olmadığını ileri süren Hüseyin Ağa’yı da yengeç yemeye alıştıırır. Bir müddet sonra Muharrem bilinmeyen bir sebepten dolayı ortadan kaybolur. Bir ay sonra bir Roman kadınla geri döner. Başlangıçta bu duruma alışmakta zorlanan köylüler sonradan buna da alışırlar. Ancak Hüseyin Ağa bir gün Muharrem’in bacasının tüttüğünü görerek, onlara uğramaya karar verir. Evde Muharrem’le eşinden başka, Ali Ağa’nın mirasyedi oğlunu da görünce, Muharrem’i kenara çekerek bu adamı beğenmediğini söyler. Muharrem aldırış etmez, sadece hovarda bir delikanlı olduğunu ileri sürer. Hüseyin Ağa gittikten bir hafta sonra köy karışır. Köyün namusunu ayaklar altına aldığını ileri sürerek, taş ve sopalarla köylüler Muharrem’e saldırırlar. Bunun gerekçesi ise Muharrem’in eşinin evden kaçıp,

¹⁷³ Sait Faik Abasıyanık, (2004):*Mahalle kahvesi*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul.

kasabada bulunan Saliha yengenin evine düşmesidir. Muharrem de tepkiler karşısında daha fazla dayanamayarak sandalına bindiği gibi köyü terk etmekte çareyi bulur.

Mekân: Hikâyede mekân yeri olarak Sakarya'ya bağlı Karapürçek Köyü gösterilir. Bunun dışında İstanbul adı mekân yeri olarak geçer. Yazar hikâyede gerek dış cephe gerekse iç cephe mekâna gereken ilgiyi göstermemiştir

Sait Faik Abasıyanık genel itibarıyla hikâyelerinde yaşadığı hayatı ve insanları anlatmıştır. Balıkçıları, yoksul insanları, düşkünleri, samimî, içten bir üslûpla ele alır. O içinde yaşadığı toplumun her kesimine ayna tutan bir yazar olmayı bilmiştir. Onunla ilgili kısmı bitirmeden önce onun eserlerine ve sanatına dair yapılan yorumlardan birkaçını buraya alıyoruz. Ahmet Kabaklı onunla ilgili değerlendirmesini şu sözlerle ifade eder:

“...bu pejmürde yaşayışın derinliğinde olgun bir insan ruhu taşıyordu. Kural tanımaz hayatı ile Batılı değil, tam Doğulu bir kalender idi. İyiliğe hayran, kötülüğe düşman, kendine göre hür yaşamak isteyen bir rind örneği idi. Haksızlıklara karşı dolu bir isyan içinde, tabiata, hayvanlara ve yoksul tabakanın iyi insanlarına sığınıyordu.1948–1954 arasında bilhassa balıkçılarla ahbaplık ediyordu. Bir boyacıya, bostancı yamağına, kahveci çırağına gösterdiği dostluğu, hikâyelerine hayran geçinen aydınlardan esirgiyordu. Çünkü Ahmet Haşim gibi Sait de okumuşları iddialı ve yapmacık buluyordu. Oysa gösterişten tiksindir, merasimden ve sıra-saygı göstermekten sıkılırdı: Aydınlarla uzun konuşmaz, tartışmalara girmez, onlara gönülden bağlanamazdı. Bu derviş-meşrep sanatçı hiç kimsenin keyfi için yazmadı. Bir görüşün propagandasını yapmadı. Kimseyi övmedi ve hiçbir menfaate kulluk etmeyen, yakışır bir gururla yaşadı. Kendi içindeki hakikatleri kaleme aldı.”¹⁷⁴

¹⁷⁴ Ahmet Kabaklı, (1997): “Sait Faik Abasıyanık”, *Türk Edebiyatı*, Türk Edebiyatı Vakfı Yayınları, Cilt:5, İstanbul: s.83.

Muhtar K r k c  onun ölümünün ardından onunla ilgili değerlendirmelerini yaptığı Zafer Gazetesinde Şunları söyler:

“Onun eserinde balıkçılar, fakir insanlar, dondurmacı çırakları, macera adamları, muvaffak olamamıŐ sanatçılar, sokak kadınları v.s her çeşit ve her cins insan vardır. Ama hepsinin üstünde, bütün tiplerin içinde yazarın bizzat kendisi, etiyle, canıyla, Őahsiyetiyle sanatk arın kendi varlığı yaşar. Hayatının her anını, her hareketini, her macerasını sanatına koymuştur. Bir kahvede oturup bulutları ve ya sokak çocuklarını seyrediŐi, balığa çıkmak için sabah erken kalkışı, dostlarıyla kavga ve ya münakaşa edişi,  ayırı  imeni gezip dolaŐıŐı, velh sil hayatının en ufak tecellileri kitabına aksetmiŐtir. Öyle ki bugün hangi eserine elinizi atsanız, canlı karŐınızda konuşan, fikirlerini, hislerini ileri süren bir Sait Faik bulur onunla sohbet etmiş sayılırsınız.”¹⁷⁵

Mehmet Nuri Yardım Sait Faik  zerine yazdığı araŐtırmasında onun eserlerinin konusu hakkında, hikâyelerin geçtiği mekân  zerine Şunları söyler:

“Sait Faik hikâyelerinde çoğunlukla zamanını birlikte geçirdiği denizin yoldaŐı balıkçıları, derbeder insanları, yoksul işçileri, sefil çocukları, düşmüş kadınları konu edinir. Adapazarı, Bursa ile yurt dışı izlenimlerine dayanan birkaçının dışında, çoğu hikâyelerinde İstanbul’un kenar mahalleri, Adalar, Beyoğlu’nun arka sokakları anlatılır. Gündelik hayatın acımasızlığı dile getirilir sık sık.”¹⁷⁶

Günümüz hik yecilerinden Mustafa Kutlu da onunla ilgili Şu değerlendirmede bulunur:

“Gözlemci-Gerçekçi yaklaştığı konularda bile kiŐilerinden dramından çok kendi sıkıntılarından doğan dramı yansıtmiŐtır. Bu bir yerde Sait Faik ile kahramanlarının özdeŐleŐmesi demektir. Onun baŐarısı

¹⁷⁵ Muhtar K r k c , (1954):“Sait Faik’in Ardından”, *Zafer Gazetesi*.

¹⁷⁶ Mehmet Nuri Yardım, (2002): *Sait Faik Abasıyanık, Hayatı-Sanatı-Eserlerinden Seçmeler*, Hikmet Neşriyat, İstanbul: s.56.

bu sunî dramı, kendi aşırı duygusallığı ile yoğurup umuma mal etmiş olmasıdır. Hikâyelerine bu açıdan yaklaşınca devamlı olarak kendini anlattığını görürüz. Bir başka deyişle, kendi hayatı ile kahramanlarının hayatı iç içe verilmiş ve bu yoldan evrensel verilen noktalar yakalanmıştır. İnsan münasebetlerinin bu görünümüne karşılık, tabiat-insan münasebetleri şiirli bir anlatımla ancak toplumdaki uzaklaşmış romantiklerde görülebilen bir samimiyeti yansıtmaktadır.”¹⁷⁷

“Sait Faik, ancak yaşadığını yazan, sübjektif hikâyeciliğimizin öncüsüdür. İnsanlara, doğaya, her şeye, sıcak bir sevgi ile bakar. Çocukluk, gençlik izlenimlerini, günlük yaşantılarını şiirli bir dille anlatır. Konuya, olaya pek önem vermez. Hikâyelerinde çoğunlukla balıkçılar, yoksullar, avâreler, serseriler; düşüp kalktığı sohbet ettiği, selâmlaştığı uzaktan yakından gördüğü insanlar yer alır. Balıkçılar, toplum çarkının dışına atılanlar, alt tabaka insanları, hiç önemsenmeyen kişilerin yaşantısına dikkatle eğilir; onların dramatik yanlarını sihirli ve etkili bir hava içerisinde yansıtır.”¹⁷⁸

Olca Öner Toy Sait Faik’in eserlerinde geçen mekân yerleriyle ilgili olarak şu tespitlerde bulunur:

“Oldukça uzun bir süre yurt dışında kalmasına karşın Sait Faik’in öykülerinden pek azı yurt dışında geçer. Çoğunlukla İstanbul’da olmak üzere sokak, iskele, park, gazino, meyhane, plaj, otel, hastane, ev, oda, deniz, ada, kenar mahalleler, köy ve kasaba gibi çeşitli yerler öykülerin geçtiği yerlerdir.”¹⁷⁹

“Eserleri, günlerini çoğunlukla birlikte geçirdiği balıkçılar, avare insanlar, işçiler ve sefil çocukların hayatını konu edinir. Doğrudan

¹⁷⁷ Mustafa Kutlu, (1968): *Sait Faik’in Hikâye Dünyası*, Hareket Yayınları, İstanbul.

¹⁷⁸ Seyit Kemal Karaalioglu, (1984): *Türk Hikâye Antolojisi*, İnkılâp ve Aka kitap evleri, İstanbul: s.167-169.

¹⁷⁹ Öner Toy, 1984:230.

doğruya kendi hayatını anlatan hikâyeleri de oldukça fazladır. Çevre, Adapazarı ve Bursa hatıraları ile yurt dışı izlenimlerine dayanan birkaç hikâyeye dışında İstanbul'un kenar mahalleleri, Adalar, Beyoğlu'nun arka sokaklarıdır. Günlük hayatın merhametsiz sertliği ile dişe diş bir mücadeleye girmeyi göze alamayıp insanlardan kaçan, tabiata, kırlara, denize, hayvanlar âlemine sığınan bir yalnızlığı tercih etmiş, onu işlemiştir.”¹⁸⁰

Sait Faik dosyasını burada kapatmadan önce onun her şey insanları sevmekle başlar sözünü unutmuyarak, onun insana dair düşüncelerini ve ne tip insanları eserlerinde işlediğine dair Yakup Çelik'in 'Sait Faik ve İnsan'¹⁸¹ adlı çalışmasının da dikkate değer bir çalışma olduğunu söyleyerek, bu kısmı bitiriyoruz.

21.İhsan Devrim:

“**Evimiz**”¹⁸² **Adlı kitaptan:**

“**Trendeki Kadın**”:

Konu: Trendeki Kadın adlı eserde bir adamın birbirinden farklı nitelikteki iki kadınla tanışması ve bu kadınların bir tren seyahati sırasında birbiriyle tanışmaları, kendi aralarında geçen konuşmaları içerir.

Özet: Yazar-anlatıcı Ankara'ya gittiği günün haftasında Çocuk sarayı caddesinden Taşhan'a doğru yürürken gözüne hoş bir kadın çarpar. Birkaç gün sonra onu tekrar aynı caddede görür. Birbirlerine bakarlar. Aradan bir hafta geçmesine rağmen kızı göremeyen anlatıcı ona tesadüfen Keçiören'de bir kır eğlencesinde rastlar. Ama tüm cesaretini toplayıp, ona bir türlü dans etme teklifinde bulunamaz. Aradan on beş gün geçtikten sonra tesadüf eseri olarak o ve kız arkadaşına rastlar. Onların

¹⁸⁰ Mustafa Kutlu, (1977): “Sait Faik Abasıyanık”, *Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi*, Dergâh Yayınları, Cilt:1, İstanbul:s.5–6.

¹⁸¹ Yakup Çelik, (2002): Sait Faik ve İnsan, Akçağ Yayınları, Ankara.

¹⁸² İhsan Devrim, (1936):*Evimiz*, Gündüz Neşriyat, İstanbul.

peşinden gider. Kızın arkadaşının yanından ayrılmasını fırsat bilerek, yanına yaklaşarak ona tanışma teklifinde bulunur. İsmi Cahide olduğunu, perşembe günü Adana'ya gideceğini öğrenir. Gidene kadar birkaç gün birlikte buluşup, gezerler. Yazar-anlatıcı ilk kadının ardından barlarda çalışan Nona adlı bir kadınla nasıl tanıştığını, onunla birlikte olduğunu anlatır. Bu geriye dönüşün ardından Cahide'yi uğurlamaya gittiğinde aynı kompartımda Nona'yı görür ve Cahide'yi Nona'yla konuşmaması konusunda uyarır. Aradan bir sene geçer, anlatıcı konumundaki kişi İstanbul'dan Ankara'ya geldiğinde Cahide'yle karşılaşır. Cahide onun tüm uyarılarına rağmen Nona'yla konuştuğunu Nona'nın sanıldığının aksine iyi bir kadın olduğunu, babası yüzünden okuyamadığını kendisine anlattığını, erkekler konusunda da uyarıda bulunduğunu açıklar.

Mekân: Hikâyede mekân yeri olarak gösterilen yer Ankara'dır. Keçiören, Taşhan gibi yer isimleriyle anılan Ankara'nın dışında İstanbul, Adana adı geçen diğer önemli dış mekân yerleri olarak göze çarpar. Yazar iç mekâna önem vermemiştir. Dış mekânda ise sadece yer isimleri verilmekle yetinilmiştir.

22.Feridun Osman Mentешеođlu:

“Yurt Hikâyeleri”¹⁸³ Adlı kitaptan:

“Son mektup”:

Konu: Hikâyede tabiattaki hayat hamlelerinin, insan ruhunun ve maddenin terkibi haricinde görünmez bir varlık olduğuna inanmayan bir kişinin(yazar-anlatıcı)granit bir dağ oyuntusunda şeytanın baskınına uğraması anlatılır.

Özet: Hikâyede yazar-anlatıcı evden uzakta bir dağ çiftliğinde konakladığı bir sırada kâhyanın da ısrarıyla köylülerin domuz avına katılmaya karar verir. Oldukça zevkli geçen av sırasında aniden bastıran yağmur ve fırtınayla birlikte herkes dağılır. Anlatıcı ve kâhyada kendilerine en yakın köy olan Sakarkaya Köyü'ne gitmek üzere yola koyulurlar. Bu sırada çarpan bir şimşek sonucu kâhya yanarak, uçurumdan aşağıya

¹⁸³ Feridun Osman Mentешеođlu, (1936):*Yurt Hikâyeleri*, Cumhuriyet gazete ve matbaası, İstanbul.

yuvarlanır. Gördüğü bu olağanüstü olayın tesiriyle anlatıcı kısa bir süre içinde Sakarkaya köyüne varır. Burada kendisini bir kulübeye yerleştiren çocuk, kulübeye giderken burasının lânetli olduğunu yanındaki arkadaşına fısıldar. Anlatıcı yorgunluğun ve korkunun da tesiriyle odaya girer. Gece yarısı köylüler gitmeden önce kapının arkasına bir kütük koymasını tembih ederler. Anlatıcı köylülerin gitmesinden bir müddet sonra ani bir gürültüyle kapının açıldığını ve içeriye kertenkeleye benzeyen, kırmızı alev gözlü, kirpi başlı bir şeytanın girdiğini ileri sürer. O anda eline aldığı tüfeğin namlusuyla şeytana ateş etmek isterken, kendini sağ elinden yaralar. Hastaneye kaldırıldıktan sonra, sağ kolu kesilir. Sayıklamalarından dolayı ailesi ise bir kıza tutulduğunu bu yüzden intihar etme girişiminde bulunduğunu sanırlar.

Mekân: Hikâyede mekân yeri olarak gösterilen yer Sakarkaya Köyü'dür. Yaptığımız araştırma sonucu hikâyede geçen kocasivri tepesini de göz önünde bulundurursak, Sakarkaya Köyü'nün Manisa-Akhisar'a bağlı olan köy olabileceği ihtimali ortaya çıkar. Ancak Sakarkaya Köyü sadece Manisa-Akhisar'a bağlı tek bir köy olmayıp, Türkiye'de bunun dışında birkaç ilçeye daha bağlı olduğu görülmüştür. Hikâyede dış mekâna dair detaylı bir tasvire rastlanmayıp, yazar sadece bazı yerlerde doğanın kendi üzerinde bıraktığı izlenimi anlatır. Yazar içinde bulunduğu yerden ve kulübenin içinden yağmurlu bir havada hissettiklerini şöyle tasvir eder:

“...Hava olanca şiddetiyle fırtınaya dönmüştü. Yağmur durmuyor; rüzgâr olanca meşum bir vızıltı ile esiyordu. Uzun çamlar cezbeye tutunmuşlardı sanki; dört taraflarına devriliyor, birbirilerine sarılıp, ayrılıyorlar ve sayısız kollarıyla çırpınıyorlardı. Küçük ağaçlar, çalılar; tabiatın bu çılgın musikisine ayak uydurarak esatiri bir rakısla tir tir titiyorlardı. Mütemadiyen gök gürlüyor ve etrafımıza yıldırımlar düşüyordu. Her yıldırımında bu hep kesme granit dolu iki dağ arası, milyarca tabak kırılmış gibi korkunç bir şangırtı ile sarsılıp inliyordu ve biz kaza ve kader yolcuları, bu cehennem okları arasında hiç durmadan koşuyorduk.”(s.8)

“Fırtına kudurdu. Hiç durmadan yağmur yağıyor, sanki gökler delinmiş bu akşam. Karanlık gece yeryüzünden semalara doğru

derinleşen karanlık bir deniz gibi arza çökmüş. Korkunç ürpertilerle titreyerek, yıldırımlarla delinip şimşeklerle yırtılarak uzuyor, uzuyor. Bacada sesi kasırgaya benzeyen acaip bir mahlûk horluyor. Dışarıda fırtınadan ayrı bir hezeyan havası var.”(s.11)

Hikâyede iç cephe mekâna gereken önem verilmemiştir.

“Hey gidi Koca Zeybek”

Konu: Hikâyede Yürük Hasan’ın uzun zamandır gelmesini beklediği Molla Ahmet Efe’nin Yürük Hasan tarafından iyi ağırılanmaması üzerine adamlarının yaptığı yağmaya karşı verdiği cevap anlatılır.

Özet: Hikâye uzun zamandır Yörük Uzun Hasan’ın beklediği Molla Ahmet Efe’nin konuk olarak Aydın cephesindeki vazifesinden sonra Otbitmez Köyü’ne gelmesiyle başlar. Yörük Uzun Hasan maiyetiyle oldukça kalabalık olan Ahmet Efe’yi ev yerine mescide götürerek ilk hatasını yapar. Bu duruma hayli bozulan efe buna rağmen misafir olarak geldiği için ses çıkarmaz. Yürük Hasan bu yetmezmiş gibi düşüncesiz bir şekilde konuşmaya başlar. Vakit gece yarısını geçtiği halde hala yemek gelmemesi canların iyice sıkılmasına neden olur. Yürük Efe’nin vaktin geç olması nedeniyle akşam yemeğinin geçtiğini söylemesi, yemeği sabah yemenin uygun olacağını açıklaması herkeste soğuk duş etkisi yaratır. Sabahleyin uyanan efe ve maiyetindekiler kendilerine sunulan kahvaltıda da bekledikleri yiyecekler yerine durmadan önlerine peynirli börek gelmesinden sıkılırlar. Efe tam gideceği sırada aşağıdan gelen köylüler, kimisinin kuzusunun, kiminin buğdayının, kiminin altınının çalındığını söyleyerek efeye şikâyette bulunurlar. Efe söylenenleri dikkatlice dinledikten sonra konuk olarak davet edildiği bir yerde doğru düzgün ağırılanmamasının bir sonucu olarak, kendisinin bunları sineye çekmesine rağmen, maiyetindeki zeybeklerin açlıktan dolayı böyle etrafa saldırdıklarını açıklar. Yörük Hasan’a da eğer köylünün zararını karşılamazsa kendisini Çatalçam’da ipe çekeceği tehdidinde bulunarak, uzaklaşır.

Mekân: Hikâyede mekân yeri olarak gösterilen yer Otbitmez Köyü'dür. Yaptığımız araştırma sonucunda böyle bir köy isminin bulunmadığı ortaya çıkmıştır. Dolayısıyla yazarın hayali bir yer ismi uydurmuş olma ihtimali yüksektir. Bunun dışında ismi geçen diğer bir yer Aydın'dır. Yazar, dış cephe mekâna önem vermediği gibi, iç cephe mekânı da ihmal etmiştir.

“Telkin Kuvveti”:

Konu: Hikâyede İbrahim adlı bir pehlivanın çocuk edinmek için yaptığı evlilikler ve bunun sonucunda bir türlü çocuk sahibi olamaması üzerine en son Fadime'yle evlenmeden önce gittiği meşhur Ali Hoca ismindeki bir üfürükçüden aldığı telkinler sonucu evlendikten bir gün sonra kendi çocuğu olduğu ileri sürülerek, ona bir çocuk verilmesi ve bunun İbrahim üzerinde yarattığı şaşkınlık anlatılır.

Özet: İbrahim, ağa kapılarında dolaşan Sudanlı bir Arap oğludur. Babası Sıraservi Köyü'ne yerleştikten beş sene sonra doğan İbrahim yirmi yaşına geldiğinde ünlü bir pehlivan olduktan sonra evlenmeye karar vererek, Memiş Kâhya'nın kızı Esmâ ile evlenir. Fakat çocukları olmamasından dolayı geçimleri bozularak, ayrılmak zorunda kalırlar. İbrahim'in ikinci karısı da evlendiklerinin üçüncü ayı dolmadan evden kaçar. İbrahim tek bir kadınla evlenmenin bir sonuç vermediğini görünce çiftler çiftler evlenmeye karar verir. İki genç kızla iki dul kadın alır, ancak yine sonuç alamaz. Bunun üzerine hocalara gider okutturur, ardından doktora gidip ilaç kullanmaya başlar, ancak bir gelişme sağlanamaz. O sırada ortaya çıkan harp dolayısıyla askere çağırılır. İbrahim de giderken gözü arkada kalmaması için kendine evlat yetiştiremeyen karılarını boşar. Çanakkale, Kutülmare, Galiçya, Karpatlar'da savaştıktan sonra tekrar Sıraservi Köyü'ne döner. Altı ay sonra üç çocuklu bir dul kadınla evlenir. İpsiz sapsız kadınlarla da birlikte olmaya başlar. Amacı birlikte olduğu kadınlardan kimin çocuğu olursa onunla evlenmektir. Fakat tüm çabalarına rağmen çocuğu olmaz. Aradan yıllar geçer, elli yaşına gelir. Bir gün ovadaki evine dönerken bir kadınla çarpışır. Kısa zamanda tanışarak onun Hisaraltı Köyü'nden olduğunu öğrenir, birbirleriyle konuşarak anlaşır. 1 hafta sonra evlenmeye karar verirler. İbrahim evlenmeden önce işi olurluna bırakmamak için Ali Hoca isminde nefesi kuvvetli bir adama kendini üfletmeye karar verir. Hoca ona okuyup, üfledikten sonra vaktinden önce bir çocuğunun olabileceğini

söyler. Evlendiğinin ertesi günü eve geldiğinde kucağına bir çocuk verilerek oğlu olduğunu söylerler. Bu kadar erken bir oğlan çocuğu olmasına şaşırın İbrahim, hocanın sözlerine hatırlayarak, bu durumu kabul eder. Yazar burada bize bilgisiz, cahil insanların her şeye her söylenene düşünmeden, yargılamadan kendi akıl süzgecinden geçirmeden inanma eğiliminde olduklarını anlatmaya çalışır.

Mekân: Hikâyede dış mekân yeri olarak gösterilen ana yer Sıraselvi köyüdür. Bunun yanında Fadime'nin geldiği Hisaraltı Köyü Anadolu'da aynı isimde birden fazla ilçeye bağlı bulunan bir yer olarak göze çarpmaktadır. Dolayısıyla gösterilen bu yerin Muğla, Burdur, Isparta'ya bağlı ilçelerden biri olma olasılığı da yüksek bulunmaktadır. Bunun dışında savaş mekânları olarak: Çanakkale, Kutülammare, Galiçya, Karpatlar isimleri de geçmektedir. İç ve dış mekân yerlerine dair detaylı bir tasvire rastlanmamaktadır.

“Sırat Köprüsü”

Konu: Hikâyede Meneviş Köyü'nden danasını bulmak için dolaşan Süleyman'ın bir subaşında Ahmet'e rastlaması, ona danasını sorması üzerine böğürtlenliğe bakması tavsiyesi alması, oraya bakarken orada bir kız görüp ona âşık olması, kızın da buna karşılıksız kalmaması ancak bir süre sonra kızın onu bırakıp başka bir delikanlıyla ilgilenmesi ve bunun sonucu anlatılır.

Özet: Hikâye Süleyman'ın kaybettiği danayı bulmak için köyünden dışarı çıktığı sırada bir su kenarında rastladığı Ahmet'e danasını kaybettiğini söylemesiyle başlar. Ahmet yandaki böğürtlenliğe bakmasını önerir. Oraya giden Süleyman, orada danasını bulamaz ama onun yerine güzel bir kızla karşılaşır. Aralarında geçen kısa bir muhabbetten sonra kızın karşı köyden olduğunu çalışan abisine yemek götürmekten geldiğini öğrenir. Aralarında oluşan sıcaklık kısa zamanda aşka dönüşür. Bir süre sonra kız Süleyman'ı bırakır, onunla buluşmamaya ondan kaçmaya başlar. Bu durum Süleyman'ı mahveder, hasta eder, zayıflatır. Bir gün Süleyman Zeynep'i bir başka erkeğin kolunda gayet neşeli görür. Bunun üzerine oldukça sinirlenerek, kızın kolundan yakalar daha sonra kızın bırakmasını yalvarması üzerine onu bırakır. Kızın erkek arkadaşı bu durum karşısında Süleyman'ın üstüne elindeki kamayla yürür. Süleyman bu

durum karşısında elindeki yatağanla gencin kolunu keser. Genç yere yığılır, gelen köylüler genci dilimlenmiş halde bulurlar. Süleyman'da hemen yanında âdeta kan kusar bir halde görünür.

Mekân: Hikâyede olayların geçtiği yer olarak Meneviş Köyü yakınları gösterilir. Hikâyede dış mekân tasvirlerine rastlanır. Dış mekân olarak hikâyenin girişinde tabiat şöyle tasvir edilir:

“Çoveş(Güneş ışığı) yer yer gölgelerle delinmiş tek bir alev gibi ovayı bürünmüştü. Toprak kaynıyor, bütün manzara; şekilleri uzatıp kısaltan buğunun acayip aynasında fıkırdıyordu. Hayvanlar sığındıkları gölgeliklere uzanmışlar; karınları patlıyacakmış gibi şişerek soluk soluğa yetiştiremiyorlar. Yalnız aşağıdaki kavaklıkta ağustos böceklerinin gene bitmez tükenmez konserleri var, derenin ılgınlıkları arasında mandaların şıpırtıları duyuluyor; ve müthiş sıcakla, korkunç bir sessizlik tabiatın üzerine üğünüyor.”(s.54)

Süleyman'ın kızı gördüğü böğürtlenliğin içi şu şekilde tasvir edilir:

“Süleyman, yüksek karaağaçların dallarına kat kat tül perdeler gibi ulanmış böğürtlenliğin loş mağarasında bir peri masalı manzarasile karşılaşmıştı. Kocaman bir çınarın dibinden ince bir su şırıldıyor ve yarısı bir kazan gibi oyulmuş menbada; yarısı çimenlerin üstünde ay gibi bir kız yatıyordu.”(s.55)

İç mekâna dair hikâyede herhangi bir tasvire yer verilmediği görülmektedir.

23.Reşat Ekrem Koçu:

”Çocuklar”¹⁸⁴ Adlı kitaptan:

“Çocuk Hırsızı”:

Konu: Hikâyede Sakallı Reşit adında zengin bir kimsenin İzmir’in Yunanlılar tarafından işgali üzerine İç Anadolu’ya geçmesi, bu yolculuk sırasında yolda çobanlar tarafından bulunan bir çocuğu evlâtlık alması, onu Filistin’de ölen erkek kardeşinin oğlu olarak tanıtip, Konya’daki Çocuk Esirgeme Kurumuna vermesi, çocuğun burayı bitirip, kendisinin yanına döndükten birkaç yıl sonra anîden çocuğun babasıyla karşılaşması üzerine ona bir çek bırakıp, çocukla birlikte Avrupa’ya gitmesi anlatılır.

Özet: Sakallı Reşit zengin bir konakta büyümüş, özel hocalar elinde yetiştirilmiş bir kimsedir. Babasının isteği doğrultusunda Avrupa’ya Ziraat Mektebi’ne okumak için gönderilir. Ancak o Ziraat Mektebi yerine Hukuk Mektebi’ne kaydını yaptırır. Fakat daha sonra tanıdığı bir İngiliz kızının da etkisiyle Hukuk Mektebi’ni de bırakır. Burada tanıştığı Ali Rıza isiminde bir kişiden Türklük ve Vatanperverlik üzerine önemli bilgiler edindikten sonra Genç Türkler topluluğuna katılır. Fakat babasının padişahın aleyhinde muhalif davrananlar arasında yer almasından dolayı bir süre sonra uyarılması üzerine geri adım atmak zorunda kalır. Babası tarafından Stokholm sefirinin yanına katip olarak gönderilir. Babasının hastalanması ve ölümü üzerine İstanbul’a dönmek zorunda kalır. Bir süre sonra tekrar Osmanlı Devleti’nin genç konsulleri arasında Avrupa’ya gider. Birkaç sene sonra devlet şuarasının en genç üyeleri arasına girer. Kısa bir süre Fransa’da oturur, harp senelerini İsviçre’de geçirir. Mütarekeden sonra Aydın’a gider. Erkek kardeşinin Filistin’de şehit düştüğü haberini alır. İzmir’in Yunanlılar tarafından işgali üzerine Aydın’dan İç Anadolu’ya geçmeye karar verir. Bu arada ihtiyar amcasının, karısının öldüğünü, kızını evlendirdiğini öğrenir. Yolculuk sırasında kendisine çobanlar tarafından bulunmuş, Ahmet adlı bir çocuk getirilir. Sakallı Reşit çocuğa acır ve onu Konya’ya Filistin’de şehit düşen arkadaşının oğlu olarak

¹⁸⁴ Reşat Ekrem Koçu, (1938):*Çocuklar*, Çığır Kitap evi, Korgunal Basım evi, İstanbul.

Dârülâceze'ye kaydını yaptırır. Aradan yıllar geçer, Ahmet büyür, Türkçe hocası Hilmi bir gün öğrenci dosyalarını karıştırırken Ahmet'in Sakallı Reşit tarafından okula kaydettirildiğini öğrenir. Ahmet'e bir amcasının olduğunu ona mektup atıp, para istemesini ister. Ayrıca Sakallı Reşit'e mektup yollayarak, Ahmet hakkında bilgi verir. Ahmet okulu bitirdikten sonra amcasının da isteği doğrultusunda Bursa'ya gelir. Geçen bu süreç içerisinde Ankara'dan destek gören Sakallı Reşit, birkaç tüccarın da desteğiyle bir süre sonra Bursa'da kurulan ipek fabrikasının başına geçmiştir. Ahmet Sakallı Reşit'in gözetiminde yetiştirilmeye başlanır, aradan birkaç yıl geçtikten sonra Ahmet'in babası Mehmet Efendi bir tesadüf eseri olarak Sakallı Reşit'le tanışılır. Ondan kaybolan çocuğunun bulunması için yardım ister. Bu talep karşısında Sakallı Reşit çocuğunu bulacağına dair söz verir. Ancak konağa bir sonraki uğrayışında, Mehmet Efendi'ye yüklü bir çek senedi verilir. Sakallı Reşit'in küçük beyle birlikte Avrupa'ya gittiğini öğrenir. Her şeyi çözer.

Mekân: Hikâyede ana mekân yerleri olarak gösterilen yerler; Konya ve Bursa'dır.

Ahmet'in gönderildiği yer olan Konya Dârüleytamı yazar tarafından şöyle anlatılır:

“Konya Dârüleytamı, bir aralık Öksüz yurdu adını da almıştı galiba, Alâeddin tepesinin eteğinden hapisaneye giden yolun üzerinde idi. Vaktiyle bir zengin kalabalık ailesini barındıran bir evmiş. Kocaman havuz, on dönümü aşan bahçesinde sebze ve meyve yetiştirildiğini hatırlatır; bu evin eski halini bilenler, bir de güzel bağının olduğunu söylerler. Odaları büyük, sofaları geniş, kapıdan girilince loş bir taşlığı olan bu iki katlı yapının, yağlı boya duvarlarında ve kapılarında, yüzlerce çocuk elinden çıkmış yazılar, oto-biyografi parçaları, Dârüleytamlar tarihinin kıymetli metinleri vardır.”(s.54)

Ahmet yedi yıl öksüz yurdunda okuduktan sonra Bursa'ya gitmeden önce Konya'nın zaman içerisindeki değişimini şu şekilde tasvir eder:

“Konyanın, yedi yıl içinde bir kere bile gidip görmediği kenar mahallerinin kıvrılıp, bükülüp gerileyişi; büyük kerpiç şehrin, yaylanın

diken ve toprak şeklinde karışması; minarelerin bir fiskede yok oluşu; trene saldıran kısa bacaklı, kalın boyunlu çoban köpekleri; gece, hendekler, çalılar, taşlardan atlayan kutu kutu vagon ışıkları içinde şeytan, cin, yılan ve çıyanlar; Karaköy istasyonu karşısındaki yolcu kahvesi; lâstiği patlayıp dağ başında kalan kamyon; bahçeler, bostanlar arasında, rüzgârın kaldırdığı toz ile belli olan yollar; sırakavaklar, çifte kavaklar; İnegöl öyle peysajlar olurdu ki yaylının tekerlek sesi işitilir; sığırtmacın kıvırcık salatayı çeşmede yıkarken parmaklarının arasından topraklarının ufalanıp aktığı duyulabilirdi.”(s.62)

Çakıroğlu'nun evi hikâyede iç mekân olarak şu şekilde gösterilir:

“Çakıroğlunun tarihi evi, tahta kepenkli pencereleri, gıcırdıyan merdivenleri, altın nakışlı tavanları, duvara gömülmüş dolapları, yüklükleri ile Sakallı Reşidi Aydın'da bir müddet oyalar gibi oldu.”(s.70)

Ankara bir mekân olmasının yanı sıra bulunduğu konum itibarıyla da istiklâl mücadelesinin merkezi olarak algılanmış, İstanbul ise tacı ve tahtı ile çökmek üzere olan bir imparatorluğun simgesi olarak gösterilmiştir. Bunun yanında hikâyede Aydın, Afyon adı geçen diğer önemli mekân yerleri olarak göze çarpar. İsviçre, Filistin, Stokholm, Anadolu dışındaki mekân yerleri olarak gösterilir.

24. İlhan Tarus:

“Doktor Monro'nun Mektubu”¹⁸⁵

“Kıskançlık”:

Konu: Hikâyede İstanbul'dan Tuzluca varidat memurluğuna atanan bir memurun tren seyahati sırasında, çevresinde bulunan kişilere kendi hayat hikâyesini ve başına gelenleri anlatması açıklanır.

¹⁸⁵ İlhan Tarus, (1938):*Doktor Monro'nun Mektubu*, Vakit Gazete ve Matbaası,(basım yeri yok).

Özet: Hikâye İstanbul'dan Tuzluca'ya atanan bir memurun tren seyahati esnasında kendi isteğiyle konuşmasıyla başlar. Çevresindekilere eski karısını anlatmaya karar vererek, ona olan sevgisinin aradan yıllar geçmesine rağmen eksilmediğini söyler. Ancak son zamanlarda eşinin boyaya ve süse olan düşkünlüğünün dikkatini çektiğini belirtir. Bir gün tahrir komisyonu tarafından Şile'ye gönderildiğini, eşine akşama gelemeyeceğini söylemesine rağmen işinin erken bittiğini, bu yüzden geceyarısına doğru eve geldiğini anlatır. Tam evden içeriye gireceği sırada ut sesiyle birlikte kadın ve erkek sesi işitir. İçeri girdiği anda erkek sesini gayet iyi hatırladığını, bu sesin sahibinin kendisini himaye eden, kalem arkadaşı müdür muavini olduğunu anlar. İçeri girip, rezil bir sahne ile karşılaşmak istemediğinden oradan hızla geriye dönüp, evden çıkar. İki ay içinde de eşini boşar. Onun yerine annesi tarafından bulunan genç bir kızla evlenir. Bu sırada eski müdür muavininin kendisini affettirmek için elinden geleni yaptığını, Tuzluca'ya terfi ettirilmesinde de başrolü oynadığını açıkladıktan sonra, aldığı rakının da etkisiyle oraya sızar.

Mekân: Hikâyede mekân yeri olarak gösterilen yerler trenin sürekli yer değiştirmesinden dolayı sabit olmayıp, değişken bir nitelik gösterir. Hikâyede geçen başlıca mekân yerleri Gebze, Tuzluca, İstanbul, Şehzadebaşı, Şile, Üsküdar, Aksaray, Mercan, Beyazıt, Laleli'dir. Bu mekân yerleri sadece isim olarak geçmekte olup, herhangi bir tasvire yer verilmediği görülür. Ayrıca iç mekâna ait bir tasvire de rastlanmaz.

“Kırmızı Mayo”:

Konu: Kırmızı Mayo adlı hikâyede uzun zamandan beri kocasından bir kırmızı mayo isteyen Melahat'ın bu arzusuna Mümtaz'ın Erzurum'a gönderilmesinden sonra kazancının da artmasıyla birlikte nasıl kavuştuğu anlatılır.

Özet: Fen memuru Mümtaz, uzun bir süreden beri kendisinden kırmızı bir mayo isteyen eşi Melahat'ın isteğini yerine getirememektedir. Bu isteğin altında yatan sebep ise birlikte Florya'ya gittikleri bir gün Mümtaz'ın Melahat'ın yanında kırmızı mayolu bir kadına bakmasıdır. Bu an gözünden kaçmayan Melahat de birkaç gün sonra kocasından kırmızı bir mayo ister. Eşi mayayo bulduğu halde satın almaya yetecek

parası olmadığı için bulamadığını söyler. Aradan aylar geçer. Mümtaz Erzurum demiryolu hattına tayin olunur. Erzurum’da küçük, sıcak bir ev tutarlar. Bir müddet sonra elinde iyi bir para oluşan Mümtaz’a eşi kırmızı bir mayo alması isteğini yeniler. Mümtaz da daha önceden pahalı olduğu için alamadığı Beyoğlu mağazalarından birine kırmızı mayo siparişi verir. Kısa süre içinde mayo gelir. Melahat kocasına sevinç içinde sarılır.

Mekân: Hikâyede geçen en önemli mekân yerleri İstanbul ve Erzurum’dur. İstanbul’un özellikle Beyoğlu, Aksaray, Galata, Florya mekân yerlerinin adı geçer. Mekân yerlerine dair detaylı bir tasvir yoktur. Dış ve İç mekâna önem verilmemiştir. Yazar Erzurum’a giderken geçtikleri yerleri kısaca şöyle tasvir eder:

“Uzun dağ yollarını neşe ile geçtiler. Ara sıra sık ormanlar içinde kurulmuş, yontulmamış tahtadan yapılmış, çam kokulu hanlarda geceliyorlardı. Ağaçlarda binlerce kuş varmış gibi, sabaha kadar orman, durmadan ötüyordu.”(s.91)

“Uşak”:

Konu: Uşak adlı hikâyede Ali dayının kızı Güllü’nün çiftliklerinde çalışan Ahmet isimli bir delikanlıya âşık olması Ali dayının ölümünden kısa bir süre sonra evlenmesiyle, Ahmet’in bu yeni çiftlik ağalığı görevini kaldıramayıp, Güllü’den tekrar uşak olmayı istemesi anlatılmaktadır.

Özet: Ali dayının kızı Güllü, annesinin ölümünden sonra halayıklar, hizmetçiler sütnineler elinde yetiştirilmiş, babasının bütün isteğine rağmen bağ, bahçe işlerine merak salmamış; dikiş nakış ve okumaya ilgi duymuştur. Ali dayının göçebe bir aşirette görüp, beğendiği bir delikanlıyı yanına çiftliğe almasından bir müddet sonra Güllü Ahmet isimindeki bu gence ilgi duymaya başlamış, babasının ölümünden sonra da çevresinin de etkisiyle Ahmet’e gönül verdiğinden onunla evlenmiştir. Böylece Ahmet çiftliğin yeni ağası olmuş, aynı zamanda da Güllü’nün kocası olma onuruna erişmiştir. Ancak bu yaşantı sürekli hayatını uşak olarak geçiren Ahmet’e yaramamış, üstlendiği bu yeni sorumluluğu yadırgayarak, sonunda Güllü’den kendisini eskisi gibi bir uşak

yapmasını istemiştir.

Mekân: Hikâyede mekân yeri olarak gösterilen yer Sarıayla kazasıdır. Ancak yaptığımız araştırma neticesinde Türkiye’de Sarıayla kazasının birden fazla ilçeye bağlı olduğu görülür. Dolayısıyla hikâyede hangi yerin kastedildiği belli değildir. Ancak burasının Sivas’a yakın bir yerde olması muhtemeldir. Hikâyede iç ve dış cephe mekâna dair detaylı bir tasvire rastlanmaz.

“Osmanın Tarlası”:

Konu: Osman’ın tarlası adlı hikâyede 1917 tarihinde Erzurum’un Tercan kazasına bağlı Himmət Dede Köyü’nden Osman’ın askere çağırılması, askere giden Osman’ın tarlasının davalı olduğu köy ağası Dede Ağa’nın mahkeme kararıyla elinden alması, eşinin perişan olması ve askerden dört sene sonra köye dönen Osman’ın bu durum karşısında çıldırması anlatılır. Yine burada yazar ağaların köylü üzerindeki kuvvetli etkisine ve her şeyi lehlerine çevirecek güce ve kurnazlığa sahip oluşlarına dikkat çekmektedir. Aynı zamanda köylü için tarlanın hayatî önemi ortaya konulur.

Özet: Osman 1917 Eylül’ünün 24’nde askere çağırılır. Osman askere gitmeden önce hem yeni evlendiği iki aylık eşinden ayrılacak olmanın hüznü, hem de tarlasını başıboş bırakmaktan dolayı üzgün bir biçimde köyden ayrılır. Osman’ın Dede Ağa’yla olan tarla davası bir süre sonra karara varır. Osman ve onunla beraber on dokuz köylü ellerinde tapu senetleri olmalarına rağmen tarlalarını kaybederler. Osman askere gittikten ve tarlayı da kaybettikten bir süre sonra Osman’ın eşi Gülsüm elindeki bütün birikimini tüketir. Son olarak Osman’dan kalan evdeki eşyaları da satar. Bir süre sonra parasızlık ve açlıktan dolayı daha önceden teklifini reddettiği ve evine gitmediği fırıncının evine sığınmak zorunda kalır. Aradan dört yıl geçtikten sonra Osman köye döner. Köylüler ona bütün olup biteni anlatırlar. Osman aklî dengesini kaybeder ‘tarlam’ diyerek bağırmağa başlar. Karanlık bir gecede onun sesini duyan köylüler, onu evde bulamayınca, tarlasına giderler. Osman’ı diz üstü tarlasında çökmüş, elleri toprağa kenetli bir biçimde bulurlar.

Mekân: Hikâyede mekân olarak gösterilen yer, Erzurum'un Tercan kazasına bağlı Himmet Dede Köyü'dür. Burası hakkında hikâyede detaylı bir dış cephe tasvirine rastlanmaz. Hikâyede Osman'ın tarlası onun hayatındaki tarlanın rolü yazar tarafından şu şekilde anlatılır:

“Köyün en iyi tarlalarından biri bu idi bu. Elli yıldan beri Osman'ın silsilesine ekmek veren, bu kara tavanlı evin ambarına buğday, ahırına saman, ve sarı kara, kırçıl öküzlerine yem veren, bu sarı ışıklı lambaya bu gazyağını, bu beyaz duvarlara bu aydınlık kireci veren hep bu tarla idi.”(s.226–227)

Hikâyede bir iç cephe mekân yeri olan ev ise şöyle tasvir edilir:

“Aradan galiba dört sene kadar geçmişti. Bir gün Kocaoğlu Osman eve döndü. Evini az daha tanıyamayacaktı. Diz boyu gübre dolu idi. Beyaz duvarlar sapsarı kesilmişti. Tavandan otlar, paçavralar sarkıyordu.”(s.231)

“Tarus'un Hikâyeleri”¹⁸⁶:

“Kanat”:

Konu: Kanat isimli hikâyenin girişinde yazar, Ankara'nın Altındağ semtinin insanlarından ve onların yaşayışlarından bahsettikten, birbirlerine karşı olan dayanışma ve yardımlaşmanın yanı sıra dışarıdan gelen bir yabancıya da aynı şekilde davrandıklarına değindikten sonra, mahallede göze çarpan Murat Efendi'nin kişiliğinden, onun etrafına yaptığı etkiden söz eder. Asıl ele alınan konu ise mahalleye taşınan bir ilkokul öğretmenin Murat Efendi'nin kızı Ayşe'yi hamile bırakması, bu durumun mahalleli, Murat Efendi ve etrafında yarattığı yankı üzerine kurulur.

¹⁸⁶ İlhan Tarus, (1947):*Tarusun Hikâyeleri*, Ticaret Dünyası Basım evi, İstanbul.

Özet: Murat Efendi mahallesinde sevilen, ekonomik bakımdan özellikle İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra yükünü tutmuş, bir kızı, bir oğlu bulunan; sözü geçer, çevresinde etki sahibi nüfuzlu bir kişidir. Murat Efendi'nin oğlu Mustafa babasının tüm isteğine karşı okumaya karşı meyilli olmadığından dolayı, bir kumaşçı mağazasında çıraklığa başlamış, işlerin iyi gitmesi ve kendini geliştirmesi sonucu kısa bir süre sonra da bir kumaş mağazası açmıştır. Kızı Ayşe ise Mustafa'nın tersine kız orta mektebinde okumuş, okumaya eğilimli bir kişidir. Ancak taliplileri Murat Efendi'nin beklediği kişiler değildir. Bir gün mahalleye bir ilkokul öğretmeni gelip, yerleşir. Başlangıçta onun namuslu, iyi bir kişi olarak gören herkes, Ayşe'yi hamile bıraktıktan, bu durumun dokuz ay on gün herkesten saklandığını gördükten sonra saman altından su yürüten bir kişi olduğunu anlamışlardır. Tüm mahallelinin ağzında bu konu konuşulan en başta gelen konu olur. Murat Efendi'nin oğlu Mustafa, öğretmenin yolunu gözetleyip, onu öldürmeyi plânlar. Ancak mahalleli onu durdurur. Murat Efendi utancından ne yapacağını bilmez bir hale gelir. Ayşe'nin doğum sancıları tutar. Mahalleli de herhangi bir yardımda bulunup bulunamayacaklarını öğrenebilmek için Murat Efendi'nin evine uğrarlar. Murat Efendi'yi teselli etmeye çalışırlar.

Murat Efendi'ye Ayşe'nin doğacak çocuğunu ima ederek ne yapacağını iyi bildiğini söyler. Bu sözleri duyan kahveci doğacak çocuğun büyük bir kanat altında korumaya alındığını, ona dokunacak olursa karşısında kendisini bulacağını anlatır.

Mekân: Hikâyede mekân yeri olarak Ankara'nın Altındağ semti gösterilir. Ancak buranın dış cephe görüntüsüne dair detaylı bir tasvire rastlanmaz. Altındağ'da bulunan Murat Efendi'nin evi şu şekilde tasvir edilir:

“Pancurları havaî mavi yağlı boya, saçaklar yeşil boya, dış duvarlar sarı badana. Şekerci dükkanının vitrininde rastladığımız şekerden evlerin büyütülmüşü.”(s.9)

Evin bulunduğu genel konum ise şöyle tarif edilir:

“Bizim evlerimiz biraz tepeye doğrudur. Bir yandan Ziraat Enstitüsünü, telsizleri, bir yandan Etlik bağlarını Akköprü ağaçlarını

görürüz.’’(s.11)

Hikâyede bunun dışında geçen mekân yerleri, Ayrancı, Yenişehir, Etliktir. Mekân ikinci plâna itilmiş, olaya ağırlık verilmiştir.

“Ecnebi Mütéhassıs”:

Konu: Ecnebi Mütéhassıs adlı hikâyede yurt dışında iyi bir üniversite öğrenimi görerek, başarılı bir biçimde mezun olan Refik Türemen adlı bir maden mühendisinin yurda döndükten sonra beklediği ilgiyi ve değeri bulmayıp, bir köşeye çekilmesi anlatılır. Hikâyeye yazar-anlatıcı ağzından anlatılır. Hikâyede insanların kendilerinden daha başarılı ve üretken insanları çekemedikleri gibi, onun başarılı olmasını ve faydalı bir şeyler yapmasını da istemedikleri anlatılmaya çalışılmıştır.

Özet: Yazar anlatıcı ve arkadaşı Yüksel yalnızlığa ve kimsesizliğe terk edilmiş, Altındağ’da bulunan bir maden mühendisi olan Refik Türemen’i ziyaret etmeye karar verirler. Refik Türemen, Avrupa’da iyi bir öğrenim gördükten sonra yurduna dönmüş ve ülkesine yararlı olabilmek amacıyla çalışmaya azim etmiş, bir kimsedir. Ancak yaşadıkları ve çevresinden gördüğü olumsuz tutum ve baskı onun kendi kabuğuna çekilmesine neden olmuştur. Refik Türemen’in biraz olsun çevresinin gözünde değer kazanması ise şöyle olur. Refik Türemen’in çalıştığı Maden İşletme Kurumu adlı daire bazı madenlerin işlenmesini artırmak ve üretimi hızlandırmak amacıyla Avrupa’nın en namlı yeri olan Hollanda Maden İhtisas Bölümüne mektup gönderir. Mektupta kendilerine dünya çapında ünlü bir maden mühendisinin isminin verilmesi istenir. Yaklaşık 1 yıl sonra mektuba gelen cevapta bu kişinin hala kendi kurumlarında çalışmakta olan Refik Türemen olduğu belirtilir, niçin böyle bir arayışa girildiği sorulur. Bu mektubu alan başkan ve çalışanları şaşırırlar. Böylece biraz olsun değeri artan Refik Türemen, Hollanda’dan döndükten sonra kendi kabuğuna çekilme nedenini ise kurumun içindeki insanların hem kendilerinin doğru düzgün çalışmadıkları gibi kendisinin çalışmasına karşı da almış oldukları olumsuz tavır olarak açıklar. Şu andaki konumunun da geçici olduğunu sırf Hollanda’dan gelen mektup dolayısıyla kendisini tuttuklarını açıklar.

Mekân: Hikâyede mekân olarak gösterilen yer Ankara'nın Altındağ semtidir. Ancak buraya dair betimleyici bir tasvire rastlanmaz: İç mekâna yönelik olarak ise sadece Refik Türemen'in evinden bahsedilir, kısaca tanıtmakla geçilir:

“Yepyeni, ufacık, kasnak kasnak bir iki penceresi, buralarda adet olduğu veçhile arka tarafında daracık bir penceresi, çitalar üzerine tutturulmuş yeşil asması, kafayı eğmeden aşılamayacak kadar alçak, ama kırmızı yağlı boyalı kapısı var.”(s.46)

Hikâyede bundan başka herhangi bir mekân tasvirine rastlanmaz.

“Kader”:

Konu: Kader isimli hikâyede eski bir çete reisinin başından geçen, Kurtuluş Savaşı'na dair hatıralar nakledilir, bir köy ağasının yaşadıkları anlatılır.

Özet: Hikâye bir çobanın köy ağasına düşmanın dört koyunlarını zapt ettiğini söylemesiyle başlar. Bunun üzerine bu duruma sinirlenen ağa, etraftaki köylere haber salarak, adam toplanmasını düşmanla çarpışmaya gidileceğini bildirir. Karısını ve çocuklarını Çukurpınar'a çıkardıktan sonra akşamüstü elli süvariyle birlikte yola çıkar. Yolda katılan adamlarla birlikte sayıları artar. Nallıdere tarafından yola çıkarak, Kula taraflarındaki Kayabeli'ne varırlar. En yakın karargâhtan gelen emir doğrultusunda Tilkilik mevziini on yedi gün savunduktan sonra, Eşme sırtlarına doğru çekilirler. Bu arada Eşme, Uşak, Simav'a kurşun yetiştirilmesi için haber salınır. O sırada ellerindeki mevcut iki yüz elli kişiyle kendilerine baskın yapmak isteyen düşman birliğiyle mücadele ederler. Osman Efe ve Bekir Bey'le birlikte savunma yapmaya çalışırlar. Ancak düşmanın ağır top atışı karşısında arka mevzilere doğru çekilmek zorunda kalırlar. Ağa eve haber salarak bütün malını mülkünü sattırır. Sonunda cesur bir mücadele sonucu düşman yenilir. Ağa savaş bitip, zafer kazanıldıktan sonra eşiyile çocuklarının izini sürerek, onların Aydın'a giden kafiye katıldıklarını, daha sonra da Nazilli yakınlarında bir yerde öldüklerini öğrenir. İzmir'e gider. Burada limanda mavna işleten bir tanıdığı yanına girdiyse de tutunamayarak, Ankara'ya gitme bahanesiyle işten ayrılır. Tekrar yola koyulur. Alaşehir'e vardığında eski tanıdıklarından Tülü

Hasan'ı gören ağa onun önerisiyle kömür ameleliği işine başvurur. Ancak yaşının da ilerlemiş olması dolayısıyla buradan da ayrılmak zorunda kalır. Yolculuğa devam ederek, Sivas'a gelir. Burada halı fabrikalarına ip taşımaya başlar. Bir gün burada çalışırken, ayağı urgana dolanan ağa ayağını kırar. İyileşip, geri döndüğünde ise kendisinin yerine daha genç, güçlü bir kişinin alındığını görür. Oturduğu bir kahvede Sivas'a yeni bir tiyatro kumpanyasının geldiğini öğrenir. Bu kumpanyanın sahibi kahveye birkaç kez gelir. Kendisine ağadan bahsederler. Böylece ağa kısa süre içinde tiyatrodaki görev alıp, sahnede kahraman bir çeteci olarak seyirciye gösterilerek, gittiği her yerde büyük bir seyirci kitlesi kazanır.

Mekân: Hikâyede mekân sık sık değişiklik göstermektedir. Bunda farklı cephelerde düşmanla savaşılması etkin bir rol oynar. Hikâyede geçen başlıca mekân yerleri: Kula, Eşme, Uşak, Simav, Aydın, Nazilli, İzmir, Ankara, Manisa, Salihli, Menemen, Elvanlar, Alaşehir, Sivas, Erzincan, Kemah, Tercan, Erzurum'dur. Bu adı geçen mekân yerlerinin bir kısmı savaş cephesi olması dolayısıyla, diğer bir bölümü ise ağanın gezdiği mekânlar olması sebebiyle anılır. Hikâyede iç ve dış mekâna dair detaylı bir tasvire yer verilmez.

“Altındağ”:

Konu: Hikâyede anlatılan konu Ankara'nın Altındağ semtidir. Burada yaşayan insanların görüntüleri, yaşantısıdır. Bu insanların hayatlarını nasıl geçirdikleri, memurların buradaki değeri anlatılır. Süleyman Efendi adlı memurun çevredeki etkin rolü ve etkisine değinilir. Yazar hikâyede Altındağ semtini ve buradaki yaşayan insanları tanıttıktan sonra Altındağ'ın toprağı, insanları hakkında olumsuz bir bakış açısının olduğu görüşüne varır.

Özet: Hikâye Altındağ semtinin tasviriyle başlar. Yazar-anlatıcı burasını tarif ettikten sonra, burada yaşayan insanlardan söz eder, onların da tıpkı diğer insanlar gibi olduklarını anlatır. Onların da sevinçli anları, üzüntüleri olduğunu söyler. Burada yaşayan insanların çoğunun kendine Yenişehir'de yaşayan insanları örnek aldığı, onlar gibi olmak, yaşamak istediklerini, memurların bu muhitte en fazla saygı duyulan kimselerden oldukları anlatıldıktan sonra anlatıcı burada anlatımına örnek vermek için

Süleyman Efendi adlı evrak müdürlüğünde dağıtıcı bir memurdan bahsetmeye başlar. Süleyman Efendi mahallede yolu gözlenen, önemli bir şahsiyettir. Kendisine önem verilmesinin en önemli sebeplerinden biri her ay düzenli maaş alması, diğer bir sebepte mahallede ve etrafta olan tüm olaylardan çevresini haberdar etmesidir. Tüm mahalle halkı arada sırada onun evine gidip, olup bitene dair haber alıp, verirler, Süleyman Efendi'nin de görüşünü alırlar. Hikâyede de mahallelinin yine her zamanki gibi toplanıp, Süleyman Efendi'nin evine gitmesi orada bahçıvanın üçüncü karısını alması, memurlara yeni bir maaş ikramiyesi verilip verilmeyeceği dedikodularına dair görüş alışverişine dayanır.

Mekân: Hikâyede ana mekân yeri olarak gösterilen yer Ankara'nın Altındağ semtidir. Hikâyede burası, burada yaşayan insanlar şu şekilde geniş bir biçimde tasvir edilir:

“Bizim sınıfımızın görüşüne göre, Altındağ'ın toprağı da, evleri ve insanları da pek işe yarar şeyler değildir. Ama hatır, gönül saymadan düşününüz ve dobra dobra söyleyiniz: Kupkuru, cansız ve çirkin bir dağ parçasından ibaret olan bu yayvan etekli, çirkef ve çöple mayalanmış siyah topraklı, ıslak ve pis kokulu tepe; nasıl olur da medenî bir şehrin kıyısında barınır? Eğer tabiat, dedikleri gibi, biraz hesaplı, biraz muvazeneli ve biraz akıllı olsaydı, Ankara'nın hemen şu güzelim kartal yuvasının dibine bu korkuluk kabilinden uydurma tepeciğı getirip oturtmazdı. Bilmem o taraflara doğru dişinizi sıkıp şöyle bir sarktınız mı? Asfaltın hangi noktasından başlarsanız başlayın, ilk adımlardan itibaren, hemen bozuk bir yokuşun dik zaviyesini alnızın ortasında bulacaksınız. Bu yokuşun iki yanlarındaki küçük dereciklerden hemen daima siyah helâ ve bulaşık suları akar. Bu derecikler daha yukarılarda dik kayaların arasından münasip birer mecra açamadıkları için, taş meydanlıklara yayılıp serilmiştir. Amuden duran birer meydancık büyüklüğündeki yamaçlar, yukarılardan atılan çöp yığınlarının, gübre ve müzahrefatın birer sergisi halindedir. Çok yerlerde yirmi metre yukarıdaki bir barakanın çör çöpü, dik kayadan akarak, aşağıdaki evin damına yığılır. Kışın buzlu aylarında bile karanlık sokaklar, Bent deresi gibi kokarlar. Bu sokakların iki taş duvarı, birbirinden en fazla iki

kulaçlık bir mesafe ile ayrılmıştır ve şayet kollarınızı açıp yürürseniz parmak uçlarınız sık sık bu duvarlara değeri. Değeri de vıcık vıcık olur. Sanki koca şehirde başka yer yokmuş gibi, bir sürü insanlar buralara gelip kocaman kocaman evler kurmuşlardır. Şeker sandıklarından çatılma, dibi toprak, üstü yaprak kulübecikler ekseriyette ise de, sık sık kiremit damlı, yağlı boya çerçevesi, hatta yeşil asmalı ve radyolu evlere rastlarsınız.’’(s.86-87)

Hikâyede bunun dışında Yenişehir, Taşhan meydanı adı geçen diğeri önemli mekân yerleridir. Ancak bu yerlere dair tasvir yoktur. İç mekân tasvirine de yer verilmediğeri görülür.

“**Apartman**”¹⁸⁷:

“**Şerefli Sicil**”:

Konu: Şerefli Sicil adlı hikâyede anlatılan olay Osman’ın ailesiyle birlikte Kavaklıdere’ye taşınmasıyla başlar. Burada karısı, üç çocuğuyula birlikte geçinen Osman’ın evlerinin yakınındaki Hilmi Bey’i her zamanki gibi ziyaret ettiğeri bir dönemde bu sefer onun atıp tutmalarına karşı dayanamayıp, tepki göstermesi anlatılır.

Özet: Hikâye Osman ve ailesinin Kavaklıdere’ye taşınmasıyla başlar. Burada üç çocuğeri ve karısıyla güç belâ geçinen Osman, evlerinin yakınında oturan zengin komşusu Hilmi Bey’in konağıneri eşiyula sık sık ziyaret eder. Bu ziyaret sırasında Osman Hilmi Bey’in anlattığeri her şeyi onaylayan, onu dikkatle dinleyen bir kimliğeri bürünür. Aslında bu ilginin altında yatan asıl sebep Osman’ın çocuklarına ve kendisine verilen börek, defter, kitap ikramlarıdır. Bir gün yine Osman eşiyula birlikte Hilmi Bey’i ziyarete gider. Bu ziyaret sırasında Hilmi Bey her zamanki gibi kendisini övmeye başlar. Osman’a bir dispanser açılması için tapu müdürünün, baştabibin, mühendisin halktan para toplayarak dispanser kurulması projesine onay vermesi için kendisini sıkıştırmaya çalıştıklarını buna sert bir tepkiyle karşı çıktığını belirtir. Yine her zamanki gibi

¹⁸⁷ İlhan Tarus, (1950):*Apartman*, Varlık Yayınları, İstanbul.

Osman'dan bu söyledikleriyle ilgili bir onay beklerken, Osman ona farklı bir tarzda tepki göstererek, bu zamana kadar hiçbir müessese açmamasına rağmen şerefli sicilıyla övünen böyle bir kişiyle aynı yerde duramayacağını söyleyerek, eşiyle birlikte oradan ayrılır.

Mekân: Hikâyede mekân yeri olarak gösterilen yer Kavaklıdere'dir.Ancak burasının Ankara-Kavaklıdere mi yoksa Muğla ilinin kuzeyinde yer alan ve Aydın iline sınırı olan bir ilçe mi olduğu konusunda net bir bilgi verilmemektedir.Dolayısıyla hikâye bu iki yerden birinde geçmektedir.Hikâyede dış ve iç mekâna dair detaylı bir tasvire de rastlanmaz.Hikâyenin girişinde Kavaklıdere hakkında sadece şöyle denilir:

“Osmanlar,Kavaklıdere'ye sapa yerdir, kenar mahalledir diye taşındılar.”(s.17)

“Don-Gömlek Davası”:

Konu: Hikâyede memleketteki giyim-kuşam fabrikalarının ürettikleri giysilerden köylülerin faydalanıp faydalanılmadığına dair yaptırılan bir araştırmanın sonuçları ve bu sonuçların gerçeği yansıtıp, yansıtmadığı konusundaki tartışmalar ele alınır. Yazar üretimin fazla olduğu dönemlerde bile köylünün giyim-kuşam konusunda hala yetersiz ve bilgisiz olduğunu anlatmaya çalışır.

Özet: Bakanlıkta toplanan devlet fabrikaları kurucular heyeti, toplantı sırasında Türk milletinin tarihi geçmişinden bahsettikten sonra, Türk ulusunun bağımsızlığa düşkün oluşu, hiçbir zaman düşmana vatan topraklarını bırakmadığı söylenir. Ancak içlerinden birisi tüm bu gelişmelere karşı kılık-kıyafet konusunda insanların hala fabrikadan giysi satın almağa köylünün ekonomik durumunun yetersiz olduğunu ileri sürer. Bunun üzerine tüm Anadolu'ya köylülerin kılık-kıyafet durumunu incelemek üzere bir heyet gönderilir. Heyet kısa bir süre sonra aldıkları neticeleri istatistik olarak gönderir. Buna göre köylünün ve halkın giyiminin gün geçtikçe daha ileriye gittiği sonucuna varılır. Fakat içlerinden birisi bu sonuçlara karşı çıkarak, kendi deneyimlerine göre köylülerin çok azının giyim kuşamı olduğunu belirtir. Bunun üzerine önceki

memurları denetlemek üzere Anadolu'ya müfettişler gönderilir. Onlar yaptıkları çalışma sonunda bakanlığa bir rapor sunarlar. Buna göre memurlar özellikle donanma günleri, bayramlarda, kasaba pazarı günlerinde memurların en işlek caddelerde iki saat durarak, buradan gelip geçen köylülerin kaç tanesinin giyimli kaç tanesinin giyimsiz olduğunu tespit ederek, merkeze yollamakta oldukları anlaşılır. Ayrıca köylülerin büyük bir kısmının dokuma bezden yoksun olduğu anlaşılınca memurların, çıplak olanları geri çevrilerek, polis dairesinde hazırlanan don-gömlekleri giydikten sonra kayıt altına alındığı tespit edilir.

Bu durum üzerine devlet fabrikası kurucular heyeti derhâl harekete geçerek, çalışmalara başlar. Memurlarının dürüst ve namuslu olduklarını yineleyerek, ancak tuttıkları yöntemde bir hata bulunduğu sonucuna varırlar.

Mekân: Hikâyede ana mekân yeri olarak Ankara'da bulunan bakanlıklar gösterilir. Onun dışında adı geçen diğer mekân yerleri; İzmir, Karadeniz, Çukurova, Orta Anadolu'dur. Hikâyede dış ve iç cephe mekâna önem verilmemiştir.

“Cenaze Kooperatifi”:

Konu: Cenaze kooperatifi adlı hikâyede emekliye ayrılan İhsan Bey'in, içinde bulunduğu geçim sıkıntısı dolayısıyla yakın bir zamanda öldüğü takdirde cenazesinin ortada kalma ihtimalinden korkmasından dolayı bir cenaze kooperatifi kurmak istemesi ve bunun sonucunda genel müdürün tepkisi anlatılır.

Özet: Yazar-anlatıcı Kızılay meydanında İhsan Bey adında emekli bir memura rastlar. İhsan Bey; anlatıcıya kendisiyle birlikte bir iş için yardımda bulunmak üzere gelmesini teklif eder. Yolda giderken, geçim sıkıntısı nedeniyle içinde bulunduğu durumdan bahseder. Sıhhiye taraflarında açık havada bir kahvenin önünde dururlar. Anlatıcı diğer kişilere tanıtılır. Bu arada İhsan Bey yolda gelirken anlatıcıya bir cenaze kooperatifi kurmayı düşündüğünü içinde bulunduğu maddî sıkıntılar dolayısıyla yakın bir zamanda öldüğü takdirde cenazesinin ortada kalmasından şüphelendiğini belirtmiştir. Kahvede de genel müdürün yanına nasıl gittiğini, ona cenaze kooperatifi kurmayı plânladığını söylediği zaman kendisine nasıl güldüğünü anlatan İhsan Bey,

yine de ümitli olduğunu açıklar. Orada bulunan Cafer Bey ise eşinin annesinin ölümünden sonra parasızlıktan dolayı cenazenin dört evde beklediğini sonunda evde bulunan şilteleri satarak parayı temin edebildiklerini anlatır. Bu toplantıdan bir müddet sonra anlatıcı, Ulus meydanında Faik Bey'e rast gelir. Faik Bey'den İhsan Bey'in Polatlı'ya tavukçuluk yapmaya gittiğini, cenaze kooperatifi konusunda yeni bir gelişme olmadığını öğrenir.

Mekân: Hikâyede ana mekân yeri olarak gösterilen yer Ankara ve çevresidir. Kavaklıdere, Ulus, Kızılay, Sıhhiye, Polatlı, İstanbul(Sarayburnu) hikâyede adı geçen dış mekân yerleridir. Buralara dair detaylı bir tasvir yoktur. Yalnız toplanılan kahve hikâyede şöyle tasvir edilir:

“Kahvenin arka taraflarına doğru yürüdük. Orada iki ayak merdivenle çıkılan sed gibi bir yerde, fiskıyesinden iplik gibi su fişkırان fakir bir havuzun başında, beş altı kadar ihtiyar toplanmıştı.”(s.44)

Hikâyede bunun dışında herhangi bir iç ya da dış cephe tasvirine rastlanamaz.

“Şair Halvetinin Mezarı”:

Konu: Halvetinin mezarı adlı hikâyede uyanık, dolandırıcı, zeki bir tip olan Halil Bey'in kendisini bilim adamı gibi gösterip, her zaman farklı konular üzerinde eserler vermesi ve konuşması, anlatıldıktan sonra, karısının kürk isteği doğrultusunda Şair Halveti'nin mezarını bulacağını ileri sürerek, yanına iki arkadaşını da alıp Anadolu'ya çıkması, burada bir vilâyetin elli bin lira bütçede fazla parasının olduğunu öğrenmesi üzerine, Şair Halveti'nin mezarının buraya yakın bulunan Viranabad Köyü'nde olduğunu ileri sürerek, buraya bir türbe yaptırması, karısına sonunda Ankara'ya döndükten sonra kunduzdan bir kürk alması anlatılır. Yazar, burada halkı ve çevresindeki insanları kandırarak onları dolandıran bir kişinin görüntüsünü çizer. Sorgulamayan, araştırmayan bir kişinin söylediğini doğru kabul eden bir zihniyete karşı çıkar.

Özet: Halil Bey, daha önceden sözde çeşitli konular üzerinde çalışmalar yapmış bir bilim adamıdır. Ancak bu yaptığı çalışmalar sırasında yardım aldığı kurumlar zarara uğradığı gibi, yazdığı eserler ya da yaptığı faaliyetler de faydasız çıkmıştır. Halil Bey'in son iddiası Şair Halveti'nin mezarını bulacağı iddiasıdır. Muhasebe müdürü Nejat Bey Halil Bey'in önceden folklor araştırması için yaptığı gezi, malzeme, film masraflarına ve yine Halil Bey tarafından yazılan spor tarihi adlı kitabının sonucunun olumsuz olmasından dolayı bu sefer ona para vermek istemez. Ancak Halil Bey, sonradan istediği kaynak parayı elde eder. Yanına eski şiir uzmanı Azmi Camdar ile Folklor uzmanı Salih Arsezer'i de alarak, hedefi bilinmeyen bir Anadolu gezisine çıkar. Bir vilâyetin bütçesinde elli bin lira fazlalık para bulunduğunu öğrenen Halil Bey, valinin de güngörmüş bir kişi olmasından faydalanarak, Şair Halveti'nin mezarının buraya bir saat uzaklıktaki Viranabad Köyü'nde bulunduğunu ilân eder. Kendisine inanan bir mimar birkaç kalfayla da buraya gösterişli bir türbe yaptırır. Açılış törenine birçok ünlü kişi gelir. Halil Bey tören sırasında Şair Halveti'nin ölmeden önce burada söylediği birkaç şiirini okur. Ankara'ya döndükten sonra, karısına istediği kunduz kürkünü alır.

Mekân: Hikâyede ana mekân yeri Ankara'dır(Yenişehir).Burasının dışında İstanbul, Erzurum, Beyrut, Diyarbakır, Viranabad Köyü adı geçen diğer mekân yerleridir. Hikâyede bu mekân yerlerine dair detaylı bir dış mekân tasviri olmadığı gibi, iç mekân tasvirine de rastlanmaz.

“Fedaî”:

Konu: Hikâyede Arif Bey adında kendi halinde yaşayan, çevresine karşı ilgili olan, çocukları seven bir adamın bir gün her zaman yanına uğradığı ayakkabı boyacısının ölmesi üzerine, onun çocuklarına ve eşine bakmak için yaptığı fedakârlık anlatılır.

Özet: Arif Bey, İstanbul'un Süleymaniye semtinde yaşarken çevresindeki insanlara karşı derin bir sevgi gösteren, hor görmediği, bir tarafını beğenmediği bir insan olmayan, çocuklara karşı ilgi ve alâka gösteren bir kimsedir. Ancak bundan, derin sevgi ve ilgiden en fazla yararlananlar Arif Bey'in tanışıp, arkadaşlık kurduğu boyacı Ali Efendi'nin çocuklarıdır. Boyacı Ali Efendi evlendiği merhum ilk karısından sonra,

ikinci karısından dört çocuğu olmuş biridir. Cibali çarşısında boyacılık yaparken Arif Bey’le burada tanışmışlardır. Arif Bey zaman içinde bu ailenin bir ferdi gibi olmuş, istediği zaman bu eve uğramaya başlamıştır. Günün birinde Ali Efendi hastalanır. Cerrahpaşa Hastanesi’nde on gün içerisinde çöker. Hastalığı sırasında Arif Bey’e en fazla çocuklarının geleceğinden endişelendiğini açıklar. Arif Bey, her şeyin bir çaresinin bulunacağı gibi buna da bir çözüm bulunacağını söyleyerek hastayı ferahlatmaya çalışır. Çok geçmeden Ali Bey ölür.

O günden sonra Arif Bey, ölen rahmetlinin çocuklarına, eşine ve eşinin annesine kendini bakmakla sorumlu tutar. İş aramaya başlar. Bir müddet sonra İstanbul’dan Develi kazasına sürgün edildiğini öğrenir. Bu arada Ali Bey’in genç olan eşi de evi üç ay sonra terk eder. Arif Bey, çaresiz dört çocuk ve büyük anneyle Develi kazasının yolunu tutar. Daha sonradan oradan da Adana’ya gelir. Bu geçen sürede çocuklar büyür, büyük anne gençleşir, Arif Bey çöker. Arif Bey, öldükten sonra mezar taşına dört çocuğun babası Dimo Oğlu Arif yazılmasını karar verir.

Mekân: Hikâyede ana mekân yerleri olarak İstanbul ve Adana gösterilir. Ancak bu mekân yerlerine dair detaylı bir tasvire rastlanmaz. Hikâyede yazar İstanbul’un Süleymaniye semtinde yaşayan Arif Bey’in odasını ve içini tarif ederken, aynı zamanda onun kişiliğini ve yapısı, yaşantısı hakkında okuyucuyu bilgilendirir.

“Arif Bey, o zamanlar Süleymaniye taraflarında, harap bir konağın küçük bir odasında oturuyordu. Bütün hayatı boyunca yalnız yaşamış olan bu adam, orada da yalnız yaşıyordu. Raflarda birkaç kitabı, bir eski bavulu, duvarlarda ve yerlerde bir sürü resimleri vardı.”(s.71)

Ayakkabı boyacısı Ali Bey’in evinin bulunduğu yer ise şu şekilde tasvir edilir:

“...Yemiş’e doğru inen dar, uzun caddenin yan sokaklarından birinin en dibinde, karanlık bir evde oturan...”(s.72)

Hikâyede bunların dışında iç ya da dış cephe mekâna ait bilgiye rastlanmaz.

“Nefaset Yağ Fabrikası”:

Konu: Hikâyede Suluhisar varidat memurlarından biri olan Bekir’in kayıtlarda sahtekârlık yapmaktan dolayı beş yıl hapis yattıktan sonra, ailesiyle birlikte İzmir’e gelmesi burada bir gün çöpten paçavralar ve kağıt toplayıp, bunları Yahudi tüccarlara veren çocukları görerek, bu işe başlaması ancak az bir miktar para getirdiği için sonradan vaz geçmesi ve o sırada rastladığı dolandırıcılık yapan bir fabrika tespit ederek, onlara gördüklerini söylememek kaydıyla anlaşarak her ay onlardan yüklü bir miktar para toplaması anlatılır.

Özet: Suluhisar varidat memuru Bekir, kayıtlarda sahtekârlık yapmak suçundan beş yıl hapis yatıp, çıktıktan sonra ailesiyle birlikte bütün eşyasını, malını satarak İzmir’e taşınmaya karar verir. Asansör tarafında bir göz oda tuttuktan sonra kendisi iş aramak için şehre iner. Ancak birkaç hafta tüm arayışlarına rağmen iş bulamaz. Sadece vaktiyle Bekir’i korumuş olan birkaç iş adamından sadaka kadar az bir para toplar. Bir gün Kokaryalı’nın arka taraflarında çöp yığınlarının arasında fakir çocukların eski kâğıt ve paçavra topladığını görür. Kendisi de onlara katılarak, bu işi yapmaya başlar. Bir süre sonra bu işin de pek fazla para getirisi olmadığı sonucuna varır. Yahudi tüccarların depolarına bulduğu kâğıt ve paçavraları taşıdığı son gün, orada bir kişinin ölü bir atı sürükledikten sonra bir arabaya yüklediğini görür. Peşine takılarak, onu bir müddet takip eder. Arabanın harabe bir binanın önünde durduğunu ve içeriden iki serserinin gelip, atı içeriye soktuklarını görür. Binanın ön cephesinde Nefaset Yağ Fabrikası yazısını okur. Akşama kadar orada gizlenerek bekler. Sonunda oraya türlü hayvan ölülerinin getirildiğini tespit eder. Bekir üç gün içinde fabrikanın sahibi Hafız Ali ile anlaşır. Buna göre Bekir, gördüklerini hiç kimseye söylememek şartıyla her ay buradan dolgun bir ücret almaya başlar. Böylece ekonomik açıdan da rahatlığa kavuşur.

Mekân: Hikâyede ana mekan yeri olarak gösterilen yerler Tokat’ın Suluhisar ilçesi ve İzmir(Asansör,Kokaryalı)’dir.Bu yerlere dair detaylı bir tasvire yer verilmeyip,sadece isim olarak verilmiştir.Hikâyede iç cephe mekân da ihmal edilmiştir.Hikâyede olaylar ön planda olup,mekân sadece bir sahne dekoru görevi görür.

“Sarıhan”:

Konu: Yazar hikâyesine girmeden önce Sarıhan’dan bahseder, burasının eskiden bir eğlence yeri olduğunu sonradan hükümet konağı olarak hizmet etmeye başladığını söyledikten sonra asıl konuya geçer. Hikâyede Bekir Ağa’nın oğlu Mustafa’nın Belveren Köyü’nden Ejder’in on üç yaşındaki kızı Gülsümü kaçırmayı dolayısıyla Pazarcık Hükümet konağına sorgulanmak için getirilmesi ve bu durumun çevre üzerindeki tesiri, yapılan yorumlar anlatılır.

Özet: Bekir Ağa’nın oğlu Mustafa’nın Belveren Köyü’nden Ejder’in on üç yaşındaki kızını dağa kaldırması tüm Pazarcık kasabasında başlıca dedikodu konusu olur. Herkes bu zayıf, çelimsiz kıza Mustafa’nın nasıl olup da gönül verdiğini, âşık olduğunu anlamaya çalışır. Ancak Hükümet konağına getirilen Mustafa ve Ejder’in kızı Gülsümü görenler bir anda şaşkınlığa uğrarlar. Çünkü Gülsüm bir hayli fizikî değişikliğe uğramış, güzel bir kız olarak ortaya çıkmıştır.

Mekân: Hikâyede ana mekân yeri olarak gösterilen yer Kahramanmaraş İlçesine bağlı Pazarcık kasabasıdır. Hikâyenin girişinde pazarcıkta bulunan ve bir zamanlar Sarı Han olarak anılan ve adlandırılan yerin sonradan hükümet konağı olması şöyle anlatılır:

“O devrin koskocaman (Sarı Han)ı sonradan hükümet konağı olduydu. İki kat üzerine kurulmuş, baştan aşağı kalın sıva ile örtülüp üzerine gönül açıcı bir sarı badana çekilmişti. Bizim zamanımızda yer yer dökülmüş olmakla beraber, harab, yana doğru eğilmiş yüzü, çiy çiy ışıldardı. Alt katta askerlik şubesinin deppoylarıyla hapisane, üst katta da resmi daireler vardı. Üst kata çıkan merdiven binanın dışında idi.”(s.100)

Bunun dışında hikâyede Helete Köyü, Belveren Köyü, Salmanköy isimleri geçer. Ancak bu yerlere dair tanıtıcı bir tasvir yoktur. İç cephe mekânda ihmal edilmiştir.

“Urgancı Naim Usta”:

Konu: Hikâyede eski esnaf teşekkülleri ve eski esnaf ahlâkı hakkında bilgi almak isteyen yazar-anlatıcının Ankara’da bulunan Tabak Yunus Ağa’nın tavsiyesi doğrultusunda Orta Anadolu’nun en son Ahi babası olarak salık verilen Urgancı Naim Usta’nın yanına gidip, onunla konuşması anlatılır.

Özet: Yazar-anlatıcı Ankara’da bulunan Tabak Yunus Ağa’nın tavsiyesi doğrultusunda Gümüşhacıköy’de bulunan ve Orta Anadolu’da en son Ahi babası olarak gösterilen Urgancı Naim Usta’yı ziyarete gider. Naim Usta onun eski esnaf namusu ve teşekkülleri konusunda bilgi almak istemesi üzerine artık esnaf namusu diye bir değer kalmadığını itiraf eder. Eskiden kendilerinin çok iyi, kaliteli, sağlam iplik dokuduklarını sonradan kendir fabrikası açıldıktan sonra artık yaptıkları bu işin büyük bir darbe aldığını, buna rağmen dedelerden kalma bu alışkanlığı sürdürmeye çalıştıklarını, çıraklarına öğrettiklerini açıklar. Ancak İstanbul piyasasının namus ve sadakatle işlenmiş mala itibar etmemesi sonucu ipliklerini adî kendirden dokumaya başladıklarını, fazla dayanıklı olmaması için ilâçlı suya batırdıklarını itiraf eder. Tüccarların kendilerinin sağlam ve kaliteli üretim yapmak istemelerine karşı çıkması yüzünden ve evde yedi oğlanla on iki toruna bakma mecburiyeti dolayısıyla kendisinin de bu işe bulaştığını söyler.

Mekân: Hikâyede ana mekân yeri olarak gösterilen yer Ankara ve Amasya’nın Gümüşhacıköy ilçesidir. Bunun dışında İstanbul mekân olarak geçen diğer bir şehirdir. Hikâyede bu mekân yerlerine dair yazar tarafından detaylı bir bilgi ve tasvir verilmediği görülür. Sadece Gümüşhacıköy’ün bir caddesi şu şekilde tasvir edilir:

“Sokaktan gelip geçenler vardı. Gümüşhacıköy’ün bu tozlu ana caddesini, baştan aşağı ipçiler kaplamıştı. Karşı dükkân, onun yanındaki, öteki, sırayla kangal kangal ipleri, yumak yumak sicimleri, çile çile kınnapları pervazlara asmışlar, müşteri bekliyorlardı.”(s.110)

Hikâyede iç cephe mekâna da önem verilmediği gözlemlenir.

İlhan Tarusla ilgili bölümü bitirmeden önce onun hikâyeleri ve sanat anlayışına dair bilgi vermek istiyoruz. İlhan Tarus’la yapılan bir röportajda “Sanat endişesiyle mi, yoksa sosyal endişeyle mi yazarsınız?” sorusuna şöyle cevap verir:

“Tamamen sosyal endişe ile... Sanat endişesi diye bir şey kabul etmem. Aksi takdirde edebiyat ve sanatın cemiyette fonksiyonu kalmaz; bir çeşit zevk ve eğlence âleti mertebesine düşer.”¹⁸⁸

“Konularını genellikle orta ve yoksul katlarda sürekli didinme içinde yaşayan halkın gündelik hayatından alan İlhan Tarus, realist bir hikâyecidir. Bekir Sıtkı Kunt gibi yakından tanıdığı devlet ve adalet dairelerini, malzeme bakımından eserlerinde geniş yer tutar. Temelleri gerçeğe bağlı idealizmden, özete gelir bir konu-hikâyeciliğinden, yazdıklarını geniş çevrelere ulaştırabilmek kaygısıyla halka bağlı bir dil ve anlatım geleneğinden hareket eder sanatında, halk yaşayış ve felsefesini iyi bilen bir hayat ve halk adamı niteliği gösterir.”¹⁸⁹

Necatigil Apartman isimli hikâye kitabıyla ilgili değerlendirmelerde şunları söyler:

“Yaşantı birliğini, gözlem gücünü yazarın memurluk ve yargıçlık dönemlerinde halkla temasından alan bu hikâyelerde cinsel sorunlar ve aşk yok. Kitap, Türk hikâyeciliğinin geleneksel kalıp ve rahatlıkları, dil ve deyim zenginlikleri ve yer yer bir eğlence havası içinde, benzerleri pek çok tipler, ekonomik-sosyal toplum olayları panayırır.”¹⁹⁰

“İlhan Tarus’un öykülerinde de memur kalabalığı, devlet yönetiminin işleyişi, üst dereceli memurlardan en alt derecedekilere kadar bir bürokrasi karşımıza çıkar. Yalnız İlhan Tarus, Umran Nazif

¹⁸⁸ Mustafa Baydar, (1960):*Edebiyatçılarımız Ne Diyorlar?*, Ahmet Halit Yaşaroğlu kitapçılık ve yayıncılık, İstanbul: s.206.

¹⁸⁹ Necatigil, 2004:395–396.

¹⁹⁰ Behçet Necatigil, (2000):*Edebiyatımızda Eserler Sözlüğü*, Varlık Yayınları, İstanbul: s.32.

ölçüsünde canlı değerlerle bezememiştir öykülerini. Kuru bir gerçeklikle yetinmiştir. Öykücülüğümüzdeki yenileşme hareketinin halkın yaşayışıyla bağdaşmadığını öne sürerek, kendi bildiği yolda yürümüştür. Öyküleri kaba bir yergicilikle sınırlanır kimi zaman.”¹⁹¹

“O da eserlerini ‘sosyal endişe’ ile yazmıştır, fakat eserlerini sanat dairesine sokacak unsurlar azdır. Hikâyelerinde memurlar başta olmak üzere dar gelirli insanların çıkmazlarını anlatmış, Var Olmak ve Hürriyet Meydanı’nda Millî Mücadele’yi işlemiştir. Özellikle var olmak bu konuda yazılan ihmal edilmeyecek eserlerdendir.”¹⁹²

25.Kemal Bilbaşar:

“Cevizli Bahçe”¹⁹³ Adlı Kitaptan:

“Kadırga”:

Konu: Hikâyede Güllü Hacer adlı Gölbucağı’nda herkesçe tanınan bir kadının evlâtlık olarak aldığı Kevser’in kısa zamanda büyüyüp, gelişmesi üzerine, onu başından atmak için herkesçe çapkınlıklarıyla bilinen fakat buna rağmen etrafta ses çıkarılmayan dört eşli Hacı Kadir Ağa’ya vermek istemesi, bunu büyük bir sevinçle kabul eden Hacı Kadir’in kızı eve hizmetçi olarak alması ve bundan sonra gelişen olaylar ele alınır.

Özet: Evi çarşıda, dükkânı Gölbucağı’nda bulunan Hacı Kadir Ağa dört eşli bir kimsedir. Çarşı semti ile Gölbucağı semti aralarındaki çekişme nedeniyle onun hiçbir siyasî partiye üye olmamasından dolayı, onu kendilerine katmak için çaba gösterirler. Amaçları herkesçe tanınan bu kişinin muhtar olmasıdır. Gölbucağı halkı özellikle bu konuda çok dikkatli ve istekli bir biçimde çalışarak, onu başlarına muhtar olarak seçmeyi düşünmektedirler.

¹⁹¹ İleri, 1975:19-20.

¹⁹² Enginün, 2005:325.

¹⁹³ Kemal Bilbaşar, (1941):*Cevizli Bahçe*, Yeniyol Basım evi, İzmir.

Hacı Kadir, elma şarapları satmakla ve aynı zamanda hovarda kişiliğiyle ünlüdür. Gölbucağı'ndan evine giderken arada bir yosma kadınlarla takıldığı herkesçe bilinmesine rağmen ses çıkarılmaz. Bir gün Hacı Kadir'i gören karşı semtten biri onun iskelet haline gelen vücuduna bakıp, kadirga olarak adlandırmasıyla bu isim herkes tarafından kullanılmaya başlar. Kadirganın şarap fıçılarına itina ile su karıştırmaya yeltendiği bir sırada, Orduyeri semtinin tanınmış kadınlarından Güllü Hacer, onun yanına davetlilerine şarap almak için dükkânına uğrar. Güllü Hacer son zamanlarda evlâtlık olarak aldığı kızı Kevser'in çevredeki erkekler tarafından ilgi görmeye başlaması üzerine kendi tahtının sallandığını görüp, onu başından atmak için çareler düşünürken aklına hovardalığıyla bilinen Kadirga geldiğinden, şarap alma bahanesiyle onun yanına gelir. Kevser'i almasını, ona bakmasını ister. Böyle bir fırsatı kaçırmak istemeyen Kadirga, bunun ne şekilde olabileceğini sorar. Güllü Hacer, kızı hizmetçi olarak ve ismini değiştirerek evine almasının uygun olacağını, böylece kimsenin onu tanımayacağını anlatır. Kadirga oradan ayrılır, akşamüstü tekrar Güllü Hacer'e gelerek kızı paçavra elbiseler içinde evine götürür. Kadirga gelmeden önce oğlu Ahmet'te durumu öğrenmiş, önceden beri göz koyduğu Kevser'in eve getirilmesine sevinmiştir. Kevser eve kimsesi olmayan bir hizmetçi olarak getirilir, kadirga eşlerini binbir zorlukla onun faydalarından bahsederek eve aldırır. Kadirga oğlunu da Müezzinoğulları'nın kereste fabrikasına gitme konusunda ikna ettikten sonra artık Gülsüm adını alan Kevser'le birlikte olmanın plânlarını kurmaya başlar. Bir akşam bir sarhoştan yarın bir düğün olacağını duyunca, neşesi yerine gelir. Eşlerinin düğüne gideceğinden, Gülsüm'le baş başa kalma ihtimali onu heyecanlandırır. O gün erkenden eşleri düğüne gittikten sonra, dükkânı kapatıp eve gelir. Gülsüm'ün odasının önüne geldiğinde içeriden sesler duyar. Anahtar deliğinden içeriye baktığında oğluyla Gülsüm'ün birlikte olduğunu görür. O sinirle sobadan aldığı saçayağını oğlunun kalçasına fırlatır. Oğlu ve Gülsüm evden kaçarlar. Bu olaydan bir müddet sonra Ahmet'le görüşen Güllü Hacer babasının Kevser'le birlikte olamadığından dolayı bu kadar hiddet gösterdiğini anlattıktan sonra, Ahmet'e bir plânı olduğunu açıklar. Güllü Hacer, Kadirga'nın evine giderek, onunla görüşür. Kevser'in şu anda Gölbucağı'nda Saniyeler'in evinde olduğunu açıklar. Kadirga sarhoş bir halde Güllü Hacer'den kendisine yardımcı olmasını ister. Böylece onun rehberliğinde Kadirga Saniyeler'in evine gelir, Kevser'le baş başa kalma imkânı bulur.

Kevser daha önceden plânlandığı biçimde Kadırğa'yı tam baştan çıkardığı sırada Ahmet gençlerle birlikte kapıya dayanır. İçeriye girinceye kadar Saniye onu ekmek pişirdikleri fırına sokar. Ahmet ve arkadaşları önce Saniye'ye sonra Kevser'e Kadırğa'nın yerini söylemeleri için baskı yaparlar. Ahmet Saniye'ye babasının yerini söylemediği takdirde kızdırılan fırına atılarak zorla söyletileceği tehdidinde bulunur. Yaktıkları çalı, çırpıyı fırının içine atmalarıyla, Kadırğa'nın fırından fırlaması bir olur. Gençler ve jandarma Kadırğa'yı Gölbucağı köprüsünden Çarşı semtine kadar gezdirerek, her iki semte de rezil ederler. Kadırğa bu işte oğlunun parmağı olduğunu anlar. Onu evinin önüne kadar getirirler. En yaşlı eşi Fatma onu gençlerden almak için girişimde bulduysa da başarılı olamaz. Ertesi gün Kadırğa, Hâkim tarafından on üç yaşındaki bir kızla yakalandığından dolayı, üç ay hapis cezasına çarptırılır. Kadırğa hapisten çıktıktan sonra çarşı mahallesindeki evini satarak, Gölbucağı semtine taşınır. Kadırğa'yı tamamen kendine çektiğine inanan Gölbucağı halkı da muhtar olarak onu aday göstermekten vazgeçer.

Mekân: Hikâyede olayların geçtiği ana mekân yeri tam olarak verilmemiş olsa da bazı semt isimlerinden(Orduyeri, Gölbucağı)burasının bugünkü Bartın ili olduğunu anlıyoruz. Hikâyede özellikle Bartın'ın ve çevresinin mekân olarak, yazarın önem verdiği ve tasvir ettiği görülür:

“Yedi kilometrelik bir ırmak yolu ile Karadeniz'e 15 kilometrelik,köylü yapısı,bir şosa ile demir yoluna bağlı olmasına rağmen,meşe ve kestane ağaçlarıyla örtülü yüksek dağların çerçevelediği birkaç yüz kilometrekarelik bir ova üzerinde kurulmuş bulunan(B.....)kasabası tamamıyla kendi aleminde yaşar.”(s.18)

Hikâyede yine bu kasabada yer alan semtlere de yer verilir, tasvir edilir:

“Kasaba üç büyük semtten ibarettir. Bunlardan bir dağın yamacında tırmanmış olan Orduyeri mahallesinin kasabadan uzak kalmış bir hali vardır. Camdan tasarruf etmek için pencerelerinin yarısını kerpiç ve tezekle ören göçmenler, tezek ve mısır koçanı ortasında münzevi rastlarlar.”(s.19)

“Kasabanın merkezini işgal eden yarım ada üzerindeki mahalle halkı, hakikî kasabalı olmakla öğünür ve bir teveffük iddiasında bulunur. Hükümet, çarşı, cami ve pazaryeri hep bu yarımada üzerinde bulunduğu için görünüşte haksız değildirler. Fakat ırmağın öbür tarafında kurulmuş olan “Gölbucağı” küçük bir semt olmasına rağmen, dut ve ceviz ağaçlarıyla gölgeli bahçelerinin kıvrak kadın kahkahaları, neşeli ev oynak şarkıları, karanlık gecelerde hükümetin de, çarşının da hatta caminin de en ileri gelenlerini kendine çeker ve bunu bütün namuslu mahalleler iyi bilirler.”(s.20)

Hikâyede görüldüğü gibi yazar mekânı gösterirken o yerlerin göze çarpan en önemli nitelikleriyle tasvir etmeyi tercih etmiştir. Bunun dışında herhangi bir mekân tasvirine rastlanmaz. İç mekâna dair tasvirlerle de yer verilmemiştir.

“Tandır”:

Konu: Tandır adlı hikâyede bir vilâyetin valisinin kendisine okul yaptırmak için gelen bir köylüyü iftira atarak işkence yaptırması ve köylüye konağı yakmaya geldiğini zorla söyletmesi, köylünün bu halini gören ordu müfettişinin ondan bütün gerçekleri öğrenerek, orada bulunan bütün memurları işten atması anlatılır.

Özet: Hikâye bir vilâyetin Valisi yaz sıcağında sıkıntı içinde odasında kendisini denetlemeye gelen ordu müfettişini beklerken, bir ara içeriye bir köylünün girmesiyle başlar. Köylü çocuklarının kendileri gibi, cahil kalmaması için okul yaptırmak istediğini, parasının da tüm köylüler tarafından ödeneceğini söyler. Vali köylünün söylediklerine kulak asmadığı gibi biriken stresini atmak için eline bir fırsat geçmiş gibi köylünün sağlam bir kişiye benzemediğini, hakkında tahkikat yapılmasını ister. Köylü yaka paça jandarma ve polis tarafından götürülür. Köylü karakolda bir muavin ve iki polis memuru tarafından sorguya çekilir. Ayağı zorla oturduğu masadaki bir tandıra sokularak, ona hükümet konağını yakmak için oraya geldiği itiraf ettirilir. Vali, Emniyet müdürü, defterdar, ordu müfettişini karşılayarak, ilde ve çevresinde yapılan işlerden bahsederler. Vergilerin düzenli toplandığını, yolların yapıldığını, vilâyetin tahsil durumunun iyi durumda bulunduğunu açıklarlar. Bu durum sonrasında işlerin iyi

gitmesi üzerine bir ziyafet tertiplenir. Ordu müfettişi gece ziyafetten vali konağına kendisine tesis edilen yere dönerken, iki polisin ve bir jandarmanın arasında sürüklenerek götürülen köylü, onu görür, ondan yardım ister. Ordu müfettişi derhâl köylünün yanına getirilmesini söyler. Yanına getirilen köylü başına gelenlerin hepsini ona anlatır. Ordu müfettişi köylüyü dinledikten bir müddet sonra bütün memurları işlerinden uzaklaştırır.

Mekân: Hikâyede tam olarak olayların geçtiği yerin ismi verilmemekle birlikte köylünün Ahlat Köyü'nden gelmesi, bize bu ilin Kırklareli ya da Erzurum olma ihtimalinin yüksek olduğu tahminini ortaya çıkarır. Çünkü Anadolu'da Ahlat Köyü'nün bağlı bulunduğu ilçeler, buradaki illere bağlıdır. Hikâyede yazarın hem iç hem de dış cephe mekâna önem vermediği görülür. Bunun dışında adı geçen diğer bir dış mekân yeri de Adana'dır.

“Bir Tren Yolculuğu Esnasında”:

Konu: Hikâyede üç arkadaşın Bursa'nın Çekirge semtinde bulunan bir hamamda dinlendikten sonra üçüncü sınıf bir kompartımanda nasıl rahat yolculuk edeceklerini düşünürken, içlerinden jandarma olan Durmuş'un, Ali Bey'i ve anlatıcıyı bir mahkûm gibi onları kelepçe takarsa rahat bir yolculuk geçirebilecekleri konusunda ikna etmesine dayanır.

Özet: Hikâye üç arkadaşın birbiriyle Ankara'ya gitmeden önce birlikte kalacakları yeri tayin etmeye çalışmalarlarıyla başlar. Sonunda Kayserili Durmuş, Sivas Vilâyet ser mürettibi Ali Çavuş ve anlatıcı Çekirge'nin üçüncü sınıf bir ılıcasına yerleşmeye razı olurlar. Bu han odasında kaldıkları sırada akıllarına Ankara'ya trenle yapacakları yolculuk gelir. Bu yolculuğun sıkıntısından ve zorluğundan bahsederler. İçlerinden jandarma onbaşı olan Durmuş ortaya bir fikir atar. Eğer onları kelepçeyip, mahkûm gibi götürürse rahat edeceklerini vaat eder. Herhangi bir olumsuz durumla karşılaşmaları durumunda suçu üstüne alacağını söz verir. Böylece Durmuş arkadaşlarının eline taktığı kelepçeyle birlikte istasyona gelir. Trene bindikten sonra elinde tüfeğiyle birlikte bir kondüktör çağırarak, mahkûmlarla kendisine bir kompartıman ayarlamaya çalışır. Sonunda sekiz kişilik bir kompartıman tamamen

boşaltılır. Sonradan buldukları kompartımana bir adam gelerek oturur. Bundan sonra da seyahat esnasında başka bir hadise olmaz.

Mekân: Hikâyede adı geçen başlıca mekân yerleri Bursa-Çekirge, Yenişehir ilçesi, İstanbul-Karaköy, Ankara'dır. Hikâyede bunların dışında herhangi bir mekân ismine rastlanmaz. Hikâyede mekân değişken bir nitelik gösterir. İç ve dış mekâna dair detaylı bir tasvir yoktur.

“Sığırtmacı Durmuş Neden Jandarmaya Gönüllü Yazıldı”:

Konu: Hikâyede Çobanlıkla uğraşan Durmuş'un, haksızlıklara, zenginle, fakir; köylüyle şehirli ayırımına karşı çıktığından dolayı jandarma olması, haksızlıklara, yolsuzluklara karşı koymaya çalışması anlatılır.

Özet: Hikâyede Durmuş trende seyahat esnasında nasıl jandarma olduğunu anlatırken geçmişe çocukluğuna döner ve yaşadıklarını anlatmaya başlar. Durmuş doğduğu sırada annesinin ölümü üzerine, kendisine babasının baktığını, babasının bir gün dağdan kaçak odun getirirken korucular tarafından vurulup, ölümüyle birlikte aç kalmamak için çobanlığa başladığını açıklar. Babasının ölümünden sonra babasından kalan mallara muhtar ve imam el koyar. Muhtar, ona kendi evinden bir oda vererek orada kalmasını ister. Bir gün kaymakam, köye gelerek köyde bir mektep açılacağını açıklar. Bu haber köyde bomba etkisi yapar. Başta imam çocukların bundan sonra cami yerine mektebe gidecek olmasından dolayı endişe duyarak, rahatsızlığını muhtara bildirir. Muhtar jandarma ve kaymakamın korkusu dolayısıyla mektebin yapılmasına doğrudan karşı çıkmaz. Ancak çevresine mektebin uğursuzluk getireceğini, herkesin lânetleneceğini söyler. Durmuş sık sık yeni gelen köy hocasını ziyarete gider. Onun öğütlerini alır. Köy hocası fakir-zengin, köylü-şehirli ayırımına karşı çıkar. Köylülere yapılan muamele ile şehirlilere yapılan muamelenin farklı olması onu yıpratır. Bir gün onu kendini mektepte asmış bulurlar. Bunun ardından Süleyman Ağa oğlu Ali'yi bıçaklayarak öldürür. İmam bunun da mektebin uğursuzluğundan kaynaklandığını söyleyerek, burasının yıkılmasına aracılık etmiş olur. Süleyman Ağa'nın kendi oğlunu öldürmesinin altında yatan asıl sebep ise servetinin evlendiği kadının malının yabancı bir kimsenin eline geçmesini istememesidir. Bu yüzden oğlu Ali'yi kendi üvey kızı ile

evlendirir, ancak Ali sevdiği kız olan Ayşe ile birlikte olur. Bunun üzerine babası mirası Ali'nin yeni gelinle yememesi için oğluna boşanmasını söyler. Sonunda oğlunu boşattıktan sonra mahkeme çıkışında köye dönerken baba-oğul kavgaya tutuşur, babası oğlunu bıçaklar. Bu olayla ilgili olarak köye jandarma gelir ve olayı soruşturmak için herkesi yargılamaya başlar. Köylülere cinayeti kimin işlediğini söylemeleri için baskı kurar. Durmuş da bu hırpalamadan nasibini alır. Sonunda üç aylık hamile Ayşe eşini babasının öldürdüğünü itiraf eder. Durmuş bu mahkemeye geliş gidişleri sırasında Ayşe'ye ilgi duymaya başlar. Bu ilginin karşılıksız olmadığını görünce Süleyman Ağa'nın onbeş yıl yemesinden sonra onunla evlenmeye karar verir. Babasından kalan mirası geri almak için Muhtar ve imama başvurur. Ancak olumsuz yanıt alır. Bunun üzerine yeniden mahkemeye düşer. Mahkeme üç sene sürer. Sonunda muhtar ve imam buldukları yalancı şahitlerle malların kendilerine ait olduğunu ispatlarlar. Durmuş üç senelik mahkeme masraflarının parasını ödemeye mahkûm olur. Parayı ödeyemediğinden, jandarmalar tarafından götürülür. Sonunda suçsuz olduğu ispatlanır. Geriye döndüğünde Ayşe'nin evini boş bulur. Orada bulunan bir yaşlı kadın o yokken küçük çocuğunun sıtmadan öldüğünü, Muhtarın oğlunun da yalnız başına kalan Ayşe'yi dağa kaldırdığını öğrenir. Muhtarın evine gidip, muhtarın oğlunu öldürür. Dört yıl hapis yattıktan sonra, jandarmadan, ağadan öç almak için jandarma olmaya karar verir. Eski jandarmalardan birini Eskişehir'de bir tahıl pazarında zahire tüccarı olarak görünce onun zamanında jandarma olduğu zaman köylüyü soyanlarla birlikte olduğunu söyleyerek, onu önüne katıp, götürür.

Mekân: Hikâyede geçen mekân yerleri Kayseri'nin ismi verilmeyen bir köyü, yazar tarafından şu şekilde tasvir edilir:

“Koyümüzün adını nidecan...Dıvarları tezек sıvalı,koylünün yüreği gibi goz goz daştan yapılmış;alçak,penceresiz evler..Yosun tutmuş ağaç yalağında koyün gazı,ördeği yıkanan,ağaç oluşundan,göz yaşı gibi su damlayan ağaçsız Anadolu köylerinden biri farzet.”(s.78)

Bunun dışında ismi geçen diğer bir mekân yeri Eskişehir'dir. Ancak buraya dair hiçbir tasvir yoktur. Mekân ikinci planda kalmıştır. İç ve dış mekâna gereken önem verilmemiştir.

“Hava ve Ispanak Uğruna”:

Konu: Hikâyede sarp bir kasabaya düşen bir öğretmenin burasının havasına alışamadığı için ve ıspanak yiyemediği için İstanbul’a giderek hava değişimine ihtiyacı olduğunu belirten bir heyet raporu alması, şimdi de Ankara’ya bu raporu sunmaya gitmesi anlatılır.

Özet: Hikâyede mısırla yoğurttan başka yiyecek bir şey bilmeyen küçük bir köyde bulunan bir muallim, sonunda hava değişikliği ve ıspanak yemeği isteğiyle köyden askere gidenleri almak için gelen motora binerek İstanbul’a gider. Oradan aldığı heyet raporuyla şimdi Ankara’ya giderek yer değişikliğinin onaylanmasını ummaktadır. Tren yolculuğu boyunca bu konu üzerinde konuşur.

Mekân: Hikâyede öğretmenin görev yaptığı yerin ismi verilmemiştir. Burasının nerede bulunduğunu kestirmek zordur. Sadece bu kasabanın Karadeniz bölgesinde bulunma ihtimalinin yüksek olduğu parçadan sezilebilir. Öğretmenin görev aldığı köy şöyle tasvir edilir:

“Çıplak kayaların üzerinde kurulmuş bir köydü. Deniz kıyısından daydı..Amma vapurun uzaktan geçtiğini bile göremezsin.Arada sırada küçük yelkenliler tuz ve gaz getirir,giderler.O kadar...Mübarek Serendip gibi bir yerdi.Ne kasaba ile bir alakası,ne dünya ile bir alışverişi var.Bir keçi yolu ile oniki saatte kasabaya varılırmış.Amma o korkunç geçitleri göze almak şartıyla...İnsanlar mısır ekebilirler diye kayaları eşerler,dururlar.”(s.87-88)

Bunun dışında hikâyede geçen diğer önemli yer isimleri Ankara ve İstanbul’dur.

“Pazarlık”¹⁹⁴ adlı kitaptan:

“Akrabalar Arasında”:

Konu: Hikâye Hüsnu Tapar ve ailesi, oğlu, geliniyle geniş bir aile olarak görünen bir insan topluluğunun hayatından, yaşam mücadelelerinden, akrabalarıyla olan ilişkilerinden bahseder.

Özet: Hikâye Yurt muhasebecisi Hüsnu Tapar’ın cami imamıyla birlikte her zaman olduğu gibi sabah namazından çıktıktan sonra konuşmalarıyla başlar. Hüsnu Tapar, cami imamıyla dini konular hakkında arkadaşlarıyla yaptığı tartışmalardan övgüyle bahseder. Onlara verdiği öğütleri anlatır. İmam yine böyle bir cami çıkışı Hüsnu Tapar’ın arkadaşlarıyla arasında geçen yeni bir tartışmayı anlatmasını beklerken, Hüsnu Tapar evde birkaç günden beri kömürsüz kaldıklarından bahsederek, imamdan müsaade isteyerek kömürcüye gider. Güç belâ dört kilo kömür alır. Eve geldiğinde, oğlunun eşi Meliha’yı ve yeni doğan bebeği uyandırmadan sobayı yakma telâşına düşer. Bu sırada çıkan bir gürültüyle Meliha uyanır. Hüsnu Tapar’dan sobayı kendisinin yakmasını ister. Hüsnu Tapar buna karşı çıkar. Son birkaç gündür Hüsnu Tapar gelininin yorulmaması için eşinin emriyle, hizmetçi İşgüzar’ı almıştır. Ancak İşgüzar’ın da kendinden önceki iki hizmetçi gibi kaçıp gitmesinden korktuğu için birkaç gündür en azından kahvaltıyı kendisinin hazırlamasının hizmetçiye bir yardımı olacağını düşünür. Öğleden sonra Hasan Tapar’ın yeğeni Vasfiye gelir. Vasfiye evli bir adamın ikinci karısı olarak evlendikten sonra, ondan çocukları olmuş, bir kadındır. O geldikten sonra evdeki konu onun yaptığı yanlış evliliğe yoğunlaşır. Özellikle evli bir adamla evlendiğinden dolayı Hüsnu Tapar onu fırçalar. Vasfiye, Melek Hanım’ın da kendisine yüklenmesi ve bu konuda söz söylemesi üzerine konuyu değiştirmek için babası Hasan Ağa’nın durumunu sorar. Hüsnu Tapar, onun bütün mal varlığını oğlu ve gelini için satmasını eleştirir, özellikle bu duruma Hasan Ağa’yı sevkedenin ve ona bütün mal varlığını satıp, bağışlatanın eşi Naciye olduğu söylenir. Yine oğlunun da eşine uyarak babasını atıp tutması hatta onu dövmesi üzerine, Hüsnu Tapar, kendisinin onlara bağırarak, dayısına kendisinin bakacağını söylediğini anlatır. Bu olaydan bir süre sonra

¹⁹⁴ Kemal Bilbaşar, (1944):*Pazarlık*, Güneş basım ve yayın evi, İzmir.

da muhasebeciliğini yaptığı yurtlardan birinde ona bir kapıcılık işi bulur. Hüsnü Tapar, bir gün her zamanki gibi okula uğramaya gittiğinde kendisine yurt kapıcısının dün akşam kömürden zehirlenerek öldüğü haberi verilir. Bu haber karşısında şaşkınlığa uğrayan Hüsnü Tapar, henüz dayısını rahat bir hayata kavuşturulmuş sadece on beş gün olmasından dolayı ve yeni aldığı paltoyu giydiremediği için üzülür. Yurda gittiğinde ölenin dayısı değil, binanın eski kapıcısı olduğunu öğrenir. Bu haber karşısında sevinir, dayısını görünce ona sarılır. Hüsnü Tapar, aldığı bu şok haber üzerine evdekilere bekçinin yaptığı gibi bir oyun oynamayı tasarlar. Ancak eve vardığında herkesi gözü yaşlı bulunca onlara gerçeği açıklar, dayısının ölmediğini eski bir yurt kapıcısının öldüğünü söyler. Bu sırada Hüsnü Tapar'ın kızı Filiz eve elinde büyük bir paket oyuncakla döner. Kız arkadaşı Nuran'ın bu hediyeği kendisine verdiğini yarın Ankara'ya gideceklerini anlatır. Annesi Melek Hanım kızına onun bu hediye altında kalmamasını hemen onun da Nuran'a bir hediye almasını öğütler. Kızının yan çizmesi üzerine kendisi bir hediye alıp gelir, yanına bir komşu kızını vererek gitmesini söyler. Filiz'in gitmek istememesi abisi Kerim'in yarın Ankara'ya bir trenin bulunmadığını açıklaması üzerine Filiz'in başına kötü bir şey gelmesinden şüphelenen annesi Melek Hanım feryadı basar. Filiz, sonunda on günden beri kendisine bir adamın oyuncak, çikolata aldığını soran olursa arkadaşının aldığını ailesine söylemesini tembih ettiğini açıklar. Hemen Filiz'i muayeneye götürülür, korkulan durum olmaz. Hüsnü ve Kerim Tapar, telâş içinde polis karakoluna giderler. Karakol kumandanı başlangıçta bu olay üzerinde pek durmaz, kızın okula giderken iki polisin onu takip etmesi, herhangi bir kimsenin yaklaştığı görülürse yakalanmasını emreder. Kıza sabıkalı adamların fotoğrafları gösterilir. Kız kendisine sarkıntılık eden kişinin 'pireyi kaçırmaz Hakkı' olduğunu açıklar. Hakkı kısa sürede yakalanır. Kısa bir süre sonra da her şeyi itiraf eder. Bunun dışında Hakkı bakkalın babasını öldürüp, ona düşen mirastan faydalanmak için kulaksız Lütfi ile anlaşmış olduğunu da itiraf eder. Böylece komiser umduğundan fazlasını öğrenir, Hasan Ağa'nın oğlunu hapse atar.

Mekân: Hikâyede ana mekân yeri olarak gösterilen yer İzmir'dir(Alsancak, Göztepe, Konak). Bunun yanı sıra Ankara, Fethiye adı geçen diğer önemli mekanlar olarak göze çarpar. Hikâyede dış cephe mekânın sadece dekor sahnesi olarak verildiği görülür. İç cephe mekâna ait ise birkaç yerde kısa tasvirlerle yer verildiği gözlenir:

“Odanın hali pek perişandı. Lâzımlıklar, limon kabukları, yaş bezler... Odanın havasında ekşi nefes kokusu gibi nemli ve sıcak bir buğu vardı.”(s.56)

“Öyle büyük evleri vardı ki..Odalar hep halı döşeli idi.”(s.58)

“Çoluk Çocuk Sahibi”:

Konu: Çoluk Çocuk Sahibi adlı hikâyede belediyede çavuşluk yapan Salih Tokgöz adında bir tipin kasaba esnafı üzerindeki etkisi ve herkesten rüşvet alması anlatılır.

Özet: Hikâyede Salih Tokgöz adındaki belediye çavuşunun her zamanki gibi vilâyete giden arabacıların hayvan suladıkları, kamyonların su aldıkları çeşme başında nalburların yolcu kamyonunu beklerken görülür. Burada beklediği sırada kasabadan eşekli bir köylünün geldiğini gören Salih Tokgöz onun telâşlı davranışlarından şüphelenerek, durdurur. Ondan bir sigara ister, köylü cebinden çıkardığı tütün tabakasını uzatarak, kasabadan hayvan derisi getirdiğini söyler. Köylünün aceleci davranışlarından şüphelenen belediye çavuşu küfelerini boşaltmasını ister. Köylü boşaltmamak için direnmeye, bahaneler bulmaya çalışır. Salih Tokgöz’e sonunda evdeki çocukları için ekmek aldığı itiraf eder. Köylünün kendi karşısında yalvarması ve bırakıp gitmesi karşılığında patetes soğan getireceği vaadi Belediye çavuşu Salih Tokgöz’ü yeterli derecede tatmin etmez. Köylü cebinde arta kalan dört lirasından iki lirasını vermeyi teklif eder, sonunda üç lira üzerinde uzlaşılır. Tokgöz, bir de köylüden gelirken kendisine besili bir tavuk getirmesini şart koşar. Köylü oradan uzaklaştıktan sonra, nalbur kamyonu geçerken Salih Tokgöz, düdüğünü öttürerek kamyonu durdurur. Kamyona gereğinden fazla adam bindirdiklerini, kamyonun frenlerinin de iyi tutmadığını bu yüzden ceza yazabileceğini söyler.

Kamyon şöförü muaviniyle bir zarf içerisinde beş lira göndererek işi tatlıya bağlar. Salih Tokgöz oradan kasabaya gider, kendisini bekleyen eskiden Milli Mücadele’ye , çete faaliyetlerine katılmış, Cumhuriyet’in ilânından sonra topladığı paralarla ekin işlerine girmiş, bir süre kaçakçılık, sürücülük işleri yaptıktan sonra,

durulmuş bir kimseyi ziyaret eder. Son zamanlarda yine yanlış yollara saparak, karaborsacılık işine girmiş, şehirdeki fakir halktan, gebe kadınlardan ve memurlardan topladığı basmalarla, kaput bezleriyle, entariler ve şalvarları, mintanları diktirerek bunları pazar zamanlarında köylülere kendi dükkânında satmakla meşguldür. Bundan birkaç saat önce Salih Tokgöz'ün kendisine takip edildiğini bildiren bir kâğıt bırakması yüzünden Salih Tokgöz'ün dükkânına girmesiyle birlikte ona teşekkür eder. Belediye çavuşu polisle jandarmanın yaptığı işin farkına vardığını kendisini suçüstü yakalamak istediklerini açıklar. Ancak arkasında kendisinin bulunduğunu söyleyen Raif Efe'ye, belediye çavuşu eliyle para işareti yaparak ondan da yardımlarına karşılık yirmi lira alır. Salih Tokgöz belediyeye giderken açık şarap satan Hurşit Ağa'nın meyhanesine de uğrar. Orada durup iki kupa bardağı şarabı içer. İçerisini iyi temizlemediği takdirde belediyenin gelip, kendisine ceza yazabileceğini söyler. Belediyeye geldiğinde belediyenin hademesi kendisinin Saadettin Bey'in çağırdığını anlatır. Saadettin Bey Belediye çavuşuna sinsi bir gülüşle karşılayarak, on iki yıl boyunca yaptığı hizmetlerden dolayı onun terfiye hak kazandığını bundan sonra çarşı pazar dolaşmayıp, belediyede bir odada oturup, dinlenebileceğini açıklar. Bu durumdan memnun olmayan Salih Tokgöz bu göreve kendisinden çok Şişko Salih'in verilmesinin daha uygun olacağını, buna karşılık olarak kendisine verilen kumaşı, sütlü maltız keçisini alabileceğini, ayrıca bahçelerinde bulunan kuyu suyunun ikisine de yeteceğini söyler. Çoluk çocuk sahibi bir insan olarak dolaşmanın kendisi için daha iyi olacağını açıklar. Böylece Saadettin Bey'i ikna eder.

Mekân: Hikâyede adı verilmeyen kasabaya bağlı olan köylerden birinin ismi Kavaklı olarak verildiği göz önünde bulundurulursa, ilk tespitlerimize göre yedi adet ilçenin (Edirne ili Meriç ilçesi, Afyonkarahisar Şuhut İlçesi, Ankara Altındağ İlçesi, Bayburt ili, Demiröçzü ilçesi, Mersin İlçesi Mut İlçesi, Uşak Karahallı ilçesi, İstanbul ili, Silivri ilçesi) Kavaklı isminde bir köyü içerdiği görülür. Ancak hikâyede yazar detaylı bir ipucu vermediğinden bu köyün adı geçen ilçelerden hangisinde geçtiğini tam olarak tespit edilememiştir.

Hikâyede dış cephe ve iç cephe mekâna hemen hemen hiç yer verilmediği görülür. Sadece Hurşit Ağa'nın meyhanesinden bahsedilirken içerisi şu şekilde tasvir edilir:

“Yerler süprüntü ile dolu idi. Kapının arkasındaki fiçidan çirkef kokuları yükseliyordu. Arada sırada bir sinek dalgası kalkıp konuyordu.”(s.82)

Kemal Bilbaşar öykülerinde genel itibarıyla köylüyü, fakiri, ezilmiş, hor görülen kesimi konularında ele almayı yeğlemiş, açık, içten bir dille bunları hikâyelerinde yansıtmaya çalışmıştır. Gerçekçi bir bakış açısıyla hikâyelerini anlatmaya özen gösterdiği görülür. Kemal Bilbaşar’ı bitirmeden önce onun sanat anlayışı ve hikâyelerinde değindiği konulara dair verilen bilgilerden bir bölümünü burada vermeyi uygun görüyoruz.

“İlk hikâyelerinde Anadolu kasaba halkının yaşayışını anlatan Kemal Bilbaşar, Cevizli Bahçe’de yer alan Refik Halid tarzındaki yerli ve renkli hikâyelerinde, esnafın, tüccarın, memurun çatıştığı dedikodulu, dalavereli eğlence hayatını tasvir eder.1944’te yayınlanan Pazarlık adlı kitabında ise İkinci Dünya Savaşının getirdiği ahlakî çöküntüleri, vurguncu yeni zenginler karşısında ezilen küçük insanları rüşvet, fuhuş, kaçakçılık gibi yeni para kazanma yollarının halk arasında yayılışını ve bu yeni düzenin halk hoşgörüsüyle karşılaşımını ele alır. Hikâyelerinde gözlemci gerçekçi bir tavır vardır.”¹⁹⁵

“Halkın yaşayışı ve sorunlarıyla birlikte inanışlarına ve törelerine de yer veren Kemal Bilbaşar yer yer mizahî denemekle birlikte öykülerinde toplumsal ve eleştirel gerçeklikten ayrılmamıştır. Ege ve Karadeniz bölgeleri ile Orta Anadolu’da geçen öykülerinde bu yörelerin çok sayıda kasaba halkıyla, kentlerin kenar semtlerinde yaşayanları buluruz. Yazar toplumumuzun büyük çoğunluğunu oluşturan yoksul sınıfı vermeyi yeğlemiştir. Konuları, olayları ve kişileriyile romanlarını tamamladığı öykülerinde, yer yer yöresel konuşmaları yansıtan arı bir Türkçe, genelde kısa cümlelerle açık

---

¹⁹⁵ İslâm, 2006:337.

seçik bir anlatımı vardır.”¹⁹⁶

“Kemal Bilbaşar, yazı hayatına hikâye yazarak başlamıştır. Hikâyelerinin konuları, genellikle Kuzey-Anadolu(Bartın ve çevresi),ve Batı-Anadolu(İzmir ve çevresi)kasabalarından alınmıştır. Devrimlere karşı olan tutucu kişilerin(imam, müftü, baġnaz, eşref)ileri düşünceli kişilere karşı olumsuz davranışları, özellikle İkinci Dünya Savaşı yıllarındaki yaşama sıkıntısının doğurduğu güçlükler içerisinde ortaya çıkan ahlâk çöküntüleri, kumar, rüşvet, fuhuş, karaborsacılık, vurgunculuk, kaçakçılık, çıkar çatışmaları, ezilen küçük memurun çaresizliği vb. gibi toplumsal olaylar, yerli töre, inanç ve gelenekler içerisinde verilmiştir.”¹⁹⁷

“...Kemal Bilbaşar konularını özellikle Batı Anadolu kasabalarından alır. İnançlar, gelenekler ve töreler, hayat görüşleri, çatışan menfaatler, yerli tasvirlerle beslenmiş tasvirler, sebep ve sonuçlar arasında gelişen menfaatler, yerli renklerle beslenmiş tasvirler, sebep ve sonuçlar arasında gelişen bir olayı, gelenekçi bir anlatıyla ortaya serer. Refik Halit’le başlamış olan bir memleket hikâyeciliğini, hicivci ve sert bir gerçekçilik anlayışı içinde devam ettirir.”¹⁹⁸

“ ‘İçtimaî Adaletsizliğe’karşı olduğunu belirten yazar eserlerinde insanları koruyamayan sosyal düzene karşı olduğunu her fırsatta ortaya koyar. Hikâyelerinde toplumda örnekleri çok da olsa seslerini duyuramayan, binbir ıstırap içinde kıvranan insanları çok çarpıcı olayların kahramanı olarak anlatan yazar,’sosyal adaletsizliğin’tezahürlerini gösterir. Bu hikâyeler okuyucuda buruk bir etki bırakır. Hikâye ve romanları Ege’den Doġu Anadolu’ya kadar uzanan geniş bir mekânı ele alır. Yazar insan ve çevre şartlarını ülkenin

¹⁹⁶ Öneroy, 1984:236–237.

¹⁹⁷ Cevdet Kudret,(2004): “Kemal Bilbaşar”,*Türk Edebiyatında Hikâye ve Roman(1923-1959)*, Dünya Yayınları, Cilt:3, İstanbul:s.238.

¹⁹⁸ Necatigil, 2004:102.

her bölgesinde görmüş ve eserlerinde işlemiştir.’’¹⁹⁹

26.Enver Naci Gökşen:

“Durakta Bir Adam” Adlı Kitaptan²⁰⁰

“Teselli”:

Konu: Teselli adlı hikâyede Emine Nine’nin bahçesine giren tavukları önlemek için, bir çit yapması, buna rağmen tavukların bahçeye girip, ninenin mısır, fasulye, kabak tohumlarını yemeye devam etmeleri üzerine tarlaya bir korkuluk yapması, mahalle çocuklarının ninenin korkuluğunu taşlamaya başlamasıyla birlikte tavukların kaçması ve böylece ninenin mahsulünü kurtarması anlatılır.

Özet: Emine Nine, evinin yanında ufak bahçesinden karnını doyuran, toprağa hükmetmeği oğlunun hâkimiyetine girmeye tercih eden ihtiyar bir kadındır. Mart ayının sonlarına kadar yağmur yağmaması üzerine Emine Nine yağmur yağması için dua eder. Duası kabul olur, günlerce süren sağanak yağışlar başlar. Bu seferde Emine Nine yağışlardan dolayı tarlasını sürmeye fırsat bulamaz. Nihayet yağışların durduğu bir gün tarlasını sürme fırsatı eline geçer. Tarlasını sürdükten sonra onu çevreleyen çitleri onararak, dışarıdan herhangi bir hayvanın girmesini önlemeyi amaçlar. Ancak bütün mahallenin tavukları nine gittikten sonra iki horozun peşine takılarak, tarlaya girip, ninenin ektiği mısırların hepsini yerler. Kabak ve fasulye ocaklarını da dağıtırlar. Anlatıcı bu durumu Emine Nine’ye söyler. Emine Nine yeni önlemler alır. Çiti onarır, her tarafını kontrol eder. Fakat tavukların bir süre sonra yine tarlaya girdiği, ekinleri talan ettiği görülür. Yazar-anlatıcı bir sabah uyandığında Emine Nine’nin tarlanın ortasında kolları yana doğru açmış, ayak üstünde ileri doğru atmış bir biçimde olduğunu görür. Sonradan bunun Emine Nine değil, onun elbisesi giydirilmiş, bir korkuluk olduğunu anlar. Tavukların korkuluğa rağmen yine tarlaya girdikleri görülür. Mahallenin çocuklarının korkuluğu taşlaması üzerine tavukların kaçmaya başladığını gören Emine Nine bu duruma kızmaz. En azından mahsulünün çocuklar sayesinde

¹⁹⁹ İnci Enginün, (2005):*Cumhuriyet Dönemi Türk Edebiyatı*, Dergah Yayınları, İstanbul: s.325–326.

²⁰⁰ Enver Naci Gökşen, (1939):*Durakta Bir Adam*, Kader Basım evi.

korunduğunu düşünür, korkuluğu çocuklar gittikten sonra onarmaya başlar.

Mekân: Hikâyede mekân yeri olarak gösterilen yer Adapazarı'dır. Burası hakkında detaylı bir dış cephe tasvire rastlanmadığı gibi iç cephe tasviri de yoktur. Hikâyenin girişinde sadece kısa bir dış cephe tasvirine rastlanır:

“Adapazarı’nda önü, arkası, yanları, belki tepesi bile ağaçlarla örtülü bir evde oturuyordum. Evimin yanında ufak bahçesinden karnını doyuran, toprağa hükmetmeyi oğlunun hâkimiyetine girmeye tercih ederek oradan ayrılmayan, Emine Nine diye anılan ihtiyar bir kadın oturuyordu.”(s.9)

“Küskün”:

Konu: Küskün adlı hikâyede herkesten kaçan, garipliği ve anlaşılmazlığı yüzünden kimsenin peşinden koşmadığı aklî dengesi yerinde olmayan İsmail Ağa'nın hayatı ve bu hale nasıl düştüğü anlatılır.

Özet: Yazar hikâyesinde aklî ve ruh dengesi yerinde olmayan delilere değindikten ve bunların Anadolu'nun her yerinde bulunan, rahat yüzü görmeyen sokakta çocukların dalga geçtikleri, peşini bırakmadıkları tipler olduğunu söyledikten sonra bunlardan biri olan İsmail Ağa'nın hayat hikâyesini anlatmaya başlar. İsmail Ağa, Bahriyeli'nin kahvesinde yaşayan, işi, gücü bulunmayan hiddeti en zararsız olan akıl hastalarından biridir.

Ancak bütün hiddetini ve sinirini kendini besleyen, traş eden, giydiren Bahriyeli'ye karşı kullanır. Anlatıcı İsmail Ağa'nın deli olmadan önce Kirmasti'de akli başında, hali vakti yerinde yetişkin kızıyla yaşarken, kızının sevdiği evleneceği adama nikâhtan önce kendini teslim etmesi ve kızın müstakbel kocasının ortadan kaybolmasıyla birlikte, İsmail Ağa'nın kızı kasabada kötülenmeye başlar. Babası bu durum karşısında kızını uzak bir akrabasının yanına gönderdikten sonra, bütün malını mülkünü satarak kızına gönderir. Amacı kızının namusunu kirleten delikanlıdan intikam almaktır. Bu düşünceyle yola çıkan İsmail Ağa, ancak Bandırma'ya kadar gelir. Burada

kendini kaybederek, aklî dengesini yitirir. Bahriyeli'nin kahvesine sığırır. Bir gün intikam almak için yola düştüğü genci Bandırma iskelesinde görür, yanına yaklaşır. Tabancası olup, olmadığını sorarak gençten kendisini öldürmesini ister. Sonradan bu gençle sık sık Bahriyeli'nin kahvesinde görüşür. Asıl amacını unuttur, aklını kaybeder.

Mekân: Hikâyede mekân olarak gösterilen yerler Bursa'nın Kirmasti(Eski adı Mustafa Kemalpaşa)ilçesi ve Bandırma'dır. Ancak bu dış mekân yerlerine dair detaylı bir tasvir, tanıtıcı bilgiye rastlanmaz. Yalnız hikâyede mekân-insan ilişkisine örnek teşkil eden sokak-insan ve burasının aklî ve ruh dengesi yerinde olmayan insanlar için önemi ortaya konur:

“Kendilerini hayatın şah damarı sokağa vermiş bu zavallı ve sefil insanların hiçbir sırrı yoktur. Hayatları sokak kadar açık ve korkunçtur. Sokak, nice saadet ve faciaların başlangıcı ve sonu olan sokak, onların yalnız sığınağı değil, hayat tragediyalarının son perdesinin sahnesidir de... Onların sırrını kaybeden, bir memleketin diline destan olan hayatları sokağa düşmeden mezara varmaz. Fakat sığındıkları sokak onlara iğrenç dişlerle sırtır; alay, hakaret, tartaklama onlar içindir. Ama sokağın bu öz evlâtlarının suçu nedir, kimse düşünmez! Ve bir Anadolu şehrinin meşhurlar listesinde onlar trajik-komik bir çeşnidirler.”(s.23)

Hikâyede bunun dışında herhangi bir iç ya da dış mekân tasvirine rastlanmaz.

“Kesik Hasan”:

Konu: Kesik Hasan adlı hikâyede Eskihisar kasabasında halk tarafından çok sevilen Hasan'ın yaşam hikâyesi anlatılır.

Özet: Kesik Hasan, Gebze'nin Eskihisar Köyü'nde herkes tarafından sevilen bir kişidir. Hasan küçüklüğünden itibaren bir sokak çocuğu olarak, anasının, babasının kim olduğunu bilmeden köprü altında yatmış, kalkmış zeki, kurnaz bir çocuktur. Balıkhaneye girdiği zaman burada da balık yüklü kayıkları boşaltmakla görevli olduğu süre içinde, kimseye göstermeden kendine balık aşırıldığı görülmüş, mal sahiplerinden

dayak yiyip, sonunda balıkhaneden koğulmuştur. Hasan'ı sonunda orada bulunan balıkçı Salih Reis alıp, Eskihisar'a getirir. Hasan'ın çocukluğundan beri devam ettirdiği bir alışkanlık olan hırsızlığı yetişkin bir insan olduğu zamanda devam eder. Ona göre balık çalmak bir suç değildir. Arada sırada arkadaşlarından aldığı kayıkla denize açılır, yiyeceği kadar balık tutup geri döner. Yine böyle arkadaşlarından birisinin kayığıyla denize açıldıktan sonra, hiç balık yakalayamadan geri döner. Bir arkadaşından birkaç uskumru alarak yumurtalı yahni yaptıktan sonra hayatta en fazla değer verdiği rakıyı alacak parasının olmaması canını sıkır. O her gün balık yanında rakı içmeye alışmış bir kişidir. Salih Reis ona iki buçuk lira vererek, eğer bir saatte iki şişe rakı alıp gelirse birlikte içebileceklerini vaat eder. Ancak bu süreçte Gebze'ye gidip gelmek zor olduğu için sonradan bu öneriden vaz geçer, ama Hasan bir saatte bu işi başaracağına dair iddiaya girer. Elli dakika sonra tarlasından dönen bir köylü Hasan'ı köyün girişinde elinde kırılmış rakı şişelerinin parçalarıyla ölü bulur.

Mekân: Hikâyede mekân yeri olarak gösterilen yer, Gebze'ye bağlı olan Eskihisar Köyü'dür. Hikâyenin girişinde kısaca şu şekilde tasvir edilir:

“Gebze'nin bir sahil köyü olan Eskihisar çok şirin bir balıkçı köyüdür.”(s.39)

Hikâyede bunun dışında adı geçen bir diğer mekân yeri İstanbul'dur. Hikâyede gerek iç gerekse dış mekâna gereken önem verilmemiş, ihmal edilmiştir.

“Son Çare”Adlı Kitaptan:

“Göz Mü,Sakal mı?”:

Konu: Hikâyede gözü bozulan yaklaşık altmış yaşlarında olan Hacı Ahsen Ağa'nın gözünün ağrısından kurtulmak için kasabaya gelmesi ve burada bulunan doktorun onun uzun sakalını beğenmediği için gözünün iyileşmesi için sakalını kesmesi gerektiğini söylemesi ve buna bağlı gelişen durumlar anlatılır.

Özet: Hacı Ahsen Ağa, gözünün kahveci Adem'in, İmam Tahir'in nasihatlarına ve dediklerine uymasına rağmen geçmemesi üzerine muallimin tavsiyesiyle kasaba doktoruna gelir. Kasaba doktoru kendisiyle hemen hemen aynı yaşta olan Hacı Ahsen'in sakallarının aşırı uzun olması dolayısıyla itici bularak, gözünün iyileşmesi için uzun olan sakalının kesilmesi gerektiğini aksi takdirde bir gözünün kör olabileceğini söyleyerek, kesmeye ikna eder. Sakalını kestiren ve gözüne baktıran Hacı Ahsen eve döndüğünde karısı şaşkın bir biçimde onun sakalsız haline bakarak, hayal kırıklığına uğrar. İki köyde alay konusu olmaması için bir plân yaparak sakal bitine yakalandığını, bu yüzden bir müddet peştemalle gezmesi gerektiğini çevresindeki insanlara anlatırlar. Sakal kısa bir süre sonra tekrar eskisi gibi olur. Doktorun sürdüğü ilâcın etkisi geçer, gözünde yine bozukluk oluşur. Hacı Ahsen Ağa sakalsız olmaktansa tek gözlü kalmanın daha iyi olduğunu düşünerek, tekrar doktora gitmekten vazgeçer.

Mekân: Hikâyede mekân yeri olarak gösterilen yerler Doğu Anadolu'nun bir kasabası ve Dıvarcık Köyü'dür. Hayali olması ya da isminin sonradan değiştirilmiş olması muhtemeldir. Hikâyede iç cephe mekân da ihmal edilmiştir.²⁰¹

27. Halikarnas Balıkçısı (Cevat Şakir Kabaağaç):

“Ege Kıyılarından”²⁰² Adlı Kitaptan:

“Knidos Afrodit”:

Konu: Knidos Afrodit adlı metin, hikâyeden çok bir gezi niteliği taşır. Metinde ele alınan konu anlatıcının bir grup balıkçıyla birlikte Knidos harabelerine gelmesi, burada eski şehir harabeleri arasında gezerken, Knidos Afrodit heykelinin önünde uyuya kalması, Afrodit'in heykelinin rüyasında canlanarak onunla konuşması, ona kendinden bahsetmesidir.

²⁰¹ Enver Naci Gökşen, (1942):*Son Çare*, Necip Güllü Matbaası, Adapazarı.

²⁰² Halikarnas Balıkçısı, (1939):*Ege Kıyılarından*, Sertel matbaası, İstanbul.

Özet: Hikâyede yazar-anlatıcı bir grup balıkçıyla birlikte Knidos Afroditî'ne gelir. Buraya demir ve ağ atan balıkçı teknesinden inen yazar-anlatıcı Knidos harebelerini gezmeye başlar. Bu şehrin içerisinde yer alan ünlü Knidos Afroditî'ni ziyaret etmeye karar verir. Onu gördükten sonra heykelin başı ucunda uyuya kalır. Rüyasında Knidos Afroditî canlanarak onunla konuşmaya başlar. Başından geçenleri, çeşitli milletler tarafından farklı isimlerle anıldığını, kendisinin uğruna savaşlar yapıldığından bahseder. Yazar-anlatıcı rüyasından aniden uyanır. Bütün bu gördüklerinin bir rüya olduğunu anlar.

Mekân: Yaptığımız araştırmalara göre Knidos şehri, Muğla'nın Datça ilçesi'nde Reşadiye Yarımadası'nın ucunda bulunmaktadır. Yazar burasını ve Datça Yarımadası'nı oldukça detaylı bir biçimde şu şekilde tasvir eder:

“Anadoluyu bir yere bakar farz etsek,onun ancak denize baktığını tasavvur edebiliriz.Anadolunun bütün kolları Ege denizine açılmıştır.Bu kolların en cenuptakisi Datça yarımadasıdır.Sanki Anadolu denize sevgisinden,Ege köpüklerine atılmış,ve kırk kırk beş mil uzanan Datça yarımadasını yaratırken,Kriyo burnunda:’İşte Arşipel,bak senin koynuna geldim!Çünkü ben senin Knid’inim!’ diye bağırmıştır.Bundan dolayı Datça yarımadası Anadolunun Knidos’ta lisana gelen bir dilidir.

“Burun pek uzun ve yalızdır. Elli altmış metre irtifaa kadar bir çalısı olmayan yalçın kayalara bakılırsa, kış denizlerinin yahut serpintilerinin o irtifaa yükseldiği anlaşılır. Burun denizle baş başa kalmıştır. Rüzgârına göre Cebelüttarıktan, Garptrablustan, ve (mataban)burnundan gelen dalgalar, gönüller yettiği kadar kabarıp hızlanmak fırsatını bulduktan sonra, nihayet Anadolunun bu heybetli burnuna gelirler, ve taşkın sevgilerden patlayan bir yürek gibi Knidos’u yupyumuşak köpüklerle sararlar, ve böylelikle Knidos Ege’ye, ve Ege Knidos’a kavuşur. Knidos şehri Kriyo burnunun tam ucunda, ve burnun sağlı sollu sathı maillerindedir. Bir sağda bir solda dalgakıranlı iki limanı vardır.”(s.5-6)

Hikâyede yazarın özellikle Knidos Harebeleri'ne dair izlenimlerine yer vermeye devam ettiği görülür:

“Knidos harabedir, ıssızdır, yakınlarında ne bir köy ne bir insan vardır. Fakat yaşayan bir şehirden çok daha canlı, ve çok daha manalı ve derindir. Devir, deviri siler, vakit vakiti söndürür. Fakat burada devirlerin silemeyeceği, vakitlerin söndüremiyeceği bir güzellik var. Burası harabe değil cennet enkazı. Şimdi harabenin çatlak duvarlarının, kulelerinin çökmüş surlarının devrilmiş sütunlarının üzerinde güzellik gururunun, yalnızlığının nuru parlıyor. Kalabalık ev harabeleri arasından, bembeyaz yollar ağararak yokuş yukarı süzülüyorlar. Mermerler sanki binlerce yılın grup ve şafaklarının pembesini eme eme, utanan gelin yanağı gibi kızarmışlardır.”(s.7)

Yazar Afrodit'in mabedinden gördüğü çevreyi akşam vakti şöyle anlatır:

“Şimali şarkîdeki Akrapol'da Afroditin mabedine vardım. Tepedeydim. Sağım, solum, ve önümdeki denizin fişiltisini duyuyorum. Bütün Arşipel, altımda enginlere varan nurani, gümüş bir çarşaf gibi yayılıyordu. Bu ışıldayan zemin üzerinde, ve tam önümde, volkanı el'an hali faaliyette olarak tüten Nisiros adası, sağımda stanköy, solumda Kalkiya, Telos, Antitelos, Kandeliyusa, Yali, Rodos, ve Sömbeki adalarile onların bir sürü yavru adacıkları sıralanıyordu.”(s.11-12)

Hikâyede bunun dışında geçen bir diğer mekân yeri İstanbul'dur. Ancak burasıyla ilgili detaylı bir tasvir olmayıp, isim olarak verilmekle yetinilmiştir. Hikâyede iç cephe mekânın önemsenmediğini, dikkatin daha çok dış cephe tabiata yöneldiği görülür.

“Yedi adalardaki Balık Bankası”:

Konu: Hikâyede Balıkçı Ahmet'e Yunanlı bir tüccarın itimat ederek ona senetsiz dört beş bin lira vererek, ondan bunun karşılığı olarak balık yakalamasını

istememesi, yazar-anlatıcının da bir kayık ve iki tayfayla diğer balıkçılara takılarak, yedi adalarda balık tutmaya gitmesi, ancak balık tutamadığı halde diğer balıkçıların ona düşen payı ondan habersiz tutup, kendi adlarına kasaya atması anlatılır. Balıkçılar arasındaki dayanışma ve birbirlerine destek olma temel temadır.

Özet: Balıkçı Ahmet'e bir Yunan tüccarı karşılıksız, herhangi bir senet yapmadan dört-beş bin lira civarında bir para vererek, ondan bunun karşılığı olarak belli miktarda balık yakalaması istenir. Ahmet de otuz küsur ege balıkçısına paraların tamamını dağıtarak, hep birlikte yedi adalara balık tutmak üzere Marmaris Limanı'ndan yola çıkarlar. Yazar-anlatıcı da bir kayık iki tayfayla onlara katılır. Ahmet'ten borç olarak aldığı parayı tayfalara verir. Yedi adalarda dört beş gün süren arayışlara rağmen, anlatıcı ve tayfası hiç balık tutamaz. Yunanlı tüccar adalardan birine bir kasa bırakarak, herkesin tuttuğu balığın miktarını tebeşirle kasaya yazmasını ister. Anlatıcıdan habersiz diğer balıkçılar tuttuklarından artan balığı, anlatıcının yerine yazarlar. Bu durum karşısında tüm borçlarının ödendiğini ve otuz lira tüccardan alacaklı duruma geçtiğini gören anlatıcı şaşırır. Balıkçı tayfalar bunun doğal olduğunu, talihi yaver giden balıkçıların durumu kötü olan balıkçılara bu şekilde habersiz destek olduğunu açıklarlar. Sonradan anlatıcı ve tayfası aldığı paralarla Marmaris Limanı'na geri döner.

Mekân: Hikâyede mekân yeri olarak gösterilen yer Yedi adalar ve Marmaris'tir. Yazar hikâyenin girişinde bize yedi adaların haritadaki konumu ve nereye bağlı olduğunu şu şekilde anlatır:

“Yediadaları, Gökova körfezinin içerisine doğru, cenup kıyısında sıralanmış olarak gördüm. Bunlar Marmarise aitti.”(s.24-25)

Yazar mekân olarak Yedi adaların kendisi açısından görünümünü arz ederken oldukça farklı bir biçimde ve benzetmelerden faydalanarak, burayı şu şekilde tasvir eder:

“Uzaklarda,ufkun ötesinden yemyeşil bir sır göründü.Bu görülen yedi adaların ilki idi.Fakat bunların yedincisi yoktu.Yediadalar

deniliyordu,fakat yetmişten fazlaydı.Gökte Afrodit beyaz memesinden süt fışkırtarak semavattaki kehkaşanı yaratmış,galiba gök engininden deniz enginine düşen damlalardan da bu adacıklar meydana gelmiş.Ve gökte yıldız,denizde de adalar kehkaşanı hasıl olmuş... Adaların her biri musiki notası, hepsi bir adalar ahengi.Her ada denize atılmış bir çiçek demeti, adaların hepsi bir adalar demeti, bir dalın çiçekleri. Ege, güneşiyle, pırıldayan sularıyla, adaları ayırmış, her birini bir mısra, hepsini bir şiir yapmış.Denizlerden tüten bir nur tabakası ardından, adalar bize bir rüya silsilesi gibi yaklaşıyorlar. Birbiri ardına, yanına dizilen adalar, perde perde koyu leylaki, hafif mor, lacivert...’’(s.27-28)

Yazar yedi adalarla ilgili izlenimlerini anlatırken benzetmelerine devam eder:

“Yediadalar bir tuzağa,bir güzellik pususuna benzerler.İnsan aralarına dalmayınca onların ne olduğunu anlayamaz.”(s.28)

Yediadalardan sonra gidilen bir koy ve etraf anlatıcı tarafından şöyle tasvir edilir:

“Belki kayıklardan birisini ve ya ikisini buluruz diye, Yedi adaları saran körfezin dibine doğru yelken açtık. Dar bir boğaza girdik. Ara sıra, yavaş yavaş ağaç arazide ise, dünyanın hiçbir yerinde vahşî ve orman halinde yetişmeyen Buhur ağaçları, yani Ligidambar Styraciflualar, kalabalık halinde gelip ayaklarını cam gibi berrak sularda ıslatıyorlardı. Bunlar havaya bir amber kokusu yayıyordu. Sarmaşıklar, dallara sarılıyor, tutunuyor birbirinin üzerine basa basa tırmanıyorlardı. Tutunacakları daha üstün bir yükseklik kalmayınca devriliyorlar ve bakışlara perde perde tarakalardan bir sarmaşık gök gürültüsü seyrettiriyorlardı.”(s.33)

Hikâyede bunun dışında herhangi bir detaylı dış cephe mekân tasviri yapılmaz. Marmaris, Gökova Körfezi’nin dışında Pire Limanı’nın ismi geçer. Ancak burasına dair

ve Marmaris'e dair yeterli bilgiye rastlanmaz. Hikâyede iç cephe mekân ihmal edilmiştir.

“Tam Çoban”:

Konu: Tam çoban adlı hikâyede yazar-anlatıcının Bodrum Alakışla bükünün yakınında yer alan Kisle büküne gitmesi, burada tanıştığı bir çobanla ilgili izlenimlerini aktarmasından ibarettir.

Özet: Yazar-anlatıcı Kisle büküne bir ziyaret yapar. Burada çevreyi gezerken, yanına keçilerle birlikte bir çoban yaklaşır. Çoban ondan keçileri sahiplerinin kesmeden önce karşıda bulunan bir adaya götürmesini rica eder. Anlatıcı çobanı kırmaz. Birlikte keçileri adaya bırakıp, gelirler. Anlatıcı bundan sonra arada sırada çobanın yanına gelerek, onunla ahablık kurar. Çobanın babasının tarlalarını şehirde bulunan sarraf Yakoel'e sattığından dolayı, geçen yıllar boyunca çobanlıkla uğraştığını öğrenir. Aradan birkaç sene geçtikten sonra çobanı yerinde bulamayan anlatıcı, onu şehirdeki kasaplara sorar. Kasaplar, çobanın öldüğünü zaten keçileri çaldığından dolayı ölmesinden memnurluk duyduklarını belirtirler. Anlatıcı bir gün çobanın keçilerini bıraktıkları adadan geçerken arkadaşı Rumların bu adaya keçileri bıraktıklarını iddia eder. Anlatıcı gerçeği bildiği halde ses çıkarmaz.

Mekân: Hikâyede mekân yeri olarak gösterilen yer Bodrum Alaçam bükü yakınlarında yer alan Kisle büküdür. Hikâyenin girişinde burası yazar tarafından şu şekilde yansıtılır:

“Kisle büküne yalnız olarak gelmişim. Bu bük, kirpikler arasından açılarak çakan çakır bir göz gibi, sık çalılar arasında parlayan bir koydur.”(s.38)

Hikâyede bunun dışında detaylı bir iç ya da dış cephe mekân tasviri görülmez.

“Halikarnas”:

Konu: Hikâyede yazar anlatıcının vapuru kaçırması üzerine Bodrum’u gezmeye karar vermesi ve bu gezi sırasında gördüklerini, izlenimlerini yaşadığı bir olayı yansıtmamasını içerir.

Özet: Anlatıcı vapuru kaçırdıktan sonra Bodrum’u gezmeye karar verir. Bu plân çerçevesinde ilk uğrak yeri de Bodrum Kalesi olur. Bodrum Kalesi’nin içine girip, gezerken aynı zamanda burasının içinde bulunduğu bugünkü manzarayı tasvir eden yazar, sonra şehre iner. Şehirdeki evlerin mimarî özellikleri ve görünümünden bahseder. Oradan limana iner. Limanın görünümünü tasvir eder. Daha sonra Halikarnas mozolesinin bulunduğu amfiteatrı ve şehrin katakomplarını gezmek için yola çıkar. Geç bir vakitte katakompların bulunduğu yere varır. O sırada aradan bir yerden rakı şişesi fırlar, ardından da bir kadın çılgılığı duyar.

Hemen buna bağlı olarak bir erkek sesi duyar. O anda gördüğü manzarayı hikâyenin sonuna eklemesiz.

Mekân: Hikâyede mekân yeri olarak gösterilen yer Bodrum şehridir. Yazar burasını oldukça geniş bir biçimde tahlil eder. Önce Bodrum Kalesi’nden bahseder ve burasını şu şekilde tasvir eder:

“Bodrum kalesi diye duyarım, şuna gideyim de bir bakayım dedim. Kale zaten şehrin ortasındaki bir yarımada üzerine kurulmuş. Beş altı yüz sene evvel Sen Jan şövalyeleri tarafından yapılmış bir bina. Şövalyeler bu alameti yapabilmek için, şehirde Fide as’ın Praksitel’in ne kadar şahaseri varsa, kırıp kırıp kale duvarına yapı taşı diye kullanmışlar.”(s.63)

“Şehrin hilâl şeklinde iki limanı kollarını Arşipel’e ve sporad adalarına doğru açmışlardır. Bu iki hilâlin birbirine dokunduğu yerde, denize doğru fırlamış bir yarımada vardır ki, kale de onun üzerindedir. Bu iki limanın ardında, güneşle yanmış, yer yer kuraklıkla kavrulmuş, vakur bir dizi dağ, eteğine doğru geniş bir anfiteatr teşkil ediyor.”(s.65-

66)

Yazar kalenin tasvirinden sonra şehre iner ve buradaki evlerin mimarî yapısı üzerinde durur, evlerin görünümünü anlatır:

“Şehrin bütün dükkânları ve evleri, muhakkak eski binaların taşlarıyla temelleri üzerine ve eski binaların arasına kurulmuşlardır. Her yapıda kullanılan taş, bu asırdan evvel yaşamış ve yıkılmış elli altmış bina nesillerinde kullanıla gelmiştir. Binalar yıkıldıkça eski binaların taşlarından yenisi yapılır. Bembeyaz evlerin içi de, dışı da, duvarı da, damı da, ikide birde tertemiz beyaz badana ile badalanırlar. Bu beyaz evler, bıçakla kalıp kesilmişler gibi asil kat’i çizgili şeylerdir. Onlarda hiç iciye biciye yelteniş görmedim. Şehri yapan, mimar değil ışıktır; mavi gök ve mavi denizdir.”(s.66)

Yine yazarın hikâyede sık sık benzetmelere başvurarak, mekân özelliği olan evlere bir insan hüviyeti yüklediği görülür:

“Benim anladığıma göre evvelce evler kıyıda değil, yukarıda, dağ yamaçlarında imişler. Fakat denizi özlemişler, mavisine imrenmişler, Sevgilerinden yerlerinde duramayarak burcu burcu çam kokan nalınlarını takırdada takırdada, yokuş aşağı atılmışlar. Kıyıya varınca bütün iki koyun boylu boyunca gıcır gıcır çakılların üstüne dizilmişler. Arkada kalanlar, öndeki kız kardeşlerinin omuzları üzerinden baş kaldırarak denizi seyre dalmışlar.”(s.67)

Yazar Halikarnas Mozülesinin bulunduğu anfiteatrı ve şehrin katakomblarını görmeye giderken de çevresinde gördüklerini tasvir etmekten çekinmez:

“Şimdi bir beyaz ev, biraz ötede portakal ve mandalina bahçesi, sonra zeytinlik. Sağı sollu kuru duvarlar, ufak taş binalar. Yedi sekiz müşteri alabilecek küçücük kahveler. İki hurma ağacı. Frenk incirleri, kaynanadilleri. Bir takım harup ağacı, derken mozulenin bulunduğu yere

vardım. Orasının şimdi bir tarla olduğunu gördüm. Oradan anfiteatra çıktım. Manzaranın güzelliğini hiç unutamayacağım. Önümde Karaada, Stanköy, Kalimnos ve Nisiros adasının bir kısmı gözüküyordu.”(s.69)

Hikâyede iç cephe mekân tasviri yer almaz.

“Etrim Şehri”:

Konu: Etrim Şehri adlı hikâyede yazar Etrim Harabeleri’ne ve şehrine yaptığı yolculu sırasındaki izlenimlerini okuyucunun gözünde canlandırmaya çalışır.

Özet: Hikâyede yazar Karya’ya başkentlik yapmış olan Etrim Harabeleri’ne bir gezi yapmak amacıyla yola koyulur. Yolda harabelere vardığı zaman hissettiği duyguları ve gördüğü manzarayı tasvir eder. Tarih boyunca bulunduğu bu topraklar üzerinde çeşitli devletlerin kanlı savaşlar yaptığını anlatır. Pedas Dağları’na çıktığı sırada oranın halkının başına bir felâket geldiği zaman, Minerva mabedinin başrahibinin çenesine uzun bir sakal takıp, çevresine karşı öyle göründüğünü hatırlar. Bu sırada önüne kısa boylu, beyaz uzun sakallı bir adam çıkararak, anlatıcıya bakıp çığlık atar. Anlatıcı da sonunda bunun dağın başında başıboş gezen bir deli olduğu kanısına varır.

Mekân: Hikâyede konu edilen mekân yeri olarak Bodrum’un yakınlarında yer alan Etrim harabesi gösterilir. Yazar hikâyenin girişinde Pedas Dağları’nın bulunduğu konumu şu şekilde tasvir eder:

“Dantelâ gibi girintili çıkıntılı bir kıyı boyunca yüksek dağlar, yalın uçurumlar sıralanmıştı. Bunlar Anadolu yaylasının çatik kaşlarıydı. Karya dağları, yani pedas dağları işte bunlardı.”(s.76)

Etrim Harabeleri’ni yazar tasvir etmeden önce burasıyla ilgili tarihi bilgiler vererek tarif edeceği mekân hakkında okuyucuyu daha fazla bilgilendirmek ister:

“Gezmek istediğim Etrim harabesi eski Suakale(Kariyot lisanında Sua; mezar, kela da kral demekmiş)şehri, yani krallar mezarı, bir

Nekropoldü. Karyalılara adını veren kral Karın mezarı orada imiş.’’(s.77)

Yazar Etrim Harabeleri’ne doğru yol alırken yol boyunca gördüklerini de şu şekilde tasvir eder:

“Geçtiğim yerlerde her şey muazzam. Bilhassa amudî cesametler, devlere taş çıkaracak mikyasta. Başka yerlerde dağ diye anılan tümsekler, buradaki dağ yarıklarının arasına sıkıştırmak mümkün. Bir kenarda koca bir orman, insanın gözüne ufacık bir çalı kümesi gibi görünüyor.’’(s.78–79)

Yazar harabelere girmeden ve girdikten sonra gördüğü mekânı ise şöyle tasvir eder:

“Karşıma üç zirveli bir dağ çıktı. Dağın üç zirvesi etrafında Suakale şehrinin duvarları görünüyordu. Enikonu dağ tırmanıcılığı yaparak, ıssız şehrin içine daldım. Büyük dehlizlere, tuhaf kemerli mahzenlere, üç sütunlu kubbelere rast geldim. Dört bin sene evvel yok olmuş insanların, aşkların, kinlerin, mezaristanı ölü binalar, çalılarla örtülü birçok enkaz, yerlere serili duruyordu.’’(s.79–80)

Hikâyede bunun dışında Bodrum adı geçen bir diğer önemli mekân yeridir. Ancak buraya dair detaylı bir bilgi verilmemiştir. İç mekânın da ihmal edildiği gözlemlenir.

“Merhaba Akdeniz”²⁰³ Adlı Kitaptan:

“Boğulmuş Enginliler”:

Konu: Hikâyede Mısır’dan İzmir’e ticaret ve nakliyat yapan bir gencin arkadaşıyla birlikte kayığı kaçırarak, maceraperest bir ruhla dünya seyahati yapmaya

²⁰³ Halikarnas Balıkcısı, (1947):*Merhaba Akdeniz*, Doğanlar Basım evi, İzmir.

çalışmaları, bu hayallerini gerçekleştiremeden gencin babasına yakalanması ve kaçma teşebbüsünü yaptığı sırada hoşlandığı bir kızla sonradan evlenmesi anlatılır.

Özet: Hasan Ağa, iki oğlu ve mahallenin diğer çocuklarının sünnet töreninde geçmişte yapmak isteyip gerçekleştiremediği bir macerasından bahseder. Babasının iki kayığından biriyle babası gibi Mısır'dan Anadolu'ya yolcu taşıma ve nakliyat işiyle uğraşırken bir gün arkadaşıyla birlikte bir plân yaparak, babasından habersiz Kristof Colomb gibi dünyanın keşfine çıkmaya karar verirler. Babasıyla birlikte Mısır'dan aldığı yolcuları İzmir'e götürürken, Yunan adaları yakınlarında rüzgârın kesilmesi sonrası kayıkları durur. Bu arada Hasan, gençliğin de verdiği heyecanla teknesine aldığı bir kızdan hoşlanır, kıza karşı bir hamle yapmak niyetindeyken babasına yakalanır. Sonradan o teknesinde tanıştığı genç kızla evlenir, İzmir'e yerleşir.

Mekân: Hikâyede belli başlı mekân yerleri İzmir, İskenderiye, Girit, Sporad Adaları, Kerpe, Skarpandos, Yanisad Adaları, Sicilya, İspanya'dır. Bu dış mekân yerlerine dair detaylı bir tasvir olmadığı gibi, iç mekân tasvirine de rastlanmaz.

“Koca Orfos”:

Konu: Hikâyede üç arkadaşın denize balık avına gittikten sonra yakaladıkları balıkları, Çatı Limanında pişirip, yemeleri anlatılır.

Özet: Hikâyede Veli, Deli, Tepeli adlı üç arkadaşın balık serüveni anlatılır. Bu üç arkadaş balığa çıktıktan bir müddet sonra Veli'nin oltasına Sinağrit takılır. Kısa bir süre sonra da Tepeli'nin oltasına bir orfos balığı takılır. Onu yakalamak için büyük bir mücedele sarfederek, sonunda balığı kayığa çekmeyi başarır. Üç arkadaş tuttıkları balığı Bodrum'un Çatı Limanı'nda güneş batarken bir güzel pişirip, yerler.

Mekân: Hikâyede geçen tek mekân adı Çatı Limanı'dır. Yaptığımız inceleme sonucunda burasının Bodrum yakınlarında yer alan bir yer olduğu sonucuna vardık. Hikâyede balıkçıların Çatı Limanı'na girişleri ve burasıyla ilgili izlenimler yazar tarafından şu şekilde tasvir edilir:

“Yılankavi bir boğazdan içeri daldılar. Burası Çatı Limanı idi. Geçit bir sağa bir sola gidiyor, sanki denizle tango oynuyordu. Yeşil denizse, akışını kıyımın gidişine uyduruyor, naz ediyor, kız gibi süzülüp salmıyordu. Çatılı boğazın ta dibinde ufacık, tostoparlacık yeşil bir koy, güneşte pırıl pırıl parlıyordu.”(s.60)

Hikâyede bunun dışında herhangi bir iç ya da dış cephe mekân tasvirine er verilmediği görülür.

“Unuttuğu Şarkı”:

Konu: Hikâyede anlatılan konu Samut adlı bir gencin beğendiği, sevdiği bir kızın bir gemici parçası olduğundan dolayı, sevgisini gizlemesi, patronuyla birlikte denize açıldıktan sonra patronun sevgilisine, sevdiği genç olan Ahmet’in öldüğünün haberinin verilmesi üzerine aklı dengesini kaybetmesi, bundan sonra meydana gelen mucizevî olaylar anlatılır.

Özet: Samut bir gemici tayfasıdır. Çok sevdiği bir kız vardır. Ancak sevdiği kız aynı zamanda teknesinde çalıştığı Ahmet adlı patronunun nişanlısı olması dolayısıyla bu sevgisini kıza bir türlü açamaz. Bir gün Ahmet ve Samut tekneyle açılırlar. Samut her zaman yaptığı gibi arkadaşları kayığın demirini alırken, vira vira adlı şarkısını söylemeye başlar. Kayıkla açıldıktan sonra iki sene onlardan haber alınamaz. Teknenin battığı ve içindekilerin boğulduğu haberi etrafa yayılır. Bu habere inanamayan Ahmet’in nişanlısı aklını yitirir. Her yerde hep Samut’un söylediği şarkıyı tekrarlar. Bu olaydan bir süre sonra Samut ve Ahmet geri dönerler. Ahmet jandarma olur. Samut ise küçük bir tekne alır. Ahmet’in annesi Ahmet’e nişanlısının aklını yitirdiğini söyleyerek, yeni bir kız bulup, onunla evlendirir. Bu arada Ahmet’in eski nişanlısını bazı erkekler aklının başına gelmesi için döğerler. Bazıları da onun aklının yerinde olmamasından dolayı hayvanî isteklerini gerçekleştirmek için kullanırlar. Samut bu kızla evlenmek isteğini köyün imamına bildirir. İmam akli yerinde olmayan biriyle evlenmenin caiz olmadığını ileri sürerek karşı çıkar. Köyde bulunanlar kızın akli dengesinin yerinde olmadığından, tehlikeli bir deli olduğunu ileri sürerek, tımarhaneye kapatılması için vilâyete ve kaymakamlığa dilekçe verirler. Sonunda vilâyetten gelen bir yazıyla delinin

jandarma muhafazası altında önce Manisa'ya oradan da İzmir'e gönderilmesi kararlaştırılır. Samut kızı kayığıyla İzmir Limanı'na götürmekle görevlendirilir. Samut kızla birlikte kayığa bindikten sonra her zaman söylediği şarkıyı mutsuz, hüznü bir biçimde söylemeye başlar. Bu sırada bir mucize gerçekleşerek, kızın akli dengesi yerine gelir. Samut'a dönerek kendisinin unuttuğu bir parçayı hatırlattığını söyler.

Mekân: Hikâyede ana mekân yeri olarak Datça yakınlarında bulunan Palamut bükü ve çevresi gösterilir. Burası hikâyenin girişinde yazar tarafından şu şekilde tasvir edilir:

“Palamut bükü deyip geçmeyin. Orası karaların denize attığı geniş bir yeşil çelenkdir. Oradaki kumsal insana yürüyüşlerin en yumuşağını bahşeder.”(s.91)

Hikâyede bunun dışında Bodrum, İzmir, Manisa isimleri geçmekle beraber bu mekân yerlerine dair detaylı bir bilgi verilmez. İç cephe mekâna dair bir tasvire de yazarın yer vermediği görülür.

“Neyzen”:

Konu: Hikâyede Tefik adında bir çocuğun ney dinlediği sırada içinde bulunduğu âlemden başka bir âleme gidişi, ney bittikten sonra da terk ettiği bedenine geri dönüşü anlatılır.

Özet: Tefik kara kuru bir çocuktur. Her zamanki gibi kumsalda etrafa bakarken, kumsalın yanındaki kahveye bir yabancı girdiği görülür. Yabancı eline aldığı bir şah neyini üflemeğe başlar. O sırada Tefik içinde bulunduğu zaman ve mekandan sıyrılarak farklı bir âleme doğru kayıkla yola çıkar. Ney bitene kadar farklı yerlerde dolaşan Tefik sonunda yine terk ettiği bedenine döner. Sonra bir anda içinde çoşan bir çoşkuyla kamışlığa giderek kendine bir ney yapar. Akşam babasının mesnevîden ders verirken Tefik'e iyi öğrenip, öğrenmediğinin sorulması üzerine:

Ateş est in bangi nayi nist bad
Her kim in ateş nidared ist bad

Sözlerini söyler ve bunun ne olduğunu soran babasına kendisi olduğunu açıklar.

Mekân: Hikâyede ana mekân yeri Bodrum'dur. Bunun dışında kesin bir mekân ismi yoktur. Hikâyede iç ve dış cephe tasvir ihmal edilmiştir.

“Ay Işığı”:

Konu: Ay ışığı adlı hikâyede Kıyıköy'de herkes tarafından Karakız olarak adlandırılan, bir kızın her gece yüzmek için gittiği deniz kenarında bir delikanlı ile karşılaşması ve birlikte denize girip, ortadan kaybolmaları anlatılır.

Özet: Karakız çocukluğundan beri çevresi tarafından baskı altına alınmış, sürekli emir verilmiş, sınırlandırılmış bir kızdır. Yapı olarak Karakız özgür bir yapıya sahiptir, ninesiyle birlikte oturduğu kulübe onun özgürlüğünü kısıtlayan, sınırlandıran bir mekân özelliği taşır. O ıssız, bucaksız engin denizlere açılmak istemektedir. Her gece ninesi uyuduktan sonra deniz kenarına gidip, orada yüzen Karakız yine böyle bir gece yarısı deniz kenarına gider. Sarı Ali küçük balıkçı kayığıyla her zamanki gibi balık tutmak için denize açılır. Bir miktar balık tuttuktan sonra dönüş yolunda kayığına bir uçan balık atlar. Sarı Ali bu balığa bakarak uykuya dalar. Bir müddet sonra bir çığlıkla uyanır. Kayığı sürüklenerek, kıyıya gelir. Karakız birden bire teknenin içinde gördüğü Sarı Ali'yi ölü sanarak bağırır. Ali Karakız'ı görünce ondan hoşlanır. Birlikte olurlar. Daha sonra ikisi de denize dalarlar. Onlardan bir daha haber alınmaz.

Mekân: Hikâyede mekân yeri olarak gösterilen yer Kıyıköy'dür. Yaptığımız araştırma sonucunda Trakyada Kırklareli'ne bağlı bir Kıyıköy olduğunu tespit ettik. Bunun dışında Düzce ili Gümüşova ilçesine bağlı, bir de Diyarbakır Lice ilçesine bağlı Kıyıköy adlı köylerin de bulunduğu tespit edilmiştir. Buradaki Kıyıköy'ün Kırklareli Vize ilçesine bağlı olması muhtemeldir. Hikâyede bu adı geçen mekân yerine dair detaylı bir tasvire rastlanmadığı görülür. Hikâyede iç mekânla ilgili herhangi bir tasvire de rastlanmaz.

“Altmış Altı Bükün Oynadığı Oyun”:

Konu: Hikâyede bir kızın denizin dibinde pina görmesi ve onu alıp, başörtüsünün kenarındaki incilerini tamamlamak için dalması, denizin dibinde bir ahtapot görmesi üzerine, orada bulunan bir mağaraya sığınması, daha sonra Ahmet adlı gencin oradan geçerken suyun dibinde gördüğü karaltıyı sünger sanıp dalması, sonra kızı görmesi bir süre sonra da onunla tanışıp, birlikte olmaları anlatılır.

Özet: Genç bir kız koyun kenarına geldikten sonra suyun dibinde bir pina görür. Yakın bir yerde zannettiği bu pinayı almak için suya dalar. Suyun içinde pinayı çıkarmaya uğraşırken, bir ahtapotun kendisine doğru geldiğini görür. Saklanmak için yakında gördüğü bir mağara kovuğuna girer. Ahmet adlı bir genç sünger çıkarmak amacıyla altmış altı bükünü gezerken, suyun dibinde bir karaltı görür. Bunu sünger sanarak suyun dibine dalar. O sırada kovuğun içinden kız çıkar. Nefesi tükenen kız kendini su yüzüne fırlatır. Fakat girdiği koydan farklı bir yerden çıkar. Kısa bir süre sonra Ahmet, aynı daldığı yerde bu kızı görür, o da onunla birlikte onun çıktığı yolu takip eder. Birbirinden hoşlanan gençler evlenirler.

Mekân: Hikâyede olayların geçtiği mekân yeri olarak gösterilen yer Gökova körfezinde bulunan Altmış altı büküdür. Hikâyede detaylı bir tasvire rastlanmaz.

“Deniz Kızı”:

Konu: Hikâyede karısının denizkızı olduğunu ileri süren bir adamın bir gün karısının başını alıp gitmesi üzerine delirdiği teşhisi konulup, tımarhaneye atılması anlatılır.

Özet: 1.tekil şahıs anlatımdan faydalanılan bu hikâyede yazar-anlatıcı karısının bir denizkızı olduğunu ileri sürer. Karısının denizkızı olduğunu ileri süren kişi, onunla ilk karşılaşmasının Marmaris’te Akçabük’te denizde olduğunu açıklar. Onu ilk gördüğünde de belinden altının bir fok balığı gibi olduğunu ileri sürer. Ondandır hoşlandığını bunun üzerine Marmaris’te bulunan babasından kızını istediğini poker borcundan dolayı zor durumda bulunan babanın teklifini bir müddet sonra kabul ederek, reşit olmayan kızını

kendisiyle evlendirdiğini söyler. Ancak evlendikten sonra denizkızının mutlu olmadığını, kendisine her türlü lüksü ve şatafatı verdiği halde mutsuz olduğunu gördüğünü açıklar. Bir yaz günü deniz kenarında eşiyile birlikte dolaşırken, deniz erkeğini gördüklerini, birkaç gün sonra da eşinin nişan yüzüğünü fırlatarak deniz erkeğiyle birlikte denize girdiğini görür.

Mekân: Hikâyede mekân yeri olarak gösterilen yer Marmaris'in Akçabükü'dür. Burasına dair detaylı bir bilgi verilmediği gibi iç cephe tasvirine ait olarak hikâyede sadece denizkızının evlendikten sonra apartmana götürülüşü ve bu mekânı garipseyişi yazar tarafından şöyle tasvir eldir:

“Salonun ortasında, bir cam kavanozun içinde balıklar vardı. Sanki geniş kanatlarına gecenin yıldızları yağmıştı. Kanatları beneklenmişti. Suları yelpazeleyerek, burunlarını cama dokunduruyorlardı. 'Bizi niye hapsettiniz? Verin bize enginimizi, hür yüzelim' diyorlardı. Denizkızının bakışı da öyleydi. Öyle de değil, çünkü onun bakışında acı bir kararsızlık harenliyordu. Düğün şölenine, sanki denizkızının gözlerinden açık denizlere bakıyordu. Takımlar hep gümüştü. Elmas billûrlar pırıl pırıl parlıyor, çin çin ötüyordu. Fakat o salonun ortasında denizkızı bir tezattı. Duvakları arasından süzülen bakışında, ziyafetin anlamı kalmıyor, gümüş takımlar, billûrların parıltıları çer çöp oluyordu.” (s.151–152)

Halikarnas Balıkçısını bitirmeden önce onun sanat anlayışını ve eserlerinde genellikle hangi konulara yer verdiğini, genel itibarıyla bilebilmek için onunla ilgili olarak çeşitli kaynaklardan yapılan alıntılarını buraya almayı uygun görüyoruz. İncelediğimiz eserlerinde dikkati çeken en önemli nokta, yazarın yaşadığı çevreyi oldukça açık ve net bir biçimde tarif etmesi, yorumlamasıdır. Uzun yıllar Bodrum'da yaşamış olması yakından gördüğü bu kenti ve coğrafyayı daha yakından tanıma olanağı sağlamış, böylece balıkçı eserlerinde Ege ve Akdeniz kültürüyle yoğrulmuş bir toplumu yansıtmaya çalışmıştır.

Halikarnas Balıkçısı üzerinde dikkate değer ve önemli bir çalışmaya imza atan Nermin Yazıcı “Halikarnas Balıkçısının eserlerinde Tabiat” adlı çalışmasının mekânla

ilgili kısmında dikkate değer birtakım tespitlerde bulunur:

“Balıkçı'nın kültüre ve tarihe bakışını belirleyen temel öge mekândır. Ege Bölgesi ve Anadolu coğrafyası, pek çok uygarlığa ve kültüre beşiklik yapmıştır. Balıkçı bu coğrafya üzerinde yaşayan insanları, daha önceki kültürlerin tabii mirasçısı kabul eder. Bu anlayış, insanı, kültürü ve tarihi, mekânın eseri olarak kabul etmesinin sonucudur. Anadolu'yu, mitolojik söylenceleri ve klâsik dönemiyle son derece iyi tanıyan; bu konuda derin araştırmalar yapan Balıkçı, Anadolu'yu özellikle bu cephesiyle sahiplenir ve Anadolu insanını da bu kimliğe oturtmayı amaçlar.”²⁰⁴

“Halikarnas Balıkçısı eserlerinde, coğrafyası, tarihi, kültürü, biyolojisi ile denizi anlatmış, geçimini denizden sağlayan deniz insanlarının yaşamlarını dile getirmiştir. Deniz ve tabiatla ilgili tasvirlerinde çoşkun bir romantizme kapılan sanatçı, deniz insanlarının yaşadığı sömürüyü ve yoksulluğu realist gözlemlerle ortaya koymuştur. Balıkçı, insan ve doğa sevgisine dayalı ortaya koyduğu düşünceleri, evrensel niteliklerle ifade etmiştir. Hak, adalet, özgürlük, hoşgörü, yardımseverlik, dayanışma gibi kavramların savunucusu olan ve bunları insanî değerler olarak ele alan Balıkçı, Türkiye'de 1940'lı yıllardan itibaren meydana gelen siyasî tercihler içinde, eserleriyle birlikte kendi ideolojisini yaratmıştır.”²⁰⁵

Olca Öner, Halikarnas Balıkçısı'yla ilgili olarak Cumhuriyet Dönemi Türk Roman ve Öyküsü Adlı kitabında şunları söyler:

“Öykü yazmaya romandan önce başlayıp, sonra ikisini birden sürdüren Halikarnas Balıkçısı öykülerinin konularını da Ege ve Akdeniz kıyılarından almıştır. Romanlarında olduğu gibi denizle ilgili öykülerinde

²⁰⁴ Nermin Yazıcı, (2002):*Halikarnas Balıkçısının Eserlerinde Tabiat*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara: s.6.

²⁰⁵ Yazıcı, 2002:13.

de balıkçıların denize olan sarsılmaz bağlılıkları, deniz sevgisinin bütün sevgilerden üstün olduğunu, denizlerin dul ve yetim bıraktıklarını, zenginlerin deniz insanlarını sömürüşü, geçimini sağlayamayan balıkçıların düştükleri kötü durumlar, denize duyulan özlem, deniz yolculuklarının insanı nasıl birbirine yaklaştırdığı gibi konular işlenmiştir. Balıkçı, öykülerinde kara insanlarıyla ilgili konulara da oldukça yer vermiştir. Bu öykülerin kimileri yoksul halkın sömürülmesi köy ağalarının otoritesi, bu otoriteye karşı çıkış, yoksullardan yana olan haydutlar, köylünün bilgisizliği, köylü kızlarındaki törelere baş kaldırıış, halkın batıl inançları oç alma gibi genelde köye eğilen yazarların ele aldıkları konulardır. Kimi öykülerinde yalnızca doğa sevgisini anlattığı gibi, kimi öykülerinde de doğayı simge olarak kullanıp insanlar arasındaki ilişkileri vermiştir.’’²⁰⁶

İnci Engin Cumhuriyet Dönemi Türk Edebiyatı adlı incelemesinde Halikarnas Balıkçısı’yla ilgili şu tespitleri yapar:

“Zengin hayat macerasının ve büyük bir kültür birikiminin sahibi olan Halikarnas Balıkçısı eserlerinde bir bakıma Yahya Kemal’in gerçekleşmesini denediği Akdeniz edebiyatını oluşturan bir şahsiyettir. Üslûbuna sık sık nidalar halinde yansıyan çoşkun mizacı Mavi Sürgün(1971) diye adlandırdığı Bodrum’a sürülüşünün kendisinde oluşturduğu değişmeyi de anlatır. Konularını özellikle deniz maceralarından alan yazar zengin kültürü ile, mitolojiyi yerlileştirmiştir. Çetin şartlara rağmen, tutkunlarının bir türlü vazgeçemediği denizin tehlikelerini birçok hikâyesinde ve romanında işlemiş ve deniz insanı ile toprağı işleyenler arasında canlı karşılaştırmalar yapmıştır.’’²⁰⁷

Necatigil, Halikarnas Balıkçısı’yla ilgili olarak Edebiyatımızda İsimler Sözlüğü adlı eserinde şunları anlatır:

²⁰⁶ Öneroy, 1984:234.

²⁰⁷ Enginün, 2005:298.

“Konularını hemen daima Ege ve Akdeniz kıyı ve açıklarında gelişen, denize bağlı olaylardan çıkardı. İçinde yaşadığı, en küçük ayrıntılarına kadar bildiği hür ve asi denizi, kaderleri denizin emrinde balıkçıları, dalgıçları, sünger avcılarını ve gemileri zengin bir terim ve mitologya hazinesinden güçlenerek, denize karşı sonsuz bir hayranlıktan gelen şiirli, yer yer aksayan, ama sürükleyip götüren bir anlatımla hikâyeye ve romana geçirdi.”²⁰⁸

28.Yusuf Ahıskalı:

“Bizden İyileri”²⁰⁹ Adlı Kitaptan:

“Ankara”:

Konu: Ankara adlı hikâyeden Ankara’ya çalışmak için çevre ilçelere bağlı köylerden gelen bir grup insanın buradaki yaşam mücadelesi anlatılır.

Özet: Hasan köyde az çok ektiği yarım dönüm tarladan kaldırdığı mahsulle kendini ve ailesini geçindirebilecek bir düzeydedir. Ancak Koca Molla adlı köylünün şehirden geldikten sonra kendini beğenmiş, diğerlerini küçümseyen bir tavırla gezmesi Hasan’ı da şehre gitmeye heveslendirir.

Ekini kaldırma işini eşi ve annesine bırakarak, çalışmak için Ankara’ya gelir. Hergele Meydanı’na gelince burada bulunan bir kahveye uğrar. Kahveci ona yeni bir apartman yapılması için buradan amele götürececek adamın yarın geleceğini haber verir. Hasan ertesi gün yeni yapılacak olan apartmanlardan birinde çalışmaya başlar. Hasan amelelik yaptığı sırada birlikte olduğu gençlerden birisiyle arkadaş olur. Birlikte aynı handa yatmaya başlarlar. İş sırasında birikmiş para olarak seksen kuruş alacak olmaları onları sevindirir. İş bittikten sonra seksen kuruş yerine ellerine elli kuruş geçince ikisi de şaşırır. Bunun üzerine Hasan yaptıkları apartmanın bitişiğinde yer alan mal sahibini görmeye gider. Kapıyı açan hizmetçi kız hesaba kâtipin baktığını söyler. Kâtip Hasan’ı

²⁰⁸ Necatigil, 2004:207.

²⁰⁹ Yusuf Ahıskalı, (1940):*Bizden İyileri*, (Matbaa ismi yok), İstanbul.

işe alan adamdır. Sonunda alacaklarından vaz geçerler. Hergele Meydanı'nda yanlarına yanaşan bir eskiciden Hasan'ın arkadaşı bir ceket alır. Ağanın yanında dursaydı böyle bir cekete sahip olamayacağına inanan genç, ceketi almaktan memnun olur. Hasan ertesi gün Koca Molla'ya köye döneceğini açıklar. Koca Molla ise yeni asfalt sökme ve boru döşeme işinde olacağını anlatır, böylece ayrılırlar.

Mekân: Hikâyede ana mekân yeri olarak gösterilen yer Ankara ve buraya yakın bir köydür. Hikâyenin giriş kısmında Ankara'nın 1935'li yıllardaki durumu şöyle tasvir edilir:

“Ankara.. Sene 1935..Mimari karışıklıktan kurtulunan bir sene..Her tarafta apartmanlar,vekalet binaları,uzun uzun asfalt yollar yapılıyor.Ankara yaylasında kurulan bu şehir karışık bir düğün odası manzarasında..Ötede beride sivrilmiş ve ya başlanmış binalar,Şehrin yakında güzel bir hal alacağını gösteriyor.İş çok.Yakın viklayetlerden köylerinden işçi akın ediyor.”(s.22)

Yusuf Ahıskalı ele alıp incelediğimiz hikâyelerinde mekân olarak İstanbul'u seçmiştir. İstanbul'u seçmesinin yanı sıra hikâyelerinde de genel olarak fakir, yoksul kesimi anlatmış, çöpcüler, hamallar, düşkün kadınlar, sokak çocukları hikâyelerinde işlediği temel konu olmuştur. Ahıskalı toplumdaki bu insanların hayatla yaptıkları yaşam mücadelesini anlatmıştır.

29-.Samim Kocagöz:

“Telli Kavak”²¹⁰ Adlı Kitaptan:

“Yarıntı”:

Konu: Yarıntı adlı hikâyede kırk gündür yağan yağmur sonucu Menderes Irmağının yarıntıyı geçip, köylülerin tarlalarına sızma ihtimali üzerine Burunköy'ün

²¹⁰ Samim Kocagöz, (1941):*Telli Kavak*, Muallim Ahmet Halit Kitapevi, Güven Basımevi, İstanbul.

erkeklerinin yaptıkları mücadele anlatılır.

Özet: Hikâye Jandarma Mustafa Çavuş'un Burunköy kahvesine gelerek, Burunköy'ün erkeklerini taşkına karşı uyarmasıyla başlar. Bunun üzerine bir grup köylü Menderes nehrini görebilecekleri bir tepe olan Yeldeğirmeni Dağı'nın yolunu tutarlar. Herkes Menderes'in yarıntıyı aşıp tarlalarına girmesinden endişe etmektedir. Menderes'in yarıntıyı aşması halinde ettikleri tohumların su alıp, çürümesi ihtimali köylüleri endişelendirmektedir. Ancak Menderes'in henüz yarıntıyı aşmadığı görülünce herkes ferahlar. Hepsi geri köye dönmeyi düşünürken içlerinden tecrübeli olan Mehmet Ağa, İsmail'in tarlasının üst tarafındaki yarıntının sağlam olmadığını ileri sürer. Bu orada bulunan herkesi endişelendirir. Mehmet Ağa yarıntının oradan patlaması durumunda işlerinin biteceğini açıklaması üzerine Ali, Osman, İsmail, Eyüp, köyden aldıkları kazma ve küreklerle yarıntıyı sağlamlaştırmak için olay yerine giderler. Böylece doğayla insan karşılaşır, mücadele etmeye başlar. Zaman geçtikçe suyun yarıntının ötesine geçmek için çabaladığı görülür. Arada bir suyun gedik bulduğu yere hemen önlem alan gençler bir müddet mücadeleye devam ederler. İsmail yarıntının bulunduğu yerde patlamak üzere olduğunu söylemesi üzerine herkes oraya İsmail'in bulunduğu yere koşarlar. Ancak artık işin bittiğini anlayan gençler, nehir taşmadan önce kaçmaktan başka çare kalmadığını anlarlar. Yalnız içlerinden birisi İsmail, arkadaşlarının tüm uyarılarına karşı mücadele etmeye devam eder. Sonunda nehir taşar, İsmail Menderes Nehri'ne yenik düşer.

Mekân: Hikâyede mekân yeri olarak gösterilen yer Ege bölgesinde yer alan Aydın ilinin Söke ilçesine bağlı olan Burunköy'dür. Hikâyede Balat Ovası'nın doğal bir afet olan taşkın tarafından tehdit edilmesi, bunun yanında insanın doğayla mücadelesi anlatılmaktadır. Menderes nehrinin ovada tarlaları olan için taşıdığı önem ve etkisi şu şekilde hikâyede anlatılır:

“Kırk gündür,mütemadiyen yağan yağmur,nihayet yapacağını yapmıştı.Sanki bulutlar,Beşparmak dağı ile Samsun dağlarının arasına sıkışmış kalmış idi;başka bir tarafa gidemiyor,hep Balat Ovası'nı sele boğuyordu.Büyük Mendereste bu işe memnun,kabarıyor,şişiyor,nazlı nazlı akıyordu...İşte şimdi de çoşmuş,koca ovayı

kaplayıverecekti.Senelerden beri bu onun adeti idi.Bazı seneler ise yarıntıyı patlatamaz..yarıntıyı aşamazdı.Böyle senelerde,Söke halkının ve Sökenin bütün köylerinin yüzü gülerdi.”(s.25)

Yel değirmeni Dağı’ndan ihtiyar köylülerin gördükleri manzara ise şu şekilde yansıtılır:

“Ova, zümrüd bir deniz gibi görünüyordu.Boyu bir karışı bulmayan ekinler, gözün alabildiğine uzanıp gidiyordu. Nasılsa bugün, bulutların arasından biraz başını uzatan güneş, sanki göl haline gelen tarlaların rutubetini alayım mı,almayayım mı?..diye düşünüyor; yılan gibi düz ovada kıvrıla kıvrıla akan, Büyük Menderes’in bulanık sularını yer yer parlatmaya çalışıyordu.”(s.26)

Köylüler için tarlada ettikleri mahsulün önemi ve Menderes’le bu anlamda mücadelesi dikkate değer bir doğa-insan çatışmasına örnek olarak gösterilebilir. Hikâyede özellikle İsmail’in Menderes Nehri’yle mücadelesi ve çaresizliği şu şekilde tasvir edilir:

“Bir taraftan yağmur; karanlık ve Menderes, bu zavallılarla alay ediyordu. İsmail hırsından neredeyse ağlayacaktı. İçinde bulunduğu şeraitle, tabiata karşı gelememek, onu mağlup edememekten dolayı, içinde bir şeye isyan etmek geliyordu; fakat Allaha mı, Menderese mi, yağmura mı, karanlığa mı, yoksa kula mı isyan edecekti.?”(s.31)

Hikâyede bunun dışında dış cephe tasviri yoktur, iç cephe mekân tasvirine yer verilmediği görülür. Yazar kendine dış cepheyi ön plân olarak seçmiştir.

Akdarı(Menderes-Gemi-Akdarı-Kuş ve Ayşe Kıza dair):

Konu: Hikâyenin Menderes-gemi adlı bölümünde çiftçilerin Menderes’in taşarak mil bıraktığı tarlalara yaz mahsulü olan Ak Darıyı ekmek için Menderes nehrinden sal ile geçmesi, kendi tarlalarına gelerek çardaklarını kurmaları, kuş istilâsına

hazırlanmaları, bu sırada Ayşe'nin tanıştığı bir delikanlıyla aralarında yaşanan olay anlatılır.

Özet: Hikâyede köylülerin Akdarıyı kuşlardan korumak için sal üzerinde Menderes'ten tarlalarına gitmek için yola koyulmalarıyla başlar. Ayşe de ailesiyle birlikte yaz mahsulü olan akdarıyı olgunlaşmaya kadar kuşlara karşı korumak için tarlasına gelir. Burada kurdukları iki çardağın üstünden kardeşi Ömer'le birlikte kuşlarla mücadeleye başlarlar. Ömer bir gün ablasına annesinin Menderes'e su doldurmak için onun gitmesi gerektiğini söyler. Ayşe eşeğini yanına alarak su kenarına gider, maşrapaya suyu doldururken orada yan çardakta bulunan delikanlıyla karşılaşır, tanışır. Kısa sürede delikanlı kuş kovalamak bahnesiyle sık sık Ayşe'ye takılır. Bir gün gizlice Ayşe'nin çardağına kadar yanaşarak, ona sakız aldığını söyleyerek, ayağının ucuna bir paket atar. Ayşe'nin çardaktan inmesiyle delikanlı iyice kıza yaklaşır. Ayşe'nin köpeği kulaksız aniden havlayarak ortaya çıkar. Ayşe köpeği kovar. Ancak hemen bunun ardından delikanlı kızın bileğinden yakalayarak, onu akdarıların içine sokar. Ayşe o an köpeği kovalamakla hata ettiğini anlar. Kulaksız da gittiğine pişman olarak, havlayarak geri gelir.

Mekân: Hikâyede mekân yeri olarak olayların geçtiği yer Balat Ovası'dır. Burasıyla ilgili herhangi bir tasvir yapmayan yazar sadece köylülerin buraya akdarı ekinlerini kuşlardan korumak için geldiğini söylemekle yetinir.

Hikâyede Ayşe'nin ve ailesinin kendi tarlalarına giderken gördükleri tarlalardaki mahsul şöyle anlatılır:

“Aile, yola tekrar düzüdü. İnsan boyunu aşan yeşil akdarı tarlalarının arasına daldılar. Uzun sapların üzerinde, henüz ağarmaya başlayan, darı kelleleri vardı. Bazı mahsul, koyu yeşil, dinç görünüyordu.”(s.55)

Hikâyede iç cephe mekân ihmal edilmiştir.

“Sığınak”²¹¹ Adlı Kitaptan:

“Zeytin Tanesi”:

Konu: Hikâyede Ali'nin çevresinde bulunup onun sözünden hiç çıkmayan akraba ve köylülerin, mal sahibinin ortağının alacakları gündelikleri azaltmak istemesi üzerine isyan etmesi, işi bırakıp gitmeleri anlatılır.

Özet: Ali Oğlu Ali bütün herkes tarafından sevilen sözü dinlenen, çeşitli işlerde çalışmış, zeytincilik mesleğinin inceliklerini öğrenmiş bir kişidir. Akrabaları ve köylüleri onun sözünden katiyen çıkmayan ona bağlı kişilerdir. Zeytin toplama zamanında ya da ağaç kesme işi olduğunda Ali herkese haber verir ve birlikte işe giderler. Fen memuru zeytinci bir delikanlı da başta köylüler tarafından küçümsense de sonradan onun işinde ne kadar usta olduğunu ve onun budadığı zeytin ağaçlarının diğerlerine oranla daha fazla mahsul vermesi üzerine bir anda sözü dinlenir, saygı duyulur bir kişi olmuştur. Ali'nin çevresi üzerindeki etkisini bilen mal sahipleri de Ali'yle uzlaşma yolunu seçerler, onunla anlaşmanın yolunu ararlar. Ali yine bir zeytin toplama işinde çalışmak için akraba ve köylülerle birlikte işe girip, çalışmaya başlar. Ancak bir müddet sonra mal sahibinin ortağı Hüseyin'in köylülerin alacakları gündeliklerde düşürme yapmak istemesi, Ali'yi sinirlendirir, aralarında çıkan tartışma sonucu Ali köylüleri ve akrabalarıyla birlikte zeytin toplama işini bırakarak, oradan ayrılır.

Mekân: Hikâyede mekân yeri olarak gösterilen yer Balat Ovası'dır. Bunun dışında buranın yakınında ismi verilmeyen bir dağ köyü gösterilir. Hikâyenin girişinde Ali ve diğer işçilerin oturduğu çardak şöyle tasvir edilir:

“İki göz damın, çatısını örten sazlar çürük, delik deşik, kerpiç duvarları yufka, tabanı topraktı. İçinde oturanlar, dışarıda esen rüzgârın istikametini tayin edecek vaziyette değildi: Rüzgâr, bazen çatıyı örten sazların arasından üflüyor. Bazen da altı üstü ot ve çalılarla tıkanmış

²¹¹ Samim Kocagöz, (1946):*Sığınak*, F-K Basım evi, İstanbul.

kapının aralıklarından sızıyordu. Etrafta uğuldayan ağaçların sesinden ziyade insanı çatıdaki sazların çaldığı ıslık rahatsız ediyordu.”(s.26)

Hikâyede yazarın dış cephe mekân olarak önem verdiği Balat Ovası hem günün herhangi bir zamanında hem de değişik mevsimlerde farklı şekillerde şu şekilde tasvir edilir:

“Güneşli fakat souk bir gündü. Ortalıkta kırağı vardı. Gece, souk ellerle zeytin yapraklarını okşayıp geçen sis dalgalarının yeşil yaprakların üzerinde bıraktığı ıslaklık, iri beyaz elmaslara dönmüştü. Zeytin ormanlarıyla örtülü tepelerin altındaki ovaya, beyaz bulut kümeleri inmişti. Yer yer, ovanın ortasında yılan gibi kıvrıla kıvrıla yürüyen Menderes’in buzlu suları görünüyordu.”(s.37)

“...Balad Ovasında ayıngeçler penbe çiçeklerini açar; yeşil ekin denizi ve kışın uykusundan uyanan miyan köklerinin yeşil dalları kabarıp. Yaz gelir ekinler sararır, sarışın ovanın hararetini, ortasından gururla süzülüp geçen büyük Menderes bile gideremez.”(s.38)

“Sonbaharda ise ova, sisten, dumandan görünmez. Kış olur, Balad Ovasını su basar, çamur basar. Fakat Balad ovasının iki yakasında uzanan yüksek Beşparmak ve Samsun dağlarının eteklerini, Ege denizinin berrak mavi sularına kavuşuncaya kadar fasılasız süsleyen zeytin yaprakları,(Tales)’in zamanından beri daima yeşildir.”(s.39)

“Gaip Aranıyor”:

Konu: Gaip aranıyor adlı hikâyede uzun bir süredir şehre çalışmak için giden oğullarından haber almayan anne ve babasının çocuklarını bulmak için yaptıkları girişimler anlatılır.

Özet: Hikâyede köylü ihtiyar bir adamla eşinin çocukları üzerine evlerinin önündeki tarlada çalışırken tartışmaya başlamalarıyla başlar. Eşi oğlunun taş ocağında çalıştığı dönemde babasına bu işin kendisine ağır geldiğini söylemesine rağmen, çalışmaya devam etmek zorunda bırakılması sonucu büyük şehre çalışmak için gittiğini, aradan yedi yıl geçmesine rağmen haber alınamamasından dolayı eşi onu, çocuğunun durumundan haber almak için kasabaya yollar. İhtiyar adam istemeyerek de olsa kasabaya gelir. Burada uğradığı tanıdık bir bakkala oğlunun başına gelinleri açıklar. Bakkal oğlunu bulmak için jandarma kumandanına başvurmasını söyler. Birkaç gün köyden kasabaya gittikten sonra sonunda jandarma kumandanıyla görüşme imkânını bulur. Jandarma kumandanı İhtiyar köylüye Arzuhâlcî Mustafa Efendi'ye yollar. Arzuhâlcî köylüye oğluna dair sorular sorduktan sonra yaptığı işe karşılık sonradan köylünün mahsulden bir kısmını kendisine getirmesini ister. Yaklaşık on beş gün sonra köylünün eline bir gazete ilânı gönderilir. Bu ilânda kayıp oğlunun olduğunu görür.

Mekan: Hikayede mekan yeri olarak gösterilen yer (A..) vilayetinin,(S..)kazasının (K.) köyüdür.Burasına dair hikayede açık bir bilgiye rastlanmadığı gibi detaylı bir tasvirde yoktur.İhtiyar köylünün tarlasının bulunduğu kısım şu şekilde tasvir edilir:

“İhtiyarın Tarlası, ovanın ucunda, yalçın dağlara yakındı. Etraflarında bulunan diğer komşu tarlalar, yarı sebze bahçesi, yarı tarla idi. Yalçın dağlardan inen, dağlardan ininceye kadar tamam yirmi değirmeni çeviren bir derenin suyu, bu yarı tarla, yarı bahçe olan fakir fukaranın birer karış topraklarını da sulardı.”(s.64)

Bunun dışında iç mekân tasvirine de yazarın yer vermediği gözlemlenir.

“Muhelif”:

Konu: Hikâyede Ankara'dan İstanbul'a gitmekte olan insanların arasında geçen dialog ve tartışmalardan bahsedilir.

Özet: Ankara'dan İstanbul'a gitmekte olan bir ekspreste başlayan hikâye yine trende son bulur. Bir vagonun içinde bulunan bir delikanlı, yaşlı kadın, oturaklı bir zat, bir beyefendi arasında ilk olarak Ankara ve İstanbul üzerine tartışmalar başlar. Oturaklı iri yapılı zat tek tek herkese Ankara'yla ilgili olarak ne düşündüklerini sorar. Konuşanlardan çoğu Ankara hakkında olumsuz görüş bildirerek, İstanbul'un Ankara'dan daha iyi olduğunu söylerler. İkinci münakaşa oturaklı zatla kompartıman memuru arasında geçer. Kendisine Eskişehir'e kadar yataklı vagon bulunmamasına kızan oturaklı zat, bu durumu kendisi gibi halktan çıkan ve halkın içinden yetişmiş bir kişinin bu şekilde seyahat edemeyeceğini söyleyerek, protesto eder. Bu konuşmalar sırasında koridorda bulunan çocuklu bir kadın dikkati çeker. Kompartımanda bulunan genç, kadın ve çocuğunu da yanına alarak gerektiğinde sekiz kişinin de aynı kompartımanda oturabileceğini söyler. Çocuklu kadının eşi çocuklarının tifo hastalığına yakalandığını ve İzmit'e götürdüklerini anlatır. Oturaklı zat bu durumu rahatsız olduğu gerekçesiyle ve rahat oturamayacağını ileri sürerek, karşı çıkar. Delikanlı biraz önce halktan olduğunu söyleyen adama şimdi niye halka düşmanlık yaptığını sorar. Sonunda iş tatlıya bağlanır, delikanlı ile yazar-anlatıcı koridorda kalmayı kabul ederler.

Mekân: Hikâyede mekân süreklilik arz etmeyip, değişkenlik gösterir. Trenle seyahat halinde olduğu için mekân önce Ankara, sonra Polatlı, Eskişehir olur. Bunun yanı sıra İzmit ve İstanbul adı geçen diğer önemli mekân yerleri olarak dikkati çeker. Hikâyede özellikle Ankara'nın bir mekân olarak nasıl algılandığı İstanbulla karşılaştırılarak yaşlı kadın tarafından şu şekilde anlatılır:

“Asfalt caddeleri, kup kuru ağaçları, adamın gözünün içine bakan polis memurları ile boş, teneke gibi takır takır memleket! Nerede o canım İstanbul! Mübareğin taşında toprağında başka koku, başka güzellik, başka letafet vardır.”(s.70)

Genç bir delikanlı ise Ankara'yı daha farklı bir şekilde değerlendirerek şu şekilde tasvir eder:

“Ankara şehir değil, Türkiyeyi idare etmek için kurulmuş bir kamp!Ankarada oturmaktan memnun bir tek insana rastlamadım. Herkes

istemeye istemeye oturuyor. Memurlar.. Talebeler..Askerler.. Ecnebi sefaret erkanı... Herkes vazife ile oturmaya mahkum!’”(s.71)

Hikâyede iç cephe mekân tasvirine yer verilmediği görülür.

“Vukuat”:

Konu: Vukuat isimli eserde Sisam Adası’ndan kaçarak Kuşadası açıklarında teknelerini batıran bir grup mültecinin durumu anlatılır.

Özet: Hikâye bir grup mültecinin Kuşadası yakınlarında bir koya sığınmalarıyla başlar. Balıkçı Çürük Emin, göçmenleri gördüğü yeri göstermek için jandarmalarla birlikte yola koyulur. Ancak bir taraftan da yolu uzatarak, mültecilere zaman kazandırmak ister. Sonunda bu amacına da ulaşır. Mülteciler sandallarını batırarak sahile çıkarlar. Jandarma başçavuşu ve yanındaki erlerden Salim ile Yakub mültecileri alarak, karakola getirirler. Onların ısınması için ateş yakılır, yiyecek almak için Balıkçı Emin ile Yakup köye yiyecek almaya giderler. Kısa bir süre sonra da ellerinde yiyeceklerle gelirler. Mülteciler Emin ile Yakub’un getirdiği yiyeceklerden yedikten sonra ve elbiselerini kuruttan sonra canlanırlar. İçlerinden bir kısmı Almanların Yunanlılara saldırmamasından sonra harbe gitmek için buraya geldiklerini anlatırlar. Başçavuş onların kimlik bilgilerini alır.

Mekân: Hikâyede mekân yeri olarak gösterilen yer Kuşadası sahili ve Sisam Adası açıklarıdır. Hikâyede ne iç cephe mekân ne de dış cephe mekân yeterince önemsenmeyip, ihmal edilmiştir.

Samim Kocagözü bitirmeden önce buraya onun sanat anlayışı ve hikâyelerinde ele aldığı konular hakkındaki yapılan değerlendirmeleri de buraya alıyoruz. Olcay Önertoy, onunla ilgili olarak şu tespitlerde bulunur:

“...Kocagöz, öyküyü ve öykü yazarlığını küçümseyenlere karşı çıkar. Ona göre öykü:’bütün edebiyat türleri gibi zor, görevini öteki türlerden ayrıca ortaya koyan bir türdür.’Öykülerini bu anlayışla yazan

Samim Kocagöz, kendisini sonradan utandıran ve aşırı bir romantizmin izlerini taşıyan ilk romanı İkinci Dünya'dan sonra yayımladığı ilk öykü kitabı Telli Kavak'ta birdenbire gerçekçiliğe geçmiştir. Bu kitaptaki öykülerinin bir bölümünün konuları İstanbul'da geçmekle birlikte Kocagöz'ün hemen bütün öyküleri Söke Ovası'nda Menderes vadisinin dağ ve ova köylerinde geçer. Romanlarında olduğu gibi, yazarın gözlemlerine dayanan öykülerinde de Menderes kıyılarında pamuk, tütün tarlalarında geçimlerini sağlayabilmek için çalışan köylülerin yaşantıları, ağalarla ortakçılar arasındaki süregelen toprak davaları,2.Dünya Savaşı'ndan sonra makineleşen pamuk tarımı, toprak ürünü fiyatlarının birdenbire yükselmesi sonucu köylülerin yaşamındaki gelişmeler ve bu gelişmelerin ortaya çıkardığı yeni sorunlar onun öykülerinin başlıca temalarını oluşturur.

Bu ana temalar üzerine oturan öykülerinin kimilerinde dağ köylerindeki yaşayış sergilenir. Dağ köylerinde oturup mevsimine göre eytin toplamaya ya da pamuk tarlalarında çalışmaya inen tahtacı ve Türkmenler'in yaşayışları edebiyatımıza Kocagöz'ün öyküleriyle girmiştir.2.Dünya Savaşı'ndan sonra köylüyü etkileyen bir durum da 1946-1954 yılları arasında toprak yasanın uygulanmasının duraksayışıdır. Kocagöz öykülerinin bir bölümünde bu duraklayışı izleyerek büyük ağa topraklarının traktöre kavuşması sonucu köylünün ekmek parasını kaybedişi, sapanla yapılan küçük tarımın ölüşü, ulaşımın kamyonla yapılmaya başlanması üzerine deve kervanlarının ortadan kalkışı gibi konuları ele almış ve köylünün bu durumdan duyduğu şaşkınlık ve üzüntüyü yansıtmıştır.

Samim Kocagöz giderek toplum sorunları yerine; toplum içinde tek olarak kişiyi anlatan bir gerçekçiliğe yönelmiş, toplum içinde belirmiş kişiler üzerinde durmaya başlamıştır. Samim Kocagöz de Orhan Kemal gibi kadınların durumunu ve eylemlerini öykülerinde ortaya koyan bir yazarımızdır. Kadın-erkek ilişkisi, banka memuru olarak yaşamını sürdürmeye çalışan kadın ve kızların durumu, köylerde tarlada çalışan

kızlar ve kadınlar, kentteki genç kızların sorunları onun öykülerine konu olmuştur. Yazar ele aldığı bu değişik konuları yalnızca sergilemekle kalmayıp eleştirel gerçekçi yöntemle, yergi ve eleştirilerini de öykülerindeki eylemle birlikte vermiştir.

Kocagöz'ün öykülerinde dikkati çeken bir nokta da kişilerinin çevrelerine ve törelerine bağlı yaşayışlarını doğayla iç içe vermesidir. Öykülerinde köylülerin basit yaşayışlarını ve davranışlarını romanlarından daha başarılı olarak vermiştir. Romanlarıyla hemen hemen aynı yörelerde geçen öykülerinde de buralarda yaşayan ve yazarın tanıdığı ya da onların benzerleri olan kişileri buluyoruz. Romanlarında olayların ön plânda olmasına karşın öykülerinde olaylar kişileri silikleştirmiştir.’’²¹²

Cevdet Kudret Samim Kocagözle ilgili şu tespitleri yapar:

“...’Bütün hikâyelerinin konularını, gördüğü, tespit ettiği vakalar’dan çıkarmış ve içinde yaşadığı, yakından tanıdığı’Batı-Anadolu’yu vermiştir.’ Genellikle Söke çevresi ve Menderes vadisi köylülerinin sorunları üzerine eğilmiş; böylece, Refik Halit’le başlayıp, Bekir Sıtkı Kunt, Sabahattin Ali, Kemal Bilbaşar vb.ile sürüp gelen’memleket hikayeciliği’akımına katılmıştır. Kendisini ‘ilk tahrik eden sosyal endişe’olduğunu özellikle vurgulayan yazar,’yazmaya oturunca sanat endişesinin yakasına yapıştığını’söylerse de, çoğu hikâyelerinde, sanat ötesi kuramlara kendisini fazla kaptırdığı görülmektedir.’’²¹³

“Kişiliğini belirten ilk hikâyelerini 1939–1940 yıllarında yayımlamaya başlayan Kocagöz, konularını, çocukluk, yaşadığı Söke ovası ve dolaylarının, Menderes vadisinin toprak sorunlarından alan eserlerinde, alışılmış bir teknik ve anlatıma bağlı kalarak sınıflar arası

²¹² Öneroy, 1984:240–241.

²¹³ Kudret, 2004:279.

çıkar çatışmalarını, ekonomik etkenlerle değişen düzen ve dünya görüşlerinin incelemesini yaptı, sonra konu ufuklarını genişleterek romana geçti.”²¹⁴

“Kocagöz, kırsal kesim insanının gerçekliğine yönelirken; yörede yaşananları gözlemci-gerçekçi bir bakışla yansıtır. Telli Kavak’ta yayınlanan öykülerinde olsun, Sığınaktaki öykülerinde olsun; köylülüğün, köylünün, kasaba insanının o günkü koşullardaki durumu; ekonomik güçlüklerle birlikte, toplumsal değişimle yaşanan çelişkilerin düşürdüğü açmazlar; durağan, kapalı yaşamın sorunları; insan-insana ilişkilerin dışa yansıyan görünümleri bu ilk dönem öykülerinin başlıca temalarını oluşturur. Yansıtılanlar birer durum saptaması niteliğindedir. Sonraki öykülerinde Kocagöz’ün, bu insanların yaşamlarındaki değişimi, bu değişimin onların dünyalarını alt üst edişteki etkilerini daha belirgin biçimde yansıttığını görürüz.”²¹⁵

Songül Taş, Samim Kocagöz’e dair olan incelemesinde eserlerinde görülen mekân unsurunu şu şekilde açıklar:

“Kocagöz’ün özellikle ilk yıllarda yazdığı eserlerinde mekân merkezi bir noktada toplanmıştır: Söke, Menderes ırmağı ve çevresi. Köy ve kasabalardaki tarlalar, ova ve dağlar temel mekânlardır. Mekân-insan ile mekân-konu arasında derin ilgi vardır. Bu ilgi, yazarın gerçekçi bakış açısından, toplumcu anlayışından kaynaklanır. Yarıntı hikâyesiyle birlikte başlayan Menderes taşkınları, mekânı belirleyici özelliği ile dikkati çeker. Bu ilk hikâyeden itibaren yazar, değişik mekânlar yanında, temel mekân olarak Söke ve çevresini anlatır.”²¹⁶

²¹⁴ Necatigil, 2004:255.

²¹⁵ Ömer Lekesiz, (1998): “Samim Kocagöz”, *Yeni Türk Edebiyatında Öykü-2*, Kaknüs Yayınları, İstanbul: s.128-129.

²¹⁶ Songül Taş, (1998):*Samim Kocagöz(Yazar-Eser-Üslup)*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara: s.79.

30.Salih Zeki Aktay:

“**Mine Çiçekleri**”²¹⁷ Adlı Kitaptan:

“**Davet**”:

Konu: Davet Adlı hikâyede Nihat’la Lamia’nın Seydişehir’den İstanbul’a anıden geri dönüşlerinin nedeni anlatılır. Bunun altında yatan asıl neden idealle hayatın arasındaki ayrılığı, uzaklığı, zaman ve mesafeyi görmeleridir.

Özet: Nihat İtalya’da Ziraat Mektebini bitirdikten sonra İstanbul’da Lamia adında İngiliz Mektebini bitiren bir kızla evlenir. Bunun ardından akrabalarının daveti üzerine ve İtalya’da bitirme tezi olarak yaptığı çalışmasını, Türk ziraat hayatına uygulamak için uygun bir yer olabileceğini düşündüğü Seydişehir’e gitmeye karar verirler, yeni evlendiği eşi Lamia’yı da bu konuda ikna ederek, Seydişehir’e birlikte giderler. Ancak kısa sürede Lamia buradaki insanların durmadan kendilerini ziyarete gelmelerini ve ya kendisinin onlara gitmesinden sıkılır. Ancak Nihad’ın amcası olan Reşit Efendi’nin kendilerini çiftliğe çağırma teklifini geri çeviremez. Ancak oraya vardığında kendisine iletilen mektupta piyanosuyla gelmesinin istendiğini sonradan fark eder. Orada bulunanlar onun elinde kemanla gelmesine içerledikleri gibi, Lamia’nın keman çalmasını da küçümserler. Onun çaldığı birkaç parçayı kemanı akortladığını sanarak dalga geçip, ondan bir takım türkülerini çalmasını isterler. Çocukların kemaniyle oynamasına kızan Lamia’ya kızın görünmesinin ters bir cevap vermesi bardağı taşıran son damla olur. Lamia burada daha fazla durmanın hem Nihad’ı hem de kendisini yıpratacağını düşünerek, eşiyle birlikte İstanbul’a dönmeye karar verir. Çünkü yapılan dedikodular Nihad’ın Avrupa’da babasının parasını yiyip, avare avare dolaştığı söylentileri de bu kararın alınmasında etkili olur.

Mekân: Hikâyede mekân yeri olarak gösterilen yer Seydişehir ve İstanbul’dur. Hikâyede Nihad Lamia’yı Seydişehir’e gitmeye ikna etmek için orasını şu şekilde tasvir ettiği görülür:

²¹⁷ Salih Zeki Aktay, (1943):*Mine Çiçekleri*, Ahmet Sait Matbaası, İstanbul.

“Yolları üstündeki iki taraflı manzaraların tasvirini yaparak, renkli resimler gibi canlandırıyor, birbirine uzayıp ulanmış giden dağların, uzun beyaz kayaların, iri çam ağaçlarının tariflerini, tasvirlerini yapıyordu. Birbirini takip eden ve hep birbirine benzeyen dereleri başıboş, avare, asude hayvanlar, inekler, atlar, sürüler gezen vadileri söylüyor ve söylerken bir sinema şeridi gibi kesmeden, kesilmeden sözü uzatıyor, Lamia’nın hayalinde kalan sinema renkleriyle de onları boyuyordu.”(s.17)

Lamia Seydişehir’e giderken hayallerinin öldüğünü anlar, ancak Nihat’ın istediği inkılâpları yapması için her şeye razı olur. Bu psikoloji altında gördüğü manzarayı hissettiklerinden farklı bir biçimde yansıtır:

“Güneşin altında cayır cayır yanan boş ovaların, çıplak boş dağların, yığınlarla kapanmış hendeklere benzeyen derelerin, uzaklarında gözüne ilişen karamık ve böğürtlen otlarının bir avuç yeşilliğine bakarak ‘ne güzel yerler, ne kadar güzel yerler’ diyordu. Bu, en ziyade, toprak duvarlı, toprak damlı, toprak sokaklı, evli, kasabaya girerken yüzünde belli bir şekil almıştı.”(s.19)

Hikâyede bunun dışında detaylı bir iç ya da dış cephe mekân tasviri görülmez.

“Kara Yazı”:

Konu: Hikâye Saklı Ağa’nın ikinci karısı Ruzile’nin Arap kölesi Beyhan’la kaçıp, Kırelî Ağası’nın yanına sığınmaları üzerine Saklı Ağa’nın onların peşine kırk adamıyla birlikte düşmesi, buna bağlı gelişen hadiseler anlatılır.

Özet: Saklı Ağa ikinci karısı Ruzile’nin Arap Kölesi Beyhan’la kaçmasını öğrenmesiyle çılgına döner. Etrafına topladığı kırk atlıya yanlarına iki de köle hediye alarak, Kırelî Ağası Sadık Ağa’nın konağına gitmelerini, güzellikle kaçakları alamadıkları takdirde konağı ateşe verip, yakmalarını emreder. Atlılar kısa sürede Kırelî

Ağası Sadık Ağa'nın konağına varırlar. Bu arada Saklı Ağa sonradan atlıların bir çilgınlık yapmasından endişelenerek, onların peşinden konağa gelir. Durumu anlatır, eşinin Arap bir köleyle buraya geldiğini öğrendiğini açıklar. Karısı ve kölesine karşılık yanında getirdiği iki Arap köleyi ona hediye eder. Sadık Ağa emanetleri getirerek, onların yanına da yeni alınan kölelerden dört tane gönderir. Emanetleri alan atlıların başı konumundaki Kurt Musa sabah vaktine yakın bir zamanda Reyhan'ı geldikleri bir höyükte bulunan dama sokarak, mızrağını baldırlarına saplamaya başlar. Sonra etrafında bulunan adamlarına damı yakmalarını emreder. Bu sırada içerden gelen bağırması duyan Ruzibe, atlıların elinden kurtularak, damın içine girer, o da yanarak can verir. Ağa mavi göklerin üstünde gördüğü dumana bakarak, kara yazı diye söylenir.

Mekân: Hikâyede olayların geçtiği mekân yeri olarak Akşehir gösterilir. Bunun dışında Cihanbeyli, Sivrihisar etekleri, Haymana Ovası, Cihanbeyli, Çaltı Ovası, bu ana mekânı çevreleyen diğer mekân yerleridir. Hikâyede detaylı bir iç cephe ya da dış cephe mekân tasvirine rastlanmaz.

“Baboş”:

Konu: Hikâyede herkes tarafından garip, etrafındakilerden farklı bir yapıya sahip olan ve büyüleyici bir kemeçe çaldığı bilinen Baboş'un sevdiği kız olan Ayşe'yle evlenmesinden sonra Beyceğiz'e bir iş bulmaya inerken Ayşe'de gözü olan kusat uşakları tarafından sağ bacağından vurulması ve geldiği kasabada doktor bulunmadığı için kasabanın Kaymakamının direktifi doğrultusunda bir eczacının gözetimine verilmesi, bu sırada Ayşe'yle eczacının birbirine yakınlaşması ve bunun sonucunda Baboş'un hazin sonu anlatılır.

Özet: Baboş Amanas Dağları'nın eteklerinde yaşayan ve çevresince acaip ermişlerden, iyi saatte olsunlardanmış gibi bakılan bir kişidir. Baboş, özellikle çaldığı kaval, kemeçe sesiyle çevresindekileri büyüleyici bir etkiye sahiptir. Bu büyüünün etkisine kendini kaptıranlardan biri olan Ayşe de Kör Molla'nın direkli çadırında sık sık duyduğu bu seslerin sahibini merak eder. Bir gün bir tesadüf eseri karşılaşırlar. Ondan sonra Baboş, Kör Molla'nın gönlünü alıp, Ayşe'yle evlenmek için uzun bir süre yoğun çaba harcadıktan sonra nihayet muradına erer. Ancak Ayşe'nin evlendiği haberi kısa

sürede bütün obada duyulur. Evlendikten üç gün sonra Baboş ve Ayşe Beyceğiz'e iş bulmaya giderken, Ayşe'de gözü olan, Kusat uşakları yolda Baboş'u sağ bacağından yaralar. Kasabaya geldiklerinden kaymakamın misafirler için ayırdığı bir yerde kalmaya başlarlar. Kısa bir süre sonra da kaymakam Baboş'un bacağına iyileştirmek için, kasabanın doktorunun da olmamasından dolayı eczacıyı bu işle görevlendirir. Eczacının gidip, gelmeleri arasında Ayşe'yle eczacı arasında bir yakınlaşma meydana gelir. Bunun neticesi Ayşe eczacıyla anlaşarak evin alt katına geçer, burayı eczacının yolladığı eşyalarla döşer. Bir müddet sonra da Ayşe'nin süslenmeye başladığı, sabah erkenden gidip, gece geç dönmeye başladığı Baboş tarafından fark edilir. Akşamüstü atla geçen birisinin pencerelerine bakması, belediye reisinin oğlunun sık sık geçmesi sonucu Baboş bir gün kemeçesini ve kavalını alır, Ayşe'ye kendisiyle gelip gelmeyeceğini sorar. Ayşe'nin olumsuz cevap vermesi üzerine yollara düşen Baboş'un keman ve kaval sesleri etrafta duyulur. Ertesi günü Baboş'u Hamzapınar'ın kenarındaki çamların dibinde başını bir kayaya ve elini bağına koymuş bir halde ölü bulurlar.

Mekân: Hikâyede ana mekân yerleri olarak gösterilen yerler Beyceğiz, Anamas, Emeredin, Davraz, Dippoyraz, Şimendere, Ayas, İstanbul, Hamzapınar'dır. Bu mekân yerlerine dair deyimli bir dış tasvir yoktur. Yalnız hikâyenin sonuna doğru Baboş'un içine girdiği tabiatla bütünleşmesi, kemeçe seslerinin tabiatta uyandırdığı canlılık oldukça güzel bir biçimde yansıtılır:

“Gece..ay ışığı..göç mevsimi yaklaşan serin dağları göklere yaklaştırmış gibiydi.Su sesleriyle uyuyan çamların gölgeleri yine birdenbire kemeçenin niyazlarıyla ürperdi.Uzak çadırların ışığı birdenbire arttı.Sabaha doğru bu kaval bu niyazlara cevap verir gibi ince,tatlı,yumuşak bir kadın sesi halinde süzüldü..tekrar kemeçe:

“Şu dağları sel aldı
Bir yar sevdim il aldı
Ben sevdim iller aldı
Elim koynumda kaldı”

Türküsünü hıçkırır gibi uzun uzun ve çok uzaklara bir iç sızısını gönderir

gibi gönderdi. Sular ve kayalar kanamaya başladı. Bütün dağlar, Baboş'un geldiğini anladı. Tepelerden düşen şarılıtlı çağlayanlar, gecelerin tehliğini çeken bütün kuşlar sustu.”(s.35)

Hikâyede bunun dışında dikkati çeken detaylı bir iç ya da dış cephe tasvirine rastlanmaz.

“Bayram Ali'nin Öcü”:

Konu: Bayram Ali'nin öcü adlı hikâyede Nabi Molla'nın Zeynep'in üzerine ölen muhtarın karısını almasından sonra, ilk eşi Zeynep'ten hoşlanan Bayram Ali'nin Nabi Molla'ya oynadığı oyun anlatılır.

Özet: Nabi Molla kadında, parada, malda, mülkte aç gözlülüğü olan her şeyin en iyisine, en güzeline sahip olmak isteyen hırslı birisidir. Onun bu hırsı sonucu Armutlu Tokadından çalınan dokuz kırsağın suçu üzerine kalır. Hikâyede bu duruma Nabi Molla'nın nasıl geldiği şöyle anlatılır. Nabi Molla'nın babası her kesin hürmet ettiği Hacı Dayı olarak anılan bir kişidir. Tahsildarlar, jandarmalar, köylüler etrafında büyük bir etkiye sahip olan Hacı Dayı'ya işlerini danışır, ondan fikir alırlar. Hacı Dayı, oğlunun askerliğe gitme vakti gelince oğlunu askere göndermemek için şehirdeki müftü efendiye bir inek göndererek, Nabi Molla'yı onun medresesine talebe olarak yazdırır. Buraya üç dört sene gidip gelen Nabi Molla kura askerliği devrini geçirdikten sonra kasabalılar gibi giyinmeye başlar. İlk olarak çevresinde beğendiği evli olan Zeynep'i kocasından boşatarak alır. Daha sonra gözü köyün muhtarının karısına kayar. Bu güzel kadını almak için epeyce mücadele eder. Sonunda babası öldükten sonra araya adamlar koyarak, çeşitli kimselere para yedirerek, bu isteğine de kavuşur. Böylece evin, tarlanın hayvanların tüm işi Zeynep'e yüklenir. Zeynep bütün bu işlerin üstesinden gelmesine rağmen, eşinin kendisiyle hiç ilgilenmeyip, sürekli ikinci karısıyla ilgilenmesin dolayı üzüntü duyar. Bayram adlı bir genç de Zeynep'e göz koyar. Ancak Zeynep'te Bayram Ali'ye karşı ilgisinin olmasına rağmen bu birlikteliğin olamayacağını söyler. Bayram Ali Zeynep'e kendisinin bu işe bir çare bulacağını anlatır. Kısa bir süre sonra İbrahim Hoca'nın olmadığı bir gün camide imamlık yapan Nabi Molla ikindi namazını kıldırttıktan sonra cemaat camiden çıkarken Bayram Ali, cemaate seslenerek bulunmuş

bir emanet olduğunu söyleyerek, cebinden oldukça değerli bir sigara ağızlığı, bir tütün tabakası, iri taneli bir tespîh çıkarır. Nabi Molla her zaman olduğu gibi her şeyin en güzelini elde etme sevdasından dolayı, bunların kendine ait olduğunu söyler, herkesin içinde yemin eder. Bunun üzerine Bayram Ali bunların Armutlu Tokadından dokuz kırsağın kaçırılması sırasında hırsız tarafından düşürülmüş eşyalar olduğunu açıklar. Ertesi gün iki jandarma gelerek, Nabi Molla'yı kazaya götürürler.

Mekân: Hikâyede mekân yeri olarak gösterilen yer Çeltik Köyüdür. Bunun dışında Kule Köyü, Beyceğiz adı geçen diğer mekân yerleridir. Mekân ikinci plâna atılmış, detaylı bir iç ya da dış cephe mekân tasvirine rastlanmamıştır.

31.Cahit Beğenç:

“Sedef Kız”²¹⁸ Adlı Kitaptan:

“Sedef Kız”:

Konu: Hikâyede Sındırgı taraflarına giderken konakladığı bir çadırda uykuya dalan bir kişinin(yazar-anlatıcı)uyandıktan sonra rüyasında gördüğü bu kıza sedef adını vermesi ve onu bir süre sonra gerçekten gerçek hayatta da görmesinin şaşkınlığı anlatılır.

Özet: Hikâyeye yazar-anlatıcının Sındırgı taraflarına giderken, kardan dolayı etrafta bulunan bir çadıra sığınmasıyla başlar. Yemek yedikten sonra, yorgunluktan dolayı uykuya dalan anlatıcı, rüyasında çok güzel bir kız görür. Kız kendisine neden buralara geldiğini sorar. Anlatıcı onun güzelliğinden ötürü Sedef ismini koyar. Bu sırada ona seslendiği anda uyanır. Gördüklerinin bir rüya olduğunu anlar. Uyandıği sırada aniden çadırın direğine dolanmış bir yılan fark eder, onu öldürür. Yılanın şiş karnının içinden bir civciv çıkar. Civcivin ağzından bir şey denize düşer. Anlatıcı suların dibinden onu alıp, çıkarır bu bir sedefdir. Bu sırada bunun o kız olduğunu rüyasında gördüğü kız olduğunu anlar.

²¹⁸ Cahit Beğenç, (1966):*Sedef Kız*, İkinci basılış, (Matbaa ismi yok), Ankara.

Mekân: Hikâyede mekân olarak gösterilen yer Balıkesir-Sındırgı çevresidir. Bunun dışında Fethiye ve Boncuk Dağı isimleri geçer. Hikâyede dış cephenin canlı, hareketli bir biçimde yansıtıldığı görülür. Kişileştirmelere rastlanır:

“Varı vardan sürü sürden,bir gün Sındırgı taraflarında gezerken,koca bir dağ gördüm:deve boynu tepeleri burun buruna vermiş;gök göbekli dereleri koyun koyuna girmiş;uğultu kulakları oyuyor,çağıldı kayaları deliyor..”(s.6)

Hikâyede iç cephe mekân tasvirine yer verilmediği görülür.

“Satılık Kız Var”:

Konu: Hikâyede Zühre adında bir kızın hayatı anlatılır. Henüz gençliğinin baharındayken, gençliğe ilk adımlarını attığı bir sırada evli olan koyuncuların oğlundan hamile kalan Zühre'nin sonradan bunun öcünü nasıl aldığı açıklanır.

Özet: Zühre genç kızlığa adım attığı ilk zamanlarda tüm köylü kadınları ve erkekler arasında güzelliği, işvesi, nazı ile dikkatleri çeken bir kızdır. Kısa süre sonra köyde Zühre'nin koyuncuların oğlundan hamile olduğu haberi köylülerin arasına bomba gibi düşer. Zühre söylenenleri kabul eder, çocuğunu doğurup, büyüteceğini, çocuğun babası olan koyuncuların oğlunun ise korkak birisi olduğunu, çocuğun kendisinden olduğunu söyleyemediğini anlatır. Koyuncuların oğlu dedikodulara son vermek için Zühre'yle evlenmeye karar verir. Ancak buna ablası muhalefet ederek, onun bir köylü kızından çok şehirli kızına lâyük olduğunu söyler. Böylece Koyuncuların oğlu kısa bir süre sonra şehirli bir kızla evlenir. Aradan yıllar geçer, Zühre Koyuncudan olan oğlunu büyütür. Koyuncuların oğlunun ekonomik durumu zaman içinde giderek kötüleşir. Evlendiği Eşinden hiç erkek çocuğunun olmaması da ister istemez, Zühre'den olan çocuğunun kıymetini artırır. Zühre askerden dönen Kel Şaban'la evlenerek, koyuncu oğlunun yakınına taşınır.

Böylece koyuncu oğlu da kendi oğluyla yakından görüşme imkânını bulur, onu önce kendi tarlasında çalıştırmaya başlar, ardından da nüfusuna geçirir. Böylece yıllar sonra da olsa Zühre isteğine kavuşur.

Mekân: Hikâyede mekân yeri olarak gösterilen yer, Fethiye yakınlarında bulunan bir köydür. Hikâyede bunu şu sözlerden çıkarıyoruz:

“...bizi, gece yarılarında Sandal derelerine, Zorlampa sırtlarına buzağılacı inek aramaya yollarlardı. Kır eşeciğimiz’in kuyruğuna yapışarak, şu Nif bellerinin, koru boğazlarının, Kılıkıstı ormanlarının basamaklı yollarında, bir adım atıp üç adım hesaplayarak, ta Fethiye’lere az mı kereste çekmişim.”(s.10)

“Şafaklarında şimşekler çakan, guruplarında yangınlar kopan o yerlerde, bir kanadımız ses, bir kanadımız renk, dereler boyu uzanır, dağlar boyu uzarsınız’cık’der gagadır;’çat’der, daldır; fir der, böcektir;’pır’der, kuştur el atarsınız, çiçek öper; kol atarsınız, dal yaslanır. Kalem gibi katran ağaçlarının dibinde yonga koklayarak, akçam koğuklarında sansar taşıyarak, çatal çeşmelerde üzüm ıslayarak, ılgın yaprakları sıyrıra sıyrıra Yeni yol’dan Kordon boyuna iner, oracığa yük yıkardım.”(s.10–11)

Hikâyede dış cephe mekânın bazen insanî görevlere ve duygulara büründüğü görülür. Yazar köyü bir insan kalıbına sokar:

“Köyün dişi gıcırdadı, fakat koyunculara diş geçmedi. Şu küçücük köyün üstünde aylardan beri toplanan kin, Koyuncuların kara direkli evlerin üstünde kuzgun gibi dolaşmaya başladı.”(s.20)

“Uslu köyüm, deli seller gibi çarpındı çarpındı, köpürdü döpürdü de, gene kendi içinde kaynadı.”(s.20)

“Dombal Dede”:

Konu: Dombal Dede adlı hikâyede köylüler arasında eşi Eşe Nine’yle birlikte yaşayan ve herkesçe saygı duyulan Dombal Dede’nin oğlunu askerden döndükten sonra evlendirmesi, uzun yıllar geçtikten sonra gelininin hamile olması ve bunun oğlu Memiş’in dışında başka bir kimseden olduğu dedikodularının yayılması üzerine Olucak’a gitmeleri ve bundan sonra gelişen olaylar ele alınır.

Özet: Dombal Dede, İri yarı eski Nuh zamanından kalma bir adam gibidir. Keçe külâhlı kışları şalvarlı, yamalı pabuçlu, meşin kuşaklı kıyafetiyle farklı bir görünüme sahiptir. Gençlik yıllarında harp görmüş, Plevne’de, Dimetoka’da savaşmış, daha sonra köyüne dönerek muhtarlık yapmaya başlamıştır. Oğlunun askerlik dönemi de bu zamana rastlar. Askere gidip geldikten sonra oğlunu Sülükler’in kızı Kara Hörü’yle evlendirir. Memiş’le Hörü kısa zamanda kendi kulübelerini kurup, çalışmaya başlarlar. Tarla alırlar, bağ, bahçe sahibi olurlar. Bir müddet sonra zenginleşirler. Yalnız on dört yıldan beri çocuklarının olmamasına karşı bir gün Hörü’nün hamile olduğu haberi bütün köyde dedikodu konusu olur. Köylü kadınlar bu kadar yıldan sonra Hörü’nün hamile kalmasını İbişler’in oğlundan olması ihtimalini ortaya atarlar. Bu dedikodulardan iyice bunalan Dombal Dede ve eşi Eşe Nine sonunda Olucak yaylasındaki tarlalarına çekilirler. Burada yaz kış yazlık damlarında ateş yakarlar. Bu arada Hörü’nün çocuğu doğar. Bir gün ateşin yanmadığını gören köylüler, başlarına bir şey gelmesinden kaygılanarak, iki kişiyi onların durumlarından haber almak amacıyla gönderirler. Olucak’a vardıklarında Dombal Dede’nin yanındaki Eşe Nine’nin ölmüş olduğunu anlarlar. Dombal Dede eşinin ölümünden sonra köylülerle birlikte köye iner, Hörü’nün bebeğini alıp, kaldırır, onun yüzüne bakar. Çocuğun çenesinin babası gibi çatal olduğunu görerek rahatlar.

Mekân: Hikâyede mekân olarak gösterilen en önemli yerler Çayraz Ovası, Olucak yaylasıdır. Bunun yanı sıra birçok dış cephe mekân adına da hikâyede yer verildiği görülür. Körmen Dağları, Aladağ, Üzümlü, Meseniz, Gölcük. Plevne, Dimetoka Anadolu dışında bir savaş cephesi mekân yeri olarak adı adnılan yerler arasındadır. Hikâyede tarlanın köylü için hayatî ihtiyaçları karşılayan mekân olarak önemli bir yeri olduğuna değinilir.

İyi bakım ve çabanın sonucunun her zaman toprak tarafından karşılığının alınacağı anlatılır:

“Kara toprak açıldı kapandı, sürüldü sürgülendi; tarla da tarla oldu ha! Adamı diksek bitecek... Nem girdi, tohum patladı; gün vurdu, çim kalktı; kara bulutlar toplandı, ak bereketler saçtı... Domballar’ın temelli tarlasını görenler:’Buğday değil; deniz, mübarek’ dediler.”(s.28)

Dombal Dede’nin çıktığı Olucak yaylasından etrafın görünümü şu şekilde tasvir edilir:

“Olucak, Sandal uçurumlarının üstünde, Tepelce dağının böğründe bir yerdir. Salkım söğütleri vardır, kızıl topraklarda saçlarını sürür, Sandal uçurumlarını, akşam sabah kör duman bürür. Katran Ormanları vardır, gün tutar; defne dallarında rüzgar çağlar Mendos dağından pamuk gibi kalkan yaz bulutları Olucağa yüzünü yıkar da varır. Kışları kar atar... Damlar boyu.”(s.31)

Hikâyede iç cephe mekâna rastlanmamıştır.

“Gülperi”:

Konu: Gülperi adlı hikâyede yazar-anlatıcının köyüne döndükten sonra uğradığı bir kapı komşusunda bir an belirip, yok olan bir kızın hayalini görmesi, bunun üzerine komşu kadının onun hikâyesini anlatması anlatılır.

Özet: Yazar-anlatıcı ağzından anlatılan hikâyede anlatıcı köyüne döndükten sonra annesinin söylemesi üzerine yakın komşuları olan Cim Mahmut’a uğrar. Onun eşi Ümmü abla eşinin katırcığının topallamaya başlaması üzerine Sicim dayıya göstermek için Koru’ya gittiğini söyler. O sırada kuru meşe yapraklarının arasından bir ses duyarlar. Ümmü abla anlatıcaya hemen döneceğini söyleyerek, dışarı çıkar. Anlatıcı da onu takip eder. Bir genç kız görür, sonra bir daha bakmak istediğinde kızı gördüğü

yerde bulamaz. Annesinin Bucaklı Hacı Ömer'in de devesini aramaya gittiği Çamlıyaka'da buna benzer bir olay yaşadığını hatırlar. Bu arada kendisinin annesine aldığı eteklik ve kaşıksapı denilen 'yandım alamadım' basmasının da üstünde olduğunu görür. Bunun üzerine Ümmü abla bu durumu hiç kimseye söylememesini ister. Sonra kızın hikâyesini anlatmaya başlar. Bu kızın yaylalı bir kız olduğunu İbişler'in oğlu Kaypak Ali'nin 'seni alacağım' diyerek kızı kandırdığını, onunla birlikte olduktan sonra da onu köyüne geri yollamaya çalıştığını, ancak kızın ağabeylerinin korkusundan köye geri dönmek istemediğini söyler. Kızın böylece gece olduğu zaman köye sığındığını gündüzleri ise Çamlıyaka sırtlarında ormanın içinde gizlendiğini anlatır. Kendisinin ve anlatıcının annesinin ona yardımda bulunduğunu açıklar. Ancak sonradan kızın ahının yerde kalmadığını, Kaypak Ali'nin ablasının sokak yosması olduğunu, babasının işsiz kaldığını söyler. Kaypak Ali'nin kızın baskıları karşısında kendisini almak için girişimde bulunmak istediği halde, annesinin onun yerine Kel Mollalar'ın Dudu'yu alacağını vaat etmesi üzerine bu isteğinden vazgeçtiğini açıklar. Ümmü abla sonunda kızın ölümünün de bu çocuk yüzünden olacağını söyler. Bu konuşmadan kısa bir zaman sonra bir gün Kaypak Ali yaralı bir biçimde köye gelir, kendisini ve Gülperi'yi vurduklarını söyler. Sonunda Ali kurtulurken Gülperi toprağa verilir. Köyde bu işi yapanın kızın ağabeyleri olduğu dedikodusu yayılır. Buna rağmen Kaypak Ali dört buçuk yıl hapis cezasına çarptırılır.

Mekân: Hikâyede adı geçen başlıca mekân yerleri: Körmen Dağları, Geyran Dağları, Üzümlü Ovası, Çayraz Ovası, Çamlıyaka, Gölyeri, Meğri Ovası, Ankara'dır. Hikâyede ismi verilmeyen bir köyde tarif edilir. Tahminlerimize ve hikâyedeki ipuçlarına göre bu köyün Fethiye yakınlarında olması yüksek bir ihtimal dâhilindedir. Hikâyenin girişinde yazar-anlatıcı ağzından köy şöyle tasvir edilir:

“Cevizler içlenip çenet çenet, üzümler etlenip benek benek oldu mu, güzel köyüme kuşlarım uçmaya başlar. Çağıl çuğul dereleri, çamlı ardıçlı tepeleri, deveboynu dağları gözümde tuttükçe tüter.”(s.34)

Mekân olarak yaylada yetişmiş olan Gülperi'nin bu mekân özelliğinin onun vücuduna yansması şu şekilde anlatılır. Burada toprak-su-insan üçlüsünün birleşimini ve yaşanılan yerin insan fizyolojisini nasıl bir şekilde etkilediğini görürüz:

“-Geldiğinde bir görmeliydin Cahidimiz. Sabunlu yaylasının buzlu sularını içmiş, Karanfili belinin mor sümbüllerine sokunmuş. O beniz çıra gibi, o gözler parıl parıl. Bir üzüm tanesi yutsun, ömüğünden geçtiğini görürsün. Ot diye melemez, süt diye melemez; ağzı var dili yok.”(s.40)

Hikâyede yazarın iç cephe mekânı ihmal ettiği görülür.

“Pullu Ese”:

Konu: Hikâyede köylülerin arasında Pullu Ese olarak anılan Hasanoğlu İsa'nın Karagöl'de Cüher'in ölümünden bir müddet sonra ölü bulunması anlatılır.

Özet: Uzun bir ayrılıktan sonra Hasanlar'ın Ese'yle birlikte kasabaya köyden haber gelmesi üzerine yazar-anlatıcı onunla birlikte yola çıkar. Üzümlü yoluna geldiklerinde iki jandarma arasında köyden Mıstık adlı bir gencin elleri kelepçeli bir biçimde Fethiye'ye götürüldüğünü görürler. Hasanlar'ın Ese'ye Mıstık'ın ters ters bakması anlatıcıyı kuşkulandırır. Bu konuyla ilgili Ese'nin ağzını arar. Ancak Ese kesin bir şey söylemez. Yalnız Mıstık'tan bahsederken onun Ümmetler'in Cüher'le evli olduğunu istemeyerek söyler. Sonra Cüher'i Mıstık'ın kaçırmamasından önce isteyen Olucaklı Hacı Çobanlar'ın, Koyuncuların oğlunun istemesine kendisinin telkiniyle Cüher'in ret yanıtı verdiğini, bunun gibi birkaç teklifi red ettirdiğini açıklar. Kendisinin kızla ilgilendiğini onu her an takip ettiğini, arada sırada tütüne kendi evine geldiğini anlatır. Bir gün kendisinin Meseniz'e gittiği bir zamanda Ecebeli'nden Mıstık'ın kızı kaçırdığı gibi Ecebeli'ne götürdüğünü açıklar. Üzümlü yol ayrımında Ese'den ayrılan yazar köye döner. Köye evine geldiği zaman evdeki herkesi üzüntülü bir halde bulur. Yorgun olduğu için erkenden yatar. Ertesi günü dışarıya çıktığında Cüher'in ninesi Kevser Ebe'ye rastlar.

Kevser Ebe onun olmadığı zaman sürecinde Mıstık'ın Cüher'le evlendikten sonra kıskançlığının had safaya çıktığını, en ufak bir bahaneyle onu odunla dövdüğünü, bunun arkasında da köylülerin herkesçe taktığı isimle Pullu Ese'nin daha önceden de kızla ilgilenmesinin yattığını açıklar. Bir gün kız hamileyken yine odunla dövdükten

sonra kızın çocuğu düşürdüğünü, ertesi gün yaptığı son dayağın ise kızı öldürdüğünü söyler. Böylece anlatıcı Mıstık'ın iki jandarma arasında götürülmesinin sebebini anlar. Bu arada kendisinin de ifade vermek üzere kasabaya çağrıldığını öğrenir. Oraya vardığında Hasanlar'ın Ese'nin kendisinden ayrıldıktan sonra kaybolduğunu öğrenir. Üç gün sonra da onun Karagöl'de şişmiş bir halde ölüsü bulunur.

Mekân: Hikâyede mekân yeri olarak geçen yer Fethiye'nin Üzümlü beldesi yakınlarında ismi verilmeyen bir köyle, Karagöl'dür. Pullu Ese'nin bulunduğu yer hikâyede dış cephe mekân olarak şu şekilde yansıtılır:

“Karagöl, Üzümlü'nün bir saat ötesinde, Geyran dağının arka eteklerinde, ormanların içine gömülü, bulanık sulu küçücük bir göldür. Buraya Yılan Gölü'de derler. Aman Allahım, yılan ne çok olur orda.”(s.42)

Fethiye'den yola çıkan yazar köye doğru giderken yer yer çevresine ait gözlemlerini de tasvir eder:

“Boğazı gölge tutuyor, Babadağı'nın yalçın kayaları duvak gibi kızarıyor, Çatalpınar'ın suyu gür gür akıyor.”(s.44)

“Çürük Maden'den çıkıyor, Altı'ya doğru yol alıyoruz. Çamlar yayvan yuvan, mersin ağaçları ortalığa maş vuruyor(koku saçıyor).”(s.45)

İç cephe mekâna dair detaylı tasvir yoktur. Dış cephe mekân yeri olarak Babadağı, Çatalpınar, Adana adı geçen diğer yerlerdir.

“Gâvurun Nasuhu”:

Konu: Hikâyede Ayşe teyzesine yardım için tütün dizen yazar-anlatıcının yorulması üzerine çardağa çıkması, bir süre sonra eve Kıl Hasan'ın karısı Güssün yengenin gelmesi, dedikoduya başlaması, bu sırada çardağın etrafındaki keklikleri görmesi üzerine Nasuh'un evde olup olmadığını sorması, Ayşe'nin evde olmadığını

söylemesine rağmen ona inanmıyarak, çardaktaki sesleri duyarak yalan söylediğini düşünmesi, sonra ortaya çıkan gerçek anlatılır.

Özet: Hikâyede yazar-anlatıcının teyzesine tütün dizmesinde yardımcı olduktan bir süre sonra dinlenmek için çardağa çekilmesi, bir süre sonra Kıl Hasan'ın karısı Güssün yengenin kendilerini ziyaret edip, çevre hakkında dedikoduya başlamasıyla başlar. Ardından Ayşe'nin eşi, Nasuh'un vurduğu ve yediği kekliklerin tadından övgüyle bahsederek, eşinin yine belki keklikle eve gelebileceğini söyler. Bu sırada çardakta bir ses duyar. Bunu Nasuh sanarak Ayşe'yi kendisine yalan söylemekle suçlar. Tam o anda yukarıdan bir tüfek sesi duyulur. Yazar-anlatıcı çevresinde dönüp duran arı kuşlarına ateş etmesine rağmen bunlardan hiçbirini indiremez. Olay yerine gelen Ayşe ve Güssün yenge onu yerden kaldırır. Güssün yenge o kadar çok kuşa çok saçma harcamasına rağmen birisini bile vuramamasına kızar.

Mekân: Hikâyede mekân yeri olarak gösterilen yer Üzümlü çukuru ve burada yer alan ismi verilmeyen bir köydür. Hikâyede burası şu şekilde anlatılır:

“Hava yarı bulutlu; ala gün sıcağı Üzümlü çukuruna vurmuş, tarlaların üstüne bakıyor. Köyün kiremitleri tiril tiril... Tavuklar ağızlarını açmışlar, koval koval ediyorlar, kımıldamaya vakitleri yok. Sincabın biri cevizin dalına çömelmiş, kuyruğunu kabartmış, ardındakine yelpaze tutuyor. Mor yemişin dibine, gölge ile karışık süt kokusu dökülüyor. Yaprakların ucu bile kımıldamıyor: daha meltem çıkmadı.”(s.49)

Bunun dışında Aladağ ismi geçer. İç cephe mekân tasvirine yer verilmez.

“Yüzbirlik”:

Konu: Hikâyede Gumbet Köyü'nün eli eren baş keseni olan, Yörükoğlu'nun evli olmasına rağmen kendi devesine bakan bakıcısı Sırım'ın eşine sahip olması, Sırım'ın da onu ve onun eşini öldürmesi ve buna bağlı gelişen olaylar anlatılır.

Özet: Hikâye son derece ilginç bir biçimde sondan başlayarak, başa doğru gider. Sırım'ın Yörükoğlu'nu öldürdükten sonraki görüntüsü çizildikten sonra, Sırım'ın bu aşamaya nasıl geldiği anlatılır. Sırım Kalkıstı Köyü'ne Divre taraflarından gelir. Burada herkesçe saygı duyulan eski pehlivan, aynı zamanda iyi bir avcı olan, sürü sahibi Resul dayının yanına yerleşir. Resul dayı Sırım'ın kendi köyünde bir pehlivan olduğunu öğrenince; onu pehlivanlıkta iyi bir konuma getirebilmek için yetiştirmeye karar verir. İki yıl sonra Sırım'ı Pınaz'daki Gök Murat'ın büyük güreşine götürür. Burada İbecikli Kara Mustafa Pehlivan'la karşılaşan Sırım onu yener. Sırım böylece kısa zamanda güreşlere alışır, düğünlere de gitmeye başlar. Bu düğünlerden birinde ona Zorlampalı Ak Bekir'in kızını gösterirler. Onu beğenen Sırım böylece hem köyündeki anasını hem de Resul dayıyı unutarak, Gümbet Köyü'ndeki Yörükoğlu'na deveci bakıcısı olur. Bir gün Kırkpınar'dan Hasanbağı'na döndüğü sıralarda Kırkpınar suyunun başında Yörükoğlu'nun kendisini Hasanbağı'na gönderip, oradan iki bal gömeciyle, yoğurt ve kavurma istemesi üzerine bu isteklerini yerine getirmek için gidip geri döndüğünde, karısını Yörükoğlu'yla birlikte sere serpe bir vaziyette görür. Bunu üzerine o anda Yörükoğlu'nu öldürmeyi aklından geçirir. Ancak yolda iki yolcunun bulunması üzerine bunu daha sonra gerçekleştirir. Yörükoğlu ve onun eşini öldüren Sırım, Kalkıstı'nın yolunu tutar. Jandarmalara yakalanmadan önce son bir kez annesini görmek ister. Köye gitmeden önce emanet olarak aldığı tüfeği Nasuh dayının tüfeğini geri iade eder. Köyde en çok kendisinin üzerinde en fazla emeği olanlardan biri olan Resul dayıya görünmemek için köye gece gelir. Annesi onu üzerinde kanlı bir elbiseyle görünce telâş eder. Sırım bunun dişini çektirdiğinden dolayı olduğunu söyler. Ertesi sabah erkenden Ballık deresine gitmek üzere yola çıkar. Sırım'ın eldeki delillerle suçlu olduğuna inanan Üzümlü nahiyesi müdürü ve jandarma onu annesine sorarak, burada bulur. Kısa sürede suçunu itiraf eden Sırım yüz bir yıl hapse mahkûm olur. Ancak on sekiz yıl Bodrum kalesinde yattıktan sonra bir aflu çıkar. Tekrar köyüne annesine ve eşine dönmek için yollara düşer. Yolda Başdeğirmen'in önünde Veysel dayıya rastlar. Veysel dayıya kendini Sırım'ın bir arkadaşı olarak tanıtır. Böylece Sırım, hapishaneye atıldıktan sonra annesinin öldüğünü, eşinin de Yanal Ömer'in oğluna kaçtığını öğrenir. Burada bir yıl kaldıktan sonra ondan bir oğlu olduğunu, ardından eski eşinin ondan ayrıldığını öğrenir. Şimdi de Veysel dayıya kendisini yanına alması için haber yolladığını anlatır. Sırım duyduğu bu sözlerden sonra orasını terk eder.

Mekân: Hikâyede geçen başlıca mekân yerleri Üzümlü, Kalkıstı Köyü, Gumbet Köyü, Bodrum Kalesi'dir. Bunun yanında Divre, Pırnaz, Foça, Acıpayam, İncirköy hikâyede adı geçen diğer dış cephe mekân yerleridir. Yazar hikâyenin içinde Kalkıstı Köyü'nü anlatırken burasını kendine has özellikleriyle okuyucuya tasvir eder:

“Kalkıstı, kaplan durağı, kurt koyağı bir yerdi. Dağlarında çakal sürüleri dolaşır, kayalarında geyik oğlakları meleşirdi. Deniz gibi üğünmüş katran ormanlarında kirpi dolaşamaz, ayı eniğini yitirse bulamazdı. Kalkıstı'ya en yakın köy on dört saatlıktı.”(s.57-58)

Diğer dış cephe mekân yerlerine dair detaylı bir tasvire ya da bilgiye rastlanmaz. Hikâyede iç cephe mekânın da önemsenmediği gözlemlenir.

“Deli Dere”²¹⁹ Adlı Kitaptan:

“Deli Dere”:

Konu: Hikâyede Meryem adlı Yörük Bekir'in kızının Ortaköylü Durmuş Ali ile gizlice yaptıkları körebe oyunun köyde herkesin diline düşmesi ve bunun ardında yatan gerçekler anlatılır.

Özet: Beyköylü Yörük Bekir ve eşi, kızı Meryem her yaz olduğu gibi bu yaz da yazı geçirmek için sürüleriyle birlikte Taşdelen Yaylası'na giderler. Amaçları sonbahara kadar orada konaklamaktır. Ancak havaların bozması ve kışın erken bastırması üzerine Yörük Bekir develere göç yükünü yükleyerek, eşiyle birlikte köye dönmeye karar verir. Kızına da koyunların sütlerini sağıp, yoğurt çalıp, bu yoğurttan ayran yaptıktan sonra sürüyle Delidere'den geçip, köye gelmesini tembih eder. Meryem de sütleri sağıp, kazana koyduktan sonra derin düşüncelere dalar. Bütün köylü kızların evlendiği halde kendisinin on beş yaşına gelmesine karşın hâlâ evlenemediğinden dolayı üzülür. Bu derin düşünceler içindeyken süt taşar. Annesinin sözleri aklına gelir. Sütün içinde yedi baharın çiçekleriyle, koyunların sütlerinin olduğu, sütü taşırsa koyunların göğüslerinin

²¹⁹ Cahit Beğenç, (1948):*Deli Dere*, CHP Halk evi Yayınları Okuma Kitabı:3,(Basım yeri yok).

yanması gibi, kendi göğüslerinin de yanacağını hatırlar. O sırada göğüsleri yanmaya başlar. Bunun üzerine Göktepe'deki Sultan Yenge'ye başvurmaya karar verir. Sürüyü Deli Dere'den geçirmeye çalışırken büyük bir bölümünü dereye kaptırır. Elinde sadece bir tane koyun kalır. İşte hikâyede bu noktadan sonra hikâyenin girişindeki Ümmü ile Zühre arasındaki Meryem'in Durmuş Ali'yle yaptığı körebe oyununun sebebi ortaya çıkar. Meryem yolda Durmuş Ali'nin de kendisine fikir verebileceğini düşünerek ona gider. Onun gözlerini, ellerini bağlar, göğsünü açarak onun sakallı çenesine sürttürür. Bu olay köyde üç-dört kadın tarafından öğrenilir. Meryem ve ailesinin Beyköyü'nden Ortaköy'e göçmesi üzerine özellikle Zühre adlı bir köy kadını bu olayı bütün köye yaymaya karar verir. Ama önce Durmuş Ali'nin askerden dönmesini bekler. Durmuş Ali'nin askerden dönüp hemen Meryem'le evlenmeleri üzerine kimse dedikodu yapamaz.

Mekân: Hikâyede ana mekân yerleri olarak gösterilen yerler: Beyköy, Ortaköy, Taşdelen yaylasıdır. Göktepe, Paşalı, İncirköy hikâyede adı geçen diğer önemli mekân yerleri olarak göze çarpar. Hikâyede Beyköyü yazar tarafından şu şekilde tasvir edilir:

“Beyköyü denilen yer bizim köye yarım saat uzakta yedi evlik bir mahalle idi. Kızılçamlı tepelerin dibinde, mersin, zeytin ağaçlarının arasında idi. Burada insanın içi pek sıkılırdı. Uzun uzun evvel zaman mezarları, Nuh zamanından kalma çam ağaçları, deve gibi çökmüş, Kamburu çıkmış koca zeytin ağaçları vardı. Adım başına yıkık duvarlara rastlanırdı. Dere millerine gömülmüş kesme taşlar, yayvan ağızlı taş yalıklar, içi zindan gibi karanlık inler vardı. Kart zeytin ağaçlarının kuru dallarında kargalar tüneşir, altı delik deşik tarlalarında tepelikli kuşlar eğleşirdi.”(s.5-6)

Hikâyede bunun dışında göze çarpan dış cephe ya da iç cephe mekâna ait detaylı bir tasvir rastlanmaz.

“Mayhoş Bir Hatıra”:

Konu: Hikâyede Nifir Köyü’nden Varkal kasabasına kar indirerek, burada satarak geçimini sağlayan köylülerden birisinin kasabadaki buz fabrikasının bozuk olması dolayısıyla, belediye reisinin doğum yapan eşi için dağdan kar getirip, gizlice onun evinin önüne bırakması anlatılır.

Özet: Nifir Köyü’nün başlıca geçim kaynaklarından biri mayıs ayından eylül sonuna kadar dağdan çektikleri karı götürüp, kasabada satmaktır. Bu yüzden diğer tarla ve tütün işlerini ikinci plâna atmışlardır. Ancak bir gün Varkal belediyesinin reisi ortaya bir fikir atar. Bundan sonra kasabada kurulacak buz fabrikasından çıkan buzların satılarak iyi bir gelir elde edilebileceğini düşünür. Ve bunu kısa sürede uygulamaya geçirir. Köylülerin buz satmasını yasaklar ve buz satarken yakaladıklarını kırmızı boyayla boyayarak, faydasız bir hale getirir. Bir gün reisin karısı doğumdan önce sancılanır. Kasabadaki buz fabrikasının bozuk olması dolayısıyla acilen kar gerekmektedir. O sırada Nifir Köyü’nden Ali Abban da dağdan cin çukuru mevkiinden aldığı karları gizlice kasabaya getirip, satmayı plânlamaktadır. Ancak kasabanın girişinde belediye çavuşunu görünce bütün topladığı kar çuvallarını köprüden aşağıya boşaltır. Belediye çavuşu reisin karısının hasta olduğunu acilen kar gerektiğini söyleyip, pis su birikintileri içindeki kurtarabildiği birkaç parça karı kaptığı gibi gider. Ali Abban bu işe üzülür. Köye dönerek komşunun sarı katırını ödünç alarak, tekrar cin çukuruna gider. Toplayabildiği kadar kar çıkartıp, çuvallara doldurup, tekrar kasabanın yolunu tutar. Gizlice belediye reisinin evinin önüne koyar. Yıllar sonra belediye reisi kızı Narpız’ı misafirlere tanıtırken, onu kurtaran kişinin kar topaklarının içine bir narpız çiçeği bıraktığını bu sayede eşinin ve yeni doğan çocuğunun kurtulduğunu açıklar.

Mekân: Hikâyede mekân yeri olarak gösterilen yer Varkal kasabası, Nifir köyü, Gücümen ovasıdır. Hikâyede Nifir Köyü’nün yeri şu şekilde yazar tarafından tasvir edilir:

“Nifir köyü boy vermez bodur çamların, çırpık yapraklı zeytin ağaçlarının arasında yüz evlik bir köydü. Kat kat kaydırak taşı bağlamış kızıl topraklı tarlalarında verim azdı. Daha doğrusu köyün ekemekliği

kıttı. Fakat havası yumuşak, suyu şifalı bir köydü. Cefalı da insanları vardı. Yaz kış alabildiklerine çalışırlardı. İmece yapar gibi iş işlerlerdi.’’(s.18)

Hikâyede bunun dışında dikkati çeken iç ya da dış cephe mekân unsuruna rastlanmaz.

“Döndü”:

Konu: Hikâyede Varkal şehrinin harp tehdidi altında bulunması nedeniyle, burada yaşayan şehirli hanımların güvenli bir köy olan Nifir Köyü’ne yerleşmeleri, bunlardan biri olan ve köyde diğer şehirli hanımlara nazaran köylülere kendini sevdiren Makbule Hanım’ın yanına köyden bir hizmetçi olarak Döndü’yü alması, arkasından savaşın tehlikesi ortadan kalkınca onu da yanına alarak şehre dönmesi ve buna bağlı gelişen olaylar anlatılır.

Özet: Hikâyeye savaş gemilerinin Varkal şehri kalesini dövmeye başlaması ve uçakların kasabayı bombalaması üzerine burada yaşayan şehirli kadınların buraya oranla daha güvenli bir yer olan Nifir Köyü’ne göçmeleriyle başlar. Şehirli kadınların çoğu köylülere tuhaf gelir. Kendilerine karşı küçümseyen bakışlarla bakmaları, dedikoducu olmaları köylü kadınlar tarafından yadırganır. Yalnız içlerinden Makbule Hanım onlara karşı nazik, saygılı yaklaşır. Bu yüzden bütün köylü kadınların sevgisini kazanır. Ev işlerine bakmak için yanına Topuş’un kızı Döndü’yü alır. Döndü kısa sürede çalışkanlığı ve temizliğiyle kendini evde kabul ettirir. Şehirli yaşam tarzına olan özentisi ve şehirli kadınlar gibi hanımefendi olmak arzusuyla, Makbule Hanım’ın şehre kendisiyle birlikte gelme teklifini kabul eder. Burada onun yanında iki yıl kalır. Sonra kâtip olan Hüsamettin Efendi’yle Makbule Hanım’ın aracılık etmesi yoluyla evlenir. Ancak Döndü kendisine ziyarete gelen annesini küçük görür, onu küçümsemeye başlar. İçinden çıktığı mekânı ve insanları çabuk unuttur. Hüsamettin Döndü’nün hanımefendi olması uğruna önce tarlasını sonra evini satar. Bir gün Döndü annesinin öldüğü haberini alır. Ondan kalan tarlayı alıp, değerlendirmek isteyen Hüsamettin köye gelir. Ancak burada annesinin kızını evlâlıktan attığını, bütün mirasını diğer kızına bıraktığını öğrenir.

Mekân: Hikâyede ana mekân yerleri olarak gösterilen yerler Varkal şehri, Nifir Köyü'dür. Hikâyede Nifir Köyü'nün şehre uzaklığı ve bulunduğu konum şu şekilde anlatılır:

“Varkal şehri bu köye sekiz saat uzaktı. Arada dağlar, beller vardı. Uçurumlar doluydu. Yol, keçi yolu gibiydi.”Karain”denen uçurum başında eşkiyalar yol keserler, geleni gideni soyarlardı. Değil Varkal şehrine gitmek, köy kadınları yarım saat dışarıya bile çıkmaya korkarlardı.”(s.39)

Döndü'nün annesi Topuş, köyden şehre kızını ziyarete geldiği zaman kızının eviyle kendi evini karşılaştırırken, ilginç farklılıklar tespit eder. Bu şehirli ile köylünün yaşadığı mekânların değişikliğini gösterir:

“Köylü kadın, duvarlardaki resimlere, tabandaki halıya, masanın üstündeki camdan eşyaya, köşedeki boy aynasına, perdelere, karyolanın eteklerine, yastık yüzündeki nakışlara tuhaf tuhaf bakıyor,'Allah Allah! Yabancı bir ev. Koca evin içinde bana biliç gelen bir tek şey yok! Hani bunların un çuvalları? Hani bunların kaşık sepetleri? Hani soğan, sarımsak, kırmızıbiber, kekik dizileri? Hani sandıkları, hani bu evin ocağı?.”(s.49)

“Tel Gömlek Köyü'nün Muhtarı”:

Konu: Hikâyede açığız, uyanık Tel Gömlek Köyü'nün Muhtarı Hüseyin'in muhtar seçildikten bir süre sonra rüşvet aldığını bilen köylülerden birisi olan Ahmet Ali'nin ona verdiği ücret karşılığında muhtarın oyunuyla nasıl sonunda Medine'yle akıllıca bir plânla evlendiği anlatılır.

Özet: Tel gömlek Köyü'nün muhtarı olan Hüseyin, bundan yirmi sene önce köy ilkokulunu bitirdikten sonra, on sekiz yaşında evlenir, kısa bir süre sonra da askere gider. Askerden geldikten bir süre sonra da otuz beş yaşındayken muhtar seçilir. Muhtar seçildikten sonra çeşitli dolambaç işlere karışmaya başlar. Köylülerin yapılacak işlerin

büyüklüğüne göre onlardan rüşvet talep etmeye başlar. Muhtarın bu huyunu bilen Ahmet Ali de üç senedir sevdiği Medine’yi almak için muhtardan yardım ister. Muhtar Hüseyin, bu işin karşılığı olarak yüz elli lira ister. Ahmet Ali yanında sadece yüz lira olduğunu söyleyince geri kalanını daha sonra almak üzere anlaşır. Ahmet Ali’den kızın fotoğrafının olup olmadığını sorar. Olmadığını öğrenince ertesi gün şehirden getirdiği fotoğraf makinasını Ahmet’e verir. Bununla Medine’nin fotoğrafını nasıl çekeceğini gösterir. Ahmet Medine’ye gizlice yaklaşarak, fotoğrafını çekmek için kımıldama der. Medine bir anda bağırmağa başlar. Babası olay yerine gelir. Ahmet’i kovalar. Ahmet elindeki makineyi bir hendeğin içine atar. Medine’nin babası ve annesi bu makinenin ne olduğunu çözemezler. Bir süre sonra olay yerine gelen köylülere bir bahane uydururlar. Hep birlikte makineyi taşıdıktan sonra Medine’nin babası onu bir tülbent içine koyduğu gibi soluğu muhtarın yanında alır. Muhtar fotoğraf makinasını bir radyo diye onlara açıklar. Bu radyoyla şehirde birçok erkeklerin genç kızları kandırdığını, kızının da namusunun gitmiş olabileceğini, bu yüzden kimsenin duymadan Ahmet’le evlenmesi gerektiğini anlatır. Kızın babası Mahmut dayı sonunda istemeyerek de olsa razı olur. Böylece iki genç evlenirler. Bundan en kazançlı muhtar Hüseyin çıkar. Ahmet’ten geriye kalan parayı aldığı gibi, Medine’nin babasından da yüklü bir para alır.

Mekân: Hikâyede mekân yeri olarak gösterilen yer Tel gömlek Köyü’dür. Bunun yanında adı geçen bir diğer köy de Nifir köyüdür. Yaptığımız araştırma sonucunda Anadolu’da böyle bir köy olmadığını tespit ettik. Bu köylerin hayali olması ya da sonradan isminin değiştirilmesi muhtemeldir. Hikâyede bu iki köy çeşitli açılardan karşılaştırılarak tasvir edilir:

“Bu köy Nifir’le karşı karşıya gelir. Birbirlerinin horoz sesini bile duyarlar. Bir yere mutuyla verirmiş, bir yere kıtıyla, Nifir köyünde suyun yüzünü bardakta görürler, Telgömlek köyünün önünden iki değirmen çeker su akar. Üstelik toprağı da hem geniştir, hem bitedir.”(s.61)

Hikâyede bunun dışında detaylı bir iç cephe mekân ya da dış cephe mekân rastlanmaz.

“Köyden Kaçış”:

Konu: Hikâyede Ali adlı bir köy öğretmeninin Nifir Köyü’nden kaçma nedeninin perde arkası aralanır.

Özet: Ali Vartal kasabasından sonra Nifir Köyü’ne öğretmen olarak atanır. Ali kısa zamanda köye alışır. Boş zamanlarında okuldan çıktıktan sonra roman okur. Kendine tuttuğu Dudu yenge adında kırk beş yaşlarında bir kadında yemeklerini pişirir. Ali’nin köye yeni öğretmen olarak gelmesi köylü kadınları memnun etmez. Eski hocaları Hasan Hoca’nın daha iyi olduğunu düşünürler. Ali yapı olarak titiz, temizliğe düşkün bir kişidir. Bir gün Dudu yengeyi evde bulamaz. Akşamüstü Ali eve geldiğinde, Dudu’yu yemekleri hazırlamış, hazır bir vaziyette kendisini beklerken bulur. Dudu yenge bugün üç hayırlı iş yaptığını söyleyerek, bunları anlatmaya başlar. Önce Kasnak karısını doğurduğunu, sonra da ölen hacının karısını yıkadığını, ardından eve gelip yemek yaptığını açıklar. Ali bunları duyar duymaz gece yarısı köyden şehre doğru kaçmaya başlar.

Mekân: Hikâyede ana mekân yerleri olarak Vartal kasabası, Nifir köyü gösterilir. Bunun dışında İstanbul adı geçen diğer bir dış cephe mekân yeridir.

“Şehirden Bir Kaçış”:

Konu: Şehirden bir kaçış adlı hikâyede Kara Hasan adında bir köylünün Allah yoktur, Cennet, Cehennem yoktur diye şehre gelmiş olan bir öğretmene gidip, yıllardır sakladığı bir sırrını söylemesi, buna öğretmenin verdiği tepki ve gelişen olaylar anlatılır.

Özet: Kara Hasan namazında niyazında çevresine karşı hiçbir kötülüğü olmayan, ancak kızdığı zaman karısına karşı durmadan dayak atan birisidir. Bir gün köyde şehre yeni bir muallim geldiği ve bu muallimin gittiği her yerde çevresine karşı Allah, Cennet, Cehennem gibi kavramların var olmadığını söylediği dedikodusu çıkar. Kara Hasan da bu muallimi ziyaret etmek için şehirde onun yemek yediği bir lokantaya giderek, ondan gerçekten söylediklerinin doğru olup olmadığını açıklamasını ister. Ardından da geçmişte başından geçmiş bir olayı anlatmaya başlar. Geçmişte

jandarmalık yaptığı bir dönemde Karlı Köyü'nde bir asker kaçağının peşine düştüklerini, ancak bu asker kaçağının çok güzel bir eşi olduğundan kendisinin buna göz koyduğunu, asker kaçağını yakaladıktan sonra sevk ettiklerini ancak tekrar kaçtıktan sonra ikinci defa yakalayışlarında bu sefer onu arkadaşıyla birlikte kimseye göstermeden şehre götürüyoruz diye ormana götürdüklerini orada kendisinin kaçağın elini, ayağını bağladıktan sonra tüfekte öldürdüğünü öğretmene itiraf eder. Ardından köyde ölümün duyulmasından sonra bunun herhangi bir eşkiyanın kurşunu ile öldürülmüş olabileceğini söyleyerek, çevresindekileri inandırdığını, böylece bu suçu sakladığını açıklar. Öğretmene bu yaptıklarının hesabını ahirette sorup, sormuyacaklarını sorar. Öğretmen bu işittikleri karşısında şaşkına döner ve köylüye katil diyerek bağırmaya başlar. Allahsız olarak köylüyü suçlar, onun cehennemine dibine atılacağını söyler. Çevresindeki insanlara da bu köylüyü yakalamalarını onun bir katil olduğunu anlatır. Kara Hasan oradan hızla uzaklaşarak, izini kaybettirir.

Mekân: Hikâyede mekân yeri olarak gösterilen yer Karlı Köyü'dür. Yaptığımız ilk tespitlere göre Anadolu'da Sivas'ın Hafik ilçesi, Samsun'un Alaçam ilçesi, Tekirdağ ili Çerkezköy ilçesi, Artvin Ardavunç ilçesi, Edirne Keşan ilçesine aynı isim altında bağlı bulunan Karlı Köyü tespit edilmiştir. Ancak yazar buranın hangi ilçeye bağlı olduğunu belirtmediğinden kesin bir yargıya varmak zordur. Ancak burasıyla ilgili detaylı bir iç ya da dış cephe mekân tasviri yoktur. Yazar mekânı ihmal etmeyi sürdürür.

“Gökten Ne Yağdı da”:

Konu: Hikâyede köyde Abdil karısının diğer köylü kadınları ve kızları kendisinden küçük görmesi ve dalga geçmesi sonucu, kendisinin ve kızının içine düştüğü durum anlatılır.

Özet: Abdil Karısı köyde kendini beğenmiş biri olarak tanınır. Bütün köydeki insanları kendisinden ve kızlarından küçük gören, tepeden bakan bir havası vardır. Amacı kendisi ve kızlarının bu köyden daha üstün olan şehre aldırmasıdır. Bunun için de kendisine gelen şehirli Zehra Hanım'ın önerilerine kulak vererek, eşini ve çocuklarını şehre yerleşmeye ve orada bakkal dükkânı açmaya ikna etmek ister. Bu ilk isteği kocası tarafından veto edilince, bu sefer kızlarını evlendirip, onlar yoluyla şehre gitmeye

çalışır. Ancak büyük kızının Enik Ali ile evlenmesiyle tüm umudu küçük kızı Meliha olur. Meliha'yı diğer köylü kızları gibi tarlaya, orak biçtirmez, tütün çapalatmaz. Meliha yedi yaşına geldiğinde başından talihsiz bir olay geçer. Entarisi tutuşur, olaya müdahale edinceye kadar da sağ göğsü yanar. Abdil karısı hemen telâşlanarak, şehirden Zehra Hanım'a başvurur. Zehra Hanım endişelenecek bir şey olmadığını, her şeyin kontrolünde olduğunu söyler. Meliha erişkin bir kız olunca onu şehirden Balıkçı Katmar'ın oğluyla evlendirir. Evlendiklerinden iki gün sonra iş ortaya çıkar. Oğlan kızı anasının evine yolladığı gibi bir de boşanma davası açarak, karşı tarafı bin lira borçlandırır. Böylece o herkesi küçümseyen Abdil karısı süslü kızı Meliha ve bir çobanla birlikte küçümsediği insanlar gibi tarla çapalamaya başlar.

Mekân: Hikâyede mekân yeri olarak gösterilen yerler Varkal kasabası, Nifir köyüdür. Ancak buralara dair detaylı bir iç cephe ya da dış cephe mekân tasvirine rastlanmaz. Bu adı geçen yerlerin de Anadolu'da bulunmayıp, hayali yerler olduğu tespit edilmiştir.

32.Baki Süha Edipoğlu:

“Sel Geliyor”²²⁰ Adlı kitaptan:

Konu: Hikâyede yağın yağmurun sağanak haline gelmesiyle birlikte köyde ve değirmende yaptığı hasarı önlemek için yapılan çalışmalar ve mücadele anlatılır.

Özet: Birkaç köylünün birkaç seneden beri vermediği vergi borcunu tedarik etmek için iki haciz memuru ve bir jandarma önce köyün yanlarındaki bir değirmene gelirler. Burada ihtiyar olan haciz memuru yorgun olduğunu ileri sürerek, işleri halletmesi için genç arkadaşına nasihat ederek, uykuya dalar. Genç haciz memuru da vergi borcu olan köylüleri önüne açtığı defterde kırmızı kalemle işaretlemeye başlar. Böylece genç memur, arkadaşı uyanıncaya kadar işin büyük bir kısmını bitirir. İhtiyar haciz memuru da uyandıktan sonra makbuzları doldurma işinin büyük bir kısmını hallederler. Bu arada dışarıda yağın yağmurda bir süre sonra yerini dolu ile karışık bir

²²⁰ Baki Süha Edipoğlu, (1943):*Sel Geliyor*, Ülkü Kitap Yurdu, İstanbul.

fırtınaya çevirir. Fırtına kısa sürede etkisini göstererek, artan yağmurun da etkisiyle köye zarar vermeye başlar. Çaylar taşar, değirmenle Yeleme Köyü arasındaki köprüyü su basar. Değirmen tehlikeye girer. Fakat hiç kimse değirmeni döndüren büyük suyun yolunu değiştirmeye cesaret edemez. İşte bu sırada ihtiyar haciz memuru eline aldığı kazma kürekle değirmenin yolunu değiştirmeye gider. Ancak aradan yarım saate yakın bir süre geçmesine rağmen haciz memurunun dönmemesi değirmenci Mestan Ağa'yı ve köylüleri endişelendirir. Bu arada değirmenin suyu tamamen kesilir. Haciz memurunu aramak için yola çıkanlar, onu harab değirmenin yorgun çarkları arasında bulurlar.

Mekân: Hikâyede ana mekân yeri olarak gösterilen yer Yeleme Köyü ve ovasıdır. Bunun dışında Varsak Köyü adı geçen diğer önemli bir mekân yeri olarak göze çarpar. Bu mekân yerlerine dair yaptığımız araştırma sonucunda Yeleme'nin ve Varsak köyünün Antalya'nın bir ilçesine bağlı olduğunu tespit ettik. Hikâyede yazar fırtına öncesi sessizlik olarak tabir edebileceğimiz ortamda köyü ve değirmeni şu şekilde tasvir eder:

“Köyün biricik değirmeni, uzaktan Felemenk ressamlarının suluboya kart postallarındaki rahat ve sessiz âlemi hatırlatıyordu. Koyu ve açık yeşilin çeşitleri, Yeleme ovasından gelen hafif ve tatlı rüzgârla bazen mat ve duru bir erguvana, bazen de maviye kaçıyordu. Açık ve lekesiz bir gökyüzünün tarlalara verdiği teminatın birkaç dakika sonra iflas edebileceği kimin hatırına gelebilirdi? Değirmene bir iki kilometre uzakta sırtları darı ve buğday yüklü merkepler, tozlu yolun dönemecinde birden bire durdular. Tam ufuk hattı mor dağların göğe yükselen sivri tepeleri arasında karanlık bulutlar peydahlandı” (s.3)

Doluyla karışık yağın yağmurun ve fırtınanın mekân üzerinde yaptığı tahribat şu şekilde tasvir edilir:

“...dolu ile karışık yağın yağmur kuvvetli bir fırtınaya çevirmişti. Dışarıda göz gözü görmeyecek derecede kesif bir sis vardı. Ovanın üstündeki ufak harklar, çaylar taşmış, her tarafı oldukça geniş ve bulanık sular kaplamıştı. Değirmenle Yeleme köyü arasındaki Sanran köprüsünü

sular alıp götürmüştü...’’(s.5)

Bunun dışında hikâyede herhangi bir iç ya da dış cephe mekân tasvirine rastlanmaz.

“Çabucak Git”:

Konu: Hikâyede Sünbüllü Köyü’ne tapu memuru Nizammettin Efendi’yi görmek için kır bekçisi Bayram Efe’yle gitmekte olan yazar-anlatıcının yolda sıtmaya yakalanması, kendine geldiğinde kendini Nizammettin Efendi’nin evinde bulması ve buna bağlı gelişen olaylar anlatılır.

Özet: Yazar-anlatıcı(1.tekil şahıs)ağzından aktarılan hikâyeye anlatıcının Sünbüllü Köyü’ne Tapu memuru Nizammettin Efendi’yi görmeye gitmek için kır bekçisi Bayram Efe ile birlikte yola çıkmasıyla başlar. Uzun süredir yol gitmekten bunalan anlatıcı sıtmaya yakalanır. Kendini Nizammettin Bey’in evinde yatakta hasta bir halde bulur. Hastalığının üçüncü gününde Nizammettin Bey eşi ve çocuklarıyla Kevser Köyü’ne düğüne gideceklerini, kendisine bakmak için de bir hizmetçi bırakacaklarını söyler. Herkes gittikten sonra hizmetçi kızın gelmesiyle canlanan anlatıcı, kızla yakınlık kurar. Hikâyede burada bir filmin atlayan karesi gibi bir anda Naciye’nin anlatıcıyı uğurlaması sahnesine geçer, arada yaşanan hâdiseler açıklanmaz. Yalnız yazar-anlatıcının ayrıldığı sırada sıhhatinin düzeldiği okuyucuya verilir.

Mekân: Hikâyede ana mekân yeri olarak gösterilen yer Sünbüllü Köyü’dür.Yaptığımız araştırma sonucunda burasının İzmir Menemen ilçesi,Artvinin bir ilçesine ve Hendek ilçesine bağlı olarak Anadolu’da üç yerde aynı isim altında bulunduğunu gördük.Dolayısıyla burasının net olarak neresi olduğuna dair metinden kesin bir ipucu elde edemedik. Bunun yanı sıra adı geçen diğer bir köy adı da Kevser Köyü’dür. Ancak yazarın hikâyede mekânı pek önemsemediği görülür. Hikâyede dış cephe mekân tasvirine birkaç yerde rastlanır:

“Gözün alabildiğine uzanan altın sarısı buğday tarlalarının arasında ilerliyoruz.”(s.11)

Sümbüllü Köyü'ne doğru giderken yazarın çevreye ve yola dair izlenimleri metinde şu şekilde yansıtılır:

“Senelik mezuniyetini Sümbüllü köyünde geçiren tapu memuru Nizamettin Beye misafirlğe gidiyoruz. Bir kır bekçisiyle uslu bir at gönderen bu şakacı arkadaşın davetine icabet etmek içime büyük bir ferahlık veriyor. Fakat yollar... İnsanda takat bırakmıyor ki. Kâh bir kuru derenin içinden, kâh bir sarp dağ yolundan ilerliyoruz. Yollar ıssız. Ancak üç dört kilometrede bir, yaşlı ve bedbin öküzlerin çektiği bir kağnyaya, yalınayak yollara düşen köylü kadınlara, süslü bir ata kurulmuş uçar rahvan kaza merkezine doğru yol alan köy ağasına tesadüf ediyoruz.”(s.11)

İç cephe mekân önemsenmemiştir.

“Vehim”:

Konu: Vehim adlı hikâyede bir sene önce görevden alınan Cevdet Bey'le kahveye her gidişinde saatlerce muhabbet eden yazar-anlatıcının Cevdet Bey tarafından yağmurlu bir gecenin sonunda yanlış bir vehime kapılarak, nasıl değerlendirildiği anlatılır.

Özet: Yazar-anlatıcı ağzından aktarılan hikâyede anlatıcı sık sık mektebi asıp gittiği Kozaklı kahvesinde mektepteki ulumu tabiye hocası Cevdet Bey'le buluşur, onunla saatlerce süren sohbetlere girer. Yine bu sohbetlerden birinde dışarıda yağın durmak bilmeyen sağanak yağmur, anlatıcıyı yavaş yavaş kaygılandırmaya başlar. Cevdet Hoca'dan evinde kalması konusunda bir teklif beklerse de hiçbir olumlu hareket göremez. Bunun üzerine Cevdet Hoca'ya kendisi bu gece kahveye yakın olan evinde kalıp kalamayacağını sorar. Cevdet Hoca evde iki tane yatak olduğunu bunun birinde eşi diğerinde de kendisinin yattığını söyleyerek bahsi kapatır. Evden isterse battaniye gönderebileceğini ilâve eder. Çaresiz kalan anlatıcı kahvede kalmak için hazırlık yapmaya başlar. Cevdet Hoca gittikten bir süre sonra onun hizmetçisi bir notla birlikte

kendisine bir battaniye getirir. Cevdet Hoca notta genç karısına anlatıcının göz koyduğuna iyice hükmettiğini, bu yüzden bu gün özellikle eve gelmek istemesinin asıl sebebinin bu olduğunu ileri sürer. Onunla kahvede saatlerce süren konuşmalarının sebebi olarak ise onunla vakit geçirmek olduğunu açıklar. Eğer hakikaten yağmurdan korkup eve gitmediği takdirde battaniyeyi alabileceğini ekler. Bu okudukları karşısında şaşırın anlatıcı, kahvede kalmaktan vazgeçerek eve döner.

Mekân: Hikâyede ana mekân yeri olarak gösterilen yer Antalya'dır ve burada yer alan Kozaklı kahvesidir. Yazar Antalya'ya dair herhangi bir tanıtıcı bilgi vermez. Yalnız iç cephe mekân olarak Kozaklı kahvesinin kendisi için taşıdığı değeri şöyle açıklar:

“Kozaklı kahvesinin kırık,harap masaları,yağlı iskambil kağıtları,gaz tenekesinden yapılmış çay yedeği bacakları sakat hasır sandalyeleri...bütün benliğime hakim olan köy ve kır fantezisini besleyen en kuvvetli dekordu.”(s.22)

“Köy Kâtibi”:

Konu: Köy kâtibi adlı hikâyede uzun zamandır kaldığı şehrin yoğun temposundan, dedikodusundan bıkip, küçük bir nahiyeye geldikten sonra buradan bir gün iş için gittiği Üvezli Köyü'nde kendinin de karıştığı bir olayın anlatılması karşısında şaşırması ve istifasını sunması anlatılır.

Özet: Hikâyede uzun zaman şehrin yoğun ve yorucu temposuyla dedikodusundan bıkan bir kâtibin(yazar-anlatıcı)bir nahiyeye atanmasıyla başlar. Burada şehirdeki o yorucu günlerin acısını çıkaran kâtip bir taraftan da burada dedikodu işitmeyeceğinden dolayı sevinçlidir. Kısa sürede köylülerle kaynaşır, özellikle Jandarma karakol çavuşu Ahmet'le iyi bir ahbaplık kurar. Ahmet köylülerin problemlerini çözüp, onlara yardım ederken kimin suçsuz kimin suçlu olduğunu çıkaracak kadar tecrübeli bir kişidir. Son zamanlarda kâtip, Ahmet ifade alırken yanında durup, ona yardım eder. Ahmet'in en çok problem yaşadığı kişi daha önceden defalarca karışık işleri yüzünden mahkemeye sevk edilen Arabacı Süleyman'dır. Süleyman son zamanlarda bir kadın

meselesi yüzünden Ahmet Çavuş'un eline düşer. Süleyman, kâtibin Ahmet Çavuş'la olan yakınlığını bildiğinden onunla yakınlaşmak ister. Kâtip bir gün tahriri arazi memurlarından bazı kayıt işleri hakkında izahat almak için Üvezli Köyü'ne gider. Burada kendisini hiç tanımayan bir arazi tahrirat memuru Arabacı Süleyman'ın Nedime adındaki bir kıza tecavüz edip, dağa kaldırma olayında köy katibinin de parmağının olduğunu, nahiyeye müdürünün köyleri teftişe çıktığı bir günde köy katibinin müdür beyin Kalafat Köyü'nde beklediğini ileri sürerek, imam kılığında kıza eşlik ettiğini uzakta bir ağacın dibinde bekleyen arabacı Süleyman'la birlikte kıza dağa kaldırdıklarını açıklar. Bu duydukları karşısında şaşkına dönen kâtip, dedikodusuz hiçbir yerin bulunmadığını anlayarak, nahiyeye müdürüne istifasını vererek, İstanbul'a hareket eder.

Mekân: Hikâyede mekân yeri olarak gösterilen yer ismi verilmeyen bir kasaba ve Üvezli Köyü'dür. Yaptığımız araştırmaya göre burası İstanbul Şile'ye bağlı bir köydür. Bunun yanı sıra Kalafat Köyü adı geçen bir diğer yerdir. Burasının da aynı isimle Anadolu'da Çanakkale İli merkez ilçesi, Balıkesir Bigadiç'e bağlı, Kastomonu Cide'ye bağlı olmak üzere üç farklı yerde bulunduğu tespit edilmiş olup, bunlardan hangisinde hikâyenin tam olarak geçtiği belirtilmemiştir. Hikâyede dış cephe mekâna dair detaylı bir bilgi olmadığı gibi iç cephe tasviri de ihmal edilmiştir.

“Esansçı”:

Konu: Esansçı adlı hikâyede İhsaniye hanına konaklamak için gelen bir esansçıya, orada bulunan ve Afyon'un yakın bir köyüne ataması çıkan bir öğretmenle Giritli koyun tüccarlarının bir gece yarısı, içki içmeyen esansçıya zorla nasıl içki içirip, sarhoş ettikleri anlatılır.

Özet: Hikâyede İhsaniye hanına gelen Aksekili bir esansçı, burada bulunan bir muallimle Giritli koyun tüccarları tarafından bir şakaya uğrar. Burada yirmi gündür kalan ve Afyon'nun bir köyüne tayin ataması çıkan, fakat henüz emrini almamış olan öğretmen(yazar-anlatıcı) bir gece odasında yatarken kapısı vurulur, içeri giren Giritli koyun tüccarı öğretmenden yanında çakı bulunup bulunmadığını sorar. Öğretmen olumlu cevap verince çakıyı alır, ancak muallimin karamsar, melânkolik durumu ona dokunur. Onu yan tarafa kendi odalarına eğlenmeye çağırır. Muallim bu daveti

kıramayarak, içeri girer, içeride hana daha önceden gelmiş olan esansçıyı görür. Kısa sürede Giritli koyun tüccarlarıyla ahbap olur. Tüccarlar esansçının geldiğinden beri ağzına hiç rakı koymadığından şikâyetle ona bir oyun oynamak isterler. Muallimde içkinin tesiriyle bu oyuna katılırlar. Böylece zorla esansçıya rakı içirip, onu sarhoş ederler.

Mekân: Hikâyede olayların geçtiği ana mekân yeri olarak gösterilen yer Afyon yakınlarında yer alan İhsaniye hanıdır. Yazar hikâyede ne İhsaniye hanına ait detaylı bir tasvir yapar, ne de Afyon'a dair. Mekân ihmal edilmiştir. Hikâyede yalnızca esansçıya İhsaniye hanının bulunduğu yerle ilgili kısa bir bilgi verilmekle yetinilir:

“-Bulvarı takip et, dedi, Ordu evinin arkasındaki sokağın içindedir; önünde kamyonlar vardır.”(s.32)

Hikâyede iç cephe tasvire rastlanmaz.

“Bir Sürpriz”:

Konu: Bir Sürpriz adlı hikâyede Aksarman kazasının belediyesinde ebelik yapan Nadide'nin buradaki işinden çıkarılmasının ardından İstanbul'a doğru trenle hareket ettiği esnada, kazanın doktorlarından olan Mesut Bey'e başına gelen hâdiseleri anlatması ve buna bağlı gelişen olaylar anlatılır.

Özet: Nadide Aksarman kazasının belediyesinde ebelik yaptığı sırada bir olay neticesinde işinden çıkarılmış olarak kendini bulur. Bunun üzerine İstanbul'a gitmek üzere trene biner. O sırada trende kendi kazasının doktoru olan Mesut Bey'i görür. Mesut Bey'e bu kazada çalıştığı süreç içerisinde başına gelen olayları anlatmaya başlar. Kazaya ilk geldiği anda kaza kaymakamının kendisini köylere doğum vakalarında bulunmasını ve doğum işleri hakkında nahiye ve köylerde konfrans vermekle görevlendirildiğini, bu işten Doktor Sadi Bey'in yardımıyla kurtulduğunu anlatır. Onun bu yardımına karşılık, kendisinin de Sadi Bey'in hasta annesine bakmak için arada sırada onların evini ziyarete gittiğini, ancak bir süre sonra çevrede dedikoduların başladığını söyler. Son can sıkıcı olayın da vilâyetin iki doktorunun kendisine gelip, Sed

mahallesinde bir kadın sancılar içinde kıvrılırken kendisinin gitmediğinden dolayı ortaya çıktığını açıklar. Kısa bir süre sonra da belediyeden Hilmi Bey'in işine son verildiğini söylediğini duyar. Bunun üzerine şimdi İstanbul'a annesinin yanına gittiğini ekler. Mesut Bey İstanbul'a geldikten sonra, Nadide'yi Aksaray'daki evine bırakır. Nadide ertesi gün kapısının önünde bir not bulur. Bu notta Mesut Bey, onun içinde bulunduğu sıkıntıları bildiğinden dolayı kendisinin işine son verilmesinde başrolü oynadığını, yıllık iznini bahane ederek İstanbul'a gelmesinin asıl sebebinin ise ona burada bir hastanede iş bulmak olduğunu itiraf eder.

Mekân: Hikâyede ana mekân yeri olarak gösterilen yer, Aksarman kazasıdır. Bunun dışında Darende, İzmit, İstanbul(Aksaray, Haydarpaşa)adı geçen diğer mekân yerleridir. Hikâyede mekâna yazar sınırlı bir şekilde yer vermiştir. Mekân ikinci plânda olup, olaylar ön plâna çıkarılmıştır. Hikâyede yer alan mekâna dair kısımlar şu şekildedir:

“Kompartıman insana ılık ve mesut hülyalar kurduracak kadar rahat ve huzurlu idi.”(s.91)

“Yol kenarında ufak köylerin belli belirsiz görünen ıkları, üzerleri karla örtülmüş bulunan çamların lâtif silüeti ve üç dört kilometrede bir tesadüf edilen inşaat kulübeleri bu uzun yolların insana unutulmuş birer hayat eseri hissini veren münzevi dekorunu teşkil ediyordu.”(s.93)

“Yolculuk”:

Konu: Yolculuk adlı hikâyede Akçatekin kazasından şehre kamyonla yapılan bir yolculuk sırasında yolcuların arasındaki diyaloglar ve yolda meydana gelen bir olay anlatılır.

Özet: Hikâye Akçatekin kazasından köylü, tüccar, memur bir grup insanın şehre gitmek üzere bir kamyonla yola çıkmalarıyla başlar. Yol sırasında önce nüfus memurunun hademesiyle ihtiyar bir köylü kadın arasında yoğurt konusunda tartışma çıkar. Hademe köylü kadının yoğurdundan ayran yapıp, kamyondakilere iyi bir fiyatla

satabileceğini söyler. Köylü kadın buna karşı çıkararak, yoğurdun hediye olduğunu ileri sürer. Ardından jandarmayla bakkal arasında bakkalın pekmez yüklü küplerinden dolayı tartışma çıkar. Kısa sürede bu sorun da küplerin yerinin değişmesiyle ortadan kalkar. Bir müddet sonra kamyonun lastiği patlar. Kamyoncu ve muavin ne kadar uğraşalarda patlak lastiği değiştiremezler. Bu sırada kamyonun üstünde oturan iki çingenenin bakkalın pekmez küpünü çaldığı öğrenilir. Bakkalcı bu duruma çok üzülür. Sonunda patlayan lastiğin tamir olmaması üzerine yağın yağmurun şiddetinin de artması dolayısıyla yakında bulunan Bucak kahvesinde gecenin geçirilmesine karar verir.

Mekân: Hikâyede mekân yeri olarak gösterilen yer Akçatekin kazasının yakınlarıdır. Yazar hikâyede dış ve iç cephe mekâna önem vermemiştir.

33.Salim Şengil:

“**Kafasını Törpülüyen Adam**”²²¹ Adlı kitaptan:

“**Kader Gecesi**”:

Konu: Hikâyede Kaş’tan vapura yüklediği portakal sandıklarının denizde fırtına ve dalgalar tarafından götürülmesi sonucu çaresiz kalan bir adamın durumu anlatılır. Yazar çaresizliği, bitip tükenmişliği anlatır. Buna rağmen insanın hayatla mücadelesine belli bir süre geçtikten sonra devam edebileceği vurgulanır.

Özet: Babasından kalan son yadigâr olan evi sattıktan sonra, bu evin sermayesiyle çevresinin de önerisiyle Antalya’dan sebze alarak, Kaş, Klamaki, Fethiye, Dalyan ve Marmariste satmaya başlayan ismi verilmeyen bir adamdan bahsedilir. Bu adam yazın bu işlerle uğraşır. Ancak kışın neyle uğraşacağını bilemez. Vapurda tanıdığı insanlar kışın da Finike ve Fethiye’den aldığı portakalları İzmir ve İstanbul piyasasında rahatlıkla satabileceğini söylerler. Böylece kısa sürede portakalcılık işini de öğrenir. Kaş iskelesinden Faralya köylüleriyle pazarlık yaparak onlardan aldığı portakalları buradan vapurla gideceği yerlere yükler. Yine böyle Kaş iskelesine geldiği bir zamanda depodan

²²¹ Salim Şengil, (1943):*Kafasını Törpüleyen Adam*,(matbaa ismi yok), İzmir.

aldığı portakalları, işçiler vasıtasıyla mavnalara yükler. Ancak fırtına sebebiyle 1 hafta sonra vapurun yanaşabileceğini öğrendiğinde tekrar geri malları depoya yükletmek zorunda kalır. 1 haftanın sonunda gelen vapur kaptanı yük alamayacağını iskeledekilere söyler. Bunu dinlemeyen adam kaptanla görüşerek, sonunda malları vapura yükleme konusunda onunla anlaşır. Vapur yola çıkar. Ancak denizin dalgalı olması sonucunda bir müddet gittikten sonra Menpaşa koyuna girerek, demir atar. Uzun bir süre burada beklendikten sonra vapur tekrar yola çıkar. Ancak denizdeki dalgalar durgunlaşacağına, iyice artar. Adam üst güverteye kadar gelen denizin dalgalarının portakal sandıklarını birer birer denize götürmesi karşısında pek fazla bir şey yapamaz. Gemi fırtınanın devam etmesi karşısında çıktığı Kurdoğlu Limanı'na tekrar geri döner. Portakalcı gemide birkaç sandıktan başka portakal kalmadığını görünce üzüntü içerisinde oradan ayrılır. Birkaç gece bir handa yattıktan sonra ve tüm parasını tükettikten sonra handan gizlice ayrılan portakalcı sonunda bunun kaderi olduğuna inanır ve önceden bir tarla almadığına pişman olur. Kendisi için en iyisinin sonunda yakınlardaki bir fabrikaya amele yazılmak olduğunu anlar.

Mekân: Hikâyede ana mekân yerleri Fethiye, Kaş açıkları ve çevresidir. Bunun dışında İzmir, İstanbul, Antalya, Kalamaki, Dalyan, Marmaris adı geçen diğer önemli mekân yerleri olarak gösterilir. Hikâyede Kaş iskelesi ve Limanı fırtına öncesi yansıtılırken aynı zamanda çevrede şu şekilde tasvir edilir:

“Limana yavaş yavaş akşamın sessizliği çökmüştü. Gök batıya doğru,” Aksazlar”ın üstünde koyulaşan siyah bulutlarla doluydu. Deniz durgun, uzaklarda yatmış, paçalama gelen yelkenlilerin pruva direkleri önlerindeki direkler tek tük yakılmaya başlanmıştı. İskelede rampa etmiş olanlar ise, biraz demir alarak, başlarını yıldız yönüne çevirerek palamarlarını ikinci bir halatla desteklemekte idiler. Bütün bunlar, birdenbire indirmek korkusu bulunan fırtınaya karşı ilk tedbirlerdi. Denizden karaya doğru esen hafif bir rüzgâr yeni kesilmiş, turfanda bir karpuz kokusunu insanın yüzüne üflüyordu. Avlanacak yere akşamdan varmak üzere giden balıkçılar gerisin geriye dönmüşler, bir mabedin önünde diz çöker gibi, kayıkların ambarlarında yanan ve alevleri denizin yüzünde sihirli bir güzellikte şekiller çizen mangallarının karşısına

oturmuşlar, iştahla akşam yemeklerini yiyorlardı.”(s.41)

Hikâyede portakalcının bütün mallarını kaybettikten sonra şehrin dışından çevreyi algılayış ve tasvir edişi şöyle anlatılır:

“Hava ağarmaya başlamıştı. Önündeki tepeler siyah, ufka doğru kurşunî ve uzadıkça gökle yerin birleştiği noktada açık mavi bir renge bürünmekte idi. Arka tarafı daha çok karanlık, birden bire yükselen Mendoz ve Baba dağlarının uçlarında beyaz karlar görünüyordu.”(s.48)

Hikâyede iç cephe mekâna yer verilmediği görülür.

“Kafasını Törpülleyen Adam”:

Konu: Kafasını Törpüleyen Adam adlı hikâyede yazar-anlatıcı ortaokuldayken yaz mevsiminde taşkıran makinesinden madenlerin lâstik bir kayış üzerine döküldüğü ve önlerinden geçerken arasından taş ve düşük dereceli madenleri ayıklarken tanıştığı ve herkesin Müdür Bey olarak adlandırdığı bir adamın hikâyesini onun ağzından aktarır.

Özet: Yazar-anlatıcı ortaokuldayken yaz döneminde bir madende çalışır. Buradaki görevi taşkıran makinesinden madenlerin lâstik bir kayış üzerine döküldükten sonra önlerinden geçtiği sırada, içlerinden taş ve düşük değerdeki madenleri ayıklama işidir. Burada çalıştığı süreç içerisinde herkesin Müdür Bey adını taktığı ve dalga geçip, kızdırdıkları birisiyle tanışır. Kısa sürede ona kendini sevdiren. Müdür Bey ona hayatın geneli hakkında bazı tavsiyelerde bulunur. Müdür Bey’in kendine karşı suçlayıcı davranışları ve her seferinde kendine söylediği:”Adam ol Köpek. Sen buna lâıksın” sözleri anlatıcının dikkatini çeker. Kısa sürede Müdür Bey’in hayatını öğrenir. Onun muhabere memurluğunda şefliğe terfi ettiği sırada, herkesle boy ölçüşmeye çalışan karısının ihtirasıyla devletin kasasına el uzatması sonucu bugünkü durumuna düştüğünü öğrenir. Anlatıcı iki sene önce tanıştığı Müdür Bey ile bir rastlaşma sonunda tekrar bir araya gelir. Müdür Bey’in her zaman arzu ettiği ağır bir işte çalışma arzusuyla telefon hatlarının tamirinde çalışmak üzere eski işinden ayrıldığını duyar. Birlikte Çavuşlar iskelesine gelirler. Burada Fethiye’ye götürecek kayıklar gelmediğinden

dolayı bir müddet beklemeyi uygun görürler. Müdür Bey burada geriye dönüş tekniğine bağlı olarak, bugünkü duruma gelmesinde en önemli etkiye sahip olaylardan biri olan komşuları Kiryakopoloslar'ın kızı Eleni'yle yaşadığı aşkı ve sevgiyi anlatır. Onun ansızın ailesiyle birlikte çekip gitmesinden sonra içine düştüğü bunalımdan kurtulmak için, annesinin önerisiyle evlendiğini ve karısının ihtirası sebebiyle bu hallere düştüğünü söyler. Bekledikleri amele treninin gelmesiyle her ikisi de gidecekleri şehirlere ulaşmak amacıyla birbirlerinden farklı yönlere giderler.

Mekân: Hikâyede geçen başlıca dış mekân yerleri Çavuşburnu iskelesi, Fethiye, Eski Meğridir. Hikâyede anlatıcıyla Müdür Bey'in Karagedik'ten gelecek olan treni Çavuşburnu iskelesinde beklerken gördükleri dış cephe mekân yazar tarafından şu şekilde tasvir edilir:

“Deniz,mavi taftadan bir kumaş gibi..Durgun,yalnız ara sıra sanki altında esen bir rüzgar onu kırısklandırıyor,ayaklarımızın ucunda biten bu muhteşem kumaşın eteklerinde,hışırtıyla,beyaz bir dil lezzetle geziyordu.Bu sırada kumlar yeniden camlaşır ve yer yer süngerleşirdi.Güneşin denize düşen ışıkları bu kumaş üstünde geniş bir iplik kaçığı,yahut yeni bir desen vücuda getirmekte idi.Kızılada henüz kesilmiş bir çam kütüğü gibi yüzüyor,bize kırk yedi mil mesafede bulunan Rodos,Kurdoğlu burnundan kopmuş bir parça gibi birbirleriyle dostça konuşuyorlardı.Bugün her tarafta mesafeleri yok eden bir yakınlık vardı.”(s.75-76)

Hikâyede iç cephe mekân ihmal edilmiştir.

“Foskala”:

Konu: Hikâyede anlatılan konu Cemil Sutaş'ın ölüm haberini alan yazar-anlatıcının kendisine onun hayat hikâyesini yazmasını söyleyen kişilere karşı görevini henüz tamamlayamamış olmanın verdiği bir hisle onunla tanıştığı zamanı hatırlaması anlatılır.

Özet: Hikâyede Cemil Sutaş'ın ölüm haberini alan yazar-anlatıcı kendisine onun hayat hikâyesini yazmasını rica edildiğini hatırlar. Amacı onun kimse tarafından bilinmeyen, kimsenin görmediği bir yönden görüp, anlamaya çalışmaktır. Yıllar önce Bandırma'ya geldiğinde onu arkadaşı Foskala'nın samimî dostu Reis'in dükkânında gördüğü zamanı hatırlar. Elinde içki şişesini durmadan tepesine dikişini ve yüzündeki o görüntüyü asla unutmaz. O geceki eğlence ve onun puhu kuşunu andıran yüzü aklında kalır.

Mekân: Hikâyede dış mekân yeri olarak adı geçen tek yer Bandırma'dır. Hikâyede Dış cephe mekâna dair detaylı bir tasvir görülmez. İç mekâna ait ise hikâyede sadece Reis'in dükkânının görünüşü şöyledir:

“Dolabımsı camekâna uzanan iki elin parmakları, yağlı iki kemik lezzetile yağlandı. Bir arık gibi uzanan ocak üstünde kirli karavana ve tencereler vardı. Siyah muşambalı iki masa, birkaç sandalya, daha geride ranza üstünde bir cümbüş ve mor, delik deşik perdenin yarı yarıya örttüğü bulaşık yeri. İçeride görülenlerin hepsi bundan ibaretti.”(s.90)

“Çingenenin Kızı”:

Konu: Çingenenin kızı adlı hikâyede çingen bir demircinin Dağkadı Köyü'ne yerleşmesi, bunun köylülerde yarattığı tepki, yerleştikten bir müddet sonra da kızını durmadan farklı gençlerle evlendirmesi ve kızının belli bir müddet geçtikten sonra baba evine geri dönmesinin köylüler ve çevrede yarattığı etki anlatılır.

Özet: Demirci Salih Usta adındaki bir çingene bir çarşamba günü Dağkadı Köyü'nde bulunan Pamuk Osman'ın evine eşyalarıyla birlikte gelip, yerleşir. Bu durum başta muhtar olmak üzere hemen köyün ileri gelenlerince tartışılır. Muhtar geçmişten beri köylerinde çingen bulunmadığını söyleyerek karşı çıkar. Köyün ileri gelen azası da muhtarı haklı bulurlar. Ancak köyde sözü dinlenen, saygı duyulanlardan biri olan Çon Hafız köylerine yerleşen bu çingeneyle ilgili köy kanununda herhangi bir madde bulunmadığını açıklayarak, bu konunun hem dini hem kanunî mevzuatın dışında olduğunu söyler. Ayrıca demircinin bu durumu bilerek gelmiş olabileceğini anlatır.

Köylüler üzerinde bu durum tekrar tartışma yaratır. Sonunda muhtarda Demirci Salih Usta'nın köye yerleşmesini kabul etmek zorunda kalır. Ancak muhtar bu yenilginin acısını çingeneye salgın zamanı paranın en ağırını vermekle, imecede başa çıkarmakla, angarya işlere onu sürmekle çıkarır. Hırsızlık olayı olduğunda hemen jandarmalara demircinin evini yoklamayı tembih eder. Jandarmalar demircinin dükkânına uğradıklarında, onun yanında kızının da kendisine yardım ettiğini görünce uzun sorgulamalardan vazgeçerler. Bir gün Demirci Salih Usta'nın küçük kızı Nimet'in Oba köylerinden birine kaçırıldığı haberi köyde yayılır. Köylüler bu haberi pek fazla kurcalamazlar. Ancak iki ay sonra Nimet geri döner. Ardından da Salih Usta Çonlu'da bulunduğu sırada Nimet'in Çavuşlar Köyü'nde birine varıp, bir buçuk ay sonra gene köye döndüğü haberi, köylülerin yüzünü ekşitip, midesini bulandırır. Bir süre sonra demircinin dükkânına uğrayan bir delikanlı demirciden kızı Nimet'i ister. Babası da belli bir yetiştirme parası karşılığında onu delikanlıya verir. Gitmeden önce babasından gerekli taktikleri alan Nimet bir ay sonra eve geri döner. Delikanlı kızın peşini bırakmak istemez. Demirci çareyi kızı başka birisiyle evlendirmekte bulur. Kız bir müddet sonra eve gelir. Yine gider. Bu sefer gelmez. Kızından uzun süre haber alamayan demirci bu sefer yola çıkarak kızının bulunduğu yere gelir. Ve neden eve gelmediğini sorar. Kız evlendiği genci gerçekten sevdiğini ve ondan hamile olduğunu söyleyince demirci yumuşar. Bir müddet sonra da geldiği gibi Dağkadı Köyü'nden ayrılır.

Mekân: Hikâyede adı geçen başlıca mekân yerleri olarak Bursa'ya giden Bandırma-Karacabey yoluna yakın bir yerde yer alan Dağkadı Köyü ile Oba Köyü, Çavuş Köyü'dür. Diğer önemli mekân isimleri olarak İse; Yenice, Keçiler, Doğla, Danişment, Emre, Keşlik köyleri, Tophisar, Çonlu, Akçapınar'dır. Yazar hikâyenin girişinde Dağkadı Köyü'ne gidiş yolunu şu şekilde tasvir eder:

“Bursa'ya Bandırma-Karacabey yolu üzerinden geçenler, burasını iyice bilirler. Pirenlikırı'nın kıraç güzelliğini, sığircı istasyonundan saptıktan sonra şosenin kötülüğünü, Hurşit'in hanımı ve Dağkadı kahvesini hatırlarlar.”(s.94)

Bu yerleşim yerlerinden Dağkadı Köyü hikâyede şu şekilde tasvir edilir:

“İlk bakışta, küçük bir sırta, uslu bir çocuk gibi oturmuş, saz damlı evlerinin üstünde bir şahin süzülüğüyle kanat germiş jandarma karakolu, bir okul, bir de okulun pansiyonu göze çarpar.”(s.95)

Hikâyenin sonunda demircinin örse düşen balyozunun köydeki yankısına alışan köylülerin o gittikten sonra içine düştükleri durum şöyle anlatılır. Burada ses mekânda yankı bulur, insanlara tesir eder, onları etkileyen bir unsur olarak ön plâna çıkar:

“Vakit vakit sokakları dolduran öküz, manda böğürmelerine, sabahları sığirtmacın yaygaracı gürültüsüne ve minareden’komşular iyi kulak verin’ diyen kâhyanın bağırışına artık örse düşen bir balyozun çelik sesi karışmadı. Bu ses köyün içinde bir boşluğu dolduruyordu. O yer boş kaldı. Pamuk Osman’ın damında tüten ocak söndü. Dağkadı köylüleri gene eskisi gibi uzaklara, bir baltayı taşa tutturmak, bir orağa su verdirmek için çok uzaklara gittiler.”(s.104)

Bunun dışında dış ya da iç mekâna dair detaylı bir bilgiye rastlanmadığı görülür.

34.Ahmet Hamdi Tanpınar:

“Abdullah Efendinin Rüyaları”²²² Adlı Kitaptan:

“Geçmiş Zaman Elbiseleri”:

Konu: Geçmiş zaman elbiseleri adlı hikâyede yazar-anlatıcının Ankara’da bulunduğu bir dönemde bir gecelik bir aşk macerası yaşamak isterken, bir arkadaşının daveti üzerine Keçiören’deki bağ evine gitmesi ve bundan sonra yaşadığı ilginç olaylar anlatılır.

²²² Ahmet Hamdi Tanpınar, (2002):*Hikâyeler*, Dergâh Yayınları, İstanbul.

Özet: Yazar-anlatıcı Ankara’da bulunduğu bir dönemde Tabarin adlı bir mekânda Ketî adlı yabancı bir kadınla gece iki buçukta buluşmak üzere sözleşir. Amacı onunla buluşup, Etlik’e gitmektir. Ancak çok yakın bir arkadaşının daveti üzerine onunla bağ evine gitmek üzere Keçiören yoluna koyulur. Bağ evine vardıklarında ordakilerin tavır ve davranışlarından kendisinin de bir kumar oyununa geldiğini anlar. İstemeyerekte olsa oyuna katılır. Oyunun başında şansı yaver gider, birkaç el yüklü miktarda para kazanır. Ancak sonra dikkati masanın karşısında ayakta duran bir kıza takılır. Onun ve kardeşinin oyun süresince durumları dikkatini çeker. Dikkati dağılır, kalkmak istediye de çevresinde bulunan kişilerin yüz ifadelerinden ve karlı bir şekilde oyunu terk etmesinden dolayı çevrede oluşan tepkilerden çekinerek, yeniden oyuna devam eder. Böylece son parası bitene kadar oyuna devam eder. Sonunda masadan izin alarak bağ evini sarhoş bir şekilde terk eder. Kendini bilmez bir biçimde sarhoş bir durumda Ketî’yle olan randevusunu düşünürken, ayağının yumuşak bir şeye basmasıyla dengesini kaybeder, düşer. Yaşlı bir kadın ve bir çocuk onun yardımına koşar. Onu evlerine getirirler. İyi durumda olmadığını söyleyip, dinlenmesi gerektiğini, geceyi burada geçirmesini tavsiye ederler. Çaresiz kalan anlatıcı durumu kabullenmek zorunda kalır. Ketî’yle olan buluşmasından vazgeçmek zorunda kalır. Gece yarısı kaldığı odaya eski zaman elbiseleri giymiş bir genç kız girer. Kendisinin babası tarafından burada hapis tutulduğundan, dışarıya hiç çıkartılmadığından, eve hiçbir misafirin gelmediğini söyler. Yazar-anlatıcı kızın bu konuşmaları karşısında onu kaçırma teklifinde bulunur. Kız bu teklif karşısında bu işlerin bu kadar kolay olmadığını anlatır. O sırada içeriye giren bir adam kızın odasına yollayarak, yazar-anlatıcıyı bir köşeye çeker. Kızın sanıldığı gibi babası olmadığını, onun kendisinin karısı olduğunu, eşinin arada bir ruhsal—psikolojik travmalar yaşadığını açıklar. Ertesi gün kahvaltıda kendilerine katıldıklarında ona eşinin diğer yönünü göstereceğini vaat eder. Anlatıcı sabah uyandığında evin tamamıyla boşaltılıp, terk edildiğini görür. Komşulardan bu aileyle ilgili bilgi toplamak ister. Yaşlı bir kadın babanın ve üvey kızının erkenden ayrıldığını, nereye gittiklerini bilmediğinden bahseder. Anlatıcı bir müddet sonra İstanbul’a döner. Ama bu aileyle ilgili sır perdesini bir türlü çözemez. Mayıs doğru bir hafta için Bursa’ya gider. Orada adamı ve kızını tekrar görür. Fakat onlara yetişemez.

Mekân: Hikâyede geçen başlıca mekân yerleri Ankara’nın Etlik, Keçiören semtleri, İstanbul, Bursa’dır(Yeşilcami, Yıldırım, Çekirge).Hikâyede bu mekân

yerlerine ait detaylı bir dış cephe mekân tasvirine rastlanmadığı gibi iç cephe mekân tasviri de yok gibidir. Yalnız birkaç yerde iç mekânla ilgili şu detaylara yer verilir:

“oda, karşıma düşen duvardaki bir hücreye konmuş büyükçe bir gaz lâmbasıyla aydınlanıyordu. Biraz evvel girmiş olduğum avluya açılan kapının karşısında ikinci bir kapı, evin içi ile münasebetini temin ediyordu. Sol tarafta bütün duvar boyunca, bir köşesinde benim yattığım sedir vardı ve karşı tarafta iki açık pencere bahçeye bakıyordu. Bu geniş oda baştan aşağıya eski şark eşyasıyla döşenmişti. Sedir alçaktı ve bazı şark vilâyetlerinde bir vakitler dokunan ve bugün pek nadir tesadüf edilen eski sırmalı kumaşlarla örtülüydü. Bir iki rahle, duvardaki küçük rafta iki, üç eski gümüş eşya, mütevazı görünüşleriyle dekoru tamamlıyorlardı. Duvarda bir iki yazı ve tam benim başucuma rastlayan köşede, küçük boyda, çerçevesiz bir kadının fotoğrafı.”(s.60)

Yazar mekânla insan arasındaki ilişkiyi ve bütünlüğü genç kızın ağzından şu şekilde yansıtır:

“Bu evde, bütün bu eski şeyler içinde, bu eski zaman elbiseleriyle kendimi o kadar başka bir dünyanın kadını, o kadar yaşadığım zamandan ayrı buluyorum ki...”(s.64)

Yazar-anlatıcı sabah uyandığında akşamüstü girmiş olduğu evden ve eşyalardan eser kalmadığını şu sözlerle ifade eder:

“Evi gezdiğim zaman tahminlerimin doğruluğunu anladım. Üst kattaki bütün odaların kapıları açıktı, yerde aceleyle boşaltılan bir konsulun önünde bir yığın eski çamaşır ve elbise karmakarışık duruyordu. Bir yazıhanenin önüne acele yırtılmış mektup parçaları atılmıştı. Fakat bütün evde ev sahiplerinin hüviyetlerini öğrenmeye yarar bir tek işaret yoktur. Lüzümsüz, taşınması güç yahut bırakılmasında mahzur olmayan her şey bırakılmış, öbürleri götürülmüştü.”(s.107)

“Erzurumlu Tahsin”:

Konu: Hikâyede Erzurumlu Tahsin adında bir kişinin karakteri ve yaşantısına dair okuyuculara bilgiler verilerek, önceki yaşantısından farklı bir konuma ve kişiliğe dönen bu insanın yaşamı anlatılır. Bunun yanı sıra Erzurum’da yaşanan 1924 depremine ve bunun şehir ve halkın üzerindeki etkilerine değinilir.

Özet: Erzurumlu Tahsin hali vakti yerinde bir ailenin çocuğudur. İstanbul’da hukuk tahsili yapmış, bir iki küçük memuriyette bulunduktan sonra Balkan harbine gönüllü katılarak, Trakya’da yaralanmış, iyileştikten sonra tekrar orduya girmiş, harbin sonunda birdenbire her şeyi terk ederek, ortalıkta bir daha görünmemiş bir kişidir. Uzun zaman boyunca herkes onun öldüğünü zanneder, ancak bir müddet sonra arkadaşlarından biri onu Tebriz’de bir cami kapısında görür. Bir başka kişi de onu Şam’da üstü başı kötü bir durumdayken kendisinden sadaka isterken gördüğünü iddia eder. Tahsin Efendinin ortadan kaybolmasından bir süre sonra babası ölür. Annesi ve kardeşleriyse onun bir gün dönebileceği ihtimaline karşı babasından kalan mirastan hissesini ayırırlar. Gerçekten bir müddet sonra Erzurumlu Tahsin ailesinin yanına gelir. Üç gün kalır. Bu süre içerisinde annesi ona bakar, mirastan kalan parayı verir ve onu evlendirmek ister. Ancak Tahsin artık dünya malı, mülkü, saadetinden uzakta olduğunu açıklar. Geldiği gibi bir gece paçavralarına tekrar bürünerek, evden kaçır. Ailesi de onu kendi halinde bırakmaya mecbur kalır. Halk onun geçmiş yaşantısına bakarak, nasıl böyle bir hale geldiği konusunda kendi aralarında yaptıkları konuşmalarda varsayımlarda bulunurlar. Kimisi hastalıktan, kimisi tasavvufa aşırı düşkün olmasından kimisi de bir sevgilinin acısı yüzünden bu hale düştüğünü iddia ederler. 1924 yılının bir sonbahar gecesini olan deprem yazar-anlatıcıya Erzurumlu Tahsin’le karşılaşma olanağı verir. Depremin etkisiyle aniden evden dışarı fırlayan yazar-anlatıcı Erzurum’u bir mahşer kalabalığı içinde görür. Belediye binasının yakınındaki bir kahvede Erzurumlu Tahsin’e rastlar. Tahsin ona hayatın ölümün şerefine yazılmış olan bir kaside olduğunu söyler. Hayata gelen insanları kadavranın başında bekleyen kurtçuklara benzetir. Anlatıcı bu duydukları karşısında şaşkınlığını gizleyemez. Bir müddet sonra Erzurumlu Tahsin’e Erzurum’da deprem sonrası oluşan tabloyu ve insanların durumunu anlatır. Tahsin Efendi bu duydukları üzerine Erzurum’un insanların da kendi gibi olmasından dolayı orayı terk edip, gider. Yazar-anlatıcı da ölümlü dünyada uykusuz kalmanın doğru

olmayacağını düşünerek, evine gidip, uyur.

Mekân: Hikâyede geçen başlıca mekân yerleri Erzurum, İstanbul, Tebriz, Şam'dır. Hikâyede dikkate değer en önemli mekân tasvirleri dış cephe mekân üzerinde yoğunlaşır. Yazar depremden sonra yaşadığı şaşkınlık içindeyken, dış cephe olarak insanları çevreleyen deniz ve toprağın insanlar üzerinde yarattığı etkiyi şu şekilde anlatır:

“...denizde her zaman müteyakkız bulunuyoruz; biliyoruz ki insanoğlu için güvenilecek bir unsur değildir. Onu başından düşman olarak aldığımız için güvenilecek bir unsur değildir. Onu başından düşman olarak aldığımız için su bizde mukavemet, müdafaa ve zafer sevkiitabi ve ihtiyaçlarını uyandırıyor... Hâlbuki toprak böyle değil; o insanlığın en güvendiği unsurdur. Saadetini, refahını, emniyetini ona bağlamıştır. Onu her zaman itaatli, müşfik ve yahut hiç olmazsa lâkayt ve sakin görmeğe alışmışızdır. Toprağın sarsılması işte bu emniyetin yıkılmasıdır ve bir dost tarafından hançerlenmeğe benzeyen vahim bir hali vardır. Onun için denizden gelen tehlike karşısında atik ve cesaretli kesilen bir insan, topraktan gelen tehlike karşısında maneviyatını kaybetmiş bir sürü şekline giriyor.”(s.134)

Deprem sonrası şehrin ve insanların genel görünümü şu şekilde tasvir edilir:

“Ertesi gece şehrin her meydanı acayip bir panayıra dönmüştü. Çadırlar, tahtadan ve gaz sandıklarından yapılmış kulübeler, dört direk arasına ve üstüne gerilmiş kilim ve seccadeden yapılmış acayip meskenler, hatta sadece önleri örtülü arabalar... Ve bunların arasında alçak sesle konuşan ihtiyarlar, kadınlar, ağlayan küçük çocuklar, gidip gelen siyahlı beyazlı hayaletler.”(s.137)

Behçet Necatigil beş hikâyeden oluşan, Abdullah Efendinin Rüyalari adlı hikâyeye kitabıyla ilgili olarak şunu söyler:

“Beş hikâyenin beşinde de yazar, değişik kişiler gibi görünerek kendi iç dünyasının kargaşasını anlatır.”²²³

İnci Engin Ahmet Hamdi Tanpınar’ın hikâyeleriyle ilgili olarak dikkate değer tesbitlerde bulunur:

“Sayısı az olmakla birlikte Ahmet Hamdi Tanpınar’ın hikâyeleri romanlarında olduğu gibi görünen ile görünenin ardını araştıran kimisi fantastik boyuttaki hikâyelerdir. Tanpınar’ın “Rüyalar” hikâyesi üzerine bir inceleme yapan Orhan Okay huzuru arayan ‘bir insanın iç dünyası ile dış varlıklar arasındaki uyumun’ düzenlenişine dikkat çeker ve Tanpınar’ın hikâyede ‘açık ve net bir dünya nizamı yerine, rüyaların müphem ve tayin edilemeyen nizamını anlatabilmek için, müphemiyet tesiri veren kelime ve kavramlara ‘yer verdiğini söyler.’”²²⁴

“Tanpınar, öykücülüğünde ve romancılığında da şairlik tarafı ağır basan bir yazardır. Hatta tarihe bakışında, edebiyat, müzik ve plastik sanat yapıtları hakkındaki eleştiri ve yorumlarında bile bu tarafı ön plandadır. Kendi roman ve öyküleri için şiir anlayışından farklı olmadığını, onlarda da rüyanın nizamının egemen olduğunu söyleyen Tanpınar’a göre burada bizzat rüyanın kendisi değil, dilde rüya halini kurmak sözkonusudur. Tanpınar’ın ilk öyküsü olan ‘Geçmiş Zaman Elbiseleri’nde rüyadan söz edilmez, ancak öyle rüya gibi bir dekor içinde geçer ki okuyucu kendini ister istemez bir rüya atmosferinde bulur. Tanpınar’da rüyanın asıl trajik havası ‘Abdullah Efendi’nin Rüyaları’ ve ‘Rüyalar’ öykülerindedir. Her iki öyküde de rüyanın bilinçaltı ve metapsisşik yorumlarına işaret vardır.”²²⁵

²²³ Behçet Necatigil, (2000): *Edebiyatımızda Eserler Sözlüğü*, Varlık Yayınları, İstanbul: s.9.

²²⁴ Enginün, 2005:316.

²²⁵ Komisyon, (2001): “Ahmet Hamdi Tanpınar”, *Tanzimattan Bugüne Edebiyatçılar Ansiklopedisi*, YKY, Cilt:2, İstanbul:s.947.

Selim İleri Ahmet Hamdi Tanpınar'ın Abdullah Efendinin Rüyaları adlı hikâye kitabı hakkında şu görüşleri ileri sürer:

“Ahmet Hamdi Tanpınar, 1943'te, Abdullah Efendi'nin Rüyaları'yla öykücülüğümüzde kişisel kargaşanın, kişilik yanlısamalarının, yaşamı gerçekliği dışında da algılamanın çok başarılı örneklerini verir. Kuşkusuz Abdullah Efendi'nin Rüyaları'nı yazımları güç öyküler oluşturuyor. Kişinin içsel çöküntüsünü, yaşamın somut gerçekliğinden sıyrılarak içsel benliğine sığınmasını Tanpınar başarıyla anlatır. Dünyaya bakışında ilerici bir tutum savunmaz, kişisel kalmanın savunmasına girişir; ama öykü okurunu köklü bir ekin birikimiyle donatarak...”²²⁶

35.Mekke Sait Esen:

“Dünden ve Bugünden Hikâyeler”²²⁷:

“Tiyatro”:

Konu: Hikâyede birinci tekil şahıs tarafından aktarılan komik bir vaka ve bir o kadar acıklı bir durum anlatılır. İş bulmak amacıyla Balıkesir'e giden bir kişinin burada eski mektep arkadaşlarından Kamil'le karşılaşması, onun ısrarı sonucu tiyatrodaki bir rol almayı kabul etmesi, buna bağlı gelişen istenmeyen sonuç anlatılır.

Özet: Yazar-anlatıcı iş bulmak amacıyla Balıkesir'e gider. Ancak burada tüm aramalarına rağmen kendine uygun bir iş bulmaz. Bunun üzerine umutsuz bir şekilde dolaşırken aniden yanında eski okul arkadaşı Kamil'i görür. Kamil, ona isterse kendi tiyatro kumpanyasında iş verebileceğinden bahseder. İstemeyerek olsa anlatıcı bu iş teklifini kabul eder. Oynacağı rolde bir çoban olarak, istemeyerek evlenen bir kızı, zengin ve yaşlı olan çiftlik ağasının elinden kurtarmaktır. Ancak bu sırada sahnede birlikte rol oynayacağı bayan arkadaşın etkisi altında kalır. Onu gördükten sonra

²²⁶ İleri, 1975:15.

²²⁷ Mekke Sait Esen, (1944):*Dünden ve Bugünden Hikâyeler*, Cumhuriyet Matbaası, İstanbul.

sahnede dili tutulur, hiçbir şey söyleyemez. Birkaç cümleyi de yanlış bir biçimde söyler. Bunun üzerine başta arkadaşı Kamil olmak üzere tüm seyircilerin tepkisini çeker, oradan ayrılmak zorunda kalır. Özellikle seyirciler arasında ön sırada oturan ve kendini yuhlayan dört kişi zihninde önemli bir yer işgal eder.

Mekân: Hikâyede mekân yeri olarak gösterilen yer Balıkesir'dir. Ancak ana mekân yeri olarak gösterilen bu yer ve İstanbul'da Üsküdar'da yer alan Selimiye detaylı bir biçimde tasvir edilmeyip, sadece ad olarak hikâyede geçmiştir. Dış cephe mekân tasviri olmadığı gibi iç mekânın da yazar tarafından önemsenmediğini görürüz.

36. İsmail Hakkı Baltacıoğlu:

“Yalnızlar”²²⁸ Adlı Kitaptan:

“Uğursuz”:

Konu: Hikâyede Mucur adlı bir yerde çobanlıkla uğraşan bir adamın oğlunun da aynı işi yapmasını istememesi dolayısıyla, oğlundaki berberlik yeteneğini görüp, onu bir berberin yanına vermesi, ardından oğlu Ahmet'in berberlik mesleğinde bir pirden icazet almamasından dolayı gittiği yerlerde dikiş tutturamayıp, köyüne geri dönmesi anlatılır.

Özet: Mucur'da sığırtmaçlıkla uğraşan Ahmet'in babası oğlunu kendi gibi her ne yaparsa yapsın köylülerden şikâyet alan bir fakir çoban olmak yerine, başka bir mesleği oğluna seçmek ister. Bir gün koyun kırkarken oğlunun kendisine olan bakışlarından dolayı makası onun eline vererek, bir kez de onun yapmasını ister. Oğlunun bu işte kendisinden daha hünerli bir yapıya sahip olduğunu görünce, muhtara danışarak onu bir berberin yanına verir. Ancak berberin yanında bir müddet kalan Ahmet, köylülerin kendisinin berberliğini eleştirmeleri, uğursuz adını takmaları sebebiyle Mucur'dan ayrılarak, Kırşehir'e varır. Orada ilk rastladığı büyük bir berber salonunun sahibi onu yanına alır. Kısa bir süre sonra da onu yanına kalfa olarak alarak, maaşını artırır. Günün birinde Ahmet'in traş ettiği bir müşteriyle arasında tartışma çıkar.

²²⁸ İsmail Hakkı Baltacıoğlu, (1946): *Yalnızlar*, Sebat Basım evi, İstanbul.

Müşteri dönüp, Ahmet'e bakarak: "Uğursuz sen misin?" der. Bunun üzerine orada da kısa zamanda adı uğursuza çıkar. Ustasından izin isteyen Ahmet artık burada daha fazla kalamayacağını bildirir. Ustası onu İstanbul'da Üsküdar'da Şeyh camisi'nde yer alan Abdullah Usta'yı bulmasını söyler. Böylece Ahmet Abdullah Usta'nın yanına gelir. Usta onun berberliğini sınamak için önce kendisini traş ettirir. Onun bu işte becerikli bir kişi olduğunu anlayınca onu yanına alır. İki yıl dükkânın geliri artar. Sonra anlaşılmaz bir biçimde gelir düşmeye başlar. Bir gün Ahmet'in ustası sabah saatlerinde dükkâna doğru gelirken, dükkânda Ahmet'le eski bir müşterisinin tartıştığını görür. Abdullah Usta Ahmet'in kestiği müşterinin sakalına bakar, gerçekten güzel kesildiğini görür. Ahmet'e herhangi bir berberden izin alıp almadığını sorar. Ahmet olumsuz cevap verince, köyüne dönüp koyun kırkmaya devam etmesini tembihler.

Mekan: Hikayede geçen başlıca mekan yerleri:Mucur'un bir köyü,Kırşehir,Adapazarı,İstanbul(Üsküdar)'dır.Hikâyede dış mekanın yeterince detaylı bir tasviri yoktur.İç mekana dair herhangi bir bilgiye de rastlanmaz.Yalnız Mucur'un dıştan kısa bir görüntüsü okuyucuya verilir.

"Mucur'dan bir hayli uzaklaşmış, ilçenin sıvasız evleri gibi gölgesi de kafasından silinmişti."(s.10)

Ahmet'in Alemdağ yolu boyunca ilerlerken, yolun görüntüsü ve İstanbul'a ulaşmanın zorluğu şu şekilde anlatılır:

"Hiçbir yol ona bu çıplak tepelerden iki saat ötedeki Üsküdar kadar uzak görünmemişti."(s.14)

37.Tuna Baltacıoğlu-Mehmet Fuat:

“Aşk ve Sümüklüböcek”²²⁹ Adlı Kitaptan:

“Açlık”:

Konu: Açlık isimli hikâyede köyden şehre çalışmak için yeni gelen bir kişinin iki gün önce çalıştığı kömür madeninden çıkarılması üzerine başka bir iş bulamayıp, iki gündür açlıkla mücadele etmesi ve bu ruh psikolojisi içinde bir lokantanın içindeki bir insanı yemek yerken izlemesi ve düşündükleri anlatılır.

Özet: Köyden şehre çalışmak için yeni gelen, ancak burada bir kömür madeninde çalışırken işinden 2 gün önce çıkarılan adam, açlığın etkisiyle kendisini bir lokantanın önünde bulur. Lokantanın içinden içeriye seyretmeye başlar. Gözüne şişman, kalıplı bir adam takılır. Adamın önüne gelen her şeyi bir domuz iştahıyla silip, süpürmesine kızar. Kendisinin burada açlıktan bitkin ve halsiz bir haldeyken, içerideki şişman adamın her istediğini alıp, yemesi, onu üzer. Midesi bulanıp, istifra ettikten sonra lokantanın önünden istemeyerek ayrılır.

Mekân: Hikâyede mekân yeri olarak gösterilen yer muhtemel olarak Zonguldak-Ereğli çevresidir. Bunu amelenin bir kömür madeni işinde çıkarılmış olmasından anlıyoruz. Bunun dışında yazar, genel olarak mekânı önemsememiştir. Yalnız hikâyenin bir yerinde köyden şehre gelen kişinin bu küçük mekân olan köyden şehre gelmesinin üzerindeki etkisini şöyle anlatır:

“Zaten bir türlü şehir hayatına alışamamıştı. Hiçbir zaman alışamayacaktı da. Işıklar içinde yanan koca şehir, aydınlık caddeler, akıp giden kalabalık, vızır vızır geçen otomobiller onu bayağı ürkütüyordu.”(s.15)

Hikâyede bunun dışında dış cephe mekân tasviri olmadığı gibi iç

²²⁹ Tuna Baltacıoğlu, Memet Fuat, (1946):*Aşk ve Sümüklüböcek*, Nam Basım evi, İstanbul.

cephesine mekân da yazar tarafından ihmal edilmiştir.

38. Memduh Şevket Esendal:

“Hikâyeler1”²³⁰ Adlı kitaptan:

“Arabacı Ali”:

Konu: Arabacı Ali adlı kitapta, Birinci Dünya Savaşının sonrasında Anadolu’da başlayan Kurtuluş Savaşı yıllarında zabıt olarak Sivas’a giden, yazar-anlatıcının yol boyunca seyahat ederken tanıdığı arabacı Ali’ye yıllar sonra tekrar rast gelmesi ve buna bağlı gelişen olaylar anlatılır.

Özet: Yazar-anlatıcı bir yaylıyla önce Niğde’ye oradan da Sivas’a gitmek üzere yola çıkar. Yol boyunca birlikte seyahat yaptığı Arabacı Ali’den asker kaçaklarına dair hikâyeler dinler. Kendi asıl zabıt kimliğini arabacıya söylemez. Bir süre sonra İnönü ve Sakarya savaşlarının ardından, Akşehir cephesinde anlatıcının bulunduğu sıralarda Arabacı Ali’ye tekrar rastlar. Arabacı, Aziz Bey adlı bir zabıt arkadaşının kendisinden tütün istediğini söyler. Bunun üzerine ona istediği tütünü verir. Bu ziyaretten kısa bir süre sonra bu sefer anlatıcı Aziz Bey’i ziyaret eder. Ziyareti sırasında Aziz Bey emrinde bulunan Arabacı Ali’nin yiğitliğinden ve düşman cephesini birkaç arkadaşıyla bir gece baskısıyla basmak istediğinden söz eder. Bunun gerçekleşmesinin riskli bir iş olacağını açıklar. Anlatıcı aradan altı yıl geçtikten sonra Ali’ye bir anda rast gelir. Ali kendisini kaçak olduğunu, Ereğli’de bir adamı öldürdükten sonra orada tanıştığı bir kadının önerisiyle teslim olmayıp, saklandığını ancak kendisi isterse yanındaki yedi adamıyla birlikte teslim olacağını anlatır. Bunun üzerine anlatıcı Konya’ya varınca kendisinden haber beklemesini ve onun söylediği yere gidip, teslim olmasını ister. Konya’ya geldiğinde ise arabacının önceki gece jandarmalarla girdiği çatışma sonucu öldürüldüğünü öğrenir.

²³⁰ Memduh Şevket Esendal, (1946):Hikâyeler-1, Birinci Kitap, Ankara.

Mekân: Hikâyede mekân yeri değişken bir özellik gösterir. Bunda şahısların durmadan yer değiştirmesinin ve hareket halinde olmasının da rolü vardır. Hikâyede adı geçen başlıca mekân yerleri: Konya, Karaman, Ereğli, Mut, Tarsus, Niğde, Bor, Everek, Adana, Ankara, Afyon, Akşehir, Sivas, Sakarya, Mersin-Taşönü'dür. Yazarın gerek iç gerekse dış mekâna önem verdiği gözlenir. Hikâyenin girişinde yazar, yol sırasında çevresini şu şekilde anlatır:

“Dört yanımız dalgasız, dümdüz bir ova, bir ufacık bir tepe bile yok. Ovanın yüzünde sanki kızgın alevler uçuyor. Gün ilerledikçe uzakta kararan dağlar akıl bir sisle buğulandı. Ara sıra gözlerimi açıp bakıyorum, dağlar hep o dağlar, ova hep o ova. Sanki hiç yerimizden kımıldamamışız.”(s.17)

Anlatıcı mola verdikleri hana dair ise şu bilgileri verir:

“Yıkılmış kerpiç duvarlar, damları çökmüş odalarla çevrilmiş eski bir han avlusundayız.”(s.18)

Handa içeri dinlenmek için girdiği bir odayı ise şöyle tasvir eder:

“Girdim. Burası karanlık, serin bir yer. Gözlerim buradaki karanlığa alışınca, bir yanda bir seki, onun karşısında boş bir ocak, yanında duvara dolu iki çuval gördüm. Sekinin yarısına kadar eski bir kilim serilmiş. Kilimin üstüne ıktım. Orada sekinin toprak olan yerine uzandım.”(s.18)

Anlatıcının arkadaşı olan Aziz Bey'in bulunduğu mevki ise şu şekilde tasvir edilir:

“Aziz Beyin olduğu bu yer, yakındaki bir köyün birkaç yıldan beri işlenmemiş, keleme olmuş bağ yerleri idi. Toprağın iki geniş dalgası arasında ovaya doğru uzanan, gittikçe de alçalan genişçe bir atlak. Yer yer cadılaşmış üzüm kütükleri, anaları kesilmiş yemiş ağaçlarının kökünden sürmüş fişkın ocakları görünüyordu.”(s.25)

“Köye Dönüş”:

Konu: Anlatılan hikâyede İstanbullu bir ailenin çocuğu olarak yetişmiş, meslek sahibi olmuş, evlenmiş, çocukları olmuş onları da evlendirmiş bir kişinin, umumu harp ve girdiği siyasî parti nedeniyle işlerinin bozulması sonucu, bir arkadaşının tavsiyesiyle Anadolu’da bir köye yerleşerek, buradan İstanbul’a yağ, bal, yumurta ticareti yapmak istemesi, ancak köye vardığında burasının hiç de düşündüğü gibi bir yer olmadığını görüp, tayininin Ankara’ya yapılması için bir mebusla olan görüşmesi anlatılır.

Özet: Hikâyede İstanbul’da doğup, büyümüş bir kişinin burada mülkiye idadîsini bitirip, annesinin de ısrarıyla hukuk fakültesinde okumak yerine, babasının yakın bir arkadaşı olan Nazif Paşa’nın yanında emlak kalemine yerleşmesi, ardından evlenmesi, çocuklarının olması, onları evlendirmesi, çevrenin ısrarı üzerine siyasî bir partiye üye olması, 1. Dünya Savaşının ortaya çıkmasıyla maddî durumunun kötüleşmesi üzerine, komşuları Mustafa Efendi’nin tavsiyesiyle Anadolu’ya yerleşip, ticarete başlayarak köyden, İstanbul’a yağ, yumurta, bal satmayı plânlaması, ancak Anadolu’nun köylerinin hiç de umdukları gibi çıkmaması dolayısıyla uğradığı hayal kırıklığı açıklanır. Buna bağlı olarak tanıdık bir mebus aracılığıyla kendisini damatlarının yanına Ankara’ya aldırma çabası anlatılır.

Mekân: Hikâyede mekân yeri olarak ana mekân yeri İstanbul, Ankara ile Eskişehir arasında yer alan bir istasyon yakınlarındaki ismi verilmeyen bir köy gösterilir. İkinci plânda yer alan diğer mekân yerleriyse: Ankara, Afyon, Konya’dır. Hikâyede İstanbul’dan köye gelen kişinin kafasında hayal ettiği köyle karşılaştığı köyü kıyaslaması ve mebusa anlatması şu şekildedir:

“Görüyorsunuz ya Beyefendi, burası âdeta dağbaşıdır. Bu adam bizi aldattı, köye götüreceğini söyledi. Bizim bildiğimiz, köy dediğin ağaçlık, çayır çimenlik olur. Bir yanda koyunlar meler, bir yanda kuşlar öter, köyün kenarındaki ağaçlık altında ihtiyarlar delikanlılara gazalarını anlatır, yaralarını gösterir, kızlar testileri omuzlarında su almağa gelirler. Köyün hocası cihadın faziletinden bahseder, ahkâmı Âhiretten nasihat eyler. Burada böyle şeyler ne gezer; efendim. Eğer efendimizin vakitleri

olsa idi, köy dedikleri yeri zâtı âlilerine gösterirdim. Şu sırtın arkasındadır. Numune için tek bir ağacı bile yoktur.”(s.66)

“İki Ana İki Kız”:

Konu: Hikâyede iki anne ile iki kızının arasındaki kızların ilâç içmesi için yapılan mücadele anlatılır.

Özet: Hikâyede bir annenin hasta olan kızına balık yağı içirmek için verdiği mücadele anlatılır. Tüm konu bundan ibarettir. Kızın annesi kızını ikna etmek ve ona ilâç içirmek için birtakım vaatlerde bulunur. İlâcı içtiği takdirde Edibe Hanım’a gideceklerini onun bebeğini göreceklarını, orada yavru bir kuzu olduğunu söyler. Sonunda zor da olsa kızına ilâcı içmeyi başarır.

Mekân: Hikâyede mekân yeri olarak gösterilen yer Ankara’dır. Ankara’ya dair herhangi bir tasvir edici bilgi olmadığı gibi detaylı bir iç cephe tasvirine de rastlanmaz.

“Yirmi Kuruş”:

Konu: Yirmi Kuruş adlı hikâyede askere gideceği haberini alan genç bir delikanlının Tevfik Ağa’nın yanında çalıştığı süre içerisinde alacak parasını eksik alması ve kandırılması anlatılır.

Özet: Aşağıtaşlı Köyü’nden Halil İbrahim on sekiz yaşlarında bekâr bir delikanlıdır. Tevfik Ağa’nın yanında uzun bir süre çalıştıktan sonra, yaşı kütüğe büyük yazıldığı için askere çağrılır. Bunun üzerine alacaklarını temin etmek için ağanın kardeşinden hesabını kesmesini ister. Ağa’nın kardeşi ertesi gün yanına gelmesini ister. Ertesi gün Salim Ağa’nın kasabaya gittiğini öğrenen Halil İbrahim, Tevfik Ağa’ya durumu anlatır. O da Salim Ağa’nın kasabadan döndükten sonra bakmasının daha doğru olacağını düşünür. İki gün sonra Salim Ağa kasabadan gelir. Salim Ağa geçen yıl kendisinden ve ağanın oğlundan kaç para aldığını Halil’e sorduktan sonra hocayı çağırır. Dükkâna giden hoca tuttuğu bir defterde onun helva ve çakmak fitili aldığını söyler. Halil İbrahim inkâr etmeye çalışsa da başarılı olamaz. Ardından Salim Ağa

Yakup'tan kaç çift çarık aldığını sorar. Bunu da hesabından düştükten sonra, Halil İbrahim'in ağadan alacağı ikiyüz yirmi kuruş çıkar. Eline iki lira verilerek, bu parayı bozdurup, seksen kuruş getirdiği takdirde kalan yirmi kuruşu vereceklerini söylerler. Köyde dolaşmadığı kapı kalmayan Halil İbrahim, bir türlü elindeki parayı bozduramaz. Sonunda Salim Ağa'nın yanına tekrar gelir. Ve kalan yirmi kuruşu tekrar ister. Salim Ağa Halil İbrahim'e tokat atar. Çevredekiler geri kalan parayı alamayacağını söyleyip, gitmesini isterler. Halil İbrahim'de köyünün yolunu tutar.

Mekân: Hikâyede mekân yeri olarak gösterilen yerler: Aşağıtaşlı Köyü ve Sazlı Köyü'dür. Bu yerlere dair detaylı bir bilgi verilmediği gibi iç mekâna ait bir tasvirde hikâyede yer almaz. Hikâyede mekân unsuru sadece bir dekinden ibarettir.

“İşin Bitti”:

Konu: İşin bitti adlı hikâyede Yeniköy muhtarının bir iş için karakol ve bölük kumandanı tarafından çağrılması ardından nüfus kalem müdürünün yardımcısı tarafından köyünde yaşayan biri hakkında sorgulanıp, geri gönderilmesi anlatılır.

Özet: Yeniköy muhtarı Selecî Halil Oğlu Halil, köye gelen bir jandarma tarafından karakol kumandanı tarafından çağrılır. Bunun üzerine muhtar tarladaki işini yarım bırakarak, hemen gidip, sabahleyin dönmeyi plânlar. Geceleyin Ahılara varır. Burada nöbet bekleyen askerden karakol kumandanını sorar. Devriyeye çıktığını öğrenir. Sabah erken gelmesini isterler. Karakol kumandanı geldikten sonra ona yüzbaşının kendisini istediğini onu görmeğe gitmesini söyler. Bunun üzerine muhtar tekrar yola koyulur. Bölük kumandanının yanına geldiğinde, ona nüfustan istediğini açıklar. Muhtar üst kata nüfus dairesine çıkar. Oradaki nüfus memuru yardımcısı ona köyünde Köse Adem Oğlu Hasan adından birinin olup, olmadığını sorar. Var olup, sağ olduğunu öğrenince, redif dairesinin onu sorduğunu anlatır. Muhtar onun iki gözünün kör olduğunu, muayeneye götürdüklerini söyleyince, nüfus memur yardımcısı bu bilgiyi yazdığını görerek, muhtara işinin bittiğini köyüne dönebileceğini açıklar.

Mekân: Hikâyede ana mekân yerleri Banatlı kasabasına bağlı Yeniköy, Ahılar'dır. Hikâyenin girişinde Yeniköy'ün bulunduğu yer şu şekilde anlatılır:

“Yeniköy, bu yandan Banatlı nahiyesine yarım saatlik; kaza merkezine de, çok olsa, bir buçuk saatlik bir yerde olup alış verişi de buralarla ise de kazalar sınırını kesen çayın beri yakasında bulunduğundan dört saat ötede bir nahiyeye, on saat uzakta bir kaza merkezine bağlıdır.”(s.185)

Muhtarın Ahılarda yer alan Müdürlük konağındaki yer ise şöyle tasvir edilir:

“Yassıdan sonra Ahılara vardı. Müdürlük konağına gidip karakol kumandanını aradı. Kapıda pis bir fener içinde isli bir petrol lâmbası yanıyor, konak altındaki avlu dipsiz bir mağaraya benziyordu.”(s.186)

“**Hikayeler2**”²³¹:

“**Şair Tavafi**”:

Konu: Şair Tavafi Adlı hikâyede Osmanlık kasabasına yakın bir yerde bir handa geceleme üzere yaylıyla beraber gelen yazarın, geceleyin burada konakladığı sırada onun eski türk edebiyatı alanına, şiire olan ilgisini öğrenen, bir grup hacının onu zorla kendi evlerinde kalmaya zorlamaları, içlerinden birinin kendi yazdığı şiirleri ona zorla okutması, sabaha kadar onu uyutmaması anlatılır. Kendisi de arada sırada arkadaşlarına şiir okuyan kişi, böylece insanları bilmeyerek, ne kadar sıkıntıya düşürdüğünü anlar.

Özet: Oldukça uzun bir yolcuktan sonra bir handa geceleyin konaklamak üzere duran yaylıda bulunan yazar-anlatıcı yorucu bir günün ardından bulduğu odada yatmaya hazırlanırken, onun Eski Türk Edebiyatı dersleri verdiğini öğrenen, şiire karşı merakını anlayan bir grup adam onun odasına dalar. Eşyasını da alarak, onu kendi evlerine davet ederler. Yazar-anlatıcı bu duruma itiraz etmek istese de sonunda durumu kabullenmek zorunda kalır. Evlerine gittiğinde ve birbirlerine hacı olarak hitap eden bu insan

²³¹ Memduh Şevket Esendal, (1946):*Hikâyeler*, İkinci Kitap, Ankara.

topluluğunun hepsinin birden hacı olup olmadığını düşünür. Gece yarısına doğru herkes birer, ikişer odalarına çekilirken, o da sonunda kendisini evine davet eden kişiyle baş başa kalır. Bu kişi ona defterlerine yazdığı her türlü konuyla ilgili şiirlerini okumaya başlayarak, sabaha kadar bu durumu sürdürür. Sonunda sabaha karşı, kendisini meşgul ettiğinden dolayı özür dileyerek, odadan ayrılır. Böylece yazar-anlatıcı kendisinin de bir zamanlar yaptığı başkalarına şiir okumanın karşındaki insana belli bir süreden sonra nasıl bir eziyet yarattığını anlar.

Mekân: Hikâyede mekân yeri olarak gösterilen yer Osmercık kasabasına yakın bir yerdeki kasabada bulunan bir handır. Hikâyede hanın bulunduğu yer ve dış görünümü, iç cephe görünüm şöyle tasvir edilir:

“Çarşı içinden biraz yürüyüp solda bir sokağa saptık. Genişçe bir meydanı geçip mahalle içine girdik. Bozuk kaldırımli darca, eğri büğrü sokaklar arasında eski biçimde saçaklı bir çeşmenin yanında, büyükçe bir evin kapısında bizi bekliyorlardı. Girdik. Hepsi ayaklarını çıkardılar, biz de çıkardık. Bizi genişçe bir odaya aldılar. Tabanı baştanbaşa Kırşehir seccadesi ile örtülü. Üstüne de şilteler, onların da üstüne gene seccadeler döşenmiş. Pencere önünde uzun, yüksekçe bir sedir ile ot yastıkları var.”(s.47)

“Haşmet Gülkokan”:

Konu: Haşmet Gülkokan adlı hikâyede yazar bize Ankara’da kıt kanaat geçinmeye çalışan bir memur olan Haşmet Gülkokan’ın hayatında bir günün nasıl geçtiğini anlatmaya çalışır.

Özet: Haşmet Gülkokan, A.b.t.i müdürlüğü hesap işleri kaleminde yoklama masası işinde memur, Soma’da doğmuş, İstanbul’da büyümüş, Ankara’da Gümülcineli bir bayanla evlenmiş, iki de sevimli çocuk sahibi olmuş bir kimsedir. Her günkü gibi işinden çıktıktan sonra evdekilerin yoktan anlamaz tutumu dolayısıyla Haşmet Gülkokan ilk olarak sakatatçıya uğrayıp, daha önceden ısmarlamış olduğu ciğeri alır.

Oradan karşıdaki balıkçıya uğrayarak, balık fiyatlarını öğrenir. Yanındaki manavdan da sebze fiyatlarını sorar. Ancak kısıtlı bütçesi dolayısıyla manavcının söylediği fiyatı yüksek bulur. Köşedeki bir dükkândan salatalık, limon alarak halden çıkar. Suluhan'daki dükkânları taramak için yola koyulur. Yolda tanıdığı bir arkadaşına rastgelir. Ona Doktor Vasfi Bey'in evini göstermek için yolunu değiştirir. Suluhan'a gitmekten vazgeçip, Adliye Sarayı'na doğru yürür. Köşede bir arkadaşıyla karşılaşır. Arkadaşının kızının kırılan gözlüğünü almak için gözlükçüye uğrarlar. Orada işin uzun süreceğini anlayan Haşmet, gözlükçüden ayrılır. Samanpazarı'na çıkar, Cebeci'ye doğrulur. Hamamönü'ne kadar iner. Eskiciden eşinin ayakkabılarının yapılıp yapılmadığını sorar. Eskicinin önerisi üzerine Perşembe günü oraya tekrar gitmeye karar verir. Yolda bir portakalcı görerek, pazarlığa tutuşur. Ancak portakallar pahalı geldiğinden alamaz. Mahallesine gelir. Birkaç tanıdıkla konuşur. Sonra evine girer. Burada yazar bize bir memur profili çizer. Onun yaşantısından kesintiler sunar.

Mekân: Hikâyede mekân yeri olarak gösterilen yerler: Ankara(Suluhan, Haymana, Samanpazarı, Cebeci),Soma, İstanbul'dur. Hikâyede iç ve dış cephe mekâna dair detaylı bir tasvire rastlanmaz.

“Gevenli Hacı”:

Konu: Gevenli Hacı adlı hikâyede yazar, yırtıcı, zeki, çalışkan, becerikli, bir insan olan Gevenli Hacı'nın Kastomonu'ya bir orman pazarlığı için inmiş olduğu bir sırada kendi kazalarında candarma kumandanı ve askerlik şube reisinin yerlerinin değişmesi sonucu, kendisinin elinde bulunan muhacirlerle ilgili olarak, sorguya çekilmesi ve bunun sonucunda işi kendi lehine sonuçlandırması anlatılır.

Özet: Geven çiftliği ve köyü ağası olan Hüseyin, becerikli, çalışkan, yırtıcı bir adamdır. Ekmeğini taştan çıkarmasının yanı sıra başkalarının da ekmeğini elinden aldığı görülür. Son yıllarda çocuklarını, kardeşinin çocuklarını, güveylelerinin hepsinin askere alınmasından yakınıarak, kendi işlerinin yüz üstü kalmaması için muhacirleri kendi işlerinde çalıştırmaya başlar. Bir orman pazarlığı için Kastomonu'ya indiği sırada, kendi kazasında hem candarma kumandanı hem de askerlik şube reisi değişir. Bu yeni durum karşısında yeni gelenlere hoş geldine gitmek isterse de ondan önce davranan jandarma

kumandanı onu yanına çağırır. Yeni gelen jandarma kumandanı onu asker kaçaklarını evinde beslemek, yardım ve yataklık etmekten dolayı suçlar. Onu tutuklatıp, hapse attırmak ister. Ancak karakolda emrinde olan kişilerden hiç kimseyi yerinde bulamaz. Gevenli evinde bulunanların asker kaçağı olmadığını, onların muhacir olduğunu, taşçı ustasını yollayarak, onları şubeden aldığını söyler. Jandarma kumandanı onları şubeden asker kaçağı olarak istediklerini açıklar. Durumu şubeye açıklamasını ister. Sonra aralarında bulunan gerginlik yavaş yavaş çözülür. Kumandan Geçit karakoluna odun istediklerini ancak bunun hala gelmediğini söylediğinde, Gevenli Hüseyin, kendisinin daha Kastamonu'ya inmeden odunların karakola ulaştığını iddia eder. Bu iddia üzerine jandarma kumandanı karakolu arar. Gerçekten de odunların ulaştırılmış olduğunu öğrenir. Bunun üzerine aralarındaki sert hava dağılır. Bu arada piliç almaya giden Recep Çavuş gelir. Piliç bulduğunu ancak dört kuruştan aşağıya vermediklerini açıklar. Bunun üzerine Gevenli Hacı ortaya atılarak, kendilerinden almalarını söyler. Oradan askerlik şubesine geçen Gevenli Hacı, burada Tefik Efendi'yi bulur. Tefik Efendi Gevenli'ye reisin şubeyi döşeteceğini biraz para yardımı yaparsa bu işin olacağını söyler. Gerçekten de şube reisi yirmi beş lira karşılığında, kendisinde bulunan sürgünleri kullandıktan sonra jandarmaya verebileceğini söyler. Böylece Gevenli işinin olmasından memnun bir şekilde oradan ayrılır.

Mekân: Hikâyede ana mekân yeri olarak Gevenli Köyü yakınlarında bir kasaba, Kastamonu gösterilir. Hikâyede iç ve dış cephe mekâna dair detaylı bir tasvire yer verilmemiştir.

“Müdürün Züğürdü”:

Konu: Müdürün züğürdü adlı hikâyede Soğanlı Nahiyesi'ne yeni gelen müdürün köylüden zorla ödünç para alıyor diye duyulması üzerine kaymakamın işin gerçeğini öğrenmek için oraya kaza idare meclisinde üye olan ve çevrede Ağa'dan sayılan Tefik Efendi'yi görevlendirmesi ve buna bağlı gelişen olaylar ortaya koyulur.

Özet: Soğanlı Nahiyesi'ne yeni gelen müdürün köylüden zorla para aldığı iddiaları üzerine kaymakam bu işin aslını öğrenmesi için kaza idare meclisinde üye olan Tefik Efendi'yi durumu incelemek amacıyla bölgeye gönderir. Tefik Efendi müdüre

köylüden neden zorla para aldığını sorar. Müdür de İstanbul'daki dört çocuğa, kendisine ve eşine, baldızına bakabilmek için mevcut maaşının yetmediğini bu yüzden köylüden almak zorunda kaldığını belirtir. Ayrıca daha önceden girdiği bir iş sonucu batmasının da şu andaki durumuna büyük etkide bulunduğunu açıklar. Bunun üzerine Tevfik Efendi müdürden kendisini görmeden yarın bir yere kaybolmamasını ister.

Mekân: Hikâyede ana mekân yeri olarak gösterilen yer: Soğanlı Nahiyesi'dir. Bunun yanında İnebolu, Ankara, İstanbul, Zonguldak, Köstence adı geçen diğer önemli mekân yerleridir. Hikâyede iç ve dış mekâna dair tasvir edici öğelere önem verilmemiştir.

“Kızımız”:

Konu: Kızımız adlı hikâyede kendini İstanbul'da yaşayan sosyetiklere benzetmek isteyen yazar-anlatıcının ablasının kızının evlendikten bir müddet sonra kocasını bu kibar, sosyetik çevreden yakın bir kız arkadaşına kaptırıp, güçlkle geri almasından sonra bulunduğu ortamı ve mekânı terk edip, eşiyile Ankara'ya yerleşmesi ve burada geçirdiği değişim aktarılır.

Özet: Yazar-anlatıcı ablasının kızının evlenmesinden sonra kendilerine güvey olan çocuğu görür, gazetelerde çalıştığını roman, hikâyeye yazıp, bir taraftan da fransızcadan çeviri yaptığını öğrenir. Eşine biraz da geceleri çalışırsa bu işi başarabileceğini söylemesi, eşini kızdırır. Kendisine hiç vakit ayrılmadığından şikâyet eder. Yazar-anlatıcı durumu ablasına anlatır. O da eniştesinin de kırk yıldır kitap okuduğunu kendisiyle hiçbir zaman vakit ayırıp, konuşmadığı siteminde bulunur. Ablasının kızının hiç durmadan işsizlik ve can sıkıntısı nedeniyle, dışçıye, berbere, doktora, terziye gittiğini anlatır. Buralara gitmeden önce de süslenip, boyandığını açıklar. Bir gece gidilen gramafonlu eğlencede ablasının kızının eşinin başka bir erkeğin yavuklusuyla nasıl dans ettiğinin kendisine anlatıldığını söyler. Anlatıcı Mısır'a gidip geldikten sonra o süreçte ablasının kızının eşi Tahir'in, eşinin arkadaşlarından birisi olan Perihan adında bir kız tarafından baştan çıkarıldığını, bir müddet Tarabya'da takıldıktan sonra, paraları bitinceye kadar Yalova, Bursa'da vakit geçirdiklerini sonra Ada'ya gelip paralarının bitmesiyle birlikte, kızın annesine telgraf çekip, para istemesi

üzerine ailesinin gelip kaldıkları otelden kızı aldığını, ardından da Tahir'in eşine yalvararak, onunla tekrar barıştığını öğrenir. Kız bir gün anlatıcıya gelerek, Ankara'da Tahir'e gazetecilik, ya da bankacılık gibi bir iş bulmasını ister. Yazar-anlatıcı ise bu tip işleri bulmanın zor olduğunu ancak uygun bir iş bulmaya çalışacağına söz verir. Ankara'daki arkadaşlarıyla görüşerek, Tahir'e kömür işletmesi yazı işlerinde açık bir yer bulur. Kısa süre sonra Tahir ve eşi Ankara'ya gelir. Burada Tahir'in eşi büyük bir değişime uğrar. Halk evlerine gitmeye başlar, eviyle meşgul olur. Ancak süslenmekten vazgeçmediği görürlür.

Mekân: Hikâyede en önemli mekân yerleri: İstanbul (Tarabya), Ankara (Yenişehir)'dir. Bunun dışında Yalova, Bursa, Mısır, Tarabya adı geçen diğer önemli mekân yerleridir. Hikâyede mekân ikinci plâna atılmıştır. Ne iç ne de dış mekâna dair detaylı bir tasvire rastlanmaz. Yalnız mekân değiştirmenin İstanbul'dan Ankara'ya taşınmanın kızı olumlu yönde etkilediğini yazar şu sözlerle ifade eder:

“Ben korkardım ki bizim kız, evine bakmasın. Burada da işsiz oturup sıkıntıdan kocasına balta olsun! Boşuna korkmuşum. Her yerin kendine göre yaşayışı var. Kız, tertemiz, tertipli bir ev yaptı. Anasının kurduğu bunca yıllık evden daha tertipli daha düzenli.”(s.109)

“Sinema”:

Konu: Sinema adlı hikâyede farklı kesimlerden sinema izlemek için gelen insanların, durumları, ekonomik koşulları, hayatlarına dair yazar tarafından yapılan yorumlar, sinemanın halk üzerindeki etkisi anlatılır.

Özet: Sinema adlı hikâyeye yazar, Kulüp Sineması'nda Kahraman'ın Oğulları adlı filmin ikinci devresinin gösterildiğini, söyleyerek başlar. Ardından okuyuculara sinemanın içindeki insanların toplumda işgal ettikleri öneme göre sinemada da farklı kısımlarda toplandığından bahseder. Bunlara örnek olarak da salonun balkonunda orta dereceli memurların, zabıtların yer aldığını, arka bölmelerde hariciye memuru, yanındaki bölmede asker bir hekimin bulunduğunu, en uçtaki bölmede bir bankanın müdür muavini olabilecek bir kişinin olduğunu, yer katını dolduran kısımlarda ise

işçiler, mürettepler, makinistler, askeri fabrika ameleleri, usta ve şöförler, köylü adamlar, lokanta ve otel garsonları berber kalfaları, köylüler tarafından işgal edildiğini anlatır. Sinemanın konusundan bahseder. Sinema bittikten sonra oluşan yoğunluğu, sinemanın bu insanların hayatında önemli bir sosyal aktivite olduğunu açıklar. Sinemadan çıkışta birkaç kişiyi yazar biraz ayrıntılı olarak verir. Hikâyede olay unsuru yoktur.

Mekân: Hikâyede mekân yeri olarak gösterilen sinemanın bulunduğu yer muhtemel olarak, Sivas'a yakın bir yerdedir. Bu yargıyı hikâyede yer alan kişilerden sarışın bir çocuğun Sivas Demir yolu Makine Deposunda amele olarak çalıştığından dolayı evden erkenden çıkmasına bağlayabiliriz. Bu mesafe olarak evlerinin Sivas merkeze yakın bir noktada olduğunu gösterir. Hikâyede yazar ana mekân olan sinemayı kendi yorumunu da ekleyerek, şu şekilde tasvir eder:

“Sinema binası, çok para sarfolunduktan sonra hiçbir şeye benzetilememiş yapılardan biri. Yapan, bu işi geniş tutmuş, yaptıranda para bitmiş, onun için bu geniş salon samanlıklardan bozma bir salaş gibi, boş, çirkin bir yer olmuş. Duvarlar bütün ışıkları yutuyor, halkın üstüne bir toprak rengi dökülüyor. Bu yerde ne insanlar güzel, ne ipekler.”(s.118)

Cemal Efendi adlı bir memurun evini ise şöyle tasvir eder. Burada evde yaşayan insanların içinde bulunduğu psikoloji evle bütünleşmiş gibidir:

“Cemal Efendi, dar, karanlık bir yokuşu tırmandı, evine girdi. Daracık bir aralık, ufak iki oda. Daha kapıdan girerken çocuğun ağladığı duyuluyordu. Kadının dişi ağrıyor, çenesi bağlı. Ufacık bir idare kandili yanıyor. Oda uyku kokuyor. Yere serilmiş iki yatak. Akşamdanberi çocuk ağlıyor. Kadın yatağın üstüne oturmuş, kucağındaki çocuğu sallıyor, uyutmaya çalışıyor. Hüzün, odanın duvarlarındaki sanki sıvışık katran gibi yayılıp akıyordu.”(s.121-122)

“Saide”:

Konu: Hikâyede yüksek tahsilini İstanbul’da Hukuk Fakültesi’nde yaptıktan sonra, hükümet hesabına Avrupa’da tahsilini tamamlamaya giden Şinasi Halil Bey’in, Avrupa’dan döndükten sonra İstinye’de oturan Kavaklı Hakkı Bey adında bir doktorun kızı olan Saide ile evlenmesi, bu evliliklerinden iki çocuğu olduktan sonra hovardalığa başlayarak, eşini aldatması ve buna bağlı gelişen durumlar ele alınır.

Özet: Kozanlı Halil Bey’in oğlu Şinasi Halil Bey, Konya’da ilk ve orta öğrenimini bitirdikten sonra, İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi’ne girer. Buradan da hükümet kanalıyla Avrupa’ya ihtisas yapmaya gönderilir. Burdaki eğitimini tamamlayıp, İstanbul’a döndüğünde iyi bir işe girmesinin ardından, artık bekârlığa son verip, evlenip çoluk çocuğa karışmak ister. Yakın çevresine de evlenme isteğini bildirir. Nihayet İstinye’de oturan Kavaklı Hakkı Bey adında ihtiyar bir doktorun kızı olan Saide ile evlenmeyi uygun bulur. Kısa sürede tanışıp, evlenirler. Halil Bey, evliliğinin ilk senelerinden itibaren eşiyile olan dialoglarında hep baskın taraf olur, uzun uzun karısına nasihatlerde bulunur. Evin huzurunun kendinden geldiğini düşünür. Böylece bu saadet içinde beş-altı yıl geçtikten sonra, iki erkek çocukları olur. Her ikisinin de evi şenlendirmesi beklenirken, çocuklar da annelerine çekip, evde bir köşeye çekilip, sessizliğe gömülürler. Bu mutlu, ama hareketsiz yaşam bir müddet sonra çekilmez bir hal alır. Evlerinden şikâyete başlarlar. Buna bağlı olarak da kısa süre sonra Kuruçeşme’deki evlerinden Şişli’ye taşınırlar. Şinasi Bey, Şişli’ye taşındıktan bir müddet sonra karısının sessizliği ve tepkisizliğinden istifade ederek, hovardalık yapmaya başlar. Bir müddet sonra eve geç gelmeye, bazı geceler hiç gelmemeğe başlar. Karısına Anadolu Cemiyeti adlı bir kuruluşa girdiğini, buradan Anadolu’ya silâh ve cephane taşıdıklarını anlatır.1.Dünya Savaşı’nın bittiği, Kurtuluş Savaşı’nın henüz başlamadığı o günlerde Şinasi Halil Bey, o zamana kadar gizlice görüştüğü kadınların hiçbirine benzemeyen Güzîde adında bir kadınla tanışır. Onunla ve kardeşi Handan’la ahbaplık eder. İçmeğe, pokere, kumara başlar. Bulunduğu yerin kimse tarafından bilinmediğini zannettiği için gönül rahatlığıyla bu eve girip, çıkar. Bir gün burada her zamanki gibi rahat bir şekilde otururken, dışarıdan gelen bir hizmetçi kız Güzîde’ye bir mektup uzatır. Güzîde Hanım mektubun Şinasi Halil Bey’e geldiğini söyleyerek ona verir. Şinasi Halil Bey, mektubun karısından geldiğini görünce neye uğradığını şaşırır.

Eşi ona yazdığı mektupta İstinye'den Rüstem'in babasının rahatsızlandığını haber verdiğini kendisinin onu ziyarete gideceğini, Nimet Hanım'ın da başka bir yerde bulunmasından dolayı eve gelip çocuklara bakmasını ister. Şinasi Halil Bey ne yapacağını şaşırır. Bu güne kadar yaptığı bütün kaçamakların karısı tarafından bilinmesine rağmen, eşinin buna bir tepkide bulunmaması onu bir hayli tedirgin eder. Eve gittiğinde her şeyin eşinin yazdığı gibi olduğunu görür. Ertesi gün işten geldiğinde eşiyile evde karşılaşır. Onun her şeyi bildiğini görür. Ve eşine bütün bu yaptıklarından sonra kendisini affedip, affedemeyeceğini sorar. Eşi de zamanla unutabileceğini söyler. Ancak Anadolu yardım cemiyetiyle ilgili söylediği yalanları yüzüne vurur. Ve gerçekten onda memleket sevgisinin bulunmadığını açıklar. Bu sözleri eşinin söylemesinden iki hafta sonra, Şinasi Halil Bey, bir gece evine gelmez. Bu durumdan şüphelenen eşi, Şinasi Halil Bey'in odasına geldiğinde masasının üstünde bir mektup bulur. Mektupta Şinasi Halil Bey; Anadolu'ya hizmet etmek için gittiğini yazar. Ankara'da kısa sürede yükselen Şinasi Halil Bey, Başmüşavir olur. Karısını ve çocuklarını özlemesine rağmen, görevini sürdürür. Bir gün karısı, çocuklarını da alarak, yanına gelir. Özlemlerle kucaklaşıp, birbirlerine sarılırlar. Bir daha ayrılmazlar. Etlik bağlarında bir yere yerleşirler.

Mekan: Hikayede ana mekan yerleri: İstanbul (İstinye , Kuruçeşme,Şişli, Kadıköy, Maltepe), Konya, Ankara(Etlik)tir.Hikayede bu dış cephe mekan yerlerine dair detaylı bir tasvir yoktur.İç cephenin de üzerinde durulmadığı görülür.Yalnızca hikayenin bir yerinde yazar,Şinasi Halil Bey'in kaçamak yaptığı bir evi şu şekilde tasvir eder:

“Mektepten tanıdığı bir eski arkadaşının yangın yerlerinden birinde, yıkık duvarlar, çukurlar, hendekler arasında yaptırdığı, içinde de tek başına oturduğu bekâr evinde, gündüzleri gelici, geçici bir takım kadınlarla görüşmeye başladı.”(s.147)

Sacide'nin Şinasi Halil Bey'in mektubunu okuduktan sonra gülümseyip, dış cephe mekâna bakmasını yazar şu şekilde anlatır:

“Saide mektubu okudu, gülümsedi. Anahtarını kutudan aldı, cebine koydu. Sonra pencereye yaklaştı, boş sokağa baktı. Boş sokaklar her zaman insana hüznün verir. Sinirleri çelikten sanılan bu kadın orada sessizce ağladı.”(s.170)

“Dursun Hacı”:

Konu: Hikâyede köyün ihtiyarı, hatırı sayılır zengin bir kişi olan Dursun Hacı'nın bir komşusunun tarlasını bağa çevirmesini kıskanması, bunu engellemek için elinden geleni yaparken, bir yanlışlık sonucu canıyla ödemesi anlatılır.

Özet: Yetişkin bir kızı, çalışkan bir oğlu, bir gelini, sessiz bir eşi, üç çift öküzü, iki ineği, bir eşeği, yetmiş dönüm tarlası, bir değirmene sahip olan Dursun Hacı bütün bu mal varlığı ve servete rağmen kıskanç bir yapıya sahiptir. Komşusunun ineğinin bir dişi doğurması bile onun rahatını kaçıtır. Bir gün Gömülü Köyü'nden Dulkadiroğlu Halit, köy arkasında bulunan üç dönümlük tarlasını açıp bağ yapmaya karar verir. Bunu ilk duyanlardan biri olan Dursun Hacı'nın bütün uykuları kaçar. Bu tarlayı bağ yapmasını engellemek için önce jandarmaya başvurur. Jandarma komutanından beklediği desteği alamayınca, kendi tüm köye böyle bir girişimin uğursuzluk olacağı düşüncesini yayar. Ancak tüm engellemelerine rağmen bağ çubukları dikilir. Bunun üzerine üzüntüsünü giderek için komşu köylerden öksüz bir kızı imam nikâhı ile alır. Ancak kız geldikten kısa bir süre sonra yatağa düşer, bakıma muhtaç bir hale gelir. Bu durum Dursun Hacı'nın morallerini alt üst eder. Aradan birkaç ay geçer. Dursunhacı'yı Dulkarioğlu'nun yaptığı bağ ile yanındaki mısır tarlası kenarında kurşunla vurulmuş olarak bulunur. Dulkarioğlu İzzet, bir gün bağdaki çubukların söküldüğünden dolayı domuz, porsuk avına çıktığını, orada domuz ve porsukun çok sık görüldüğünü, olay gecesini de tarlada yatmış bir vaziyette dururken, bir ses duyması üzerine porsuk sanıp, silâhı ateşlediğini itiraf eder. Mahkeme öldüreni suçsuz bulur.

Mekân: Hikâyede mekân yeri olarak gösterilen yer Gömülü Köyü yakınlarında bir köydür. Hikâyede dış ve iç cepheye dair detaylı bir tasvir yoktur. Yaptığımız tespitlere göre Gömülü köyünün bugün Şanlıurfa ili Viranşehir ilçesine bağlı olduğunu tesbit ettik.

“Celile”:

Konu: Celile adlı hikâyede yazar-anlatıcı birkaç günlük yürüyüşten sonra yorgun düşmesinin ardından, yattığı sağıkevinde, Başhemşire olan Celile’yle tanışması ve onun çevresindeki insanlara karşı olan aksiliğinin, suratsızlığının altında bir gönül kırıklığı hikâyesinin yattığını öğrenmesi üzerine kurulur.

Özet: Yazar-anlatıcı birkaç günlük bir yürüyüşten sonra halsiz düşmesi ve önceki ağrılarının yeniden nüksetmesi üzerine, sağıkevine yatırılır. Burada bulunduğu zaman dilimi içerisinde kısa sürede çevresiyle uyum sağlar. Sağıkevine girdikten sonra yaptığı ilk iş kendisini rahatsız eden tahtakurularıyla mücadele etmek olur. Bu düşüncesini ilk olarak Başhemşire olan Celile’ye açar. Celile bu isteğe karşı olumsuz yaklaşır. Bunun üzerine anlatıcı Başhekim’e çıkarak hastaların tahtakurularından dolayı rahatsız olduğunu, kendisine gaz verilmesi halinde bunları temizleyeceğini söyler. Başhekim bu öneriyeye olumlu yaklaşır. Anbardan ne gerekiyorsa alabileceğini söyler. Oradan Celile’ye uğrayarak Başhekim’den almış olduğu kâğıda imza atmasını ister. Celile şaşırılmış bir halde bu isteğini yerine getirir. Anlatıcı işlerini hallettikten sonra, iş görebilen iki hasta olan Hamza’yla Hüseyin’i de yanına alarak, işe koyulur. Bir gün içinde işin büyük bir kısmını hallederler. Anlatıcının bu işi bitirmesi Celile’nin de dikkatini çeker. Bu işten sonra pislik içinde olan masaların değişmesi için marangoza yeni masa siparişinde bulunur. Böylece koğuşun yemek masaları boyanır, eskilerinin de çinkoları çıkartılıp, yenilendikten sonra diğer koğuşlara verilir. Bunun ardından anlatıcı her işini Başhekim’e yaptırmak istemediğinden önce onun yardımcısına uğrar. Ondan olumsuz cevap alması üzerine Başhekim’e çıkarak, yapacaklarını anlatır, izin ister. Başhekim, eski mutfağın açılmasına izin verir. Ertesi gün işe başlanır. Birkaç gün içinde iş tamamlanır. Yemekhanenin yeni görünümü herkesi memnun eder. Celile de anlatıcının kısa sürede yaptığı bu değişimden etkilenir. Ardından kimsenin onu hatırlamayacağını anlatır. Anlatıcı kendisinin hatırlamasının yeterli olacağını söyler. Celile kendisinin de bir zamanlar yardımsever olduğunu, ancak kimsenin kendisinin yaptığı iyiliklerin kıymetini bilmediğini açıklar. Celile’nin insanlara ve çevreye karşı bu yaklaşımının altında gizli bir gönül kırıklığının yattığını öğrenen anlatıcı, onun hikâyesini dinler. Celile bu hikâyeyi anlattıktan sonra insanlara karşı değişir. Siniri, hırçnılığı, bağırması, şirretliği ortadan kalkar. Anlatıcının gitmesiyle birlikte onun

ayrılışı dolayısıyla üzülür.

Mekân: Hikâyede geçen başlıca mekân yerleri Erzurum, Bursa, İstanbul, İzmir, Adana'dır. Hikâyede ana mekân yeri olarak gösterilen yer İzmir'dir. Hikâyede dış cephe mekân yerlerine dair detaylı bir tasvir yoktur. Hikâyede Sağlıkevine dair yapılan bir tasvir şu şekildedir:

“Bu sağlıkevi, Amerikalı bir kadından kalma, içi, dışı taştan yapılmış, birbirine bitişik, geniş birkaç yapı.”(s.178)

Sağlıkevinin mutfağının görünümü ise şöyledir:

“Sağlıkevi'nin mutfağı da doğrusu, en bakımsız yerdir. Eskiden, buraya bu yapıyı yapanlar bir de mutfak yapmışlar. İçinde dökme demirden ocakları, su ambarları, bulaşık kazanları, her şeyi var. Sağlıkevi'nden önce buraya girenler, her nedense, bu mutfağı eski eşya ambarı yapmış, yanındaki ufak odanın ortasına da, kerpiçten iki ocak yapıp yemeklerini orda pişirmişler. Kerpiç ocaklardan birinin bacası çekmediği, ötekinin de hiç bacası olmadığı için, mutfağın içi, bacaların içi gibi kurum bağlamış. Tavandan örümcek ağları sarkmış, sallanıyorlar. Su yetişmiyor. Darlık dolayısıyla, bulaşık kapların mutfaktan taşıp kapı önüne kadar yayıldığı oluyor.”(s.184)

Memduh Şevket Esendal genel olarak hikâyelerinde Çehov tarzının Türkiye şubesi gibidir. Onun öykülerinde olaydan çok, belli bir durum ön plânda yer alır. Karakterleri ele almaktaki ustalığı ve onları anlatışı oldukça yalın içten bir dilledir. Memduh Şevket Esendal'ı bitirmeden önce onun hikâyelerine ve sanatına dair bazı kaynaklardan bilgileri de buraya almayı uygun görüyoruz.

“Devrine göre şairanelikten ve yabancı etkilerden oldukça uzakta duran Esendal hikâyesi, yerli olma açısından büyük bir başarıya ulaşmıştır. Devlet dairelerindeki âmir-memur ilişkileri, vatandaşın devlet

kapısında karşılaştığı durumlar, eski-yeni karşıtlıkları, yarı aydınların meselelerimize bakışı, sokaktaki adamdan orta halli evlere kadar insanlarımızın ruh halleri, zaman zaman mizahî bir hava içinde ve fakat daima güleryüzlü, iyimser, insanları umutlandıran, hayata çağıran bir anlatımla dile getirir. Az sayıda hikâye yayımlamasına, siyasî hayatı yanında sanat hayatını ikinci plânda tutmasına rağmen Türk Hikâyesinin önde gelen isimlerinden biri olmuştur.”²³²(s.92–93)

Memduh Şevket Esendal’a dair bilgi veren Mustafa Şerif Onaran onun fikri görüşlerini şöyle açıklar:

“Esendal ülkemiz için toprak uygarlığının geçerli olacağına inanmaktadır. Bu görüşü benimsediği için Esendal’a Gandhi derlerdi. Toprak ürünlerini işleyecek bir endüstrinin geliştirilmesini savunurdu. Bahçeli evlerle, oya gibi işlenmiş tarlalarla köylerin köylere, kentlerin kentlere uzandığı bir toprak düşünürdü. Ancak böyle bir toprak üzerinde insanların mutlu olabileceğine inanırdı.”(s.35)²³³

İnci Engin de onunla ilgili görüşlerini şöyle açıklar:

“Esendal’ın eserleri hiç bir ideolojik görüşü yansıtmaz. O hikâyelerinde sıradan insanların en basit hareketlerini, davranışlarını anlatır. Bazı hikâyelerinde konu denilebilecek bir şey bile yoktur. Fakat okurken hikâyenin sonu tahmin edilemediğinden, merak daima uyanıktır. Hikâye dünyası okucuyu da içine çeker ve hikâye bittikten sonra okuyucuda kalan izlenim, anlatılan kişi ve ya durumu ölümsüzleştirir.”(s.297)²³⁴

²³² Mustafa Kutlu, (1979): Memduh Şevket Esendal, *Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi*, Cilt: III, Dergâh Yayınları, İstanbul: s.92–93

²³³ Mustafa Şerif Onaran, (1975): “Esendal”, *Türk Dili*, Türk Öykücülüğü Özel Sayısı, Sayı:286, Ankara: s.35.

²³⁴ Enginün, 2005:296–297.

Olca Öner Toy, Cumhuriyet Dönemi Türk Roman ve Öyküsü adlı kitabında Esendal'a ve onun hikâyeciliğine de yer vererek, şu görüşleri ileri sürer:

“Memduh Şevket Esendal, romanlarında kendi deyişi ile ‘topluma ayna tutan’ bir yazar özelliği göstermekle birlikte, öykülerinde güçlü gözlemciliğinin yanısıra toplumsal yaşayışımızdaki aksaklıklara değinmesiyle dikkati çeker. Günlük yaşamı dile getirdiği öyküleri yanında kadın sorunlarına, toplumsal yaşayışımızdaki aksaklıklara, ekonomideki tutarsızlıkların aile yaşayışına etkileyişine, sınıf atlama çabası içindeki insanların değişik kişiliklerine değindiği öyküleri de vardır. Kimi öykülerinde ise yeni bir ortamın yaratılması gerektiği ve bu ortamın yaratılabilmesi için de’ olması gerekenler’ okuyuculara aktarılır.

Esendal, olayları değerlendirirken daha çok yaradılışından gelen bir iyimserlikle konulara yaklaşmıştır. Ayrıca öykülerinde onun dünya görüşünü ve kendinden önce de aydınların üzerinde durdukları, geleneksel değerlerimizle Batı’nın teknik ilerlemesini kaynaştırmanın gerekli olduğu düşüncesini buluruz.”²³⁵(s.233)

“M.Ş. Esendal denilince akla gelecek ilk özelliklerden biri, ‘Küçük insanların’ hikâyecisi olmasıdır. Nitekim onun hikâyelerinden bahsedenler, mutlaka bu noktayı işaret etme ihtiyacını duymuşlardır. Küçük insan ve ya onunla ilgili konular, yazarın hikâyelerinin özünü teşkil etmektedir. ‘Küçük İnsan’, toplumun büyük bir kesimini teşkil ettiği halde kendine yönetimde söz hakkı tanınmamış, yönetici-aydın ve ya bürokrat-memur tarafından yüzyıllardır itilip kakılmış, hakları elinden alınmış sessiz milyonların adıdır. Kendi küçük ve mütevazı dünyalarında yaşayıp giden bu insanlar, sürekli olarak üretici olmuş, emeklerinin karşılığı ile geçimlerini temin etmişlerdir. Onların dünyalarında büyük aşklar, kıskançlıklar, ruh burkuntuları ve metafizik endişeler yaşanmaz. Büyük heyecanlar, entrikalar ve olaylar görülmez. Müsbet tarafları ağır

---

²³⁵ Öner Toy, 1984:233.

basan küçük insan; çalışkan, dürüst, kanaatkâr, nikbin, hayat ve cemiyetle uyum içinde, küçük mutluluklarla yetinmesini bilen bir karaktere sahiptir. İşte Esendal, bu insanları bütün yönleriyle ve problemleriyle dikkatlere sunmak ister. Bunun için de onun hayatından küçük kesitler sunar.”²³⁶

39.Yakup Kadri Karaosmanoğlu:

“Milli Savaş Hikâyeleri”²³⁷ Adlı Kitaptan:

“Ses Duyan Kız”:

Konu: Ses duyan kız adlı hikâyede yazar-anlatıcı bir rehberle birlikte bir yamaçta durduğu zaman, ağaca hayvanını bağlamak istemesi üzerine, rehberin orada bir türbenin bulunduğunu ve buraya hayvan bağlamanın sakıncalarını söylemesinden dolayı, bu kızın hikâyesini öğrenmesi üzerine kurulur.

Özet: Hikâye Garipler Köyü yakınlarında yazar-anlatıcı ve rehberin mola vermesiyle başlar.Anlatıcı mola verilen yere yorgun olan hayvanını bağlamak ister.Bunun üzerine rehber,orada bir türbe bulunduğunu oraya hayvan bağlamanın doğru olmayacağını anlatır.Bu durum karşısında anlatıcı rehberden türbenin hikâyesini anlatmasını rica eder.Rehber bu türbenin Ses Duyan Kız türbesi olduğunu,onun yabancıları sevmediğini açıklar.Garipler Köyü’nde,Emine adında bir kız olduğunu,bu kızın gerek güzelliği,gerek zekasıyla diğer eşlerinden ayrı bir yapıya sahip bulunduğunu,bundan dört-beş yıl önce Garipler Köyü’nün en zengin ve namuslu gençlerinden biriyle nişanlandığını,ancak henüz nişanlandığı hafta, Balkan Harbi’nin başlaması dolayısıyla delikanlı askere alınır.Kısa bir müddet sonra Sırplar’la yapılan muharebe sırasında şehit düştüğü haberi gelir.Bu haber Emine’ye fazla bir keder vermez.Fakat bir süre sonra garipten sesler duymaya başlar.Bir gün memleketi düşman basıyor seslerini duyan Emine,bir süre sonra da düşmana karşı cenge seslerini

²³⁶ Ömer Lekesiz, (1998): Memduh Şevket Esendal, Yeni Türk Edebiyatında Öykü, Kaknüs Yayınları Cilt:2, s.228.

²³⁷ Yakup Kadri Karaosmanoğlu, (1983):*Milli Savaş Hikâyeleri*, İletişim Yayınları, İstanbul.

duyar.Köy bu durumdan telaşa düşer.Emine’yi kilit altına alırlar.Köyün hocası onun herkesin erişemeyeceği mertebeye erdiğini söyleyerek,köylülerden onu rahat bırakmalarını ister.Böylece herkes onu kendi haline bırakır.Bu olaydan beş-altı gün sonra Emine ortadan kaybolur.Bir sabah köylülerden Çoban Mehmet adında birisi onu kaynağın başında yüzü koyun uzanmış bulur.Üstü başı parçalanmış,vücudu yara bere içinde gözleri gülen bir şekilde görünür.Kasabadan adliye memurları,doktorlar gelerek,onun sol göğsünün altından büyük bir bıçakla yaralanmış olduğu teşhisini koyarlar.Ama ölüyü yıkayanlar böyle bir yaranın bulunmadığını iddia ederler.Bundan sonra adı “Ses Duyan Kız”olarak kalır.Böylece genç kızlarla, genç kadınlar eşleri,nişanlıları askere gittiği zaman buraya gelip,Şehit mi?,Gazi mi? diye sorarlar.Ondan bazen Şehit,bazen Gazi yanıtını alırlar.

Mekân: Hikâyede anlatılan mekân yeri Garipler Köyü ve buranın yakınlarında bulunan bir türbedir. Yaptığımız araştırma sonucunda Garipler Köyü’nün Yozgat ili Sorgun ilçesine bağlı bir yer olduğu tespit edilmiştir. Garipler Köyü hikâyede şu şekilde tasvir edilir:

“İndiğimiz yamacın eteğinde küçük ve eski bir köy var, kuş bakışı, siyah damlarını görüyoruz... Garipler köyü az çok çıplak ve kayalık bir yar ortasında sıkışmış, ıssız ve melul duruyor.”(s.17)

Bunun dışında hikâyede dikkate dair bir iç ya da dış cephe mekân tasvirine rastlanmaz. Anadolu dışı mekân olarak ise Rumeli Balkan Savaşları’nın geçtiği yer olarak gösterilir. Ancak savaşın detaylı bir profili ya da tasviri çizilmez. Hikâyede sesin önemi ve yamaçtaki aksinin insanlar üzerinde bıraktığı etkiye de yazarın yer verdiği görülür. Dış cephe burada sesi yansıtma özelliğiyle dikkati üzerinde toplar.

“Dünya Gözü ve Ahret Sesleri”:

Konu: Dünya Gözü Ahret Sesleri adlı hikâyede Kurtuluş Savaşı’nın en şiddetli anlarından birinde, Başkomutanlık Savaşı’nın başlamasıyla Türk Askeri’nin önünden kaçan bir grup düşman askerinin Salihli kasabasında yaptığı zulüm anlatılır. Türk askerlerini umut içinde bekleyen Hacı Arif Efendi de ölmeden önce dünya gözüyle

onları görür ve ruhunu teslim eder.

Özet: Hacı Arif Efendi'nin tek arzusu ölmeden önce Türk askerlerinin geldiğini ve kendilerini düşmanın elinden kurtardıklarını görmektir. Çevresindeki insanlara hep Türk askerleriyle ilgili son haberleri bildirir. Türk askerlerinin Fransız ve Ruslar tarafından top ve silâhla desteklendiğini, sayısının iki yüz bini geçtiğini söyler. Onun en önemli haber kaynaklarından birisi de çevresindeki Rumların hal ve hareketlerindeki değişmedir. Rumları endişeli gördüğü zaman cephede olumlu gelişmeler olduğunu hisseder, onların rahat, neşeli oldukları günler ise onun için birer ızdırap kaynağıdır. Hacı Arif Efendi'nin bu beklentilerinin bir süre sonra gerçekleşeceğini ilk sinyali ağustos sonuna doğru başlayan Büyük Taarruz olur. Hacı Arif Efendi Afyon'da Türklerin taarruz haberini öğrenince ilk işi evdeki kileri pirinç, irmik, şekerle doldurup, askerler geldiği zaman onlara helva ve pilâv vermektir. Bir gün şehre iki süvari bölüğü askerinin girdiği haberi Hacı Arif Efendi'yi ümitlendirir. Ancak bir müddet sonra bu süvari bölüğü şehri terk eder. Bu olaydan kısa bir süre sonra bir kişi Türk askerinin istasyona geleceğini söyler. Bunun üzerine tüm halk istasyon önünde toplanır. Fakat beklenenin aksine istasyona Türk askeri yerine düşman askerleri gelir. Ve halka saldırmaya başlarlar. Arif Efendi de bu silâh ve süngülerden payını alır. Ağır yaralı olarak kurtulur. Kendini şehrin dışına atar. Bir müddet sonra kulağına “Allah Allah” sesleri gelir. Kendine geldiğinde Türk askerlerinin yanında son nefesini verir.

Mekân: Hikâyede olayların geçtiği ana mekân yeri Salihli kasabasıdır. Bunun dışında İstanbul, Afyon, İzmir adı geçen diğer mekân yerleri olarak göze çarpar. Hikâyede bu mekân yerlerine dair detaylı bir tasvir olmadığı gibi iç mekân tasviri de görülmez. Burada mekân yeri olarak gösterilen Salihli kasabası savaştan etkilenen bir yer olarak, düşman vahşetinin yaşandığı bir mekân olarak yazar tarafından şöyle gösterilir:

“Bu, Salihli sokaklarında, tasvire sığmaz bir kargaşalık ve vaveylâ idi. Bir ân içinde bütün kasaba düşman askerlerinin ayakları altında kaldı. Her tarafı azgın bir sel gibi kaplayan bu vahşî tazyikin içinden kendini kurtarabilenler pek azdı. Bazısı yaralanıp yolun üstüne yuvarlanıyor, bazısı vücüdünden kanlar sızarak evine doğru koşuyordu.” (s.27)

“İssiz Köy ve Dilsiz Kız”:

Konu: Hikâyede yazar-anlatıcının arkadaşlarıyla beraber Alaşehir kasabasına giden yol üzerindeyken, üstünden geçtikleri terk edilmiş bir köyde, düşmanın vahşetinin tanığı olarak kalan dilsiz bir kızın nezdinde birçok kişinin halini görmesi anlatılır.

Özet: Yazar-anlatıcı ve bir grup arkadaşı Alaşehir Kasabasına doğru yol alırken; yollarının üzerinde terk edilmiş bir köyde dolaşan bir kız görürler. Bunun üzerine arabadan inerek bu terk edilmiş köyü incelemeye koyulurlar. Yolun üzerinde rastladıkları ve paçavralar içinde hayalet gibi dolaşan kız, yıkık bir damın ahırında bulurlar. Kızı konuşturmaya çalışsalar da kız âdeta bir heykel gibi sinmiş bir şekilde durur. Anlatıcının arkadaşı kız zorla konuşturmak için kolundan yakalamak ister. Ancak kız ondan önce davranarak bir anda odadan kaçır, kayıplara karışır. Bir daha da bulunamaz. Arkadaşları Alaşehir’de bu kıza dair bir tahkikat yapılacağını söylerler. Yazar-anlatıcı zihninden kızın kim olduğunu, başından neler geçmiş olabileceğini tahmin eder. Onun gibi kaç kişinin aynı işkencelere maruz kaldığını, aynı şekilde acı çektiklerini gördüğünü düşünür.

Mekân: Hikâyede ana mekân yeri olarak gösterilen yer Alaşehir yakınlarında bulunan bir köydür. Bu köy bir mekân olarak savaşın etkilerini derinden yaşamış, terk edilmiş bir mekândır.

Yazar İzmir’den çıktığından beri kendisini hayal âleminde zanneder. Gördüğü ıssız köyü Mısır’da gördüklerinden bile daha kötü bir durumda görünce bunun bir gerçek olamayacağını düşünür. Bunda gördüğü mekânın görüntüsünün payı büyüktür:

“Lâkin 1922 senesi Eylül ayında Sart kalesinin harabelerinden Alaşehir kasabasına giden yol üstündeki köy, bu katakomb’lardan daha ıssız ve örtündüğü paçavralar, yolunmuş kanatlar gibi havada sallanarak, önümüzden kaçmak isteyen kız, bu kemiklerden daha eski idi. Adem duygusunu ilk defa bu köyde, âdeta, uzvi bir ıstırap halinde hissettim ve ademin ezeli bekçisi olan “isfenks”, sandım ki, bu kızın varlığında asırlardan beri ilk defa harekete gelmiş, önümüzden kaçıyor.”(s.37)

Yazar sonunda bu gördüklerinin hepsinin gerçeklikten uzak bir hayal olduğunu düşünür. Ama çevresindeki gördükleri görüntüler, onu bu fikrinden vazgeçirir:

“Belki...!dedi.’evet,belki o kız bir hayalet idi;belki bu gördüğümüz köy de bir hakikat;âlimlerin dediği gibi bir seniyet değildi:belki bütün bunlar yola çıktığımız günden beri,tâ viran ve kötürüm İzmir’den buraya gelinceye kadar gördüğümüz facialarla altüst muhayyilemizin sıtmalı evhamlarından ibaretti.Lâkin,bu çökmüş toprak damların altından çıkan yanık kokuları da bir vehimdir?Arabamızın sağ tarafında şu kurumuş merkep iskeleti,biraz daha ötede şu şişmiş manda leşi;arkadan gelen müthiş bir sadme ile öne doğru fırlamış gibi duran şu mescit duvarının dibindeki didiklenmiş,ıslanmış eşya kümeleri ve bunların başında,birbirine hırlayan şu sıska ve uyuz köpekler,bütün bunlar hep hayal, hep hayal midir?’”(s.38)

Bu mekâna dair yazar izlenimlerini şu şekilde tasvir eder:

“İçimizden bazıları arabadan inip bu ıssız viraneyi dolaşma cesaretini gösterdi. Akşam karanlığı çöküyor; havada ta ruha nüfuz eden bir rutubet var. Bu saat bir sıtma nöbeti saatidir; çenelerim birbirine çarpıyor; oturduğum yerde bir idam mahkûmu gibi büzülüyorum; hiçbir şey, hiçbir şey görmek istemem. Niçin? Ücra dağ başlarında, ormanlarda ve in koğuklarında o derece müthiş olmayan sessizlik, burada, bu yanmış köyde bu kadar korkunç, vahşî ve ihtilâçlı? Burası âdeta, ıssızlığın kaynağı gibidir; bütün Anadolu’yu; mahzun, dalgalı Gediz çayından hummalı Kızılırmak’a hummalı Kızılırmak’tan ölmüş koyungözü renkli Van gölüne kadar, bütün o sarp dağları, o çetin taşları, o çıplak tepeleri, o sarı yaylaları, o karanlık vadileri âdemin gölgesi gibi kaplayan ıssızlık hep buradan çıkıyor!’”(s.38)

Hikâyede adı geçen diğer bir dış cephe mekân yeri İzmir’dir. Buraya dair de detaylı bir profile rastlanmaz. İç mekâna dair dikkate değer bir tasvir de yoktur.

“Küçük Neron”:

Konu: Hikâyede Manisa mevki kumandanı Filipos’un Türk askerinin şehre girmeden önce, Manisa halkına karşı giriştiği son katliamın görüntüsü, yaşanan vahşet ve acı anlatılır.

Özet: Manisa mevki kumandanı Filipos, Türk askeri şehre gelmeden önce askeri birliklerine işleyecekleri son katliam emrini verdikten sonra Belediye dairesinin balkonuna çıkar. Birazdan başlayacak olan yıkımı daha iyi seyredebilmek için burasını en uygun yer olarak görür. Filipos akşama kadar düşman askerlerine yangın bombaları, benzin tenekeleri dağıtır. Amacı şehirde yaşayan bütün Müslümanları çoluk çocuk, genç, yaşlı demeden katletmek, tek bir yaşayan insan dahi bırakmamaktır. Dış mahalleden akşamüstüne doğru yükselen ilk ateş bulutunu gördüğü zaman, buna sevinir. Camilerin de bu ateş bulutu içinde yanmasını arzu eder. Şehrin farklı noktalarından yükselen yangınlara rağmen kumandan yerinde duramaz. Hükümet Binasının ne zaman yakılacağını düşünür. Halkın bir kısmı düşman askerlerinin bütün direncine ve şehrin muhtelif noktalarını tutmalarına rağmen, şehrin dışına çıkmayı başarır. Bu raporu Filipos’a getiren askere karşı kumandanın tepkisi çok sert olur. Kendi muhafız taburunu da göndererek, bu katliamın en iyi şekilde sonuçlandırılması için emir verir. Ardından Türk askerinin de şehre yaklaştığını düşünerek, oradan istasyona doğru uzaklaşır.

Mekân: Hikâyede geçen ana mekân yeri Manisa’dır. Mekân yeri olarak Manisa’nın ve Müslümanların kutsal ibadet yeri olan camilerinin Kumandan Filipos için nasıl bir tehdit oluşturduğunu ve Müslümanların manevî direncini kırmak için bu mekânları yakmak isteyişi şu şekilde tasvir edilir:

“-Mutlaka camiler de kurtulmamalı... Camiler... Camiler için kâfi miktar dinamit var mıydı?’Şimdi, alev ve duman sütunları büyümlü bir usare ile dakikadan dakikaya büyüyüp serpilen kızılıtlı ağaçlar halinde etrafa dal budak salıyor ve rüzgârın istikametine doğru kıvılcımlar saçarak irkiniyordu. Mevki kumandanı Filipos, bu kıvılcımların ışığında her zamandan daha beyaz görünen minarelere baktı; sıra sıra irili ufaklı

otuz sekiz tane idiler! Faciadan bîhaber görünüyordular; o kızıl dalgalar içinde sanki, narin lekesiz kuğu boyunlarını andırıyordular.”(s.46)

Şehrin yangın altındaki görüntüsü ve halkın durumunu ise yazar şöyle tasvir eder:

“Yarım saat zarfında şehrin beş on noktasında birden patlayan ve mütekaiben birbirine kol atarak genişleyen yangın, Manisa’yı bir yanardağ haline sokmuştu. Derinden derine yıkılan evlerin çatırtıları, bağrıışan halkın vaveylâsı, silâh sesleri ve bomba tarrakaları hep bir araya karışarak bir bora esnasında bir ormanda duyulan mahruf uğultuları hatırlatıyordu.”(s.47)

Askerlerin katliamından kurtulmak için dağlara, ovalara kaçmaya çalışan halkın görüntüsü hikâyede şu şekilde tasvir olunur:

“Lâkin düşman devriyelerinin, sokak başını tutan noktaların bütün gayretine rağmen evlerinden dışarıya fırlayıp sokaklara yayılan halkı dağlara ve ovalara dağılmaktan men edemediler. Bu halkın evlerinden dışarıya uğrayışı aynı zamanda muhtelif noktalarda hep birden fişkırان suların birer küçük sel halinde akışı gibi bir şey oldu. Düşman zebanîleri köşe başlarında, yol dönemeçlerinde, her biri ayrı istikamete doğru akan bu selleri nafiye yere durdurmaya çalıştı. Kurşun, mitralyöz, bomba, süngü hiçbir engel kâr etmedi; çılgın halk kitleleri tabii kuvvetlerden bir unsur halinde ateş ve dumandan şehrin etrafına taşıtı. Düşman askerleri kâh ayın üstünde, kâh yaya, bu kitlelerin üstüne saldırıyor; kadın demiyor, ihtiyar demiyor, tüfek dipçikleriyle döğüyor; süngülerini saplıyor, boğuyor, öldürüyor, fakat her kütleden kurtulup kaçacak bir kısım kalıyordu.”(s.47-48)

Hikâyede bunun dışında iç ya da dış cephe mekâna dair bir tasvire rastlanmaz.

“Bir Meczip”:

Konu: Bir meczup adlı hikâyede yazar-anlatıcı Aydın vilâyetinin ismi verilmeyen bir kazasında insanlar hakkında tahminlerde bulunan ve bu tahminleri doğru çıkan bir meczuptan bahseder.

Özet: Yazar-anlatıcı Aydın vilâyetinin ismi verilmeyen bir kazasında bulunduğu sırada burada ünlü bir meczup bulunduğunu duyar. Bu meczupun bütün ihtiyacının halk tarafından karşılandığını öğrenir. Bunun gerekçesi olarak ise herkesin geleceği olacaklar hakkında isabetli tahminlerde bulunmasıdır. Onun yanına bir gün kendisi de arkadaşlarının davetiyle uğrar. Onun yanında içinden bir dilek tutması talep edilir. O da İstanbul’da bulunan sevgilisinin şu an ne halde bulunduğunu düşünür. Bunu düşünmesinin ardından meczup kendini yere atar ve bir hasta gibi inlemeye başlar. Üç gün sonra anlatıcıya gelen telgrafta sevgilisinin gerçekten ağır hasta olduğu öğrenir. Böylece anlatıcı da Hamdi’nin kehanetlerine inanmaya başlar. Bir gün Hamdi’nin yanına uzun zamandır izdivaç peşinde koşan bir kız gelir. Kızın yanına gelmesi üzerine Hamdi, kıza kısa süre içinde evleneceği müjdesini verir. Gerçekten bu haberin ardından kız bir hafta içinde eski hayırsız nişanlısının askerden dönmesiyle evlenir. Hamdi yalnız düğünleri değil, ölümleri de haber verme kehanetine sahiptir. Hamdi’ye kendi eliyle her zaman yemek getiren bir kadın, son zamanlarda onun yanına uğradığında onda farklı değişiklikler bulunduğunu gözlemler. Ne olduğunu sorduğunda Hamdi, sol yanındaki yaradan çeşme gibi kan aktığını haber verir. Bunun nasıl geçebileceğini sorduğunda ancak kara toprakların yarasını kapayacağı cevabını alır. Bu sözlerin üstünden iki gün geçmesinin ardından oğlu sol yanından vurulmuş bir halde getirilir. Hamdi’le ilgili tüm bilgiler bunlarla sınırlı değildir. Anlatıcı, Hamdi’nin son zamanlarda bağrına ucu zehirli bir ok saplandığına dair etrafına karşı söylemlerde bulunduğunu öğrendiğini açıklar. Bundan kısa bir süre sonra İzmir’in düşman işgaline uğraması buna bağlanır.

Mekân: Hikâyede mekân yeri olarak gösterilen yer Aydın vilâyetinin ismi verilmeyen bir kazasıdır. Fakat bu yere dair detaylı bir tasvire yer verilmemiştir. Bunun yanı sıra iç mekâna dair bir tasvire de rastlanmaz.

“Hem Katil Hem Müttehim”:

Konu: Hem katil hem de müttehim adlı hikâyede yazar-anlatıcının bir arkadaşıyla Akhisar’dan İzmir’e uzun bir aradan sonra eğlenmeye gitmek için trenle yola çıktıkları sırada anlatıcının arkadaşı Hüseyin Bey’le bir Rum arasında geçen çatışma sonucunda Hüseyin Bey’in Rum tarafından öldürülmesi ve bunun suçunun anlatıcıya yüklenmesi anlatılır.

Özet: Anlatıcı ve onun arkadaşı Hüseyin Bey, İzmir’e eğlenmek üzere gitmek için trenle yolculuğa çıkarlar. Kendi kompartımanlarına da şapkalı genç bir adam gelir. Hüseyin Bey’le bu adam arasında bir sohbet başlar. Hüseyin Bey, önce adamın nereden geldiğini sonra nereli olduğunu sorar. Balıkesir’den gelip, İzmirli olduğunu öğrenince de İzmir’i övmeye başlar. Ancak karşısında bulunan şapkalı adam onun sözlerine önem vermez. Çantasından çıkardığı yiyecekleri yer. Tren Manisa’da durur. Pavlo adında Yazar-anlatıcı ve arkadaşı Türk düşmanı bir Rum’un lokantasına yemek yemek üzere giderler. Bunun en önemli sebebi de Pavlo’nun dükkânında fazla para sarfedenlere karşı saygılı bir görüntü çizmesidir. Fakat bu gelişlerinde onun kibirli ve azametli bir yapıya büründüğünü görürler. Trene bindikleri zaman onun bu davranışından şapkalı Rum’un yanında şikâyetçi bir tavırla, bahsederler. Rumun da söze karışmasıyla tartışma hararetlenir. Hüseyin Bey, Rum’a askere gidenlerin hep Türkler olduklarını, Rumlar’ın istedikleri gibi her yerde meyhane, kerhane, kumarhane açtıklarını para kazandıklarını ayrıca orduyla işgale gerek olmadığını, zaten bir filoksera mikrobu gibi her yanı istilâ ettiklerini söyler. İzmir’in işgal edilmesinden en çok Rumların zararlı çıkacaklarını iddia eder. Rum bu sözlere güler. Bunun üzerine Hüseyin Bey, sinirlenerek Rumun üzerine atlar. Çıkan kargaşada Rum’un silahından çıkan kurşunla Hüseyin Bey ölür. Olay yerinden Rum kaçır. Bunun üzerine herkes arkadaşını suçlar.

Mekân: Hikâyede mekân yeri trenle yer değiştirmeğe bağlı olarak durmadan değişir. Durağan değil, akıcı bir yapı arzeder. Hikâyede geçen başlıca mekân yerleri: Akhisar, İzmir, Balıkesir, Manisadır. Hikâyede iç ya da dış cepheye dair her hangibir tasvir yoktur.

“Garip Bir Benzeyiş”:

Konu: Garip bir benzeyiş adlı hikâyede anlatıcının Gecik Nahiyesi’ne bir arkadaşıyla birlikte giderken, yolda önlerine çıkan yaşlı bir kadının anlatıcının arkadaşını kendi oğlu Vasıf zannetmesi ve onu bırakmak istememesi anlatılır.

Özet: Anlatıcı ve arkadaşı Kocaş Köyü’nden Gecik Nahiyesi’ne gitmek üzere atlarıyla yola çıkarlar. Amaçları düşmanın yaptığı facia sahalarını dolaşan iki Amerikalı kadından önce Gecik Nahiyesi’ne vararak, Amerikalılar’a yiyecek ve yatacak yer sağlamaktır. Doludizgin bir biçimde patika yollardan ilerlerken karşılarına birden yaşlı bir kadın çıkar. Yaşlı kadın, yazar-anlatıcının arkadaşına bakar. Ve onu iki yıl önce askere giden kendi oğlu Vasıf’a benzetir. Köylerinin yandığını, eli ayağının tutmaz olduğunu, tek başına köyde ne yapacağını sorar. Anlatıcının arkadaşı yaşlı kadının söylediği bütün bu sözler karşısında önce şaşkınlığa düşer, sonra çareyi kaçmakta bulur. Geride yaşlı kadının bağırın hüznü sesi kalır.

Mekân: Hikâyede mekân yeri olarak gösterilen yerler: Kocaş köyü ile Gecik Nahiyesi arasında bir yoldur. Bu yol hikâyede şu şekilde anlatılır:

“Esasen, yolumuz gayet dolaşık yıllankavi bir şeydi; birçok girintileri, dönemeçleri vardı; kah yokuş, kah inişti. Buralardan yalnız eşekler ve mandalar tehlikesizce yürüyebilirler.”(s.126)

Hikâyede Gecik Nahiyesi’ne dair detaylı bir tasvir yoktur. Yalnız bir yerde yaşlı kadın köyün düşman istilâsından sonraki durumunu ve çaresizliğini şöyle ifade eder:

“O yanık köyün içinde, o küller ortasında, o viranelerde ben yalnız başıma ne yaparım?”(s.127)

Yakup Kadri Karaosmanoğlu Milli Savaş hikâyeleri adlı kitabında özellikle kurtuluş savaşı sırasında düşman askerlerinin köylerde, kasabalarda yaptığı zulüm, işkence, tecavüz, öldürme gibi eylemlerin yöre halkı üzerindeki etkisini bizim gözlerimiz önüne serer. Aynı zamanda cepheyi gezmesi, olaylara yakından şahit olmuş

bir gerçekçilikle hikâyelerini oluşturmasında etkili olmuş, gerçekçi yalın bir anlatımla hikâyelerini dile getirmiştir. Yakup Kadri, bir dönem Anadolu'sunun görüntüsünü gerçekçi bir üslupla yansıtan yazarlarımızdan biridir. Yakup Kadri'yi bitirmeden önce onun sanatı ve eserleri hakkında yapılan birkaç alıntıyı da bu kısma ilâve ediyoruz.

“Yakup Kadri, Rahmet, Milli Savaş Hikâyeleri adlı hikâyelerinde kendi'ben'i dışına çıkararak, Türk toplumunun yaşadığı siyasî ve sosyal hâdiseleri edebi türün imkânları dâhilinde dikkatlere sunma gayreti içindedir. Edebi zevk ve bilgisinin gelişmesi Yakup Kadri'yi toplum problemlerine dolayısıyla Anadolu'ya yöneltmiştir. Yakup Kadri, çocukluk yıllarından itibaren Anadolu'da sürdürülen hayatı çeşitli yönleriyle bildiği gibi geçirdiği faciaları, ateş dolu günleri yakından müşahade etme fırsatı bulmuş, aydınımızın çelişkisini kendi nefsinde tatmış, çevresinde görmüş birisidir. Yaşamış olduğu bu hayatın edebi kanaatlerini etkilemesi de son derece tabidir. Hikâyelerini yazarken model olarak Maupassant'ı seçmesi bu bakımdan tesadüfî değildir. İçgüdülerinin tazyiki ile şekillenen korku dolu, iğrenç ve kendi düzenine terk edilmiş taşra hayatını anlatan Maupassant'ın kötümser dikkati, o dönem Anadolu'sunda gözlemlenmiş hayat tablolarına uygun düşer. Denilebilir ki Maupassant'ın Normandiya köylülerine ve taşra hayatına bakış tarzı, Yakup Kadri'nin de Anadolu coğrafyası ve insanına tatbik edilir. Her iki yazarda da mekân-insan ilişkisi ilginç benzerlikler arz eder: İnsan mekânın ayrılmaz bir parçası olup, çevrenin tabîî bir sonucudur. Ancak bütün bunlarla birlikte Yakup Kadri, Anadolu insanını misafirperverlik, memleket sevgisi, kahramanlık gibi değerleriyle hikâyelerine yerleştirir.”(s.168–169)²³⁸

“Bütün romanlarını ve bütün hikâyelerini sosyal temalara dayandıran Yakup Kadri'de sağlam bir gözlemcilik ve ona dayanan kuvvetli bir realizm vardır. Sağlam bir tekniğe sahip olan ve karakterlerini çok iyi bir şekilde canlandırmasını bilen yazar, fikir bakımından oldukça

²³⁸ Orhan Okay, Şerif Aktaş (1992): ”Yakup Kadri Karaosmanoğlu”, *Büyük Türk Klâsikleri*, Cilt: XII, Ötüken-Söğüt Yayınları, İstanbul: s.168–169.

yüklü olan roman ve hikâyelerini kuruluktan kurtarmak için onlara birer aşk olayı eklemeyi de unutmamıştır. Fakat, ikinci planda kalan bu aşk olaylarından başka, roman ve hikâyelerini cazipleştiren asıl mühim âmil, onun titiz bir usluþçu oluþudur.”²³⁹

“Yakup Kadri Karaosmanoğlu’nun Milli Mücadele döneminde yazılmıþ olan hikâyeleri konularını milli mücadele şartlarından ve insanlarından alır. Onun Milli Mücadele Hikâyeleri Ergenekon-III adlı eserinde ki ‘Şehit Mezadı’, ‘Ceviz’ gibi hikâyeleri ve ya ilk defa İzmir’den Bursa’ya adlı ortak kitapta çıkan ‘Barbarların Yaktığı Köyler Ahalisine’ adlı yazıları, şahit olduğu olaylar karşısında bir aydın olarak halkla karıþmamıþ ve onların çektiklerini çekmemiþ olmaktan kaynaklanan bir iç ıstırabını gösterir.”²⁴⁰

II. Meşrutiyet Dönemi Türk Edebiyatı adlı kitapta Yakup Kadri’nin hikâyeleri ve hikâyeciliğiyle ilgili olarak Şu tespitlere rastlanır:

“Yazar, ilk hikâyelerinde Batı kaynaklarına yeterince uzanamadığı için kendinden önceki Türk Hikâyeciliğine daha yakın bir görünüm içindedir. Bu hikâyelerinde dil ve hayat karşısındaki tavrı itibarıyla daha çok Mehmet Rauf’a yaklaşır. Ayrıca söz konusun hikâyeler gücünü, hayattan çok kitaptan almaktadır. Kısacası o, ilk dönem hikâyelerinde Edebiyat-ı Cedide’ye has bir anlayış içindedir. Yakup Kadri, sanat hayatının ikinci devresinde dikkatini kendi’ben’i ve ya bireyin dışındaki sosyal hayata çevirmiş; toplumun problemleri üzerine eğilmiştir. Rahmet ve Milli Savaş Hikâyeleri isimli kitaplarda toplanan bu hikâyelerinde savaşın getirdiği büyük yıkımlar ve acılar ön plana çıkar. Türk toplumunun 1912’den sonra yaşadığı büyük olaylar, toplum kadar yazarı da derinden etkilemiştir. Ayrıca Karaosmanoğlu, dönemin siyasî ve edebî hayatındaki gelişmelerin de etkisiyle dikkatini Anadolu ve insanına çevirmiştir. Bu itibarla Yakup Kadri, Refik Halit ile birlikte, Memleket

²³⁹ Akyüz, 1995:183-184.

²⁴⁰ Enginün, 2005:257.

edebiyatına önemli katkılarda bulunur. Ancak bedbin bakış açısı ve Maupassant'tan gelen hayatın kusurlu tarafına bakma tavrı Hikâyelerdeki Anadolu ve insanı, Yaban romanında olduğu gibi, büyük ölçüde olumsuz nitelikleriyle karşımıza çıkar.”²⁴¹

40.Naim Tirali:

“Park”²⁴² Adlı Kitaptan:

“Konuk”:

Konu: Park adlı hikâyede yazar-anlatıcının kendisinin sınıf arkadaşı olan bir kişiyi Piraziz’e çağırması, arkadaşının hayalinde kurduğu Anadolu’yla burasının farklı görünmesi nedeniyle uğradığı hayal kırıklığının ardından, birkaç gün sonra İstanbul’a geri dönmesi anlatılır.

Özet: Hikâyede yazar-anlatıcı Anadolu’yu sadece hikâye, röportaj, makale gibi yazılı metinlerden öğrenen sınıf arkadaşını yanına Piraziz’e çağırır. Arkadaşı Piraziz’e indiği andan itibaren çevresinden yoğun bir ilgi ona karşı ve anlatıcıya gösterilir. Bu ilgiye yabancı olan ve İstanbul’da hiçbir kimsenin tanımadığı kişiye selâm bile vermediğini bilen arkadaş, kendisine karşı gösterilen bu yoğun ilgiden sıkılır. Anadolu’yu sadece yazılı metinlerden okuduklarıyla hayal edebilen ve hayal ettiklerinden farklı bir Anadolu gören arkadaş dört-beş gün kaldıktan sonra oradan ayrılır.

Mekân: Hikâyede ana mekân yeri olarak gösterilen yer Piraziz’dir. Piraziz hakkında yapılan en önemli tasvir hikâyenin girişinde bu şehre girerken verilen profildir:

“Gece, Piraziz’in üstüne bir kara duman gibi çöküyordu. Buna rağmen çarşının içinde bir zafer anıtı gibi yükselen ve ilk bakışta tek

²⁴¹ İsmail Çetişli, (2007): “Yakup Kadri Karaosmanoğlu”, *II. Meşrutiyet Dönemi Türk Edebiyatı*, Akçağ Yayınları, Ankara: s.349–350.

²⁴² Naim Tirali, (1987):*Park*, Cem Yayınevi, İstanbul.

parça bir kaya izlenimini uyandıran çeşme, karanlığa karşı koyarak, bize bir yüzünü gösterdi.”(s.9)

Bunun dışında Ordu, Giresun, İstanbul hikâyede adı geçen diğer dış cephe mekân yerleridir. Hikâyede iç mekâna dair detaylı bir tasvir yoktur.

Yazar arkadaşının Anadolu hakkında sadece yazılı metinlerden edindiği izlenimle tanımaya çalışmasının yetersiz olduğunu gerçek Anadolu'nun bundan çok farklı olduğunu şu sözlerle ifade eder:

“Bütün bu öğrendikleriyle, hayalinde bambaşka bir Anadolu canlanmıştı. Gerçeklerle hiç ilişkisi olmayan bir Anadolu.”(s.11–12)

“Arkadaşımın, yabancı öğelerden kurulu Anadolu'su, taşıyla toprağıyla, güzellik ve yoksulluklarıyla bizim olan gerçek Anadolu'yla bir türlü bağdaşamamıştı.”(s.12)

Hikâyede iç cephe mekân tasvirine yer verilmez.

“Kahvede Kavga”:

Konu: Kahvede kavga adlı hikâyede kahvenin ortasında bir domino taşı yüzünden kavga eden iki kişi arasına giren kahvecinin içine düştüğü durum anlatılır.

Özet: Şahan'ın kahvesinde bir kavga olur. Bu kavganın nedeni domino taşı olan dübeşin kaybolmasıdır. Bunun suçlusu olarak kavgacılarından kısa boylu, esmer, köse sakallısı kavga ettiği Hüsnü'nün kaybolan taşı sakladığını iddia eder. Bunun üzerine kahveci Şahan Hüsnü'nün yakasına yapışıp, sakladığı taşı ya da parasını vermesini ister. Hüsnü aynı şekilde sert bir şekilde taşı almadığını söyler. Bunun üzerine kahveci olayı alttan alıp, tekrar ocağın başına dönmeyi düşünür. Ama bu seferde Hüsnü Kahveci'ye hakaret dolu mesajlar yağdırır. Bir müddet sonra olaya jandarma da karışır. Kahvede kavga olup, olmadığını sorar. Hüsnü kahvecinin kendisini taş çalmakla suçladığını söyler. Ayrıca jandarmaya kahvecinin kahvede her gün kumar oynattığını açıklar.

Jandarma kavga istemediğini söyleyerek, oradan çıkar. Hüsnu de bir müddet sonra kahveyi terk eder. İskele kenarında üstünde tartışma yaratılan domino taşını denize atar.

Mekân: Hikâyede mekân yeri olarak gösterilen yer Ordu ile Giresun'a eşit uzaklıkta bulunan Piraziz'dir. Burası hakkında detaylı bir tasvire rastlanmaz, sadece hikâyede Piraziz'in konumuna kısaca değinilir:

“...Ordu-Giresun kıyı yolu üstünde, her iki kente de aynı uzaklıkta yer alan Piraziz, köylerden ve kasabalardan gelenlerle hınca hınç dolardı.”(s.16)

İç mekâna dair olarak ise kahvenin tasviri şu şekilde anlatılır:

“Şahan'ın kahvesinin iç süslemesi de, Piraziz'in gazino görünümü en büyük kahvesi olmasına rağmen, öbürlerinden farklı değildi. Bunun duvarlarında da, bilinmeyen bir yerde, bilinmeyen bir zamanda güzellik kraliçesi olmuş, bir insan teninin alamayacağı renklerle bezeli, memeleri, sarındığı şaldan istemeyerek dışarı fırlamış gibi görünen bir kadın resmi; köylüye seslenen afişler; büyüklerimizi ve ülkemize konuk gelmiş olan yabancı devlet başkanlarını bir arada gösteren renkli baskılar; kahvecinin ve kasabanın bıçkın delikanlılarının, gezgin fotoğrafçılara çektirilmiş, siyahları griye dönüşmüş tek ya da toplu fotoğrafları bulunmaktaydı. Yalnız burada fazladan, insana müşterilerin az çok savaşın gidişiyile ilgilendikleri izlenimini vermeye yarayan, günlük gazetelerin ek olarak çıkardıkları, renkli haritalar göze çarpıyordu. Ve bütün bu resimler, fotoğraflar, haritalar, duvarlara gelişi güzel yapıştırılmış ya da iliştilmişti.”(s.15-s.16)

“İskele”:

Konu: İskele adlı hikâyede yazar bize Giresun iskelesine gelen çeşitli tipteki insanların vapurun gelmesini beklemeleri, vapurun gelişiyle yakınlarını karşılamaları anlatır. Hikâyede yazar vapurla ayrılmak üzere olan yedek teğmene ve onun çevrede yarattığı etkiye değinir.

Özet: Hikâye Giresun iskelesinde bekleyen insanların gelecek olan vapuru beklemeleriyle başlar. Kısa süre sonra vapurların görünmesiyle herkeste bir telâş başlar. Kimi kendisini bırakıp giden sarhoş kocasını, kimi iki aydır Samsun’da baldızının konuğu olan karısını bekler. Herkes farklı beklentiler içinde olur. Gençlerin bazıları kayıklara binecek genç kızları ve kadınları bekler. Vapur yanaşıp, yolcuların kayığa binip, iskeleye çıkmasıyla herkes beklediği kişiyi karşılar. Birkaç saat içinde iskelede kimse kalmaz. Yalnız yeni nişanlı çiftlerden birkaçı ve kaçamak yapmayı düşünen kimseler iskeleye uğrar. Bu sırada bir yedek teğmen de gitmek üzere arkadaşlarıyla vedalaşır. Kayığa binerken subay arkadaşları ve erler tarafından uğurlanır. Arkasında onu seven, onun ayrılmasıyla umutları yıkılan bir kız bırakır.

Mekân: Hikâyede mekân yeri olarak gösterilen yer Giresun iskelesidir. Bu iskeleye dair girişte kısa bir tasvir yapılır:

“Saatlerce önce yüzdürülmüş olan kayıklar, deniz üstünde hafiften sallanarak beklemekteydi. İskele, kentin bütün semtlerinden bambaşka sebeplerle gelen, çeşitli yaş ve görünümde insanla hıncahınç dolmuştu.”(s.37)

Hikâyede bunun dışında bir dış cephe mekân tasvirine daha rastlanır:

“Yeniyolu tırmanmaya başladı. Sürüp giden dünya savaşı yoklukları yüzünden, sokak lâmbaları da yanmadığı için cadde karanlıktı. Yalnız bazı evlerin pencerelerinden taşan ışıklar, çerçeveleri büyülterek caddeye seriyor; fareler kedi örneği alına salına mekik dokuyorlardı.”(s.42)

İç cephe mekâna ait bir tasvire rastlanmaz.

“Park”:

Konu: Park adlı hikâyede yazar okuyucuya genel olarak bir mekân olan parkın geniş bir tasviriyle farklı mevsimlerde ve günün farklı saatlerindeki durumunu, buraya gelen insanların tiplerini, ne işle meşgul olduklarını söyler.

Özet: Yazar park isimli hikâyesinin girişine parkın geniş bir tasviriyle başlar. Ardından parkın ziyaretçilerini tanıtmaya başlar. İlk olarak saygın bir Türkçe öğretmeninden bahseder. Arkasından bir memuru anlatır. Onu anneleri ve arkadaşlarıyla gelen genç kızları tanıtmaya izler. Kısacası yazar okuyucuya genç yaşlı, erkek kadın, her tür insanın parkın ziyaretçisi olduğunu anlatır. Parkın her mevsimde güzel bir yer olduğunu, açıklar. Günün farklı saatlerinde farklı müşterilere sahip olduğunu belirtir. Hikâyenin sonunu da bir sarhoşun iki sevdalıyı parkın tuvaletinde uygunsuz yakalayıp, kovmasıyla bitirir.

Mekân: Hikâyede ana mekân yeri olarak gösterilen yer Giresun’da yer alan bir parktır. Hikâyenin girişinden itibaren parkın genel tasviri, şu şekilde anlatılır:

“Kayaların üstündeki bu küçük toprak parçasını park yapmayı akıl eden, muhakkak ki zevk sahibi biriymiş. Bir gemi bordası gibi denize yaslanan taş duvarı da epeyce gösterişli olan Yalı Parkı’nı, önce Giresun’un en yüksek yerinden seyretmeli. Kale’den bakınca avuç içi kadar görünen park, yalnız geometrik şekillerden oluşur. Fakat mermer merdivenlerden çıkılınca, görünüm daha başkadır. Düzenli toprak yollar, ağaçlar, kenarları çimenli tümseklerde çeşitli çiçekler, titizlikle yerleştirilmeye çalışılan çamlar ve bütün bu güzelliğin sürekliliğini sağlamak için, çiçeklere ve ağaçlara dokunulmamasını rica eden bir yazı. Akasyaların gölgelediği yollardan hangisi izlenirse izlensin, istenilen yere kadar gidilebilir. Park, genellikle üç bölümdür: Deniz tarafındaki sandalyeler; büfe ile lokanta arasında kalan, üstü tenteli yerdeki hasır

koltuklar; yollar boyunca ve havuzun çevresinde sıralanmış kanepeler.”(s.75)

Parkın farklı mevsimlerde günün farklı saatlerinde de farklı insan tiplerini bir mekân olarak çektiği görülür:

“Her şeye rağmen, sabah, öğle, akşam ve gece, bütün mevsimlerde park yine de iyidir. Akasyalar yapraklarını döktükleri zaman da içten ve alçakgönüllüdürler. Gökyüzüne yükselen dikenli dallarında serçeler oynaşır, yorgun kuşlar dinlenir. Yağmurlu ya da güneşli günlerde park bambaşka güzelliklere bürünür. Gerçi kışın kahve ocağı açık değildir. Yaz akşamlarının kalabalığından eser yoktur. Ama pamuk gibi beyaz örtüsünü üstüne çekince de, okul kaçınıcı öğrencilerin işine yarar. Bahçıvanların uğramayışından yararlanan çocuklar, serbestçe kartopu oynarlar. Ağaçlardan kuşları ürkütürler. Ceplerindeki harçlıklarla yazıtura oynarlarken, sigaralarını sevmedikleri hocaların adlarını anarak tüttürümler. Sınıflarındaki kızlardan söz ederler.

Havanın soğuk olmadığı günlerde de bazı sevdalılar park’a inerler. Karanlık erkenden basınca, çukurca helâ merdivenlerinde, ayaküstü kaçamak öpüşüp kucaklaşırlar. İçeriden çok kötü bir koku gelir. İşeme yerlerinin çinileri kırılmıştır. Suları akmaz. Büyük aptes bölümlerinin kapıları arkasında, her türden yazı ve resmi bulmak mümkündür... Yaz akşamları park en güzel saatlerini yaşar. Hava çoğu kez bulutsuzdur. Gökyüzü son derece açık bir mavi ile boyanmıştır. Yalnız uzaklarda, ta ufukta, durgun denizle aynı renkteymiş gibi görünen burnun ucunda birkaç bulut, suya dalmak üzeredir. Güneş son dakikalarını yaşarken, koyun öbür çıkıntısını oluşturan kara parçasının nokta nokta görünen evleri, gittikçe yoğun bir karanlıkta kaybolmaya hazırlanırlar. Limandaki vapur da pırıl pırıl ışıklarını yakarak gecenin yaklaştığını haber verir. Basmakalıp gün batımı betimlemelerinin hiçbiri, Giresun Parkı’ndan seyredilen kadar iç açıcı değildir. Güneş, günlük günahlarından kurtulmak için denize girerken hüznü dağıtmaz. Burada grup insanı

şairleştirmez. O Görkemli doğa olayı karşısında, çokları hayranlıklarını dile getirecek sözcük bulamazlar.’’(s.78–79)

Hikâyede Giresun şehrine dair tasvir edici bir betimlemeye rastlanmaz.

“Tren, Bir Garip Aile, Genç Kız” v.s:

Konu: Hikâyede Ankara Garı’ndan başka bir şehre gitmek için trene binen yazar-anlatıcı ve arkadaşlarının trende ilgisini çeken bir aile ve bir genç kıza dair izlenimleri anlatılır.

Özet: Hikâye Ankara Garı’ndan trene binmek üzere gelen anlatıcı ve arkadaşları kendi kompartımanlarına yerleştikten sonra etrafı izlemeye başlarlar. Amaçları liseli ya da üniversiteli bir grup kızla tanışmak, sohbet etmektir. Bu hayallerle etraflarına bakarlarken, yanlarına üç kadın, bir erkek, iki küçük çocuktan oluşan bir aile gelir. Bu ailenin gerek dış görüntüsü, gerek yanlarında getirdikleri eşyalar anlatıcının dikkatini çeker. Bu garip ailenin gece yatma zamanına kadar durmadan yemeleri ve ellerini yanında getirdikleri testilerle yıkamaları anlatıcıyı ve arkadaşlarını başka kompartımanlara gezmeye çıkmasına sebep olur. Anlatıcı tek tek koridorları gezerken, Ankara Garı’nda kesiştiği kızlardan birini annesiyle birlikte ikinci mevki kompartımanlardan birinde görür. Bir müddet onun elini tuttuğunu, ona güzel sözler söylediğini hayal eder. Arkadaşının dürtmesiyle daldığı bu tatlı hayalden uyanır. Ve tekrar kompartımanlarına o garip ailenin yanına gelirler.

Mekân: Hikâyede mekân yeri olarak gösterilen başlıca yer Ankara Garı’dır. Ancak trenin sürekli yer değiştirmesine bağlı olarak mekân da değişir. Hikâyede trenin güzergâhında olan bir diğer adı geçen mekân yeri Kayseri’dir. Hikâyede dış ve iç cephe mekâna dair detaylı bir tasvir yoktur.

Naim Tiralı’nın hikâyelerinin içerdiği konulara dair Necatigil şunları söyler:

“Özentsiz, duru bir dil, ince ve etkileyici bir psikoloji, yer yer alaycı ya da bezgin bir anlatımla dile getirdiği okul, aşk ve Beyoğlu

yaşantılarını yansıtan hikâyelerini üç isim altında toplar: Park, Yirmibeş Kuruşa Amerika, Aşka Kitakse.”²⁴³

“Vatan dergi ve gazetelerinde çıkan hikâyelerle tanınan Tirali, ilk gençliğinde yaşadığı mutlu azınlık İstanbul’unu yansıttı. Çevresindeki kişilerin günlük ilişki ve serüvenlerini ender olarak başarılı ruhsal çözümlenmelerle verebildiği zaman sevimli bir hikâye düzeyine ulaştı.”²⁴⁴

41.Cevat Tevfik Enson:

Gamofonlu Garsoniyer²⁴⁵ Adlı Kitaptan:

“Çolakoğlu Hanının Esrarı”:

Konu: Çolakoğlu Hanı’nın esrarı adlı hikâye emekli bir nakliye subayı tarafından birinci ağızdan aktarılır. Nakliye subayı kolordunun Şarkışla’da konakladığı bir sırada, ağır nakliyat neticesinde kamyonların kırılan dingillerine odun bulmak için yola çıktıkları Tepeli Ormanlarında yakalandıkları ağır bir sağanak sonucu herkes tarafından esrarengiz olarak kabul edilen Çolakoğlu hanında geçirdikleri bir gece ve bu gecenin sabahında karşılaştıkları durum anlatılır.

Özet: Emekli bir nakliye subayının ağızından anlatılan hikâyenin özeti şu şekilde verilir. Kolordunun Şarkışla’da konakladığı bir sırada sarp arazide ağır nakliyat neticesinde arabaların dingillerinin kırılması üzerine bunu tamir etmek için dingillik odun ihtiyacı baş gösterir. Bunun üzerine nakliye subayı birkaç eri arazide keşif yapmaya gönderir. Ancak gelen erler dingillik bir odun bulamazlar. Bunun üzerine Şarkışla’nın tanınmış avcılarını çağırarak, onların fikirleri dinlenir. Tepeli ormanlarında aranan dingillik odunun bulunabileceği ortaya çıkar. Fakat avcılar bu ormanlara gidilecek mevsimin çoktan geçmiş olduğunu, bir iki gün sonra yağması muhtemel karlardan sonra Tepeli’de geçit vermeyen aylar tarafından atılacak taşlarla birkaç

²⁴³ Necatigil, 2004:403.

²⁴⁴ Şükran Kurdakul, (1981):*Şairler ve Yazarlar Sözlüğü*, Gözlem yayınları, İstanbul.

²⁴⁵ Cevat Tevfik Enson, (1948):*Gramofonlu Garsoniyer*, İsmail Akgün Matbaası, İstanbul.

kişinin geriye dönemeyeceğini söylerler. Nakliye subayı Bekir Çavuşu da yanına alarak, bu işle kendisinin ilgilenmesinin daha uygun düşeceğine karar vererek, yola koyulur. Ancak Tepeli ormanlarına giderken bastıran anî yağmur, onları iki saat mesefade bulunan ve Şarkışla'dan Sivas'a kadar bütün köylülerce esrarengiz olayların olduğu yer olarak bilinen Çolakoğlu Hanı'nda konaklamaya zorlar. İki saat süren yolculuk sırasında çavuş geçen sene değirmenin eşkıyalar tarafından baskına uğradığını bir değirmencinin öldüğünü anlatır. Hana vardıklarında kapıyı sol kolu sağ kolundan daha uzun ürkütücü bir surata ve yapıya sahip olan Çolak onları karşılar. Hayvanlarını bağladıktan sonra, handa bulunan diğer müşterilerle ocağın karşısına geçerler. Avcılığa dair sohbet etmeye başlarlar. Bir ara Çolak yamağına sabah erkenden odun kesmeye gideceğini söyleyerek odasına çekilir. Nakliye subayı da onun yanındaki odaya geçer. Bir ara gece yarısı balta sesi duyarak irkilir. Sonra tekrar yorgunluktan uyuya kalır. Sabah erkenden uyanan subay ve çavuş hesabı kesmek için Çolak'ın odasına vurmaya başlarlar. Ancak içeriden herhangi bir cevap gelmeyince kapıyı kırmak zorunda kalırlar. İçeriye girdiklerinde Çolak'ın kafasını ve gövdesini ayrılmış bir şekilde bulunca içeriden kapının sürmeli olduğunu ve odanın penceresiz olduğunu da göz önüne aldıklarında bunun Çolak'ın sol kolunun sağ kolundan uzun olması dolayısıyla kendisinin de yapabileceğini düşünürler. Jandarmalar ve İstanbul'dan gelen mütekitler olayı çözemezler.

Mekân: Hikâyede mekân yeri olarak gösterilen yer Şarkışla'yla Sivas arasında yer alan Çolakoğlu Hanı'dır. Çolakoğlu Hanı bir mekân olarak esrarengiz olayların ve ölümlerin gerçekleşmesiyle insanlar üzerinde olumsuz tesir bırakmış bir handır. Bunun etkisiyle nakliye subayının da hanla ilgili düşünceleri şu şekilde esere yansır:

“On dakika sonra dağın eteğinde Çolakoğlu hanı görüldü. İçeride sönük bir fener ışığı göze çarpıyordu. Patika yoldan atlarımıza geçit ararken, gayriihtiyarî birkaç defa ürperdiğimi hissetmiştim. Âdeta içimden bir sesin ‘sakın buraya girme’ diye bana ihtarda bulunduğunu işitir gibi oluyordum.”(s.14)

Nakliye subayının kaldığı oda iç mekân olarak şu şekilde tasvir edilir:

“Filintayı, beyliği ve heybeyi alarak gösterilen odaya girdim ve dört duvar ortasında bir kilimin ortasında kurulan yatağa oturuverdim. Çünkü bundan başka oturulacak hiçbir yer yoktu. Yatağın kenarında bir testi, bir de tas koymuğu.”(s.17)

“Pusu”:

Konu: Pusu adlı hikâyede Harmanköyü’nde rençber Selim’in Katırcı Hüseyin’i vurmasından sonra dağa kaçıp, teslim olmaması üzerine pusu kuran jandarmanın onu Hasan Oğlu Hasan’ın ağılının yakınlarında öldürmeleri anlatılır.

Özet: Hasan Oğlu Hasan yanaşmalarıyla birlikte bu yılki mahsulün nasıl olacağını, gelecek yılki ekimin ise sadece buğday üzerine olmayacağını anlatırken, birden yakınlarında bir grup jandarma belirir. Jandarmalar Hasan’a, Harmanköy’de rençber Selim’in Katırcı Hüseyin’in oğlu köy kâtibini vurduktan sonra dağa çıktığını, öküzleri başıboş bırakmaması gerektiğini söyler. Daha sonra dar boğazda pusuya yatmaya giderler. Hasan da tüfeğini hazırlayarak, geldiği takdirde onu haklayacağını açıklar. Bir müddet sonra uzaklardan bir el silâh sesi duyulur. Aşaağıdan jandarmaların kendilerine doğru geldiğini gören Hasan onlara sabaha kadar nöbet tuttuğunu adamın görünmediğini anlatır. Onbaşının kaçağı tek kurşunla öldürdüğü haberini alır.

Mekân: Hikâyede olayların geçtiği yer olarak Söğütköy yakınları gösterilir. Bunun yanında Harmanköy adı geçen bir diğer mekân yeridir. Hikâyede bu mekân yerlerine ait detaylı bir dış cephe mekân olmadığı gibi iç cephe mekâna da rastlanmaz. Mekân sadece bir sahne dekoru görevini üstlenir.

42.Tarık Buğra:

“Oğlumuz”²⁴⁶ adlı kitaptan:

“Bacanak”:

Konu: Bacanak adlı hikâyede Küpeli diye adlandırılan bir kişinin ölümünün ardından iki bacanak arasında kalan mirasa ilişkin yapılan pazarlık anlatılır.

Özet: Bacanak adlı hikâyeye, iki bacanağın kamyondan inip, Çakıllar Köyü’ne doğru yol almalarıyla başlar. Yol sırasında uzun boylu olan ve ismi Osman olan kişi Kerim’in oğlu olarak adlandırılan kişiye Küpeli’nin ölümünün ardından bir yıl olduğunu bir yıldan beri ondan kalan malların hepsine birden tek başına sahip olmasının haksızlık olduğunu kendine düşen payın verilmesini talep eder. Bunun üzerine diğeri aralarındaki bu pazarlığın diğeri mirasçılara duyurmaması şartıyla kendisine beş yüz lira vermeyi önerir. Diğeri bu teklifi az bulur. Bunun üzerine Kerim’in oğlu beş yüz liranın yanında dört kilo buğday tohumu vermeyi vaat eder. Osman bu vaat karşısında ekilmeyi bekleyen küçük tarlasını ve tohumluk buğdayları düşünerek teklifi kabul eder. Böylece ikisi de anlaşmanın verdiği rahatlıkla köye gelirler.

Mekân: Hikâyede mekân yeri olarak gösterilen yer Çakıllar Köyü yakınlarıdır. Dış cephe mekân ve tabiat tasvirleri hikâyede önemli bir yer tutar. Hikâyenin girişinde iki bacanağın kamyondan indikten sonra ilerledikleri yoldaki dış görünüm şöyledir:

“Güneş neredeyse Kara tepenin ardına kayıverecekti ve ışıkları artık insanın gözünü yormuyordu. Arkalarında ova, sarı yaldıza bulanmış ve günün içindeki en güzel halini almıştı. Karşılarında ise mor ve vahşî dağlar yükseliyordu. Onlar dağlara doğru yürüyorlar, fakat acele etmiyorlardı.”(s.7)

²⁴⁶ Tarık Buğra, (1949):*Oğlumuz*, Ege Matbaası, İstanbul.

Çakıllar Köyü'yle ilgili olarak yapılan tasvir ve onun hakkında verilen bilgiler şu şekilde canlandırılır:

“Çakıllar, nah işte böyle avuç içi kadar bir köydür ve insan üstüne oturmak isterse bunun gibi daha bin tane kaya bulur, adım başına bir kaya bulur. Çakılların toprağı, bu kayalarla Venüs gerdanlığı takmış bir sineye benzer. Kara tepenin meyli şoseye kadar sürer ve ancak oradan sonra toprak munisleşir, genişler dost olur, toprak olur. Şoseden sonrası, mor kayaların dibinde hep öyle duran çakılların, bu altı gövermiş veremli gözün, artık idrak edilmeyen ebedi rüyasıdır.”(s.9)

Hikâyede iç cephe mekân tasvirine yer verilmez.

“Tarık Buğra, eşya ve olayların iç yüzünü araştıran, entelektüel plânda, çözümleyici bir yöntemle çalışan sanatçılarımızdan biridir. Eserlerine kattığı hareketli ve yoğun anlatışa paralel, şiirli bir atmosfer, imzasını aratan değerlerin başında gelir.”²⁴⁷

Tarık Buğra'nın hikâyeciliği ve ele aldığı konular üzerine bir başka değerlendirme şu şekildedir:

“Hikâyelerinde yer alan sosyal çevre oldukça geniş ve renklidir. Orta halli aileler, tutkulu gençler, taşra hayatına mensup insanlar onun hikâyelerinde başarıyla ele aldığı kişilerdir. Bunların toplumla olan ilişkileri ihmal edilmemekle birlikte asıl üzerinde durulan unsur; tedirginlikleri, sıkıntıları ve bunalımlarıdır. Tarık Buğra boşlukta yapayalnız kalan insanın isyanını hemen hemen bütün hikâyelerinin teması haline getirir. Hikâyelerinde genellikle kendi bakış açısını hâkim kılan Tarık Buğra, bazen duyguları ve ya hatıralarıyla, bazen de olayın kahramanı ve ya seyircisi olarak hikâyesinin içinde yer alır”²⁴⁸

²⁴⁷ Necatigil, 2004:109.

²⁴⁸ İslâm, 2006:335.

“Tarık Buğra, ilk hikâyelerinde, Türk entellektüelinin bize özgü bunalımlarını, değer sarsıntılarını ve yanlışlardan doğrulara koşuşunu anlatır. 1948-1955 arasını oldukça verimli hikâyeye denemeleriyle dolduran yazar, bu hikâyelerinde 1955ten sonra edebiyatımızda batının varoluşçu yazarlarından yola çıkarak, bir moda haline gelen bunalım hikâyeciliğinin âdeta öncülüğünü yapar. Kişi, çevre ve olaylardan soyutlanmış, yer yer sadece izlenimlere dayanan bu hikâyelerde, sonrakilerden farklı olarak, toplumumuz ve insanımızın temel değerleri yıkılmış değildir. Bunların birçoğunda, ümitsizlikte, karamsarlıkta ve şikâyetle okuyucuya dost ve ortak bir hikâyeci tavrı göze çarpar.”²⁴⁹

43. Orhan Kemal:

“Ekmek Kavgası”²⁵⁰ Adlı kitaptan:

“Bir Kadın”:

Konu: Hikâyede onaltı yaşındayken kız yüzlü bir oğlanın peşine takılıp Çukurova’ya gelen bir kadının, oğlanın onu Ferho Üzeyir’in kızıyla aldatmasından sonra içine düştüğü acıklı durumu ve perişanlığı anlatılır.

Özet: On altı yaşındayken genç bir delikanlının peşine takılarak, onun arkasından Çukurova’ya gelen genç kız, çevresindekilerin bu esrarkeş, kumarcı, aksi çocuktan hayır gelmeyeceğini söyleyip, bırakmasını söylemelerine rağmen onu bırakmak istemez. Bir gün sevdiği gencin Ferho Üzeyir’in kızıyla kaçtığını öğrenir. Onu bulmak umuduyla pamuk tarlasındaki işini bırakıp, yollara düşer. Ancak ondan bir iz bulamadığı gibi ortalığa düşer. Önüne gelenle yatıp kalkmaya başlar. Ancak bu işten kazandığı paraları da onunla yatanlar kapar. Bir süre sonra da esrar içmeye başlar. Bir gün kendini bilmez bir halde bir çayırılığın ortasında kendine geldiği zaman, başına gelenleri hatırlar. İki erkekle pazarlık yaptıktan sonra ardına düşen birçok erkeğin

²⁴⁹ Abdullah Uçman, (1977): “Tarık Buğra”, *Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi*, 1.Cilt, Dergâh Yayınları, İstanbul: s.470.

²⁵⁰ Orhan Kemal, (1949):*Ekmek Kavgası*, Varlık Yayınları, İstanbul.

kendisini dövdüklerini elini şişen sol gözüne koyunca anlar. Orada bir ırgatla karşılaşır. Irgat bağlara gündelikçi olarak çalışmaya gittiğini söyler. Kadına gözüne koyması için bir ekmeğin içini verir. Kadın bu kişinin hovarda delikanlılardan olmadığını anlar. O sırada yanlarına iki bekçi yaklaşır. Kadına hakaret ederek, burdan gitmesini isterler. Irgat duruma müdahale eder. Bu kadının kardeşi olduğunu söyleyerek, onunla birlikte bekçilerin yanından uzaklaşır.

Mekân: Hikâyede mekân yeri olarak gösterilen yer Çukurova ve çevresidir. Hikâyenin girişinde olayların bu çevrede mekân olarak geliştiği anlaşılır:

“Onaltı yaşındayken, kız yüzlü bir oğlanın peşine takılıp Çukurova’ya inen kadın, şimdi yirmisinde yoktu. İlk zamanlar Çukurova’nın kızgın güneşi altında, yarım pabuçlarını sürüye sürüye, yarı aç, pamuk tarlalarında çapa çapaladı, kütlü topladı.”(s.53)

Hikâyede detaylı bir Çukurova tasviri yoktur. Bunun dışında giden sevgilisinin peşinden onu takip eden, kadının bulunduğu mekânlar olarak, İtadası, Seyhan ırmağı kıyısı, Dilberlersekisi, Çaltı isimleri geçmektedir. Hikâyede genç kızın şehre giderken oğlanı ararken değiştirdiği mekânlar sonucu içine düştüğü durum şöyle anlatılır:

“Yollardaki koyu gölgeli melengiç ve ya dardağan ağaçlarının altında dinlene dinlene şehre vardı.Lâkin nerde?Günlerce dolaştı.O koltuk vuruyor,öteki çimdikliyordu.Şu bağ senin,bu bahçe benim..Yaz gecelerinde şırl şırl akan Seyhan ırmağının kıyılarında,İtadası’nın boy atmış otları arasında,hendeklerde,sovan ve rakı kokan sarsımış nefesli erkeklerin çimdik ve ısırıkları altında kıvranıp inliyerek,arada bağırıp ağlayarak,bağırıp ağladıkça,tokat,yumruk,tekme yiyerek,günler geçirdi.”(s.54)

Hikâyede düşmüş olan kızın peşine takılan iki gençle birlikte gittiği mekânı yazar şu şekilde tasvir eder:

“Sinemadan içeri vurdular. Boy atmış otların arasından, hendeklere girip çıkararak, nehrin iki kol gibi kucakladığı adaya geçtiler. Adanın ta öbür tarafına, killi toprağın keskinlemesine indiği yerin yanına oturdular. Oğlanlar, nehrin ötegece’sindeki Arnavud’un fabrikasına baka baka şeker kamışı somurdular.”(s.55)

Yazarın dış cephe tabiata hikâyenin sonunda dikkat ettiği ve çevreyi, tabiattaki hareket ve değişimlere karşı da duyarlı olduğu gözlenir:

“Kuyrukkaldıran’lar, üveyikler, tibili’ler, bereketli tarlaları cıvıltılara boğarak, o kesekten o keseğe uçuyor, tan yerinde güneş, içi kandolu yuvarlak bir küreyi hatırlatarak, yükseliyordu.”(s.59)

Kadının annesinin bulunduğu mekân yeri olarak ise Kilis gösterilir. Fakat burası da sadece isim olarak verilmiştir. İç mekâna dair parçada herhangi bir tasvir yoktur.

Orhan Kemal genel olarak Ekmek Kavgası adlı kitabındaki hikâyelerinde yaşamda hayatta kalmak için çalışmak zorunda olan toplumun alt kesiminin, onların yaşama savaşının profilini verir. Açlık, yoksullukla mücadele etmek zorunda kalan bu insanlar arasında özellikle çocuklar ve düşmüş kızlara yer verdiği görülür. Ayrıca fabrika işçileri, Çukurovaya pamuk toplamak için gelen ırgatlar onun hikâyelerinde değindiği diğer önemli şahsiyetlerdir. Orhan Kemal’a dair değerlendirmelere yer vererek bu yazarla ilgili daha aydınlatıcı fikir sahibi olunacağına inanarak, birkaç araştırmacının onunla ilgili tespitlerine yer veriyoruz.

“Orhan Kemal ilk öykülerinde Çukurova’ya inen tarım ve fabrika işçilerine bunların kentlerin kenar mahallelerindeki yaşayışlarına eğilmiştir. Öykülerinde Ekmek Kavgası içindeki küçük memurlar, çöpçüler, dilenciler, kâhyalık yapan ya da fabrikalarda güç koşullarda çalışan erkek çocuklar, sokağa düşen kadınlar, kendilerini satan küçük kızlar köyden ekmek parası için kente gelen köylüler, tutuk evlerinde, ceza evlerinde başkalarına hizmet edenler daha çok yoksulluğa düşmemek için çalışırlar. Bu insanların yaşamlarını sürdürdükleri ortam

olarak da gecekondü bölgeleri, İstanbul'un yoksul semtleri, fabrikalar, tutuk evleri, ceza evleri öykülerindeki olayların geçtiği çevrelerdir.”²⁵¹

“Yazar yakından tanıdığı işçi ve gecekondü çevresini anlatır. Onların bu şartlara mahkûm oluşlarının sebeplerini, şartları ortadan kaldırmanın imkânlarını da iyi insan davranışlarında aramıştır. Anlattığı insanlar sıradan insanlar değildir, onlar iyice ezilmiş, kurtuluş umutları kalmamış, zavallı kişilerdir.”²⁵²

“Türkiye içinde köyden kente göç eden işçilerin sorunlarına en fazla yer veren hikâyecilerden biri Orhan Kemal'dir. Yaşantısı itibarıyla de lokantacılık, matbaacılık, fabrika kâtipliği, nakliyecilik gibi işlerde çalışmış, işçilerle beraber olmuş, gecekondularda yaşamıştır. Dolayısıyla işçi dünyasını iyi tanır. Özellikle Çukurova bölgesinde, Adana'da ve İstanbul'daki tarım, inşaat ve sanayi sektörlerinde çalışan işçiler üzerinde yoğunlaşır. Adana'ya inen, gurbete çıkan çırçır işçisi, pamuk işçisi köylülerini konu edinmiştir. İş güvenliği, çalışma şartlarının uygun olup olmaması, iş bulma, bulunsa bile işi koruma kaygısı, işsizlik korkusu, emeğin karşılığının verilmemesi, çocuk ve kadın işçilerin ezilmesi, işçilerin sosyal ve ekonomik yaşantılarındaki bozukluklar gibi konuları ele almıştır.”²⁵³

---

²⁵¹ Öneroy, 1984:238.

²⁵² Enginün, 2005:320.

²⁵³ Nurullah Çetin, (2004): “Türk Hikâyesinde Sosyalist Realizm”, *Hece-Öykü*, Hece basın yayın, sayı:4, s.62.

44.Samet Ağaoğlu:

“Zürriyet”²⁵⁴ Adlı Kitaptan:

“Kedi Seven Sokağındaki Bahçe”:

Konu: Kedi Seven Sokağındaki Bahçe adlı hikâyede yazar-anlatıcı Ankara’ya gelip, başladığı memuriyet hayatında işten fırsat buldukça gittiği Kediseven Sokağındaki bahçede bir gün her zamanki oturduğu sırada bulduğu bir fotoğraftaki kızın hayatında kapladığı yer ve onun üzerindeki etkilerini anlatır.

Özet: Yazar-anlatıcı Ankara’ya tayin edildikten sonra memuriyet hayatından fırsat bulduğu boş zamanlarında Kediseven Sokağı’ndaki bahçeye giderek saatlerce oturup, etrafı seyretmenin hayaller kurmanın tadını çıkarmaktadır. Bir gün yine her zamanki gibi boş bir zamanında her zamanki sırasına oturur. Bu sırada etrafını gözlemlemeye başlar. Etrafında gördüğü bir kedi, serçe, dikkatini çeker. Kedinin serçeye doğru hamle yapmak üzere olduğunu görünce yerden taş alıp, kediye fırlatmak maksadıyla oturduğu sıranın önüne eğilir. Bu sırada yerde bir fotoğraf görür. Bu onbeş-onaltı yaşındaki kızın fotoğrafını yanına alarak, eve gelir. Ve ardından bu kızı düşünmeye başlar. Bir müddet sonra fotoğrafa bakıp, hayal kurma gücü o kadar genişler ki hayalle gerçek dünya arasında bocalamaya ve işlerini aksatmaya başlar. Hayalinde hep o kızın gelmesi ihtimaliyle her gün bahçeye sıranın olduğu yere gitmeye başlar. Bir gün oturduğu sıranın yerinde bir bayanın bulunduğunu görür. Aradığı kızın o olduğunu sanarak, onunla konuşmaya koyulur. Ancak kız yüzünü kendisine doğru dönünce onun bir yüzünün bir boydan aşağıya kadar yanmış görünce koşarak kaldığı pansiyona gelir. Bir müddet daha bu buhran ve ihtiraslarla süslü hayalleri ve kız onu meşgul eder. Sonra bu buhran ve ihtiras dolu hayallerden kurtulmak için fotoğrafı aldığı sıraya tekrar bırakır.

Mekân: Hikâyede dış cephe mekân yeri olarak gösterilen yer Ankara’da yer alan ancak hangi semtte olduğu belirtilmeyen Kediseven Sokağı’ndaki bir bahçedir. Bu

²⁵⁴ Samet Ağaoğlu, (1950):*Zürriyet*, Varlık Yayınları, İstanbul.

bahçenin dış görünümü ve yazarla-mekân arasında kurulan etki şu şekilde tasvir edilir:

“Kediseven Sokağındaki küçük bahçe ile ruhumu birbirine benzetiyordum. İkisi de sükûn ve inziva içindeydiler, ikisi de bu kocaman kâinata kimsenin gözüne çarpmayan, kimseyi rahatsız etmeyen birer köşe idiler. Bu bahçede büyük kısmını akasya ağaçlarının vücuda getirdikleri tatlı, yeşil bir gölgelik vardı. Kendimi bu gölgeliğin içine bırakıyor, küçük yaprakların arasından süzülen ışıklara bakarak basit, mütevazı hayatımın binlerce yıl uzamasını istiyordum.”(s.76)

Yazar fotoğrafa bakarak birliktelik hayali kurduğu kızla kendini farklı mekânlarda bulunmuşçasına bir tablo çizer:

“Muhayyilem çalışıyor, etrafımızdaki dekor değişiyor, kendimi onun elinden tutmuş kızgın bir çölün üstünde ufukta gözüken bir tepeye doğru koşarken buluyordum. İkimizde vahşî feryatlar çıkarıyordu; ikimizin de gür saçları dalgalanıyordu; tepeye çıktığımız zaman önümüzde yemyeşil bir ovanın açıldığını görüyorduk.”(s.80)

“Sonra birdenbire kendimi Kediseven sokağındaki bahçede gördüm. O,ağaçların arasında kahkahalar atarak koşuyor, ben tutmak için arkasından kovalıyordum. Güneşin yeşil yaprakların arasından süzülerek sırma ile işlenmiş yeşil atlas bir yorgan şeklini verdiği bir çimenlik parçası üzerinde onu yakaladım.”(s.82)

“Bu hayal âlemine gözlerimi küçük bir evin odalarında açtım. O karım olmuştu. Etrafımızda çocuklarımız vardı.”(s.83)

“Dekor yine değişiyor, bu sefer kendimiş dört tarafı yüksek dağlarla çevrili bir gölün ortasında geniş bir yığın içinde görüyordum. Yanımda yine o vardı. Üşüyor ve bana sokuluyordu. Güneş batıyor, son ışıklar tepelerde sönüyordu. Ta suya kadar yayılan, suda siyahlaşan mor renklere bakıyor, bu renklere ruhumuza dolan bahtiyarlıkla birbirimize

sarılıyorduk.’’(s.83)

Hikâyede iç cephe mekâna dair detaylı bir tasvir verilmemiştir. Samet Ağaoğlu’nu bitirmeden önce ona ve sanatına dair birkaç alıntıyı buraya almayı uygun görüyoruz.

“Dosteyevski’nin kendisini çok etkileyen bir yazar olduğunu söyleyen Samet Ağaoğlu’nun eserlerinde suçluluk duygusunu derinden yaşayan insanlar ve hikâyelerinin bütününü saran bir kötümserlik havası vardır. Ağaoğlu’nun hatıralarında anlattığı kişilerin portrelerinin canlılığıyla karşılaştırıldığında, hikâyelerindeki kişiler hayli cansız ve gerçek dışıdır.”²⁵⁵

“Siyasî heyecanları sanatçı tarafına galebe çalan, bu yüzden romana müsait bir hikaye çizgisini hikâyede kesmiş yazarlarımızdandır. Pedersahî, büyük aile yapısından gelen baskı altında tutulmuş şahsiyet özellikleri ile, Avrupada teneffüs ettiği hürriyet ve genel savaş korkuları, tutkulu mizacını marazî kahramanlar yaratmaya sürüklemiştir. Hikâyelerinin bilhassa kahramanlarda devam eden ortak çizgisi; suç, cinayete meyyal, vehimli, ölüm-ölümsüzlük meseleleri arasında çırpınan, bunalımlı bir yapıya sahip olmalarıdır. Samet Ağaoğlu, psikolojik çözümlere yer verdiği hikâyeleri ile, iddiası siyaset sahasında yoğunlaşmış olmasına rağmen sanat sahasında da, kendine has bir yere oturmuştur. Aynı nesilden olan Sait Faik ile birlikte Türk hikâye ve romanına yerleşmeye başlayan ‘küçük adam’ tipine karşı, onun hikâyeleri alelâledikten devamlı olarak kaçan, olağan üstüye doğru giden tiplerle doludur.”(s.45-46)²⁵⁶

Ahmet Kabaklı, Türk Edebiyatı adlı eserinde Samet Ağaoğlu’na dair şu tespitlerde bulunur:

²⁵⁵ Enginün, 2005:307.

²⁵⁶ Mustafa Kutlu, (1977): “Samet Ağaoğlu”, *Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi*, Cilt:1, Dergâh Yayınları, İstanbul: s.45-46.

“Samet Ağaoğlu’nun hikâyelerini incelemeye kişileri’nden başlamak gerekeceğini sanıyorum. Onun hikâyelerinde her şey kişilerin ruh durumları odağında bağlanır ve çözülür. Peyami Safa’dan sonra(fakat hayli değişik ve biraz marazî anlamda olarak)insan psikolojisi ve ‘bu psikoloji üstünde derinleşmek’anlamını verdiği felsefe etrafından en fazla duran hikâyecimiz Samet Ağaoğlu’dur.”²⁵⁷

“Dostoyevski’nin Rus toplum yapısından çıkardığı tipler gibi, Samet Ağaoğlu da Türk toplumundan birtakım sıradan insanların çoğunun marazî, kuruntulu, dengesiz, ihtiraslı ve dramatik tipler olması onu çağdaşı olan Sait Faik’ten ayırır. Kahramanları hemen hemen her olayı içlerinde krize dönüştüren, sürekli ölüm, cinayet gibi musallat fikirlerin baskısı altında suçluluk kompleksi taşıyan, mutluluktan uzak, yaşamı umudunu kaybetmiş, çok defa paranoyak ve şizofrenik davranışlar gösteren kişilerdir.”²⁵⁸

45.Mahmut Özay:

“O Mübarek Serviler”.²⁵⁹ Adlı Kitaptan:

“Tıpkı Bir Masal Gibi”:

Konu: Tıpkı bir masal gibi adlı hikâyede babaları öldükten sonra ondan kalan tarlada babalarının sözünü dinleyerek hiç kavga etmeden çalışan üç kardeşin bir gün tarlada çalışırken buldukları bir küp altından ve bundan sonra hayatlarındaki değişmelerden söz edilir.

Özet: Bekir, Hamza ve Hüseyin babaları öldükten sonra ondan kalan bir eski evle beş-on dönüm tarla, bir çift öküz, saban ve bir eşiği hiçbir şekilde aralarında bir

²⁵⁷ Ahmet Kabaklı, (2002): “Samet Ağaoğlu”, *Türk Edebiyatı*, Cilt:5,Türk Edebiyatı Vakfı Yayınları, İstanbul: s.102–103.

²⁵⁸ Komisyon, (2003):“Samet Ağaoğlu”, *Tanzimattan Bugüne Edebiyatçılar Ansiklopedisi*, Cilt-I,Yapı Kredi Yayınları, İstanbul: s.21.

²⁵⁹ Mahmut Özay, (1950):*O Mübarek Serviler*, Pulhan Matbaası, İstanbul.

tartışma olmaksızın paylaşarak, birlikte çalışmaya başlarlar. Tarladan elde ettikleri ürünü birlikte kaldırırlar. Kısa süre içinde Hamza'nın dışında Hüseyin'le Bekir'de ev sahibi olurlar. Mart sonlarına doğru bir günde Menderes üstünde yer alan tarlalarını sürmek için her zamanki gibi çalışmaya koyulurlar. Bekir sabanla tarlayı sürmeye başlar. Fakat bir süre sonra sapanın ucu bir taşa takılır. Bunun üzerine Hüseyin'den yardım ister. Hüseyin'le birlikte kısa süre içinde taşı çıkarırlar. Fakat taşın altında bir anda altın dolu bir küple karşılaşır. Babalarının tarladan emek esirgenmezse, tohum atılıp, altın alınabileceği şeklindeki sözü akıllarına gelir. Büyük kardeşi Hamza'yı da çağırırlar. Böylece üç kardeş kısa süre içinde şehirin en zenginleri haline gelip, topraklarını genişletirler. Ancak bu toprak genişletmek komşuların tarlalarını, bahçelerini yok etmek biçiminde değil, çorak yerlere, azmaklara harklar, hendekler açarak; deliceler aşılatacak, fidan dikerek gerçekleştirilir. Onlar sayesinde birçok insan iş sahibi olur. Birçok genç kızın düğün masrafları karşılanır. Okuryazar olmamalarına rağmen kısa zamanda konakları âlim ve şairlerin uğrak yeri olur. Sanatı da zanaatı da sevip, korurlar. Onların ölümlerinden sonra da bıraktıkları eserler hatırlanır, takdir edilir.

Mekân: Hikâyede olayların geçtiği mekân yeri İzmir'in Tire ilçesine bağlı Yeniçeköy semti yakınlarında bir tarladır.Hikâyede mekân ismi net olarak verilmemiştir.Ancak yaptığımız araştırma sonucunda hikâyede yer alan Yeniceköy camisinin Tire'de olduğu ortaya çıkmıştır.Ayrıca hikâyenin sonundaki yazarın notunda Evliye Çelebi'nin Tire'ye geldiği zaman Hamza Ağa'nın Yeniceköy'deki konağında kaldığını söylemesi bu üç kardeşin burada yaşadıklarını gösteren bir diğer önemli delildir.Hikâyede bunun dışında detaylı bir iç ya da dış cephe mekân tasvirinje rastlanmaz.

“Kısas”(Yeğen Ağanın Adaleti):

Konu: Hikâyede okula gitmek üzere evden çıkan Nuriye adlı bir kızın kayboluşunun ardından bu olayı çözmek amacıyla Yeğen Ağa'nın oynadığı oyun ve katilin nasıl ortaya çıkarıldığı anlatılır.

Özet: Nuriye adında bir kız çocuğu okuldaki destur eğlencesine katılmak üzere evinden okuluna giderken esrareniz bir biçimde kaybolur. Perişan bir haldeki anne altın ve incilerle süslediği kızının durumunu Yeğen Ağa'dan sorar. Yeğen Ağa anneyi sakinleştirdikten sonra Dizdarbaşı'na yanına yirmi yiğit alarak, Yeni cami müezzinini yakalatması görevini verir. Kısa bir süre içinde Dizdarbaşı herkesin şaşkın bakışları arasında Yeni cami müezzinini yakalayıp, Yeğen Ağa'nın karşısına çıkarır. Neye uğradığını şaşırان müezzin kendisini bir anda Yeğen Ağa'nın karşısında bulur. Yeğen Ağa bunun bir tertip olduğunu müezzine söyler. Merak etmemesini yarın sabah ezanını yarım saat erken okumasını ve neden erken okuduğunu soran, ayrıca ne olduğunu soran ilk kişiyi iyi etüt edip, kaldığı yeri öğrenmesini ister. Ertesi sabah, sabah ezanını okuyan müezzinin yanına ilk Kalfa Kazım gelir. Ezanı neden erken okuduğundan ve dün gece neler olduğunu sorar. Müezzin bu suallar karşısında birtakım kısa cevaplar verir. Daha sonra kandilleri yakma bahanesiyle Kalfa Kazım'ın yanından uzaklaşır. Ağa konağına doğru giderken yolda Dizdarbaşı önünü keser. Birlikte Yeğen Ağa'nın yanına ulaşırlar. Ertesi gün öğleden sonra üç günden beri kaybolan ve hiçbir iz bulunamayan küçük Nuriye'nin katili berber Kalfa Kazım Yeni Cami kahvesi önündeki çınardan birinde sallanmış bir biçimde görülür. Yanında da boynundan ustura ile kesilmiş küçük kızın cesedi bulunur.

Mekân: Hikâyede mekân yeri olarak gösterilen yer Tire'dir. Ancak bu şehirle ilgili herhangi bir tasvir edici öğeye rastlanmaz. Mekân yine ikinci plâna atılır. Dış cephe mekânın yanında iç cepheye ait de dikkate dokunur bir tasvir yer almaz.

“Cambazlı pehlivan”:

Konu: Cambazlı Pehlivan adlı hikâyede yazar bize onun hayatından ve er meydanında yaptığı güreşlerin yanı sıra karakterinden de söz eder.

Özet: Cambazlı Pehlivanm daha henüz çocuk denilecek yaştaiken köyde yenmediği delikanlık kalmayan, güçlü fiziğiyle kısa zamanda dikkatleri üzerine çeken bir kimse olur. Küçük Menderes bölgesinde adının üstüne pehlivan çıkmayan Kemer Dereli Ali onu bir köy düğününde görüp, beğenerek biraz yöntem ve teknikle birçok işler çıkarabileceğini düşünür. Böylece o günden itibaren Ali pehlivan onu yanına alır.

Birlikte düğünlerde ve panayırlarda görünmeye başlarlar. Yine böyle gezmelerinden birinde Bayındır'da yapılacak olan bir düğüne iştirak ederler. Cambazlı ustasıyla buluşmaya söz verdiği halde vaktinde şehre gidemez. Ustasının gittiğini düşünerek yürüyerek, yola koyulur. Yolculuk sırasında bir ihtiyara rastlar. İhtiyarın isteği üzerine onu sırtında iki kere menderes nehrinin üzerinden geçirir. İhtiyar da onu alnından öpüp, sırtını sıvazlayarak yalnızca güçlü değil aynı zamanda iyi kalpli olmasından dolayı sırtının yere gelmemesi temennisinde bulunur. Cambazlı pehlivan Bayındır'a geldiğinde başaltı güreşlerinde iki pehlivani yenen bir erle karşılaşır. Zorlu bir mücadeleden sonra onu yener. Başa güşmek için ustasından izin aldıktan sonra karşısına çıkan ilk pehlivani da yenmeyi başarır. Ondan sonra gelen ikinci pehlivani ise ustasıyla karşılaşmasını söyleyerek, alanı terk eder. Bundan sonra onun ismi Tuna boylarından Arap şehirlerine kadar yayılır.

Mekân: Hikâyede ana mekân yerleri olarak Cambazlı ve ustasının güreşe çıktığı Aydın, Manisa, Bayındır gösterilir. Ancak bu yerlerin yalnızca isminin verilmekle geçiştirildiği görülür. Yazar mekânı sadece güreş alanların geçtiği yer olarak göstermiştir. Bunun dışında iç mekân tasviri de yapılmaz.

46.Efzayış Suat:

“Kırk Kapısı”²⁶⁰ Adlı Kitaptan:

“Ersatz”:

Konu: Hikâyede yazar Yalova'nın özellikleri ve özellikle şifa dağıtan kaplıcalarından bir müddet bahs ettikten sonra burayı ziyarete gelen insanların özelliklerinden, aralarındaki ilişkilerden söz eder.

Özet: Yazar Ersatz adlı hikâyede önce Yalova'nın özelliklerinden söz eder. İnsanların düşüncelerinin biçimine göre Yalova'nın farklı niteliklere sahip bir şehir olduğunu anlatır. Sonra bu şehre gelen insan profilinden onların niteliklerinden bahs

²⁶⁰ Efzayış Suat, (1950):*Kırk Kapısı*, Halk Basımevi, İstanbul.

eder. Şehrin en önemli niteliğinin insanlara şifa dağıtan zengin kaplıcalar olduğunu ve bu yüzden buraya gelen insanların bir kısmının şifa bulmak amacıyla burada konakladıklarını açıklar. Kendisinin de birkaç bayan arkadaşıyla birlikte buraya geldiğini ve kısa zamanda birbirleriyle kaynaştıklarını belirtir. Hepsinin ortak özelliği birinci cihan harbi prensipleriyle yoğrulmuş, yaş haddi kırktan elliye yükselmiş kadınlar olmalarıdır. Kısa zamanda aralarında güçlü bir dostluk bağı oluşur. Birbirleriyle daha sık görüşmeye başlarlar. Yine böyle birlikte oldukları bir zamanda aralarından yaşca büyük olan M.hanım Birinci Dünya Savaşı sırasında eşinin henüz evliliğinin beşinci haftasında kocasının askere gittiğini ve üç yıl boyunca onun hasretini ondan gelen mektuplarla örtmeye çalıştığını söyler. Bunun üzerine orada bulunanlardan Ş.Hanım konusu hasret olan bir hikâyeye anlatır. Bundan uzun yıllar önce bir gün karşısına yeşil gözlü bir delikanlının çıktığını ve kendisiyle bakıştıktan sonra bir itirafta bulunmak maksadıyla yanına geldiğini savaş sırasında esir düştükten sonra ulaşamadığı eski sevgilisine çok benzediğini itiraf ettiğini bildirir. Bu hikaye orada bulunan herkesi etkiler ve üzerine yorumlar yapılır. Genç delikanlının Varşovalı sevgilisi yerine Ş.Hanım'ı Ersatz olarak koyduğu anlaşılır. Aradan birkaç saat sonra yemek salonuna gelen Ş.Hanım'ın kocasına karşı yakın tutumuna rağmen aradığı ilgiyi görememesi üzerine çevresine göz atması ve onu süzen erkeklerle bakışması, orada bulunan yazar-anlatıcının kırk yaşından sonra çevresinden takdir ve iltifat bekleyen Ş.hanım'ın bu tutumunun yanlış olduğu düşüncesine götürür. Ve onun Ersatz olmamasını temenni eder.

Mekân: Hikâyede geçen ana mekân yeri Yalova'dır. Yazar bu şehirle insanların bu şehre bakışı arasında bir bağlantı kurarak, insanların beklentilerine ve düşünce biçimine göre şehrin farklı amaçları karşılama potansiyeli olduğunu anlatarak, bu düşüncelerini şu şekilde açıklar:

“Yalova. Hasta iseniz bütün ümidinizi şifalı sulara bağlar ve tevekkül ifade eden bir sesle ona sadece Yalova kaplıcaları dersiniz. Müşteri celbetmek için reklam yapmak istiyorsanız, o zaman onu zümrüt Yalova ismile süslersiniz.Şayet gönlünüz sevda ile taşıyorsa,ağaç gölgelerindeki gizli köşeleri hatırlayarak,Yalovayı bülbül yuvası diye anarsınız.Fakat içi

niz yanıkta ne söylene nafiyledir.Yalova sizin için yılan ovasından başka bir şey olamaz.” (s.14)

Yazar-anlatıcı Yalova isminin anıldığı zaman aklına gelenleri şöyle tasvir eder:

“Bana sorarsanız. Yalova denilince aklıma banyolardan da evvel asırlık çınarı gelir. Her yaz mevsimi dallarının altında barındırdığı binlerce, yüz binlerce insanın dert ortağı, neşe kaynağı, muazzam bir çadır gibi geniş, bir çadır gibi gölgeli çınar ağacı. O yalnız bütün ziyaretçileri etrafında toplayan Yalovanın merkezi, ruhu değil, tabiatın da ender yetiştirdiği harikalardan biridir.”(s.14)

Yazar, Yalova’yı bir mekân olarak anlatırken onun renkleri ve seslerine de temas eder:

“Mesela Yalovanın renkleri. Yeşilinden hiç bahs etmiyorum, çünkü o, her gören gözün malıdır. Fakat fanos şeklinde ortancaların sabaha karşı açılan iri, nemli pembesi, öğle sıcaklığında herkes tatlı bir uykuya dalmışken, otel Termal tentelerinin sanki güneşten tutuşmuş gibi yer yer parlayan turuncusu, gece el etek çekildiği zaman fiskiyelerin kırmızısı, şelalerin eflatunu, bunlar aşıklardan maada ancak yalnızların inhisatırlarındandır. Yalovanın kendine mahsus sesleri de vardır. Bir tarafta dumanlı, köpüklü suların ezeli şarılıtsı, bir taraftan da ağustos böceklerinin kaplıca ziyaretlerine sabaktan akşama kadar verdikleri açık hava konserleri.”(s.15)

Yazar zaman zaman tabiata da bir mekân olarak hikâyede anlatır:

“Güneş arkasından pembe ve turuncu bulut serpintileri bırakarak karşımızdaki tepenin eteğine çekilmişti. Nereden geldiği belli olmayan bir kır çiçeği kokusu, akşam rutubeti içinde etrafa yayılmıştı. Yanı başımızda kayalıklar arasından bir suyun şırıltısı işitiliyor, ta uzakta bir köy arabasının tekerlek gıcirtısı her an biraz daha yaklaşıyordu.

Önümüzden bizim gibi üç dört kişilik gruplar geçiyor ve yolun dönüm noktasında kayboluyordu.”(s.21)

Hikayede Yalova dışında adı geçen mekan yerleri: Çanakkale (Anafarta, Sebdülbahir, Arıburnu),İstanbul(Beyoğlu),Viyana,Berlin,Varşova’dır.Hikayede detaylı ve dikkat çekecek nitelikte bir iç cephe mekan tasviri yoktur.

Genel olarak buraya kadar ele aldığımız hikâyelerde mekân hem olumlu hem de olumsuz yanlarıyla yazarlar tarafından gözler önüne serilmeye çalışılmıştır. Mekân dış cephe özellikleriyle savaş sahnesi ve savaşın ardındaki görüntüsüyle yansıtılmaya çalışıldığı gibi doğa güzellikleri ve tabiatıyla da yazarlar tarafından aksettirilmiştir.

Dış cephe mekân ele alınırken il, ilçe, kasaba, köy gibi yerleşim yerlerine yer verildiği gibi bunun yanında deniz, dağ, ova, nehir yatağı, gibi doğadan da manzaralar sunulmuştur. İç cephe mekân yerleri olarak ise konak, köşk, tekke, cami, çiftlik, meyhane, han, hapishane, hastane, kahvehane en fazla dikkat çeken yerler olarak gösterilmiştir. Yazarlar mekânı hem kahramanlarının psikolojik durumlarını sergilemek hem de hikâyede atmosfer yaratmak için çeşitli amaçlar sebebiyle kullanmışlardır. Ancak bunun yanında mekânı sadece olayların geçtiği bir dekor, sahne olarak kullanan yazarlarda olmuştur.Hikâyelerde biz Halikarnas Balıkcısının gözüyle dış tabiata bakarken ormanları, denizleri, tarihi, coğrafyasıyla bütün bir Ege ve Akdeniz coğrafyasını gözümüzde canlandırırız. Sait Faik Abasıyanık’la, Bursa, Adapazarı, İstanbul, Adalar denizine kendimizi bakarken buluruz.

Sabahattin Ali hikâyeleriyle Edremit körfezini ve çevresini tanıtır.Özellikle onun Hasan Boğuldu hikâyesiyle Hasan’ın geçtiği yollardan geçerek, onun tabiata ve geleneklere yenik düşüşünün izini sürerken kendimizi görürüz. Umran Nazif’le Zonguldak’ta Kara Kasketli Amelelerin yaşantısı gözler önüne serilir. Ömer Seyfettin, çocukluk anılarının geçtiği Gönen’e götürürken, Halit Ziya ilk gençlik yıllarını geçirdiği Eski İzmir’i bize tasvir eder.Aka Gündüz Milli Mücadele zamanında önemli görevler üstlenmiş kişilerin dolaştığı mekânlara ve savaş alanlarına tanıklık ettirir. Kenan Hulusi Koray’la esrarengiz han odalarında, dağ yollarında her an olagandışı bir hadisenin olmasını beklerken korku ve heyecan içinde kendimizi görürüz. Nahit Sırrı Örik

Karadeniz kıyılarını ve özellikle Ankara'yı tanıtırken, Sadri Ertem'le Orta Anadolu steplerinde Silindir Şapka Giyen köylülerle karşılaşırız.

Bekir Sıtkı ve İlhan Tarus'la Ankara'yı, semtlerini ve farklı yerlerde yaşayan farklı insanların günlük yaşantısına ve var olma savaşına tanıklık ederiz. Samim Kocagöz Söke'ye Menderes Nehri kıyılarına götürerek, köylülerin ve işçilerin tabiatla yaptığı mücadeleye dikkatimizi çeker. Yakup Kadri Karaosmanoğlu ise Milli Mücadele cephesi sırasında yaşanan hadiseleri ve savaşın mekân-insan üzerindeki etkisini başarılı bir şekilde bize yansıtır.

1923-1950 arasında eser veren yazarlar bir şekilde içinde yaşadıkları coğrafyayı, tabiatı, mekânı hikâyelerinde de yer vermişlerdir. Dolayısıyla yazarlarla içinde yaşadıkları coğrafya arasında bir bağlantı vardır. İçinde yaşanan mekânın insan üzerinde etkili bir unsur olduğunu görmekteyiz. Gerek iç gerekse dış cephe mekân insanlar üzerinde etkili olup, hayatlarını etkiler.

Hikâyelerde en fazla bölge olarak Marmara, Ege, Akdeniz, İç Anadolu ve Karadeniz kıyılarının dış cephe mekân olarak alındığı gözlenmiştir. Bu dönemde incelediğimiz hikâye kitaplarında Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgelerine yazarların daha az yer vermesi dikkatimizi çeken bir diğer noktadır.

Sonuçta yazarlar hikâyelerde mekân-insan etkileşimini, coğrafyanın ve yaşanan mekânın insan üzerindeki etkisini göstermişlerdir. Bu tutum gerek iç gerekse dış cephe mekânı ele alan hikâyelerde görülmektedir. Ancak tabii ki bu bütün yazarların aynı derecede mekâna önem verdiklerini göstermez. Başta da söylediğimiz gibi dekoratif bir unsur olarak mekânın gösterildiği hikâye sayısı da çoktur.

SONUÇ

Cumhuriyet Dönemi Türk Hikâyesi'nde Anadolu(1923-1950) adını taşıyan bu çalışmamızda öncelikli olarak Anadolu coğrafyası üzerinde durulmuş ve hikâyede mekân olarak verilen yerlerin tespiti yapılmaya çalışılmıştır.Hikâyecilerimizin Anadolu'yu seçiş nedenleri de gözler önüne serilmeye çalışılmıştır. Onların gözüyle Anadolu şehirlerinin, ilçe ve kasabalarının, köylerinin nasıl görüldüğü gözlenmiştir.Bu coğrafyanın değişik coğrafik oluşum, şekil ve alanları(dağları, tepeleri, gölleri, akarsuları, bahçeleri, tarlaları) ile Anadolu insanının bütünleşmesini vurgulayan eserlere daha dikkatle yaklaşılmıştır.

Çünkü hikâye dediğimiz zaman, anlatılacak vak'a veya vak'a örgüsünün yanı sıra gerekli olan iki önemli unsur da insan ve mekândır. Kurguya dayalı metinler üzerine yapılacak tahlillerin daha doğru tespitler içerebilmesi için, eserlerdeki insan-mekân arasındaki ilişki ile insan-insan arasındaki bağlantıların da titiz bir şekilde gözden geçirilmesi gerekir. Zaten çalışmamızın konusu da bir Anadolu coğrafyasını, dolayısıyla bir mekânı ön plana çıkardığı için bu titizliği âdeta şart koşturmaktadır.

Çalışmamızın konusu gereği 1923-1950 yılları arası incelenmiştir.Bu yıllar arasında yetişen ve Türk hikâyesine katkıda bulunan yaklaşık 47 kişinin biyografileri gözden geçirilmiş, eserlerin konuları, özetleri ve mekânlar sırasıyla yazarlara ait eserlerin kronolojik sırasına göre verilerek, tespitler daha da net bir biçimde gösterilmeye çalışılmıştır. Fakat hemen şunu söylememiz gerekir ki yazarların büyük bir kısmı mekânları hikâyelerinde sadece isim olarak vermiş, detaylı tasvir ve gözlemlere yer ayırmamışlardır. Bir başka ifadeyle mekân metinlerde dekoratif bir unsur olarak çoğu hikâyede görülmüştür.Ancak Halit Ziya Uşaklıgil, Reşat Nuri, Ömer Seyfettin, Selahattin Enis, Kenan Hulusi, Nahit Sırrı, Sadri Ertem, Umran Nazif, Sabahattin Ali, Sait Faik Abasıyanık, Cevat Şakir Kabaağaç, Samim Kocagöz, Cahit Beğenç, Salim Şengil, Ahmet Hamdi Tanpınar, Memduh Şevket Esendal, Yakup Kadri Karaosmanoğlu, Naim Tiralı gibi yazarların diğer yazarlara oranla mekâna daha fazla önem verdikleri tespit edilmiştir.

Yine 1923-1950 arasında eser veren yazarların bir kısmının doğup büyüdüğü, yetiştiği, yaşadıkları çevreyi kurguladıkları metinlerde de yer verdikleri görülür. Diğer bir deyişle hayatlarını geçirdikleri mekânlarla hikâyelerinde gösterdikleri mekânlar arasında bir paralellik görülmektedir. Bu yargımızı kuvvetlendirmek amacıyla birkaç somut örneğin verilmesi uygun olacağı düşüncesiyle Halit Ziya Uşaklıgil'e bir bakalım. Halit Ziya Uşaklıgil İstanbul doğumludur. Hayatının büyük bir kısmı İstanbul ve İzmir'de geçmiştir. Dolayısıyla bizim ele aldığımız 1923-1950 yılları arasında basılan kitapların büyük bir kısmı incelendiğinde İstanbul ve İzmir'in semtlerinin mekân yeri olarak ele aldığı görülür. Reşat Nuri Güntekin İstanbul'da doğmuş, Çanakkale, Bursa, İzmir'de hayatının bir kısmını geçirmiştir. Hikâyeleri incelendiğinde de çoğunlukla mekân yerleri olarak bu yerleri seçtiği gözlenir. Ömer Seyfettin'in Gönen'de doğduğunu yine hayatının çeşitli dönemlerinde İzmir'de bulunduğunu biliyoruz. Çalıkuşu adlı eserde Feride'nin hastabakıcılık yaptığı yerlerden biri olan Kuşadası da Ömer Seyfettin'in görev yaptığı yerlerden birisidir. Genel olarak Ömer Seyfettin'in Anadolu'da görev aldığı ya da bir şekilde bulunduğu yerlerle hikâyelerine mekân olarak seçtiği yerler arasında benzerlikler göze çarpar. Bu tabii ki sadece Anadolu'yla sınırlı kalmaz. Anadolu dışında görev aldığı Balkanlar'da onun birçok hikâyesinde mekân olarak geçmektedir. Nahit Sırrı Örik'in gezip gördüğü Karadeniz kıyıları ve Orta Anadolu şehirlerinin de 1923-1950 arasında basılan hikâye kitaplarında mekân olarak yer aldığı görülür. Bekir Sıtkı Kunt da bir dönem eğitimin bir kısmını geçirdiği ve hakimlik yaptığı Ankara'ya mekân olarak özel bir önem vermiştir. Umran Nazif hikâyelerinde ağırlıklı olarak Orta Anadolu ve Batı Karadeniz'i (Zonguldak) ve çevresini konu edinir. Bunda da onun bu bölgelerde bir süre yaşamış, ya da bir şekilde dolaşmış olmasından kaynaklanır. Sabahattin Ali'nin de hikâyelerinde çocukluğunun geçtiği Balıkesir-Edremit, cezaevi dönemini geçirdiği Konya-Sinop gibi mekân yerlerine

eserlerinde de rastlanmaktadır.Yine bir başka örnek olarak Kalebent olarak Bodrum'a sürülmesinin ardından ölünceye kadar burada yaşayan Cevat Şakir Kabaağaçlı'nın da yaşadığı mekânı ve coğrafyayı çeşitli şekillerde hikâyelerinde ve diğer eserlerinde yansıttığı görülür.Sait Faik Abasıyanık, hikâyelerinde Adapazarı, Bursa, İstanbul üçgeni ve çevresi üzerinde mekân olarak yoğunlaşır.Bunda Adapazarı ve Bursa'nın,İstanbul'un onun çocukluk ve gençlik yıllarının öğrenim hayatının geçtiği yerler olması, önem arz eder.Samim Kocagöz'ün de bir çok hikâyesinde Aydın ve Söke ovasıyla çevresini hikâyelerinde mekân olarak aldığı gözlemlenir. Samim Kocagöz'ün de Sökeli olması ve burada uzun yıllar çiftçilikle uğraşması, bu mekâna ve çevreye yabancı olmadığını kanıtıdır.Giresun doğumlu olan Naim Tiralı'de birçok hikâyesine burasını ve Piraziz'i mekân yeri olarak seçmiştir. Ceyhan doğumlu olan Orhan Kemal'de uzun yıllar yaşadığı ve çalıştığı Adana ve çevresini yakından gözleme imkânı bularak, hikâyelerinde mekân olarak bu çevreye yer verir. Bu tespitlerde gösteriyor ki yazarların yaşadıkları, gördükleri çevreden etkilendikleri ve bunu eserlerinde bir şekilde yansıttıklarıdır.

Ankara'nın başkent olması, buranın sanayi açısından gelişmeleri neticesi büyük göçler alması ve yeni iş imkanları yaratması vb. gibi yönler bakımından eserlerde konu alındığı da Şahit olunmaktadır.Sadri Ertem, Bekir Sıtkı Kunt, Yusuf Ahıskalı bu anlamda hikâyelerinde Ankara'ya yer veren önde gelen şahsiyetlerdir.

Eserlerde Anadolu'nun değişik yerleşim birimlerinin,değişik yönleriyle tanıtıldığını da görmekteyiz. Bir şehir, kasaba, köy coğrafik olduğu kadar sosyolojik yönleriyle statüleriyle, insanlar arasındaki ilişkileriyle de gözler önüne serilir.Toprak tekelleşmesine gitmek için köylüleri kandıran bir toprak ağasını herhangi bir eserde görmek yadırganmamalıdır. Ağalık sistemi, feodal sistemin uzantısı gibi karşımıza çıkar.Bu, aynı zamanda Anadolumuzun geçmişten günümüze asırlardır süren bir meselesidir.

Herhangi bir hikâyede Anadolu'nun Cumhuriyet'le değişmeye başlayan kaderi de gözler önüne serilir.Onu asırlarca geri bırakan kadercı yaklaşım,kendi kötü kaderini hemen kabullenme, cahillik, hurafelere eğilim, üfürükçülerden medet umma gibi eski kaderi sürükleyen nedenlere de değinilmektedir. Fakat bütün eserler için bu doğru değildir.Bazı hikâyelerde de Anadolu insanının aklı başında, eğitilmiş, kendini yetiştirmiş, bilinçli, sorgulayan meselelere çözümler arayan ve bulan kahramanların varlığı da inkâr edilemez.

Yine Anadolu'nun 1923-1950 arasındaki hikâyelerde yer alan profiline baktığımızda sağlık, eğitimsizlik, işsizlik, rüşvet, iltimas, aşk, kahramanlık gibi konuların gözler önüne serildiği görülür.Buna ek olarak özellikle kadınlarda görülen ahlakî çöküntü ve kötü yollara düşmeye de dikkat çekilmektedir. Birinci Dünya Savaşı'ndaki Çanakkale Cephesi, Kurtuluş Savaşı, çeşitli zaferlerin elde edilmesiyle ilgili savaş sahneleri de mekân olarak karşımıza çıkar.Yakup Kadri Karaosmanoğlu, Aka Gündüz, Reşat Nuri Güntekin, Mehmet Rauf, Ömer Seyfettin, F.Celalettin Göktulga, Selahattin Enis, Hakkı Süha Gezgin, Kenan Hulusi Koray'ın bazı hikâyelerinde mekân yeri olarak savaş alanlarının seçildiği görülmüştür.

Savaşın uzun yıllar devam eden psikolojik, sosyolojik, etkilerinin yanında ailelerin dağılması aile reislerinin ve ya evin geçimini sağlayan insanların şehit olması nedeniyle düşülen maddi ve manevi sıkıntılara da yer verilmiştir.

Değişik meslek gruplarının öğretmen, doktor, işçi, hakîm, memur, tüccar v.b gibi meslek gruplarında hikâyelerde psikolojik, sosyolojik, sıkıntılarına rastlayabiliriz.Yazarların özellikle hikâyelerde çoğunlukla Ankara, İzmir, Konya, Bursa, Balıkesir, Aydın, Adapazarı, Zonguldak, Bodrum, Manisa, Çanakkale illerinde ve çevresinde yoğunlaştığı tespit edilmiştir. Bu yoğunlaşma bölge bazında bakıldığında, Marmara bölümü, İç Anadolu bölümü, Batı Anadolu bölümü, Batı Karadeniz bölümünde toplandığı görülür. Doğu ve Güney Doğu Anadolu bölümünün hikâyelerde mekân olarak daha az yer tuttuğu gözlenmiştir.

Eserlerde Anadolu'nun kimi zaman yazar-anlatıcı,kimi zamanda hakim bakış açısıyla anlatıldığını ve okura yansıtıldığını görmekteyiz.Yazarlar tarafından Anadolu'yu mekân olarak algılayışta farklılıklar göstermektedir.Bir yazar Anadoluyu olumlu bir bakışla algılamak,bir başka yazarın olumsuz bir tutum aldığı görülür.

Genel olarak Anadolu coğrafi güzellikleri yönüyle tasvir edildiği gibi savaşın etkisiyle harabeye dönüşmüş mekânlar olarak da anlatılmıştır.Hikâyelerde 1923-1950 arasındaki Anadolu'nun Mustafa Kemal ve arkadaşlarıyla başlatılan değişik kalkınma planlarından nasibini aldığına şahit olunabilir.Anakara'nın başkent olması, toprak reformu,mal varlığı gibi düzenlemelerle sosyal eşitliği sağlama ya da işsizliğe çözüm üretme gayretlerinin yazarlar tarafından okura yansıtıldığı ifadelerle karşılaşılabılır.

Eserlerin tamamı gözden geçirildiğinde görülen önemli özelliklerden biri de 1923-1950 arasındaki eserlerin Cumhuriyet'in kuruluşu ve sonrasında çeşitli gelişmelerin siyasî,sosyal,hukukî alanlardaki değişimlerin yanı sıra,coğrafya üzerine yansımalarının 1923-1950 yılları arasında eserleri basılan yazarlarca gözler önüne serildiğini görmekteyiz. Mekân olarak yazarların eserlerinde "...köyü, kasabası, şehri" gibi belirsiz mekânlara rastlandığı gibi, yine 1923-1950 arasında eserleri basılan yazarların bir kısmının hikâyelerinde mekân adı olarak geçen yerlerin ya hayalî ya da isminin sonradan değiştirilmiş yerler olabileceği göze çarpmaktadır.

Bu söylediğimiz düşünceye örnek olarak gösterilebilecek metinler ve hikâyeleri şu şekilde gösterebiliriz:

-Sadri Ertem'in "Bacayı İndir Bacayı Kaldır"adlı hikâyede yer alan Lokman köyü,

-Cahit Beğenç "Mayhoş Bir Hatıra"adlı hikâyede geçen Varkal kasabası

-“Döndü”adlı hikâyede geçen Varkal şehri,

-“Tel Gömlek Köyünün Muhtarı” adlı hikâyede geçen Tel Gömlek Köyü,

-“Köyden Kaçış”adlı hikâyedeki Nifir köyü,örnek olarak verilebilir.

Sonuç olarak bu çalışmada 1923-1950 yılları arasında eserleri basılan yazarların Türk Dili Dergisinin “Türk Öykücülüğü Özel Sayısı”nda yer alan kronolojik sıraya göre incelenmeye tabii tutulmuş, mekân olarak Anadolu’nun bu dönemde nasıl bir biçimde ele alındığı ortaya konmaya çalışılmıştır. Hiç şüphesiz ki bu çalışmada birtakım eksikliklerin bulunması muhtemeldir. Olumsuz, noksan taraflarını ve tüm eksikliklerinin kendimden olduğunu kabul ediyorum, olumlu taraflarını değerli araştırmacılara bırakıyorum. Benden sonra faydalanılacak ve bu alanda araştırma yapacak kişilere bir örneklem sunabildiysem ne mutlu bana.

KAYNAKÇA

- Abasıyanık, S. F. (2002): *Toplu Öyküler-I*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul

(2004): *Mahalle kahvesi*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul
- Ağaoğlu, S. (1950): *Zürriyet*, Varlık Yayınları, İstanbul
- Ahıskalı, Y. (1940): *Bizden İyileri*, (basım yeri yok), İstanbul
- Akbulut, D. A. (2002): "İkinci Dönem TBMM ve Cumhuriyetin İlânı", *Türkler Ansiklopedisi*, Yeni Türkiye Yayınları, Cilt: XVI, s. 333
- Akşin, S. (Basım yılı yok): *Yakınçağ Türkiye Tarihi(1908–1980)*, Doğan Yayınları, İstanbul: s. 134
- Aktaş, Ş. (2003): *Roman Sanatı ve Roman İncelemesine Giriş*, Akçağ Yayınevi, Ankara: s.127
- Aktay, S. Z. (1943): *Mine Çiçekleri*, Ahmet Sait Matbaası, İstanbul
- Aktay, S. Z. (1943): *Mine Çiçekleri*, Ahmet Sait Matbaası, İstanbul
- Akyüz, K. (1995): *Modern Türk Edebiyatının Ana Çizgileri*, İnkılâp Kitap evi, İstanbul: s.117–118
- Alangu, T. (1968): *Cumhuriyetten Sonra Hikâye ve Roman(1919-1930)*, Cilt:I, İstanbul:s.16

(1977): "Selahattin Enis", *Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi*, Dergâh Yayınları, Cilt:1,s.211

(1990): "Nahit Sırrı Örik", *Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi*, Dergâh Yayınları, Cilt:7, s.193
- Ali, S. (1997): *Bütün Öyküleri*, Değirmen, Kağrı, Ses, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul

(2005): *Sırça Köşk*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul

(2007): *Yeni Dünya*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul
- Alver, K. (2006): "Öyküde Mekân, Mekânda Öykü", *Heceöykü dergisi*, Hece Basın Yayın, Sayı: XVII,
- Ateş, T. (1980): *Türk Devrim Tarihi*, Yeni Güryay Matbaası, İstanbul: s. 310–315
- Aygün, Ö. (2002): "Edebiyatımızda Popüler Roman ve Aka Gündüz", Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü basılmamış doktora tezi, Edirne
- Aytaç, K. (1984): *Atatürk; Eğitim Politikası Üzerine Konuşmalar*, Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Yayınları, Ankara: s.10
- Baltacıoğlu, İ. H. (1946): *Yalnızız*, Sebat Basım evi, İstanbul
- Baltacıoğlu, T.- Fuat, M. (1946): *Aşk ve Sümüklüböcek*, Nam Basım evi, İstanbul
- Banarlı, N. S. (2001): *Resimli Türk Edebiyatı Tarihi*, Milli Eğitim Bakanlığı, Cilt: II, İstanbul: s.1053–1054;1055;1209;1243;1244.

- Barkan, Ö. L. (1946): “Çiftçiyi Topraklandırma Kanunu ve Türkiye’de Zirai Reformun Ana Meseleleri”, *İktisat Fakültesi Mecmuası*, Cilt: VI, s.60
- Başığit, T. (2002) : “Türkiye’de Kırsal Kalkınma Politikaları (1923-1950)”, *Türkler Ansiklopedisi*, Yeni Türkiye Yayınları, Cilt:17, s.689
- Baydar, M. (basım yılı yok): *Atatürk ve Devrimlerimiz*, İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul: s.242
- (1960): *Edebiyatçılarımız Ne Diyorlar?*, Ahmet Halit Yaşaroğlu Kitapçılık, İstanbul:s.139
- Beğenç C. (1966): Sedef Kız, İkinci basılış, Söke Kütüphanesi
- (1966):Sedef Kız, İkinci basılış, Söke Kütüphanesi
- (1948):*Deli Dere*, CHP Halk evi Yayınları Okuma Kitabı:3
- Kunt, B. S. (1937):*Talkınla Salkım*, Bozkurt Matbaası, İstanbul
- (1948):*Yataklı Vagon Yolcusu*, Varlık Yayınları, İstanbul
- Bilbaşar, K. (1941):*Cevizli Bahçe*, Yeni yol Basım evi, İzmir
- (1944):*Pazarlık*, Güneş basım ve yayın evi, İzmir
- Buğra, T. (1949):*Oğlumuz*, Ege Matbaası, İstanbul
- Kudret, C. (2006) : *Türk Edebiyatında Hikâye ve Roman (1923–1959)*, Dünya Yayınları, İstanbul
- Ceyhun, D. (1996) : *Türk Edebiyatındaki Anadolu*, Sis Çanı Yayınları, İstanbul
- Çelik, Y (2002) : Sait Faik ve İnsan, Akçağ Yayınları, Ankara
- Çetin, N. (2004):”Türk Hikâyesinde Sosyalist Realizm”, *Hece-Öykü*, sayı:4
- Çetin, T. (1992): *Cumhuriyetin İlk Yıllarında Türkiye’de Köy, Köylü Sorunu ve Köy Kanunu*, Dokuz Eylül Üniversitesi Atatürk ilkeleri ve İnkılâp Tarihi Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İzmir, s.90
- Çetişli, İ. (2007):”Yakup Kadri Karaosmanoğlu”,*II. Meşrutiyet Dönemi Türk Edebiyatı*, Akçağ Yayınları, Ankara: s.349–350
- Devrim, İ. (1936): *Evimiz*, Gündüz Neşriyat, İstanbul
- Dinç, S. (2003): *Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi*, Karahan Yayınları, Adana: s.141
- Doğan. A. (1989):*Aka Gündüz*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Sevinç Matbaası, Ankara
- Doğan, M. H. (1975):”Öykücü Sabahattin Ali”,*Türk Dili Dergisi*, sayı:286,s.88
- Duymaz, R. (2006):*Çocukluk Cenneti Gönen Hikâyeleri*, Can Yayınları, İstanbul
- Edipoğlu, B. S. (1943):*Sel Geliyor*, Ülkü Kitap Yurdu, İstanbul
- Engin, İ. (2002): “Cumhuriyet Dönemi Türk Edebiyatı”, *Türkler Ansiklopedisi*, Yeni Türkiye Yayınları, Cilt: XVIII, s. 10.
- (1991):*Yeni Türk Edebiyatı Araştırmaları*, Dergâh Yayınları, İstanbul: s.166

- (2006): *Tanzimat'tan Cumhuriyet'e(1839-1923)*, Dergâh Yayınları, İstanbul: s.362
- Engin, İ-K.Mustafa (1979) :”Reşat Nuri”, *Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi*, Dergâh Yayınları Cilt: III, s.419
- Engin, İ. (1982) :“Kenan Hulusi Maddesi”, *Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi*, Dergâh Yayınları, Cilt:5, s.395
- Enson, C. T. (1948):*Gramofonlu Garsoniyer*, İsmail Akgün Matbaası, İstanbul
- Eroğlu, H. (1990): *Türk İnkılâp Tarihi*, Savaş Yayınları, Ankara: s.236
- Ertem, S. (1933):*Silindir Şapka Giyen Köy*, İstiklâl Lisesi Talebe Kooperatifi Neşriyatı
- (1933):*Bacayı İndir Bacayı Kaldır*, İstiklâl Lisesi Talebe Neşriyatı
- (1935):*Bay Virgöl*, Ahmet Sait Matbaası, İstanbul
- (1938):*Bir Şehrin Ruhu*, Remzi Kitapevi, İstanbul
- Esen, M. S. (1944):*Dünden ve Bugünden Hikâyeler*, Cumhuriyet Matbaası, İstanbul
- Esandal, M. Ş. (1946):*Hikâyeler-1*, Birinci Kitap, Ankara
- (1946):*Hikâyeler-2*, İkinci Kitap, Ankara
- Eyice, S. (1991): “Anadolu”, *İslâm Ansiklopedisi*, Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Araştırma Merkezi, Cilt: 3, s. 137
- Gedikoğlu, Ş. (1949): *Niçin Eğitim Kursları-Köy Enstitüleri*, İdeal Matbaası, Ankara: s.6
- Gencer, A. İ.- Özel, S. (2001): *Türk İnkılâp Tarihi*, Der Yayınları, İstanbul: s.232-233
- Gezgin, H. S. (1928):*Aşk Arzuhâlcisi*, Şirket Matbaası, İstanbul
- Gökşen, E. N. (1939): *Durakta Bir Adam*, Kader Basım evi, (basım yeri yok)
- (1942): *Son Çare*, Necip Güllü Matbaası, Adapazarı
- Göktulga, F.C. (1939):*Keloğlan Çanakkale Muharebelerinde*, Ülkü Basım evi, İstanbul
- (1943): *Eldebir Mustafendi*, Ahmet Sait Kitapevi, İstanbul
- (1948): *Avur Zavur Kahvesi*, Ahmet Sait Matbaası, İstanbul
- Gövsâ, İ. A. (1926):*Şen Yazılar*, Kader Matbaası, İstanbul
- Göze, E. (2002): *Peyami Safa*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara: s.8
- Gündüz, A. (1928):*Hayattan Hikâyeler*, İkdâm Matbaası, İstanbul
- (1941):*Türk Duygusu*, Yurt kitapları, Ankara
- (1930):*Meçhul Asker*, Ahmet Halit Kitaphanesi, İstanbul
- (1930):*Demirel'in Hikâyeleri*, Muallim Ahmet Halit Kütüphanesi, Burhanettin Matbaası, İstanbul
- (1930): *Gazi'nin Gizli Ordusu*, İnkılâp Hikâyeleri, Muallim Ahmet Halit Kitaphanesi, İstanbul
- Güntekin, R. N. (1987): *Sönmüş Yıldızlar*, İnkılâp Kitap evi, İstanbul
- (1999):*Leyla İle Mecnun*, İnkılâp Kitapevi, İstanbul

- (1976): *Tanrı Misafiri*, İnkılâp ve Aka kitap evi, İstanbul
- (1999): *Anadolu Notları1-2*, İnkılâp Kitapevi, İstanbul: s.94
- Halikarnas Balıkcısı (1939): *Ege Kıyılarından*, Sertel matbaası, İstanbul
- (1939):*Ege Kıyılarından*, Sertel matbaası, İstanbul
- (1947): *Merhaba Akdeniz*, Doğanlar Basım evi, İzmir
- (1947):*Merhaba Akdeniz*, Doğanlar Basım evi, İzmir
- Enis, S. (2000): (Haz: Özgül, M.Kayahan), *Bataklık Çiçeği*, Arma Yayınları, İstanbul
- Huyugüzel, Ö. F. (2004): *Halit Ziya Uşaklıgil-Araştırma-İnceleme*, Milli Eğitim Bakanlığı, İstanbul
- İleri, S. (1975): “Türk Öykücülüğü Genel Çizgisi”, *Türk Dili Dergisi*, Türk Öykücülüğü Özel Sayısı, Sayı:286, s.11
- İnan, A. A. (1998):*Türkiye Cumhuriyeti ve Türk Devrimi*, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara: s.172-174
- Enginün, İ. (2005): *Cumhuriyet Dönemi Türk Edebiyatı*, Dergâh Yayınları, İstanbul: s.325-326
- İslâm, A. K. (2006): “Selahattin Enis”,*Yeni Türk Edebiyatı El kitabı(1839-2000)*,Grafiker Yayınları, Ankara: s.326
- Kabaklı, A. (1985):“Halit Ziya Uşaklıgil”, *Türk Edebiyatı*,, Türk Edebiyatı Vakfı Yayınları, Cilt: II, s. 743-744
- (1997),”Sait Faik Abasıyanık”, *Türk Edebiyatı*, Türk Edebiyatı Vakfı Yayınları, Cilt:5,İstanbul: sayfa:83
- Kaplan, M (1977): “Anadolu Mecmuası”, *Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi*, Dergâh Yayınları, Cilt: I, s. 134.
- Kaplan, R. (1997):*Cumhuriyet Dönemi Türk Romanında Köy (1923-1980)*, Akçağ Yayınları, Ankara
- Karaaliğlu, S. K. (1984): *Türk Hikâye Antolojisi*, İnkılâp ve Aka Kitapevleri, İstanbul: s.167-169
- (1984):*Türk Hikâye Antolojisi*, İnkılâp ve Aka Kitap evi, İstanbul: s.196
- (1982):Cumhuriyetten Günümüze Resimli Türk Edebiyatı Tarihi, İnkılâp ve Aka kitap evi, Cilt:4,İstanbul: s.107
- Karaosmanoğlu, Y. K. (1983):*Milli Savaş Hikâyeleri*, İletişim Yayınları, İstanbul
- Kemal, O. (1949):*Ekmek Kavgası*, Varlık Yayınları, İstanbul
- Kısakürek, N. F. (1933):*Birkaç Hikâye Birkaç tahlil*, Hâkimiyeti Milliye Matbaası
- Kocagöz S. (1941): *Telli Kavak*, Muallim Ahmet Halit Kitapevi, Güven Basımevi, İstanbul
- (1946): *Sığınak*, F-K Basım evi, İstanbul
- Koçu, R. E. (1938):*Çocuklar*, Çığır Kitap evi, Korgunal Basım evi, İstanbul
- Komisyon (2003): *Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi*, Gazi Kitap evi, s.199

- Komisyon (1979):"F.Celâlettin",*Türk Dili Ve Edebiyatı Ansiklopedisi*, Dergâh Yayınları, Cilt:3,s.352
- Komisyon (2001): Tanzimattan Bugüne Edebiyatçılar Ansiklopedisi, YKY, Cilt:2,İstanbul: s.947
- Komisyon (2003):"Samet Ağaoğlu"*Tanzimattan Bugüne Edebiyatçılar Ansiklopedisi*, Cilt-I,Yapı Kredi Yayınları, İstanbul: s.21
- Komisyon (2001): Tanzimattan Bugüne Edebiyatçılar Ansiklopedisi, YKY, Cilt:2,İstanbul: s.947
- Koray, K. H. (1939):*Bahar Hikâyeleri*, Çığır Kitap evi, Sertel Matbaası, İstanbul
----- (1940):*Bir Otelde Yedi Kişi*, Vakıf Matbaası, İstanbul Korkmaz,
Kaplan, R. (1997):*Sabahattin Ali*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul: s.187
Körükçü, M. (1954):"Sait Faik'in Ardından", *Zafer Gazetesi*
Kurdakul, Ş. (1981): *Şairler ve Yazarlar Sözlüğü*, Gözlem yayımları, İstanbul
----- (1992): *Çağdaş Türk Edebiyatı-2/Meşrutiyet Dönemi-2*,Bilgi
Yayınevi, İstanbul: s.111
----- (1992):"Kenan Hulusi Koray", *Çağdaş Türk Edebiyatı-4/Cumhuriyet
Dönemi-2*, Bilgi yayın evi, İstanbul:s47
- Kutlu, M. (1968):*Sait Faik'in Hikâye Dünyası*, Hareket Yayınları, İstanbul
----- (1979)"Memduh Şevket Esendal", *Türk Dili ve Edebiyatı
Ansiklopedisi*, Cilt: III, Dergâh Yayınları, İstanbul: s.92-93
----- (1990): "Ömer Seyfettin",*Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi*, ,
Dergâh Yayınları, Cilt: VII, ,s.185
- Lekesiz, Ö. (1997): "Mehmet Rauf", *Yeni Türk Edebiyatında Öykü*, Kaknüs
Yayınları, Cilt: I, s.97
- Rauf, M. (2006): (Haz: Zeki Çakılalan), *Eski Aşk Geceleri*, Bordo Siyah Klâsik
Yayınları, İstanbul
- Esendal, M. Ş. (1946):*Hikâyeler*, (basım yeri yok), Ankara
Menteşeoğlu, F. O. (1936):*Yurt Hikâyeleri*, Cumhuriyet gazete ve matbaası, İstanbul
Mumcu, A. (1988): *Türk Devriminin Temelleri ve Gelişimi*, İnkılâp Kitapevi,
İstanbul: s.148.
- Necatigil, B. (2004): *Edebiyatımızda İsimler Sözlüğü*, Varlık Yayınları, 22.basım,
İstanbul: s.322
- Okay, O.- Aktaş, Ş. (1992): "Reşat Nuri Güntekin", *Büyük Türk Klâsikleri*, Ötüken-Söğüt
Yayınları, Cilt: XII, İstanbul: s.219
----- (1992): "Yakup Kadri Karaosmanoğlu", *Büyük Türk Klâsikleri*, Cilt:
XII, Ötüken-Söğüt Yayınları, İstanbul: s.168-169
- Okyay, A. (1993):*Cumhuriyet Dönemi Türk Edebiyatı*(1923-1950),Kültür
Bakanlığı Yayınları, Etis Yayıncılık, Ankara: s.1153
- Onaran, M. Ş. (1975): "Esendal", *Türk Dili*, Türk Öykücülüğü Özel Sayısı, Sayı:286,
Ankara: s.35

- Önertoy, O. (1984):*Cumhuriyet Dönemi Roman ve Öyküsü*, Tisa Matbaası, Ankara: s.219
- Örik, N. S. (1932):*Sanatkârlar*, Burhanettin matbaası, İstanbul

(1998): (Haz: M.Kayahan Özgül, -Bilgi Vahide), *Eve Düşen Yıldırım*, Oğlak Yayınları, İstanbul

(1996):*Kırmız ve Siyah*, Oğlak Yayınları, İstanbul

(1933):*Eski Resimler*, Hâkimiyeti Milliye Matbaası, Ankara
- Özay, M. (1950):*O Mübarek Serviler*, Pulhan Matbaası, İstanbul
- Özbalcı, M. (2006): “Mehmet Rauf”, *Servet-i Fünûn Edebiyatı*, Akçağ Yayınları, Ankara: s.402–403
- Özkaya, Y. (2002): “Atatürk Dönemi ve Atatürk İnkılâpları”, *Türkler Ansiklopedisi*, Yeni Türkiye Yayınları, Cilt: XVI, s. 365
- Pazar, M. (2001): *Demokratik Eğitimde Bir Anıt Kurum: Köy Enstitüleri*, Güldikeni Yayınları, Ankara: s.20
- Safa, P. (1980): (Haz: Halil Açıkğöz) *Hikâyeler*, Ötüken Neşriyat, İstanbul
- Seyfettin, Ö. (basım yılı yok):(Haz: Tahir Alangu), *Gizli Mabet*, Rafet Zaimler Kitapevi 2.baskı, İstanbul

(basım yılı yok): (Haz: Tahir Alangu), *Beyaz Lale*, Birlik Matbaası,3.baskı, İstanbul

(basım yılı yok):*Tarih Ezeli bir Tekerrürdür*, Öncü Basım evi,1.Baskı, Ankara

(1990):*Bahar ve Kelebekler*, Serhat Yayınları, İstanbul

(2005):*Mahçupluk İmtihani*, Tuna matbaacılık, Ankara
- Suat, E. (1950):*Kürk Kapısı*, Halk Basımevi, İstanbul
- Şengil, S. (1943):*Kafasını Törpüleyen Adam*, (basım yeri yok), İzmir
- Talu, E. E. (1923):*Teravihten Sahura*, Orhaniye Matbaası, İstanbul

(1927):*Gün Doğmayınca*, Suhulet Kütüphanesi, Yeni Neşriyat

(1925):*Sevgiliye Masallar*, Marifet Matbaası, İstanbul

(1950):*Meşhedi'nin Hikâyeleri*, Şaka Matbaası, İstanbul
- Tanpınar, A. H. (1976): *Beş Şehir*, Dergah Yayınları, İstanbul: s.26

(2002):*Hikâyeler*, Dergâh Yayınları, İstanbul

(2002):*Hikâyeler*, Dergâh Yayınları, İstanbul
- Tarus, İ. (1938):*Doktor Monro'nun Mektubu*, Vakit Gazete ve Matbaası

(1947):*Tarusun Hikâyeleri*, Ticaret Dünyası Basım evi, İstanbul

(1950):*Apartment*, Varlık Yayınları, İstanbul
- Taş, S. (1998): *Samim Kocagöz (Yazar-Eser-Üslup)*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara: s.79
- Tekeli, İ. (1994): “Ankara'nın Başkentlik Kararının Ülkesel Mekân Organizması ve Toplumsal Yapıya Etkileri Bakımından Değerlendirilmesi”, *Ankara*, Yapı Kredi Yayınları, s. 143

- Tekin, M. (2004):*Roman Sanatı*, Ötüken Neşriyat, İstanbul: s.129
- Tezel, Y. S. (1986):*Cumhuriyet Döneminin İktisadi Tarihi*, Yurt Yayınevi, Ankara: s.375
- Tirali, N. (1987):Park, Cem Yayınevi, İstanbul
- Tosun, N. (2006): “Flaneur’dan Irazca’ya Merkez-Taşra Görünümleri”, *Heceöykü dergisi*, Hece Basın Yayın, Sayı: XVIII, s.88.
- Uşaklıgil, H. Z. (basım yılı yok): *Hepsinden Acı*, Semih Lütfi Matbaası, İstanbul

(basım yılı yok): *Aşka Dair*, Semih Lütfi Basım evi, İstanbul

(1950):*İzmir Hikâyeleri*, Cumhuriyet Matbaası, İstanbul
- Yalçın, A. (2002):*Cumhuriyet Dönemi Türk Roman (1920–1946)*, Akçağ Yayınları, Ankara
- Yardım, M. N. (2002):*Sait Faik Abasıyanık, Hayatı-Sanatı-Eserlerinden Seçmeler*, Hikmet Neşriyat, İstanbul: s.56
- Yazıcı, N. (2002): *Halikarnas Balıkcısının Eserlerinde Tabiat*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara: s.6
- Yiğiter,U. N. (1933):*Kara Kasketli Amele*, Sebat Matbaası, İstanbul

(1948):*Yaşamak İçin*, Varlık Yayınları, İstanbul
- Zoru, A. (1977): *Atatürk Devrimleri ve İktisâdi Kalkınma*, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları, Ankara, s.48